

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Andolsun Asr'a.

Şüphesiz bütün insanlar hüsrandadır.

*Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine
hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.*

﴿Asr Suresi﴾

İMAM ALİ ANSİKLOPEDİSİ

Muhammed Reyşehrî

CİLT: 3

Çeviri

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam

ASR

ASR Yayınları: 017

Kitabın Orijinal Adı

Mevsuatu'l-İmam Ali b. Ebi Talib (a.s)
Fi'l-Kitab ve's-Sunneh ve't-Tarih

Yazar

Muhammed Reyşehrî

Çeviri:

Mikâil Gürel

Tashih & Tatbik

Metin Atam

Kapak

ASR

3. Cilt İlk Baskı / Ağustos 2010

İsteme Adresi

ASR Sesli ve Görsel Basın Yayın Ltd. Şti.
Merkez Mah. Zeynebiye Cad No:4 Kat:2
Halkalı-İstanbul
Tel: (0212) 693 75 51
Fax: (0212) 495 23 69

DÖRDÜNCÜ KISIM

PEYGAMBERDEN SONRA HALKIN BİATİNE KADAR İMAM ALİ (A.S)

Bu bölüm, aşağıda belirtilen birkaç fasılda ele alınmıştır:

- 1. Fasil:** *Sakife Olayı*
- 2. Fasil:** *Ömer b. Hattab Dönemi*
- 3. Fasil:** *Osman'ın Hilafetinin Faktörleri*
- 4. Fasil:** *Osman Aleyhindeki Kıyamın Faktörleri*
- 5. Fasil:** *Osman Aleyhine Yapılan Kıyam*

الفصل الأول قصة السقيفة 1/1

إنكار موت النبي

921 . سنن الدارمي عن عكرمة : ثوفي رسول الله (صلى الله عليه وآله) يوم الاثنين ، فحيس بقيّة يومه وليلته والغد حتى دفن ليلة الأربعاء ، وقالوا : إنّ رسول الله (صلى الله عليه وآله) لم يمّت ، ولكن عرج بـروحـه كما عرج بـروح موسى ، فقام عـمر فـقال : إنّ رسول الله (صلى الله عليه وآله) لم يمّت ، ولكن عرج بـروحـه كما عرج بـروح موسى ، والله لا يموت رسول الله (صلى الله عليه وآله) حتى يقطع أيدي أقوام وألسنتهم ، فلم يزل عـمر يتكلم حتى أربد شـدقاه مما يوعد ويقول .

فقام العباس فقال : إنّ رسول الله (صلى الله عليه وآله) قد مات ، وإنه لبشر ، وإنه يأسن كما يأسن البشر . أي قوم فادفنوا صاحبكم ؛ فإنه أكرم على الله من أن يميته إماتتين ، أي ميت أحدكم إماتة ويميته إماتتين وهو أكرم على الله من ذلك ؟ !

أي قوم فادفنوا صاحبكم ؛ فإن يك كما تقولون فليس بعزيز على الله أن يبعث عنه التراب . إنّ رسول الله (صلى الله عليه وآله) ما مات حتى ترك السبيل نهجاً واضحاً ، فأحلّ الخلّ وحرم الحرام ، ونكح وطلق ، وحارب

Birinci Fasil: Sakife Olayı _____ 7

وسالم .

BİRİNCİ FASIL SAKİFE OLAYI

1/1

PEYGAMBER'İN ÖLÜMÜNÜ İNKÂR ETME

921-Sünen-i Daremî [İkrime'den]: Resulullah (s.a.a) Pazartesi günü vefat etti. O gün, o gece cenazesi bekletildi. Çarşamba gecesi defnedildi. Bazıları, "Resulullah ölmedi, onun ruhu tıpkı Musa'nın ruhu gibi yükseklere götürüldü. Allah'a andolsun ki, Resulullah bazı kavimlerin ellerini ve dillerini kesmedikçe ölmez" dediler. Ömer de aynı şekilde konuşmaya devam etti. Tehditleri ve bu yöndeki ısrarlı sözleri ile ağzı köpürdü.

Abbas ayağa kalkarak şöyle konuştu: Resulullah (s.a.a) kesinlikle ölmüştür. Zira o, bir beşerdir. Diğer insanlar gibi değişime uğrar. Ey kavmim! Arkadaşınızı defnedin. O, iki defa öldürölme-yecek kadar Allah katında değerlidir. Nasıl olur da Allah sizlerden her birinizi bir defa öldürürken onu iki kez öldürebilir?! Doğrusu onun Allah katındaki değeri, böylesi bir şeyden çok daha büyüktür.

Ey kavmim! Arkadaşınızı defnedin. Eğer sizin söylediğiniz doğru ise yüce Allah'ın onu toprağın bağrından çıkarması zor değildir. Allah'a andolsun ki Resulullah, bizler için apaçık bir yol bırakmadan, helal ile haramı anlatmadan, nikâh ve talak yapmadan, savaş ve barışta bulunmadan vefat etmedi.

مَا كَانَ رَاعِي غَنَمٍ يَتَّبِعُ بِهَا صَاحِبَهَا رُؤُوسَ
الْجِبَالِ يَخِيطُ عَلَيْهَا الْعِضَاءَ بِمِخْبَطِهِ ،
وَيَمْدُرُ حَوْضَهَا بِيَدِهِ بِأَنْصَبٍ وَلَا أَدَابٍ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَانَ فِيكُمْ أَيُّ قَوْمٍ ،
فَادْفِنُوا صَاحِبَكُمْ¹ .

922 . الطبقات الكبرى عن عائشة : لَمَّا
ثُوْفِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، اسْتَأْذَنَ عُمَرُ
وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ ، فَدَخَلَا عَلَيْهِ فَكَشَفَا
الثُّوبَ عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ عُمَرُ : وَاعْشِيَا ! مَا أَشَدَّ
عَاشِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . ثُمَّ قَامَا ، فَلَمَّا
انْتَهَيَا إِلَى الْبَابِ قَالَ الْمُغِيرَةُ : يَا عُمَرُ
مَاتَ وَاللَّهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ! فَقَالَ عُمَرُ :
كَذَّبْتَ ! مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ،
وَلَكِنَّكَ رَجُلٌ تَحُوشِكُ فِتْنَةً ، وَلَنْ يَمُوتَ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى يُفْنِيَ الْمُنَافِقِينَ .

ثُمَّ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ يَخْطُبُ النَّاسَ فَقَالَ لَهُ
أَبُو بَكْرٍ : أَسْكُتْ ! فَسَكَتَ ، فَصَعِدَ أَبُو بَكْرٍ ،
فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَرَأَ : «إِنَّكَ مَيِّتٌ
وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ»² ، ثُمَّ قَرَأَ : «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا
رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ
قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ»³ ، حَتَّى فَرَغَ مِنْ
الْآيَةِ ، ثُمَّ قَالَ : مَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا فَإِنَّ
مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ ، وَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا
يَمُوتُ !

1 . سنن الدارمي : ج 1 ص 42 ح 83 ، الطبقات
الكبرى : ج 2 ص 266 ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 243 عن ابن
عبّاس وكلاهما نحوه ، كنز العمال : ج 7 ص 244 ح 18773 .

2 . الزمر : 30 .

3 . آل عمران : 144 .

Koyunlarını dağların tepelerinden aşırın, elindeki sopasıyla dikenli ağaçları sallayan ve kendi elleriyle çamurdan bir su havuzu yapan çoban, sizin aranızda bulunan Peygamberden daha çok zahmet etmiş ve hizmet vermiş değildir. Ey kavmim, o halde arkadaşınızı defnedin!¹

922-Tabakatu'l-Kubra [Ayşe'den]: Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde Ömer ile Mugiya b. Şube, izin isteyip onun yanına vardılar. Yüzündeki parçayı kaldırıp baktılar.

Ömer dedi ki: Bu nasıl bir baygınlık! Resulullah'ın baygınlığı ne kadar da şiddetliymiş!

Sonra ikisi de ayağa kalktı ve kapıya vardıklarında Mugiya dedi ki: Ey Ömer! Allah'a andolsun ki Resulullah ölmüştür!

Bunun üzerine Ömer şöyle konuştu: Yalan söyledin. Resulullah (s.a.a) ölmemiştir. Ancak sen fitne peşinde olan birisin. Resulullah münafıkları yok etmedikçe asla ölmeyecektir!

Ömer, insanlara karşı böyle konuşurken Ebubekir çıkageldi. Ona "Kes sesini!" deyince o da sustu. Derken Ebubekir yüksek bir yere çıktı. Allah'a hamd ve senadan sonra "*Şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler*"² ayetini, ardından da "*Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti. Ölürsen yahut öldürülürsen gerisin-geriye mi döneceksiniz?*"³ ayetini okudu. Ayeti tamamlayınca şöyle konuştu:

Her kim Muhammed'e (s.a.a) tapıyor idiyse bilsin ki Muhammed (s.a.a) ölmüştür. Her kim de Allah'a tapıyorsa bilmelidir ki Allah diridir ve asla ölmez!

1-Sünen-i Daremi, c.1, s.42, h.83; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.266; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.243; Kenzu'l-Ummal, c.7, s.244, h.18773.

2-Zümer, 30.

3-Âl-i İmran, 144.

قَالَ : فَقَالَ عُمَرُ : هَذَا فِي كِتَابِ اللَّهِ ؟
قَالَ : نَعَمْ ! فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! هَذَا
أَبُو بَكْرٍ وَذُو شَيْبَةٍ الْمُسْلِمِينَ فَبَايَعُوهُ !
فَبَايَعَهُ النَّاسُ¹ .

923 . تاريخ اليعقوبي – في ذكر وفاة
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) – : خَرَجَ عُمَرُ
فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ وَلَا يَمُوتُ ،
وَإِنَّمَا تَغَيَّبَ كَمَا غَابَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ
أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ يَعُودُ ، وَاللَّهِ لَيَقْطَعَنَّ أَيْدِي
قَوْمٍ وَأَرْجُلَهُمْ .

وقَالَ أَبُو بَكْرٍ : بَلْ قَدْ نَعَاهُ اللَّهُ إِلَيْنَا
فَقَالَ : «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَ إِنْهُمْ مَيِّتُونَ» . فَقَالَ
عُمَرُ : وَاللَّهِ لَكَأَنِّي مَا قَرَأْتُهَا قَطُّ ! ثُمَّ
قَالَ :

لَعَمْرِي لَقَدْ أَيْقَنْتُ أَنَّكَ مَيِّتٌ وَلَكِنَّمَا
أَبْدَى الَّذِي قُلْتُهُ الْجَزْعُ²

924 . صحيح البخاري عن عائشة : إِنَّ
رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَاتَ وَأَبُو بَكْرٍ
بِالسُّنْحِ³ – يَعْنِي بِالْعَالِيَةِ – فَقَامَ عُمَرُ

1 . الطبقات الكبرى : ج 2 ص 267 ، مسند ابن حنبل :
ج 10 ص 44 ح 25899 ، البداية والنهاية : ج 5 ص 241 كلاهما
نحوه ، كنز العمال : ج 7 ص 232 ح 18755 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 114 ؛ السيرة النبوية
لابن هشام : ج 4 ص 305 عن أبي هريرة ، شرح نهج البلاغة :
ج 1 ص 178 و ج 2 ص 43 كلها نحوه وليس فيها «بيت الشعر» .

3 . السُّنْحُ : موضع قرب المدينة المنورة – على
ساكنها أفضل الصلاة والسلام – كان به مسكن أبي بكر (تاج
العروس : ج 4 ص 96) .

يَقُولُ : وَاللَّهِ مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) !
قَالَتْ : وَقَالَ عُمَرُ : وَاللَّهِ مَا كَانَ يَقَعُ فِي
نَفْسِي إِلَّا ذَاكَ ، وَلَيَبْعَثَنَّهُ اللَّهُ ، فَلَيَقْطَعَنَّ
أَيْدِي رِجَالِ وَأَرْجُلَهُمْ .

Ravi der ki: Ömer "Acaba bu, Allah'ın kitabında var mı?" diye sordu. Ebubekir "Evet" dedi. Bunun üzerine Ömer dedi ki: Ey insanlar! Bu (şahıs) Ebubekir'dir, Müslümanların aksakallısıdır. Öyleyse ona biat edin!

Derken halk da ona biat etti.¹

923-Tarih-i Yakubî [Resulullah'ın (s.a.a) vefatını anlatırken]: Ömer dışarı çıktı ve dedi ki: Allah'a andolsun ki Resulullah ölmemiştir. İmran oğlu Musa'nın kırk gecelik gıyabı gibi gıyaba ayrılmıştır ve daha sonra dönecektir. Allah'a andolsun ki (döndükten sonra) bir topluluğun ellerini ve ayaklarını kesecektir!

Ebubekir dedi ki: Allah, onun ölümünü (Kurân'da) bize haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: "*Şüphe yok ki sen de öleceksin ve onlar da ölecekler.*"

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Allah'a andolsun ki bu ayeti şimdiye kadar sanki hiç okumamıştım!

Sonra da şu beyti okudu:

*Canıma kasem olsun ki ölümüne yakın ettim artık
Bunları bana söyleten takatsizlikti, o da geçti artık*²

924-Sahih-i Buharî [Ayşe'den]: Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde Ebubekir Sunh'ta³ idi (yani Aliye'de idi). Ömer ayağa kalkarak "Allah'a andolsun ki Resulullah (s.a.a) ölmemiştir!" dedi.

Ayşe der ki: Ömer (daha sonra) şöyle konuştu: Allah'a andolsun ki ben bundan başka bir şeye inanmıyorum; Allah kesinlikle onu diriltecek, o da bazı kimselerin ellerini ve ayaklarını kesecektir!

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.267; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.10, s.44, h.25899; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.5, s.241; Kenzu'l-Ummal, c.7, s.232, h.18755.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.114; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Hişam, c.4, s.305, Ebu Hureyre'den; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.178 ve c.2, s.43.

3-Ebubekir'in evinin de sınırları içinde bulunduğu Medine yakınlarında bir bölgenin adıdır (Tacu'l-Arus, c.4, s.96, "Sunh" terimi).

فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَكَشَفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَقَبَّلَهُ ، قَالَ : يَا أَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ، طِبْتَ حَيًّا وَمَيِّتًا ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُذِيقُكَ اللَّهُ الْمَوْتَيْنِ أَبَدًا . ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ : أَيُّهَا الْحَالِفُ عَلَى رَسُولِكَ ، فَلَمَّا تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ جَلَسَ عُمَرُ ، فَحَمِدَ اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، وَقَالَ :

أَلَا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ ، وَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ . وَقَالَ : «إِنَّكَ مَيِّتٌ وَ إِنَّهُمْ مَيِّتُونَ» . وَقَالَ : «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإَيْنَ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ» . فَتَنَشَّجَ النَّاسُ يَبْكُونَ¹ .

925 . دلائل النبوة عن عروة - في ذكر وفاة رسول الله (صلى الله عليه وآله) - : قام عمر بن الخطاب يخطب الناس ويوعد من قال : «قد مات» بالقتل والقطع ويقول : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي غَشِيَتِهِ لَوْ قَدْ قَامَ قَطَعَ وَقَتَلَ ، وَعَمَرُوْهُ بَن قَيْسِ بْنِ زَائِدَةَ بَن الْأَصَمِّ بَن أُمِّ مَكْتُومٍ قَائِمٌ فِي مُؤَخَّرِ الْمَسْجِدِ يَقْرَأُ «وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ» إِلَى قَوْلِهِ «وَسَيَجْزِي اللَّهُ

1 . صحيح البخاري : ج3 ص1341 ح3467 ، سنن ابن ماجه : ج1 ص520 ح1627 ، مسند ابن حنبل : ج10 ص45 ح25899 ، الطبقات الكبرى : ج2 ص268 ، تاريخ الطبري : ج3 ص200 كلاهما عن أبي هريرة ، الكامل في التاريخ : ج2 ص9 ، شرح نهج البلاغة : ج2 ص40 ، البداية والنهاية : ج5 ص242 .

الشَّاكِرِينَ .

Derken Ebubekir çıkageldi. Resulullah'ın (s.a.a) yüzünü açarak onu öptü ve "Anam-babam sana feda olsun; tertemiz yaşadın ve öldün. Canımı kudret elinde bulundurana yemin olsun ki Allah sana ikinci bir ölümü asla tattırmayacaktır!" dedi. Sonra dışarı çıkarak dedi ki: Ey yemin eden, sakın ol!

Ebubekir konuşmaya başlayınca Ömer de oturdu. Daha sonra Ebubekir Allah'a hamd ve sena ederek şöyle konuştu: Şunu bilin ki, her kim Muhammed'e (s.a.a) tapıyor idiye, bilmelidir ki Muhammed (s.a.a) ölmüştür ve her kim Allah'a tapıyorsa şüphesiz ki Allah diridir; ölmez.

Sonra dedi ki: *"Şüphe yok ki sen de öleceksin, onlar da ölecekler." "Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti. Ölürse yahut öldürülürse gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim dönerse bilsin ki Allah'a hiçbir suretle zarar vermez ve Allah şükredenlerin karşılığını yakında verecektir!"*

Bunun üzerine insanlar yüksek sesle ağladılar.¹

925-Delailu'n-Nubuvve [Resulullah'ın (s.a.a) vefatı hakkında; Urve'den]: Ömer ayağa kalktı ve halka hitap etmeye başladı. "Peygamber öldü" diyenleri öldürmek, (ellerini, ayaklarını) kesmekle tehdit ediyor ve diyordu ki: Resulullah (s.a.a) baygınlık halindedir; kalktığında kesecek ve öldürecek!

O sırada Amr b. Kays b. Zaide b. Esam b. Ummu Mektum, mescidin en arka köşesinde ayağa kalkmış, şu ayeti okuyordu: *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti... Allah şükredenlerin karşılığını yakında verecektir."*

¹-Sahih-i Buharî, c.3, s.1341, h.3467; Sünen-i İbn-i Mace, c.1, s.520, h.1627; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.10, s.45, h.25899; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.268; Tarih-i Teberî, c.3, s.200; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.9; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.40; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.5, s.242.

وَالنَّاسُ فِي الْمَسْجِدِ قَدْ مَلَّوْهُ وَيَبْكُونَ
وَيَمْجُونَ لَا يَسْمَعُونَ ، فَخَرَجَ عَبَّاسُ بْنُ
عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ : يَا أَيُّهَا
النَّاسُ ، هَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ عَهْدٍ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي وَفَاتِهِ
فَلْيُحَدِّثْنَا ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : هَلْ
عِنْدَكَ يَا عُمَرُ مِنْ عِلْمٍ ؟ قَالَ : لَا . قَالَ
الْعَبَّاسُ :

أَشْهَدُ أَيُّهَا النَّاسُ أَنَّ أَحَدًا لَا يَشْهَدُ عَلَى
النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) لِعَهْدٍ عَهْدُهُ إِلَيْهِ فِي
وَفَاتِهِ ، وَاللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، لَقَدْ
ذَاقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْمَوْتَ .

وَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ مِنَ السُّنْحِ عَلَى دَابَّتِهِ
حَتَّى نَزَلَ بِيَابِ الْمَسْجِدِ ، ثُمَّ أَقْبَلَ
مَكْرُوبًا حَزِينًا ، فَاسْتَأْذَنَ فِي بَيْتِ ابْنَتِهِ
عَائِشَةَ ، فَأَذِنَتْ لَهُ ، فَدَخَلَ وَرَسُولُ اللَّهِ (صلى
الله عليه وآله) قَدْ تُوفِّيَ عَلَى الْفِرَاشِ
وَالنِّسْوَةُ حَوْلَهُ ، فَخَمَّرْنَ وُجُوهَهُنَّ وَاسْتَتَرْنَ
مِنْ أَبِي بَكْرٍ إِلَّا مَا كَانَ مِنْ عَائِشَةَ ،
فَكَشَفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَحَنَّا
عَلَيْهِ يُقْبِلُهُ وَيَبْكِي وَيَقُولُ : لَيْسَ مَا
يَقُولُ ابْنُ الْخَطَّابِ شَيْءٌ ، تُوفِّيَ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَالَّذِي نَفْسِي
بِيَدِهِ ، رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا
أَطْيَبَكَ حَيًّا وَمَا أَطْيَبَكَ مَيِّتًا ! ثُمَّ غَشَّاهُ
بِالثُّوبِ ، ثُمَّ خَرَجَ سَرِيعًا إِلَى الْمَسْجِدِ

يَتَوَطَّأُ رِقَابَ النَّاسِ ، حَتَّى أَتَى الْمِنْبَرَ ،
وَجَلَسَ عُمَرُ حِينَ رَأَى أَبَا بَكْرٍ مُقْبِلًا
إِلَيْهِ ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى جَانِبِ الْمِنْبَرِ
ثُمَّ نَادَى النَّاسَ فَجَلَسُوا وَأَنْصَتُوا ،
فَتَشَهَّدَ أَبُو بَكْرٍ بِمَا عَلِمَهُ مِنَ التَّشْهَدِ
وَقَالَ :

Halk mescidi doldurmuş, ağlıyordu. Gergin oldukları için kimse (okunanları) dinlemiyordu. Derken Abbas b. Abdulmuttalip çıkageldi ve halka şöyle seslendi: Ey insanlar! Aranızda Resulullah'tan (s.a.a) kendi ölümü hakkında bir şey söylediğini duyanınız var mı? Eğer varsa kalksın, bize de söylesin!

Oradakiler, "Hayır" dediler.

Abbas: Ey Ömer! Senin bu konuda bir bilgin var mı, diye sordu.

Ömer: Hayır, yok, dedi.

Bunun üzerine Abbas sözlerine şöyle devam etti: Ey insanlar! Ben şuna şahidim ki aranızdan hiç kimsenin yanında Peygamberin vefatı ile ilgili, ondan aktaracağı özel bir söz yoktur. Kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a yemin olsun ki Allah'ın Resulü ölümü tattı.

O sırada Ebubekir Sunh tarafından çıkageldi. Mescidin kapısına varıp bineğinden indi. Çok üzüntülü ve kederli bir halde öne çıkarak kızı Ayşe'nin evine girmek için izin istedi. Ayşe de ona izin verdi. İçeri girdiğinde Resulullah ölüm döşeginde vefat etmişti. Kadınlar da etrafında idiler. (Ebubekir'i görünce) yüzlerini örttüler ve Ayşe dışında hepsi Ebubekir'den (kendilerini) gizlediler.

Ebubekir, Peygamberin yüzünü açtı, ona doğru eğildi. Öpüyor, ağlıyor ve şöyle diyordu: Hattab oğlunun söylediği söz doğru değildir. Canım kudret elinde olana andolsun ki Resulullah ölmüştür. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ya Resulallah! Doğrusu sen tertemiz

yaşadın ve tertemiz öldün!

Daha sonra (Peygamberin) yüzünü bir parça ile örtüp hızla mescide gitti. İnsanların boyunlarından aşarak kendisini minbere ulaştırdı. Ebubekir'in kendisine doğru geldiğini gören Ömer (yere) oturdu. Ebubekir minberin yanında durarak insanlara seslendi. Halk oturdu ve onu dinlemeye başladı. Ebubekir şahadeteyni bildiği şekilde okuduktan sonra şöyle konuştu:

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَعَى نَبِيِّكُمْ إِلَى نَفْسِهِ وَهُوَ حَيٌّ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ ، وَنَعَاكُمْ إِلَى أَنْفُسِكُمْ ؛ فَهُوَ الْمَوْتُ حَتَّى لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ فَقَالَ عُمَرُ : هَذِهِ الْآيَةُ فِي الْقُرْآنِ ؟ ! وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ أُنْزِلَتْ قَبْلَ الْيَوْمِ ! !¹

926 . صحيح البخاري عن أنس بن مالك أَنَّهُ سَمِعَ خُطْبَةَ عُمَرَ الْآخِرَةَ حِينَ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَذَلِكَ الْعَدُّ مِنْ يَوْمِ تُوْفِّي النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، فَتَشَهَّدَ وَأَبُو بَكْرٍ صَامِتٌ لَا يَتَكَلَّمُ ، قَالَ : كُنْتُ أَرْجُو أَنَّ يَعْيشَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) حَتَّى يَدْبُرْنَا - يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنْ يَكُونَ آخِرَهُمْ - فَإِنْ يَكُ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) قَدْ مَاتَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ جَعَلَ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ نَوْرًا تَهْتَدُونَ بِهِ بِمَا هَدَى اللَّهُ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) ،

1 . دلائل النبوة للبيهقي : ج 7 ص 217 ، البداية والنهاية : ج 5 ص 242 و 243 ، كنز العمال : ج 7 ص 245 ح 18775 .

وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ثَانِي اثْنَيْنِ ; فَإِنَّهُ أُولَى الْمُسْلِمِينَ بِأُمُورِكُمْ ، فَقَوْمُوا فَبَايَعُوهُ ، وَكَانَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ قَدْ بَايَعُوهُ قَبْلَ ذَلِكَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ ، وَكَانَتْ بَيْعَةُ الْعَامَّةِ عَلَى الْمِنْبَرِ¹ .

Yüce Allah, Peygamberiniz aranızdayken ona öleceğini haber vermiş, sizlerin de öleceğini bildirmişti. Ölüm sadece Allah kalıncaya dek haktır. Allah-u Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti... Allah şükredenlerin karşılığını yakında verecektir."*

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Bu ayet Kurân'da var mı?! Allah'a and olsun ki bugüne kadar bu ayetin nazil olduğunu bilmiyordum!²

926-Sahih-i Buharî [Enes b. Malik'ten]: Ömer'in, Peygamberin vefatının ikinci gününde, minbere oturarak okuduğu ikinci hutbesinde, Allah'ın birliğine ve Peygamberin risaletine şahitlik ettiğini duydum. Ebubekir susmuştu ve konuşmuyordu.

(Ömer) dedi ki: Ben, Resulullah'ın (s.a.a) hepimizden çok yaşamasını ve bizlerden sonra dünyadan gitmesini ümit ediyordum. Şimdi eğer Muhammed (s.a.a) ölmüşse, hiç şüphesiz yüce Allah aranızda, sizleri Muhammed'i hidayet

1 . صحيح البخاري : ج 6 ص 2639 ح 6793 ، صحيح ابن حبان : ج 15 ص 297 ح 6875 ; الطرائف : ص 453 نحوه .
2-Delailu'n-Nubuvve, Beyhakî, c.7, s.217; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.5, s.242-243; Kenzu'l-Ummal, c.7, s.245, h.18775.

ettiği şeylere hidayet edecek bir nur bırakmıştır. Şu Ebubekir, Peygamberin arkadaşı ve (mağaradaki) iki kişinin ikincisi, Müslümanlar arasından sizin işlerinize en yetkili olan kişidir. Öyleyse kalkın da ona biat edin!

Müslümanlardan bir grup bundan önce Benî Saide gölgeliğinde Ebubekir'e biat etmişlerdi ve genel biat, minberin üzerinde gerçekleşti.¹

927 . صحيح ابن حبان عن أنس بن مالك أنه سمع عمر بن الخطاب من الغدي حين بويع أبو بكر في مسجد رسول الله (صلى الله عليه وآله) ، واستوى أبو بكر على منبر رسول الله (صلى الله عليه وآله) ، قام عمر فتشهد قبل أبي بكر ثم قال :

أما بعد ، فإني قلت لكم أمس مقالة لم تكن كما قلت ، وإنني والله ما وجدتُها في كتاب أنزلهُ الله ، ولا في عهد عهده إني رسول الله (صلى الله عليه وآله) ، ولكني كنت أرجو أن يعيش رسول الله (صلى الله عليه وآله) حتى يدبرنا - يقول : حتى يكون آخرنا - فاختار الله جلّ وعلا لرسوله (صلى الله عليه وآله) ، الذي عنده على الذي عندكم ، وهذا كتاب الله هدى الله به رسوله (صلى الله عليه وآله) ، فخذوا به تهتدوا بما هدى الله به رسوله (صلى الله عليه وآله)

¹-Sahih-i Buhari, c.6, s.2639, h.6793; Sahih-i Ibn-i Habbab, c.15, s.297, h.6875; et-Taraif, s.453.

وآله¹ .

927-Sahih-i İbn-i Habban [Enes b. Malik'ten]: Ömer b. Hattab, (Peygamberin vefatının) ertesi günü, Mescid-i Nebi'de Ebubekir'e biat edildiği zaman ve Ebubekir Peygamberin minberine çıkmadan önce ayağa kalkıp Ebubekir'den önce Allah'ın birliği ve Peygamberin risaletine şahitlik ettikten sonra şöyle konuştu:

Benim dün size söylediğim sözler söylediğim gibi değildi. Allah'a andolsun ki ben o sözü ne Allah'ın indirdiği kitabında, ne de Resulullah'ın (s.a.a) bana buyurduğu sözleri arasında bulamadım. Ancak ben, Resulullah'ın (s.a.a) hepimizden sonra ölecek kadar uzun yaşamasını ümit ediyordum. Oysa yüce Allah, Resulü için kendi katında olanı, sizin isteğinize tercih etti. Bu, Allah'ın, Peygamberini onunla hidayet ettiği kitabıdır. Öyleyse onu alın ki, Allah Peygamberini onunla nasıl hidayet ettiyse siz de (öyle) hidayet bulasınız.²

1 . صحيح ابن حبان : ج 14 ص 589 ح 6620 ، الطبقات الكبرى : ج 2 ص 271 ، المصنف لعبد الرزاق : ج 5 ص 437 ح 9756 نحوه .

2-Sahih-i İbn-i Habban, c.14, s.589, h.6620; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.271; el-Musannef, Abdurrezzak, c.5, s.437, h.9756.

PEYGAMBERİN (S.A.A) VEFATINI İNKÂR ETME HAKKINDA BİR ANALİZ

Peygamber (s.a.a), Rafık-i Âlâ'ya doğru yolculuğunda hayata veda etti.

Bu olay Medine'yi derinden sarstı. Kısa sürede yayılan vefat haberi duyguları kabarttı, ruhları sıkıştırdı ve kalpleri kedere boğdu. Herkes ağıt yakıyor, kaybettiği önderlerinin ardından gözyaşı döküyordu.

Buraya kadar okuduklarımızdan anlaşıldığı kadarıyla, bu olayı kesin bir dille yalanlayan ve insanları tehdit ederek bu haberin yayılmasını önlemeye çalışan tek kişi, Ömer b. Hattab olmuştur.

Peygamberin amcası Abbas, Ömer'le konuşuyor. Ama o ikna olmuyor. Mugiyra b. Şube, Peygamberin (s.a.a) yüzünü gördükten sonra onun öldüğüne yemin ediyor. Ancak Ömer onu da yalancılık ve fitnecilikle itham ediyor.

Bu arada Sunh'ta (Medine'nin dışında) bulunan Ebubekir'e Peygamberin vefat ettiği haberi veriliyor. O da Medine'ye geldiğinde Ömer'in insanları tehdit ettiğini, Peygamberin öldüğüne kimsenin inanmamasını istediğini ve bu haberi yaymamaları konusunda onları uyardığını görüyor. Derken Ömer, Ebubekir'i görünce yerine oturuyor.¹

1-Kenzu'l-Ummal, c.7, s.246, h.18775.

Ebubekir ise, cenazenin yanına gidiyor; Peygamberin yüzündeki bez parçasını kaldırıyor. Sonra kısa bir konuşma yaparak *"Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce nice peygamberler geldi geçti. Ölürse yahut öldürülürse gerisin-geriye mi döneceksiniz?"*¹ ayetini okuyor. Bunun üzerine Ömer sakinleşiyor ve Peygamberin ölümüne inanıyor. Bu ayeti dinledikten sonra da "Artık onun vefatına yakın ettim; bugüne kadar sanki hiç bu ayeti işitmemiştim!"² diyor.

Gerçekten de Ömer, Peygamberin (s.a.a) ölmüş olduğunu bilmiyor muydu?!

Bazıları, Ömer'in Peygamberin ölmüş olduğunu gerçekten bilmiyor olduğuna inanmışlardır. Başka bir ifadeyle Ömer'in, Peygamberin "ölmeyen ebedî bir insan" olduğuna inandığını sanmışlardır.³

Onlar, Ömer'in siyasî entrikalarla farklı bir ortam oluşturma amacı içinde olduğunu fark etmemişlerdir. Ancak bazılarına göre Ömer, Peygamberin hayata veda ettiğini ve artık Müslümanların arasında bulunmadığını çok iyi biliyordu. Fakat gelecekle ilgili kafasındaki maslahatları gerçekleştirebilmek ve siyasî rakiplerini ortadan kaldırmak için böyle bir tutum içine girdi.

İbn-i Ebil Hadid, ikinci görüşü kabul etmiş, Ömer'in bu hareketle imamet ve ümmetin önderliği konusunda Ensar ve diğerleri tarafından çıkarılabilecek fitneleri engellemek peşinde olduğunu vurgulamıştır. Nitekim şöyle yazar:

Biz, diyoruz ki; Ömer'in şanı, bu hadisede beyan ettiklerine inanıyor olmasından çok daha yüksektir. Ancak o, Resulullah'ın vefat ettiğini öğrenince, ümmetin imamet işi konusunda fitne çıkmasından ve Ensar da dâhil, diğerlerinin kendilerinden yüz çevirmesinden korktu... Dolayısıyla Peygamberin vefat etmediğini iddia ederek halkı sakinleştirmek

1-Âl-i İmran, 144.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.195.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.195.

istedi... Böylece orada hazır bulunmayan, (Medine'ye uzak bir yer olan) Sunh'taki Ebubekir de oraya geldi. Ebubekir ile birleşince kaygısı sona erdi ve rahatladı. Halkın Ebubekir'e eğilimi ve itaati arttı. İşte o zaman (Ömer) iddiasından vazgeçti.¹

Tarihî karinelerle Ebubekir ve Ömer'in tutumları göz önüne alındığında, aynı şekilde onca tehdit ve gürültünün ardından Ömer'in, Ebubekir'in gelişiyile ansızın sükût etmesi dikkate alındığında şu konu açıkça ortaya çıkmaktadır ki; Ömer'in bu tepkisi, daha önce kendisiyle birlikte Ebubekir'e de Usame'nin ordusuna katılmaları yönünde açık emir veren Peygambere muhalefet etmelerindeki sebeple ilgili siyasî entrika içeren bir harekettir. Zira Peygamber (s.a.a) kendi ömrünün sona ereceğinden zaten söz etmiş ve bunu herkese duyurmuştu.

Ömer, bu olaydan birkaç gün önce "vasiyetin yazılmasını" engelleyerek "Allah'ın kitabı bize yeter!" sloganını şiar edinmişti. Bu da doğal olarak Peygamberin (s.a.a) vefatından sonrasıyla alakalı idi.

Esasen şunu söylemek gerekir ki; Kurân'ın açık ifadesiyle, Peygamberin ebedî olmayıp "öleceğinin vurgulanmasına" karşın "onun vefat etmeyeceği" düşüncesi, müminler arasında hatta çok temelsiz ve zayıf bir inanç şeklinde bile asla ortaya atılmamıştır. Hepsinden daha açık olanı, Ömer'in kendi sözüdür. Zira Ömer, hilafeti Ebubekir'e sağlamlaştırdıktan ve onu bu makama oturtuktan sonra kendi söyleminin yanlış ve temelsiz olduğunu açıkça ifade etmiş ve şöyle konuşmuştu:

Benim dün size söylediğim söz doğru değildi. Allah'a and olsun ki bu sözü ne Allah'ın nazil ettiği kitapta gördüm, ne de Resulullah'ın bana bu konuda bir vasiyeti olmuştur. Ben sadece Peygamberin bizim hepimizden sonra dünyadan gidecek kadar yaşayacağını ümit ediyordum. Ancak Allah,

1-Şerh-i Nehcû'l-Belaga, c.2, s.42.

Peygamberi hakkında sizin isteğinizi değil, kendi isteğini seçti. Bu, Allah'ın onunla Peygamberinizi hidayet ettiği kitaptır. Öyleyse onu alın ki Peygamberin hidayet olduğu yola sizler de hidayet olasınız.¹

Tüm bunlar şunu göstermektedir ki; Ömer, hükümeti elde edebilmek için gerekli ortamı oluşturma telaşı içindeydi. Hilafet kotluğunun Ebubekir'e geçmesinin, böylece yarın ve yarınlarda kendisinin bu makama kurulmasının mücadelesini veriyordu. Hz. Ali'nin ona hitaben buyurduğu şu söz ne kadar da açıklayıcıdır:

"Öyle süt sağ ki sana da bir pay çıksın!"²

1-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.2, s.271.

2-Bkz: *el-Hucum Ala Beyt-i Fatıma Bint-i Resulillah*, s.40.

ما جرى في السقيفة

928 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي عمرة الأنصاري : إنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) لَمَّا قُبِضَ اجْتَمَعَتِ الْأَنْصَارُ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ¹ ، فَقَالُوا : نُوَلِّي هَذَا الْأَمْرَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ ، وَأَخْرَجُوا سَعْدًا إِلَيْهِمْ وَهُوَ مَرِيضٌ .

فَلَمَّا اجْتَمَعُوا قَالَ لِابْنِهِ أَوْ بَعْضِ بَنِي عَمِّهِ : إِنِّي لَا أَقْدِرُ لِشُكْوَايَ أَنْ أَسْمَعَ الْقَوْمَ كُلَّهُمْ كَلَامِي ، وَلَكِنْ تَلَقَّ مِنِّي قَوْلِي فَأَسْمِعْهُمْوهُ . فَكَانَ يَتَكَلَّمُ وَيَحْفَظُ الرَّجُلُ قَوْلَهُ ، فَيَرْفَعُ صَوْتَهُ فَيَسْمَعُ أَصْحَابُهُ ، فَقَالَ - بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ - :

يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! لَكُمْ سَابِقَةٌ فِي الدِّينِ ، وَفَضِيلَةٌ فِي الْإِسْلَامِ لَيْسَتْ لِقَبِيلَةٍ مِنَ الْعَرَبِ ؛ إِنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) لَيْثٌ يَضَعُ عَشْرَةَ سَنَةٍ فِي قَوْمِهِ يَدْعُوهُمْ إِلَى عِبَادَةِ الرَّحْمَنِ وَخَلَعَ الْأَنْدَادِ وَالْأَوْثَانَ ، فَمَا آمَنَ بِهِ مِنْ قَوْمِهِ إِلَّا رَجُلًا قَلِيلٌ ، وَكَانَ مَا كَانُوا يَقْدِرُونَ عَلَى أَنْ يَدْفَعُوا عَنْ أَنْفُسِهِمْ وَلَا أَنْ يُعِزُّوا دِينَهُ ، وَلَا أَنْ يَدْفَعُوا عَنْ أَنْفُسِهِمْ ضَيْمًا غُمُّوا بِهِ ، حَتَّى إِذَا أَرَادَ بِكُمْ الْفَضِيلَةَ سَاقَ إِلَيْكُمْ الْكَرَامَةَ وَخَصَّكُمْ بِالنِّعْمَةِ ، فَرَزَقَكُمْ اللَّهُ الْإِيمَانَ بِهِ وَبِرَسُولِهِ ، وَالْمَنْعَ لَهُ وَلِأَصْحَابِهِ ، وَالْإِعْزَازَ لَهُ وَلِدِينِهِ ، وَالْجِهَادَ لِأَعْدَائِهِ ، فَكُنْتُمْ أَشَدَّ النَّاسِ عَلَى عَدُوِّهِ مِنْكُمْ ، وَأَثْقَلَهُ عَلَى عَدُوِّهِ مِنْ غَيْرِكُمْ ، حَتَّى اسْتَقَامَتِ الْعَرَبُ لِأَمْرِ اللَّهِ طَوْعًا

1 . سقيفة بني ساعدة : بالمدينة ، وهي ظلة كانوا يجلسون تحتها ، فيها بويج أبو بكر (معجم البلدان : ج 3 ص 228) .

وَكَرِهًا ، وَأَعْطَى الْبَعِيدُ الْمَقَادَةَ صَاغِرًا دَاخِرًا
حَتَّى أَثَخَنَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِرَسُولِهِ بِكُمْ الْأَرْضَ ، وَدَانَتْ
بِأَسْيَافِكُمْ لَهُ الْعَرَبَ .

1/2

SAKİFE'DE OLANLAR

928-Tarih-i Teberî [Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Amrah el-Ensari'den]: Peygamber (s.a.a) vefat edince Ensar, Sakife-i Benî Saide¹ bölgesinde bir araya geldi. Dediler ki: Muhammed'den (s.a.a) sonra bu işin idaresini Sâd b. Ubade'ye teslim edeceğiz. Sonra da hasta olan Sâd'ı toplantılarına getirdiler. Halk toplanınca (Sâd) oğluna veya amcası oğullarından birine dedi ki: Ben hastalığımın dolayısı sözümü herkese işittiremem. Sen benim söylediklerimi kavra ve onlara duyur. Böylece o konuşuyor, yanındaki adamsa sözlerini dinleyerek hafızasına alıyor, sonra da yüksek sesle insanlara aktarıyordu. Sâd, Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle bir konuşma yaptı:

Ey Ensar topluluğu! Sizin, İslam dininde hiçbir Arap kabilesinin sahip olmadığı bir geçmişiniz ve faziletiniz vardır. Muhammed (s.a.a) kendi kavmi arasında on küsur yıl kaldı; onları Rahman'a kulluğa, şirk koşulanları ve putları reddetmeye çağırdı. Ancak kavminden pek az bir grup dışında (çoğu) ona iman etmedi. Onlar da Peygambere (s.a.a) yönelik eziyetleri önleyemiyor, dinini aziz kılmaya güç yetiremiyor, hepsini kuşatmış olan zulüm ve haksızlığı kendilerinden savamıyorlardı. Ta ki Allah sizler için fazilet diledi, kerameti size doğru sürdü; sizleri nimetine has kıldı. Kendisine ve Peygamberine iman etmeyi, ona ve ashabına yardımcı olmayı, onu ve dinini galip kılmayı ve düşmanına karşı savaşmayı size rızık olarak verdi. Böylece sizler onun düşmanına karşı en çetin kimseler oldunuz, başkalarından daha ağır kesildiniz.

Sonunda Araplar, isteyerek de olsa istemeyerek de olsa Allah'ın emrine teslim oldu. Başkaları da hor hakir bir şekilde itaat elini uzattı. Derken yüce Allah sizin sayenizde yeryüzünü Peygamberine itaatkâr kıldı. Peygamberin karşısında Araplara boyun eğdiren şey, sizin kılıçlarınız oldu.

1-Sakife-i Benî Saide: Medine'de, insanların gölgelenmek için altında oturduğu ve aynı zamanda Ebubekir'e biatin gerçekleştiği çardağın/ gölgeğin adıdır. (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.228)

وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ وَهُوَ عَنْكُمْ رَاضٍ وَبِكُمْ قَرِيرٌ
عَيْنٌ ، اسْتَبَدُّوا بِهِذَا الْأَمْرَ ؛ فَإِنَّهُ لَكُمْ
دُونَ النَّاسِ .

فَأَجَابُوهُ بِأَجْمَعِهِمْ : أَنْ قَدْ وَفَّقْتَ فِي
الرَّأْيِ ، وَأَصَبْتَ فِي الْقَوْلِ ، وَلَنْ نَعُدَّوْ مَا
رَأَيْتَ ، وَنُؤَلِّيكَ هَذَا الْأَمْرَ ؛ فَإِنَّكَ فِينَا
مَقْنَعٌ وَلِصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ رَضَى .

ثُمَّ إِنَّهُمْ تَرَادُّوا الْكَلَامَ بَيْنَهُمْ ،
فَقَالُوا : فَإِنْ أَبَتِ مُهَاجِرَةُ قُرَيْشٍ ،
فَقَالُوا : نَحْنُ الْمُهَاجِرُونَ وَصَحَابَةُ رَسُولِ اللَّهِ
الْأَوَّلُونَ ، وَنَحْنُ عَشِيرَتُهُ وَأَوْلِيَاؤُهُ ، فَعَلَامَ
تُنَازِعُونَنَا هَذَا الْأَمْرَ بَعْدَهُ ؟ فَقَالَتْ طَائِفَةٌ
مِنْهُمْ : فَإِنَّا نَقُولُ إِذَا : مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ
أَمِيرٌ ، وَلَنْ نَرْضَى بِدُونِ هَذَا الْأَمْرِ أَبَدًا .
فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ حِينَ سَمِعَهَا : هَذَا
أَوَّلُ الْوَهْنِ !

وَأَتَى عُمَرَ الْخَبَرُ ، فَأَقْبَلَ إِلَى مَنْزِلِ
النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، فَأَرْسَلَ إِلَى
أَبِي بَكْرٍ ، وَأَبُو بَكْرٍ فِي الدَّارِ وَعَلِيُّ بْنُ
أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) دَائِبٌ فِي جَهَازِ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَأَرْسَلَ إِلَى
أَبِي بَكْرٍ أَنْ أَخْرُجْ إِلَيَّ ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ :
إِنِّي مُشْتَغِلٌ ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنَّهُ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ
لَابُدَّ لَكَ مِنْ حُضُورِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَقَالَ :
أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْأَنْصَارَ قَدْ اجْتَمَعَتْ فِي سَقِيفَةِ
بَنِي سَاعِدَةَ يُرِيدُونَ أَنْ يُؤَلَّوْا هَذَا الْأَمْرَ
سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ ، وَأَحْسَنُهُمْ مَقَالَةً مَنْ
يَقُولُ : مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْ قُرَيْشٍ أَمِيرٌ ؟

فَمَضَيَا مُسْرِعَيْنِ نَحْوَهُمْ ، فَلَقِيَا
أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ ، فَتَمَاشَوْا إِلَيْهِمْ
ثَلَاثَتُهُمْ ، فَلَقِيَهُمْ عَاصِمُ بْنُ عَدِيٍّ
وَعُؤَيْمُ بْنُ سَاعِدَةَ .

Allah Peygamberin (s.a.a) canını aldığı sırada o, sizden hoşnut idi. Sizler de onun gözünün aydınlığı (huzuru) idiniz. Bu işe [Peygamberin (s.a.a) hilafetini elde etmeye] ayak diretin. Çünkü bu, size aittir; başkalarına değil.

Hep birlikte şu cevabı verdiler: Görüşün doğru ve sözün gerçektir. Senin görüşünden vazgeçmeyeceğiz. Bu işe seni yetkili kılacağız. Zira sen içimizden en makbul olan kişinin ve salih müminler sende razıdırlar.

Daha sonra kendi aralarında şöyle bir konuşma geçti: Eğer Kureyşli Muhacirler buna engel olur da "Bizler, Muhacirler ve Peygamberin ilk arkadaşlarıyız; onun akraba ve dostlarıyız; nasıl bizimle hilafet konusunda çekişmeye girebilirsiniz!" derlerse (ne diyelim?)

Ensar arasından bir grup şöyle cevap verdi: Bu durumda onlara sözümüz şu olmalıdır: Bir emir bizden, bir emir de sizden... Bundan daha aşağısına asla razı olmamalıyız!

Bu sözü duyan Saad b. Ubade: Bu, gevşekliğin başlangıcıdır, diye konuştu.

Haber Ömer'e ulaştığında Peygamberin (s.a.a) evine yöneldi. Bir adam göndererek Ebubekir'i çağırttı. Ebubekir evindeydi. Ali b. Ebu Talib ise Peygamberin (s.a.a) cenaze işlemleriyle meşguldü. (Ömer), Ebubekir'e "Bana doğru gel!" diye haber göndermiş, o da "Meşgulüm" yanıtını vermişti.

Bunun üzerine Ömer, bir kez daha haber göndererek "Bir iş çıktı, muhakkak senin de bulunman gerekiyor!" dedi. Ebubekir (bu haberi alınca) ona doğru hareket etti.

Ömer dedi ki: Ensar'ın Sakife-i Benî Saide'de (Benî Saide Gölgeliği'nde) toplandığını ve bu işe Sâd b. Ubade'yi getirmek istediğini bilmez misin? Onların en iyi sözü, "Bir emir bizden, bir emir de Kureyş'ten olsun" cümlesinden ibaret!

Böylece onlara doğru hızla hareket ettiler. (Yolda) Ebu Ubeyde b. Cerrah'la karşılaştılar. Onu da yanlarına alarak üç kişi yola devam ettiler. Derken Asım b. Adiyy ve Uveyym b. Saide ile karşılaştılar.

فَقَالَا لَهُمْ : اِرْجِعُوا ; فَإِنَّهُ لَا يَكُونُ مَا تَرْيَدُونَ ، فَقَالُوا : لَا نَفْعَلُ . فَجَاؤُوا وَهُمْ مُجْتَمِعُونَ .

فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : أَتَيْنَاهُمْ - وَقَدْ كُنْتُ زَوْرْتُ كَلَاماً أَرَدْتُ أَنْ أَقُومَ بِهِ فِيهِمْ - فَلَمَّا أَنْ دَفَعْتُ إِلَيْهِمْ ذَهَبْتُ لِابْتِدِئِ الْمَنْطِقَ ، فَقَالَ لِي أَبُو بَكْرٍ : رُوَيْدًا حَتَّى أَتَكَلَّمَ ، ثُمَّ انْطَقَ بَعْدَ بِيَمَا أَحْبَبْتُ . فَتَنَطَّقَ ، فَقَالَ عُمَرُ : فَمَا شَيْءٌ كُنْتُ أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَهُ إِلَّا وَقَدْ أَتَى بِهِ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ .

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ : فَبَدَأَ أَبُو بَكْرٍ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا رَسُولًا إِلَى خَلْقِهِ ، وَشَهِيدًا عَلَى أُمَّتِهِ ; لِيَعْبُدُوا اللَّهَ وَيُوجِدُوهُ ، وَهُمْ يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً شَتَّى ، وَيَزْعُمُونَ أَنَّهَا لَهُمْ عِنْدَهُ شَافِعَةٌ ، وَلَهُمْ نَافِعَةٌ ، وَإِنَّمَا هِيَ مِنْ حَجَرٍ مَنْحُوتٍ ، وَخَشَبٍ مَنْجُورٍ ، ثُمَّ قَرَأَ : ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾¹ وَقَالُوا : ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾² فَعَظَّمَ عَلَى الْعَرَبِ أَنْ يَتْرُكُوا دِينَ آبَائِهِمْ ، فَخَصَّ اللَّهُ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ مِنْ قَوْمِهِ بِتَصَدِيقِهِ وَالْإِيمَانِ بِهِ وَالْمُؤَاسَاةِ لَهُ ، وَالصَّبْرِ مَعَهُ عَلَى شِدَّةِ أَذَى قَوْمِهِمْ لَهُمْ وَتَكْذِيبِهِمْ إِيَّاهُمْ ، وَكُلُّ النَّاسِ لَهُمْ مُخَالِفٌ زَارٌ عَلَيْهِمْ ، فَلَمْ يَسْتَوْحِشُوا لِقَلَّةِ عَدَدِهِمْ وَشَتَفِ النَّاسَ لَهُمْ ، وَإِجْمَاعِ قَوْمِهِمْ عَلَيْهِمْ ، فَهُمْ أَوَّلُ مَنْ عَبَدَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ ، وَآمَنَ

1 . يونس : 18 .

2 . الزمر : 3 .

بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ ، وَهُمْ أَوْلِيَاؤُهُ وَعَشِيرَتُهُ وَأَحَقُّ
النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ بَعْدِهِ ، وَلَا يُنَازِعُهُمْ ذَلِكَ
إِلَّا ظَالِمٌ .

Bu ikisi, onlara: Geri dönün; isteğiniz gerçekleşmeyecek, dedi.

Onlar: Hayır; bunu yapmayacağız, dediler ve Sakife'ye gittiler. Ensar orada toplanmıştı.

Ömer b. Hattab der ki: Onların yanına geldik. [Ben, o topluluğa karşı söylemek üzere bir konuşma hazırlamıştım.] Oraya vardığımızda söze başlamak istemiştım ki Ebubekir bana dedi ki: Müsaade edersen ben konuşayım, daha sonra sen istediğini söylersin.

Derken söze başladı ve benim söylemek istediğim her şeyi ziyadesiyle dile getirdi.

Abdullah b. Abdurrahman der ki: Ebubekir, Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle bir konuşma yaptı: Allah, Muhammed'i, yaratılmışlarına peygamber ve ümmetine şahit olarak gönderdi. Böylece Allah'a ibadet etsinler ve O'nu tek ilah olarak kabul etsinler istedi. Hâlbuki onlar, çeşitli ilahlara tapıyor, bunları Allah katında kendilerine yarar sağlayacak birer şefaathçi sanıyorlardı. Oysaki bunlar, yontulmuş taştan ve doğranmış ağaçtan başka bir şey değildi.

Daha sonra (şu ayetleri) okudu: *"Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar edebilecek, ne de fayda sağlayabilecek şeylere taparlar ve derler ki: İşte bunlar, Allah katında bizim şefaathçilerimizdir."*¹ *"Biz derler, onlara, ancak bizi Allah'a yakınlaştıtırıp manevi bir yakınlık derecesine ulaştıtırırsınlar diye tapıyoruz"*² Araplara, babalarının dinini bırakmak pek ağır geldi. Böylece Allah, onun kavminden ilk hicret edenlere (farklı bir) özellik verdi: Onu tasdik etmeyi, kendisine iman etmeyi, ona yardımcı olmayı, kavimlerinin şiddetli eziyetlerine ve yalanlamalarına karşı onunla birlikte sabırlı olmayı onlara has kıldı. Hâlbuki insanların tümü ona muhalifti ve onu kınıyordu. Buna rağmen onlar, sayılarının azlığından, insanların aleyhlerine olan buğzlarından ve bir araya gelişlerinden korkmadılar. İşte, yeryüzünde Allah'a ibadet eden, Allah'a ve Peygambere inanan ilk kişiler onlardır. Onlar, Peygamberin dostları, akrabaları ve ondan sonra, insanların bu işe (hilafete) en layık olanlarıdır. Bu işte ise ancak zalim olan kimse onlarla çekişmeye girer.

1-Yunus, 18.

2-Zümer, 3.

وَأَنْتُمْ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! مَنْ لَا يُنْكِرُ فَضْلَهُمْ فِي الدِّينِ ، وَلَا سَابِقَتَهُمُ الْعَظِيمَةَ فِي الْإِسْلَامِ ، رَضِيَكُمْ اللَّهُ أَنْصَاراً لِدِينِهِ وَرَسُولِهِ ، وَجَعَلَ إِلَيْكُمْ هِجْرَتَهُ ، وَفِيكُمْ جُلَّةُ أَزْوَاجِهِ وَأَصْحَابِهِ ، فَلَيْسَ بَعْدَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ عِنْدَنَا أَحَدٌ يَمْنَزِلَتِكُمْ ، فَتَحْنُ الْأَمْرَاءُ وَأَنْتُمْ الْوُزَرَاءُ ، لَا تَفْتَاتُونَ بِمَشُورَةٍ وَلَا تَقْضِي دُونَكُمْ الْأُمُورَ .

فَقَامَ الْخُبَابُ بْنُ الْمُنْذِرِ بْنِ الْجَمُوحِ فَقَالَ : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ! امْلِكُوا عَلَيْكُمْ أَمْرَكُمْ ؛ فَإِنَّ النَّاسَ فِي فَيْئِكُمْ وَفِي ظِلِّكُمْ ، وَلَنْ يَجْتَرِئَ مُجْتَرِئٌ عَلَى خِلَافِكُمْ ، وَلَنْ يَصْدُرَ النَّاسُ إِلَّا عَنْ رَأْيِكُمْ ، أَنْتُمْ أَهْلُ الْعِزِّ وَالثَّرْوَةِ ، وَأُولُو الْعَدَدِ وَالْمَنْعَةِ وَالتَّجَرِبَةِ [وَ] ذَوُو الْبَأْسِ وَالنَّجْدَةِ ، وَإِنَّمَا يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَى مَا تَصْنَعُونَ ، وَلَا تَخْتَلِفُوا فَيَفْسُدَ عَلَيْكُمْ رَأْيُكُمْ ، وَيَنْتَقِصَ عَلَيْكُمْ أَمْرُكُمْ ، فَإِنْ أَبِي هَؤُلَاءِ إِلَّا مَا سَمِعْتُمْ ، فَمِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْهُمْ أَمِيرٌ .

فَقَالَ عُمَرُ : هَيْهَاتَ لَا يَجْتَمِعُ اثْنَانِ فِي قَرْنٍ ! وَاللَّهِ لَا تَرْضَى الْعَرَبُ أَنْ يُؤْمِرُوكُمْ وَنَبِيُّهَا مِنْ غَيْرِكُمْ ، وَلَكِنَّ الْعَرَبَ لَا تَمْتَنِعُ أَنْ تُؤَلِّيَ أَمْرَهَا مَنْ كَانَتْ النُّبُوَّةُ فِيهِمْ وَوَلِيَّ أُمُورِهِمْ مِنْهُمْ ، وَلَنَا بِذَلِكَ عَلَى مَنْ أَبِي مِنَ الْعَرَبِ الْحُجَّةُ الظَّاهِرَةُ وَالسُّلْطَانُ الْمُبِينُ . مَنْ ذَا يُنَازِعُنَا سُلْطَانَ مُحَمَّدٍ وَإِمَارَتَهُ — وَنَحْنُ أَوْلِيَاؤُهُ وَعَشِيرَتُهُ — إِلَّا مُدِلٌ بِبَاطِلٍ ، أَوْ مُتَجَانِفٌ لِإِثْمٍ ، وَمُتَوَرِّطٌ فِي هَلَكَةٍ

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : هَذَا عُمَرُ وَهَذَا أَبُو عُبَيْدَةَ ، فَأَيُّهُمَا شِئْتُمْ فَبَايَعُوا .

فَقَالَا : لَا وَاللَّهِ لَا نَتَوَلَّى هَذَا الْأَمْرَ عَلَيْكَ ;
فَإِنَّكَ أَفْضَلُ الْمُهَاجِرِينَ ، وَثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ
هُمَا فِي الْغَارِ ، وَخَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ عَلَى
الصَّلَاةِ ، وَالصَّلَاةُ أَفْضَلُ دِينِ الْمُسْلِمِينَ ، فَمَنْ
ذَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَتَقَدَّمَكَ أَوْ يَتَوَلَّى هَذَا الْأَمْرَ
عَلَيْكَ ، ابْسُطْ يَدَكَ تُبَايِعُكَ .

Siz ey Ensar topluluğu! Sizlerin ne dindeki faziletiniz, ne de İslam'daki büyük geçmişiniz inkâr edilemez. Allah sizleri dinine ve Resulüne yardımcıları olarak beğendi, Peygamberin hicretini size doğru karar kıldı. Eşlerinin ve ashabının çoğu sizin aranızdandır. Bizim nezdimizde ilk hicret edenlerden sonra hiç kimse sizin makamınıza ulaşamaz. Öyleyse emirlik bizim, vezirlik de sizin olsun. Siz meşveretsiz iş yapmazsınız, biz de siz olmadan hiçbir iş yapmayız.

Derken Hubab b. Munzir b. Cemuh ayağa kalkarak şöyle dedi: Ey Ensar topluluğu! İşinizi ele alın. Çünkü halk sizin sayeniz ve gölgeniz altındadır. Kimse de size muhalefet etme cesaretini gösteremez. Halk sizin görüşünüzden başka bir şey yapmaz. Sizler izzet ve servet ehlisiniz. Kalabalıksınız; gücünüz var, tecrübeniz var; cesur ve yiğit kimselersiniz. Halk ise, ancak sizin ne yaptığınıza bakar. İhtilafa düşmeyin. Aksi takdirde görüş birliğiniz zayıflar, işleriniz başınıza çöker. Eğer bunlar işittiğiniz şeylerden çekinir de kabul etmezlerse, bu durumda bir emir bizden, bir emir de onlardan olsun!

O sırada Ömer yerinden kalkarak şöyle dedi: Heyhat! İki kılıç bir kına sığmaz! (Aynı anda iki emir olmaz.) Vallahi, Peygamberleri sizden olmadığı için Araplar sizin emir seçilmenizi kabul etmezler. Araplar, Peygamber'in kavminin emirliğini kabul eder ve buna asla karşı çıkmaz. Bize muhalefet edenlere karşı bizim şöyle bir sağlam delilimiz var: Emirlik konusunda batılda öncülük eden, günaha eğilim gösteren ve helâk vadisine düşenlerden başka kim Resulullah'ın kavminden olan bize karşı muhalefet eder de Muhammed'in hükümetini bizim elimizden çıkarmaya çalışır ki?!..

Daha sonra Ebubekir dedi ki: İşte Ömer, işte Ebu Ubeyde! Hangisini istiyorsanız biat edin!

Bunun üzerine ikisi de şöyle cevap verdi: Hayır! Allah'a andolsun ki senin üzerine emir olmayı üsltenmeyiz. Zira sen, Muhacirlerin en üstünüsün ve mağaradaki iki kişiden birisin. Resulullah'ın namazdaki halifesisin. Namaz ise Müslümanların dininin en üstün parçasıdır. Şu halde kim senden öne geçmeye veya senin amirin olmaya layık olabilir ki? Elini uzat da sana biat edelim!

فَلَمَّا ذَهَبَا لِيُبَايِعَاهُ سَبَقَهُمَا إِلَيْهِ
بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ فَبَايَعَهُ ، فَنَادَاهُ الْحُبَابُ بْنُ
الْمُنْذِرِ : يَا بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ ! عَقَّتْكَ عِقَاقُ ،
مَا أَحْوَجَكَ إِلَى مَا صَنَعْتَ ، أُنْفِسْتَ عَلَى ابْنِ
عَمِّكَ الْإِمَارَةَ ؟ ! فَقَالَ : لَا وَاللَّهِ ، وَلَكِنِّي كَرِهْتُ
أَنْ أُنَازِعَ قَوْمًا حَقًّا جَعَلَهُ اللَّهُ لَهُمْ .

وَلَمَّا رَأَتْ الْأَوْسُ مَا صَنَعَ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ ، وَمَا
تَدْعُو إِلَيْهِ قُرَيْشٌ ، وَمَا تَطْلُبُ الْخَزْرَجُ مِنْ
تَأْمِيرِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ -
وَفِيهِمْ¹ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَكَانَ أَحَدَ
النُّقَبَاءِ¹ - : وَاللَّهِ لَئِنْ وَلِيَّتَهَا الْخَزْرَجُ
عَلَيْكُمْ مَرَّةً لَا زَالَتْ لَهُمْ عَلَيْكُمْ بِذَلِكَ
الْفَضِيلَةُ ، وَلَا جَعَلُوا لَكُمْ مَعَهُمْ فِيهَا نَصِيبًا
أَبَدًا ، فَاقْضُوا فَبَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ . فَقَامُوا
إِلَيْهِ فَبَايَعُوهُ ، فَانْكَسَرَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ
وَعَلَى الْخَزْرَجِ مَا كَانُوا أَجْمَعُوا لَهُ مِنْ
أَمْرِهِمْ² .

929 . صحيح البخاري عن عائشة : اجتمعت
الأنصارُ إلى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي
سَاعِدَةَ ، فَقَالُوا : مِمَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ ،

1 . النقباء : جمع نقيب ; وهو كالعريف على القوم
المقدم عليهم ، الذي يتعرف أخبارهم ، وينقب عن
أحوالهم ; أي يفتش . وكان النبي (صلى الله عليه وآله) قد جعل
ليلة العقبة كل واحد من الجماعة الذين بايعوه بها
نقيباً على قومه وجماعته ، ليأخذوا عليهم الإسلام ،
ويعرفوهم شرائطه . وكانوا اثني عشر نقيباً ، كلهم من
الأنصار (النهاية : ج 5 ص 101) .

2 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 218 ، الكامل في التاريخ :
ج 2 ص 12 و 13 عن أبي عمرة الأنصاري ، الإمامة والسياسة :
ج 1 ص 21 نحوه .

فَذَهَبَ إِلَيْهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ
وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ، فَذَهَبَ عُمَرُ يَتَكَلَّمُ
فَأَسْكَنَهُ أَبُو بَكْرٍ ، وَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ : وَاللَّهِ مَا
أَرَدْتُ بِذَلِكَ إِلَّا أَنِّي قَدْ هَيَّأْتُ كَلَامًا قَدْ
أَعْجَبَنِي ، خَشِيتُ أَنْ لَا يَبْلُغَهُ أَبُو بَكْرٍ .

Bu ikisi biat etmek için ona doğru yürüdüklerinde Beşir b. Sâd hızla öne atıldı ve onlardan önce Ebubekir'e biat etti. Bunun üzerine Hubab b. Munzir şöyle bağırdı: Ey Beşir b. Sâd! Ey ailesinin lânetine uğramış! Nedir seni bu işe iten? Amcazadenin emir olması nefsine ağır mı geldi?

(Beşir) dedi ki: Allah'a andolsun ki hayır! Ben, sadece Allah'ın bu kavme vermiş olduğu hak konusunda onlarla çekişmeye girmek istemedim.

Aralarında nakiplerden¹ biri olan Useyd b. Huzayr'ın da bulunduğu Evs kabilesi, Beşir b. Sâd'ın yaptığı hareketi, Kureyş'in çağrısını ve Hazrec kabilesinin Sâd b. Ubade'yi emir yapmak için gösterdiği çabayı gördünce aralarında şöyle konuşmaya başladılar: Valla-hi Hazrec kabilesi bir kere de olsa hilâfete geçecek olursa, her daim size karşı övünecek ve hiçbir zaman sizleri hilâfete ortak etmeyecektir. O hâlde kalkın Ebubekir'e biat edin!

Sonra kalktılar ve ona biat ettiler. Böylece Sâd b. Ubade ve Hazrec'in toplanma amaçları boşa çıkmış oldu.²

929-Sahih-i Buharî, [Ayşe'den]: Ensar, Benî Sâide Sakifesi'nde Sâd b. Ubade'nin etrafında toplanarak "Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun" dedi. Ebubekir, Ömer ve Ebu Ubeyde b. Cerrah da

1-**Nakib**: Kavminin durumunu bilen ve araştıran kimseye denir. Peygamber (s.a.a), Akabe biati yapıldığı gece kendisine biat eden kimseleri kendi kavimleri üzerine nakip olarak görevlendirdi. Böylece kabilelerini İslam ile tanıştıracak ve onlara İslam'ın şartlarını anlatacaklardı. Bunlar, on iki kişiydi ve hepsi de Ensar'dandı. (*en-Nihaye*, c.5, s.101, "Nekb" terimi)

2-*Tarih-i Teberî*, c.3, s.218; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.12-13; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.21.

(Sakife'ye) onların yanına gittiler.

Ömer (orada) konuşmak istedi, ancak Ebubekir onu susturdu. Ömer diyordu ki: Allah'a andolsun ki bu isteğimin nedeni, daha önce hazırladığım ve Ebubekir'in değinmeyeceğinden korktuğum bir sözü dile getirmektir.

ثُمَّ تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَتَكَلَّمَ أَبْلَغَ النَّاسِ ،
فَقَالَ فِي كَلَامِهِ : نَحْنُ الْأَمْرَاءُ وَأَنْتُمْ
الْوُزَرَاءُ ، فَقَالَ حُبَابُ بْنُ الْمُنْذِرِ : لَا وَاللَّهِ
لَا نَفْعَ لَنَا مِنْ أَمِيرٍ ، وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ ، فَقَالَ
أَبُو بَكْرٍ : لَا ، وَلَكِنَّا الْأَمْرَاءُ وَأَنْتُمْ
الْوُزَرَاءُ ، هُمْ أَوْسَطُ الْعَرَبِ دَاراً ،
وَأَعْرَبُهُمْ أَحْسَاباً ، فَبَايَعُوا عُمَرَ أَوْ
أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ ، فَقَالَ عُمَرُ : بَلْ
نُبَايِعُكَ أَنْتَ ؛ فَأَنْتَ سَيِّدُنَا وَخَيْرُنَا وَأَحَبُّنَا
إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَأَخَذَ عُمَرُ
بِيَدِهِ فَبَايَعَهُ وَبَايَعَهُ النَّاسُ ، فَقَالَ
قَائِلٌ : قَتَلْتُمْ سَعْدًا ، فَقَالَ عُمَرُ : قَتَلَهُ
اللَّهُ !¹

930 . تاريخ الطبري عن الضحاک بن خليفة : لَمَّا قَامَ الْحُبَابُ بْنُ الْمُنْذِرِ
انْتَضَى سَيْفَهُ ؛ وَقَالَ أَنَا جَذِيلُهَا الْمُحَكَّكُ ،
وَعُذِيْقُهَا الْمُرَجَّبُ ، أَنَا أَبُو شَبَلٍ فِي عَرِيْسَةِ
الْأَسَدِ ، يُعْزَى إِلَيَّ الْأَسَدُ . فَحَامَلَهُ عُمَرُ
فَضْرَبَ يَدَهُ ، فَتَنَدَّرَ السَّيْفُ فَأَخَذَهُ ، ثُمَّ وَثَبَ
عَلَى سَعْدٍ وَوَثَبُوا عَلَى سَعْدٍ ، وَتَتَابَعَ الْقَوْمُ
عَلَى الْبَيْعَةِ ، وَبَايَعَ سَعْدٌ ، وَكَانَتْ فَلَتَةٌ

1 . صحيح البخاري : ج 3 ص 1341 ح 3467 ، الطبقات
الكبرى : ج 2 ص 269 .

كَفَلَتَاتِ الْجَاهِلِيَّةِ ، قَامَ أَبُو بَكْرٍ دُونَهَا¹ .

931 . صحيح البخاري عن ابن عباس عن

عمر - من خُطِبَتْهُ فِي أَوَاخِرِ عُمُرِهِ - :
 بَلَّغَنِي أَنَّ قَائِلًا مِنْكُمْ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَوْ قَدْ
 مَاتَ عُمَرُ بِإِيعَاضِ فُلَانٍ فَلَا يَغْتَرَّنَ امْرُؤٌ أَنْ
 يَقُولَ : إِنَّمَا كَانَتْ بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ فَلْتَةً
 وَتَمَّتْ . أَلَا وَإِنَّهَا قَدْ كَانَتْ كَذَلِكَ ، وَلَكِنَّ اللَّهَ
 وَقَى شَرَّهَا ، وَلَيْسَ فِيكُمْ مَنْ تُقَطَّعُ الْأَعْنَاقُ
 إِلَيْهِ مِثْلُ أَبِي بَكْرٍ .

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 223 .

Daha sonra Ebubekir, insanların en belagatlısı gibi konuştu ve konuşmasının arasında "Biz emirler, siz de vezirlersiniz!" dedi.

Hubab b. Munzir dedi ki: Hayır! Vallahi bunu yapmayacağız. (Bilakis) bir emir bizden, bir emir de sizden olsun.

Ebubekir: Hayır; biz emir, siz vezirsiniz. Onlar (Muhacirler) Arap hanedanlarının en layığı ve en soylusudur. Öyleyse Ömer'e veya Ebu Ubeyde b. Cerrah'a biat edin.

Ömer: Biz sana biat ediyoruz; çünkü sen bizim efendimiz, en hayırlımız ve aramızdan Peygambere en sevgili olan kişisin, dedi ve elinden tutarak (Ebubekir'e) biat etti. (Bunun ardından) halk da ona biat etti. Derken biri "Sâd'ı öldürdünüz!" deyince, Ömer de ona "Onu Allah öldürsün!" dedi.¹

930-Tarih-i Teberî, [Dahhak b. Halife'den]: Hubab b. Munzir yerinden kalktı ve kılıcını çekerek "Ben, dertlerin dermanıyım; ben, aslanlar diyarındaki aslanların babasıyım; aslanları bana nispet verirler!" dedi.

Bunun üzerine Ömer de ona hamle ederek eline vurdu. Kılıcı yere düştü. Ömer, yere düşen kılıcı aldı. Ardından (tekrar) üzerine hamle etti. Diğerleri (Muhacirler) de Saad'ın üzerine saldırıya geçtiler. Herkes birbiri ardınca biat edince Sâd da biat etti. Beklenmedik bir hadiseydi. Ebubekir'in öncülük ettiği bu olay, tıpkı cahiliye dönemindeki olaylara benziyordu.²

931-Sahih-i Buharî [İbn-i Abbas'tan, o da Ömer'den; ömrünün sonlarına doğru yaptığı bir konuşmasından naklen]: Bana ulaşan bir habere göre aranızdan biri "Vallahi, Ömer ölürse falan kimseye biat edeceğim" demiş. Kimse şu söze aldanmasın: "Ebubekir'e olan biat, aniden gerçekleşen beklenmedik bir olaydı; ancak (iyilikle) sona erdi."

Duyun-bilin ki Ebubekir'e biat böyle oldu. Fakat Allah onun şerrinden korudu. Aranızda, Ebubekir gibi, önünde boyunların eğildiği bir başkası yoktur.

1-Sahih-i Buharî, c.3, s.1341, h.3467; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.269.

2-Tarih-i Teberî, c.3, s.223.

مَنْ بَايَعَ رَجُلًا عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
فَلَا يُتَابَعُ هُوَ وَلَا الَّذِي تَابَعَهُ تَغِرَّةٌ أَنْ يُقْتَلَ
وَإِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْ خَبَرْنَا حِينَ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ (صلى
الله عليه وآله) أَنَّ الْأَنْصَارَ خَالَفُونَا ، وَاجْتَمَعُوا
بِأَسْرِهِمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ ، وَخَالَفَ غَنَّا
عَلِيٌّ وَالزُّبَيْرُ وَمَنْ مَعَهُمَا ، وَاجْتَمَعَ
الْمُهَاجِرُونَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ :
يَا أَبَا بَكْرٍ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى إِخْوَانِنَا هَؤُلَاءِ
مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَانْطَلَقْنَا نُرِيدُهُمْ ، فَلَمَّا
دَنَوْنَا مِنْهُمْ لَقِينَا مِنْهُمْ رَجُلَانِ صَالِحَانِ ،
فَذَكَرَا مَا تَمَالَأَ عَلَيْهِ الْقَوْمُ ، فَقَالَا : أَيْنَ
تُرِيدُونَ يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ ؟ فَقُلْنَا : نُرِيدُ
إِخْوَانَنَا هَؤُلَاءِ مِنَ الْأَنْصَارِ . فَقَالَا : لَا عَلَيْكُمْ
أَنْ لَا تَقْرَبُوهُمْ ، اقضُوا أَمْرَكُمْ . فَقُلْتُ : وَاللَّهِ
لِنَأْتِيَنَّهُمْ .

فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَاهُمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي
سَاعِدَةَ ، فَإِذَا رَجُلٌ مُزْمَلٌ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ ،
فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالُوا : هَذَا سَعْدُ بْنُ
عَبَادَةَ . فَقُلْتُ : مَا لَهُ ؟ قَالُوا : يُوعَكُ ،
فَلَمَّا جَلَسْنَا قَلِيلًا تَشَهَّدَ خَطِيبُهُمْ ، فَأَثْنَى عَلَى
اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ، فَتَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ وَكَتِيبَةُ الْإِسْلَامِ ،
وَأَنْتُمْ مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ رَهْطٌ ،
وَقَدْ دَفَّتْ دَافَةٌ مِنْ قَوْمِكُمْ ، فَإِذَا هُمْ يُرِيدُونَ أَنْ
يَخْتَزِلُونَا مِنْ أَصْلَانَا ، وَأَنْ يَحْضِنُونَا مِنَ الْأَمْرِ .

فَلَمَّا سَكَتَ أَرَدْتُ أَنْ أَتَكَلَّمُ ، وَكُنْتُ قَدْ زَوَّرْتُ
مَقَالَةً أَعْجَبْتَنِي أَرَدْتُ أَنْ أَقْدِمَهَا بَيْنَ يَدَيِ
أَبِي بَكْرٍ ، وَكُنْتُ أَدَارِي مِنْهُ بَعْضَ الْحَدِّ ،
فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَتَكَلَّمُ قَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَلَى

رَسَلِكْ ، فَكَرِهْتُ أَنْ أُغْضِبَهُ ، فَتَكَلَّمْتُ أَبُو بَكْرٍ ،
فَكَانَ هُوَ أَحْلَمُ مِنِّي وَأَوْقَرُ ، وَاللَّهِ مَا تَرَكَ مِن
كَلِمَةٍ أُعْجِبْتَنِي فِي تَزْوِيرِي إِلَّا قَالَ فِي بَدِيهِتِهِ
مِثْلَهَا أَوْ أَفْضَلَ ، حَتَّى سَكَتَ فَقَالَ :

Kim Müslümanlara danışmaksızın birine biat ederse, öldürölme korkusu olduğu için burada biat edene de edilene de uyulmaz.

Ebubekir'in hilafetine gelince; Allah, Peygamberinin (s.a.a) canını aldığı vakit Ensar bize muhalefet ederek Benî Saide Sakifesi'nde bir araya geldi. Ali, Zübeyr ve bu ikisinin yandaşları bize muhalefet etti. (Diğer) Muhacirler ise, Ebubekir'in etrafında toplandılar. Ben de Ebubekir'e "Ey Ebubekir! Gel, birlikte řu Ensar'dan olan kardeşlerimizin yanına gidelim" dedim. Derken onların bulunduğu yere doğru yola çıktık. Yaklaştığımız sırada aralarından iki salih kişiyle karşılaştık. Onlar, bu topluluğun yaptığını bize anlattı. "Ey Muhacir grubu! Nereye gidiyorsunuz?" dediler. "Ensar'dan olan kardeşlerimizin yanına gidiyoruz" dedik. "Hayır! Onlara yaklaşmayın; çünkü onlar sizin işinizi (emirliğinizi) bitirdi" dediler. Ben de "Vallahi muhakkak gideceğiz!" dedim.

Sonra yolumuza devam edip Benî Saide Sakifesi'nde onların yanına vardık. Aralarında kilime sarılmış bir kişi gördük. "Kim bu?" dedim. Sâd b. Ubade olduğunu söylediler. "Neden bu halde?" diye sordum. "Hasta" dediler.

Biraz oturduk. Çok geçmeden aralarından bir sözcü kalkarak Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: Biz; Allah'ın Ensar'ı (yardımcıları) ve İslâm'ın kalabalık savaşçılarıyız. Oysaki siz muhacirler, sayıca az olan bir grup olarak kavminiz arasından çıktınız. O halde nasıl olur da bizi kökümüzden koparmak ve hükümetin dışında bırakmak isterler?!

O susunca ben ona cevap olarak daha önce hazırladığım bazı şeyleri söylemek, böylece Ebubekir'in üzüntüsünü de azaltmak istedim. Fakat tam konuşmak istediğimde Ebubekir, "Sakin ol" dedi. Ben de onu kızdırmamak için sustum.

Derken Ebubekir konuşmaya başladı. Benden daha soğukkanlı ve daha vakarlı idi. Vallahi o, bir ön hazırlığı olmadığı halde öyle bir konuşma yaptı ki benim söylemek istediğim hiçbir şeyi eksik bırakmadı; aynısını ya da daha iyisini söyleyerek dedi ki:

ما ذَكَّرْتُمْ فِيكُمْ مِنْ خَيْرٍ فَأَنْتُمْ لَهُ أَهْلٌ ،
وَلَنْ يُعْرِفَ هَذَا الْأَمْرُ إِلَّا لِهَذَا الْحَيِّ مِنْ قُرَيْشٍ ،
هُمْ أَوْسَطُ الْعَرَبِ نَسَباً وَدَاراً ، وَقَدْ رَضِيتُ لَكُمْ
أَحَدَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ ، فَبَايَعُوا أَيُّهُمَا شِئْتُمْ .

فَأَخَذَ بِيَدِي وَبَيَّدَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ
وَهُوَ جَالِسٌ بَيْنَنَا ، فَلَمْ أَكْرِهْ مِمَّا قَالَ
غَيْرَهَا ، كَانَ وَاللَّهِ أَنْ أَقْدَمَ فَتُضْرِبُ عُثْقِي ، لَا
يَقْرِبُنِي ذَلِكَ مِنْ إِثْمٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَأَمَّرُ
عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ ، اللَّهُمَّ إِلَّا أَنْ تُسَوِّلَ
لِي نَفْسِي عِنْدَ الْمَوْتِ شَيْئاً لَا أَجِدُهُ الْآنَ ، فَقَالَ
قَائِلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : أَنَا جَذِيلُهَا الْمُحَكِّكُ ،
وَعَذِيقُهَا الْمُرَجَّبُ ، مِمَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ .
يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ ! فَكَثَرَ اللَّعْطُ وَارْتَفَعَتِ
الْأَصْوَاتُ ، حَتَّى فَرَقْتَ مِنْ الْاِخْتِلَافِ ، فَقُلْتُ :
ابْسُطْ يَدَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ ، فَبَسَطَ يَدَهُ فَبَايَعَتْهُ
وَبَايَعَهُ الْمُهَاجِرُونَ ثُمَّ بَايَعَتْهُ الْأَنْصَارُ ،
وَنَزَوْنَا عَلَى سَعْدِ بْنِ عِبَادَةَ فَقَالَ قَائِلٌ
مِنْهُمْ : قَتَلْتُمْ سَعْدَ بْنَ عِبَادَةَ ! فَقُلْتُ : قَتَلَ
اللَّهُ سَعْدَ بْنَ عِبَادَةَ .

قَالَ عُمَرُ : وَإِنَّا وَاللَّهِ مَا وَجَدْنَا فِيهَا حَضَرْنَا
مِنْ أَمْرِ أَقْوَى مِنْ مُبَايَعَةِ أَبِي بَكْرٍ خَشِينَا إِنْ
فَارَقْنَا الْقَوْمَ وَلَمْ تَكُنْ بَيْعَةً أَنْ يُبَايَعُوا رَجُلًا
مِنْهُمْ بَعَدْنَا ، فَإِمَّا بَايَعْنَاهُمْ عَلَى
مَا لَا نَرْضَى ، وَإِمَّا تُخَالِفُهُمْ فَيَكُونُ فُسَادٌ .
فَمَنْ بَايَعَ رَجُلًا عَلَى غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ
فَلَا يُتَابَعُ هُوَ وَلَا الَّذِي بَايَعَهُ تَغَرَّةٌ أَنْ
يُقْتَلَ¹ .

1 . صحيح البخاري : ج 6 ص 2505 ح 6442 ، مسند ابن حنبل :
ج 1 ص 123 ح 391 ، صحيح ابن حبان : ج 2 ص 148 ح 413 و ص 155 ح 414 ،
المصنف لعبد الرزاق : ج 5 ص 441 ح 9758 ، تاريخ الطبري : ج 3
ص 205 ، السيرة النبوية لابن هشام : ج 4 ص 308 ، تاريخ دمشق : ج 30

Ey Ensar! Hiç kuşkusuz siz, bu saydığınız güzel özelliklere layıksınız. Fakat hilafet ve önderlik sadece Kureyş'e lâyıktır; çünkü onlar soy açısından Arapların en seçkinleridir. Dolayısıyla ben hayrınızı düşünerek hilâfet için bu ikisinden birini öneriyorum; hangisini isterseniz seçip biat edin.

(Ebubekir) benimle Ebu Ubeyde b. Cerrah'ın arasında oturmuştu. Benim ve Ebu Ubeyde'nin elini tutarak yukarı kaldırdı ve (bizi) onlara tanıttı. Sadece Ebubekir'in bu son sözünden hoşlanmadım! Zira Allah'a yemin olsun ki, hiçbir suçum olmadığı halde öne sürülüp boynumun vurulması, benim için aralarında Ebubekir'in de bulunduğu bir kavme emir olmaktan daha sevimlidir. Ancak nefsimin ölüm anında bazı şeyleri bana süslemesi müstesnadır ki şu an böyle bir şey görmüyorum.

O sırada Ensar'dan biri (öne çıkarak) dedi ki: Ben, dertlerin dermanı ve (çözülmez) işlerin çaresiyim. Ey Kureyş topluluğu! Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun, dedi.

Bu sözlerden sonra her taraftan tartışma sesleri yükseldi. İkilik ve ihtilâf çıkmasından korktuğum için Ebubekir'e, "Ey Ebubekir, elini uzat da sana biat edeyim!" dedim. Ebubekir de elini uzatınca ona biat ettim. Muhacirler de ona biat ettikten sonra Ensar da bize katılarak biat etti. Ebubekir'e biat ettikten sonra Sâd b. Ubâde'nin üzerine yürüdük. Aralarından biri "Sâd b. Ubade'yi öldürdünüz!" diye bağırdı. Ben de "Allah Sâd b. Ubade'yi öldürsün!" dedim.

Vallahi o anda Ebubekir'e biatten daha güzel bir şey bulamadık. Korkumuz şuydu ki Ensar'dan biat almadan ayrılırsak, bizden sonra kendi aralarından birine biat edeceklerdi. Bu durumda biz ya istemeyerek de olsa ona biat edecek ya da onlara karşı gelecektik. Bu da fesada yol açardı.

Öyleyse, bundan böyle her kim Müslümanlara danışıp onların görüşünü almadan hilâfet konusunda birine biat ederse ne ona, ne de biat alana itaat edilmesin. (Çünkü bu durumda) ikisi de öldürülmeyi hak eder.¹

ص281 و ص284 وليس فيه صدره إلى «أن يقتلا» ، الكامل في التاريخ : ج2 ص11 ، شرح نهج البلاغة : ج2 ص23 ، أنساب الأشراف : ج2 ص265 نحوه ، السيرة النبوية لابن كثير : ج4 ص487 .

1-Sahih-i Buhari, c.6, s.2505, h.6442; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.123, h.391; Sahih-i

932 . تاريخ اليعقوبي - في ذكر السقيفة
 - : قام عبد الرحمن بن عوف فتكلم ،
 فقال : يا معشر الأنصار ! ، إنكم وإن كنتم
 على فضل ، فليس فيكم مثل أبي بكر وعمر
 وعلي .

وقام المنذر بن أرقم ، فقال : ما تدفع
 فضل من ذكرت ، وإن فيهم لرجلاً لو طلب هذا
 الأمر لم ينازعه فيه أحد ، يعني علي بن
 أبي طالب¹ .

933 . الردة عن زيد بن الأرقم : يابن
 عوف ! لولا أن علي بن أبي طالب (رضي الله عنه)
 وغيره من بني هاشم اشتغلوا بدفن النبي (صلى
 الله عليه وآله) ويحزنهم عليه ، فجلسوا في
 منازلهم ، ما طمع فيها من طمع² .

934 . تاريخ الطبري عن أبي بكر بن
محمد الخزاعي : إن أسلم³ أقبلت بجماعتها

İbn-i Habban, c.2, s.148, h.413 ve s.155, h.414; *el-Musannef*, Abdurrezzak, c.5, s.441, h.9758; *Tarih-i Teberî*, c.3, s.205; *es-Siretu'n-Nebeviyye*, İbn-i Hişam, c.4, s.308; *Tarih-i Dimeşk*, c.30, s.281 ve 284; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.11; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.23; *Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.265; *es-Siretu'n-Nebeviyye*, İbn-i Kesir, c.4, s.487.

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 123 ; الأخبار
 الموفقيات : ص 578 ح 378 نحوه .

2 . الردة : ص 45 .

3 . أسلم : بطن من خزاعة ; وكلام عمر يدل على
 قلة المبايعين لأبي بكر في السقيفة ; لأن أسلم
 ليسوا بأكثر العرب فرساناً ولا بأشجعهم وأعزهم .
 وهذا الكلام معارض بخبر آخر يدل على أن أسلم أبت
 أن تبائع إلا بعد بيعة بريدة بن الخصيب الأسلمي
 وهو لم يبائع إلا بعد بيعة الإمام علي (عليه السلام)
 (راجع الشافي : ج 3 ص 243 ، وهامش بحار الأنوار : ج 28
 ص 335) .

حَتَّى تَضَاقَ بِهِمُ السِّكِّ ، فَبَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ ،
فَكَانَ عُمَرُ يَقُولُ : مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ أَسْلَمَ ،
فَأَيَقَنْتُ بِالنُّصْرِ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 222 .

932-Tarih-i Yakubî [Sakife Hakkında]: Abdurrahman b. Avf ayağa kalkarak bir konuşma yaptı: Ey Ensar topluluğu! Siz her ne kadar fazilet sahibi olsanız da aranızda Ebubekir, Ömer ve Ali gibileri yoktur, dedi.

Munzir b. Erkam ayağa kalkarak dedi ki: Bu saydığın kişilerin faziletini inkâr etmiyoruz. Onların arasında biri vardır ki eğer bu işi isteyecek olursa, hiç kimse onunla çekişmeye girmez.

Burada Munzir'in maksadı Ali b. Ebu Talip idi.¹

933-er-Ridde [Zeyd b. Erkam'dan]: Ey Avf oğlu! Eğer Ali b. Ebu Talib ile Haşimoğullarından diğerlerinin Peygamberin (s.a.a) defin işleriyle meşguliyetleri, üzüntülü halleri ve evlerinde oturma zorunlulukları olmasaydı hiç kimse bu işe (hilafete) tamah edemezdi.²

934-Tarih-i Teberî [Ebubekir b. Muhammed el-Huzaî'den]: Eslem³ kabilesi topluca gelerek Ebubekir'e biat etti. Öyle kalabalık idiler ki sokaklar onların varlığıyla daralmıştı. Ömer diyordu ki: Bu (biat), sağlam değildi. Ancak Eslem (kabilesin)i gördüğümde zafere ulaştığımıza yakın ettim.⁴

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.123; *el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat*, s.578, h.378.

2-er-Ridde, s.45.

3-Eslem, Huzaa kabilesinin bir koluydu. Ömer'in açıklaması, Sakife'de Ebubekir'e biat edenlerin az olduğunu göstermektedir. Çünkü Eslem oğulları, Arap kabileleri arasında ne süvari sayısı bakımından, ne de cesaret ve yiğitlik yönünden güçlü bir kabile değildi.

Ayrıca bu açıklamayla çelişen bir rivayet vardır: Bu habere göre; Eslem oğulları, Bureyde b. Huseyb el-Eslemî biat etmedikçe biat etmemişlerdi. Bureyde ise İmam Ali'den sonra biat etmişti. Bkz: *eş-Şafi*, c.3, s.243; *Biharu'l-Envar*, dipnot, c.28, s.335.

4-Tarih-i Teberî, c.3, s.222.

1/3

كَلَامُ أَبِي بَكْرٍ بَعْدَ الْبَيْعَةِ

935 . تاريخ الطبري عن أنس بن مالك :
 لَمَّا بُويعَ أَبُو بَكْرٍ فِي السَّقِيْفَةِ ؛ وَكَانَ الْعَدُوُّ ،
 جَلَسَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى الْمِنْبَرِ . . . فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى
 عَلَيْهِ بِأَلْذِي هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ ؛ فَإِنِّي قَدْ وُلِّيتُ عَلَيْكُمْ
 وَلَسْتُ بِخَيْرِكُمْ ؛ فَإِنْ أَحْسَنْتُمْ فَأَعِينُونِي ؛ وَإِنْ
 أَسَأْتُ فَقُومُونِي . . . أَطِيعُونِي مَا أَطَعْتُ اللَّهَ
 وَرَسُولَهُ ؛ فَإِذَا عَصَيْتُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَلَا طَاعَةَ لِي
 عَلَيْكُمْ . قَوْمُوا إِلَى صَلَاتِكُمْ رَحِمَكُمُ اللَّهُ !¹

936 . تاريخ اليعقوبي : صَعِدَ أَبُو بَكْرٍ
 الْمِنْبَرَ عِنْدَ وِلَايَتِهِ الْأَمْرِ ، فَجَلَسَ دُونَ مَجْلِسِ
 رَسُولِ اللَّهِ بِمِرْقَاةٍ ، ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ
 وَقَالَ : إِنِّي وُلِّيتُ عَلَيْكُمْ وَلَسْتُ بِخَيْرِكُمْ ، فَإِنْ
 اسْتَقَمْتُ فَاتَّبِعُونِي ، وَإِنْ رُغْتُ فَقُومُونِي ! لَا
 أَقُولُ إِنِّي أَفْضَلُكُمْ فَضْلاً ، وَلَكِنِّي أَفْضَلُكُمْ حَمَلاً ،
 وَأَثْنَى عَلَى الْأَنْصَارِ خَيْراً وَقَالَ : أَنَا وَإِيَّاكُمْ
 مَعَشَرَ الْأَنْصَارِ كَمَا قَالَ الْقَائِلُ :

جَزَى اللَّهُ عَنَّا جَعْفَراً حِينَ أُزْلِقَتْ
 نَعْلُنَا فِي الْوَاطِئِينَ فَزَلَّتِ
 أَبَوْا أَنْ يَمْلُونَا وَلَوْ أَنَّ أَمْنَا
 ثَلَاثِي الَّذِي يَلْقَوْنَ مِنَّا لَمَلَّتِ

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 210 ، السيرة النبوية لابن
 هشام : ج 4 ص 311 ، البداية والنهاية : ج 5 ص 248 و ج 6
 ص 301 ، المصنف لعبد الرزاق : ج 11 ص 336 ح 20702 عن معمر
 عن بعض أهل المدينة نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج 2 ص 273
 و 274 .

فَاعْتَزَلَتْ الْأَنْصَارُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ ، فَغَضِبَتْ
قُرَيْشٌ¹ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 127 .

1/3

EBUBEKİR'İN BİATTEN SONRAKİ KONUŞMASI

935-Tarih-i Teberî [Enes b. Malik'ten]: Sakife'de, Ebubekir'e biat edildikten bir gün sonra Ebubekir minbere kuruldu ve Allah'a layıkıyla hamdü senada bulunduktan sonra şöyle konuştu:

Ey insanlar! Ben, sizin en hayırlınız olmadığım halde emiriniz oldum. Öyleyse iyilik yaptığımda bana yardımcı olun. Kötülük yaptığımda ise beni doğrultun... Allah ve Resulüne itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Ne zaman Allah'a ve Resulüne baş kaldıracak olursam, o zaman boynunuzda bana itaat etme hakkı kalmaz. Namazınıza kalkın, Allah size rahmet etsin!¹

936-Tarih-i Yakubî: Ebubekir, velayet işini ele aldığında minbere çıktı. Peygamberin oturduğu yerden bir basamak aşağıda oturdu. Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: Ben sizin en hayırlınız olmadığım halde üzerinize emir oldum. Eğer doğru yolda olursam bana uyun; eğer saparsam beni doğrultun. Ben, sizden daha faziletli olduğumu söylemiyorum. Ancak tahammülüm sizden daha fazladır.

Daha sonra Ensar'ı övgüyle andı ve şöyle dedi: Benimle sizin durumunuz şairin dediği gibidir:

*Allah bizden yana Cafer hanedanına hayırlı mükâfat versin
Hani ayaklarımız sürçmüştü de gidenlerden geri kalmıştık
Bizi bırakmadılar, oysaki annelerimiz dahi
Onların gördüklerini görselerdi bırakırlardı bizi*

Bunun üzerine Ensar, Ebubekir'in etrafından uzaklaştı ve Kureys öfkeleni.²

1-Tarih-i Teberî, c.3, s.210; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Hişam, c.4, s.311; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.5, s.248 ve c.6, s.301; el-Musannef, Abdurrezzak, c.11, s.336; h.20702; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.273-274.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.127.

937 . الأخبار الموفقيّات : فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، قَامَ أَبُو بَكْرٍ فَخَطَبَ النَّاسَ ، وَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنِّي وَلِيْتُ أَمْرَكُمْ وَلَسْتُ بِخَيْرِكُمْ ؛ فَإِذَا أَحْسَنْتُمْ فَأَعِينُونِي ، وَإِنْ أَسَأْتُ فَقَوِّمُونِي .
 إِنَّ لِي شَيْطَانًا يَعْثُرِينِي ، فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّايَ إِذَا غَضِبْتُ ! !¹

1 / 4

دَوْرُ عُمَرَ فِي بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ

938 . شرح نهج البلاغة : عُمَرُ هُوَ الَّذِي شَدَّ بَيْعَةَ أَبِي بَكْرٍ ، وَوَقَّمَ الْمُخَالِفِينَ فِيهَا ؛ فَكَسَرَ سَيْفَ الزُّبَيْرِ لَمَّا جَرَّدَهُ ، وَدَفَعَ فِي صَدْرِ الْمِقْدَادِ ، وَوَطِئَ فِي السَّقِيفَةِ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ ، وَقَالَ : أَقْتُلُوا سَعْدًا ، قَتَلَ اللَّهُ سَعْدًا ! وَحَطَّمَ أَنْفَ الْحُبَابِ بْنِ الْمُنْذِرِ الَّذِي قَالَ يَوْمَ السَّقِيفَةِ : أَنَا جُذَيْلُهَا الْمُحَكَّكُ ، وَغُذِيقُهَا الْمُرْجَبُ . وَتَوَعَّدَ مَنْ لَجَأَ إِلَى دَارِ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) مِنَ الْهَاشِمِيِّينَ ، وَأَخْرَجَهُمْ مِنْهَا . وَلَوْلَاهُ لَمْ يَثْبُتْ لِأَبِي بَكْرٍ أَمْرٌ ، وَلَا قَامَتْ لَهُ قَائِمَةٌ² .

1 / 5

مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ

939 . تاريخ اليعقوبي : تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ قَوْمٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، وَمَالُوا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، مِنْهُمْ : الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، وَالْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ ، وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ بْنِ الْعَاصِ ، وَخَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَالْمِقْدَادُ بْنُ عَمْرٍو ، وَسَلْمَانُ

1 . الأخبار الموفقيّات : ص 579 ح 379 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 174 .

الفارسي ، وأبو ذر الغفاري ، وعمار بن ياسر ، والبراء بن عازب ، وأبي بن كعب .

937-el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat: Ertesi gün gelip çatığında Ebubekir ayağa kalktı ve halka hitaben şöyle dedi: Ey insanlar! Ben sizin en hayırlınız olmadığım halde üzerinize emir oldum. Şu halde iyilik yaptığım da bana yardım edin ve kötülük yaptığım da beni doğrultun. Bana sürekli arız olan bir şeytan vardır. O halde öfkelendiğimde siz de dikkatli olun, ben de olayım!¹

1/4

EBUBEKİR'E BİAT KONUSUNDA ÖMER'İN ROLÜ

938-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ömer, Ebubekir'in biatini sağlamlaştıran, onun muhaliflerini ezerek küçük düşüren, Zübeyr'in kınından çıkmış kılıcını kıran, Mikdad'ın göğsüne vuran ve Sakife'de Sâd b. Ubade'yi tekmeleyerek "Sâd'ı öldürün, Allah onu öldürsün!" diyen kişidir.

Sakife günü "Dertlerin dermanı ve işin çaresi benim" diyen Hubab b. Munzir'in burnunu yere sürttü. Haşimoğullarından Fatıma'nın (s.a) evine sığınanları tehdit ederek oradan dışarı çıkardı. Ömer olmasaydı, Ebubekir'in işi sağlam olmaz, kimse de onun için yerinden kıpırdamazdı."²

1/5

EBUBEKİR'E BİATTEN KAÇINANLAR

939-Tarih-i Yakubî: Muhacir ve Ensar arasından bir grup, Ebubekir'e biat etmekten kaçınarak Ali b. Ebu Talib'e temayül etti. Abbas b. Abdülmüttalib, Fazl b. Abbas, Zübeyr b. Avam b.

1-el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat, s.579, h.379.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.174.

As, Halid b. Saîd, Mikdad b. Amr, Selmân Farisî, Ebûzer Gıfarî, Ammar b. Yasir, Bera b. Azib ve Ubeyy b. Kâb bunlardandı.

فَأَرْسَلَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ،
وَأَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ ، وَالْمُغِيرَةَ بْنِ
شُعْبَةَ ، فَقَالَ : مَا الرَّأْيُ ؟ قَالُوا : الرَّأْيُ
أَنْ تَلْقَى الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ، فَتَجْعَلَ لَهُ
فِي هَذَا الْأَمْرِ نَصِيباً يَكُونُ لَهُ وَلِيعْقِبِهِ مِنْ
بَعْدِهِ ، فَتَقْطَعُونَ بِهِ نَاحِيَةَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
حُجَّةَ لَكُمْ عَلَى عَلِيٍّ إِذَا مَالَ مَعَكُمْ .

فَانْطَلَقَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَأَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ
الْجَرَّاحِ وَالْمُغِيرَةُ حَتَّى دَخَلُوا عَلَى الْعَبَّاسِ
لَيْلاً ، فَحَمِدَ أَبُو بَكْرٍ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ
قَالَ :

إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا نَبِيًّا ، وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلِيًّا ،
فَمَنْ عَلَيْهِمْ بِكُونِهِ بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ ، حَتَّى اخْتَارَ
لَهُ مَا عِنْدَهُ ، فَخَلَّى عَلَى النَّاسِ أُمُوراً
لِيَخْتَارُوا لِأَنْفُسِهِمْ¹ فِي مَصْلَحَتِهِمْ مُشْفِقِينَ ،
فَاخْتَارُونِي عَلَيْهِمْ وَالِيًّا ، وَلَا مُورِهِمْ رَاعِيًّا ،
فَوَلَّيْتُ ذَلِكَ ، وَمَا أَخَافُ بَعُونَ اللَّهَ وَتَسْدِيدَهُ وَهَذَا
وَلَا حَيْرَةً وَلَا جُبْنَ ، وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ،
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ .

وَمَا انْفَكَ يَبْلُغُنِي عَنْ طَاعِنٍ يَقُولُ الْخِلَافَ عَلَيَّ
عَامَّةَ الْمُسْلِمِينَ ، يَتَّخِذُكُمْ لَجاً ، فَتَكُونُونَ
حِصْنَهُ الْمَنِيْعَ وَخَطْبَهُ الْبَدِيعَ ، فَإِذَا دَخَلْتُمْ مَعَ
النَّاسِ فِيمَا اجْتَمَعُوا عَلَيْهِ ، وَإِذَا صَرَفْتُمُوهُمْ
عَمَّا مَالُوا إِلَيْهِ ، وَلَقَدْ جِئْنَاكَ وَنَحْنُ نُرِيدُ أَنْ
لَكَ فِي هَذَا الْأَمْرِ نَصِيباً يَكُونُ لَكَ ، وَيَكُونُ لِمَنْ
بَعْدَكَ مِنْ عَقِبِكَ إِذْ كُنْتَ عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ ، وَإِنْ كَانَ

1 . هذا القول هو على خلاف ما ثبت من الأدلة العقلية والنقلية التي ذكرت في مدخل القسم الثالث .

النَّاسُ قَدْ رَأَوْا مَكَانَكَ وَمَكَانَ صَاحِبِكَ . . .¹
عَنْكُمْ ، وَعَلَى رِسْلِكُمْ بَنِي هَاشِمٍ ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ
مِنَّا وَمِنْكُمْ .

1 . بياض في الأصل ، وفي نسخة : «فعدلوا الأمر» .

Ebubekir; Ömer b. Hattab, Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Mugiyra b. Şube'ye haber göndererek ne yapması gerektiğini, doğru görüşün ne olduğunu sordu. Onlar dediler ki: Doğru olan şu ki; sen Abbas b. Abdülmüttalib'le görüş. Bu işten ona ve gelecek nesline bir pay kıl. Böylece Ali b. Ebu Talib cephesinde ayrılık çıkarmış olursun. O sizinle birlikte olduğu sürece de Ali aleyhine bir kanıtın olmuş olur.

Sonra Ebubekir, Ömer, Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Mugiyra, gece vakti Abbas'ın evine gittiler. Ebubekir Allah'a hamdü senadan sonra söze başlayarak şöyle konuştu: Allah, Muhammed'i (s.a.a) Peygamber olarak seçti ve müminlere veli kıldı. Onu katına alıncaya kadar müminlerin arasında bırakmakla onlara lütufta bulundu. İşleri konusunda da müminleri özgür bıraktı ve kendi maslahatlarını müşfikçe belirlemelerini istedi.¹ Onlar beni kendi üzerlerine vali ve işlerine müteveli olarak seçtiler. Ben de bu işi üstlendim. Allah'ın yardımı ve onayıyla gevşeklik, şaşkınlık ve korkum yoktur. Benim başarım sadece Allah ile dir. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüşüm de O'nadır.

Sürekli olarak bana ulaşan haberlere göre Müslümanlar arasında ihtilaf çıkaran bir şikâyetçi var ve sizi kendine bir sığınak olarak görüyor. Siz onun için sağlam bir sığınak ve yeni bir itiraz bahanesisiniz. Öyleyse ya halkla birlikte onların etrafında toplandığı işe siz de dâhil olun ya da onları meylettikleri işten geri çevirin.

Biz, senin yanına gelmekle bu işte sana ve senden sonra gelecek olan nesline de bir pay kılmak istiyoruz. Zira sen Resulullah'ın amcasısın. Halk senin ve arkadaşının konumunu gördüğünde sizden yüz çevirir.² Ey Haşimoğulları, sakın olun; hiç kuşkusuz Resulullah hem bizden, hem de sizdendir!

1-Bu söz, üçüncü bölümde zikredilen aklî ve naklî delillerle çelişmektedir.

2-Bu ibare orijinalinde siliktir. Başka bir nüshada ise böyle geçmiştir.

فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : إِي وَاللَّهِ ،
وَأُخْرَى ؛ أَنَا لَمْ نَأْتِكُمْ لِحَاجَةٍ إِلَيْكُمْ ،
وَلَكِنْ كَرِهًا أَنْ يَكُونَ الطَّعْنُ فِيمَا اجْتَمَعَ
عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ مِنْكُمْ ، فَيَتَفَاقَمَ الْخَطْبُ
بِكُمْ وَبِهِمْ ، فَانْظُرُوا لِأَنْفُسِكُمْ .

فَحَمِدَ الْعَبَّاسُ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ : إِنَّ
اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا - كَمَا وَصَفْتَ - نَبِيًّا ،
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلِيًّا ، فَمَنْ عَلَى أَمْتِهِ بِهِ ،
حَتَّى قَبِضَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ، وَاخْتَارَ لَهُ مَا
عِنْدَهُ ، فَخَلَّى عَلَى الْمُسْلِمِينَ أُمُورَهُمْ
لِيَخْتَارُوا لِأَنْفُسِهِمْ مُصِيبِينَ الْحَقِّ ، لَا
مَائِلِينَ بِزَيْغِ الْهَوَى ، فَإِنْ كُنْتَ بِرَسُولِ اللَّهِ
فَحَقًّا أَخَذْتَ ، وَإِنْ كُنْتَ بِالْمُؤْمِنِينَ فَنَحْنُ
مِنْهُمْ ، فَمَا تَقَدَّمْنَا فِي أَمْرِكَ فَرَضًا ، وَلَا
حَلَلْنَا وَسْطًا ، وَلَا بَرَحْنَا سَخَطًا ، وَإِنْ كَانَ
هَذَا الْأَمْرُ إِنَّمَا وَجَبَ لَكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ، فَمَا
وَجَبَ إِذْ كُنَّا كَارِهِينَ .

مَا أَبْعَدَ قَوْلَكَ مِنْ أَنَّهُمْ طَعَنُوا عَلَيْكَ مِنْ
قَوْلِكَ إِنَّهُمْ اخْتَاروكَ وَمَالُوا إِلَيْكَ ، وَمَا
أَبْعَدَ تَسْمِيَّتِكَ بِخَلِيفَةِ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ قَوْلِكَ
خَلَّى عَلَى النَّاسِ أُمُورَهُمْ لِيَخْتَارُوا
فَاخْتَاروكَ ، فَأَمَّا مَا قُلْتَ إِنَّكَ تَجْعَلُهُ
لِي ، فَإِنْ كَانَ حَقًّا لِلْمُؤْمِنِينَ فَلَيْسَ لَكَ أَنْ
تَحْكُمَ فِيهِ ، وَإِنْ كَانَ لَنَا فَلَمْ نَرْضَ بِبَعْضِهِ
دُونَ بَعْضٍ ، وَعَلَى رِسْلِكَ ؛ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ مِنْ
شَجَرَةٍ نَحْنُ أَغْصَانُهَا وَأَنْتُمْ جِيرَانُهَا .

فَخَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ¹ .

1 . تاريخ اليعقوبي: ج 2 ص 124 ; الإمامة والسياسة : ج 1 ص 32 نحوه وفيه من «الرأي أن تلقى العباس . . .» وراجع شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 21 .

Ömer b. Hattab dedi ki: Allah'a andolsun ki böyledir. Ayrıca biz, ihtiyaç duyduğumuz için size gelmedik. Sadece Müslümanların üzerinde icma ederek uzlaştığı bir konuda, sizden yana gelebilecek bir darbe yüzünden Müslümanlarla olan işinizin düğümlenmesini istemiyoruz. Öyleyse kendiniz için iyi düşünün!

Abbas, Allah'a hamd ü senadan sonra söze başlayarak şöyle konuştu: Söylediğin gibi Allah, Muhammed'i (s.a.a) peygamber olarak seçti ve müminlere veli kıldı. Böylece onun ümmetine lütufta bulundu. Derken ruhunu kabzederek onu katına aldı. Allah, kendileri için doğru ve hak olanı seçsinler ve nefsanî arzularına kapılarak sapmasınlar diye Müslümanları bazı işlerinde özgür bıraktı. Şu halde eğer kendini Resulullah tarafından emir olarak sanıyorsan, bizim hakkımızı almışsın. Eğer müminler tarafından seçildiğini söylüyorsan, o halde bilesin ki biz de müminlerdeniz. Seni öne ne biz geçirdik, ne ortaya çıkardık, ne de hakkında bir görüş belirttik. Bu iş sadece müminler tarafından sana vacip kılınmışsa, vacip olmamıştır; çünkü biz bu işi istemiyoruz.

Bir yandan sana itiraz edenlerden bahsederken bir yandan da seni seçen ve sana temayül edenlerden bahsetmen ne kadar da büyük bir çelişki! Bir yandan "Resulullah'ın halifesi" unvanını almanla bir yandan da "(Resulullah) istediklerini seçsinler diye halkı kendi işlerinde özgür bıraktı, onlar da beni seçtiler" demen nasıl da apaçık bir çelişki!

Benim için bu işten bir pay kılman konusundaki sözüne gelince; eğer bu hak müminlerin ise senin onda hüküm yürütme (başka birine havale etme) hakkın olmaz. Eğer bu hak bizim ise, biz onun tümünü isteriz ve onun bir kısmına razı olmayız. Asıl sen sakın ol ve yerinde otur. Çünkü Resulullah öyle bir ağaçtandı ki biz o ağacın dallarıyız, sizler ise (ancak) onun komşularısınız!

Bunun üzerine onlar Abbas'ın yanından ayrıldılar.¹

¹-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.124; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.23; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.21.

940 . تاريخ اليعقوبي : كَانَ فَيَمَن تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ ، وَقَالَ : أَرْضَيْتُمْ يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ أَنْ يَلِيَ هَذَا الْأَمْرَ عَلَيْكُمْ غَيْرُكُمْ ؟ وَقَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أَمُدُّ يَدَكَ أَبَايَعَكَ ، وَعَلِيٌّ مَعَهُ قُصِيُّ ، وَقَالَ :

بَنِي هَاشِمٍ لَا تُطْمِعُوا النَّاسَ فِيكُمْ وَلَا
سَيِّمًا تَيْمٌ بَنُ مُرَّةٍ أَوْ عَدِيٍّ
فَمَا الْأَمْرُ إِلَّا فِيكُمْ وَإِلَيْكُمْ
وَلَيْسَ لَهَا إِلَّا أَبُو حَسَنٍ عَلِيٌّ
أَبَا حَسَنٍ فَاشْدُدْ بِهَا كَفَّ حَازِمٍ
فَإِنَّكَ بِالْأَمْرِ الَّذِي يُرْتَجَى مَلِيٌّ
وَإِنَّ أَمْرًا يَرْمِي قُصِيٍّ وَرَاءَهُ عَزِيزُ
الْجَمِيِّ ، وَالنَّاسُ مِنْ غَالِبِ قُصِيٍّ

وَكَانَ خَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ غَائِبًا ، فَقَدِمَ فَأَتَى
عَلِيًّا فَقَالَ : هَلُمَّ أَبَايَعَكَ ، فَوَاللَّهِ مَا فِي
النَّاسِ أَحَدٌ أَوْلَى بِمَقَامِ مُحَمَّدٍ مِنْكَ¹ .

941 . أنساب الأشراف عن صالح بن كيسان : قَدِمَ خَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ بَنِي الْعَاصِ مِنْ نَاحِيَةِ الْيَمَنِ بَعْدَ وَفَاةِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، فَأَتَى عَلِيًّا وَعُثْمَانَ فَقَالَ : أَنْتُمَا الشَّعَارُ دُونَ الدِّثَارِ ؛ أَرْضَيْتُمْ يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ أَنْ يَلِيَ أَمْرَكُمْ عَلَيْكُمْ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 126 ، الإرشاد : ج 1 ص 190 ، الجمل : ص 117 ، إعلام الوری : ج 1 ص 271 ؛ الأخبار الموفقيات : ص 577 ح 376 ، العقد الفريد : ج 3 ص 271 كلها نحوه .

غَيْرُكُمْ ؟ . . . وَعَنْ عَوَانَةَ وَابْنِ جُعْدَبَةَ :
لَمْ يُبَايِعْ خَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ أَبَا بَكْرٍ إِلَّا بَعْدَ
سِتَّةِ أَشْهُرٍ¹ .

1 . أنساب الأشراف : ج 2 ص 270 .

940-Tarih-i Yakubî: Ebubekir'e biat etmeyenlerden biri de Ebu Süfyan b. Harb idi.

Ebu Süfyan: Ey Abdumenaf oğulları! Sizden başka kimselerin bu işi ele almasına rıza mı gösterdiniz, dedi. Daha sonra Ali b. Ebu Talib'e dönerek: Elini uzat da sana biat edeyim, dedi. O sırada Kusay kabilesi de Ali'nin yanında idi. (Ebu Süfyan) şöyle bir şiir okudu:

Ey Haşimoğulları! İnsanlar hakkınıza tamah etmesin

Hele ki Teym b. Murre veya Adıyy kabileleri asla!

Hilafet ancak sizindir, size doğrudur

Ebul Hasan Ali'den başka kimse ona şayan olamaz

Ey Ebul Hasan! Onu azimle, sıkıca eline al!

Hiç kuşkusuz sen (halkın tamah ettiği) bu işe daha evlasın

Kusay'ın arkasında durduğu kişi de sensin

Bu destekle güçlüsün, oysaki halk Galib'den (Kusay'ın atası) pek uzaktır

(O sırada) Halid b. Saîd ortada yoktu. (Geldiğinde) doğruca Ali'nin (a.s) yanına varıp dedi ki: Gel de sana biat edeyim; vallahi, insanlar arasında Peygamberin halifeliğine senden daha layık kimse yoktur!¹

941-Ensabu'l-Eşraf [Salih b. Keysan'dan]: Halid b. Saîd b. As, Peygamberin (s.a.a) vefatından sonra Yemen nahiyesinden dönmüştü. Ali'nin ve Osman'ın yanına gelerek dedi ki: Sizler üst giysilersiniz, alt giysiler değil! Ey Abdumenaf oğulları! Yönetiminizin sizden başkalarının eline düşmesine razı mı oldunuz?..

Avane ve İbn-i Cudebe'den nakledildiğine göre Halid b. Saîd, ancak altı ay sonra Ebubekir'e biat etti.²

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.126; el-İrşad, c.1, s.190; el-Cemel, s.117; İlamu'l-Vera, c.1, s.271; el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat, s.577, h.376; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.271.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.270.

942 . شرح نهج البلاغة - في ذكر قصة السقيفة - : لَمَّا رَأَتْ الْأَوْسُ أَنَّ رَئِيساً مِنْ رُؤَسَاءِ الْخَزَرَجِ قَدْ بَايَعَ ، قَامَ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ - وَهُوَ رَئِيسُ الْأَوْسِ - فَبَايَعَ حَسِداً لِسَعْدٍ أَيْضاً ، وَمُنَافِسةً لَهُ أَنْ يَلِيَ الْأَمْرَ ، فَبَايَعَتِ الْأَوْسُ كُلُّهَا لَمَّا بَايَعَ أَسِيدُ ، وَحُمِلَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ مَرِيضٌ ، فَأُدْخِلَ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَاْمْتَنَعَ مِنَ الْبَيْعَةِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ وَفِيمَا بَعْدَهُ ، وَأَرَادَ عُمَرُ أَنْ يُكْرِهَهُ عَلَيْهَا ، فَأَشِيرَ عَلَيْهِ أَلَّا يَفْعَلَ ، وَأَنَّهُ لَا يُبَايِعُ حَتَّى يُقْتَلَ ، وَأَنَّهُ لَا يُقْتَلُ حَتَّى يُقْتَلَ أَهْلُهُ ، وَلَا يُقْتَلُ أَهْلُهُ حَتَّى يُقْتَلَ الْخَزَرَجُ ، وَإِنْ حُورِبَتِ الْخَزَرَجُ كَانَتْ الْأَوْسُ مَعَهَا ، وَفَسَدَ الْأَمْرُ . فَتَرَكَوهُ ، فَكَانَ لَا يُصَلِّي بِصَلَاتِهِمْ وَلَا يُجْمَعُ بِجَمَاعَتِهِمْ وَلَا يَقْضَى بِقَضَائِهِمْ ، وَلَوْ وَجَدَ أَعْوَاناً لَضَارَبَهُمْ .

فَلَمَّ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى مَاتَ أَبُو بَكْرٍ ، ثُمَّ لَقِيَ عُمَرَ فِي خِلَافَتِهِ وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ وَعُمَرُ عَلَى بَعِيرٍ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : هَيْهَاتَ يَا سَعْدُ ! فَقَالَ سَعْدُ : هَيْهَاتَ يَا عُمَرُ ! فَقَالَ : أَنْتَ صَاحِبُ مَنْ أَنْتَ صَاحِبُهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، أَنَا ذَاكَ . ثُمَّ قَالَ لِعُمَرَ : وَاللَّهِ مَا جَاوَزَنِي أَحَدٌ هُوَ أَبْعَضُ إِلَيَّ جَوَاراً مِنْكَ ! قَالَ عُمَرُ : فَإِنَّهُ مِنْ كَرِهَةِ جَوَارِ رَجُلٍ إِنْتَقَلَ عَنْهُ ، فَقَالَ سَعْدُ : إِنِّي لَا رَجُو أَنْ أُخْلِيَهَا لَكَ عَاجِلاً إِلَى جَوَارٍ مَنْ هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ جَوَاراً مِنْكَ وَمِنْ أَصْحَابِكَ .

فَلَمَّ يَلْبِثْ سَعْدُ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا قَلِيلاً حَتَّى خَرَجَ إِلَى الشَّامِ ، فَمَاتَ بِحُورَانَ¹ وَلَمْ يُبَايِعْ

1 . حُورَان: كورة واسعة من أعمال دمشق من جهة القبلة، ذات قرى كثيرة ومزارع (معجم البلدان : ج2 ص317) .

لَا حَدَّ ; لَا لِأَبِي بَكْرٍ ، وَلَا لِعُمَرَ ، وَلَا
لِغَيْرِهِمَا¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 10 .

942-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Sakife olayı hakkında]: Evs kabilesi, Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden birinin (Beşir b. Sâd) biat ettiğini görünce Evs kabilesinin reisi olan Useyd b. Hudayr, Sâd'a olan hasedinden ve onun emir olmasından korktuğu için (Ebubekir'e) biat etti. Useyd'in biat etmesiyle birlikte Evs kabilesinin tümü biat etti.

Hasta olan Sâd b. Ubade ise evine götürüldü. O gün ve daha sonraki günlerde de biat etmedi. Ömer, onu biate zorlamak istedi, ancak ona bunu yapmaması söylendi. Zira o, öldürülmedikçe biat etmez; onun ailesi öldürülmedikçe o öldürülemez; onun kabilesi öldürülmedikçe de ailesi öldürülemezdi. Eğer Hazreç'e karşı savaş açılsaydı Evs kabilesi de onların yanında yer alır ve bu iş bozulmuş olurdu.

Bu yüzden onu kendi haline bıraktılar. O, onların namazına ve cemaatine katılmaz, hükümlerini kabul etmezdi ve hatta yardımcı bulduğu zaman onlarla çatışmaya bile girerdi. Ebubekir'in ölümüne kadar da hep öyle kaldı.

Bir gün (Sâd) Ömer'i hilafeti döneminde gördü. O, ata binmişti; Ömer de deve üzerindeydi.

Ömer ona: Heyhat ey Sâd, dedi.

Sâd da ona: Heyhat ey Ömer! Sen, Peygambere (s.a.a) temsilci yaptığın kişinin temsilcisi misin? diye karşılık verdi.

Ömer: Evet, ben oyum, dedi.

Sâd tekrar Ömer'e dönerek: Vallahi, benim için sana komşu olmaktan daha nefret duyduğum bir komşuluk yoktur, dedi.

Ömer: Kim biriyle komşu olmaktan hoşlanmıyorsa oradan ayrılır, dedi.

Bunun üzerine Sâd dedi ki: Umarım pek yakında seni yalnız bırakır, öyle birinin yanına giderim ki onun komşuluğu bana senin ve yandaşlarının komşuluğundan daha sevimli gelir.

Bu görüşmeden sonra Sâd çok az bir süre orada kaldı. Sonunda Şam'a doğru yola çıktı ve Havran'da¹ öldü. (Hayatı boyunca) ne Ebubekir'e, ne Ömer'e, ne de bu ikisinden başkasına biat etmedi.²

1-**Havran**: Kible yönünden Dimeşk yakınlarında bulunan, birçok köyü ve tarlası olan Dimeşk'e bağlı geniş bir bölgedir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.317)

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.10.

943 . شرح نهج البلاغة - في ذكر قصة
السَّقِيفَةِ - : وَوُطِئَ النَّاسُ فِرَاشَ سَعْدٍ ،
فَقِيلَ : قَتَلْتُمْ سَعْدًا ، فَقَالَ عُمَرُ : قَتَلَ اللَّهُ
سَعْدًا ! فَوُثِبَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : أَنَا
جُذَيْلُهَا الْمُحَكِّكُ وَعُذِيْقُهَا الْمُرْجَبُ . فَأَخِذَ
وَوُطِئَ فِي بَطْنِهِ وَدَسَّوْا فِيهِ التُّرَابَ¹ .

1/6

إِغْتِيَالُ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ

944 . أنساب الأشراف عن ابن جعدبة عن
صالح بن كيسان وعن أبي مخنف عن الكلبي
وغيرهما : إِنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ لَمْ يُبَايِعْ
أَبَا بَكْرٍ ، وَخَرَجَ إِلَى الشَّامِ . فَبَعَثَ عُمَرُ رَجُلًا
وَقَالَ : أَدْعُهُ إِلَى الْبَيْعَةِ وَاخْتِمْ لَهُ ، وَإِنْ
أَبَى فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ عَلَيْهِ . فَقَدِمَ الرَّجُلُ
الشَّامَ ، فَوَجَدَ سَعْدًا فِي حَائِطِ بَحَوَارِينَ ،
فَدَعَاهُ إِلَى الْبَيْعَةِ ، فَقَالَ : لَا أُبَايِعُ قَرَشِيًّا
أَبَدًا . قَالَ : فَإِنِّي أَقَاتِلُكَ . قَالَ : وَإِنْ
قَاتَلْتَنِي . قَالَ : أَفْخَارِجُ أَنْتَ مِمَّا دَخَلْتَ فِيهِ
الْأُمَّةُ ؟ قَالَ : أَمَّا مِنَ الْبَيْعَةِ فَإِنِّي خَارِجٌ ،
فَرَمَاهُ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ . وَرُوي أَنَّ سَعْدًا رُمِيَ فِي
حَمَامٍ . وَقِيلَ : كَانَ جَالِسًا يَبُولُ ، فَرَمَتْهُ
الْجِنُّ فَقَتَلَتْهُ . وَقَالَ قَائِلُهُمْ :

قَتَلْنَا سَيِّدَ الْخَزْ رَجِ سَعْدَ بْنَ
عُبَادَةَ

رَمَيْنَاهُ بِسَهْمَيْ نِ فَلَمْ تُخْطِ

1 . شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 40 .

فؤاده¹

943-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Sakife olayı hakkında]: İnsanlar Sâd'ın yatağını ayakladılar. O sırada "Sâd'ı öldürdünüz!" dendi. Ömer de "Allah Sâd'ı öldürsün!" diye çıkıştı. Bunun üzerine Ensar'ın arasından biri öne çıkarak "Ben, dertlerin dermanı ve (çözülmez) işlerin çaresiyim!" dedi. Onu da yakalayıp karnını tekmelediler ve ağzını toprakla doldurdular.²

1/6

SÂD BİN UBADE'NİN ÖLDÜRÜLMESİ

944-Ensabu'l-Eşraf [İbn-i Cudebe'den, o da Salih b. Keysan'dan, o da Ebu Mihneft'ın, o da Kelbî ve diğerlerinden]: Sâd b. Ubade, Ebubekir'e biat etmedi ve Şam'a doğru yola çıktı. Bunun üzerine Ömer bir kişiyi gönderdi ve ona dedi ki: Onu biat etmeye davet et ve hakkında bir çare düşün. Eğer biat etmekten kaçınırsa onun aleyhine Allah'tan yardım dile.

O da Şam'a gitti ve Sâd ile Havran dolaylarında bir bostanda karşılaştı. Onu biate davet etti.

Sâd: Asla bir Kureyşliye biat etmem, dedi.

Adam: O zaman seninle savaşırım, dedi.

Sâd: Benimle savaşsan dahi (biat etmem), dedi.

Adam: Sen ümmetin girdiği bir işin dışında mı kalacaksın, diye sordu.

Sâd: Ben biatin dışında kalacağım, dedi. Bunun üzerine bir ok fırlatarak onu öldürdü.

Başka bir rivayete göre Sâd, hamamda oklandı.

Tuvalet ihtiyacını gidermek için çömeldiği bir sırada cinler tarafından atılan bir okla öldürüldüğü de söylenmiştir. (Bu rivayete göre onu öldüren cinlerden biri) şu beyti okumuştur:

Hazrec'in efendisi Sâd b. Ubade'yi öldürdük

1 . أنساب الأشراف : ج 2 ص 272 وراجع سير أعلام النبلاء : ج 1 ص 276 وبحار الأنوار : ج 28 ص 367 .

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.40.

¹*İki ok attık ona, kalbini hedef aldık (da defterini dürdük)*

945 . أنساب الأشراف – في أحوال سعد بن عبادة – : كان نقيباً ، سيداً ، جواداً . ومات بحوران فجأة لسنة مضت من خلافة عمر . ويقال : إنه امتنع من البيعة لابي بكر ، فوجه إليه رجلاً ليأخذ عليه البيعة وهو بحوران من أرض الشام . فأبأها ، فرماه فقتله . وفيه يروى هذا الشعر الذي ينتجله الجن :

قَتَلْنَا سَيِّدَ الْخَزْ رَجَّ سَعْدَ بْنَ
عُبَادَةَ

رَمَيْنَاهُ بِسَهْمَيْ رَمَيْنَاهُ بِسَهْمَيْ
فُؤَادِهِ 2

946 . مروج الذهب : خرج سعد بن عبادة ولم يبايع ، فصار إلى الشام ، فقتل هناك في سنة خمس عشرة ، وليس كتابنا هذا موضعاً لخبر مقتله 3 .

947 . العقد الفريد عن أبي المنذر هشام بن محمد الكلبي : بثَّ عمر رجلاً إلى الشام ، فقال : أدعه إلى البيعة وأحمل له بكل ما قدرت عليه ، فإن أبي فاستعين الله عليه . فقدم الرجل الشام ، فلقيه بحوران في حائط ، فدعاه إلى البيعة ، فقال : لا أبايع قرشياً أبداً . قال : فإنني أقاتلك .

1-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.272; Siyer-i Âlamu'n-Nubela, c.1, s.276; Biharu'l-Envar, c.28, s.367.

2 . أنساب الأشراف: ج 1 ص 291 وراجع المصنف لعبد الرزاق : ج 11 ص 434 ح 20931 والمعجم الكبير : ج 6 ص 16 ح 5360 والطبقات الكبرى : ج 7 ص 391 .

3 . مروج الذهب : ج 2 ص 307 .

قَالَ : وَإِنْ قَاتَلْتَنِي ! قَالَ : أَفَخَارِجُ أَنْتَ مِمَّا
دَخَلْتَ فِيهِ الْأُمَّةُ ؟ قَالَ : أَمَا مِنْ الْبَيْعَةِ فَأَنَا
خَارِجٌ . فَرَمَاهُ بِسَهْمٍ ، فَقَتَلَهُ .

مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : رُمِيَ
سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ فِي حَمَامٍ بِالشَّامِ ، فَقُتِلَ¹ .

1 . العقد الفريد : ج 3 ص 273 ; نهج السعادة :
ج 5 ص 272 .

945-Ensabu'l-Eşraf [Sâd b. Ubade'nin Ahvali bölümünde] Sâd, nakib (kavminin sorumlusu), öncü ve cömert biriydi. Ömer'in hilafetinden bir yıl geçtikten sonra Havran'da ansızın öldü. Ebubekir'e biat etmekten kaçındığı zaman Ömer'in bir kişiyi ondan biat almak üzere peşinden gönderdiği, o sırada Sâd'ın Şam topraklarından olan Havran'da olduğu ve biatten imtina edince gönderilmiş kişinin attığı bir okla öldürüldüğü de söylenmektedir. Bu olay hakkında şu şiir cinlere isnat edilmiştir:

Hazrec'in efendisi Sâd b. Ubade'yi öldürdük

İki ok attık ona, kalbini hedef aldık (da defterini dürdük)¹

946-Murucu'z-Zeheb: Sâd b. Ubade, biat etmeksizin Şam'a doğru yola çıktı. (Hicretin) 15. yılında burada öldürüldü. Bu kitabımız, onun ölüm haberini anlatma yeri değildir.²

947-el-İkdu'l-Ferid [Ebu Munzir Hişam b. Muhammed el-Kelbî'den]: Ömer bir kişiyi Şam'a göndererek dedi ki: Onu (Sâd'ı) biate çağır ve bunu yapmak için elinden gelen çabayı göster. Eğer biatten kaçırırsa, onun aleyhine Allah'tan yardım dile.

O da Şam'a gitti ve Sâd'ı Havran dolaylarında bir bostanda gördü. Onu biate davet etti.

Sâd: Asla Kureyşli birine biat etmem, dedi.

Adam: O zaman seninle savaşırım, dedi.

Sâd: Benimle savaşsan dahi (biat etmem), dedi.

Adam: Sen ümmetin girdiği bir işin dışında mı kalacaksın, diye sordu.

Sâd: Ben biatin dışında kalacağım, dedi.

Bunun üzerine bir ok fırlatarak onu öldürdü.

Meymun b. Mihran, babasından naklen der ki: Sâd b. Ubade, Şam'da bir hamamda oklanarak öldürüldü.³

1-Ensabu'l-Eşraf, c.1, s.291; el-Musannef, Abdurrezzak, c.11, s.434, h.20931; el-Mucemu'l-Kebir, c.6, s.16, h.5360; et-Tabakatu'l-Kubra, c.7, s.391.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.307.

3-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.273; Nehcu's-Saade, c.5, s.272.

948 . الاحتجاج عن محمد بن عبد الله الشيباني : كَانَ سَبَبُ مَوْتِهِ أَنْ رُمِيَ بِسَهْمٍ فِي اللَّيْلِ فَقَتَلَهُ ، وَزَعَمُوا أَنَّ الْجِنَّ رَمَوْهُ ، وَقِيلَ أَيْضاً : إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سَلَمَةَ الْأَنْصَارِيِّ تَوَلَّى ذَلِكَ بِجَعْلٍ جُعِلَ لَهُ عَلَيْهِ ، وَرُوِيَ أَنَّهُ تَوَلَّى ذَلِكَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ ، وَقِيلَ : خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ¹ .

949 . شرح نهج البلاغة - في ذكر سعد بن عبادَةَ - : لَمْ يُبَايِعَ أَبَا بَكْرٍ حِينَ بُويعَ ، وَخَرَجَ إِلَى حَوْرَانَ ، فَمَاتَ بِهَا . قِيلَ : قَتَلَتْهُ الْجِنَّ ؛ لِأَنَّهُ بَالَ قَائِماً فِي الصَّحَرَاءِ لَيْلاً ، وَرَوَّاهُ بَيْتَيْنِ مِنْ شَعْرٍ ؛ قِيلَ : إِنَّهُمَا سَمِعَا لَيْلَةَ قَتْلِهِ ، وَلَمْ يُرَقَائِلْهُمَا :
نَحْنُ قَتَلْنَا سَيِّدَ الْخَزَرِ رَجِ سَعْدَ بْنَ
عَبَادَةَ

وَرَمَيْنَاهُ بِسَهْمَيْنِ - نِ فَلَمْ نُخْطِئِ
فُؤَادَهُ

وَيَقُولُ قَوْمٌ : إِنَّ أَمِيرَ الشَّامِ يَوْمَئِذٍ كَمَنْ لَهُ مِنْ رَمَاهُ لَيْلاً ، وَهُوَ خَارِجٌ إِلَى الصَّحَرَاءِ بِسَهْمَيْنِ ، فَقَتَلَهُ لِخُرُوجِهِ عَنْ طَاعَةِ الْإِمَامِ ، وَقَدْ قَالَ بَعْضُ الْمُتَأَخِّرِينَ فِي ذَلِكَ :

يَقُولُونَ سَعْدُ شَكَّتِ الْجِنَّ قَلْبَهُ أَلَا رُبَّمَا
صَحَّحْتَ دِينَكَ بِالْعَدْرِ

وَمَا ذَنْبُ سَعْدٍ أَنَّهُ بَالَ قَائِماً وَلَكِنْ
سَعْداً لَمْ يُبَايِعَ أَبَا بَكْرٍ

1 . الاحتجاج : ج 1 ص 180 ح 36 .

وَقَدْ صَبَّرَتْ مِنْ لَذَّةِ الْعَيْشِ أَنْفُسُ¹ وَمَا صَبَّرَتْ
عَنْ لَذَّةِ النَّهْيِ وَالْأَمْرِ¹

1 . شرح نهج البلاغة : ج10 ص111 ; الصراط المستقيم :
ج3 ص109 نحوه ، الدرجات الرفيعة : ص334 .

948-*el-İhticac* [Muhammed b. Abdullah eş-Şeybanî'den]: Onun ölüm sebebi, geceleyin kendisine isabet eden bir ok oldu; bu ok onu öldürdü. Bu yüzden onu cinlerin okladığını zannettiler.

Muhammed b. Seleme el-Ensarî'nin, daha önce belirlenmiş bir miktar para karşılığı bu işi üstlendiği de söylenmiştir. Bu işi Muğiyra b. Şube'nin üstlendiği de rivayet edilmiştir. Başka bir söylentiye göre ise Halid b. Velid bu işi yapmıştır.¹

949-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga* [Sâd b. Ubade hakkında]: Ebubekir'e biat edildiğinde o biat etmedi. Havran'a doğru yola çıktı ve orada öldü. Onu geceleyin çölde ayaküstü bevl ettiği için cinlerin öldürdüğü söylenmiştir. Bu konuda Sâd'ın katledildiği gece, sesi işitilen ancak yüzü görünmeyen kimse tarafından şu iki beytin okunduğu da nakledilmiştir:

Hazrec'in efendisi Sâd b. Ubade'yi öldürdük

İki ok attık ona, kalbini hedef aldık

Bir grup der ki: Şam emiri, o gün bir kişiyi ona pusu kurmakla görevlendirdi. Bu kişi, geceleyin çöle çıkan Sâd'a iki ok fırlattı ve onu öldürdü. Çünkü o, halifenin itaatinden çıkmıştı. O dönemden sonra (dünyaya) gelen bazıları, bu konuda şu şiiri okumuşlardır:

Derler ki cinler Sâd'ın kalbini parçalamış

Bilesin ki bazen dinini hileyle düzeltirsin

Sâd'ın günahı ayakta bevl etmek değildi

Ne var ki Sâd da Ebubekir'e biat etmedi

Bazı canlar vardır ki hayattan geçmeyi göze alırlar

Ama hüküm sürmeyi kaybetmeyi asla!²

1-*el-İhticac*, c.1, s.180, h.36.

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.10, s.111; *es-Sıratu'l-Mustakim*, c.3, s.109; *ed-Derecatu'r-Rafîa*, s.334.

950 . شرح نهج البلاغة : قَالَ شَيْطَانُ الطَّاقِ [يَعْنِي مُؤْمِنَ الطَّاقِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بْنِ النُّعْمَانِ الْأَحْوَلِ] لِسَائِلِ سَأَلَهُ : مَا مَنَعَ عَلِيًّا أَنْ يُخَاصِمَ أَبَا بَكْرٍ فِي الْخِلَافَةِ ؟ فَقَالَ : يَا بَنَ أَخِي ، خَافَ أَنْ تَقْتُلَهُ الْجِنَّ ! !

[قَالَ ابْنُ أَبِي الْحَدِيدِ] وَالْجَوَابُ ، أَمَّا أَنَا فَلَا أَعْتَقِدُ أَنَّ الْجِنَّ قَتَلَتْ سَعْدًا ، وَلَا أَنَّ هَذَا شَعْرُ الْجِنَّ ، وَلَا أَرْتَابُ أَنَّ الْبَشَرَ قَتَلُوهُ ، وَأَنَّ هَذَا الشَّعْرُ شَعْرُ الْبَشَرِ ، وَلَكِنْ لَمْ يَثْبُتْ عِنْدِي أَنَّ أَبَا بَكْرٍ أَمَرَ خَالِدًا ، وَلَا أَسْتَبْعِدُ أَنْ يَكُونَ فِعْلُهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ لِيَرْضَى بِذَلِكَ أَبَا بَكْرٍ - وَحَاشَا - فَيَكُونَ الْإِثْمُ عَلَى خَالِدٍ ، وَأَبُو بَكْرٍ بَرِيءٌ مِنْ إِثْمِهِ ؛ وَمَا ذَلِكَ مِنْ أَفْعَالِ خَالِدٍ بَبْعِيدٍ¹ .

تعليق

عمدت بعض النصوص التاريخية إلى إظهار أن موت سعد بن عبادَةَ كان موتاً طبيعياً ، بل إنها ذكرت أن سعداً كان ممّن عارضوا أبا بكر في البداية ثمّ بايعوه لاحقاً . ولكن يتّضح من التأمل في واقعة السقيفة واستجلاء النصوص المختلفة الواردة في هذا المجال ، بشكل لا يقبل الشكّ ، بأنّه لم يبايع ، واغتيل على يد خصومه السياسيين .

إنّ المكانة السياسيّة والاجتماعيّة التي كان يتبوّؤها سعد بن عبادَةَ ومعارضته الجادّة لخلافة الحاكم آنذاك دعت إلى إزاحته عن الساحة السياسيّة بهدوء ، وبدون إثارة

1 . شرح نهج البلاغة : ج 17 ص 223 .

أَيَّ تَوَثَّرَ فِي الْأَجْوَاءِ ، ثُمَّ أَلْقَيْتَ تَهْمَةً قَتَلَهُ
عَلَى عَاتِقِ الْجَنِّ كَيْلًا تَنْجُمُ عَنْهُ مَشْكَلَةٌ سِيَاسِيَّةٌ
وَاجْتِمَاعِيَّةٌ .

950-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Şeytan-ı Tak (Yani Mumin-i Tak olan Muhammed b. Ali b. Numan el-Ahvel), "Ali'yi, hilafet konusunda Ebubekir ile çatışmaya girmekten alıkoyan şey neydi?" sorusunu soran kişiye şu cevabı verdi: Ey kardeşimin oğlu! Cinlerin onu öldürmesinden korktu!

İbn-i Ebul Hadid der ki: Ben, cinlerin Sâd'ı öldürdüğüne inanmıyorum. Bu şiir de cinlerin değil. Onu insanların öldürdüğü konusunda hiç şüphem yok! Bu şiir de beşer şiiridir. Ancak Ebubekir'in Halid'e böyle bir emir vermiş olması benim için sabit değildir. Halid'in Ebubekir'i hoşnut etmek için bu işi kendi başına yapmış olmasını da uzak bir ihtimal görmüyorum. Ebubekir'in makamı böyle bir işten uzaktır. Dolayısıyla bu işin günahı Halid'in boynundadır. Ebubekir bunun günahından beridir. Zaten bu tür işler Halid'den uzak değildir.¹

Nükte

Bazı tarihî metinlerde, Sâd b. Ubade'nin ölümü tabîî bir ölüm olarak gösterilmeye çalışılmış, başlangıçta Sâd'ın Ebubekir'e muhalefet ettiği, ancak daha sonra ona biat ettiği bildirilmiştir. Ancak Sakife olayı üzerinde düşünüldüğünde ve bu konudaki çeşitli kaynaklarda geçen metinlerin açık delaleti göz önüne alındığında, onun asla biat etmediği ve bu yüzden siyasî düşmanları tarafından suikasta uğratıldığı hususunda hiç şüphe kalmamaktadır.

Sâd b. Ubade'nin toplumsal ve siyasî konumu ile hilafet taraflarına karşı gösterdiği ciddi muhalefeti, onun toplumda hiçbir gerginlik çıkarmadan sessiz bir şekilde siyaset sahnesinden kal-

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.17, s.223.

dırılması düşüncesinin altyapısını oluşturdu. Daha sonra öldürülmesini de cinlerin üzerine yıkarak bu işten doğabilecek siyasî ve toplumsal sıkıntıların önü alınmak istendi.

ويمكن للباحث من ظلال هذا التحليل البسيط معرفة المتهم الأصلي في اغتيال سعد بن عبادة ، وحتى إذا لم يتوفر نص تاريخي دال على صحة هذا التحليل إلا أن هناك مؤشرات تؤيد صحة هذا التحليل ، بل ويفهم من كلام مؤمن الطاق بأن مقتله على يد خصومه السياسيين كان أمراً بديهياً في ذلك العصر .

1/7

مَنْ أَنْكَرَ عَلَى بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ

951 . أنساب الأشراف عن أبي عمرو الجوني : قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ حِينَ بَوَّعَ أَبُو بَكْرٍ : كَرَدَاذَ وَنَاكَرْدَاذَ ؛ أَيِ عَمِلْتُمْ وَمَا عَمِلْتُمْ ، لَوْ بَايَعُوا عَلِيًّا لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ¹ .

952 . شرح نهج البلاغة : إِنَّ سَلْمَانَ وَالزُّبَيْرَ وَالْأَنْصَارَ كَانَ هَوَاهُمْ أَنْ يُبَايَعُوا عَلِيًّا (عليه السلام) بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، فَلَمَّا بَوَّعَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ سَلْمَانُ : أَصَبْتُمْ الْخُبْرَةَ وَأَخْطَأْتُمْ الْمَعْدِنَ . . . وَقَالَ يَوْمَئِذٍ : أَصَبْتُمْ ذَا السِّنِّ مِنْكُمْ ، وَأَخْطَأْتُمْ أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ ، لَوْ جَعَلْتُمُوهَا فِيهِمْ مَا اخْتَلَفَ عَلَيْكُمْ اثْنَانِ ، وَلَا كَلَلْتُمُوهَا رَغْدًا² .

1 . أنساب الأشراف : ج 2 ص 274 ؛ الإيضاح : ص 457 عن ابن عمر ، الاحتجاج : ج 1 ص 192 ح 37 عن أبان بن تغلب عن الإمام الصادق (عليه السلام) وكلاهما نحوه .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 49 و ج 6 ص 43 وراجع الاحتجاج : ج 1 ص 217 ح 38 .

953 . الاحتجاج عن أبان بن تغلب : قلت
لأبي عبد الله جعفر بن محمد الصادق (عليهما
السلام) : جعلت فداك ، هل كان أحد في أصحاب
رسول الله (صلى الله عليه وآله) أنكر على أبي بكر
فعله وجلسه في مجلس رسول الله (صلى الله عليه
وآله) ؟

Her araştırmacı, bu basit tahlilden yola çıkarak Sâd b. Ubade'nin suikastındaki asıl sanığı tanıyabilir. Zira eğer bu tahlilin doğruluğunu ispat eden hiçbir tarihî belge olmasaydı, yine de metinler arasındaki gizli işaretler bunu ispat etmeye yeterli olurdu. Hatta Mumin-i Tak'ın sözünden anlaşıldığına göre, Sâd'ın siyasî düşmanları tarafından öldürüldüğü o dönemde herkes için bilinen bir konuydu.

1/7

EBUBEKİR'E BİAT EDİLMESİNE KARŞI ÇIKANLAR

951-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Amr el-Cevnî'den]: Ebubekir'e biat edildiğinde Selman-ı Farisî dedi ki: Yapmamanız gereken şeyi yaptınız! Eğer Ali'ye (a.s) biat etselerdi tepelerinden (yağan) ve ayaklarının altından (çıkan) nimetlere nail olur, onu yerlerdi.¹

952-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Selman, Zübeyr ve Ensar, Peygamberden (s.a.a) sonra Ali'ye (a.s) biat etmek istiyorlardı. Ebubekir'e biat edildiğinde Selman dedi ki: İş bilir birini seçtiniz, ancak asıl kaynaktan uzak düştünüz...

O gün dedi ki: En yaşlı kişiyi seçtiniz ve Peygamberinizin Ehlibeyt'ini dışladınız. Eğer hilafeti onlara bıraksaydınız, iki kişi dahi birbiriyle ihtilafa düşmezdi ve afiyet bahşeden bereketli rızıklar yerdiniz.²

953-el-İhticac [Eban b. Taglib'den]: İmam Cafer Sadık'a (a.s) dedim ki: Canım size feda olsun! Acaba Resulullah'ın (s.a.a) ashabından Ebubekir'in işini kabul etmeyip onun Peygamberin yerine oturmasına itiraz eden biri oldu mu?

¹-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.274; el-İzah, s.457; el-İhticac, c.1, s.192, h.37, Eban b. Taglib kanalıyla İmam Sadık'tan (a.s).

²-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.49 ve c.6, s.43. Ayrıca bkz: el-İhticac, c.1, s.217, h.38.

فَقَالَ : نَعَمْ ، كَانَ الَّذِي أَنْكَرَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ
إِثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ، مِنْ الْمُهَاجِرِينَ : خَالِدُ بْنُ
سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ وَكَانَ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، وَسَلْمَانُ
الْقَارِسِيُّ ، وَأَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ ، وَالْمِقْدَادُ بْنُ
الْأَسْوَدِ الْكِنْدِيُّ ، وَعَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ ، وَبُرَيْدَةُ
الْأَسْلَمِيُّ .

وَمِنْ الْأَنْصَارِ : أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيَّهَانِ ،
وَسَهْلُ وَعُثْمَانُ ابْنَا حَنْئِفٍ ، وَخُزَيْمَةُ بْنُ ثَابِتٍ
ذُو الشَّهَادَتَيْنِ ، وَأَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ ، وَأَبُو أَيُّوبَ
الْأَنْصَارِيُّ¹ .

1/8

كَلَامُ الْإِمَامِ لَمَّا وَصَلَ إِلَيْهِ خَبَرُ السَّقِيفَةِ

954 . الْإِرْشَادُ : لَمَّا تَمَّ ، لِأَبِي بَكْرٍ مَا تَمَّ ،
وَبَايَعَهُ مَنْ بَايَعَ ، جَاءَ رَجُلٌ إِلَى
أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَهُوَ يُسْوِي قَبْرَ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِمِسْحَاةٍ فِي يَدِهِ فَقَالَ لَهُ :
إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ بَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ ، وَوَقَعَتِ الْخَذْلَةُ
فِي الْأَنْصَارِ لِاخْتِلَافِهِمْ ، وَبَدَرَ الطُّلُقَاءُ بِالْعَقْدِ
لِلرَّجُلِ خَوْفًا مِنْ إِدْرَاكِكُمْ الْأَمْرِ . فَوَضَعَ طَرَفَ
الْمِسْحَاةِ فِي الْأَرْضِ وَيَدُهُ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَ : ﴿بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ الم ﴿أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ
يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾
وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ

1 . الاحتجاج : ج 1 ص 186 ح 37 ، الخصال : ص 461 ح 4 عن
زيد بن وهب .

قال سعيد أيوب في معالم الفتن : ج 1 ص 322 : هل بايعة فاطمة
الزهراء أبا بكر ؟ والإجابة التي نجدها في البخاري وغيره من
حديث عائشة عندما أباي أبو بكر أن يعطي فاطمة ما سألت ، إن
فاطمة غضبت وهجرت أبا بكر ، فلم تزل مهاجرة حتى توفيت .
وعند البخاري : ج 4 ص 1549 ح 3998 .

صَدَقُوا وَ لَيَعْلَمَنَّ الْكَافِرِينَ ۞ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا
يَحْكُمُونَ¹ .²

Şöyle buyurdu: Evet, on iki kişi Ebubekir'i kabul etmeyerek itirazda bulundu. Muhacirlerden; Halid b. Saîd b. As; nitekim o Ümeyye oğullarındandı, Selman-ı Farisî, Ebuzer el-Gifarî, Mikdad b. Esved el-Kindî, Ammar b. Yasir ve Bureyde el-Eslemî. Ensardan ise; Ebul Heysem b. Teyyihan, Huneyfin iki oğlu Sehl ve Osman, iki şahadet sahibi Huzeyme b. Sabit, Ubeyy b. Kâb ve Ebu Eyyub el-Ensarî.³

1/8

İMAM ALİ'NİN SAKİFE HABERİNİ ALDIĞINDA SÖYLEDİĞİ SÖZ

954-el-İrşad: Ebubekir'e biat konusu tamamlandığında ve biat edenler ona biat ettikten sonra Peygamberin kabrini elindeki kürekle düzeltmekte olan Emirülmüminin'in yanına bir kişi geldi ve ona dedi ki: İnsanlar Ebubekir'e biat etti ve Ensar, kendi aralarındaki ihtilaftan dolayı küçük düştü. Tulaka (azat edilmişler),⁴ hilafetin sizin elinize geçmesinden korktukları için o kişiye (Ebubekir) biat konusunda hızlı davrandılar.

İmam küreğin uç kısmını yere sapladı ve eliyle ona dayanarak şöyle buyurdu: "*Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla; elif lâm mîm. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden sadece 'İman ettik' demeleriyle bırakılacaktır.*"

1 . العنكبوت : 1 - 4 .

2 . الإرشاد : ج 1 ص 189 ، بحار الأنوار : ج 22 ص 519 ح 27 .

3-el-İhticac, c.1, s.186; el-Hisal, s.461, h.4.

Said Eyyub, *Maalimu'l-Fiten*'de (c.1, s.322) der ki: Acaba Fatıma (s.a) Ebubekir'e biat etti mi? *Sahih-i Buharî* ve diğer kitaplarda bu soruya cevap olarak Ayşe'-den nakledilen şu sözü bulmaktayız: Ebubekir Fatıma'nın (s.a) istediği şeyi verince Fatıma ona öfkeleni; ondan yüz çevirdi; ölünceye kadar da böyle kaldı. *Sahih-i Buharî*'de şöyle gelmiştir: Ali, onu geceleyin defnetti ve vefatını Ebubekir'e haber vermedi. (Bkz: *Sahih-i Buharî*, c.4, s.1549, h.3998)

4-Mekke fethedildiğinde Kureyşlilerden henüz Müslüman olmayan kimseler vardı ve bunlara azat edilmişler/ serbest bırakılmışlar deniyordu. Peygamber (s.a.a), umulur ki Müslüman olurlar diye hiç kimsenin onları esir almamasını istemiş, bilakis serbest bırakılmalarını emretmişti.

lerini mi sandılar? Andolsun ki biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır. Yoksa kötülük edenler, bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne de kötü hüküm veriyorlar!^{1/2}

955 . نهج البلاغة : قالوا : لَمَّا انْتَهَتْ
إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) أَنْبَاءُ السَّقِيفَةِ
بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ (عليه
السلام) : مَا قَالَتِ الْأَنْصَارُ ؟ قَالُوا : قَالَتْ :
مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ .

قَالَ (عليه السلام) : فَهَلَّا احْتَجَجْتُمْ عَلَيْهِمْ بِأَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَصَّى بِأَنْ يُحْسَنَ إِلَى
مُحْسِنِهِمْ ، وَيُتَجَاوَزَ عَنْ مُسِيئِهِمْ ؟ قَالُوا : وَمَا
فِي هَذَا مِنَ الْحُجَّةِ عَلَيْهِمْ ؟ فَقَالَ (عليه السلام) :
لَوْ كَانَتْ الْإِمَامَةُ فِيهِمْ لَمْ تَكُنِ الْوَصِيَّةُ بِهِمْ .
ثُمَّ قَالَ (عليه السلام) : فَمَاذَا قَالَتْ قُرَيْشٌ ؟

قَالُوا : احْتَجَّتْ بِأَنَّهَا شَجَرَةُ الرَّسُولِ (صلى الله
عليه وآله) ، فَقَالَ (عليه السلام) : احْتَجُّوا
بِالشَّجَرَةِ وَأَضَاعُوا الثَّمَرَةَ³ .

956 . نثر الدر : وأخير [علي] (عليه السلام)
بِقَوْلِ الْأَنْصَارِ يَوْمَ السَّقِيفَةِ لِقُرَيْشٍ : مِنَّا أَمِيرٌ
وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ ، فَقَالَ : أَدَّكْرْتُمُوهُمْ قَوْلَ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : اسْتَوْصُوا بِالْأَنْصَارِ
خَيْرًا ؛ إَقْبَلُوا مِنْ مُحْسِنِهِمْ ، وَتَجَاوَزُوا عَنْ
مُسِيئِهِمْ ؟

1-Ankebut, 1-4.

2-el-İrşad, c.1, s.189; Biharu'l-Envar, c.22, s.19, h.27.

3 . نهج البلاغة : الخطبة 67 ، خصائص
الأئمة (عليهم السلام) : ص 86 وفي صدره «لَمَّا رَفَعَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) يَدَهُ مِنْ غَسْلِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) أَتَتْهُ أَنْبَاءُ . . .» .

قالوا : وما في ذلك ؟
 قال : كيف تكون الإمامة لهم مع الوصية
 بهم ؟ لو كانت الإمامة لهم لكانت الوصية
 إليهم .

فَبَلَغَ ذَلِكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ : ذَهَبَتْ وَاللَّهِ
 عَنَّا ، وَلَوْ ذَكَّرْنَا هَآ مَا احْتَجْنَا إِلَىٰ غَيْرِهَا¹ .

955-Nehcü'l-Belaga: Resulullah'ın (s.a.a) vefatının ardından Sakife haberleri Emirülmüminin'e ulaştığında:

İmam (a.s): Ensar ne dedi?

Haberci: Ensar, "Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun!" dedi.

İmam (a.s): Onlara neden Peygamberin "iyilerine iyilik edilmesi ve kötülerinin affedilmesi" vasiyeti ile hüccet getirmediğiniz?

Haberci: Bu sözde onlara karşı nasıl bir hüccet var?

İmam (a.s): Eğer imamet onların arasında olsaydı onlara bu vasiyet yapılmazdı.

İmam (a.s) daha sonra şöyle sordu: Peki Kureyş ne söyledi?

Haberci: Peygamber (s.a.a) şeceresinden olduklarını delil olarak sundular.

İmam (a.s): Şecereyi delil edindiler, ama semereyi (Ehlibeyt'i) zayi ettiler.²

956-Nesru'd-Durr: Sakife günü Ensar'ın Kureyş'e "Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun" dediği iletildiğinde Ali (a.s) dedi ki: Acaba Peygamberin onlara olan sözünü hatırlatmadınız mı? Hani o, şöyle buyurmuştu: Ensar'a iyi davranmanızı vasiyet ediyorum. İyilerinden kabul edin, kötülerinden de geçin.

1 . نثر الدر : ج 1 ص 279 .

2-Nehcü'l-Belaga, Hutbe 67; Hasaisu'l-Eimme (a.s), s.86 (Bu kaynakta, cümlelerin başında "Emirülmüminin (a.s) Resulullah'ın guslünü tamamlayınca haberler gelmeye başladı" ibaresi geçmektedir).

"Bunda nasıl bir hüccet vardır?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: Onlar hakkında vasiyet olduğu halde imamet nasıl onların olabilir ki? İmamet onların olsaydı, başkaları hakkındaki vasiyet onlara iletilirdi.

Bu söz Ömer b. Hattab'a ulaştığı zaman dedi ki: Vallahi, (Sakife günü) bu konu dikkatimizden kaçtı. Eğer onu zikretseydik, başka delile ihtiyacımız kalmazdı!¹

957 . خصائص الأئمة (عليهم السلام) :
قَالَ [عَلِيٌّ] (عَلَيْهِ السَّلَام) فِي شَأْنِ الْخِلَافَةِ :
وَاعْجَبَا ! أَتَكُونُ الْخِلَافَةُ بِالصَّحَابَةِ ،
وَلَا تَكُونُ بِالصَّحَابَةِ وَالْقَرَابَةِ ؟ !
وَيُرَوَّى : وَالْقَرَابَةُ وَالنِّصَّ² .

¹-Nesru'd-Dürr, c.1, s.279.

2 . خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص111 ،
 نهج البلاغة (تصحیح فیض الإسلام) : الحکمة 181 ،
 نهج الإيمان : ص384 ، الصراط المستقیم : ج1 ص67 ،
 غرر الحكم : ح10123 وليس فيها «ويروى . . .» .
 وقال الشريف الرضي : وروي له (عليه السلام) شعر
 في هذا المعنى :

فإن كنت بالشورى ملكت أمورهم
 فكيف بهذا والمشiron غيب ؟
 وإن كنت بالقربى حججت خصيمهم
 فغيرك أولى بالنبي وأقرب
 (نهج البلاغة : ذيل الحکمة 190 ، خصائص
 الأئمة (عليهم السلام) : ص111) .

957-Hasaisu'l-Eimme (a.s): [İmam Ali (a.s)] hilafet hakkında şöyle buyurdu: Ne ilginç! Hilafet makamı "Peygambere sahabelik" oluyor da "Peygambere sahabelik ve akrabalıkla" olmuyor, öyle mi? Bir başka rivayette ise şu ifade yer almıştır: "Akrabalık ve nassla" olmuyor, öyle mi?¹

1-*Hasaisu'l-Eimme* (a.s), s.111; *Nehcü'l-Belaga* (Feyzu'l-İslam tashihi) Hikmet 181; *Nehcü'l-İman*, s.384; *es-Sıratu'l-Mustakim*, c.1, s.67; *Gureru'l-Hikem*, h.10123.

Seyyid Razi der ki: Bu konuda Ali'den (a.s) şu manada bir şiir de rivayet edilmiştir:

Eğer şûra ile hükümetlerini elde ettiysen

Bu nasıl olabilirdi, henüz müşavirler hazır değilken?

Yakınlığını eğer rakiplerine delil getirdiysen

Bu nasıl oldu, Peygambere senden daha yakınlar varken?

Ayrıca bkz: *Nehcü'l-Belaga*, 190. hikmetin dipnotu; *Hasaisu'l-Eimme*, s.111.

İMAM'IN SÖZÜ ETRAFINDA BİR ARAŞTIRMA

İmam Ali'nin (a.s) Sakife hakkındaki sözü üç şekilde nakle-dilmiştir:

1-Acaba hilafet, sahabelik ve akrabalıkla mı oluyor?¹

2-Hilafet sahabelikle oluyor da sahabelik ve akrabalıkla olmuyor, öyle mi?²

3-Hilafet sahabelik (ve akrabalıkla) oluyor da akrabalık ve nassla (Peygamberin açık beyanıyla) olmuyor, öyle mi?³

Hiç şüphesiz bu üç sözden sadece biri İmama aittir. İmamın bunların hepsini dile getirdiğini savunmak mümkün değildir. Buna göre birinci cümleyi üçüncü cümlelerin bir parçası olarak telakki etmek mümkündür. Ancak birinci ve ikinci cümle kesinlikle çelişkilidir. Bu yüzden ya ikinci cümleyi ya da diğer iki cümleden birini seçmek gerekmektedir.

Bazıları, İmam'ın ikinci cümleyi zikrettiğini savunmuşlardır. Yani aslında İmam cidal-ı ahsen üslubunu takip etmiştir. Şöyle ki; İmam, imametın tahakkuku için Peygamberin açık beyanının şart olduğu inancında olmasına ve bunu tekitle savunmasına rağmen, gerçeklerin çarpıtıldığı ve hiç kimsenin bu gerçeği kabul etmediği bir ortamda sohbet ettiği için Sakife ehline cidal-ı ahsen üslubuyla hitab ediyor ve onlara diyor ki: Eğer hilafet "sahabelik" şartına

1-*Nehcü'l-Belaga* (Suphi Salih ve Muhammed Abdüh tashihleri), Hikmet 190.

2-*Nehcü'l-Belaga* (Feyzu'l-İslam tashihi), Hikmet 181; *Nehcü'l-İman*, s.384.

3-Seyyid Razi'nin *Hasaisu'l-Eimme (a.s)* kitabında geçen sözünden alıntı, s.111.

bağlı ise buna, "Peygambere akraba olma" özelliği neden şart olarak eklenmesin? Yani Peygambere sahabe olmak, ona akraba olma özelliği ile birleşince bu iki özelliği taşıyan kişi, hilafete diğerlerinden daha evla olacaktır.¹

Bu gerekçeler birkaç açıdan sağlam değildir:

1-Ensar, Sakife'de, hilafete ulaşmak için Peygambere sahabe olduklarını delil göstermişti. Muhacirler ise, (başta Ebubekir ve Ömer olmak üzere) sahabe olmayı yeterli bulmadılar ve akrabalığı da şart koştular. Ömer dedi ki:

Vallahi, Araplar sizin hükümetinizi kabul etmez; çünkü Peygamberleri sizden değildir! Onlar Peygamber kavminin hükümetini kabul eder ve buna da asla karşı çıkmaz. Bize muhalefet edenlere karşı bizim şöyle bir sağlam delilimiz var: Emirlik konusunda batılda öncülük eden, günaha eğilim gösteren ve helâk vadisine düşenlerden başka kim Resulullah'ın kavminden olan bize karşı muhalefet eder de Muhammed'in hükümetini bizim elimizden çıkarmaya çalışır ki?!

Ebubekir de o toplantıda hilafete olan liyakati konusunda Peygambere olan yakınlığına istinat etti ve dedi ki:

Onlar (muhacirler) yeryüzünde Allah'a ibadet eden, Allah'a ve Peygambere iman getiren ilk kişilerdir. Onlar, Peygamberin (s.a.a) yakınları ve akrabalarıdır; Peygamberden sonra bu işe (hilafete) insanlar arasında en layık olan kimselerdir. Bu işte ancak zalim olan biri onlarla çekişir.²

2-Sakife olayı sona erdiğinde İmam Ali (a.s) orada hazır bulunanlara, iki tarafın da (Ensar ve Muhacirler) istidlallerini sordu. Daha sonra onları, Kureyş'in "Peygamberin şeceresi" olmaları yönündeki istidlalleri üzerinde düşünmeye sevk ederek "Kureyş ne dedi?" diye sordu. "Resulullah'ın (s.a.a) şeceresi olduklarını delil gösterdiler"

1-Mesadir-i Nehcü'l-Belaga ve Esaniduh, c.4, s.152; Tasnif-i Nehcü'l-Belaga, s.413.

2-Tarih-i Teberî, c.3, s.220; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.13; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.24.

dediklerinde ise şöyle buyurdu: Şecereyi delil edindiler, ama semereyi (Ehlibeyt'i) zayi ettiler!¹

3-Seyyid Razi'nin *Nehcü'l-Belaga* ve *Hasaisu'l-Eimme* kitaplarında naklettiği bir şiir vardır. Bu şiire bakıldığında, Muhacirlerin hilafet konusunda Peygambere yakınlıklarını delil göstermelerine karşılık İmam'ın Peygambere daha yakın olduğu yönündeki sözünü delil sunduğu anlaşılmaktadır. Şiir şöyledir:

*Eğer iddiacılara yakınlığını delil gösterdiysen
(Bilesin ki) diğerleri (Ehlibeyt) Peygambere senden daha yakındır²*

4-İmam Ali (a.s) Sakife olayının izahında şöyle konuştu:

Kureyş, "Emir bizden olmalı" dedi. Ensar da "Emir bizden olmalı" dedi. Daha sonra Kureyş "Allah'ın Resulü Muhammed (s.a.a) bizdendir; öyleyse bu işe biz daha layıgız" dedi. Ensar, bunu kabul etti ve bu hakkı onlara tanıyarak hükümeti ve gücü onlara bıraktı. Eğer Kureyş Muhammed'le (s.a.a) olan bağları sebebiyle bu makama Ensar'dan daha layık oluyorsa, Muhammed'e (s.a.a) en yakın olan kimse bu işe onlardan daha evla olmalıdır.³

Nehcü'l-Belaga'daki 28. mektupta ise bu konuda şöyle yazılmıştır:

Sakife gününde Muhacirler, Ensar karşısında Peygambere olan yakınlıklarını delil göstererek onlara galip geldiler. Eğer galibiyet bununla ise, o halde hak (hilafet) bizimdir, sizin değil!

Özetle şunu söylemek gerekir ki imamet konusundaki sahih görüş; imametın ilahî bir makam olduğu, tahakkukunun nassla (Peygamberin açık beyanı ile) gerçekleşebileceği ve meşruiyetini halktan almadığı hususudur. Dolayısıyla ikinci sözü cidal-ı ahsen (güzel mücadele) şeklinde yorumlamanın sağlam olmadığı anlaşılmakla birlikte, üçüncü sözü doğru bilmeli ve cümleyi şöyle nakletmeliyiz: "Hilafet, Peygambere

1-*Nehcü'l-Belaga*, Hutbe 67; *Hasaisu'l-Eimme*, s.86.

2-*Nehcü'l-Belaga*, 190. Hikmetin dipnotu; *Hasaisu'l-Eimme*, s.111.

3-*Vakat-u Sıffin*, s.91; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.15, s.78.

sahabelik ve yakınlık şartıyla olur da, Peygambere akra-balık ve onun açık beyanıyla olmaz mı?

Gerçi birinci cümle de kabul edilebilir. Bu durumda cümleyi, "içeriğindeki hükmü reddetmek anlamı taşıyan soru" şeklinde kabul-lenmemiz gerekir ve manası da şu olur:

Acaba hilafet, Peygambere sahabelik ve akrabalıkla elde edilecek bir şey midir?¹

1-Bu hadislerin tenkit ve araştırması için bkz: *Nehcu's-Saade*, c.4, s.195; *Şerhu'l-Ahbar*, c.1, s.250; *Hayatu'l-İmam Rıza*, s.56.

الهجوم على بيت فاطمة بنت رسول الله

958 . أنساب الأشراف عن ابن عباس : بَعَثَ أَبُو بَكْرٍ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ إِلَى عَلِيٍّ حِينَ قَعَدَ عَنْ بَيْعَتِهِ وَقَالَ : ائْتِنِي بِهِ بِأَعْتَفِ الْعُنْفِ ، فَلَمَّا أَتَاهُ جَرَى بَيْنَهُمَا كَلَامٌ فَقَالَ عَلِيٌّ : إِحْلِبْ حَلْبًا لَكَ شَطْرُهُ ، وَاللَّهِ مَا حِرْصُكَ عَلَى إِمَارَتِهِ الْيَوْمَ إِلَّا لِيُؤْمِرَكَ غَدًا¹ .

959 . أنساب الأشراف عن سليمان التيمي وعن ابن عون : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَرْسَلَ إِلَى عَلِيٍّ يُرِيدُ الْبَيْعَةَ ، فَلَمْ يُبَايِعْ . فَجَاءَ عُمَرُ ، وَمَعَهُ قَبَسٌ ، فَتَلَقَّتْهُ فَاطِمَةُ عَلَى الْبَابِ ، فَقَالَتْ فَاطِمَةُ : يَا بَنَ الْخَطَّابِ ! ! أَتُراكَ مُحَرِّقًا عَلِيَّ بَابِي ؟ ! قَالَ : نَعَمْ ! ! ، وَذَلِكَ أَقْوَى فِيمَا جَاءَ بِهِ أَبُوكَ² .

960 . تاريخ الطبري عن زياد بن كليب : أَتَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مَنْزِلَ عَلِيٍّ وَفِيهِ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَرِجَالٌ مِنَ الْمُهاجِرِينَ ، فَقَالَ : وَاللَّهِ لَا أُحْرِقَنَّ عَلَيْكُمْ أَوْ لَتُخْرِجَنَّ إِلَى الْبَيْعَةِ . فَخَرَجَ عَلَيْهِ الزُّبَيْرُ

1 . أنساب الأشراف : ج2 ص269 ، الإمامة والسياسة : ج1 ص29 ؛ الشافي : ج3 ص240 عن ابن عباس ، الاحتجاج : ج1 ص183 ح36 .

2 . أنساب الأشراف : ج2 ص268 ؛ بحار الأنوار : ج28 ص389 .

مُصَلِّتاً بِالسَّيْفِ ، فَعَثَرَ فَسَقَطَ السَّيْفُ مِنْ
يَدِهِ ، فَوَثَبُوا عَلَيْهِ فَأَخَذُوهُ¹ .

1/9

RESULULLAH'IN (S.A.A) KIZI FATIMA'NIN EVİNE SALDIRI

958-Ensabu'l-Eşraf [İbn-i Abbas'tan]: Ali (a.s), Ebubekir'e biatten imtina edince Ebubekir, Ömer b. Hattab'ı Ali'ye gönderdi ve "Onu en şiddetli bir biçimde (yaka-paça) bana getir!" dedi.

Ömer, Ali'nin yanına vardığında aralarında bir konuşma geçti. Ali (a.s) dedi ki: **Öyle süt sağ ki sana da bir pay çıksın! Allah'a and olsun ki, bugün Ebubekir'in hükümetine olan iştiağının nedeni, yarın seni emir yapmasından başka bir şey değil!**²

959-Ensabu'l-Eşraf [Süleyman et-Teymî ve İbn-i Avn'den]: Ebubekir Ali'ye (a.s) haber göndererek ondan biat etmesini istedi. Fakat o biat etmedi. Daha sonra Ömer yanında ateşle geldi. Fatıma (s.a) kapı önünde onu gördü ve "Ey Hattab'ın oğlu! Evin içinde olduğum halde kapımı mı yakacaksın?" diye sordu. Ömer, "Evet! Ve bu, babanın getirdiğini sağlamlaştıracaktır!" dedi.³

960-Tarih-i Teberî [Zeyd b. Kuleyb'den]: Ömer b. Hattab, Ali'nin (a.s) evine geldi. Talha, Zübeyr ve Muhacirlerden birkaçı oradaydı. Ömer dedi ki: Vallahi ya (bu evi) üzerinize yakacağım

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 202 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 56 و ج 6 ص 48 .

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.269; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.29; eş-Şafi, c.3, s.240, İbn-i Abbas'tan; el-İhticac, c.1, s.183, h.36.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.268; Biharul-Envar, c.28, s.389.

ya da biat için dışarı çıkacaksınız!

Zübeyr kılıcını çekerek ona doğru dışarı çıktı. Ancak (ayağı) kaydı ve kılıç elinden düştü. Hemen üzerine çullanıp onu yakaladılar.¹

961 . تاريخ اليعقوبي : بَلَغَ
أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ أَنَّ جَمَاعَةً مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ قَدْ اجْتَمَعُوا مَعَ عَلِيٍّ بْنِ
أَبِي طَالِبٍ فِي مَنْزِلِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ،
فَأَتَوْا فِي جَمَاعَةٍ حَتَّى هَجَمُوا الدَّارَ . . .
وَدَخَلُوا الدَّارَ فَخَرَجَتْ فَاطِمَةُ فَقَالَتْ : وَاللَّهِ
لَتَخْرُجَنَّ أَوْ لَا كَشَفَنْ شَعْرِي وَلَا عَجَنْ إِلَى اللَّهِ .
فَخَرَجُوا وَخَرَجَ مَنْ كَانَ فِي الدَّارِ ، وَأَقَامَ
الْقَوْمُ أَيَّاماً ، ثُمَّ جَعَلَ الْوَاحِدُ بَعْدَ
الْوَاحِدِ يُبَايِعُ ، وَلَمْ يُبَايِعْ عَلِيٌّ إِلَّا بَعْدَ
سِتَّةِ أَشْهُرٍ² .

962 . الإمامة والسياسة : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ
تَفَقَّدَ قَوْمًا تَخَلَّفُوا عَنْ بَيْعَتِهِ عِنْدَ عَلِيٍّ كَرَّمَ
اللَّهُ وَجْهَهُ ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ عُمَرَ ، فَجَاءَ
فَنَادَاهُمْ وَهُمْ فِي دَارِ عَلِيٍّ ، فَأَبَوْا أَنْ
يَخْرُجُوا ، فَدَعَا بِالْحَطْبِ وَقَالَ : وَالَّذِي نَفْسُ
عُمَرَ بِيَدِهِ ، لَتَخْرُجَنَّ أَوْ لَا حَرِقْنَهَا عَلَى مَنْ
فِيهَا ، فَقِيلَ لَهُ : يَا أَبَا حَفْصَ ، إِنَّ فِيهَا
فَاطِمَةَ . فَقَالَ : وَإِنْ ! !

فَخَرَجُوا فَبَايَعُوا إِلَّا عَلِيًّا ; فَإِنَّهُ زَعَمَ
أَنَّهُ قَالَ : حَلَفْتُ أَنْ لَا أَخْرُجَ وَلَا أَضَعَ ثَوْبِي

1-Tarih-i Teberî, c.3, s.202; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.56 ve c.6, s.48.

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 126 .

عَلَى عَاتِقِي حَتَّى أَجْمَعَ الْقُرْآنَ ، فَوَقَفْتُ
فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَلَى بَابِهَا فَقَالَتْ : لَا
عَهْدَ لِي بِقَوْمٍ حَضَرُوا أَسْوَأَ مَحْضَرٍ مِنْكُمْ ،
تَرَكْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ (ص) جَنَازَةً بَيْنَ أَيْدِينَا ،
وَقَطَعْتُمْ أَمْرَكُمْ بَيْنَكُمْ ، لَمْ تَسْتَأْمِرُونَا ،
وَلَمْ تَرُدُّوْا لَنَا حَقًّا .

فَأَتَى عُمَرُ أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ : أَلَا تَأْخُذُ
هَذَا الْمُتَخَلِّفَ عَنْكَ بِالْبَيْعَةِ ؟

961-Tarih-i Yakubî: Ebubekir ile Ömer'e, Muhacirler ve Ensar arasından bir grup kimsenin Resulullah'ın kızı Fatıma'nın evinde Ali b. Ebu Talib ile bir araya geldikleri haberi ulaştı. Bir grupla bu eve vardılar. Derken eve saldırdılar... Ve içeri girdiler.

O sırada Fatıma (s.a) çıktı, "Allah'a andolsun ki ya dışarı çıkar-sınız ya da saçlarımı açarak Allah'a şikâyetle bulunurum!" dedi. Bunun üzerine dışarı çıktılar. (Onlarla birlikte) evdekiler de dışarı çıktı. Bu kimseler birkaç gün daha biat etmediler. Daha sonra art arda gidip bir bir biat ettiler. Ali (a.s) ise ancak altı ay sonra biat etti.¹

962-el-İmame ve's-Siyase: Ebubekir, kendisine biat etmekten kaçınan ve Ali'nin (*kerremallahu vecheh*) yanında bulunan kişileri aramaya koyuldu. (Bu amaçla) Ömer'i onların peşine gönderdi. Ali'nin evinde bulundukları sırada Ömer onlara seslendi. Ancak onlar dışarı çıkmaktan imtina ettiler. Bunun üzerine Ömer odun istedi ve dedi ki: Ömer'in canını elinde bulundurana yemin olsun ki ya dışarı çıkarsınız ya da evi içindikilerle birlikte yakarım!

O sırada "Ey Ebu Hafs, o evde Fatıma var!" dendi.

Ömer: Öyle de olsa (yakarım), diye karşılık verdi.

Sonra dışarı çıktılar ve biat ettiler. Ancak Ali çıkmayıp "Ben Kurân'ı toplamadıkça dışarı çıkmamaya ve sırtıma abâ atmamaya yemin ettim!" dedi.

Fatıma (*Allah ondan razı olsun*) kapısının önünde durarak dedi ki: Benim hatırımda sizden daha kötü anısı olan bir topluluk yoktur. Resulullah'ın (s.a.a) cenazesini bizim önümüzde bıraktınız ve hilafeti kendiniz için tamamladınız. Bizden görüş istemediniz ve hakkı bize döndürmediniz!

Ömer, Ebubekir'e gelerek: Neden sana biatten kaçınan şu adamı tutuklamıyorsun, dedi.

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.126.

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِقُنْفُذٍ - وَهُوَ مَوْلَى لَهُ - : اذْهَبْ فَادْعُ لِي عَلِيًّا ، فَذَهَبَ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ لَهُ : مَا حَاجَتُكَ ؟ فَقَالَ : يَدْعُوكَ خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ ، فَقَالَ عَلِيٌّ : لَسْرِيْعُ مَا كَذَبْتُمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ . فَرَجَعَ فَأَبْلَغَ الرِّسَالَةَ ، فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ طَوِيلًا .

فَقَالَ عُمَرُ الثَّانِيَّةُ : لَا تُمْهَلْ هَذَا الْمُتَخَلِّفَ عَنْكَ بِالْبَيْعَةِ ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لِقُنْفُذٍ : عُدْ إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ : خَلِيفَةُ رَسُولِ اللَّهِ يَدْعُوكَ لِتُبَايِعَ ، فَجَاءَهُ قُنْفُذٌ ، فَأَدَّى مَا أُمِرَ بِهِ ، فَرَفَعَ عَلِيٌّ صَوْتَهُ فَقَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! لَقَدْ ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ . فَرَجَعَ قُنْفُذٌ فَأَبْلَغَ الرِّسَالَةَ ، فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ طَوِيلًا .

ثُمَّ قَامَ عُمَرُ فَمَشَى مَعَهُ جَمَاعَةٌ ، حَتَّى أَتَوْا بَابَ فَاطِمَةَ ، فَدَقُّوا الْبَابَ ، فَلَمَّا سَمِعَتْ أَصْوَاتَهُمْ نَادَتْ بِأَعْلَى صَوْتِهَا : يَا أَبَتِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَاذَا لَقِينَا بَعْدَكَ مِنْ ابْنِ الْخَطَّابِ وَابْنِ أَبِي قُحَافَةَ ؟ ! !

فَلَمَّا سَمِعَ الْقَوْمُ صَوْتَهَا وَبُكَاءَهَا انْصَرَفُوا بَاكِينَ ، وَكَادَتْ قُلُوبُهُمْ تَنْصَدِعُ ، وَأَكْبَادُهُمْ تَنْفَطِرُ ، وَبَقِيَ عُمَرُ

وَمَعَهُ قَوْمٌ ، فَأَخْرَجُوا عَلِيًّا ، فَمَضَوْا
بِهِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ، فَقَالُوا لَهُ :
بَايِعْ ، فَقَالَ : إِنْ أَنَا لَمْ أَفْعَلْ
فَمَهْ ؟ قَالُوا : إِذَا وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ نَضْرِبُ عُنُقَكَ .

Ebubekir, [azatlı kölesi] Kunfuz'a dönerek "Git ve Ali'yi bana çağır" dedi. Kunfuz Ali'nin yanına gidince Ali ona "Ne istiyorsun?" diye sordu.

Kunfuz: Resulullah'ın (s.a.a) halifesi seni çağırıyor, dedi.

Ali: Ne çabuk Resulullah'a yalan isnat ettiniz (de Ebubekir'e Resulullah'ın halifesi unvanını verdiniz), diye karşılık verdi.

Kunfuz geriye dönüp bu mesajı Ebubekir'e ilette. Ebubekir, (bu cevabı duyunca) uzunca ağladı.

Ömer ikinci kez: Sana biat etmekten kaçınan şu adama mühlet verme, dedi.

Ebubekir Kunfuz'a dönerek ondan geri dönmesini ve Ali'ye "Resulullah'ın halifesi seni biat etmen için çağırıyor!" demesini istedi. Kunfuz da Ali'nin yanına giderek kendisine emredilen sözü ilette.

Bunun üzerine Ali, sesini yükselterek: Süphanallah! O kendisine ait olmayan bir şeyi iddia etmiş oldu, dedi.

Kunfuz geri döndü ve bu mesajı da ilette. Ebubekir (yine) uzunca ağladı.

Daha sonra Ömer ayağa kalktı ve bir grupla birlikte yola koyuldu. Fatıma'nın kapısına geldiklerinde kapıyı çaldılar. Seslerini duyan Fatıma (s.a) yüksek sesle: "Ey babacığım! Ey Allah'ın Resülü! Senden sonra Hattab'ın oğlu ile Ebu Kuhafe'nin oğlundan nedir bu çektiğimiz?" diye feryat etti.

Kalabalık, Fatıma'nın sesini ve ağlamakta olduğunu duyunca ağlayarak geri döndü. Öyle etkilenmişlerdi ki neredeyse kalpleri yerinden fırlayacak, ciğerleri paramparça olacaktı. Ancak Ömer, beraberindeki bir grupla orada kaldı. Sonra Ali'yi dışarı çıkardılar. Onu Ebubekir'in yanına getirerek "Biat et!" dediler.

Ali: Eğer biat etmezsem ne olur, diye sordu.

Onlar: Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki bu durumda boynunu vururuz, dediler.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

فَقَالَ : إِذَا تَقْتُلُونَ عَبْدَ اللَّهِ وَأَخَا رَسُولِهِ ، قَالَ عُمَرُ : أَمَا عَبْدُ اللَّهِ فَنَعَمْ ، وَأَمَا أَخُو رَسُولِهِ فَلَا ، وَأَبُو بَكْرٍ سَاكِتٌ لَا يَتَكَلَّمُ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَلَا تَأْمُرُ فِيهِ بِأَمْرِكَ ؟ فَقَالَ : لَا أَكْرِهُهُ عَلَى شَيْءٍ مَا كَانَتْ فَاطِمَةُ إِلَى جَنْبِهِ .

فَلَحِقَ عَلِيٌّ بِقَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَصِيخُ وَيَبْكِي ، وَيُنَادِي : يَا بَنَ أُمِّ ! إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي وكادوا يَقْتُلُونَنِي¹ /² .

963 . تاريخ اليعقوبي عن أبي بكر

— قُبِيلَ مَوْتِهِ — : مَا آسَى إِلَّا عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ صَنَعْتُهَا لَيْتَنِي لَمْ أَكُنْ صَنَعْتُهَا ، وَثَلَاثَ لَمْ أَصْنَعُهَا لَيْتَنِي كُنْتُ صَنَعْتُهَا ، وَثَلَاثَ لَيْتَنِي كُنْتُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ عَنْهَا .

فَأَمَّا الثَّلَاثُ الَّتِي صَنَعْتُهَا فَلَيْتَ أَنِّي لَمْ أَكُنْ تَقَلَّدْتُ هَذَا الْأَمْرَ ، وَقَدَّمْتُ عُمَرَ بَيْنَ يَدَيَّ ؛ فَكُنْتُ وَزِيرًا خَيْرًا مِنِّي أَمِيرًا ، وَلَيْتَنِي لَمْ أَفْتِشَ بَيْتَ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَأَدْخِلُهُ الرِّجَالَ وَلَوْ كَانَ أَغْلِقَ عَلَى حَرْبٍ ، وَلَيْتَنِي لَمْ أُحْرِقِ الْفُجَاءَةَ السُّلَمِيَّ ؛ إِمَّا أَنْ أَكُونَ قَتَلْتُهُ

1 . إشارة إلى الآية 150 من سورة الأعراف .

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 30 وراجع الاحتجاج : ج 1 ص 207 ح 38 .

سَرِيحاً أَوْ أَطْلَقْتُهُ نَجِيحاً¹ .

Ali: O zaman Allah'ın kulu ve Peygamberin kardeşini öldürmüş olursunuz, dedi.

Ömer: Allah'ın kulunu evet, ancak Peygamberin kardeşini hayır, dedi.

Ebubekir sükût etmişti ve konuşmuyordu.

Ömer, Ebubekir'e dedi ki: Onun hakkında emrini vermeyecek misin?

Ebubekir: Fatıma yanında olduğu sürece onu istemediği bir işe zorlamayacağım, dedi.

Daha sonra Ali, Resulullah'ın (s.a.a) kabrine vardı. Hıçkırarak ağlıyor ve şöyle diyordu: Ey anamın oğlu! Bu kavim gerçekten de beni aciz bıraktı ve neredeyse beni öldürüyorlardı!^{2/3}

963-Tarih-i Yakubî [Ölümünden kısa bir süre önce Ebubekir'den]: Sadece üç şeyden dolayı hayıflanıyorum: Üç şey yaptım, keşke yapmasaydım; üç şey yapmadım, keşke yapsaydım; üç şeyi de Resulullah'tan sormadım, keşke sorsaydım!

Yaptığım üç şeye gelince: Keşke şu hilafeti üstlenmeseydim de Ömer'i öne geçirseydim; vezir olmam, emir olmamdan daha iyiydi. Her ne kadar kapılarını savaş maksadıyla kapamış olsalar da, keşke Resulullah'ın kızı Fatıma'nın evini teftiş etmeseydim de (yabancı)

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 137 ، الخصال : ص 171 ح 228 ؛ تاريخ الطبري : ج 3 ص 430 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 117 ، الأموال : ص 144 ح 353 ، العقد الفريد : ج 3 ص 279 ، تاريخ دمشق : ج 30 ص 418 و 419 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 46 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 36 .

2-Âraf suresinin 150. ayetinde Hz. Harun'un, kardeşi Hz. Musa'ya verdiği cevaba işarettir.

3-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.30; el-İhticac, c.1, s.207, h.38.

erkekleri onun evine sokmasaydım. Keşke Fucae es-Selmî'yi¹ kolay bir şekilde öldürseydim veya sakince azat etseydim de (ateşte) yakmasaydım!²

1/10

إِمْتِنَاعُ الْإِمَامِ مِنَ الْبَيْعَةِ

964 . الرَّدَّةُ : أَرْسَلَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَلِيٍّ فَدَعَاهُ ، فَأَقْبَلَ وَالنَّاسُ حُضُورٌ ، فَسَلَّمَ وَجَلَسَ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : لِمَ دَعَوْتَنِي ؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : دَعَوْنَاكَ لِلْبَيْعَةِ الَّتِي قَدْ اجْتَمَعَ عَلَيْهَا الْمُسْلِمُونَ ، فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا هَؤُلَاءِ ، إِنَّمَا أَخَذْتُمْ هَذَا الْأَمْرَ مِنَ الْأَنْصَارِ بِالْحُجَّةِ عَلَيْهِمُ وَالْقَرَابَةِ لِأَبِي بَكْرٍ ؛ لِأَنَّكُمْ زَعَمْتُمْ أَنَّ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) مِنْكُمْ ، فَأَعْطَوْكُمْ الْمَقَادَةَ ، وَسَلَّمُوا إِلَيْكُمْ الْأَمْرَ ، وَأَنَا أَحْتَجُّ عَلَيْكُمْ بِالَّذِي احْتَجَجْتُمْ بِهِ عَلَيَّ الْأَنْصَارِ ، نَحْنُ أَوْلَى بِمُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) حَيًّا وَمَيِّتًا ؛ لِأَنَّا أَهْلُ بَيْتِهِ ، وَأَقْرَبُ الْخَلْقِ إِلَيْهِ ، فَإِنْ كُنْتُمْ تَخَافُونَ اللَّهَ فَأَنْصِفُونَا ، وَاعْرِفُوا لَنَا فِي هَذَا الْأَمْرِ مَا عَرَفْتُمْ لَكُمْ الْأَنْصَارُ .

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : إِنَّكَ أَيُّهَا الرَّجُلُ لَسْتَ بِمَتْرُوكٍ أَوْ تُبَايِعُ كَمَا بَايَعَ غَيْرُكَ . فَقَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : إِذَا لَا أَقْبَلُ مِنْكَ وَلَا أُبَايِعُ مَنْ أَنَا أَحَقُّ بِالْبَيْعَةِ مِنْهُ . فَقَالَ لَهُ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ : وَاللَّهِ يَا أَبَا الْحَسَنِ ،

1-Bu hadise hakkında geniş bilgi için bkz: *Biharu'l-Envar*, c.30, s.509.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.137; *el-Hisal*, s.171, h.228; *Tarih-i Teberî*, c.3, s.430; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.117; *el-Emval*, s.144, h.353; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.279; *Tarih-i Dimeşk*, c.30, s.418-419; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.2, s.46; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.36.

إِنَّكَ لَحَقِيقٌ لِهَذَا الْأَمْرِ لِفَضْلِكَ وَسَابِقَتِكَ
وَقَرَابَتِكَ ، غَيْرَ أَنَّ النَّاسَ قَدْ بَايَعُوا وَرَضُوا
بِهَذَا الشَّيْخِ ، فَارْضَ بِمَا رَضِيَ بِهِ الْمُسْلِمُونَ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ : يَا
أَبَا عُبَيْدَةَ ، أَنْتَ أَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ ! ! فَاتَّقِ اللَّهَ
فِي نَفْسِكَ ؛ فَإِنَّ هَذَا الْيَوْمَ لَهُ مَا بَعْدَهُ مِنْ
الْأَيَّامِ ، وَلَيْسَ يَنْبَغِي لَكُمْ أَنْ تُخْرِجُوا سُلْطَانَ
مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) مِنْ دَارِهِ وَقَعْرِ بَيْتِهِ إِلَى
دُورِكُمْ وَقُغُورِ بُيُوتِكُمْ ؛ فَفِي بُيُوتِنَا نَزَلَ
الْقُرْآنُ ، وَنَحْنُ مَعْدِنُ الْعِلْمِ وَالْفِقْهِ وَالَّذِينَ
وَالسُّنَّةِ وَالْفَرَائِضِ ، وَنَحْنُ أَعْلَمُ بِأُمُورِ الْخَلْقِ
مِنْكُمْ ؛ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَى فَيَكُونَ نَصِيبُكُمْ
الْأَخْسَ .

1/10

İMAM'IN (A.S) BİATTEN KAÇINMASI

964-er-Radde: Ebubekir, Ali'ye haber göndererek (yanına) çağırdı. Derken Ali geldi. Halk da hazır bulunmaktaydı. Selam verdi ve oturdu. Sonra halka dönerek "Beni neden çağırdınız?" diye sordu.

Ömer: Müslümanların üzerinde toplandığı şeye biat etmen için seni çağırdık, dedi.

Ali: Ey cemaat! Sizler, Ebubekir'in (Peygamber'e) yakınlığını delil göstererek hükümeti Ensar'dan aldınız. Zira sizler Muhammed'in (s.a.a) aranızdan biri olduğunu sandınız. Onlar da işlerin idaresini size bıraktılar ve bu işi size teslim ettiler. O halde sizin Ensar'a delil gösterdiğiniz şeyi şimdi ben size gösteriyorum: Biz hayatta da ölümden de Muhammed'e (s.a.a) daha yakınız; çünkü biz onun Ehlibeyt'iyiz ve insanlar arasında ona en yakın olan kimseleriz. Öyleyse Allah'tan korkuyorsanız bize insaflı davranın; bu işte Ensar'ın size tanıdığı hakkı siz de bize tanıyın!

Ömer: Sen, ey adam; diğerleri gibi biat etmedikçe sen de bırakılmayacaksın!

Ali (a.s): Ben, bunu senden kabul etmediğim gibi kendisinden biat edilmeye daha layık olduğum kişiye de biat etmem!

Bunun üzerine Ebu Ubeyde b. Cerrah (araya girerek) dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Vallahi sen sahip olduğun faziletin, (İslam'daki) sabıkan ve (Peygamber'e) olan yakınlığın nedeniyle bu işe herkesten daha layıksın. Ancak insanlar bu yaşlı kişiye biat ederek ona razı olmuşlardır. O halde sen de Müslümanların razı olduğu şeye razı ol!

Ali (*kerremallahu vecheh*): Ey Ebu Ubeyde! Sen bu ümmetin emini-sin. O halde kendin hakkında Allah'tan sakın! Bugün, sonraki günleri de beraberinde getirecektir ve (böyle bir durumda) Muhammed'in (s.a.a) hâkimiyetini evinden-odasından çıkarıp kendi evinize-odanıza taşımanız size yakışmaz. Zira Kurân bizim evimizde nazil olmuştur; ilmin, fikhın, dinin, sünnetin ve farzların kaynağı bizleriz. Halkın işlerini biz sizlerden daha iyi biliriz. Öyleyse heva ve heveslerinize uymayın; aksi takdirde en değersiz şey size nasip olur!

فَتَكَلَّمَ بِشِيرُ بْنُ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ : يَا
أَبَا الْحَسَنِ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ هَذَا الْكَلَامَ
سَمِعَهُ النَّاسُ مِنْكَ قَبْلَ الْبَيْعَةِ لَمَّا اخْتَلَفَ
عَلَيْكَ رَجُلَانِ ، وَلَبَّيْعَكَ النَّاسُ كُلُّهُمْ ، غَيْرَ
أَنَّكَ جَلَسْتَ فِي مَنْزِلِكَ وَلَمْ تَشْهَدْ هَذَا الْأَمْرَ ،
فَظَنَّ النَّاسُ أَنَّ لَا حَاجَةَ لَكَ فِيهِ ، وَالْآنَ فَقَدْ
سَبَقَتِ الْبَيْعَةُ لِهَذَا الشَّيْخِ ، وَأَنْتَ عَلَى رَأْسِ
أَمْرِكَ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : وَيْحَكَ يَا بِشِيرُ ! أَفَكَانَ
يَجِبُ أَنْ أَتْرُكَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي
بَيْتِهِ فَلَمْ أَجِبهُ إِلَى حُفْرَتِهِ ، وَأَخْرَجَ أَنْارِعُ
النَّاسَ بِالْخِلَافَةِ ؟ !¹

**965 . شرح نهج البلاغة عن سعيد بن
كثير بن عفير الأنصاري -** فِي ذِكْرِ يَوْمِ
السَّقِيفَةِ - : كَثُرَ النَّاسُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ ،
فَبَايَعَهُ مُعْظَمُ الْمُسْلِمِينَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ ،
وَاجْتَمَعَتِ بَنُو هَاشِمٍ إِلَى بَيْتِ عَلِيٍّ بْنِ
أَبِي طَالِبٍ وَمَعَهُمُ الزُّبَيْرُ ؛ وَكَانَ يَعُدُّ نَفْسَهُ
رَجُلًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ ، كَانَ عَلِيٌّ يَقُولُ : مَا
زَالَ الزُّبَيْرُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ حَتَّى نَشَأَ بَنُوهُ
فَصَرَفُوهُ عَنَّا .

وَاجْتَمَعَتِ بَنُو أُمَيَّةَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ
عَفَّانَ ، وَاجْتَمَعَتِ بَنُو زُهْرَةَ إِلَى سَعْدِ
وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ ، فَأَقْبَلَ عُمَرُ إِلَيْهِمْ

1 . الردة : ص 46 وراجع الاحتجاج : ج 1 ص 182 ح 36
والمسترشد : ص 374 ح 123 وشرح نهج البلاغة : ج 6 ص 6 - 12
والإمامة والسياسة : ج 1 ص 28 .

وَأَبُو عُبَيْدَةَ فَقَالَ : مَالِي أَرَاكُمْ
مُلْتَاثِينَ ؟ قَوْمُوا فَبَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ ؛ فَقَدْ
بَايَعَ لَهُ النَّاسُ ، وَبَايَعَهُ الْأَنْصَارُ . فَقَامَ
عُثْمَانُ وَمَنْ مَعَهُ ، وَقَامَ سَعْدٌ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ
وَمَنْ مَعَهُمَا فَبَايَعُوا أَبَا بَكْرٍ .

Derken Beşir b. Sâd el-Ensârî de konuşmaya başladı ve dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Vallahi eğer insanlar bu sözü biatten önce duymuş olsalardı, hiç kuşkusuz senin üzerinde iki kişi dahi ihtilaf etmez, insanların tamamı sana biat ederdi. Fakat sen evinde oturdun ve bu işte hazır bulunmadın. Halk da bu işe (hilafete) ihtiyacın olmadığını düşündü. Şimdi ise bu yaşlı adama daha önceden biat edilmiştir. Artık sen de kendi işinin başındasın.

Ali ona (dönerek) dedi ki: Yazıklar olsun sana ey Beşir! Resulullah'ı evine terk etmeli, (bedenini) toprağa vermeden dışarı çıkmalı ve hilafet konusunda insanlarla çekişmeye mi girmeliydim?!¹

965-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Sakife günü hakkında, Said b. Kesir b. Ufeyr el-Ensârî'den]: İnsanlar Ebubekir'in etrafında çoğaldı ve Müslümanların büyük bölümü o gün ona biat etti.

Aralarında Zübeyr'in de bulunduğu Haşim oğulları (o gün) Ali b. Ebu Talib'in evinde toplanmışlardı. (Zira) Zübeyr de kendini Haşim oğullarından biri olarak görüyordu. (Hatta) Ali (onun hakkında) "Oğulları büyüyüp onu bizden ayırıncaya kadar Zübeyr hep biz Ehlibeyt'tendi" diyordu.

Ümeyye oğulları Osman b. Affan'ın, Zühre oğulları da Sâd ve Abdurrahman'ın etrafında toplanmışlardı. Derken Ömer ile Ebu Ubeyde (Ümeyye oğullarına) yöneldiler.

¹-er-Radde, s.46. Ayrıca bkz: *el-İhticac*, c.1, s.182, h.36; *el-Müsterşed*, s.374, h.123; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.6, s.6-12; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.185.

Ömer dedi ki: Neden sizi gevşemiş görüyorum? Kalkın ve Ebubekir'e biat edin; halk da Ensar da ona biat etti!

Bunun üzerine Osman beraberindekilerle, Sâd ile Abdurrahman da yanlarındaki cemaatle ayağa kalkarak Ebubekir'e biat ettiler.

وَذَهَبَ عُمَرُ وَمَعَهُ عِصَابَةٌ إِلَى بَيْتِ فَاطِمَةَ ،
مِنْهُمْ أَسِيدُ بْنُ حُضَيْرٍ ، وَسَلَمَةُ بْنُ أَسْلَمَ ،
فَقَالَ لَهُمْ : انْطَلِقُوا فَبَايَعُوا ، فَأَبَوْا
عَلَيْهِ ، وَخَرَجَ إِلَيْهِمُ الزُّبَيْرُ بِسَيْفِهِ ، فَقَالَ
عُمَرُ : عَلَيْكُمُ الْكَلْبُ ، فَوَثَبَ عَلَيْهِ سَلَمَةُ بْنُ
أَسْلَمَ ، فَأَخَذَ السَّيْفَ مِنْ يَدِهِ ، فَضَرَبَ بِهِ
الْجِدَارَ ، ثُمَّ انْطَلَقُوا بِهِ وَبِعَلِيٍّ وَمَعَهُمَا بَنُو
هَاشِمٍ ، وَعَلِيٌّ يَقُولُ : أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَأَخُو
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . حَتَّى انْتَهَوْا بِهِ إِلَى
أَبِي بَكْرٍ ، فَقِيلَ لَهُ : بَايِعْ ، فَقَالَ :

أَنَا أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْكُمْ ، لَا أَبَايِعُكُمْ
وَأَنْتُمْ أَوْلَى بِالْبَيْعَةِ لِي ، أَخَذْتُمْ هَذَا الْأَمْرَ
مِنَ الْأَنْصَارِ ، وَاحْتَجَجْتُمْ عَلَيْهِمُ بِالْقَرَابَةِ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ ، فَأَعْطَوَكُمْ الْمَقَادَةَ وَسَلَّمُوا إِلَيْكُمْ
الْإِمَارَةَ ، وَأَنَا أَحْتَجُّ عَلَيْكُمْ بِمِثْلِ مَا
احْتَجَجْتُمْ بِهِ عَلَى الْأَنْصَارِ ، فَأَنْصِفُونَا إِنْ
كُنْتُمْ تَخَافُونَ اللَّهَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ ، وَاعْرِفُوا لَنَا
مِنَ الْأَمْرِ مِثْلَ مَا عَزَقَتِ الْأَنْصَارُ لَكُمْ ، وَإِلَّا
فَبَوْؤُوا بِالظُّلْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ .

فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّكَ لَسْتَ مَتْرُوكًا حَتَّى تُبَايِعَ ،
فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِحْلَبِ يَا عُمَرُ حَلْبًا لَكَ شَطْرُهُ ،
اشْدُدْ لَهُ الْيَوْمَ أَمْرَهُ لِيَرُدَّ عَلَيْكَ غَدًا ، أَلَا
وَاللَّهِ لَا أَقْبَلُ قَوْلَكَ وَلَا أَبَايِعُهُ . فَقَالَ لَهُ
أَبُو بَكْرٍ : فَإِنْ لَمْ تُبَايِعْنِي لَمْ أَكْرِهْكَ .

فَقَالَ لَهُ أَبُو عُبَيْدَةَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ !
إِنَّكَ حَدِيثُ السِّنِّ وَهَؤُلَاءِ مَشِيخَةُ قُرَيْشِ قَوْمِكَ ،
لَيْسَ لَكَ مِثْلُ تَجَرُّبَتِهِمْ وَمَعْرِفَتِهِمْ بِالْأُمُورِ ، وَلَا
أَرَى أَبَا بَكْرٍ إِلَّا أَقْوَى عَلَى هَذَا الْأَمْرِ مِنْكَ ،
وَأَشَدَّ احْتِمَالًا لَهُ وَاضْطِلَاعًا بِهِ ، فَسَلِّمْ لَهُ هَذَا
الْأَمْرَ وَارْضَ بِهِ ؛ فَإِنَّكَ إِنْ تَعِشَ وَيَطُلَ عُمرُكَ
فَأَنْتَ لِهَذَا الْأَمْرِ خَلِيقٌ ، وَبِهِ حَقِيقٌ فِي فَضْلِكَ
وَقَرَابَتِكَ وَسَابِقَتِكَ وَجِهَادِكَ .

Ömer, aralarında Useyd b. Huzayr ve Seleme b. Eslem'in de bulunduğu bir grupla Fatıma'nın evine gitti. (Evin içinde bulunanlara) "Gelin ve biat edin!" dedi. Ancak onlar bundan kaçındılar. Zübeyr, elinde kılıcı ile onların karşısına çıktı. Ömer "Yakalayın şu köpeği!" diye seslenince Seleme b. Eslem üzerine atlayarak kılıcını elinden aldı ve onu duvara çarptı.

Daha sonra onu ve Ali'yi götürdüler. Haşim oğulları da onları taşıdı. Ali, Ebubekir'in yanına getirilinceye dek "Ben Allah'ın kulu ve Resulullah'ın kardeşiyim" diyordu. Oraya vardıklarında "Biat et!" denildi.

Ali: Ben bu işe sizden daha layığım. Size biat etmeyeceğim; sizin bana biat etmeniz daha evladır. Sizler Resulullah'a (s.a.a) olan yakınlığınızı delil göstererek bu hükümeti Ensar'dan aldınız. Onlar da işleri yönetmeyi size bıraktılar ve hâkimiyeti size teslim ettiler. Şimdi ben, sizin Ensar'a delil gösterdiğiniz şeyi size delil gösteriyorum. O halde eğer Allah'tan korkuyorsanız, bizim hakkımızda insafli davranın. Ensar'ın bu işte size tanıdığı hakkı siz de bize tanıyın. Aksi takdirde bilerek işlediğiniz zulmünüze devam edin!

Ömer: Sen biat etmedikçe bırakılmayacaksın!

Ali (a.s): Ey Ömer! Hissesi sana varacak olan sütü sağadur! Bugün onun işini sağlamlaştırsan ki yarın da sana döndürsün. Vallahi senin sözünü kabullenmem, ona da biat etmem!

Ebubekir: Bana biat etmediğin takdirde seni zorlamayacağım.

Ebu Ubeyde: Ey Ebu'l-Hasan! Sen gençsin, bunlar da senin kavminin (Kureyş'in) aksakalları ve ileri gelenleridir. Senin onlar kadar işlerde tecrübe ve deneyimin yoktur. Ben bu işte Ebubekir'in senden daha güçlü olduğunu görüyorum; daha tahammüllü ve daha dayanıklıdır. Öyleyse bu işi ona bırak da buna razı ol. Eğer sen yaşarsan ve ömrün uzun olursa sahip olduğun faziletin, (Peygamber'e) yakınlığın, (İslam'daki) sabıkan ve çabalarıyla bu işe daha layık birisin.

فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ ، اللَّهُ اللَّهُ لَا تُخْرِجُوا سُلْطَانَ مُحَمَّدٍ عَنْ دَارِهِ وَبَيْتِهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ وَدُورِكُمْ ، وَلَا تَدْفَعُوا أَهْلَهُ عَنْ مَقَامِهِ فِي النَّاسِ وَحَقِّهِ ، فَوَاللَّهِ يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ ، لَنَحْنُ أَهْلَ الْبَيْتِ أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْكُمْ ، أَمَا كَانَ مِنَّا الْقَارِئُ لِكِتَابِ اللَّهِ ، الْفَقِيهُ فِي دِينِ اللَّهِ ، الْعَالِمُ بِالسُّنَّةِ ، الْمُضْطَلَعُ بِأَمْرِ الرِّعِيَّةِ ؟ وَاللَّهِ إِنَّهُ لَفِينَا ؛ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَى ؛ فَتَزْدَادُوا مِنَ الْحَقِّ بُعْدًا .

فَقَالَ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ : لَوْ كَانَ هَذَا الْكَلَامُ سَمِعْتَهُ مِنْكَ الْأَنْصَارُ يَا عَلِيُّ قَبْلَ بَيْعَتِهِمْ لِأَبِي بَكْرٍ مَا اخْتَلَفَ عَلَيْكَ اثْنَانِ ، وَلَكِنَّهُمْ قَدْ بَايَعُوا ! .

وَانْصَرَفَ عَلِيُّ إِلَى مَنْزِلِهِ وَلَمْ يُبَايِعْ ، وَلَزِمَ بَيْتَهُ حَتَّى مَاتَتْ فَاطِمَةُ فَبَايَعَ¹ .

1/11

إِعْتِرَاضُ الْإِمَامِ عَلَى قَرَارِ السَّقِيفَةِ

966 . الْإِمَامُ عَلِيٌّ (عليه السلام) — فِي خُطْبَةٍ تَشْتَمِلُ عَلَى الشُّكُوى مِنْ أَمْرِ الْخِلَافَةِ — : أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فُلَانٌ وَإِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّي مِنْهَا مَحَلُّ الْقُطْبِ مِنَ الرِّحَا ، يَنْخَدِرُ غَنِّي السَّيْلُ وَلَا يَرْقَى إِلَيَّ الطَّيْرُ ، فَسَدَلْتُ دُونَهَا ثَوْبًا ، وَطَوَيْتُ عَنْهَا كَشْحًا ، وَطَفِقتُ أُرْتَنِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بِيَدِ جَذَاءٍ ، أَوْ أَصِيرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ ، يَهْرُمُ فِيهَا الْكَبِيرُ ، وَيَشْيِبُ فِيهَا الصَّغِيرُ ، وَيَكْدَحُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ ! فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى هَاتَا أَحْيَى ، فَصَبَرْتُ وَفِي

1 . شرح نهج البلاغة: ج 6 ص 11 ؛ بحار الأنوار : ج 28 ص 347 ح 60 .

العَيْنِ قَذَى ، وَفِي الْخَلْقِ شَجَاً ، أَرَى ثُرَاثِي
نَهَباً¹ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، معاني الأخبار : ص361
ح1 ، علل الشرائع : ص150 ح12 ، الإرشاد : ج1 ص287 ،
الأمالي للطوسي : ص372 ح803 كلها عن ابن عباس ، الجمل :
ص171 .

Ali (a.s): Ey Muhacirler topluluğu, size Allah'ı hatırlatırım! Muhammed'in (s.a.a) hâkimiyetini onun evinden-ocağından çıkarıp da kendi evinize-ocağınıza götürmeyin. Onun hanedanını, insanlar arasındaki makamından ve hakkından mahrum bırakmayın. Ey Muhacirler topluluğu! Vallahi biz Ehlibeyt, bu işe sizden pek daha layıgız. Allah'ın kitabını okuyan, dinde fakih olan, sünneti en iyi bilen ve insanların işine tahammülde en güçlü olan kimse bizim aramızda değil mi? Vallahi bizim aramızdadır. Öyleyse heva ve heveslerinize uymayın; aksi takdirde haktan daha da uzaklaşırsınız!

Beşir b. Sâd: Ey Ali! Eğer Ensar Ebubekir'e biat etmeden önce senden bu sözü işitselerdi, senin hakkında iki kişi bile ihtilaf etmez, hepsi de sana biat ederdi! Ne var ki artık biat etmişlerdir.

Bunun üzerine Ali (a.s) biat etmeyerek evine döndü. Fatıma vefat edinceye dek evinde kaldı, sonra da biat etti.¹

1/11

İMAM'IN SAKİFE KARARINA İTİRAZI

966-İmam Ali (a.s) [Hilafet konusunda şikâyetini içeren hutbesinden]: Andolsun Allah'a ki filân, onu bir gömlek gibi giyindi; oysa daha iyi bilirdi o, ben hilâfete nispetle değirmen taşının mili gibiydim; hilâfet benim çevremde dönerdi; sel benden akardı; hiçbir kuş, uçtuğum yere uçamazdı. Hilâfetle arama bir perde çektim; onu koltuğumdan silkip attım. Düşündüm; kesilmiş elimle hamle mi edeyim; yoksa bu kapkaranlık körlüğe sabır mı edeyim? Hem de öylesine bir körlük ki ihtiyarları tamamıyla yıpratır; çocuğu kocaltır; inanan da Rabbine ulaşınca dek bu zulmette zahmet çeker. Gördüm ki sabretmek daha doğru, sabrettim; ettim ama gözümde diken vardı, boğazımda da kemik; mirasımın yağmalandığını görüyordum.²

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.11; Biharu'l-Envar, c.28, s.347, h.60.

2-Nehcü'l-Belaga, 3. Hutbe; Maani'l-Ahbar, s.361, h.1; İlelu's-Şerayiş, s.150, h.12; el-İrşad, c.1, s.287; el-Emalî, Şeyh Tusî, s.372, h.803; el-Cemel, s.171.

967 . عنه (عليه السلام) : وَقَدْ قَالَ قَائِلٌ : إِنَّكَ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ يَا بَنَ أَبِي طَالِبٍ لَحْرِيصٌ ! فَقُلْتُ : بَلْ أَنْتُمْ وَاللَّهِ لَا حَرَمَ وَأَبْعَدُ ، وَأَنَا أَخْصُ وَأَقْرَبُ ، وَإِنَّمَا طَلَبْتُ حَقًّا لِي ، وَأَنْتُمْ تَحُولُونَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ ، وَتَضْرِبُونَ وَجْهِي دُونَهُ . فَلَمَّا قَرَعْتُهُ بِالْحُجَّةِ فِي الْمَلَاِ الْحَاضِرِينَ هَبَّ كَأَنَّهُ بُهِتَ لَا يَدْرِي مَا يُجِيبُنِي بِهِ !

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ وَمَنْ أَعَانَهُمْ ! فَإِنَّهُمْ قَطَعُوا رَحِمِي ، وَصَغَّرُوا عَظِيمَ مَنْزِلَتِي ، وَأَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي أَمْرًا هُوَ لِي . ثُمَّ قَالُوا : أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ ، وَفِي الْحَقِّ أَنْ تَتْرُكَهُ¹ .

968 . عنه (عليه السلام) - يَصِفُ حَالَهُ قَبْلَ الْبَيْعَةِ لَهُ - : فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي ، فَضَنَنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ ، وَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى ، وَشَرِبْتُ عَلَى الشَّجَا ، وَصَبَرْتُ عَلَى أَخْذِ الْكَظْمِ وَعَلَى أَمْرٍ مِنْ طَعْمِ الْعَلَقَمِ² .

969 . عنه (عليه السلام) - فِي التَّطَلُّمِ وَالتَّشْكِيِّ مِنْ قُرَيْشٍ - : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَعْدِيكَ عَلَى قُرَيْشٍ وَمَنْ أَعَانَهُمْ ؛ فَإِنَّهُمْ قَدْ قَطَعُوا رَحِمِي ، وَأَكْفَوُوا إِنَائِي ، وَأَجْمَعُوا عَلَى مُنَازَعَتِي حَقًّا كُنْتُ أَوْلَى بِهِ مِنْ غَيْرِي ، وَقَالُوا : «أَلَا إِنَّ فِي الْحَقِّ أَنْ تَأْخُذَهُ ، وَفِي الْحَقِّ أَنْ تُنَمِّنَهُ ، فَاصِيرٌ مَغْمُومًا ، أَوْ مِتْ مُتَأَسِّفًا» ، فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا لَيْسَ لِي رَافِدٌ ، وَلَا ذَابٌّ ، وَلَا مُسَاعِدٌ ، إِلَّا أَهْلُ بَيْتِي ، فَضَنَنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَنِيَّةِ ، فَأَغْضَيْتُ عَلَى الْقَذَى ، وَجَرَعْتُ رِيقِي عَلَى الشَّجَا ، وَصَبَرْتُ مِنْ كَظْمِ الْغَيْظِ عَلَى أَمْرٍ مِنْ

1 . نهج البلاغة : الخطبة 172 وراجع كشف المحجة : ص247 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 26 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج1 ص271 .

الْعَلَمَ ، وَآلَمَ لِلْقَلْبِ مِنْ وَخْزِ الشَّفَارِ ¹ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 217 ، الغارات : ج1 ص308 ، كشف المحجة : ص248 ، الصراط المستقيم : ج3 ص43 ; الإمامة والسياسة : ج1 ص176 كلها نحوه .

967-İmam Ali (a.s): Biri bana "Ey Ebu Tâlib oğlu, sen bu işe gerçekten de pek sarılmışsın" dedi. "Allah'a andolsun ki siz ona daha fazla düşkünsünüz. Hâlbuki benden fazla da uzaksınız ondan. Benimse hem ona ihtisasım var, hem daha yakınım, hem de liyakatliyim. Ben hakkımı aradım, istedim; sizse onunla benim arama girdiniz; ona ulaşmama engel oldunuz!" dedim. Onu delille, orda bulunanların önünde hırpalayınca kendine geldi; bana ne cevap vereceğini bilmez bir hâle düştü.

Allah'ım, Kureyş ve onlara yardım edenler karşısında senden yardım istiyorum. Çünkü onlar, yakınlığımı inkâr ettiler; pek büyük olan derecemi küçülttüler; bana ait olan işte, benimle kavgaya giriştiler. Sonra da dediler ki: Hakkı almak da var, vermek de.¹

968-İmam Ali (a.s) [Kendisine biat edilmeden önceki durumu hakkında]: Gördüm ki Ehlibeyt'imden yardımcım yok, onları ölüme sürmedim; çerçöpe karşı gözümü yumdum; boğazıma oturan şerbeti yuttum; öfkemi yendim; zakkumdan da acı olan o mihnete dayandım.²

969-İmam Ali (a.s) [Kureyş'in haksızlığı karşısında şikâyeti]: Allah'ım, Kureyş'ten hakkımı senden istiyorum; onlara karşı senden yardım diliyorum. Resulullah'a olan yakınlığımı inkâr ettiler, elimdeki kabı baş aşağı çevirdiler; başkasından fazla lâıyk olduğum işte, hakkım olan mevkide benimle kavgaya giriştiler. "Hak alınır da, verilir de; istersen gamlara batarak dayan, istersen üzüntünle öl!" dediler.

Baktım, gördüm ki Ehlibeyt'imden başka ne bir yardımcı var, ne bir savunucu, ne de bir yaver; onların tehlikeye düşmelerini reva görmedim. Gözlerime diken dolmuşken kirpiklerimi kapadım. Boğazımda kemik varken yutkundum; genizimdeki suyu dertle, elemle yuttum. (Sonra da) zehirden daha acı, bıçaklarla doğranmaktan daha elim olan bu işe sabrettim.³

1-Nehcü'l-Belaga, 172. Hutbe; *Keşfu'l-Muhacce*, s.247.

2-Nehcü'l-Belaga, 26. Hutbe, el-Menakıb, İbn-i Şehraşub, c.1, s.271.

3-Nehcü'l-Belaga, 217. Hutbe; *el-Gârât*, c.1, s.308; *Keşfu'l-Muhacce*, s.248; *es-Sıratu'l-Mustakim*, c.3, s.43; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.176.

970 . الإمام زين العابدين (عليه السلام): بَيْنَمَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي أَصْعَبِ مَوْقِفٍ بِصِفَيْنِ ، إِذْ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ بَنِي دُودَانَ ، فَقَالَ : مَا بَالُ قَوْمِكُمْ دَفَعُوكُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ نَسَبًا ، وَأَشَدَّ نَوْطًا بِالرَّسُولِ ، وَفَهَمًا بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ ؟ !

فَقَالَ : سَأَلْتُ - يَا أَخَا بَنِي دُودَانَ - وَلَكَ حَقُّ الْمَسْأَلَةِ ، وَإِمامَ الصُّهْرِ ، وَإِنَّكَ لَقَلِيلُ الْوُضِينَ ، تُرْسِلُ عَنْ ذِي مَسَدٍ ، إِنَّهَا إِمْرَةٌ شَحَّتْ عَلَيْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ ، وَسَخَّتْ عَنْهَا نُفُوسُ آخَرِينَ ، وَنِعَمَ الْحَكَمُ اللَّهُ .
فَدَعَ عَنْكَ نَهْبًا صِيحَ فِي حَجَرَاتِهِ¹ .

971 . الإمام علي (عليه السلام) - لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ وَقَدْ سَأَلَهُ : كَيْفَ دَفَعَكُمْ قَوْمُكُمْ عَنْ هَذَا الْمَقَامِ وَأَنْتُمْ أَحَقُّ بِهِ ؟ - : يَا أَخَا بَنِي أَسَدٍ ، إِنَّكَ لَقَلِيلُ الْوُضِينَ ، تُرْسِلُ فِي غَيْرِ سَدَدٍ ، وَلَكَ بَعْدُ ذِمَامَةُ الصُّهْرِ ، وَحَقُّ الْمَسْأَلَةِ ، وَقَدْ اسْتَعْلَمْتَ فَاعْلَمْ :

أَمَّا الْإِسْتِبدَادُ عَلَيْنَا بِهِذَا الْمَقَامِ - وَنَحْنُ الْأَعْلَوْنَ نَسَبًا وَالْأَشَدُّونَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) نَوْطًا - فَإِنَّهَا كَانَتْ أَثَرَةً ، شَحَّتْ عَلَيْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ ، وَسَخَّتْ عَنْهَا نُفُوسُ آخَرِينَ ، وَالْحَكَمُ اللَّهُ ، وَالْمَعْوَدُ إِلَيْهِ الْقِيَامَةُ .

وَدَعَ عَنْكَ نَهْبًا صِيحَ فِي حَجَرَاتِهِ وَلَكِنْ حَدِيثًا مَا حَدِيثُ الرُّوَا حِلٍّ² .¹

1 . الأُمَالِي لِلصَّدُوقِ: ص716 ح986 ، علل الشرائع: ص146 ح2 ، الإرشاد: ج1 ص294 ، الفصول المختارة: ص77 ، نثر الدر: ج1 ص287 ، المسترشد: ص371 ح122 .

2 . البيت لامرئ القيس بن حجر الكندي ، وروي أن أمير المؤمنين (عليه السلام) لم يستشهد إلا بصدوره فقط وأتمه الرواة (شرح نهج البلاغة: ج9 ص243) .

970-İmam Zeynelabidin (a.s): Sıffin Savaşı'nın en çetin saatlerinde, Dudan oğullarından bir kişi Emirülmüminin'in (*Allah'ın selamları ona olsun*) yanına gelerek dedi ki: Ne oldu da kavminiz (Kureyş) sizi bu işten uzaklaştırdı? Hâlbuki nesep bakımından siz daha yüce bir konumdasınız, Peygamber'e (s.a.a) yakınlık bağınız daha sağlam, kitap ve sünnet konusundaki bilginiz daha üstün!

(Emirülmüminin) dedi ki: Ey Benî Dudanlı kardeş! Soru sordun; sorma hakkın ve akrabalık bağın vardır; ancak merkebinin ipini gevşek tuttuğun halde onu kendi başına bırakıyorsun (zamansız bir yerde, alakasız bir soru soruyorsun. Ama yine de söyleyeyim:) O, bir grubun iştahla yapıştığı, bir başka grubun da cömertçe göz yumduğu bir makamdı. Allah en iyi hakemdir.

*O hâlde etrafında bağrıışmaların koptuğu yağmalık malı kendi başına bırak!*²

971-İmam Ali (a.s) ["Siz bu makama daha layık olduğunuz halde nasıl oldu da kavminiz sizi bundan mahrum bıraktı?" şeklinde soru soran dostlarından birine cevap verirken]: Ey Benî Esedli kardeş! Merkebinin ipini gevşek tuttuğun halde onu kendi başına bırakıyorsun (zamansız bir yerde, alakasız bir soru soruyorsun). Ama yakınlığın ve sorma hakkın vardır. Bilmek istiyorsan şunu bilesin ki: Bencillikten dolayı hilafeti kendilerine tahsis ettiler; nesep yönünden üstünlüğümüze ve Peygamber'e olan sağlam yakınlığımıza rağmen bizi dışladılar. Bir grup iştahla ona yapıştı, bir başka grup da cömertçe ona göz yumdu. Allah hakemdir. Kıyamette dönüş de O'nadır.

O hâlde etrafında bağrıışmaların koptuğu yağmalık malı kendi başına bırak!

Bırak da, önceki develeri almak için gönderilen yağma develerden söz et!^{3/1}

1 . نهج البلاغة : الخطبة 162 .

2-*Emali*, Şeyh Saduk, s.716, h.986; *İlelu's-Şerayi*, s.146, h.2; *el-İrşad*, c.1, s.294; *el-Fusulu'l-Muhtare*, s.77; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.287; *el-Müsterşed*, s.371, h.122.

3-İmrii'l-Kays b. Hucr el-Kindî'ye ait bu şiirin birinci mısrasını İmam Ali'nin söylediği, ikinci mısrasının ise raviler tarafından eklendiği ileri sürülmüştür (*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.9, s.243).

1/12

إِسْتِنصَارُ الْإِمَامِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ

972 . الإمامة والسياسة : خَرَجَ عَلَيَّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ يَحْمِلُ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَلَى دَابَّةٍ لَيْلًا فِي مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ ؛ تَسْأَلُهُمُ النُّصْرَةَ ، فَكَانُوا يَقُولُونَ : يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ، قَدْ مَضَتْ بَيْعَتُنَا لِهَذَا الرَّجُلِ ، وَلَوْ أَنَّ زَوْجَكَ وَابْنَ عَمِّكَ سَبَقَ إِلَيْنَا قَبْلَ أَبِي بَكْرٍ مَا عَدَلْنَا بِهِ !

فَيَقُولُ عَلَيَّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ : أَفَكُنْتُ أَدْعُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي بَيْتِهِ لَمْ أَدْفِنَهُ ، وَأُخْرِجُ أَنْزِعُ النَّاسَ سُلْطَانَهُ ؟ !

فَقَالَتْ فَاطِمَةُ : مَا صَنَعَ أَبُو الْحَسَنِ إِلَّا مَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُ ، وَلَقَدْ صَنَعُوا مَا اللَّهُ حَسِبُهُمْ وَطَالِبُهُمْ² .

973 . كتاب سليم بن قيس : قَالَ سَلْمَانُ : فَلَمَّا أَنْ كَانَ اللَّيْلُ حَمَلَ عَلَيَّ (عليه السلام) فَاطِمَةَ (عليها السلام) عَلَى حِمَارٍ ، وَأَخَذَ بِيَدَيِ ابْنَيْهِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام) ، فَلَمْ يَدْعُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَلَا مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَّا أَتَاهُ فِي مَنْزِلِهِ ، فَذَكَرَهُمْ حَقَّهُ ، وَدَعَاهُمْ إِلَى نُصْرَتِهِ ، فَمَا اسْتَجَابَ لَهُ مِنْهُمْ إِلَّا أَرْبَعَةٌ وَأَرْبَعُونَ رَجُلًا . فَأَمَرَهُمْ أَنْ يُصْبِحُوا بِكُرَّةٍ مُحَلَّقِينَ رُؤُوسَهُمْ مَعَهُمْ سِلَاحُهُمْ لِيُبَايَعُوا

1-Nehcü'l-Belaga, 162. hutbe.

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 29 ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 13 عن الجوهري عن عبد الله بن عبد الرحمن عن الإمام الباقر (عليه السلام) نحوه .

عَلَى الْمَوْتِ ، فَأَصْبَحُوا ، فَلَمْ يُوَافِ مِنْهُمْ أَحَدٌ
إِلَّا أَرْبَعَةً .

1/12

İMAM'IN MUHACİR VE ENSAR'DAN
YARDIM İSTEMESİ

972-el-İmame ve's-Siyase: Ali (*kerremallahu vecheh*) geceleyin Resulullah'ın kızı Fatıma'yı bir merkebe bindirerek Ensar'ın toplantılarına götürüyor, Fatıma (s.a) onlardan yardım istiyor, onlar da "Ey Resulullah'ın kızı! Bizim biatımız bu adam (Ebubekir) için tamamlandı. Eğer eşin ve amcazaden Ebubekir'den daha önce bize gelmiş olsaydı, ondan yüz çevirmezdik!" diyorlardı. Ali de (*kerremallahu vecheh*) "Resulullah'ı defnetmeksizin evinde öylece bıraksaydım da hükümeti hakkında insanlarla çekişmek için dışarı mı çıksaydım?" cevabını veriyordu.

Fatıma (s.a) dedi ki: Ebu'l-Hasan ancak kendisine yakışanı yaptı. Ama onlar öyle bir iş yaptılar ki, bu yüzden Allah onları hesaba çekecek ve sorgulayacaktır!¹

973-Kitab-ı Süleym b. Kays: Selman dedi ki: Gece olduğunda Ali (a.s), Fatıma'yı (s.a) bir merkebe bindirdi; oğulları Hasan ile Hüseyin'in de ellerinden tutarak Bedir ehlinden olan muhacirlerden ve Ensar'dan tek bir kişi dahi kalmamak kaydıyla hepsinin evine gitti. Onlara kendi hakkını hatırlattı ve onları kendisine yardıma çağırdı. İçlerinden sadece kırk dört kişi bu çağrıya olumlu cevap verdi.

Ali, onlara, sabahın erken saatinde başlarını tıraş edip silah kuşanmış bir halde, ölümüne biat için yanına gelmelerini emretti. Sabah olduğunda ise onlardan sadece dört kişi sözüne vefa etmişti.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.29; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.13.

فَقُلْتُ لِسَلْمَانَ : مَنْ الْأَرْبَعَةُ ؟ فَقَالَ : أَنَا
وَأَبُو ذَرٍّ وَالْمِقْدَادُ وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ .
ثُمَّ أَتَاهُمْ عَلِيٌّ (عليه السلام) مِنَ اللَّيْلَةِ
الْمُقْبِلَةِ ، فَنَاشَدَهُمْ ، فَقَالُوا : نُصِيحُكَ بُكَرَةً ،
فَمَا مِنْهُمْ أَحَدٌ أَتَاهُ غَيْرُنَا .
ثُمَّ أَتَاهُمُ اللَّيْلَةُ الثَّالِثَةُ فَمَا أَتَاهُ غَيْرُنَا .
فَلَمَّا رَأَى غَدَرَهُمْ وَقِلَّةَ وَفَائِهِمْ لَهُ لَزِمَ بَيْتَهُ ،
وَأَقْبَلَ عَلَى الْقُرْآنِ يُؤَلِّفُهُ وَيَجْمَعُهُ ، فَلَمْ يَخْرُجْ
مِنْ بَيْتِهِ حَتَّى جَمَعَهُ¹ .

**974 . شرح نهج البلاغة : من كتاب معاوية
المشهور إلى علي (عليه السلام) :**

وَأَعَهْذُكَ أَمْسٍ تَحْمِلُ قَعِيدَةَ بَيْتِكَ لَيْلًا عَلَى
حِمَارٍ ، وَيَدَاكَ فِي يَدَيِ ابْنِكَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ
يَوْمَ بُوَيْعٍ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ، فَلَمْ تَدْعَ أَحَدًا مِنْ
أَهْلِ بَدْرٍ وَالسَّوَابِقِ إِلَّا دَعَوْتَهُمْ إِلَى نَفْسِكَ ،
وَمَشَيْتَ إِلَيْهِمْ بِأَمْرَاتِكَ ، وَأَدْلَيْتَ إِلَيْهِمْ
بِابْنِكَ ، وَاسْتَنْصَرْتَهُمْ عَلَى صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ ! فَلَمْ
يُجِبْكَ مِنْهُمْ إِلَّا أَرْبَعَةٌ أَوْ خَمْسَةٌ ، وَلَعَمْرِي لَوْ
كُنْتُ مُحَقًّا لَأَجَابُوكَ ! وَلَكِنَّكَ ادَّعَيْتَ بَاطِلًا ،
وَقُلْتَ مَا لَا يُعْرَفُ ، وَرُمْتَ مَا لَا يُدْرِكُ . وَمَهُمَا
نَسِيتُ فَلَا أَنْسَى قَوْلَكَ لِأَبِي سُفْيَانَ لَمَّا حَرَكَكَ
وَهَيَّجَكَ : لَوْ وَجَدْتُ أَرْبَعِينَ ذَوِي عِزٍّ مِنْهُمْ
لَنَاهَضْتُ الْقَوْمَ . فَمَا يَوْمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْكَ
بِوَاحِدٍ ، وَلَا بَغِيٍّكَ عَلَى الْخُلَفَاءِ بِطَرِيفٍ وَلَا
مُسْتَبْدَعٍ² .

**975 . تاريخ اليعقوبي : اجتمع جماعة إلى
علي بن أبي طالب يدعونه إلى البيعة له ،**

1 . كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 580 ح 4 ، الاحتجاج :
ج 1 ص 206 ح 38 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 47 .

فَقَالَ لَهُمْ : اُغْدُوا عَلَي هَذَا مُخْلِقِينَ الرُّؤُوسَ .
فَلَمْ يَغْدُ عَلَيْهِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ نَفَرًا¹ .

[Süleym der ki:] Ben, Selman'a "O dört kişi kimlerdi?" diye sordum. Dedi ki: Ben, Ebuzer, Mikdad ve Zübeyr b. Avvam idik.

Ali (a.s) sonraki gece onların yanına geldi ve kendilerinden yeminle söz aldı. Onlar "Sabahleyin seninle geleceğiz" dediler. Ancak yine bizim (dört kişi) dışımızda kimse gelmedi.

Üçüncü gece de onlara geldi. Yine bizim dışımızda kimse gelmedi. Onların hıyanet ve vefasızlıklarını görünce evine kapandı. Kurân'ı bir araya getirmeye ve toplamaya yöneldi. Kurân'ı toplayıncaya kadar da evinden çıkmadı.²

974-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Muaviye'nin Ali'ye (a.s) gönderdiği meşhur mektuptan]: Sanki her şey dün olmuş gibi seni hatırlıyorum. Ebubekir'e biat edildiği zaman, geceleyin evinde oturan (Fatıma'yı) bir merkebe bindirdin ve iki oğlun Hasan ile Hüseyin'in elinden tutarak Bedir ehlinde ve İslam'da sabıkası olanlardan hiçbirini atlamaksızın hepsinin evine giderek onları kendine çağırdın. Eşinle onlara gittin ve iki oğlunu onlara karşı şefaatçi edindin. Onlardan Peygamber ahabının aleyhine yardım istedin! İçlerinden sadece dört veya beş kişi haricinde kimse sana olumlu cevap vermedi. Canıma ant içerim ki eğer haklı olsaydın, sana icabet ederlerdi. Ancak sen batıl bir iddiada bulundun! İyi görülmeyen bir şeyi söyledin ve ulaşılmayacak bir şeye atıldın. Her şeyi unuturum ama Ebu Süfyan'a söylediğin sözünü hiç unutmam. O, seni tahrik edip heyecanlandığında **"Eğer içlerinden azimli kırk kişi bulsaydım, bu kavme karşı kıyam ederdim!"** demiştin. Müslümanlar sadece bugün senden zorluk görmüş değiller ve senin halifelere karşı isyanın yenilerde yaşanan bir şey değil!³

975-Tarih-i Yakubî: Bir grup cemaat Ali b. Ebu Talib'in etrafında toplanarak kendilerinden biat almasını istediler. (Ali) de onlara "Bu iş

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 126 .

2-Kitab-ı Süleym b. Kays, c.2, s.580, h.4; el-İhticac, c.1, s.206, h.38.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.47.

için yarın sabah başlarınıızı tıraş etmiş olarak yanıma gelin!" dedi. Sabah olduğunda ise üç kişiden başka kimse gelmedi.¹

1-*Tarih-i Yakubî*, c.2, s.126.

976 . الكافي عن أبي الهيثم بن التيهان : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) خَطَبَ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ : أَمَّا وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَوْ اقْتَبَسْتُمْ الْعِلْمَ مِنْ مَعْدِنِهِ ، وَشَرِبْتُمْ الْمَاءَ بِغُذُوبَتِهِ ، وَأَدَّخَرْتُمْ الْخَيْرَ مِنْ مَوْضِعِهِ ، وَأَخَذْتُمْ الطَّرِيقَ مِنْ وَاضِحِهِ ، وَسَلَكْتُمْ مِنَ الْحَقِّ نَهْجَهُ ، لَنَهَجْتُمْ بِكُمْ السُّبُلَ ، وَبَدَتْ لَكُمْ الْأَعْلَامُ ، وَأَضَاءَ لَكُمْ الْإِسْلَامُ ، فَأَكَلْتُمْ رَغَدًا ، وَمَا عَالَ فِيكُمْ عَائِلٌ ، وَلَا ظَلِمَ مِنْكُمْ مُسْلِمٌ وَلَا مُعَاهَدٌ

رُويَداً ، عَمَّا قَلِيلٍ تَحْصُدُونَ جَمِيعَ مَا زَرَعْتُمْ ، وَتَجِدُونَ وَخِيمَ مَا اجْتَرَمْتُمْ وَمَا اجْتَلَبْتُمْ .

وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي صَاحِبُكُمْ وَالَّذِي بِهِ أَمِرْتُمْ ، وَأَنِّي عَالِمُكُمْ وَالَّذِي بَعَلِمِهِ نَجَاتُكُمْ ، وَوَصِيُّ نَبِيِّكُمْ ، وَخَيْرَةُ رَبِّكُمْ ، وَلِسَانُ نَوْرِكُمْ ، وَالْعَالِمُ بِمَا يُصْلِحُكُمْ ، فَعَنْ قَلِيلٍ رُويَداً يَنْزِلُ بِكُمْ مَا وُعدْتُمْ ، وَمَا نَزَلَ بِالْأَمَمِ قَبْلَكُمْ ، وَسَيَسْأَلُكُمْ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْ أَيْمَتِكُمْ ، مَعَهُمْ تُحْشَرُونَ ، وَإِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عُدَا تَصِيرُونَ .

أَمَّا وَاللَّهِ لَوْ كَانَ لِي عِدَّةُ أَصْحَابِ طَالُوتَ ، أَوْ عِدَّةُ أَهْلِ بَدْرَ وَهُمْ أَعْدَاؤُكُمْ ، لَضَرَبْتُكُمْ بِالسَّيْفِ حَتَّى تَوُودُوا إِلَى الْحَقِّ ، وَثَنَيْبُوا لِلصِّدْقِ ، فَكَانَ أَرْتَقَ لِفَتْقٍ ، وَآخَذَ بِالرِّفْقِ ، اللَّهُمَّ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ .

قَالَ : ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَمَرَّ بِصِيرَةِ فِيهَا

نَحْوُ مِنْ ثَلَاثِينَ شَاةً ، فَقَالَ :

وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ لِي رِجَالًا يَنْصَحُونَ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ
وَلِرَسُولِهِ بَعْدَ هَذِهِ الشَّيْءِ لَأَزِلُّ ابْنَ آكِلَةِ
الدِّبَانِ عَنْ مُلْكِهِ .

976-el-Kafi [Ebu Heysem b. et-Teyyihan'dan]: Emirülmüminin (a.s) Medine'de halka hitap ederek şöyle buyurdu: Andolsun tohumu yarana ve (varlıklara) can verene ki ilmi madeninden alsaydınız, suyu kaynağından içseydiniz, hayrı yerinden toplayaydınız, yolu bileninden sorsaydınız ve hak yolda yürüyor olsaydınız yollar üzeriniz açılır, nişaneler ortaya çıkar ve İslam size ışık saçardı. Böylece bol ve bereketli rızık yerdiniz. İçinizden kimse fakir düşmezdi. Ne bir Müslüman'a, ne de sizinle sözleşmesi olan bir (kâfire) zulmedilmezdi...

Bekleyin! Pek yakında ektiğinizi biçecek, işlediğiniz günahı ve kendinize çektiğiniz şeyin vahim sonucunu (karşınızda) bulacaksınız.

Andolsun tohumu yarana ve (varlıklara) can verene ki hiç şüphesiz sizler de pekâlâ bilmedesiniz ki ben, kendisine itaatle emrolunduğunuz sahibinizim; ilmiyle necat bulacağınız âliminizim; Peygamberinizin vasisi, Rabbinizin seçtiği kişi ve nurunuzun (Kurân'ınızın) diliyim; sizi ıslah edecek şeyleri bilen kimseyim.

Bekleyin, çok yakında tehdit edildiğiniz şey size inecek ve sizden önceki ümmetlerin başına gelenler üzerinize çökecektir! Allah, size öncülerinizi soracak, sizler onlarla haşrolacak ve yarın Allah'ın huzuruna onlarla döneceksiniz.

Vallahi eğer Talut'un takipçileri veya Bedir ehli sayısınca yardımcımlı olsaydı ve onlar size düşman olsalardı, hakka döndürünceye ve siz doğruluğa meyledinceye kadar kılıcımla sizi döverdim. Bu ise, (dindeki) çatlağı kapatmak için en iyi yol, uzlaşa adına en güzel adım olurdu. O halde ey Allah'ım! Benimle onların arasında hak üzere hüküm ver. Doğrusu sen, hüküm verenlerin en hayırlısıdır!

[Ravi der ki: Ali (a.s)] daha sonra mescitten çıktı. Bir ağılın yanından geçerken orada yaklaşık otuz koyun olduğunu gördü ve şöyle dedi: Vallahi eğer yanımda bu koyunların sayısınca Allah ve Resülü için nasihat eden kişi olsaydı, şu sinek yiyenin oğlunu tahtından indirirdim!

فَلَمَّا أَمْسَى بَايَعَهُ ثَلَاثُمِئَةً وَسِتُّونَ رَجُلًا عَلَى
 الْمَوْتِ ، فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) :
 أُغْدُوا بِنَا إِلَى أَحْجَارِ الزَّيْتِ¹ مُحَلِّقِينَ .
 وَحَلَّقَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) ، فَمَا
 وَافَى مِنْ الْقَوْمِ مُحَلِّقًا إِلَّا أَبُو ذَرٍّ
 وَالْمِقْدَادُ وَحُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ وَعَمَّارُ بْنُ
 يَاسِرٍ ، وَجَاءَ سَلْمَانُ فِي آخِرِ الْقَوْمِ . فَرَفَعَ
 يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ :

اللَّهُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي كَمَا اسْتَضَعَفْتَ
 بَنُو إِسْرَائِيلَ هَارُونَ ، اللَّهُمَّ فَإِنَّكَ تَعْلَمُ
 مَا تُخْفِي وَمَا تُعْلِنُ ، وَمَا يَخْفَى عَلَيْكَ شَيْءٌ
 فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ، تَوْفَّنِي مُسْلِمًا
 وَالْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ² .

1/13

وَعِيُ الْإِمَامِ فِي مُوَاجَهَةِ الْفِتْنَةِ

977 . الإِرشَاد : قَدْ كَانَ أَبُو سُفْيَانَ
 جَاءَ إِلَى بَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ،
 وَعَلِيٍّ وَالْعَبَّاسُ مُتَوَفِّرَانِ عَلَى النَّظَرِ فِي
 أَمْرِهِ ، فَنَادَى :

بَنِي هَاشِمٍ لَا تُطْمِعُوا النَّاسَ فِيكُمْ وَلَا
 سَيِّمًا تَيْمٌ بَنَ مُرَّةً أَوْ عَدِيٌّ
 فَمَا الْأَمْرُ إِلَّا فِيكُمْ وَإِلَيْكُمْ
 وَلَيْسَ لَهَا إِلَّا أَبُو حَسَنٍ عَلِيٌّ

1 . أحجار الزيت : موضع بالمدينة وهو موضع صلاة
 الاستسقاء (معجم البلدان : ج 1 ص 109) .
 2 . الكافي : ج 8 ص 32 ح 5 .

أَبَا حَسَنٍ فَاشْدُدْ بِهَا كَفَّ حَازِمٍ
فَإِنَّكَ بِالْأَمْرِ الَّذِي يُرْتَجَى مَلِيٌّ

Gece olunca üç yüz atmış kişi gelerek ona ölümüne biat etti. Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) onlara hitaben, "Yarın sabah, Ahcaru'z-Zeyt'te¹ başlarınızı tıraş etmiş olarak bize gelin" dedi. Kendi de başını tıraş etti.

Ebuzer, Mikdad, Huzeyfe b. Yemân, Ammar b. Yasir ve son olarak gelen Selman dışında o topluluktan hiç kimse sözünde durmadı.

Derken [İmam (a.s)] elini göğse kaldırarak "Allah'ım! Bu kavim, gerçekten de beni âciz bıraktı; nasıl ki İsrail oğulları da bir vakit Harun'u aciz bırakmışlardı.² Allah'ım! Sen gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Yerde ve gökte hiçbir şey sana gizli kalmaz. Beni Müslüman olarak öldür ve salihler arasına kat!"³

1/13

İMAM'IN FİTNEYE KARŞI BASİRETLİ TUTUMU

977-el-İrşad: Ebu Süfyan, Peygamber'in (s.a.a) evinin kapısına geldiğinde Ali (a.s) ile Abbas, Peygamber'in (cenaze) işiyle meşgul idiler. Derken şöyle seslendi:

Ey Haşim oğulları! Sakın ola ki insanlar hakkınıza tamah etmesinler

Özellikle de Teym b. Murra ya da Adiyy

(Hilafet) işi ancak sizde ve ancak size yöneliktir

Ebu'l-Hasan Ali'den başka kimse de ona şayan olamaz

1-Vaktiyle yağmur namazlarının kılındığı Medine'ye ait bir yerdir (*Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.109).

2-Âraf, 150'ye işaretir.

3-el-Kafi, c.8, s.32, h.5.

Ey Ebu'l-Hasan! Onu akılcıca ve sıkıca al eline

Hiç kuşkusuz sen (halkın tamah ettiği) bu işe daha evlasın

ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا بَنِي هَاشِمٍ ! يَا
بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ! أَرْضَيْتُمْ أَنْ يَلِيَ عَلَيْكُمْ
أَبُو فَصِيلٍ أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ شِئْتُمْ لَأَمْلَأَنَّهَا
خَيْلًا وَرَجُلًا !

فَنَادَاهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : إِرْجِعْ
يَا أَبَا سُفْيَانَ ، فَوَاللَّهِ مَا تُرِيدُ اللَّهُ بِمَا تَقُولُ ،
وَمَا زِلْتَ تَكِيدُ الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ ، وَنَحْنُ مَشَاغِلُ
بِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَعَلَى كُلِّ امْرِيٍّ مَا
اكَتَسَبَ ، وَهُوَ وَلِيُّ مَا احْتَقَبَ¹ .

978 . أنساب الأشراف عن الحسين عن

أبيه : إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ جَاءَ إِلَى عَلِيٍّ (عليه
السلام) ، فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، بَايَعْتُمْ رَجُلًا مِنْ
أَذَلِّ قَبِيلَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ ! أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ شِئْتُمْ
لَأُضْرِمَنَّهَا عَلَيْهِ مِنْ أَقْطَارِهَا ، وَلَا مَلَأَنَّهَا
عَلَيْهِ خَيْلًا وَرَجُلًا ! فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ : إِنَّكَ
طَالَمَا مَا غَشَشْتَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْإِسْلَامَ ، فَلَمْ
يَنْقُصْهُ ذَلِكَ شَيْئًا² .

979 . تاريخ الطبري عن عوانة : لَمَّا

اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَى بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ ، أَقْبَلَ
أَبُو سُفْيَانَ وَهُوَ يَقُولُ : وَاللَّهِ إِنِّي لَا رَى عَجَاجَةً لَا
يُطْفِئُهَا إِلَّا دَمٌ ! يَا آلَ عَبْدِ مَنَافٍ ، فِيمَ
أَبُو بَكْرٍ مِنْ أُمُورِكُمْ ؟ ! أَيْنَ الْمُسْتَضَعْفَانِ ؟ !
أَيْنَ الْأَذْلَانِ ؛ عَلِيُّ وَالْعَبَّاسُ ؟ ! وَقَالَ :

1 . الإرشاد : ج1 ص190 ، إعلام الوری : ج1 ص271 .

2 . أنساب الأشراف : ج2 ص271 ، تاريخ الطبري : ج3

ص209 عن ابن الحرّ نحوه .

أَبَا حَسَنَ ، أَبْسُطْ يَدَكَ حَتَّى أَبَايَعَكَ . فَأَبَى عَلِيٌّ عَلَيْهِ ، فَجَعَلَ يَتَمَثَّلُ بِشَعْرِ الْمُتَلَمِّسِ :

وَلَنْ يُقِيمَ عَلَى خَسْفٍ يُرَادُّ بِهِ
الْأَذْلَانِ غَيْرُ الْحَيِّ وَالْوَتْدِ

هَذَا عَلَى الْخَسْفِ مَعَكُوسٌ بِرُمَّتِهِ
يُشَجُّ فَلَا يَبْكِي لَهُ أَحَدٌ

Daha sonra yüksek sesle şöyle bağırdı: Ey Haşim oğulları! Ey Abdumenaş oğulları! Ebu Fusayl'in yönetiminizi eline almasına razı mı oldunuz?.. Vallahi eğer isterseniz Medine'yi süvariler ve piyadelerle doldururum!

Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) ona şöyle seslendi: Ey Ebu Süfyan, geri dön! Allah'a andolsun ki söylediğin söz Allah için değil. Sen sürekli İslam'a ve Müslümanlara hile yapmaktasın. Biz ise Resulullah'ın (cenazesi) ile meşgulüz. Herkesin kazandığı kendine ve herkes kendi işinin sorumluluğunu yüklenir.¹

978-Ensabu'l-Eşraf [Hüseyin, babasından]: Ebu Süfyan Ali'nin (a.s) yanına geldi ve dedi ki: Ey Ali! Kureys'in en aşağı kabilesinden bir kişiye biat ettiniz! Allah'a yemin olsun ki, eğer istersen onun aleyhine her taraftan ateş çıkarır, Medine'yi süvari ve piyadelerle doldururum!

Ali de (a.s) ona dedi ki: Senin Allah'a, resulüne ve İslam'a karşı hilen uzun zamandan beri devam etmektedir; (ancak işe yaramamıştır.) Senin hilen ondan hiçbir şey eksiltmez.²

979-Tarih-i Taberî [Avane'den]: Halk Ebubekir'e biat için toplanınca Ebu Süfyan da çıka geldi. "Vallahi bir kargaşa görüyorum ki onu ancak kan sakınleştirebilir. Ey Abdumenaş ailesi! Sizin işlerinizle ilgilenmek Ebubekir'in nesine? Nerede o zayıf düşen iki kişi? Nerede o aşağılanan iki kişi, (nerede) Ali ve Abbas?!" diyordu.

(Sonra) dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Elini uzat da sana biat edeyim!

1-el-İrşad, c.1, s.190; İlamu'l-Vera, c.1, s.271.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.271; Tarih-i Teberî, c.3, s.209.

Ali (a.s) imtina edince de Mutelemmis'in şiirini okumaya başladı:

Asla bu utancı çekmez kimse

İki zelil çeker sadece, kabile devesi ve çivi

Çiviye kafasına çaka çaka yere geçirirler

Devenin de kafasını kırarlar da kimse ona ağlamaz

فَزَجَرَهُ عَلِيٌّ ، وَقَالَ : إِنَّكَ وَاللَّهِ مَا أَرَدْتَ بِهَذَا
إِلَّا الْفِتْنَةَ ، وَإِنَّكَ وَاللَّهِ طَالَمَا بَغَيْتَ الْإِسْلَامَ
شَرًّا ، لَا حَاجَةَ لَنَا فِي نَصِيحَتِكَ¹ .

980 . تاريخ اليعقوبي – بَعْدَ بَيْعَةِ
أَبِي بَكْرٍ فِي السَّقِيْفَةِ – : جَاءَ الْبَرَاءُ بْنُ
عَازِبٍ فَضْرَبَ الْبَابَ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ ، وَقَالَ : يَا
مَعْشَرَ بَنِي هَاشِمٍ ، بُوِيَغَ أَبُو بَكْرٍ ! فَقَالَ
بَعْضُهُمْ : مَا كَانَ الْمُسْلِمُونَ يُحَدِّثُونَ حَدَّثًا نَغِيْبُ
عَنْهُ وَنَحْنُ أَوْلَى بِمُحَمَّدٍ ! ! فَقَالَ الْعَبَّاسُ :
فَعَلَوْهَا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ .

وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ لَا يَشْكُونَ فِي
عَلِيٍّ ، فَلَمَّا خَرَجُوا مِنَ الدَّارِ قَامَ الْفَضْلُ بْنُ
الْعَبَّاسِ – وَكَانَ لِسَانَ قُرَيْشٍ – فَقَالَ : يَا مَعْشَرَ
قُرَيْشٍ ، إِنَّهُ مَا حَقَّتْ لَكُمْ الْخِلَافَةُ بِالتَّمْوِيهِ ،
وَنَحْنُ أَهْلُهَا دُونَكُمْ ، وَصَاحِبُنَا أَوْلَى بِهَا
مِنْكُمْ ! !

وَقَامَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي لَهَبٍ فَقَالَ :

مَا كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ الْأَمْرَ مُنْصَرِفٌ
عَنْ هَاشِمٍ
ثُمَّ مِنْهَا عَنْ أَبِي الْحَسَنِ
عَنْ أَوَّلِ النَّاسِ إِيمَانًا وَسَابِقَةً

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 209 ، الكامل في التاريخ :
ج 2 ص 11 .

وَأَعْلَمَ النَّاسَ بِالْقُرْآنِ وَالسُّنَنِ
وَأَخِرِ النَّاسِ عَهْدًا بِالنَّبِيِّ وَمَنْ
جَبْرِيلُ عَوْنٌ لَهُ فِي الْغُسْلِ وَالْكَفَنِ
مَنْ فِيهِ مَا فِيهِمْ لَا يَمْتَرُونَ بِهِ
وَلَيْسَ فِي الْقَوْمِ مَا فِيهِ مِنَ الْحَسَنِ
فَبَعَثَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ ، فَتَهَاهُ¹ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 124 .

Bunun üzerine Ali (a.s) onu azarlayarak dedi ki: Vallahi sen bu işle ancak fitne peşindesin. Allah'a andolsun ki uzun zamandır İslam'ın kötülüğünü arzu edip duruyorsun. Bizim senin nasihatine ihtiyacımız yok!¹

980-Tarih-i Yakubî [Sakife'de, Ebubekir'e biat edildikten sonra gelişen olaylar hakkında]: Bera b. Azib, Haşim oğullarının kapısını çaldı ve dedi ki: Ey Haşim oğulları topluluğu! Ebubekir'e biat edildi!

Onlardan biri dedi ki: Müslümanlar, bizim içinde bulunmadığımız bir iş yapmazlar. Zira biz Muhammed'e (s.a.a) daha yakınız!

Ancak Abbas dedi ki: Kâbe'nin Rabbine and olsun ki işi tamamladılar.

Muhacirler ve Ensar, Ali'nin (a.s) velayetinde şüphe etmiyorlardı. Evden çıkıp dışarı geldiklerinde Kureyş'in sözcüsü olan Fazl b. Abbas ayağa kalkarak "Ey Kureyş topluluğu! Hilafet, hile ve aldatma ile sizin için gerçekleşmez. Zira bu işin ehli biziz, siz değil; efendimiz (Ali) hilafete sizden daha layıktır!" dedi.

Derken Utbe b. Ebu Leheb ayağa kalktı ve (şu şiiri) okudu:

Sanmazdım ki yönetim yüz çevirsin de

Haşim'den sonra Ebu'l-Hasan'a da sırtını dönsün

İman ve sabıkasıyla halkın birincisine

Halk arasında Kurân ve sünneti en iyi bilene

Peygamberin (ölüm döşeğinde) yanında kalan son kişiye

Cebrahil dahi ona gusülde ve kefende yardımcı olmuştu

Onlarda iyilik adına ne varsa kuşkusuz onda da vardı

Ancak Ali'de olanlar onlarda yoktu

O sırada Ali (a.s) birini göndererek onu (bu işten) men etti.²

1-Tarih-i Teberî, c.3, s.209; el-Kamil-Fi't-Tarih, c.2, s.11.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.124.

981 . نُزْهَة الناظر : لَمَّا قُبِضَ

رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، اجْتَمَعَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَعَمُّهُ الْعَبَّاسُ
وَمَوَالِيَهُمَا فِي دُورِ الْأَنْصَارِ ؛ لِإِجَالَةِ
الرَّأْيِ ، فَبَدَّرَهُمَا أَبُو سُفْيَانَ وَالزُّبَيْرُ ،
وَعَرَضَا نَفُوسَهُمَا عَلَيْهِمَا ، وَبَدَلَا مِنْ
نَفُوسِهِمَا الْمُسَاعَدَةَ وَالْمُعَاوَدَةَ لَهُمَا .

فَقَالَ الْعَبَّاسُ : قَدْ سَمِعْنَا مَقَالَتَكُمَا ، فَلَا
لِقَلَّةَ نَسْتَعِينُ بَيْكُمَا ، وَلَا لِيُظَنَّهُ نَتَرُكُ
رَأْيَكُمَا ، لَكِنْ لِإِلْتِمَاسِ الْحَقِّ ، فَأَمْهَلَا ؛
نُرَاجِعِ الْفِكْرَ ، فَإِنْ يَكُنْ لَنَا مِنَ الْإِثْمِ
مَخْرَجٌ يَصِرُّ بَيْنَا وَبَيْنَهُمُ الْأَمْرُ صَرِيرَ الْجُنْدِ ،
وَنَمُدُّ أَكْفَأَ إِلَى الْمَجْدِ لَا نَقْبِضُهَا أَوْ نَبْلُغُ
الْمَدَى ، وَإِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى فَلَا لِقَلَّةَ فِي
الْعَدَدِ ، وَلَا لِيُوهِنَ فِي الْأَيْدِي ، وَاللَّهُ لَوْ لَا أَنَّ
الْإِسْلَامَ قَيَّدَ الْفَتْكَ لَتَذَكَّدْتَ جَنَادِلُ صَخَرٍ ،
يُسْمَعُ اصْطِكَائُهَا مِنْ مَحَلِّ الْأَبِيلِ .

قَالَ : فَحَلَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)
حَبْوَتَهُ ، وَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ - وَكَذَا كَانَ
يَفْعَلُ إِذَا تَكَلَّمَ - فَقَالَ (عليه السلام) :
الْجِلْمُ زَيْنٌ ، وَالثَّقْوَى دِينٌ ، وَالْحُجَّةُ
مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله) ، وَالطَّرِيقُ الصِّرَاطُ .

أَيُّهَا النَّاسُ ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ ، شَقُّوا مُتَلَاطِمَاتِ
أَمْوَاجِ الْفِتَنِ بِحَيَازِيمِ سُفْنِ النِّجَاحِ ،
وَعَرَّجُوا عَنْ سَبِيلِ الْمُنَافَرَةِ ، وَحُطُّوا تِيَجَانَ
الْمُفَاخَرَةِ . أَفْلَحَ مَنْ نَهَضَ بِجَنَاحٍ ، أَوْ
اسْتَسْلَمَ فَأَرَاخَ . مَاءٌ آجِنٌ ، وَلُقْمَةٌ يَغْصُ
بِهَا أَكْلُهَا ، وَمُجْتَنِي الثَّمَرَةِ فِي غَيْرِ

وَقَتِهَا كَالزَّارِعِ فِي غَيْرِ أَرْضِهِ .

981-Nuzhetu'n-Nazir: Peygamber (s.a.a) vefat ettiğinde Emirülmüminin (a.s), amcası Abbas ve o ikisinin dostları, Ensar'a ait evlerde birlikte düşünmek için toplandılar.

Ebu Süfyan ile Zübeyr öne çıkarak kendilerini Ali ile Abbas'a arz ettiler ve destek konusunda canlarını feda etmeye hazır olduklarını bildirdiler.

Abbas dedi ki: Sözüünüzü duyduk. Ancak sizden yardım istememiz ne (sayıca) azlıktan, ne de görüşünüzü terk etmemiz (size duyduğumuz) kötü zandan dolaydır. Bilakis biz, hakkı aramaktayız. Öyleyse iyice düşünmemiz için bize mühlet verin. Eğer doğru bir çıkış yolu bulursak, çekirgeler gibi ısrarla bu işin takipçisi oluruz ve onu elde edinceye dek çömertliğe açılan ellerimizi uzatırız. Eğer başka bir yol seçecek olursak da bu, sayımızın azlığı ve gücümüzdeki zaafiyetten dolayı değildir. Zira Allah'a and olsun ki eğer İslam terör kapısını kapamamış olsaydı, büyük kayaları öyle bir ufalardım ki sesleri en uzak yerlerden bile işitilirdi.

Emirülmüminin (belindeki) şalını çözdü ve dizleri üzerine oturdu. Nitekim konuşmak istediği zaman hep böyle yapardı. Sonra şöyle buyurdu:

Hilim ziynet, takva din, hüccet Muhammed (s.a.a) ve yol Sırat'tır. Ey insanlar! Allah size rahmet etsin. Fitne dalgalarını kurtuluş gemilerinin sineleri ile yarın. Düşmanlık ve nefret yolundan uzaklaşın; övgü tacını başınızdan atın. Ancak kanadıyla kalkan (yeterli taraftarı olan) ya da teslim olup (inzivaya çekilip) kendini rahatlatan (fitnelerden soyutlayan) kurtuluşa ermiştir.

Bu (hilafet önerisi), kokuşmuş bir su ve yiyeğin boğazını tıkayacak, kursağına oturacak bir lokmadır. Meyveyi vaktinden önce deren kimse, kendine ait olmayan bir arazide ziraat edene benzer.

وَاللّٰهُ لَوْ أَقُولُ لَتَدَاخَلْتَ أَضْلَاجُ كَتْدَاخِلِ أَسْنَانِ
 ذَوَارَةِ الرَّاحِي ، وَإِنْ أَسْكُتَ يَقُولُوا : جَزَعُ ابْنِ
 أَبِي طَالِبٍ مِنَ الْمَوْتِ . هَيْهَاتَ ! بَعْدَ اللَّتَا
 وَالَّتِي ، وَاللّٰهُ لَعَلِّيْ آتَسُ بِالْمَوْتِ مِنَ الطِّفْلِ بِئْثِدِي
 أُمِّهِ ، لَكِنِّيْ انْدَمَجْتُ عَلَى مَكْنُونِ عِلْمٍ لَوْ بُحْتُ
 بِهِ لِأَضْطَرَبْتُمْ اضْطِرَابَ الْأَرَشِيَّةِ فِي الطَّوِيِّ
 الْبَعِيدَةِ .

ثُمَّ نَهَضَ (عليه السلام) . فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ : لَيْشَاءَ
 مَا فَارَقْنَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ !¹

982 . العقد الفريد عن مالك بن دينار :
 ثُوْفِي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
 وَأَبُو سُفْيَانَ غَائِبٌ فِي مَسْعَاةٍ أَخْرَجَهُ فِيهَا
 رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَلَمَّا انْصَرَفَ لَقِيَ رَجُلًا
 فِي بَعْضِ طَرِيقِهِ مُقْبِلًا مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَقَالَ لَهُ :
 مَاتَ مُحَمَّدٌ ؟

قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : فَمَنْ قَامَ مَقَامَهُ ؟

قَالَ : أَبُو بَكْرٍ .

قَالَ أَبُو سُفْيَانَ : فَمَا فَعَلَ الْمُسْتَضْعَفَانِ ؛
 عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ ؟ !

1 . نزهة الناظر : ص55 ح39 ، نهج البلاغة :
 الخطبة 5 وفي صدرها «ومن خطبة له (عليه السلام) لما
 قبض رسول الله (صلى الله عليه وآله) وخاطبه العباس
 وأبو سفيان بن حرب في أن يبايعا له بالخلافة» ؛
 مطالب السؤول : ص58 وفيهما من «أيها الناس» إلى
 «البعيدة» ، تذكرة الخواص : ص128 عن ابن عباس
 وكلها نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج1 ص213 وفيه من
 «أيها الناس . . .» .

قال : جالسين .

Allah'a andolsun ki eğer konuşursam, kaburgalar değirmen çarkının dişleri gibi birbirine girecektir ve eğer susarsam, Ebu Talib'in oğlu ölümden korktu diyeceklerdir. Asla! Hem de bunca fedakârlık ve parlak bir sabıkadan sonra! Andolsun Allah'a ki Ali, çocuğun anasının memesine düşkünlüğünden daha da düşkündür ölüme. Ancak öyle gizle bir bilgiye sahibim ki açacak olsam, derin kuyulara sarkan ipler gibi sallanır dururdunuz.

[Ali (a.s)] daha sonra (ayağa) kalktı.

Bunun üzerine Ebu Süfyan dedi ki: Ebu Talib'in oğlu niçin bizden ayrıldı?^{1/2}

982-el-İkdu'l-Ferid [Malik b. Dinar'dan]: Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde Ebu Süfyan ortada yoktu. Resulullah (s.a.a), zekât toplaması için onu şehir dışına çıkarmıştı. Ebu Süfyan dönüş sırasında Medine tarafından gelen bir kişiyle karşılaştı. Ona "Muhammed öldü mü?" diye sordu.

Adam: Evet, dedi.

Ebu Süfyan: Peki, yerine kim geçti?

Adam: Ebubekir.

Ebu Süfyan: Aciz bırakılan iki kişi, Abbas ile Ali ne yaptı?

Adam: Oturmuşlar.

1-Nuzhetu'n-Nâzır, s.55, h.39; *Nehcü'l-Belaga*, 5. Hutbe [Hutbenin başında "Resulullah'ın vefatından sonra Abbas ile Ebu Süfyan b. Harb, Ali'ye (a.s) biat etmek için geldiklerinde okuduğu hutbe" şeklinde bir giriş vardır.]; *Metelibu's-Suûl*, s.58 (bu iki kaynakta hitap "Ey insanlar!.." şeklinde başlar ve son kelimeye kadar aynı ifadeler yer alır); *Tezkiretu'l-Havas*, s.128, aynı ifadelerle İbn-i Abbas'tan; *Şerh-i Nehcü'l Belaga*, c.1, s.213, "Ey insanlar!.." hitabıyla.

2-Bazı kaynaklarda, aynı rivayetin devamında şöyle bir cümle yer almaktadır: Bunun üzerine Abbas dedi ki: Çünkü (Ali), Sahife olayını ve münafıkların Tebük Geçidi'nde ne yaptıklarını biliyordu. [Burada Sahife olayından kasıt, Mekkeli müşriklerin topyekûn imzaladıkları bir kararnameydi. Bu kararnameye göre müşrikler, Peygamber'i himaye etmekten vazgeçemedikleri sürece Haşim oğullarından hiç kimseyle muamele etmeyecek ve onlarla görüşmeyeceklerdi. Kararname imzalanırken Ebu Süfyan, Peygamber'in (s.a.a) ve Haşim oğullarının aleyhine ahitte bulunmuştu. Bkz: *Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.1, s.57-60.

قَالَ : أَمَا وَاللَّهِ ، لَئِنْ بَقِيتُ لَهُمَا لَا رَفْعَ
مِنْ أَعْقَابِهِمَا . ثُمَّ قَالَ : إِنِّي أَرَى غَيْرَهُ لَا
يُطْفِئُهَا إِلَّا دَمٌ .

فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ جَعَلَ يَطُوفُ فِي أَزْقَتِهَا
وَيَقُولُ :

بَنِي هَاشِمٍ لَا تَطْمَعِ النَّاسُ فِيكُمْ وَلَا
سَيِّمًا تَيْمٌ بَنُ مُرَّةٍ أَوْ عَدِيٍّ
فَمَا الْأَمْرُ إِلَّا فِيكُمْ وَإِلَيْكُمْ
وَلَيْسَ لَهَا إِلَّا أَبُو حَسَنٍ عَلِيٌّ

فَقَالَ عُمَرُ لِأَبِي بَكْرٍ : إِنَّ هَذَا قَدْ قَدِمَ ،
وَهُوَ فَاعِلٌ شَرًّا ، وَقَدْ كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه
وآله) يَسْتَأْلِفُهُ عَلَى الْإِسْلَامِ ، فَدَعَا لَهُ مَا بِيَدِهِ
مِنَ الصَّدَقَةِ . فَفَعَلَ ، فَرَضِيَ أَبُو سُفْيَانَ ،
وَبَايَعَهُ¹ .

983 . الإمام عليّ (عليه السلام) - من كتاب
لَهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ - : كَانَ أَبُوكَ أَتَانِي حِينَ
وَلَّى النَّاسُ أَبَا بَكْرٍ ، فَقَالَ : أَنْتَ أَحَقُّ
النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْهُمْ كُلِّهِمْ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ،
وَأَنَا يَدُكَ عَلَى مَنْ شِئْتُ ، فَابْسُطْ يَدَكَ
أَبَايَعُكَ ؛ فَأَنْتَ أَعَزُّ الْعَرَبِ دَعْوَةً . فَكَرِهْتُ
ذَلِكَ ؛ كَرَاهَةً لِلْفُرْقَةِ ، وَشَقِيَّ عَصَا الْأُمَّةِ ؛
لِقُرْبِ عَهْدِهِمْ بِالْكَفْرِ وَالْإِرْتِدَادِ ، فَإِنْ كُنْتُ
تَعْرِفُ مِنْ حَقِّي مَا كَانَ أَبُوكَ يَعْرِفُهُ أَصَبْتُ
رُشْدَكَ ، وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ اسْتَعَنْتُ بِاللَّهِ عَلَيْكَ ،
وَنِعَمَ الْمُسْتَعَانُ ، وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْهِ

1 . العقد الفريد : ج 3 ص 271 .

أَنْيَبُ¹ .

Ebu Süfyan: Vallahi eğer sağ kalacak olursam, onları hilafet makamına çıkaracağım!

Sonra da şöyle konuştu: Ben bir kıskançlık ateşi görmekteyim ki bunu ancak kan söndürebilir!

Medine'ye girdiğinde sokaklarda dolaşıyor ve şöyle diyordu:

Ey Haşim oğulları! Sakın ola ki insanlar hakkınıza tamah etmesinler

Özellikle de Teym b. Murra ya da Adıyy

(Hilafet) işi ancak sizde ve ancak size yöneliktir

Ebu'l-Hasan Ali'den başka kimse de ona şayan olamaz

Ömer, Ebubekir'e dedi ki: Bu adam döndü ve şer çıkarma peşindedir. Peygamber (s.a.a) onu (mal ve hediye vererek) İslam'a ısındırdı. (Son görevinde) topladığı zekâtı ondan alma.

Ebubekir de öyle yaptı. Böylece Ebu Süfyan razı oldu ve ona biat etti.²

983-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye yazdığı bir mektubunda]: Halk, yönetimi Ebubekir'e teslim ettiğinde baban bana geldi ve dedi ki: Sen Muhammed'den sonra bu işe insanların tümünden daha layıksın. Kimin aleyhine olursan ol, ben senin yardımcınım. Öyleyse uzat elini de sana biat edeyim. Zira sen davetçi olarak Arapların en güçlü olanısın.

Ancak ben bunu hoş görmedim. Çünkü küfür ve mürtetlikle mesafeleri pek de yakın olan ümmet arasında tefrika ve ayrılık çıkarmayı hoş görmüyordum. Şimdi, eğer sen de babanın tanıdığı gibi benim

1 . المناقب للخوارزمي : ص254 ، العقد الفريد : ج3
ص332 ; وقعة صفين : ص91 كلاهما نحوه وراجع أنساب
الأشراف : ج2 ص271 .

2-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.271.

hakkımı tanırsan, yolunu bulmuş olacaksın. Aksi halde Allah'tan senin aleyhine yardım isteyeceğim. O, en güzel yardımcıdır ve ben, sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yönelmekteyim.¹

1/14

بَيْعَةُ الْإِمَامِ بَعْدَ وَفَاةِ فَاطِمَةَ

984 . مروج الذهب : لَمَّا بُويعَ أَبُو بَكْرٍ فِي يَوْمِ السَّقِيفَةِ ، وَجُدَتْ الْبَيْعَةُ لَهُ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ عَلَى الْعَامَّةِ ، خَرَجَ عَلَيَّ فَقَالَ : أَفْسَدْتَ عَلَيْنَا أُمُورَنَا ، وَلَمْ تَسْتَشِرْ وَلَمْ تَرَ لَنَا حَقًّا . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : بَلَى ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ الْفِتْنَةَ

وَلَمْ يُبَايِعْهُ أَحَدٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ حَتَّى مَاتَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا² .

985 . الكامل في التاريخ عن الزُّهري : بَقِيَ عَلَيَّ وَبَنُو هَاشِمٍ وَالزُّبَيْرُ سِتَّةَ أَشْهُرٍ لَمْ يُبَايِعُوا أَبَا بَكْرٍ ، حَتَّى مَاتَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، فَبَايَعُوهُ³ .

986 . صحيح البخاري عن عائشة : إِنَّ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) بِنْتُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ)

1-el-Menakib, Harezmi, s.254; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.332; Vakât-u Sıffin, s.91; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.271.

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 307 وراجع الإمامة والسياسة : ج 1 ص 30 - 31 ومشاهير علماء الأمصار : ص 22 .
3 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 14 وفيص 10 «والصحيح أن أمير المؤمنين ما بايع إلا بعد ستة أشهر» وليس فيه من «ستة أشهر . . .» ، السنن الكبرى : ج 6 ص 489 ح 12732 ، المصنف لعبد الرزاق : ج 5 ص 472 ح 9774 ، تاريخ الطبري : ج 3 ص 208 وليس في الأربعة الأخيرة «الزبير» ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 268 عن عائشة وليس فيه «بنو هاشم والزبير» وكلها نحوه .

أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ; مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ ، وَفَدَكَ ، وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ . . . فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَدْفَعَ إِلَى فَاطِمَةَ مِنْهَا شَيْئاً ، فَوَجَدَتْ فَاطِمَةَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ ، فَهَجَرَتْهُ ; فَلَمْ تُكَلِّمْهُ حَتَّى تُؤْفِيَتْ ، وَعَاشَتْ بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) سِتَّةَ أَشْهُرٍ .

1/14

FATİMA'NIN VEFATINDAN SONRA İMAM'IN BİATİ

984-Murucu'z-Zeheb: Sakife'de Ebubekir'e biat edilince ve Salı günü genel biat gerçekleştiğinde Ali (a.s) dışarı çıktı ve (Ebubekir'e) dedi ki: İşlerimizi bozdun, istişare etmedin ve bizim için hiçbir hakkı gözetmedin.

Bunun üzerine Ebubekir dedi ki: Evet, ama fitne çıkmasından korktum...

Fatıma (*Allah ondan razı olsun*) vefat edinceye kadar Haşim oğullarından bir kişi bile ona biat etmedi.¹

985-el-Kamil fi't-Tarih [Zuhrî'den]: Ali (a.s), Haşim oğulları ve Zübeyr altı ay Ebubekir'e biat etmeden kaldılar. Ta ki Fatıma (*Allah ondan razı olsun*) vefat etti. Sonra ona biat ettiler.²

986-Sahih-i Buharî [Ayşe'den]: Peygamber'in kızı Fatıma (s.a) Ebubekir'e bir mesaj göndererek Allah'ın savaş olmaksızın ve kan dökülmeksizin Medine topraklarından Peygamber'e bahşettiği şeyleri, Fedek'i ve Hayber humusundan kalan malları... içeren Resulullah'tan kendisine ulaşmış mirası istedi. Ancak Ebubekir, bunlardan Fatıma'ya bir şey vermekten kaçındı. Bu yüzden Fatıma (s.a) Ebubekir'e kızdı, küstü ve ölünceye dek onunla konuşmadı. Fatıma, Peygamber'den sonra altı ay yaşadı.

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.307; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.30-31; *Meşahîr-u Ulemai'l-Emsar*, s.22.

2-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.14, ayrıca s.10'da "Sahih olan şu ki, Emirül-müminin ancak altı ay sonra biat etti" ibaresi yer almıştır; *Sünen-i Kübra*, c.6, s.489, h.12732; *el-Musannef*, Abdurrezzak, c.5, s.472, h.9774; *Tarih-i Teberî*, c.3, s.208, son dört kaynakta Zübeyr'in adından söz edilmemiştir; *Ensabu'l-Eşraf*, c.2, s.268, Ayşe'den (burada da 'Haşim oğulları ve Zübeyr' yer almamıştır).

فَلَمَّا تُؤْفِيَتْ دَفَنَهَا زَوْجُهَا عَلِيٌّ لَيْلاً ، وَلَمْ يُؤْذِنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ ، وَصَلَّى عَلَيْهَا . وَكَانَ لِعَلِيٍّ مِنَ النَّاسِ وَجْهٌ حَيَاةَ فَاطِمَةَ ، فَلَمَّا تُؤْفِيَتْ اسْتَنَكَرَ عَلِيٌّ وَجْهَ النَّاسِ ، فَالْتَمَسَ مُصَالَحَةَ أَبِي بَكْرٍ وَمُبَايَعَتَهُ ، وَلَمْ يَكُنْ يُبَايِعُ تِلْكَ الْأَشْهُرَ¹ .

987 . الإمامة والسياسة : لَمْ يُبَايِعْ عَلِيٌّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ حَتَّى مَاتَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، وَلَمْ تَمُكِّثْ بَعْدَ أَبِيهَا إِلَّا خَمْساً وَسَبْعِينَ لَيْلَةً² .

988 . مُرُوجُ الذَّهَبِ : قَدْ تُنَوِّزُ فِي بَيْعَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِيَّاهُ [أَبَا بَكْرٍ] ؛ فَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ : بَايَعَهُ بَعْدَ مَوْتِ فَاطِمَةَ بَعْشَرَةَ أَيَّامٍ ، وَذَلِكَ بَعْدَ وَفَاةِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) بِنَيْفٍ وَسَبْعِينَ يَوْماً ، وَقِيلَ بِثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ ، وَقِيلَ : سِتَّةٌ ، وَقِيلَ غَيْرَ ذَلِكَ³ .

989 . شرح نهج البلاغة - فِي ذِكْرِ حَدِيثِ السَّقِيْفَةِ - : أَمَّا الَّذِي يَقُولُهُ جُمْهُورُ الْمُحَدِّثِينَ وَأَعْيَانُهُمْ فَإِنَّهُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) امْتَنَعَ مِنَ الْبَيْعَةِ سِتَّةَ أَشْهُرٍ⁴ .

990 . شرح نهج البلاغة : يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يُفَكِّرَ فِي تَأْخُرِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَنْ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ سِتَّةَ أَشْهُرٍ إِلَى أَنْ مَاتَتْ فَاطِمَةُ ، فَإِنْ كَانَ مُصِيباً فَأَبُو بَكْرٍ عَلَى الْخَطَأِ فِي انْتِصَابِهِ فِي الْخِلَافَةِ ، وَإِنْ كَانَ أَبُو بَكْرٍ مُصِيباً فَعَلِيٌّ عَلَى

1 . صحيح البخاري : ج 4 ص 1549 ح 3998 ، صحيح مسلم : ج 3 ص 1380 ح 52 .

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 31 ، الردة : ص 47 نحوه وزاد في آخره : «وقيل : بعد ستة أشهر» .

3 . مروج الذهب : ج 2 ص 309 .

4 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 22 .

الْخَطَأَ فِي تَأْخُرِهِ عَنِ الْبَيْعَةِ وَحُضُورِ الْمَسْجِدِ¹ .²

Vefat edince eşi Ali onu geceleyin toprağa verdi. Ölümünü Ebubekir'e haber vermemiştir. Namazını da kendisi kıldı.

Ali'nin, Fatıma hayattayken insanlar yanında itibarı vardı. Fakat Fatıma vefat edince insanlar sanki Ali'yi hiç tanımıyorlarmış gibi davranıyorlardı. Bu yüzden Ebubekir ile uzlaşma yoluna gitti ve ona biat etti. Ancak (Fatıma'nın hayatta olduğu) o birkaç aylık süre içinde asla biat etmemiştir.³

987-el-İmame ve's-Siyase: Ali (*kerremallah vecheh*), Fatıma (*Allah ondan razı olsun*) vefat edinceye kadar (Ebubekir'e) biat etmedi. (Fatıma) babasından sonra sadece yetmiş beş gece hayatta kalmıştı.⁴

988-Murucu'z-Zeheb: Ali'nin Ebubekir'e biati konusunda ihtilaf vardır. Bazılarına göre Fatıma'nın vefatından on gün sonra biat etmişti. Bu (Fatıma'nın vefatı), Peygamber'in vefatından yetmiş küsur gün sonra olmuştur. (Ali'nin biatinin) üç ay sonra ve altı ay sonra olduğu da söylenmiştir. Daha farklı söylentiler de vardır.⁵

989-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Sakife olayı hakkında]: Muhaddislerin (rivayetçilerin) geneline ve bunların seçkinlerinin ifadelerine göre Ali (a.s), altı ay biat etmekten kaçındı.⁶

990-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Akıllı bir insan, Ali'nin (a.s), Ebubekir'e biati neden geciktirdiğini, yani Fatıma (s.a) vefat edinceye dek neden altı ay beklediğini düşünmelidir. Eğer onun yaptığı doğru idiyse bu, demektir ki; Ebubekir'in hilafete getirilmesi hata idi. Eğer Ebubekir'in yaptığı doğru idiyse, bu durumda da Ali'nin, biatini ve (biat için) mescitte hazır bulunmayı geciktirmesi hata anlamına gelmiş

1 . لَكِنْ عَلَيَّ مَعْصُومٌ عَنِ الْخَطَأِ بِدَلِيلِ آيَةِ التَّطْهِيرِ وَغَيْرِهَا ، فَالْخَطَأُ مِنْ غَيْرِهِ .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 24 .

3-Sahih-i Buharî, c.4, s.1549, h.3998; Sahih-i Müslim, c.3, s.1380, h.52.

4-Sahih-i Buharî, c.1, s.31; er-Ridde, s.47, bu rivayetin son bölümünde altı ay sonra vefat ettiği bildirilmiştir.

5-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.309.

6-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.22.

oluyor!^{1/2}

1/15

ذَوَافِعُ بَيْعَةِ الْإِمَامِ بَعْدَ امْتِنَاعِهِ أ : مَخَافَةُ الْفُرْقَةِ

991 . الشافي عن موسى بن عبد الله بن الحسن : إِنَّ عَلِيًّا (عليه السلام) قَالَ لَهُمْ [لِلْمُتَخَلِّفِينَ عَنْ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ] : بَايِعُوا ؛ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ خَيَّرُونِي أَنْ يَأْخُذُوا مَا لَيْسَ لَهُمْ ، أَوْ أُقَاتِلَهُمْ وَأُفَرِّقَ أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ³ .

992 . الشافي عن سفيان بن فروة عن أبيه : جَاءَ بُرَيْدَةُ حَتَّى رَكَزَ رَايَتَهُ فِي وَسْطِ أَسْلَمَ ، ثُمَّ قَالَ : لَا أَبَايَعُ حَتَّى يُبَايَعَ عَلِيٌّ ! فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : يَا بُرَيْدَةُ ، ادْخُلْ فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ ، فَإِنَّ اجْتِمَاعَهُمْ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ الْيَوْمَ⁴ .

993 . شرح نهج البلاغة عن عبد الله بن جُنَادَةَ : قَدِمْتُ مِنَ الْحِجَازِ أُرِيدُ الْعِرَاقَ ، فِي أَوَّلِ إِمَارَةِ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَمَرَرْتُ بِمَكَّةَ ، فَاعْتَمَرْتُ ، ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ ،

1-Oysa Ali'nin hatadan masum olduğu Tathir ayeti ve diğer delillerle ispatlanmıştır. O halde hata, ondan başkasına aittir.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.24.

3 . الشافي : ج 3 ص 243 ، الصراط المستقيم : ج 3 ص 111 وفي صدره «وروى إبراهيم بطريقين إن علياً قال لبريدة ولجماعة أخر أبوا البيعة» ، بحار الأنوار : ج 28 ص 392 .

4 . الشافي : ج 3 ص 243 ، الدرجات الرفيعة : ص 403 ، بحار الأنوار : ج 28 ص 392 .

فَدَخَلْتُ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، إِذْ
 نُوْدِي : الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ ، فَاجْتَمَعَ النَّاسُ ،
 وَخَرَجَ عَلَيَّ (عليه السلام) مُتَقَلِّدًا سَيْفَهُ ، فَشَخَصَتْ
 الْأَبْصَارُ نَحْوَهُ ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَصَلَّى عَلَى
 رَسُولِهِ (صلى الله عليه وآله) ، ثُمَّ قَالَ :

1/15

BIATTEN İMTİNA ETTİKTEN SONRA İMAM'I BİATE İTEN SEBEPLER

a) İhtilaf Korkusu

991-eş-Şafi [Musa b. Abdullah b. Hasan'dan]: Ali (a.s) onlara [Ebubekir'e biatten kaçınanlara] dedi ki: Biat edin; zira bunlar benim önüme iki seçim yolu bıraktılar: Ya hak etmedikleri şeyi alacaklar ya da onlarla savaşarak Müslümanlar arasında ayrılık çıkaracağım.¹

992-eş-Şafi [Süfyan b. Ferve'den, o da babasından]: Bureyde çıkageldi ve sancağını Eslem kabilesinin ortasına dikerek "Ali (a.s) biat etmedikçe ben de biat etmeyeceğim!" dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle dedi: Ey Bureyde! Halkın girdiği işe sen de katıl. Zira bugün benim nezdimde onların topluluğu (birliği), ihtilaf ve ayrılıklarından daha sevimlidir.²

993-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Abdullah b. Cunade'den]: Irak'a

1-eş-Şafi, c.3, s.243; *es-Sıratu'l-Mustakim*, c.3, s.111, bu rivayetin baş kısmında "İbrahim, iki kanaldan şöyle rivayet etmiştir: Ali, Bureyde ve biatten kaçınan cemaate dedi ki..." ifadesi yer almıştır; *Biharu'l-Envar*, c.28, s.392.

2-eş-Şafi, c.3, s.243; *ed-Derecatu'r-Rafia*, s.403; *Biharu'l-Envar*, c.28, s.392.

gitmek üzere Hicaz'a gelmişim. Ali'nin hükümetinin ilk gün-
leriydi. Mekke'ye uğrayıp umre yaptım. Daha sonra Medine'ye
giderek Resulullah'ın (s.a.a) mescidine vardım. Cuma namazı
için çağrı yapıldı ve halk toplandı. Derken Ali, kılıcı elinde
çıkageldi; gözler ona odaklanmıştı. Allah'a hamd edip Resu-
lüne (s.a.a) salât gönderdikten sonra şunları söyledi:

أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّهُ لَمَّا قَبِضَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صلى الله عليه
وآله) قُلْنَا : نَحْنُ أَهْلُهُ ، وَوَرَثَتُهُ ، وَعِثْرَتُهُ ،
وَأَوَّلِيَاؤُهُ ، دُونَ النَّاسِ ، لَا يُنَازِعُنَا سُلْطَانُهُ
أَحَدٌ ، وَلَا يَطْمَعُ فِي حَقِّنَا طَامِعٌ ! إِذْ انْبَرَى
لَنَا قَوْمُنَا فَغَضَبُونَا سُلْطَانُ نَبِيِّنَا ، فَصَارَتْ
الْأَمْرَةُ لِغَيْرِنَا ، وَصِرْنَا سَوْقَةً ، يَطْمَعُ فِيْنَا
الضَّعِيفُ ، وَيَتَعَزَّزُ عَلَيْنَا الدَّلِيلُ ؛ فَبَكَتِ
الْأَعْيُنُ مِنَّا لِذَلِكَ ، وَخَشِنَتِ الصُّدُورُ ، وَجَزَعَتِ
النُّفُوسُ .

وَإِيْمُ اللَّهِ ، لَوْلَا مَخَافَةُ الْفُرْقَةِ بَيْنَ
الْمُسْلِمِينَ ، وَأَنْ يَعُودَ الْكُفْرُ ، وَيَبُورَ
الدِّينُ ، لَكُنَّا عَلَى غَيْرِمَا كُنَّا لَهُمْ عَلَيْهِ ،
فَوَلِيَّ الْأَمْرِ وُلَاةٌ لَمْ يَأْلُوا النَّاسَ خَيْرًا¹ .

994 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِنْ خُطْبَتِهِ
بِذِي قَارِ² - : قَدْ جَرَتْ أُمُورٌ صَبَرْنَا فِيهَا وَفِي
أَعْيُنِنَا الْقَذَى ؛ تَسْلِيمًا لِأَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى فِيمَا
امْتَحَنَّا بِهِ ؛ رَجَاءَ الثَّوَابِ عَلَى ذَلِكَ ، وَكَانَ
الصَّبْرُ عَلَيْهَا أَمْثَلُ مِنْ أَنْ يَتَفَرَّقَ الْمُسْلِمُونَ ،
وَتُسْفَكَ دِمَاؤُهُمْ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 307 ؛ الإرشاد : ج 1
ص 245 ، الجمل : ص 437 .

2 . ذوقار : موضع بين الكوفة وواسط ، وهو إلى
الكوفة أقرب ، فيه كان يوم ذي قار المشهور بين الفرس
والعرب (تقويم البلدان : ص 292) .

نَحْنُ أَهْلُ بَيْتِ النَّبُوءَةِ ، وَأَحَقُّ الْخَلْقِ بِسُلْطَانِ
الرِّسَالَةِ ، وَمَعْدِنُ الْكَرَامَةِ الَّتِي ابْتَدَأَ اللَّهُ بِهَا
هَذِهِ الْأُمَّةَ . وَهَذَا طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ - لَيْسَا مِنْ
أَهْلِ النَّبُوءَةِ ، وَلَا مِنْ ذُرِّيَةِ الرَّسُولِ - حِينَ
رَأَيَا أَنَّ اللَّهَ قَدْ رَدَّ عَلَيْنَا حَقَّنَا بَعْدَ أَعْصُرٍ ،
فَلَمْ يَصِيرَا حَوْلًا وَاحِدًا ، وَلَا شَهْرًا كَامِلًا ، حَتَّى
وُثِّبَا عَلَى ذَاكِ الْمَاضِيَيْنِ قَبْلَهُمَا ؛ لِيَذْهَبَا
بِحَقِّي ، وَيُفَرِّقَا جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ عَنِّي ¹ .

Allah, Peygamberinin ruhunu aldığıında (kendi kendimize) dedik ki: Diğerleri bir yana, onun ehli bizleriz, varisleri biziz, hanedanı biziz ve (en yakın) dostları da biziz. Hiç kimse onun yönetimi konusunda bizimle çekişmeye giremez; hiçbir tamahkâr hakkımıza tamah edemez! Ancak kavmimiz bize engel oldu ve Peygamberimizin hâkimiyetini bizden gasp etti. Böylece hükümet başkasının oldu da bizler takipçi durumuna düştük. Aciz, bizim hakkımızda tamah etti; zelil, saygınlıkta bizden öne geçti. Bu yüzden gözler bize ağıladı, sineler tutuldu ve canlar bitkin düştü.

Allah'a andolsun ki, eğer Müslümanların bölünmesi, küfrün geri dönmesi ve dinin ortadan kalkması korkusu olmasaydı, onlara karşı tavrımız bundan daha başka olurdu. Zira hükümeti ele alanlar, halkın hayrı için bu işe girişmemişlerdi.¹

994-İmam Ali (a.s) [Zûkar'da² dile getirdiği hutbesinden]: Birtakım işler başımızdan geldi-geçti ve biz onlara gözümüzde diken olduğu halde sabrettik. Bu, Allah'ın bizi tabi tuttuğu imtihanında O'nun emrine teslimiyet göstermek, buna karşılık da mükâfat ümit ettiğimiz içindi. Buna sabretmek, Müslümanların parçalanmasından ve kanlarının dökülmesinden daha iyiydi.

Biz nübüvvet hanedanı, risalet gücüne halkın en layığıyız; Allah'ın bu ümmete ilk olarak sunduğu keramet madeni bizleriz. Şu Talha ve Zübeyr'e gelince; [onlar ne nübüvvet hanedanından, ne de Peygamber'in soyundan olmadıkları hâlde] Allah'ın bir müddet sonra hakkımızı bize geri döndürdüğünü gördüklerinde değil bir yıl, tam bir ay bile sabredemediler. Kendilerinden öncekiler gibi hakkımı kapmak ve Müslümanları etrafımdan dağıtmak için harekete geçtiler.³

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.307; el-İrşad, c.1, s.245; el-Cemel, s.437.

2-Zûkar: Kufe ile Vasit arasında bulunan, Kufe'ye daha yakın bir yer adıdır. İranlılarla Araplar arasındaki meşhur savaş birada gerçekleşmiştir (Takvimu'l-Buldan, s.292).

3-el-İrşad, c.1, s.249.

995 . عنه (عليه السلام) — مِنْ خُطْبَتِهِ قَبْلَ حَرْبِ الْجَمَلِ — : إِنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) حِينَ قُيِّضَ كُنَّا نَحْنُ أَهْلَ بَيْتِهِ ، وَغُصْبَتُهُ ، وَوَرَثَتُهُ ، وَأَوْلِيَاءُهُ ، وَأَحَقُّ خَلْقِ اللَّهِ بِهِ ، لَا نُنَازِعُ فِي ذَلِكَ فَانْتَزَعُوا سُلْطَانَ نَبِيِّنَا مِنَّا ، وَوَلَّوهُ غَيْرَنَا ، وَآيَمُ اللَّهُ فَلَوْلَا مَخَافَةُ الْفُرْقَةِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَعُودُوا إِلَى الْكُفْرِ لَكُنَّا غَيْرَنَا ذَلِكَ مَا اسْتَطَعْنَا !¹

ب : مَخَافَةُ ارْتِدَادِ النَّاسِ

996 . الشافي عن موسى بن عبد الله بن الحسن : أَبَتِ أَسْلَمُ أَنْ تُبَايَعَ ، وَقَالُوا : مَا كُنَّا تُبَايَعُ حَتَّى يُبَايَعَ بُرَيْدَةُ ؛ لِقَوْلِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) لِبُرَيْدَةَ : عَلَيَّ وَلِيُّكُمْ مِنْ بَعْدِي . فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : يَا هَؤُلَاءِ ، إِنَّ هَؤُلَاءِ خَيْرُونِي أَنْ يَظْلِمُونِي حَقِّي وَأُبَايِعَهُمْ ، أَوْ ارْتَدَّتِ النَّاسُ حَتَّى بَلَغَتِ الرَّدَّةَ أَحَدًا ! فَاخْتَرْتُ أَنْ أَظْلَمَ حَقِّي وَإِنْ فَعَلُوا مَا فَعَلُوا² .

997 . الطرائف عن أبي الطفيل عامر بن واثلة : كُنْتُ عَلَى الْبَابِ يَوْمَ الشُّورَى ، فَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ بَيْنَهُمْ ، فَسَمِعْتُ عَلِيًّا (عليه السلام) يَقُولُ : بَايَعَ النَّاسُ أَبَا بَكْرٍ وَأَنَا وَاللَّهِ أَوْلَى بِالْأَمْرِ مِنْهُ ، وَأَحَقُّ بِهِ مِنْهُ ! فَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ مَخَافَةَ أَنْ يَرْجِعَ الْقَوْمُ كُفَّارًا ، وَيَضْرِبَ بَعْضُهُمْ رِقَابَ بَعْضٍ بِالسَّيْفِ . ثُمَّ بَايَعَ النَّاسُ أَبَا بَكْرٍ لِعُمَرَ ، وَأَنَا أَوْلَى بِالْأَمْرِ مِنْهُ !

1 . الجمل : ص437 عن أم راشد مولاة أم هانئ ، الأمالي للمفيد : ص155 ح6 عن الحسن بن سلمة .

2 . الشافي : ج3 ص243 ، بحار الأنوار : ج28 ص392 .

فَسَمِعْتُ وَأَطَعْتُ مَخَافَةَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ كُفَّاراً .
ثُمَّ أَنْتُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تُبَايِعُوا عُثْمَانَ ! !¹

1 . الطرائف : ص411 ؛ المناقب للخوارزمي : ص313
ح314 ، فرائد السمطين : ج1 ص320 ح251 .

995-İmam Ali (a.s) [Cemel Savaşı'ndan önce yaptığı konuşmasından]: Peygamber (s.a.a) vefat ettiğinde onun Ehlibeyt'i, hanedanı, varisleri, yakın akrabaları ve bu işe halk arasında en layık olanı bizlerdik. Bu konuda bizimle çekişmeye girilmezdi... Ancak Peygam-berimizin hükümetini bizden çekip aldılar ve onu bizden başkasına verdiler. Allah'a andolsun ki eğer Müslümanların bölünmesi ve küfre geri dönmeleri korkusu olmasaydı, onu gücümüz yettiğince değiştirirdik!¹

b) Halkın Mürtet Olabileceği Korkusu

996-eş-Şa'fi [Musa b. Abdullah b. Hasan'dan]: Eslem kabilesi mensupları biat etmekten kaçınarak dediler ki: Bureyde biat etmedikçe biz de biat etmeyiz! Çünkü Peygamber (s.a.a), Bureyde'ye "Ali, benden sonra sizin velinizdir!" buyurmuştu.

Bunun üzerine Ali (a.s) şöyle dedi: Ey insanlar! Bunlar önüme iki seçenek bıraktılar; ya hakkıma zulmedecekler ve ben onlara biat edeceğim ya da insanlar mürtet olacak ve sayıları Uhud sırtlarına varıncaya kadar artacak. O halde ben kendi hakkıma yapılan zulmü seçiyorum; artık ne yaparlarsa yapsınlar!²

997-et-Taraif [Ebu Tufeyl Amir b. Vasile'den]: Şura günü³ kapıdaydım. Aralarında sesler yükseldiğinde Ali'nin (a.s) şöyle dediğini duydum: Halk Ebubekir'e biat ettiğinde Allah'a andolsun ki ben, bu işe ondan daha yakın ve daha layık idim! Ancak insanların küfre geri dönmelerinden ve kılıçla birbirlerinin canına düşmesinden endişe ederek dinledim ve itaat ettim. Daha sonra insanlar Ebubekir'e, Ömer'in hilafeti için biat ettiler. Hâlbuki ben hilafete ondan daha layık idim! Yine insanların küfre dönmelerinden korktuğum için dinledim ve itaat ettim. Bunca olanlardan sonra şimdi de kalkıp Osman'a mı biat etmek istiyorsunuz?⁴

1-*el-Cemel*, s.437; *el-Emali*, Şeyh Mufid, s.155, h.6.

2-*eş-Şa'fi*, c.3, s.243; *Biharul-Envar*, c.28, s.392.

3-Halifenin tayini için Ömer'in belirlediği altı kişilik şûra meclisinin yapıldığı vakit kastedilmiştir. Çev.

4-*et-Taraif*, s.411; *el-Menakıb*, Harezmî, s.313, h.314; *Feraidu's-Simtayn*, c.1, s.320, h.251.

998 . الإمام عليّ (عليه السلام) - في كتابه إلى أهل مصر مع مالك الأشتر لما ولّاه إمارتها - :
 أمّا بعد ، فإنّ الله سبحانه بعث محمّداً (صلى الله عليه وآله) نذيراً للعالمين ، ومهيّماً على المرسلين ، فلمّا مضى (عليه السلام) تنازع المسلمون الأمر من بعده ، فوالله ما كان يُلقى في روعي ولا يخطر ببالي أنّ العرب تُزعج هذا الأمر من بعده (صلى الله عليه وآله) عن أهل بيته ، ولا أنّهم منحوه عني من بعده ! فما راغني إلّا انثيال الناس على فلان يُبايعونه ، فأمسكت يدي حتّى رأيت راجعة الناس قد رجعت عن الإسلام ؛ يدعون إلى محق دين محمّد (صلى الله عليه وآله) ، فخشيت إن لم أنصر الإسلام وأهله أن أرى فيه ثلماً أو هدماً ، تكون المصيبة به عليّ أعظم من فوت ولايتكم التي إنّما هي متاع أيام قلائل ، يزول منها ما كان كما يزول السراب ، أو كما يتفشّ السحاب ، فنّهضت في تلك الأحداث ، حتّى زاح الباطل وزهق ، واطمأنّ الدين وتنهت¹ .

999 . شرح نهج البلاغة : روي عنه [عليّ] (عليه السلام) أنّ فاطمة (عليها السلام) حرّضته يوماً عليّ النهوض والثوب ، فسمع صوت المؤذن : أشهد أنّ محمّداً رسول الله ، فقال لها : أيسرك زوال هذا البداء من الأرض ؟ قالت : لا . قال : فإنّه ما أقول لك² .

1000 . الإمام الباقر (عليه السلام) : إنّ الناس لما صنعوا ما صنعوا إذ بايعوا أبا بكر ، لم يمنع أمير المؤمنين (عليه السلام) من أن يدعوا إلى نفسه إلّا نظراً للناس ، وتخوّفاً عليهم أن يرتدوا

1 . نهج البلاغة : الكتاب 62 ، الغارات : ج 1 ص 302 - 306 ؛ شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 94 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 11 ص 113 و ج 20 ص 326 ح 735 نحوه .

عَنِ الْإِسْلَامِ ; فَيَعْبُدُوا الْأَوْثَانَ ، وَلَا يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَبَايَعَ مُكْرَهًا ; حَيْثُ لَمْ يَجِدْ أَعْوَانًا¹ .

998-İmam Ali (a.s) [Malik-i Eşter'i Mısır'a vali tayin ettiğinde onunla Mısırlılara gönderdiği mektubundan]: Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, Muhammed'i (s.a.a) âlemlere uyarıcı, (daha önceki) peygamberlere tanık olarak gönderdi. Allah'ın salâtı ona ve soyuna olsun. O göçünce Müslümanlar hilafet hususunda birbirleriyle çekiştiler. Andolsun Allah'a ki Arabın, bu işi, Peygamber'den sonra Ehlibey'tinden alacağını, benim halifeliğime engel olacağını hatırıma bile getirmedi. Fakat bir de baktım, gördüm ki halk, falan kişiye biat etmekte; elimi çektim; sonunda insanların dinden döndüklerini, Allah'ın salâtı ona ve soyuna olsun, Muhammed'in dinini iptale kalkıştıklarını, halkı buna çağırdıklarını görünceye dek dayandım. Fakat bu işe giriştikleri zaman, İslam'a yardım etmezsem onda bir gedik açılacağından, onun yıkılacağından korktum; çünkü bu musibet bana, az bir gün sürecek, sonra serap gibi yitip gidecek yahut bulut gibi dağılıp yitecek olan hilafetten, size emir olmaktan mahrum kalmaktan da daha büyük olacaktı. Bu olaylar sırasında kalktım, işe giriştim; sonunda batıl yok olup gitti, din, olduğu gibi karar etti.²

999-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ali'den (a.s) nakledildiğine göre; bir gün Fatıma (s.a), onu harekete geçmeye ve kıyam başlatmaya tahrik etti. Tam o sırada müezzinin "Eşhedu enne Muhammeden Resulullah!" diye seslendiğini işitti. Bunun üzerine Ali (a.s), Fatıma'ya (s.a) dönerek "Bu sesin yeryüzünden silinmesi seni mutlu eder mi?" diye sordu. (Fatıma) "Hayır" deyince Ali (a.s) şöyle cevap verdi: Sana söylemek istediğim de buydu (kıyam etmememin sebebi budur).³

1 . الكافي : ج 8 ص 295 ح 454 عن زرارة ، علل الشرائع : ص 149 ح 8 ، الأمالي للطوسي : ص 230 ح 406 كلاهما عن زرارة عن الإمام الصادق (عليه السلام) نحوه .

2-Nehcü'l-Belaga, 62. Mektup; el-Garat, c.1, s.302-306; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.94.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.11, s.113 ve c.20, s.326, h.735.

1000-İmam Bakır (a.s): İnsanlar yapacaklarını yaptılar ve Ebubekir'e biat ettiler. Emirülmüminin'i halkı kendisine davet etmekten men eden sadece bir şey vardı; o da, halkın İslam'dan dönüp putlara tapınmalarından, Allah'tan başka ilah olmadığı ve Muhammed'in (s.a.a) Allah'ın elçisi olduğu konusuna şahitlik etmemelerinden korkmasıydı... ve yardımcı da bulamayınca istemeyerek biat etti.¹

ج : عَدَمُ النَّاصِرِ

1001 . الإمام الحسن (عليه السلام) — في خُطْبَتِهِ
حِينَ أَجْمَعَ عَلَى صَلَاحِ مُعَاوِيَةَ — : قَدْ كَفَّ أَبِي
يَدَهُ ، وَنَاشَدَهُمْ ، وَاسْتَعَاثَ أَصْحَابَهُ ، فَلَمْ
يُغِثْ ، وَلَمْ يُنْصَرْ ، وَلَوْ وَجَدَ عَلَيْهِمْ [أَيِ
الْمُتَّقِدِينَ عَلَيْهِ فِي الْخِلَافَةِ] أَعَوَانًا مَا
أَجَابَهُمْ² .

1002 . الأُمَالِي لِلْمَفِيدِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ
الْهَمْدَانِي : إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى
قَامَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ
أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَقَالَ : يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنِّي سَائِلُكَ لِأُخَذَ عَنْكَ ، وَقَدْ
انْتَظَرْنَا أَنْ تَقُولَ مِنْ أَمْرِكَ شَيْئًا فَلَمْ تَقُلْهُ ،
أَلَا تُحَدِّثُنَا عَنْ أَمْرِكَ هَذَا ؛ أَمْ كَانَ بَعْدَ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، أَوْ شَيْءٍ رَأَيْتَهُ ؛ فَإِنَّا
قَدْ أَكْثَرْنَا فِيكَ الْأَقَاوِيلَ ، وَأَوْثَقْنَا عِنْدَنَا مَا
قِيلَ لَنَا عَنْكَ وَسَمِعْنَا مِنْ فَمِكَ إِنَّا كُنَّا نَقُولُ :
لَوْ رَجَعْتَ إِلَيْكُمْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمْ
يُنَازِعْكُمْ فِيهَا أَحَدٌ ، وَاللَّهِ مَا أَدْرِي إِذَا سُئِلْتُ
مَا أَقُولُ ! ! أَزْعُمُ أَنَّ الْقَوْمَ كَانُوا أَوْلَى بِمَا
كَانُوا فِيهِ مِنْكَ ! فَإِن قُلْتَ ذَلِكَ ، فَعَلَامَ نَصَبَكَ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَعْدَ حُجَّةِ الْوَدَاعِ فَقَالَ :

1-el-Kafi, c.8, s.295, h.454; İlelu's-Şerayi, s.149, h.8; el-Emali, Şeyh Tusi, s.230, h.406.

2 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص 566 ح 1174 .

«أَيُّهَا النَّاسُ ، مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْ مَوْلَاهُ» ؟ !
وإن تَكُ أُولَى مِنْهُمْ بِمَا كَانُوا فِيهِ فَعَلَامَ
نَتَوَلَّاهُمْ ؟ !

فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) : يَا
عَبْدَ الرَّحْمَنِ ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَبَضَ نَبِيَّهٗ (صلى الله عليه
وآله) وَأَنَا يَوْمَ قَبْضِهِ أُولَى بِالنَّاسِ مِنِّي
بِقَمِيصِي هَذَا ، وَقَدْ كَانَ مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ إِلَيَّ عَهْدٌ لَوْ
خَرَّمْتُمُونِي بِأَنْفِي لَأَقَرَّرْتُ ; سَمِعَ اللَّهُ وَطَاعَتَهُ ،
وإنَّ أَوَّلَ مَا انْتَقَصْنَاهُ بَعْدَهُ إِبْطَالُ حَقِّنَا فِي
الْخُمْسِ . فَلَمَّا رَقَّ أَمْرُنَا طَمِعَت رُعيَانُ الْبُهِمِ
مِنْ قُرَيْشٍ فِينَا .

c) Yardımcıdan Yoksunluk

1001-İmam Hasan (a.s) [Muaviye ile sulh etmeye karar verdiğinde yaptığı konuşmasından]: Babam elini kaldırdı ve yemin vererek ashabını yardıma çağırdı. Ancak ona icabet edilmedi ve yardımda bulunulmadı. Eğer hilafette kendisinden öne geçenlere karşı yardımcıları bulsaydı, onlara (biat davetlerine) icabet etmezdi.¹

1002-el-Emali [Ebu Ali el-Hemdanî'den]: Abdurrahman b. Ebu Leyla, Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib'in (a.s) karşısında ayağa kalktı ve dedi ki: Ey Müminlerin Emiri! Ben sizden soracağım ve (bilmediklerimi) alacağım. Biz, işiniz hakkında bir şey söylersiniz diye bekledik, ama söylemediniz. Acaba bu işinizden bize bir haber vermeyecek misiniz? Resulullah'ın (s.a.a) size bir sözünden dolayı mı böyle yapıyorsunuz, yoksa kendi görüşünüz mü böyle? (Bu soruyu soruyorum), çünkü biz senin hakkında çok şey söyledik. Ancak bizim için en sağlam olanı kendi ağzından duyup kabul edeceğimiz sözdür. Biz diyorduk ki, eğer hilafet Resulullah'tan sonra size dönseydi, hiç kimse onda sizinle çekişmezdi. Allah'a andolsun ki eğer bu, bana sorulursa ne diyeceğimi bilmiyorum! Bu kavim hilafete senden daha layık idiler dersem, o zaman Resulullah (s.a.a) neden Veda Haccı'ndan

¹1-el-Emali, Şeyh Tusî, s.566, h.1174.

sonra seni bu işe atayarak "Ey insanlar! Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır!" dedi? Eğer sen hilafete onlardan daha layık isen, o zaman onların yönetimini nasıl kabul edebiliriz?

Bunun üzerine Emirülmüminin (a.s) şöyle dedi: Ey Abdurrahman! Yüce Allah Peygamber'in ruhunu aldığı gün, benim insanlar (konusunda yönetime dair) tasarruf hakkım, şu gömleğim üzerindeki tasarruf hakkımdan daha fazla idi. Ancak Peygamber'in bana öyle bir vasiyeti vardı ki eğer burnuma ip bağlayıp sürükleyseydiniz, ilahî emre itaat göstermek için yine de muhalefet etmezdim.

Peygamber'in vefatından sonra bizden eksilttikleri ilk şey, humus-taki hakkımızı iptal etmek oldu. İşimiz inceldiğinde de Kureyş'in deve çobanları bize (hakkımıza) tamah ettiler.

وَقَدْ كَانَ لِي عَلَى النَّاسِ حَقٌّ ، لَوْ رَدَّوهُ إِلَيَّ
غَفَوًا قَلِيلُهُ ، وَقُمْتُ بِهِ ، وَكَانَ إِلَيَّ أَجَلٌ
مَعْلُومٌ ، وَكُنْتُ كَرَجُلٍ لَهُ عَلَى النَّاسِ حَقٌّ إِلَى
أَجَلٍ ؛ فَإِنْ عَجَّلُوا لَهُ مَالَهُ أَخَذَهُ وَحَمِدَهُمْ
عَلَيْهِ ، وَإِنْ أَخَّرُوهُ أَخَذَهُ غَيْرَ مَحْمُودِينَ ، وَكُنْتُ
كَرَجُلٍ يَأْخُذُ السُّهُولَةَ وَهُوَ عِنْدَ النَّاسِ مَحْزُونٌ .

وَأِنَّمَا يُعْرِفُ الْهُدَى بِقِلَّةٍ مَنْ يَأْخُذُهُ مِنَ
النَّاسِ ، فَإِذَا سَكَتُ فَأَعْفُونِي ؛ فَإِنَّهُ لَوْ جَاءَ
أَمْرٌ تَحْتَاجُونَ فِيهِ إِلَى الْجَوَابِ أَجَبْتُكُمْ ،
فَكُفُّوا عَنِّي مَا كَفَفْتُ عَنْكُمْ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ،
فَأَنْتَ لَعَمْرُكَ كَمَا قَالَ الْأَوَّلُ :

لَعَمْرُكَ لَقَدْ أَيْقَظْتَ مَنْ كَانَ نَائِمًا
وَأَسْمَعْتَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أُذُنَانِ¹

1 . الأُمَالِي لِلْمَفِيد : ص223 ح2 ، الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص8
9 ، شرح الأخبار : ج2 ص260 ح563 .

1003 . الكافي عن سدير : كُنَّا عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، فَذَكَّرْنَا مَا أَحَدَّثَ النَّاسُ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ، وَاسْتِزْلَالَهُمْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) ، فَقَالَ رَجُلٌ مِّنَ الْقَوْمِ : أَصْلَحَكَ اللَّهُ ، فَأَيْنَ كَانَ عِزُّ بَنِي هَاشِمٍ وَمَا كَانُوا فِيهِ مِنَ الْعَدَدِ ؟ !

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) : وَمَنْ كَانَ بَقِيَ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ إِنَّمَا كَانَ جَعْفَرٌ وَحَمْزَةٌ ، فَمَضَى ، وَبَقِيَ مَعَهُ رَجُلَانِ ضَعِيفَانِ ذَلِيلَانِ ، حَدِيثَا عَهْدٍ بِالإِسْلَامِ ؛ عَبَّاسٌ وَعَقِيلٌ ، وَكَانَا مِنَ الطُّلُقَاءِ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ حَمْزَةَ وَجَعَفَرًا كَانَا بِحَضْرَتَيْهِمَا مَا وَصَلَا إِلَى مَا وَصَلَا إِلَيْهِ ، وَلَوْ كَانَا شَاهِدَيْهِمَا لَاتَلَفَا نَفْسَيْهِمَا¹ .

1 . الكافي : ج 8 ص 189 ح 216 .

Hiç şüphesiz benim halk üzerinde malum bir süresi olan hakkım vardı ve eğer onu bana döndürecek olsalardı kabul eder, onunla işe koyulurdum.

Ben, insanlar üzerinde belli bir vakte kadar hak sahibi olan biri gibiydim; hakkını derhal verecek olsalar onu alıp yaptıkları işten dolayı onları övecek; geciktirecek olsalar yine de alacak ama bu kez onlara övgü sözleri etmeyecek bir kişi gibi olmuşum. Yine, halkın bozuk yolda ilerlediğini sandığı, oysaki düz yolda yürüyen bir kimse gibiydim.

Hidayet yolu ancak yolcusunun azlığıyla tanınır. Öyleyse ben ne zaman sükût etsem, beni mazur görün. Cevabına ihtiyaç duyduğunuz bir iş gelirse size cevap veririm. O halde ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın.

Abdurrahman dedi ki: Ey Müminlerin Emiri! Canına yemin olsun ki sen aynen şairin dediği gibisin:

*Andolsun ki canına uyuyanı uyandırdın
Kulağı olan herkese (muradını) duyurdun¹*

1003-el-Kafi [Sudeyr'den]: Ebu Cafer'in [İmam Bakır (a.s)] yanında olduğumuz bir sırada halkın, Peygamber'lerinden sonra Emirülmüminin'i (a.s) küçük düşürmeye yönelik yaptıkları hareketlerinden söz ettik. O arada bir kişi şöyle konuştu: Allah size selametlik versin! Peki, Haşim oğullarının görkemine ve sayı bakımından üstünlüğüne ne oldu?

Bunun üzerine İmam Bakır (a.s) şöyle cevap verdi: Haşim oğullarından geriye kim kalmıştı ki? Cafer ve Hamza yoktu! Ali'nin yanında yeni Müslüman olmuş iki zayıf ve düşkün kişi Abbas ve Akil'den başka kimse yoktu. İkisi de azat edilmişlerdendi (Mekke'nin fethinde affedilenlerdendi). Şunu iyi bilin ki, andolsun Allah'a, eğer Hamza ile Cafer hazır olsalardı, o ikisi (Ebubekir ve Ömer) ulaştıkları yere ulaşamazlardı ve eğer o ikisinin yaptıklarını görselerdi, canlarını feda ederlerdi.²

¹-*Emali*, Şeyh Mufid, s.223, h.2; *Emali*, Şeyh Tusi, s.8, h.9; *Şerhu'l-Ahbar*, c.2, s.260, h.563.

²-*el-Kafi*, c.8, s.189, h.216.

د : الإكراه

1004 . المناقب لابن شهر آشوب : رُوِيَ أَنَّهُ لَمَّا طَالَبُوهُ بِالْبَيْعَةِ قَالَ لَهُ الْأَوَّلُ : بَايِع . قَالَ : فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ ؟ قَالَ : وَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ نَضْرِبُ عُقُقَكَ .

فَالْتَقَت عَلِيٌّ إِلَى الْقَبْرِ ، فَقَالَ : يَا بَنَ أُمِّ ! إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي¹ .²

1005 . الإمام الصادق (عليه السلام) : وَاللَّهِ مَا بَايَعَ عَلِيٌّ (عليه السلام) حَتَّى رَأَى الدُّخَانَ قَدْ دَخَلَ عَلَيْهِ بَيْتَهُ³ .

1/16

الذرائع في قرار السَّقِيفَةِ

1/16-1

كَرَاهَةُ اجْتِمَاعِ النُّبُوَّةِ وَالْخِلَافَةِ فِي بَيْتِ

1006 . تاريخ الطبري عن ابن عباس : قَالَ [عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ] : يَا بَنَ عَبَّاسَ ، أَ تَدْرِي مَا مَنَعَ قَوْمَكُمْ مِنْهُمْ [بَنِي هَاشِمٍ] بَعْدَ مُحَمَّدٍ ؟ فَكَرِهْتُ أَنْ أُجِيبَهُ ، فَقُلْتُ : إِنْ لَمْ أَكُنْ أَدْرِي فَأَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يُدْرِينِي .

فَقَالَ عُمَرُ : كَرِهُوا أَنْ يَجْمَعُوا لَكُمْ النُّبُوَّةَ وَالْخِلَافَةَ ، فَتَبَجَّحُوا عَلَى قَوْمِكُمْ بَجْحًا بَجْحًا ، فَاخْتَارَتْ قُرَيْشٌ لِنَفْسِهَا ، فَأَصَابَتْ وَوُفِّقَتْ .

1 . إشارة إلى الآية : 150 من سورة الأعراف .
2 . المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 115 ، كتاب سليم بن قيس : ج 2 ص 593 ح 4 عن سلمان ، المسترشد : ص 378 ح 125 ؛ الإمامة والسياسة : ج 1 ص 30 وراجع الاحتجاج : ج 1 ص 213 و 215 .
3 . الشافي : ج 3 ص 241 عن حمران بن أعين ، بحار الأنوار : ج 28 ص 390 .

d) Baskı

1004-Menakıb-ı İbn-i Şehrâşub: Rivayet edilir ki: Hz. Ali'den (s.a) biat almak istediklerinde birincisi ona "Biat et!" dedi. Ali (a.s) "Eğer etmezsem (ne yaparsınız)?" diye sorunca dedi ki: Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'a yemin olsun ki boynunu vururuz!

Böylece Ali (a.s) Peygamber'in kabrine dönerek şöyle dedi: *Ey anamın oğlu! Bu kavim beni zayıf buldu. Az kalsın beni öldürüyorlardı.*^{1/2}

1005-İmam Sadık (a.s): Andolsun Allah'a ki Ali (a.s) evine duman dolduğunu görünceye kadar biat etmedi.³

1/16

SAKİFE EHLİNİN ARGÜMANLARI

1/16-1

Nübüvvet ve Hilafetin Aynı Evde Birleşmesinden Duyulan Rahatsızlık

100-Tarih-i Taberî [İbn-i Abbas'tan]: Ömer b. Hattab bana dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Kavminizin (Kureyş'in) Muhammed'den (s.a.a) sonra Haşim oğullarını (hilafetten) engellemelerinin sebebini biliyor musun?

Ona cevap vermek istemedim. Dedim ki: Eğer bilmiyor isem, müminlerin emiri beni haberdar edecektir.

Ömer dedi ki: Onlar, kavminize karşı övünmeyesiniz diye nübüvvet ve hilafeti sizde toplamak istemediler. Bu yüzden Kureyş, hilafeti kendisi için seçti. Tam da isabet etti ve başarıya ulaştı.

1-Âraf 150'ye işarettir.

2-Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.115; *Kitab-ı Suleym b. Kays*, c.2, s.593; h.4; *el-Musterşed*, s.378, h.125; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.30; *el-İhticac*, c.1, s.213, 215.

3-eş-Şafi, c.3, s.241; Hamran b. Âyun'dan; *Biharu'l-Envar*, c.28, s.390.

فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنْ تَأَذَّنَ لِي فِي الْكَلَامِ وَثُمِطَ عَنِّي الْغَضَبُ ، تَكَلَّمْتُ . فَقَالَ : تَكَلَّمْ يَا بَنَ عَبَّاسَ .

فَقُلْتُ : أَمَّا قَوْلُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ : «إِخْتَارَتْ قُرَيْشٌ لِنَفْسِهَا ، فَأَصَابَتْ وَوُفِّقَتْ» ، فَلَوْ أَنَّ قُرَيْشًا إِخْتَارَتْ لِنَفْسِهَا حَيْثُ اخْتَارَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهَا لَكَانَ الصَّوَابُ بِيَدِهَا غَيْرَ مَرْدُودٍ وَلَا مَحْسُودٍ . وَأَمَّا قَوْلُكَ : إِنَّهُمْ كَرِهُوا أَنْ تَكُونَ لَنَا النُّبُوءَةُ وَالْخِلَافَةُ ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ وَصَفَ قَوْمًا بِالْكَرَاهِيَةِ فَقَالَ : «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَخْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»¹ .

فَقَالَ عُمَرُ : هِيَ هَاتِ وَاللَّهِ يَا بَنَ عَبَّاسَ ، قَدْ كَانَتْ تَبْلُغُنِي عَنْكَ أَشْيَاءُ كُنْتُ أَكْرَهُ أَنْ أَفْرُقَ عَنْهَا² ، فَتَزِيلَ مَنْزِلَتَكَ مِنِّي .

فَقُلْتُ : وَمَا هِيَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؛ فَإِنْ كَانَتْ حَقًّا فَمَا يَنْبَغِي أَنْ تَزِيلَ مَنْزِلَتِي مِنْكَ ، وَإِنْ كَانَتْ بَاطِلًا فَمِثْلِي أَمَاطُ الْبَاطِلِ عَنْ نَفْسِهِ !

فَقَالَ عُمَرُ : بَلَّغْنِي أَنَّكَ تَقُولُ : إِنَّمَا صَرَفُوهَا عَنَّا حَسَدًا وَظُلْمًا !

فَقُلْتُ : أَمَّا قَوْلُكَ — يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ — : ظُلْمًا ، فَقَدْ تَبَيَّنَ لِلْجَاهِلِ وَالْحَلِيمِ . وَأَمَّا قَوْلُكَ : حَسَدًا ، فَإِنَّ إِبْلِيسَ حَسَدَ آدَمَ ، فَتَحَنُّ وَلَدُهُ الْمَحْسُودُونَ .

فَقَالَ عُمَرُ : هِيَ هَاتِ ، أَبَتْ وَاللَّهِ قُلُوبُكُمْ يَا بَنِي هَاشِمٍ إِلَّا حَسَدًا مَا يَحُولُ ، وَضَعْنَا وَغِشًّا مَا

1 . محمد : 9 .

2 . كذا ، وفي الكامل في التاريخ : «أقرَكَ عليها» .

يَزُولُ .

Dedim ki: Ey müminlerin emiri! Eğer bana konuşmam için izin verirsen ve kızmayacak olursan, konuşayım.

Ömer dedi ki: Konuş, ey Abbas'ın oğlu!

Dedim ki: Ey müminlerin emiri! "Kureyş hilafeti kendisi için seçti; tam da isabet etti ve başarıya ulaştı" sözüne gelince; eğer Kureyş kendisi için Allah'ın seçtiğini seçseydi, doğru olanı yapmış olacaktı ve bu durumda ne muhalefet görürdü, ne de kendisine haset edilirdi.

"Nübüvvet ve hilafeti sizde toplamak istemediler" sözüne de diyeceğim şudur: Yüce Allah bir topluluğu böyle bir istemezlikle vasıflandırmış ve şöyle buyurmuştur: *Bu, Allah'ın indirdiğini beğenmedikleri içindi. (Allah) da onların bütün amellerini boşa çıkardı.*¹

Ömer dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Andolsun Allah'a öyle değil! Valahi senin hakkında bana bazı şeyler ulaşmıştır ki onları sana açmaktan hoşlanmam;² zira bu, senin benim nezdindeki değerini düşürür.

Dedim ki: Ey müminlerin emiri! Onlar nedir acaba? Eğer (onlar) hak ise bu, benim sizin nezdinizdeki değerimi azaltmamalıdır; eğer batıl ise, benim gibi biri batılı kendisinden kovar!

Ömer dedi ki: Bana ulaşan habere göre sen demişsin ki; haset ve zulümden dolayı hilafeti bizden (Haşim oğullarından) uzaklaştırdılar.

Dedim ki: Ey müminlerin emiri! Bunun "zulümden dolayı" olduğu konusundaki sözüne gelince; bu, zaten akıllı ve cahil herkes için aşikâr olmuştur. Ama "hasetten dolayı" sözüne ise şunu söylemeliyim: Şüphesiz ki İblis Âdem'e haset etti; bizler de Âdem'in haset edilen evlatlarıyız.

Ömer dedi ki: Öyle değil! Allah'a andolsun ki siz Haşim oğullarının kalpleri ebedî bir haset ve kinden, hileden başka bir şeyi kabul

1-Muhammed, 9.

2-el-Kamil fi't-Tarih'te "onları senden bilmek istemem" ifadesi geçmektedir.

etmez.

فَقُلْتُ : مَهْلًا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَا تُصِفْ قُلُوبَ قَوْمٍ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا بِالْحَسَدِ وَالْغِيْشِ ؛ فَإِنَّ قَلْبَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مِنْ قُلُوبِ بَنِي هَاشِمٍ .

فَقَالَ عُمَرُ : إِلَيْكَ عَنِّي يَا بَنَ عَبَّاسٍ .

فَقُلْتُ : أَفْعَلْ ، فَلَمَّا ذَهَبْتُ لِاقَوْمِ اسْتَحْيَا مِنِّي ، فَقَالَ : يَا بَنَ عَبَّاسٍ ، مَكَانَكَ ، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَرَاعٍ لِحَقِّكَ ، مُجِبٌّ لِمَا سَرَّكَ .

فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ لِي عَلَيْكَ حَقًّا وَعَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ، فَمَنْ حَفِظَهُ فَحَظَّهُ أَصَابَ ، وَمَنْ أَضَاعَهُ فَحَظَّهُ أَخْطَأَ . ثُمَّ قَامَ فَمَضَى¹ .

1007 . شرح نهج البلاغة : قَالَ [عُمَرُ بْنُ

الْخَطَّابِ] لِابْنِ عَبَّاسٍ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ، أَنْتُمْ أَهْلُ رَسُولِ اللَّهِ ، وَآلُهُ ، وَبَنُو عَمِّهِ ، فَمَا تَقُولُ مَنَعَ قَوْمَكُمْ مِنْكُمْ ؟ قَالَ : لَا أُدْرِي عِلَّتْهَا ، وَاللَّهِ مَا أَضْمَرْنَا لَهُمْ إِلَّا خَيْرًا .

قَالَ : اَللَّهُمَّ غَفِرًا ، إِنَّ قَوْمَكُمْ كَرِهُوا أَنْ يَجْتَمِعَ لَكُمْ النُّبُوَّةُ وَالْخِلَافَةُ ، فَتَذْهَبُوا فِي السَّمَاءِ شَمَخًا وَبَذَخًا ، وَلَعَلَّكُمْ تَقُولُونَ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَوَّلُ مَنْ أَخْرَكَكُمْ ، أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَقْصُدْ ذَلِكَ ، وَلَكِنْ حَضَرَ أَمْرٌ لَمْ يَكُنْ بِحَضْرَتِهِ أَحْزَمُ مِمَّا فَعَلَ ، وَلَوْ لَا رَأَى أَبِي بَكْرٍ فِيَّ لَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَمْرِ نَصِيبًا ، وَلَوْ فَعَلَ مَا هَتَأَكُمْ مَعَ قَوْمِكُمْ ؛ إِنَّهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكُمْ نَظَرَ الثَّوْرِ إِلَى جَاذِرِهِ² .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 223 ، الكامل في التاريخ :

ج 2 ص 218 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 12 ص 9 ؛ نثر الدر : ج 2 ص 28

Dedim ki: Ey müminlerin emiri, yavaş ol! Allah'ın, her türlü kirden arındırarak kendilerini tertemiz kılmakla vasıflandırdığı kişilerin kalplerini haset ve hile ile vasıflandırmaktan sakın! Çünkü Resulullah'ın (s.a.a) kalbi de Haşim oğullarının kalplerindendir.

Ömer dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Benden uzaklaş!

"Olur" deyip gitmek için ayağa kalktığımda benden utandı ve dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Burada kal. Vallahi ben senin hakkına riayet ederim ve seni hoşnut edecek şeyi severim.

Dedim ki: Ey müminlerin emiri! Benim senin ve her Müslüman'ın üzerinde hakkım vardır. Her kim onu korursa kendi nasibine ulaşmış olur; her kim onu zayi ederse kendi nasibini kaybetmiş olur.

Daha sonra kalktı ve oradan ayrıldı.¹

1007-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ömer b. Hattab İbn-i Abbas'a dedi ki: Ey Abdullah! Siz Resulullah'ın ailesi, hanedanı ve amcaoğulları-sınız. Buna rağmen kavminizin sizi hilafetten engellemelerine ne diyeceksin?

İbn-i Abbas: Sebebini bilmiyorum; andolsun Allah'a ki onlar için kalbimizde hayırdan başka bir şey de biriktirmemiştik.

(Ömer) dedi ki: Allah'ım, affet! Kavminiz (Kureyş) nübüvvet ve hilafetin sizde toplanmasını istemedi; böylece büyüklük taslayarak başınız yukarda gezecek ve onlara karşı övünecektiniz. Belki de Ebubekir'in, sizi geride bırakan ilk kişi olduğunu düşünüyorsunuzdur. Ancak şunu iyi bil ki o, bunu kastetmemişti bile. Öyle bir durum ortaya çıktı ki yaptığından daha iyisini yapamazdı. Eğer Ebubekir'in görüşü benden yana olmasaydı, yönetimden sizin için bir pay kılacaktı. Bunu yapmış olsaydı da kendi kavminizle (Kureyş'le) hoşnut olmayacağınız duruma düşerdiniz. Zira onlar, size öküzün kasaba baktığı gibi bakmaktadırlar.²

نحوه .

1-Tarih-i Teberî, c.4, s.223; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.218.

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.9; Nesru'd-Dürr, c.2, s.28.

1/16-2

حَدَاثَةُ السِّنِّ

1008 . شرح نهج البلاغة : رَوَى أَبُو بَكْرٍ الْأَنْبَارِيُّ فِي أَمَالِيهِ أَنَّ عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) جَلَسَ إِلَى عُمَرَ فِي الْمَسْجِدِ وَعِنْدَهُ نَاسٌ ، فَلَمَّا قَامَ عَرَضَ وَاحِدٌ بِذِكْرِهِ ، وَنَسَبَهُ إِلَى الثِّيِّهِ وَالْعُجْبِ .

فَقَالَ عُمَرُ : حَقٌّ لِمِثْلِهِ أَنْ يَتِيَهُ ! وَاللَّهِ ، لَوْ لَا سَيْفُهُ لَمَا قَامَ عَمُودُ الْإِسْلَامِ ، وَهُوَ بَعْدُ أَقْضَى الْأُمَّةِ ، وَذُو سَابِقَتِهَا ، وَذُو شَرَفِهَا .

فَقَالَ لَهُ ذَلِكَ الْقَائِلُ : فَمَا مَنَعَكُمْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَنْهُ ؟ !

قَالَ : كَرِهْنَاهُ عَلَى حَدَاثَةِ السِّنِّ ، وَحُبِّهِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ¹ .

1009 . الإمامة والسياسة : قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ - بَعْدَ بَيْعَةِ أَبِي بَكْرٍ - لِعَلِيِّ كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ : يَا بَنَ عَمٍّ ، إِنَّكَ حَدِيثُ السِّنِّ ، وَهَؤُلَاءِ مَشِيخَةُ قَوْمِكَ ، لَيْسَ لَكَ مِثْلُ تَجَرِبَتِهِمْ وَمَعْرِفَتِهِمْ بِالْأُمُورِ ، وَلَا أَرَى أَبَا بَكْرٍ إِلَّا أَقْوَى عَلَى هَذَا الْأَمْرِ مِنْكَ ، وَأَشَدُّ احْتِمَالاً وَاضْطِلَاعاً بِهِ ، فَسَلِّمْ لِأَبِي بَكْرٍ هَذَا الْأَمْرَ ؛ فَإِنَّكَ إِنْ تَعِشَ وَيَطُلْ بِكَ بَقَاءٌ فَأَنْتَ لِهَذَا الْأَمْرِ خَلِيقٌ ، وَبِهِ حَقِيقٌ ، فِي فَضْلِكَ ، وَدِينِكَ ، وَعِلْمِكَ ، وَفَهْمِكَ ، وَسَابِقَتِكَ ، وَنَسَبِكَ ، وَصِهْرِكَ² .

1010 . تاريخ دمشق عن ابن عباس : بَيْنَا أَنَا مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِينَةِ

1 . شرح نهج البلاغة : ج12 ص82 ; نهج الحق : ص251 .

2 . الإمامة والسياسة : ج1 ص29 ، شرح نهج البلاغة :

ج6 ص12 عن سعيد بن كثير الأنصاري .

– يَدُهُ فِي يَدِي – إِذْ قَالَ لِي : يَا بَنَ عَبَّاسَ ، مَا
أَحْسَبُ صَاحِبَكَ إِلَّا مَظْلُومًا ! !

1/16-2

Genç Yaşta Olmak

1008-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ebubekir el-Enbarî'nin *Emali* adlı eserinde rivayet ettiğine göre; Ali, mescitte Ömer'in yanına oturdu. Onun yanında bir grup insan da vardı. Ali (a.s) kalkıp ayrılınca oradakilerden biri, ismini zikrederek onun kendisini büyük gördüğünü ve kendini beğenmiş biri olduğunu söyledi.

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Onun gibi biri kendini büyük görme hakkına sahiptir! Andolsun Allah'a eğer onun kılıcı olmasaydı, İslam'ın direği doğrulmazdı. Ayrıca o, hüküm vermede ümmetin en bilgilisi, İslam'da (en parlak) sabıkası olanı ve en şerefliisidir.

O sözü söyleyen kişi "Ey müminlerin emiri! O halde neden hilafeti ondan esirgediniz?" deyince Ömer şöyle cevap verdi: Yaşının genç olması ve Abdülmüttalib oğullarına olan sevgisi (eğilimi) yüzünden onu istemedik!¹

1009-el-İmame ve's-Siyase: Ebu Ubeyde b. Cerrah, Ebubekir'e biatten sonra Ali'ye (*kerremallah vecheh*) dedi ki: Ey amcaoğlu! Sen gençsin ve bunlar senin kavminin yaşlılarıdır. Senin bu işlerde onlar kadar tecrübe ve deneyimin yoktur. Ben bu iş için Ebubekir'i senden daha güçlü, daha dayanıklı ve daha tahammüllü görüyorum. Öyleyse bu işi ona bırak ki; şayet senin ömrün uzun olur da yaşarsan sahip olduğun fazilet, dindarlık, ilim, idrak, sabıka, Peygamber'e olan yakınlığın ve onun damadı olman sebebiyle bu işe en layık olacak kişi sensin.²

1010-Tarih-i Dimesşk [İbn-i Abbas'tan]: Ömer b. Hattab ile birlikte Medine'deki yollardan birinde kol kola yürüyorduk. Bir ara bana dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Senin efendini (Ali) kesinlikle mazlum görüyorum!

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.82; Nehcü'l-Hak, s.251.

2-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.29; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.12, Said b. Kesir el-Ensari'den.

فَقُلْتُ : فَرُدَّ إِلَيْهِ ظُلَامَتَهُ يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! !

فَانْتَرَعَ يَدَهُ مِنْ يَدِي ، وَنَفَرَ مِنِّي يُهَمِّهِمْ ،
ثُمَّ وَقَفَ حَتَّى لَحِقَتْهُ ، فَقَالَ لِي : يَا بَنَ عَبَّاسَ ،
مَا أَحْسَبُ الْقَوْمَ إِلَّا اسْتَصْغَرُوا صَاحِبَكَ ! !

قُلْتُ : وَاللَّهِ ، مَا اسْتَصْغَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه
وآله) حِينَ أَرْسَلَهُ وَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ بِرَاءَةٍ مِنْ
أَبِي بَكْرٍ فَيَقْرَأَهَا عَلَى النَّاسِ ! ! فَسَكَتَ¹ .

1011 . محاضرات الأدباء عن ابن عباس :

كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ عُمرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي لَيْلَةٍ ،
— وَعُمرُ عَلَى بَغْلٍ ، وَأَنَا عَلَى فَرَسٍ — فَقَرَأَ آيَةً
فِيهَا ذِكْرُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ
يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! لَقَدْ كَانَ عَلِيٌّ فِيكُمْ أَوْلَى
بِهَذَا الْأَمْرِ مِنِّي وَمِنْ أَبِي بَكْرٍ .

فَقُلْتُ فِي نَفْسِي : لَا أَقَالَنِي اللَّهُ إِنْ أَقَلَّتْهُ ،
فَقُلْتُ : أَنْتَ تَقُولُ ذَلِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ،
وَأَنْتَ وَصَاحِبُكَ وَثَبْتُمَا وَافْتَرَعْتُمَا الْأَمْرَ مِنَّا
دُونَ النَّاسِ ! !

فَقَالَ : إِلَيْكُمْ يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! أَمَا
إِنَّكُمْ أَصْحَابُ عُمرَ بْنِ الْخَطَّابِ .

فَتَأَخَّرْتُ ، وَتَقَدَّمْتُ هُنَيْهَةً ، فَقَالَ : سِرْ ، لَا
سِرْتُ ، وَقَالَ : أَعِدْ عَلَيَّ كَلَامَكَ ! فَقُلْتُ : إِنَّمَا
ذَكَرْتُ شَيْئاً فَرَدَدْتُ عَلَيْكَ جَوَابَهُ ، وَلَوْ سَكَتَ
سَكْتَنَا .

فَقَالَ : إِنَّا وَاللَّهِ مَا فَعَلْنَا الَّذِي فَعَلْنَا عَنْ

1 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 349 ، شرح نهج البلاغة : ج 12
ص 46 و ج 6 ص 45 ، أخبار الدولة العباسية : ص 128 نحوه .

عَدَاوَةٌ ، وَلَكِنْ اسْتَصْغَرْنَاهُ ، وَخَشِينَا أَنْ لَا
تَجْتَمِعَ عَلَيْهِ الْعَرَبُ وَقُرَيْشٌ ; لِمَا قَدْ وَثَرَهَا .

"O halde haksızlığa uğratıldığı şeyi ona iade edin, ey müminlerin emiri!" dedim.

Bunun üzerine kolunu kolumdan çekti ve kendi kendine bir şeyler söylenerek benden uzaklaştı. Daha sonra durdu. Yanına vardığımda bana dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Hiç şüphesiz şu kavim senin efendini küçük saydı!

Ben de dedim ki: Allah'a andolsun ki Resulullah, (Ali'ye) Beraat'i (Tevbe suresinin ayetleri) Ebubekir'den almasını ve halka okumasını emrettiğinde onu(n yaşını hiç de) küçük saymamıştı!

Bunun üzerine Ömer sustu.¹

1011-Muhazaratu'l-Udeba [İbn-i Abbas'tan]: Bir gece Ömer b. Hattab'la beraber yol gidiyorduk. Ömer bir katıra binmişti ve ben de at üzerindeydim. Ali b. Ebu Talib'in zikredildiği bir ayeti okudu ve sonra dedi ki: Ey Abdülmüttalib oğulları! Şunu iyi bilin ki aranızda bulunan Ali, bu işe benden ve Ebubekir'den daha layık idi.

Kendi kendime "Eğer bunu bırakırsam, Allah beni affetmesin!" dedim. Sonra ona dönerek "Ey müminlerin emiri, bunu söyleyen sen misin?! Hâlbuki bu işe atılan ve (hükümet işinde) bize mani olan sen ve arkadaşındı, halk değil!" dedim.

Bunun üzerine (Ömer) dedi ki: Ey Abdülmüttalib oğulları! Uzaklaşın (ve şunu bilin ki) artık sizler Ömer b. Hattab'ın ashabısınız!

Ben biraz geride kaldım; o azıcık ileri geçince "Gel" dedi, ben gitmedim. "Söylediklerini bana tekrar et!" dedi. Bunun üzerine "Sen bir şey zikrettin, ben de cevabını verdim; eğer sussaydın biz de susacaktık" dedim.

(Ömer) dedi ki: Allah'a andolsun ki yaptığımızı düşmanlıktan dolayı yapmadık. Ancak onu küçük gördük; Arap ve Kureyş'in onun üzerinde ittifak etmemesinden korktuk. Çünkü onların kanlarını dökmüştü.

1-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.349; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.46 ve c.6, s.45; Ahbaru'd-Devleti'l-Abbasiye, s.128.

قَالَ : فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَبْعَثُهُ فَيَنْطِخُ كَبْشَهَا فَلَمْ يَسْتَصْغِرْهُ ، أَفَتَسْتَصْغِرْهُ أَنْتَ وَصَاحِبُكَ ؟ ! فَقَالَ : لَا جَرَمَ ، فَكَيْفَ تَرَى ، وَاللَّهِ مَا نَقَطَعُ أَمْرًا دُونَهُ ، وَلَا نَعْمَلُ شَيْئًا حَتَّى نَسْتَأْذِنَهُ¹ .

1012 . أخبار الدولة العباسية : قَالَ عُمَرُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ : أَتَدْرِي مَا مَنَعَ النَّاسَ مِنْ ابْنِ عَمِّكَ أَنْ يُؤَلَّوهُ هَذَا الْأَمْرَ ؟ قَالَ : مَا أَدْرِي ! قَالَ عُمَرُ : لِحَدَاثَةِ سِنِّهِ .

قَالَ : فَقَدْ كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ أَحَدَتْهُمْ سِنًّا ! يُقَدِّمُونَهُ فِي الْمَازَرَةِ ، وَيُؤَخِّرُونَهُ فِي الْإِمَامَةِ ! ! حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَرْفَعُهُ ، قَالَ : مَرَّ عُمَرُ بِعَلِيِّ (عليه السلام) وَهُوَ يُحَدِّثُ النَّاسَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَالَ : إِلَى أَيْنَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ فَقَالَ : أُرِيدُ الْحَدِيقَةَ - يَعْنِي بُسْتَانًا لَهُ - .

فَقَالَ : أَأُونِسُكَ بِابْنِ عَبَّاسٍ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : إِذَنْ أُوحِشُكَ مِنْهُ ! فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : إِنِّي أُوثِرُكَ بِهِ عَلَى نَفْسِي ، فَمَنْ يَابَنَ عَبَّاسٍ فَحَدِّثْهُ . فَقَامَ إِلَيْهِ وَسَايَرَهُ .

فَقَالَ عُمَرُ : مَا أَكْمَلَ صَاحِبَكُمْ هَذَا لَوْلَا ! فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : لَوْلَا مَاذَا ؟ فَقَالَ عُمَرُ : لَوْلَا حَدَاثَةُ سِنِّهِ ، وَكَلَّفُهُ بِأَهْلِ بَيْتِهِ ، وَبُغْضُ قُرَيْشٍ لَهُ .

1 . محاضرات الأدباء : ج 4 ص 464 ؛ اليقين : ص 523 .

İbn-i Abbas der ki: Ben, "Resulullah, onu düşmanın en pehlivanlarını helak etmesi için gönderdiğinde küçük görmüyordu da sen ve arkadaşın mı onu küçük görüyor?" diyecektim ki o şöyle dedi: "Çaresiz, senin de gördüğün gibi, vallahi biz onsuz bir karar almıyor ve ondan izin almadıkça hiçbir iş yapmıyoruz."¹

1012-Ahbaru'd-Devleti'l-Abbasiyye: Ömer, Abdullah b. Abbas'a dedi ki: Acaba insanları, bu işi amcazadene bırakmaktan alıkoyan şeyin ne olduğunu biliyor musun?

İbn-i Abbas: Bilmiyorum.

Ömer: Yaşının küçük ve genç olmasıydı.

İbn-i Abbas: Bedir Savaşı'nda o, Müslümanların yaş olarak en küçüğü idi. Nasıl oluyor da zorluklarda onu öne geçiriyorlar, ancak imamet konusunda geriye bırakıyorlar?

Ebu Ömer ve Ahmed b. Abdullah kendilerinden önceki ravilerden bize şöyle naklettiler: Ömer, Ali'nin yanından geçti. O sırada (Ali), insanlara Resulullah'tan (s.a.a) söz ediyordu. (Ömer'i görünce) dedi ki: Nere gidiyorsun ey müminlerin emiri?

Ömer: (Kendime ait) bahçeme gitmek istiyorum.

Ali (a.s): İbn-i Abbas'ı yanına vermemi (böylece seni yalnızlıktan kurtarmamı) ister misin?

Ömer: Ama bu durumda sen yalnız kalırsın!

Ali (a.s): Ben bu konuda seni kendime tercih ediyorum. Kalk ey İbn-i Abbas ve ona eşlik et!

Bunun üzerine kalktı ve onunla yola düştü.

Ömer (Abdullah b. Abbas'a) dedi ki: Sizin şu efendiniz ne kadar da kemal sahibi biri! Keşke olmasaydı...

İbn-i Abbas: Keşke ne olmasaydı?

Ömer: Keşke yaşının genç oluşu, ailesine bağlılığı ve Kureyş'in ona düşmanlığı olmasaydı!

1-Muhazaratu'l-Udeba, c.4, s.464; el-Yakin, s.523.

فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ : أَتَأْذَنُ لِي فِي
الْجَوَابِ ؟ فَقَالَ عُمَرُ : هَاتِ . فَقَالَ : أَمَّا
حَدَاثَةُ سَيِّئِهِ ، فَمَا اسْتُحْدِثَ مَنْ جَعَلَهُ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ
أَخًا ، وَلِلْمُسْلِمِينَ وَلِيًّا . وَأَمَّا كَلْفُهُ بِأَهْلِ
بَيْتِهِ فَمَا وُلِّيَ فَآثَرَ أَهْلَ بَيْتِهِ عَلَى رِضَاءِ اللَّهِ .
وَأَمَّا بُغْضُ قُرَيْشٍ لَهُ فَعَلِيَ مَنْ تَنَقَّمَ ؛ أَعْلَى اللَّهِ
حِينَ بَعَثَ فِيهِمْ نَبِيًّا ، أَمْ عَلَى نَبِيِّهِ حِينَ أَدَّى
فِيهِمُ الرِّسَالَةَ ، أَمْ عَلَى عَلِيٍّ حِينَ قَاتَلَهُمْ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ ؟ ! فَقَالَ عُمَرُ : يَا بَنَ عَبَّاس ! أَنْتَ
تَغْرِفُ مِنْ بَحْرٍ ، وَتَنْحِتُ مِنْ صَخْرٍ¹ .

1/17

مَجَالَاتُ نَجَاحِ قَرَارِ السَّقِيفَةِ

أ : بُغْضُ قُرَيْشٍ

1013 . نثر الدرّ عن ابن عباس : وَقَعَ
بَيْنَ عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ كَلَامٌ ، فَقَالَ عُثْمَانُ : مَا
أَصْنَعُ بِكُمْ إِنْ كَانَتْ قُرَيْشٌ لَا تُحِبُّكُمْ ! وَقَدْ
قَتَلْتُمْ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ سَبْعِينَ ، كَأَنَّ وُجُوهَهُمْ
شَنُوفُ الذَّهَبِ ، تَشْرَبُ آنْفُهُمْ قَبْلَ شِفَاهِهِمْ !²

1014 . شرح نهج البلاغة - فِي عِلَّةِ شِدَّةِ
بُغْضِ الْوَلِيدِ عَلِيًّا (عليه السلام) - : إِنْ
عَلِيًّا (عليه السلام) قَتَلَ أَبَاهُ عُقْبَةَ بْنَ
أَبِي مُعَيْطٍ صَبْرًا يَوْمَ بَدْرٍ ، وَسُمِّيَ الْفَاسِقَ
بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْقُرْآنِ لِنِزَاعِ وَقَعَ بَيْنَهُ

1 . أخبار الدولة العباسية : ص129 .

2 . نثر الدرّ : ج2 ص68 ; شرح نهج البلاغة : ج9

ص22 .

وَبَيِّنَهُ¹ .

Bunun üzerine Abdullah b. Abbas, "Acaba cevap vermeme müsaade eder misiniz?" diye sordu. Ömer, "Söyle" deyince şöyle konuştu: Yaşının küçük olmasına gelince; eğer Allah birini Peygamberine kardeş ve Müslümanlara veli olarak karar kılmışsa artık o küçük sayılmaz. Ailesine olan bağlılığı konusuna gelince; o, üstlendiği hiçbir işte ailesinin rızasını Allah'ın rızasından öne geçirmedi. Kureyş'in ona olan düşmanlığına gelince; onlar kimden intikam alıyorlar? Aralarından peygamber gönderdiği için Allah'tan mı? Yoksa mesajı onlar arasında yerine getirdiği için Peygamber'den mi? Yahut Allah yolunda onlarla savaştığı için Ali'den mi?

Ömer dedi ki: Ey İbn-i Abbas! Sen denizden alıp kayadan yontuyorsun!²

1/17

SAKİFE KARARININ BAŞARI FAKTÖRLERİ

a) Kureyş'in Düşmanlığı

1013-Nesru'd-Durr [İbn-i Abbas'tan]: Ali ile Osman arasında bir konuşma geçti. Osman dedi ki: Kureyş sizi (Haşim oğullarını) sevmiyorsa ben ne yapayım? Bedir günü onlardan yüzleri altın küpelere benzeyen ve burunları ağızlarından önce su içen yetmiş kişiyi öldürdünüz.³

1014-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Velid'in Ali'ye düşmanlığının sebebi hakkında]: Ali (a.s) Velid'in babası Ukbe b. Ebu Muayt'i Bedir gününde çok acı verdikten sonra öldürdü. Bununla birlikte o (Velid), Ali ile arasındaki çekişme yüzünden Kurân'da⁴ fasık olarak

1 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 8 .

2-Ahbaru'd-Devleti'l-Abbasiyye, s.129.

3-Nesru'd-Durr, c.2, s.68; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.22.

4-Hucurat, 6.

adlandırıldı.¹

1015 . فرائد السَّمَطِينَ عن نبيط بن شريط : خَرَجْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) ، وَمَعَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ ، فَلَمَّا صِرْنَا إِلَى بَعْضِ حِيطَانِ الْأَنْصَارِ وَجَدْنَا عُمَرَ جَالِساً يَنْكُثُ فِي الْأَرْضِ . فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا الَّذِي أَجْلَسَكَ وَحَدَّكَ هَاهُنَا ؟
 قَالَ : لَا مَرَّ هَمَّي .
 قَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : أَفَتُرِيدُ أَحَدَنَا ؟
 قَالَ عُمَرُ : إِنْ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ .
 فَتَخَلَّفَ مَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ ، وَمَضَيْتُ مَعَ عَلِيِّ (عليه السلام) ، وَأَبْطَأَ عَلَيْنَا ابْنُ عَبَّاسٍ ، ثُمَّ لَجِقَ بِنَا .
 فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ (عليه السلام) : مَا وَرَاؤُكَ ؟
 قَالَ : يَا أَبَا الْحَسَنِ ! أُعْجِبُهُ مِنْ عَجَائِبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَحْيَرُكَ بِهَا وَاکْتُمَ عَلَيَّ ! !
 قَالَ : فَهَلُمَّ . قَالَ : لَمَّا أَنْ وَلَّيْتُ قَالَ عُمَرُ - وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَى أَثَرِكَ - : آه ، آه ، آه .
 فَقُلْتُ : مِمَّ تَأَوُّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟
 قَالَ : مِنْ أَجْلِ صَاحِبِكَ يَا بَنَ عَبَّاسٍ وَقَدْ أُعْطِيَ مَا لَمْ يُعْطَهُ أَحَدٌ مِنْ آلِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، وَلَوْ لَا ثَلَاثُ هُنَّ فِيهِ مَا كَانَ لِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ أَحَدٍ سِوَاهُ ! !
 قُلْتُ : مَا هُنَّ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟
 قَالَ : كَثْرَةُ دُعَابَتِهِ ، وَبُغْضُ قُرَيْشٍ لَهُ ، وَصِغَرُ سِنِّهِ ! !

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.8.

قَالَ : فَمَا رَدَدَتْ عَلَيْهِ ؟

1015-Feraidu's-Simtayn [Nubeyt b. Şurayt'ten]: Ali b. Ebu Talib'le birlikte dışarı çıktım. Abdullah b. Abbas da bizimleydi. Ensar'dan bazılarının bahçelerine vardığımızda Ömer'i oturmuş bir halde bulduk. Derin düşüncelere dalmıştı.

Ali b. Ebu Talib (a.s) ona dedi ki: Ey müminlerin emiri! Seni burada tek başına oturmaya iten sebep nedir?

Ömer: Beni çok düşündüren bir iş var.

Ali (a.s): Bizden birini (n seninle kalmasını) ister misin?

Ömer: Eğer Abdullah kalırsa (iyi) olur.

Abdullah b. Abbas, onunla beraber kaldı. Ben de Ali ile yola devam ettim. Biraz oyalanan İbn-i Abbas nihayet yine bize katıldı. Ali (a.s) ona "Mesele neymiş?" diye sordu.

İbn-i Abbas: Ey Ebu'l-Hasan! Sana müminlerin emirinden şaşkıncı ve ilginç bir şey söyleyeceğim, ama bunu benim için gizli tut!

Ali (a.s): Peki, söyle.

İbn-i Abbas: Sen oradan geçtiğinde Ömer senin ardından bakarak üç defa "ah" çekti. "Neden ah çekiyorsun ey müminlerin emiri?" diye sorduğumda dedi ki: Ey İbn-i Abbas! Senin efendinden dolayı (ah çekiyorum). Hiç şüphesiz ona verilen şeyler Peygamber (s.a.a) hanedanından kimseye verilmemiştir. Eğer onda üç şey olmasaydı bu işe (hilafete) onun dışında hiç kimse layık olmazdı! Ben, "Onlar nelerdir ey müminlerin emiri?" diye sorunca dedi ki: Fazla şakacı bir mizaca sahip olması, Kureyş'in ona olan düşmanlığı ve yaşının genç olması!

Ali (a.s): Sen ona ne cevap verdin?

قال : داخَلَنِي مَا يَدْخُلُ ابْنَ الْعَمِّ لِابْنِ

عَمَّهِ ، فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَمَا كَثْرَةُ
دُعَابَتِهِ : فَقَدْ كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله)
يُدَاعِبُ فَلَا يَقُولُ إِلَّا حَقًّا ، وَأَيْنَ أَنْتَ حَيْثُ كَانَ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ - وَنَحْنُ حَوْلَهُ
صَبِيَانٌ وَكُھُولٌ وَشُيُوخٌ وَشُبَّانٌ وَيَقُولُ - لِلصَّبِيِّ :
«سَنَاقًا ، سَنَاقًا» ، وَلِكُلِّ مَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ يَشْتَمِلُ
عَلَى قَلْبِهِ !

وَأَمَّا بُغْضُ قُرَيْشٍ لَهُ ، فَوَاللَّهِ مَا يُبَالِي بِبُغْضِهِمْ
لَهُ بَعْدَ أَنْ جَاهَدَهُمْ فِي اللَّهِ حِينَ أَظْهَرَ اللَّهُ دِينَهُ ،
فَقَصَمَ أَقْرَانَهَا ، وَكَسَرَ آلِهَتَهَا ، وَأَثْكَلَ
نِسَاءَهَا ؛ لَأَمَهُ مَنْ لَأَمَهُ .

وَأَمَّا صِغَرُ سِنِّهِ ، فَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَيْثُ
أَنْزَلَ عَلَيْهِ : «بَرَآءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ»¹ فَوَجَّهَ
النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) صَاحِبَهُ لِيُبَلِّغَ عَنْهُ ،
فَأَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ لَا يُبَلِّغَ عَنْهُ إِلَّا رَجُلًا مِنْ أَهْلِهِ ،
فَوَجَّهَهُ بِهِ ، فَهَلِ اسْتَصْغَرَ اللَّهُ سِنَّهُ ! !

فَقَالَ عُمَرُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : أَمْسِكْ عَلَيَّ ،
وَإِذَا سَمِعْتَهَا مِنْ غَيْرِكَ لَمْ أُنَمَّ بَيْنَ
لَابَتَيْهَا² .

ب : الحَسَدُ

1016 . الْأَخْبَارُ الْمَوْفَّقِيَّاتُ عَنْ ابْنِ
عَبَّاسٍ - فِي جَوَابِ عُثْمَانَ - : أَمَا صَرَفُ
قَوْمِنَا عَنَّا الْأَمْرَ فَعَنَ حَسَدٌ قَدْ وَاللَّهِ عَرَفْتُهُ ،
وَبَغْيٌ قَدْ وَاللَّهِ عَلِمْتُهُ ، فَاللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ
قَوْمِنَا !

1 . التوبة : 1 .

2 . فرائد السمطين : ج 1 ص 334 ح 258 .

İbn-i Abbas: Bir amcaoğlunun amcası oğluna karşı duyduğu taassup beni etkisi altına aldı ve dedim ki: Ey müminlerin emiri! Şakacı mizaca sahip olmasına gelince; Peygamber de (s.a.a) şaka yapardı ve sadece hakkı söylerdi. Hani bir zaman bizler çocuklar, orta yaşlılar, ihtiyarlar ve gençler olarak Resulullah'ın (s.a.a) etrafında oturmuştuk da bir çocuğa "Haydi ye, haydi ye!" diyordu; özü de sözü de birdi; peki o zaman sen neredeydin?

Kureyş'in ona karşı düşmanlığına gelince; Allah'a andolsun ki o, Allah dinini aşikâr ettikten sonra Allah yolunda onlarla savaştığı, kahramanlarını darmadağın ettiği, ilah edindikleri putlarını kırdığı ve kadınlarını evlatlarının yasına oturttuğu için kendisine besledikleri düşmanlığa hiç önem vermemektedir.

Yaşının küçük olması konusuna gelince; sen de biliyorsun ki Yüce Allah "*Bu, Allah ve Resulü'nden bir uyarıdır*" (ayetini)¹ nazil ettiğinde Peygamber, (s.a.a) arkadaşını onu tebliğ etmesi için (Mekke'ye) gönderdi. Ancak Allah, Peygamberine, bu mesajı ancak kendi ailesinden bir kişinin iletmesi gerektiğini emretti. O da Ali'yi gönderdi. Acaba Allah, onun yaşını küçük mü saymıştı?

Ömer İbn-i Abbas'a dedi ki: Yeter artık, bunu gizli tut. Eğer bunları senin dışında birinden işitseydim, Medine'nin iki kayalığı arasında (rahat) uyumazdım.²

b) Haset

1016-el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat [Osman'ın cevabında, İbn-i Abbas'tan]: Kavmimizin hilafet konusunda bizden yüz çevirmelerine gelince; vallahi sen de iyi bilirsin ki bu, hasettendi; vallahi yine de bilirsin ki bu, zulüm üzereydi. O halde Allah bizimle kavmimiz arasında hakem olsun!

1-Tevbe, 1.

2-Feraidu's-Simtayn, c.1, s.334, h.258.

وَأَمَّا قَوْلُكَ : إِنَّكَ لَا تَدْرِي أَدْفَعُوهُ عَنَّا أَمْ دَفَعُونَا عَنْهُ ! فَلَعَمْرِي إِنَّكَ لَتَعْرِفُ أَنَّهُ لَوْ صَارَ إِلَيْنَا هَذَا الْأَمْرُ مَا زِدْنَا بِهِ فَضْلاً إِلَى فَضْلِنَا ، وَلَا قَدراً إِلَى قَدْرِنَا ، وَإِنَّا لَأَهْلُ الْفَضْلِ ، وَأَهْلُ الْقَدْرِ ، وَمَا فَضْلٌ فَاضِلٌ إِلَّا بِفَضْلِنَا ، وَلَا سَبَقٌ سَابِقٌ إِلَّا بِسَبْقِنَا ، وَلَوْ لَا هَدَيْنَا مَا اهْتَدَى أَحَدٌ ، وَلَا أَبْصَرُوا مِنْ عَمَى ، وَلَا قَصَدُوا مِنْ جَوْرِ¹ .

1017 . الأُمَالِي للمفيد **عن**
أبي الهيثم بن التَّيَّهَان - قَبْلَ حَرْبِ الْجَمَلِ
 - : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ حَسَدَ قُرَيْشٍ إِيَّاكَ عَلَى وَجْهَيْنِ : أَمَّا خِيَارُهُمْ فَحَسَدُكَ مُنَافَسَةً فِي الْفَضْلِ ، وَارْتِفَاعاً فِي الدَّرَجَةِ . وَأَمَّا أَشْرَارُهُمْ فَحَسَدُكَ حَسداً ، أَحْبَطَ اللَّهُ بِهِ أَعْمَالَهُمْ ، وَأَثْقَلَ بِهِ أَوْزَارَهُمْ . وَمَا رَضُوا أَنْ يُسَاوَوْكَ حَتَّى أَرَادُوا أَنْ يَتَقَدَّمُوكَ ، فَبَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الْغَايَةُ ، وَأَسْقَطَهُمُ الْمِضْمَارُ ، وَكُنْتُ أَحَقَّ قُرَيْشٍ بِقُرَيْشٍ ، نَصَرْتُ نَبِيَّهِمْ حَيّاً ، وَقَضَيْتُ عَنْهُ الْحُقُوقَ مَيِّتاً ، وَاللَّهُ مَا بَغِيَهُمْ إِلَّا عَلَى أَنْفُسِهِمْ ، وَنَحْنُ أَنْصَارُكَ وَأَعْوَانُكَ ، فَمُرْنَا بِأَمْرِكَ² .

1/18

بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ مِنْ وَجْهَةِ نَظَرِ عُمَرَ

1018 . تَارِيخُ الْيَعْقُوبِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : كَانَتْ بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ فَلْتَةً ، وَقَى اللَّهُ

1 . الأخبار الموفقيات : ص606 ، شرح نهج البلاغة :
 ج9 ص9 .
 2 . الأُمَالِي للمفيد : ص155 ح6 .

شَرَّهَا ، فَمَنْ عَادَ لِمِثْلِهَا فَاقْتُلُوهُ¹ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 158 ، المسترشد : ص 213 وفيه «ثُمَّ أَمَرَ بِقَتْلِ مَنْ عَادَ لِمِثْلِ فَعَلِهِ» بدل «فَمَنْ عَادَ لِمِثْلِهَا فَاقْتُلُوهُ» ; الملل والنحل : ج 1 ص 32 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 30 .

"Hilafeti mi bizden uzaklaştırdılar yoksa bizi mi hilafetten, bilmezsin?" sözüne gelince; canıma yemin olsun, sen de biliyorsun ki eğer bu hükümet bize ulaşmış olsaydı faziletimize fazilet ve değerimize değer katmayacaktı. Zira biz zaten fazilet ve değer ehliyiz. Hiçbir fazilet sahibi bizim faziletimize dayanmadan fazilete ulaşmadı. Hiç kimse de biz olmadan ilerlemedi. Bizim kılavuzluğumuz olmasaydı kimse hidayete eremezdi, hiçbir körün gözü açılmazdı ve kimse de sapkınlıktan korunamazdı.¹

1017-el-Emali [Cemel Savaşı'ndan önce, Ebu Haysem b. Teyyihan'dan]: Ey müminlerin emiri! Kureyş'in sana olan hasedi iki çeşittir: Onların iyileri senin faziletin ve üstün derecene göz dikip bu yüzden seni kıskandılar. Kötüleri de kötülüğünü isteyerek sana haset ettiler. Allah da bu sebeple onların amellerini boşa çıkardı ve yüklerini ağırlaştırdı.

Onlar seninle eşit seviyede bulunmaya razı gelmediler ve senden öne geçmeyi istediler. Bu yüzden hedef onlara uzaklaştı ve yolun sonuna ulaşamadılar.

Sen Kureyş'e hükümet etmede Kureyş'in en liyakatlısı idin. Zira Peygamberlerine hayatta iken yardım ettin, ölümünden sonra da onun haklarını eda ettin. Allah'a andolsun ki zulüm ve haksızlıkları sadece kendilerine dönecektir. Bizler senin yardımcılarının ve yaverleriniz. Öyleyse bize emrini buyur!²

1/18

ÖMER AÇISINDAN EBUBEKİR'E BİAT

1018-Tarih-i Yakubî [Ömer b. Hattab'dan]: Ebubekir'e olan biat ani bir karardı ve Allah (insanları) bu biatin şerrinden korudu. Öyleyse kim aynı işe dönecek olursa onu öldürün!³

1-el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat, s.606; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.9.

2-Emali, Şeyh Mufid, s.155, h.6.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.158; el-Musterşed, s.213, bu kaynakta "Öyleyse kim aynı işe dönecek olursa onu öldürün!" cümlesi yerine "Sonra kim aynı işi tekrarlarsa öldürülmesini emretti" ifadesi yer almıştır; el-Milel ve'n-Nihal, c.1, s.32; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.30.

1019 . صحيح البخاري عن ابن عباس: كُنْتُ

أَقْرَأُ رَجُلًا مِّنَ الْمُهَاجِرِينَ ، مِنْهُمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، فَبَيَّتْنَا أَنَا فِي مَنْزِلِهِ بَيْتِي وَهُوَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي آخِرِ حَجَّةٍ حَجَّهَا إِذْ رَجَعَ إِلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقَالَ : لَوْ رَأَيْتَ رَجُلًا أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْيَوْمَ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ لَكَ فِي فُلَانٍ يَقُولُ : لَوْ قَدْ مَاتَ عُمَرُ لَقَدْ بَايَعْتُ فُلَانًا فَوَاللَّهِ مَا كَانَتْ بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ إِلَّا فَلَئِنَّ فَتَمَّتْ ! فَغَضِبَ عُمَرُ ، ثُمَّ قَالَ : إِنِّي إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَقَائِمُ الْعَشِيَّةِ فِي النَّاسِ ; فَمَحَذَرَهُمْ هَؤُلَاءِ الَّذِي يُرِيدُونَ أَنْ يَغْضَبُوهُمْ أُمُورَهُمْ .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : فَقُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَا تَفْعَلْ ; فَإِنَّ الْمَوْسِمَ يَجْمَعُ رُعَاةَ النَّاسِ وَغَوَاةَهُمْ ، فَإِنَّهُمْ هُمُ الَّذِينَ يَغْلِبُونَ عَلَى قُرْبِكَ حِينَ تَقُومُ فِي النَّاسِ ، وَأَنَا أَخْشَى أَنْ تَقُومَ فَتَقُولَ مَقَالَةً يُطَيِّرُهَا ، عَنْكَ كُلُّ مُطَيِّرٍ ، وَأَنْ لَا يَعُوهَا ، وَأَنْ لَا يَضَعُوهَا عَلَى مَوَاضِعِهَا ، فَاْمَهْلْ حَتَّى تَقْدِمَ الْمَدِينَةَ ; فَإِنَّهَا دَارُ الْهَجَرَةِ وَالسِّنَّةِ ، فَتَخْلَصْ بِأَهْلِ الْفَقْهِ وَأَشْرَافِ النَّاسِ ، فَتَقُولَ مَا قُلْتَ مُتَمَكِّنًا ; فَيَعِيَ أَهْلُ الْعِلْمِ مَقَالَتَكَ ، وَيَضَعُونَهَا عَلَى مَوَاضِعِهَا .

فَقَالَ عُمَرُ : أَمَا وَاللَّهِ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - لَا قَوْمَنَ بِذَلِكَ أَوْلَ مَقَامَ أَقَوْمِهِ بِالْمَدِينَةِ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فِي عَقَبِ ذِي الْحِجَّةِ ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ عَجَّلْتُ الرُّوَاخَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ ، حَتَّى أَجِدَ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ وَبَنِي عَمْرٍو وَبَنِي نَفِيلٍ جَالِسًا إِلَى رُكْنٍ

الْمَنْبَرِ ، فَجَلَسْتُ حَوْلَهُ تَمِسُ رُكْبَتِي رُكْبَتَهُ ،
فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، فَلَمَّا
رَأَيْتُهُ مُقِيلًا قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ
عَمْرٍو بْنِ نَفِيلٍ : لَيَقُولَنَّ الْعَشِيَّةَ مَقَالَةً لَمْ
يَقُلْهَا مُنْذُ اسْتُخْلِفَ ! فَأَنْكَرَ عَلَيَّ ، وَقَالَ : مَا
عَسَيْتَ أَنْ يَقُولَ مَا لَمْ يَقُلْ قَبْلَهُ ! !

1019-Sahih-i Buharî [İbn-i Abbas'tan]: Aralarında Abdurrahman b. Avf'ın da bulunduğu muhacirlerden bir grup kişiye kıraat öğretiyordum. Ben, Abdurrahman'ın Mina'daki evinde (onu beklemekle meşgul) iken o, son haccını yapmakta olan Ömer b. Hattab'ın yanındaydı. Abdurrahman benim yanıma döndüğünde dedi ki: Keşke bugün müminlerin emirinin (Ömer) yanına gelen kişiyi görseydin; (Ömer'e) "Ey müminlerin emiri! Haberiniz var mı; falan şahıs diyor ki, eğer Ömer ölürse ben falan kimseye biat edeceğim! Zira Ebubekir'e olan biat de sadece anı bir karardı, ama tamamına erdi!" Bunun üzerine Ömer öfkeleni. Sonra dedi ki: Bu gece halk arasında kalkıp konuşacağım ve onları, hükümetlerini birilerinin gasp etmek istedikleri konusunda uyacağım!

Abdurrahman diyor ki: Ben, "Ey müminlerin emiri, bunu yapma; zira hac mevsimi olduğundan halkın ileri gelenleri ve kuru kalabalığı toplanacaktır. Sen aralarında ayağa kalkıp konuşmak istediğinde ise tam da bu kuru kalabalıktan olan kesim etrafına toplanacak. Ben, senin kalkıp da bir söz söylemenden, kötü zihniyetli insanların ondan kötü bir anlam çıkarmalarından ve doğru anlamadıkları için onu hak ettiği yerine koymamalarından endişeleniyorum. Medine'ye varıncaya kadar mühlet tanı; zira orası Hicret ve sünnet yurdudur. Orada anlayışlı kişiler ve halkın ileri gelenleri ile görüşebilirsin. Şimdi söylemek istediğini işte o zaman söyle ki ilim ehli sözünü dinlesin ve onu kendi yerine koysun.

Ömer dedi ki: Allah'a andolsun ki, inşallah Medine'ye varacağım ilk gün bu işi yapacağım.

İbn-i Abbas der ki: Zilhicce ayının ardından Medine'ye vardık. Cuma günü güneş döndüğünde aceleyle (mescide) gittim. Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'i minberin direği yanında oturmuş olarak gördüm. Dizim dizlerine degecek şekilde yanında oturdum. Henüz hiçbir şeyle meşgul olmamıştım ki Ömer b. Hattab çıkageldi. İleri doğru geldiğini görünce Said b. Zeyd b. Amr b. Nufeyl'e "Muhakkak bugün, halife olduğu günden şu ana kadar hiç söylemediği bir söz söyleyecek!" dedim. Said bu sözümü kabul etmeyerek "Daha önce söylemediği bir şey söyleyeceğini hiç sanmıyorum!" dedi.

فَجَلَسَ عُمَرُ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَلَمَّا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُونَ قَامَ ، فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنِّي قَائِلٌ لَكُمْ مَقَالَةً قَدْ قُدِّرَ لِي أَنْ أَقُولَهَا ، لَا أَدْرِي لَعَلَّهَا بَيْنَ يَدَيَّ أَجَلِي ، فَمَنْ عَقَلَهَا وَوَعَاها فَلْيُحَدِّثْ بِهَا حَيْثُ انْتَهَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ ، وَمَنْ خَشِيَ أَنْ لَا يَعْقِلَهَا فَلَا أُحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَكْذِبَ عَلَيَّ :

إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا (صلى الله عليه وآله) بِالْحَقِّ ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ ، فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الرَّجْمِ¹ ، فَقَرَأْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا وَوَعَيْنَاهَا ؛ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ ، فَأَخْشَى أَنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ : «وَاللَّهِ مَا نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ فِي كِتَابِ اللَّهِ» ، فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةِ أَنْزَلَهَا اللَّهُ . وَالرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أَحْصَيْنَ ؛ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ إِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ ، أَوْ كَانَ الْحَبْلُ ، أَوْ الْإِعْتِرَافُ .

ثُمَّ إِنَّا كُنَّا نَقْرَأُ فِيمَا نَقْرَأُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ «أَنْ لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ»² ؛ فَإِنَّهُ كُفِّرَ بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ ، أَوْ إِنْ كُفِّرَ بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ ، أَلَا ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ : لَا

1 . من الواضح عدم وجود نص قرآني بهذا التعبير .

2 . من الواضح عدم وجود نص قرآني بهذا التعبير .

ثُطَرُونِي كَمَا أُطَرِي عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ ،
وَقُولُوا عَبْدَ اللَّهِ وَرَسُولَهُ .

Derken Ömer minbere oturdu. Müezzinler sükût edince ayağa kalktı. Allah'a layıkıyla hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: Sizlere söylememin takdir edildiğini hissettiğim bir sözü söyleyeceğim. Bilmiyorum, belki de ecelim yakındır. Her kim bunu akıl eder ve saklarsa, merkebinin kendisini ulaştırabileceği yere kadar onu nakletsin. Her kim de bunu anlamamaktan korkuyorsa, bu durumda (onun ve) hiç kimsenin bana yalan isnat etmesine iznim yoktur.

Şüphesiz Allah, Muhammed'i (s.a.a) hak olarak gönderdi, ona kitap indirdi. Allah'ın indirdiklerinden biri de recm ayetidir.¹ Biz onu okuduk, öğrendik ve hıfzettik. Resulullah (s.a.a) recm etti ve biz de ondan sonra recm ettik. Korkarım ki insanların üzerine geçen uzun zaman sonucu biri kalkıp da desin ki "Vallahi biz Allah'ın kitabında recm ayetini bulamıyoruz." Böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farızayı terk ederek sapkınlığa düşerler. Recm, Allah'ın kitabında erkekler ve kadınlardan evli ve eşine ulaşabilme durumu olduğu halde zina edenler aleyhinde şahitle, (eşi olmadığı halde) hamilelikle veya itirafla sabit olan bir haktır.

Biz Allah'ın kitabından okuduğumuz ayetler arasında şunu da okuyorduk "Babalarınızdan yüz çevirmeyin!"² Doğrusu babalarınızdan yüz çevirmeniz küfürdür veya sizin küfürünüz babalarınızdan yüz çevirmenizdedir.

Şunu bilin ki Resulullah (s.a.a) buyurdu: Meryem oğlu

1-Kurân'da böyle bir nassın olmadığı açıktır.

2-Hiç kuşkusuz, Kurân'da böyle bir ayet de yoktur.

İsa'yı övmeye yapılan aşırılığın benzerini beni övmeye yapmayın. Bana Allah'ın kulu ve elçisi deyin.

ثُمَّ إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ قَائِلًا مِنْكُمْ يَقُولُ : وَاللَّهِ لَوْ قَدْ مَاتَ عُمَرُ بَايَعْتُ فُلَانًا ، فَلَا يَغْتَرَّنْ أَمْرُؤُا أَنْ يَقُولَ : إِنَّمَا كَانَتْ بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ فَلْتَةً وَتَمَّتْ ! أَلَا وَإِنَّهَا قَدْ كَانَتْ كَذَلِكَ ، وَلَكِنَّ اللَّهَ وَقَى شَرَّهَا ، وَلَيْسَ فِيكُمْ مَنْ تُقَطَّعُ الْأَعْنَاقُ إِلَيْهِ مِثْلَ أَبِي بَكْرٍ . مَنْ بَايَعَ رَجُلًا عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يُبَايِعُ هُوَ وَلَا الَّذِي تَابَعَهُ تَغَرَّةً أَنْ يُقْتَلَ¹ .

قال ابن أبي الحديد بَعْدَ نَقْلِ خُطْبَةِ عُمَرَ عَنِ الطَّبْرِيِّ : هَذَا حَدِيثٌ مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ مِنْ أَهْلِ السِّيَرَةِ ، وَقَدْ وَرَدَتْ الرِّوَايَاتُ فِيهِ بِزِيَادَاتٍ ; رَوَى الْمَدَائِنِيُّ قَالَ : لَمَّا أَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِ عُمَرَ وَأَبَى عُبَيْدَةَ وَقَالَ لِلنَّاسِ : قَدْ رَضِيتُ لَكُمْ أَحَدَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ ، قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ لِعُمَرَ : أُمِدُّ يَدَكَ نُبَايَعَكَ . فَقَالَ عُمَرُ : مَا لَكَ فِي الْإِسْلَامِ فَهَةٌ غَيْرَهَا ! أَتَقُولُ هَذَا وَأَبُو بَكْرٍ

1 . صحيح البخاري : ج 6 ص 2503 ح 6442 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 121 ح 391 ، صحيح ابن حبان : ج 2 ص 146 ح 413 و ص 155 ح 414 ، المصنف لابن أبي شيبة : ج 7 ص 615 ح 5 ، المصنف لعبد الرزاق : ج 5 ص 439 ح 9758 ، السيرة النبوية لابن هشام : ج 4 ص 307 ، أنساب الأشراف : ج 2 ص 265 وفيه «إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خُطِبَ خُطْبَةً ، قَالَ فِيهَا . . .» ، تاريخ الطبري : ج 3 ص 203 - 205 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 11 ، تاريخ دمشق : ج 30 ص 280 - 284 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 22 ، السيرة النبوية لابن كثير : ج 4 ص 486 كلها نحوه .

حَاضِرٌ ! ! ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ : أَيُّكُمْ يَطِيبُ
 نَفْسًا أَنْ يَتَقَدَّمَ قَدَمَيْنِ قَدَّمَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
 عليه وآله) لِلصَّلَاةِ ! ! رَضِيكَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
 عليه وآله) لِدِينِنَا ، أَفَلَا تَرْضَاكَ
 لِدُنْيَانَا ! !
 ثُمَّ مَدَّ يَدَهُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَبَايَعَهُ .

Sonra bana ulaşan bir habere göre içinizden biri "Allah'a andolsun ki Ömer ölünce falan kişiye biat edeceğim" demiş. Kimse şu söze aldanmasın ki; "Ebubekir'e olan biat da ani bir karar olmakla birlikte tamamına erdi, oldu-bitti!" Şunu iyi bilin ki gerçekten de öyleydi (ani bir karardı). Ancak Allah, (insanları bu biatin) şerrinden korudu. Sizin aranızda boyunların önünde eğileceği Ebubekir gibi birisi de yok! Kim Müslümanlara danışmadan birine biat edecek olursa, ne ona ne de biat edilene uyulmaz. Böyle bir biat akdi, edeni de edileni de ölüme maruz bırakır.¹

İbn-i Ebi'l-Hadid, Ömer'in hutbesini Taberî'den naklettikten sonra der ki:

Siyer yazarları, bu hadis üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu konuda bazı ilavelerle başka rivayetler de mevcuttur. Meda-inî'nin rivayetine göre Ebubekir, Ömer ile Ebu Ubeyde'nin elini tutarak halka hitaben "Şu iki kişiden birini sizler için beğendim" dedi. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, Ömer'e dedi ki: Elini uzat da sana biat edeyim.

Ömer: İslam'da bundan başka bir cahilliğin olmamıştır herhalde; Ebubekir burada hazır olduğu halde sen bunu mu söylüyorsun, dedi.

1-Sahih-i Buharî, c.6, s.2503, h.6442; Müsned-i Ahmed b. Hanbel, c.1, s.121, h.391; Sahih-i İbn-i Habbân, c.2, s.146, h.414; el-Musannef, İbn-i Ebu Şeybe, c.7, s.615, h.5; el-Musannef, Abdurrezzak, c.5, s.439, h.9758; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Hişam, c.4, s.307; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.265; Tarih-i Taberî, c.3, s.203-205; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.11; Tarih-i Dimesşk, c.30, s.280-284; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.22; es-Siretu'n-Nebeviyye, İbn-i Kesir, c.4, s.486.

Sonra (Ömer) halka (dönerek) dedi ki: Hanginiz Resulullah'ın (s.a.a) namazda öne geçirdiği adımların önüne geçmekten hoşlanır! (Ey Ebubekir), Resulullah (s.a.a) dinimiz için seni beğenmişken bizler dünyamız için seni neden beğenmeyelim?

Sonra da elini Ebubekir'e uzatarak ona biat etti.

وهذه الرواية هي التي ذكرها قاضي
القضاة في كتاب المغني .

وقال الواقدي في روايته في حكاية كلام
عمر : والله لأن أقدم فأنحر كما ينحر
البعير ، أحب إلي من أن أتقدم على
أبي بكر .

وقال شيخنا أبو القاسم البلخي : قال
شيخنا أبو عثمان الجاحظ : إن الرجل
الذي قال : «لو قد مات عمر لباعته
فلاناً» عمار بن ياسر ، قال : لو قد
مات عمر لباعته علياً (عليه السلام) ، فهذا
القول هو الذي هاج عمر أن خطب بما خطب
به .

وقال غيره من أهل الحديث : إنما كان
المعزوم على بيعته لو مات عمر طلحة
ابن عبيد الله .

فأما حديث الفلثة ، فقد كان سبق من
عمر أن قال : إن بيعته أبي بكر كانت
فلتة وقى الله شرها ; فمن عاد إلى مثلها
فاقتلوه .

وهذا الخبر الذي ذكرناه عن ابن عباس

وَعَبِدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فِيهِ حَدِيثُ
الْفَلْتَةِ ؛ وَلَكِنَّهُ مَنسُوقٌ عَلَى مَا قَالَهُ
أَوَّلًا ، أَلَا تَرَاهُ يَقُولُ : فَلَا يَغُرَّنَّ امْرَأً
أَنْ يَقُولَ : «إِنَّ بَيْعَةَ أَبِي بَكْرٍ كَانَتْ
فَلْتَةً ، فَلَقَدْ كَانَتْ كَذَلِكَ» ، فَهَذَا يُشْعِرُ
بِأَنَّهُ قَدْ كَانَ قَالَ مِنْ قَبْلُ : إِنَّ بَيْعَةَ
أَبِي بَكْرٍ كَانَتْ فَلْتَةً ¹

1 . شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 25 .

Kadi'l-Kudât, *el-Muğni* adlı kitabında bu rivayeti zikretmiştir.

Vakidî, Ömer'in sözünün naklinde getirdiği rivayette diyor ki: (Ömer şöyle dedi) Allah'a andolsun ki Ebubekir'in önüne geçmektense öne çıkarılıp deve gibi boğazlanmak, benim için daha sevimlidir.

Şeyhimiz **Ebu'l-Kasım el-Belhî** der ki: Şeyhimiz Ebu Osman el-Cahiz dedi ki: "Ömer ölürse falan kimseye biat ederim" diyen kişi Ammar b. Yasir idi. "Eğer Ömer ölürse Ali'ye (a.s) biat ederim" demişti. İşte bu söz Ömer'i tahrik etti ve o hutbeyi bu yüzden okudu.

Onun dışında diğer muhaddisler "Ömer'in ölmesi durumunda kendisine biat edilmek istenen kişi Talha b. Ubeydullah idi" demişlerdir.

Ancak "ani biat (oldu-bitti)" sözüne gelince; bu söz daha önce Ömer'in sözleri arasında geçmişti. "Ebubekir'e olan biat, ani bir karardı; Allah (insanları bu biatin) şerrinden korudu; kim böyle bir şeyi tekrarlırsa onu öldürün!" demişti.

İbn-i Abbas ve Abdurrahman b. Avf'tan naklettiğimiz bu haberde de "ani biat" sözüne işaret edilmiştir. Ancak daha önceki sözün metnine atıfta bulunularak ifade edilmiştir. Zira şöyle demektedir: "Kimse şu söze aldanmasın ki; "Ebubekir'e olan biat da ani bir karardı; gerçekten de öyle idi."

Bu cümle, şuna işaret etmektedir ki o, daha önce Ebubekir'e biatin ani olduğunu söylemişti...¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.25.

1/19

مَكَانُ الْإِمَامِ فِي الْحُكُومَةِ

1020 . تاريخ اليعقوبي : أَرَادَ أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَغْزُوا الرُّومَ ، فَشَاوَرَ جَمَاعَةً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ، فَقَدَّمُوا وَأَخْرَوْا ، فَاسْتَشَارَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، فَأَشَارَ أَنْ يَفْعَلَ ، فَقَالَ : إِنْ فَعَلْتَ ظَفِرْتَ . فَقَالَ : بَشَرْتُ بِخَيْرٍ .

فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فِي النَّاسِ خَطِيبًا ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَتَجَهَّزُوا إِلَى الرُّومِ ، فَسَكَتَ النَّاسُ . فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ : **«لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا»**¹ لَأَنْتَذِبْتُمُوهُ ! فَقَامَ عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ فَقَالَ : لَنَا تَضْرِبُ أَمْثَالَ الْمُتَنَافِقِينَ يَا بْنَ الْخَطَّابِ ، فَمَا يَمْنَعُكَ أَنْتَ مَا عِبْتَ عَلَيْنَا فِيهِ ؟²

1021 . الفتوح - بَعْدَ ذِكْرِ قَضِيَّةِ ارْتِدَادِ الْأَشْعَثِ وَعَزَمِ أَبِي بَكْرٍ عَلَى تَوْجِيهِ الْإِمَامِ عَلِيِّ (عَلَيْهِ السَّلَام) لِقِتَالِهِ - : قَالَ عُمَرُ : أَخَافُ أَنْ يَأْبَى لِقِتَالَ الْقَوْمِ ، فَلَا يُقَاتِلُهُمْ ، فَإِنْ أَبَى ذَلِكَ فَلَمْ تَجِدْ أَحَدًا يَسِيرُ إِلَيْهِمْ إِلَّا عَلَى الْمَكْرُوهِ مِنْهُ . وَلَكِنْ ذَرَّ عَلِيًّا يَكُونُ عِنْدَكَ بِالْمَدِينَةِ ; فَإِنَّكَ لَا تَسْتَغْنِي عَنْهُ وَعَنْ مَشُورَتِهِ³ .

1 . التوبة : 42 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 132 وراجع الفتوح : ج 1 ص 80 .

3 . الفتوح : ج 1 ص 57 ، الردة : ص 197 .

1/19

İMAM'IN HÜKÜMETTEKİ KONUMU

1020-Tarih-i Yakubî: Ebubekir Rum devletine karşı savaşmak istedi. Resulullah'ın (s.a.a) ashabından bir grupla istişare etti. Bunlardan bir kısmı muvafakat ederken bir kısmı da muhalefet etti. Daha sonra Ali b. Ebu Talib ile meşveret etti. O da bunu yapmasına işaret ederek "Eğer hareket edersen zafere ulaşırsın!" deyince Ebubekir "Hayrı müjdeledin" diye cevap verdi.

Bunun ardından Ebubekir halk arasında konuşmak için ayağa kalktı ve onlara Rum diyarına doğru yolculuk için techizatlanarak hazırlanmalarını emretti. Ancak halk sükût etti. Derken Ömer kalktı ve dedi ki: "*Eğer yakın bir dünya menfaati ve kolay bir yolculuk olsaydı*"¹ kabul ederdiniz.

Bunun üzerine Amr b. Said ayağa kalkarak "Bizlere münafıkların örneğini getiriyorsun ey Hattab'ın oğlu! Bizi ayıpladığın şeye (hazırlanmaktan) seni alıkoyan nedir?"²

1021-el-Fütuh [Eş'as'ın irtidad olayına değindikten sonra Ebubekir'in İmam Ali'yi (a.s) onunla savaşa yönelik gönderme kararı almasına binaen]: Ömer (Ebubekir'e) dedi ki: (Ali'nin) o kavimle savaşmaktan kaçınmasından ve onlarla savaşmamasından korkarım. Eğer o bu işten kaçınırsa, zorlama olmaksızın onlara doğru gidip de savaşacak başka birini bulamazsın. Öyleyse Ali'yi Medine'de, kendi yanında bırak. Zaten sen ona da, meşveretine de muhtaçsın.³

1-Tevbe, 42.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.132; el-Futuh, c.1, s.80.

3-el-Futuh, c.1, s.57; er-Ridde, s.197.

الفصل الثاني : عهد عمر بن الخطاب

2/1

مكانة عُمرَ عندَ أبي بكر

1022 . تاريخ الإسلام عن أبي بكر : وَاللَّهِ ،
ما عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ رَجُلٌ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ عُمرَ¹ .

1023 . غريب الحديث : قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ فِي
حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ : وَاللَّهِ ، إِنَّ عُمرَ لَأَحَبُّ النَّاسِ
إِلَيَّ² .

1024 . تاريخ دمشق عن نافع : إِنَّ أبا بكر
أَقْطَعَ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ وَالزُّبَيْرَانَ قَطِيعَةً وَكَتَبَ
لَهُمَا كِتَابًا . فَقَالَ لَهُمَا عُثْمَانُ : أَشْهَدَا
عُمرَ ؛ فَإِنَّهُ حِرْزُكُمَا وَهُوَ الْخَلِيفَةُ بَعْدَهُ .
قَالَ : فَأَتَيَا عُمرَ ، فَقَالَ لَهُمَا : مَنْ كَتَبَ لَكُمَا
هَذَا الْكِتَابَ ؟ قَالَا : أَبُو بَكْرٍ . قَالَ : لَا وَاللَّهِ
وَلَا كَرَامَةً ! وَاللَّهِ ، لَيُفْلَقَنَّ وُجُوهُ الْمُسْلِمِينَ
بِالسُّيُوفِ وَالْحِجَارَةِ ثُمَّ تَكُونُ لَكُمَا هَذَا !

1 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 265 ، تاريخ دمشق :
ج 44 ص 247 ، الرياض النضرة : ج 2 ص 399 .

2 . غريب الحديث للهرابي : ج 2 ص 10 ، النهاية في
غريب الحديث : ج 4 ص 277 ، كنز العمال : ج 12 ص 545
ج 35736 .

Türkiye Caferileri Sitesi

www.caferilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İKİNCİ FASIL

ÖMER BİN HATTAB DÖNEMİ

2/1

EBUBEKİR NEZDİNDE ÖMER'İN KONUMU

1022-Tarihu'l-İslam [Ebubekir'den]: Allah'a andolsun ki yeryüzünde benim için Ömer'den daha sevgili bir kişi yoktur.¹

1023-Garibu'l-Hadis: Ebu Ubeyde, Ebubekir'den şu sözü nakletti: Vallahi Ömer bana halkın en sevgili olanıdır.²

1024-Tarih-i Dimeşk [Nafi'den]: Ebubekir, Akra b. Hâbis ile Zibrikan'a bir parça yer hediye etti ve onlara bir mektup yazdı. Osman, o ikisine dedi ki: Ömer'i şahit tutun. Zira o sizi koruyacaktır ve (Ebubekir)den sonraki halife de odur.

Nafi der ki: İkisi de Ömer'e geldiler. Ömer, onlara "Bu mektubu size kim yazdı?" diye sordu. "Ebubekir" deyince Ömer şunları söyledi: Hayır, Allah'a andolsun ki bunun hiçbir değeri yoktur! Vallahi ancak Müslümanların yüzleri kılıçlar ve taşlarla yarıldıktan sonra bu yer sizin olabilir!

1-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.265; Tarih-i Dimeşk, c.44, s.247; er-Riyazu'n-Nazra, c.2, s.399.

2-Garibu'l-Hadis, Harevî, c.2, s.10; en-Nihaye fî Garibi'l-Hadis, c.4, s.277; Kenzu'l-Ummal, c.12, s.545, h.35736.

قَالَ : فَتَقَلَّ فِيهِ فَمَحَاهُ . فَأَتَيَا أَبَا بَكْرٍ فَقَالَا : مَا نَدْرِي أَنْتَ الْخَلِيفَةُ أَمْ عُمَرُ ! قَالَ : ثُمَّ أَخْبَرَاهُ ، فَقَالَ : فَإِنَّا لَا نُجِيزُ إِلَّا مَا أَجَازَهُ عُمَرُ¹ .

1025 . الإمام عليّ (عليه السلام) — يَصِفُ
استِعمالَ عُمَرَ بنِ الْخَطَّابِ — : وَلَوْ لَا خَاصَّةٌ
مَا كَانَ بَيْنَهُ [أَبِي بَكْرٍ] وَبَيْنَ عُمَرَ ، لَطَنَنْتُ
أَنَّهُ لَا يَدْفَعُهَا عَنِّي² .

2 / 2

استِعمالُ عُمَرَ بنِ الْخَطَّابِ

1026 . تاريخ اليعقوبي : اِعْتَلَّ
أَبُو بَكْرٍ فِي جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةَ (13) . فَلَمَّا
اشْتَدَّتْ بِهِ الْعِلَّةُ عَهْدَ إِلَى عُمَرَ بنِ
الْخَطَّابِ ، فَأَمَرَ عُثْمَانُ أَنْ يَكْتُبَ عَهْدَهُ ،
وَكَتَبَ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . هَذَا مَا عَهْدَ
أَبُو بَكْرٍ خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْمُؤْمِنِينَ

1 . تاريخ دمشق : ج 9 ص 196 و ص 194 نحوه وفيه
«فقال : أنت الأمير أم عمر ؟ فقال : عمر ، غير أن
الطاعة لي فسكت» بدل «ما ندري أنت الخليفة . . .» و ص
196 نحوه وفيه «فقال أبو بكر : قد كنت قلت لك إنك أقوى
على هذا الأمر مني ولكنك غلبتني» ، كنز العمال : ج 12
ص 583 ح 35813 .

2 . الغارات : ج 1 ص 307 عن جندب ، المسترشد : ص 413
عن شريح بن هاني وزاد فيه «وأمر قد عقداه بينهما»
بعد «بين عمر» ؛ شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 95 عن جندب .

وَالْمُسْلِمِينَ : سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ، فَإِنِّي أَحْمَدُ
إِلَيْكُمْ اللَّهُ ; أَمَا بَعْدُ فَإِنِّي قَدْ اسْتَعْمَلْتُ
عَلَيْكُمْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ، فَاسْمَعُوا
وَأَطِيعُوا ، وَإِنِّي مَا أَلَوْثُكُمْ نَصْحًا .
وَالسَّلَامُ¹ .

Nafî der ki: Ömer mektuba tükürdü ve onu parçaladı. Bunun üzerine ikisi de Ebubekir'in yanına gelerek "Bir türlü anlayamadık; halife sen misin, yoksa Ömer mi?" dediler ve ona Ömer'in yaptıklarını anlattılar. Ebubekir de dedi ki: Biz ancak Ömer'in geçerli saydığını yürürlüğe koyarız.²

1025-İmam Ali (a.s) [Ömer b. Hattab'ın halife tayin edilmesini anlatırken]: Eğer onunla (Ebubekir) Ömer arasındaki özel ilişki olmasaydı, hilafeti benden esirgemeyeceğini düşünüyordum.³

2/2

ÖMER BİN HATTAB'IN TAYİNİ

1026-Tarih-i Yakubî: Ebubekir Hicretin 13. yılının Cemaziyulahir ayında hastalandı. Hastalığı şiddetlenince de Ömer b. Hattab'ı [geleceğin halifeliği için] vasiyet etti. Osman'a vasiyetini yazmasını emretti ve (Osman da) şöyle yazdı:

1 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 136 .

2-Tarih-i Dimeşk, c.9, s.196 ve 194, burada "Bir türlü anlayamadık; halife sen misin, yoksa Ömer mi?.." cümlesi yerine «"Emir sen misin, Ömer mi?" diye sorulunca "Ömer'dir, ancak bana itaat edilmelidir!" dedi ve sustu.» ibaresi geçmiştir. Sayfa 196'da ise aynı metnin ardından şöyle geçer: «Ebubekir (Ömer'e) dedi ki: Ben sana bu iş için benden daha güçlü olduğumu söylemiştim, ancak sen bana galip geldin!»; Kenzu'l-Ummal, c.12, s.583, h.35813.

3-el-Gârat, c.1 s.307, Cundeb'den; el-Musterşed, s.413, Şureyh b. Hani'den, "Aralarında sağlamlaştırdıkları iş olmasaydı" ifadesiyle; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.6, s.95, Cundeb'den.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla; bu, Resulullah'ın halifesi Ebubekir'in müminlere ve Müslümanlara vasiyetidir: Selam olsun size. Ben de sizinle Allah'a hamdediyorum. Sizin üzerinize Ömer b. Hattab'ı halife seçtim. Dinleyin ve itaat edin. Doğrusu ben, sizin hayrınıza olacak şey hususunda ihmal etmedim ve gevşeklik göstermedim. Vesselam!¹

1027 . تاريخ الطبري عن محمد بن إبراهيم بن الحارث : دعا أبو بكر عثمان خالياً ، فقال : أكتب :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . هذا ما عهد أبو بكر بن أبي قحافة إلى المسلمين ; أما بعد .

قال : ثم أغمي عليه ، فذهب عنه ، فكاتب عثمان : أما بعد ; فإنني قد استخلفت عليكم عمر بن الخطاب ، ولم ألكم خيراً منه .

ثم أفاق أبو بكر فقال : اقرأ عليّ ، فقرأ عليه ، فكبر أبو بكر وقال : أراك خفت أن يختلف الناس إن افئلت نفسي في غشيتي ! قال : نعم . قال : جزاك الله خيراً عن الإسلام وأهله ! وأقرها أبو بكر من هذا الموضع² .

1028 . تاريخ المدينة عن أسلم : كتب عثمان عهد الخليفة بعد أبي بكر ، وأمره ألا

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.136.

2 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 429 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 79 ، نهاية الأرب : ج 19 ص 152 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 200 ، تاريخ دمشق : ج 30 ص 411 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 117 والثلاثة الأخيرة نحوه وراجع تاريخ المدينة : ج 2 ص 668 .

يُسَمِّي أَحَدًا ، وَتَرَكَ اسْمَ الرَّجُلِ ، فَأَغْمِي عَلَى أَبِي بَكْرٍ إِغْمَاءً ، فَأَخَذَ عُثْمَانُ الْعَهْدَ فَكَتَبَ فِيهِ اسْمَ عُمَرَ . قَالَ : فَأَفَاقَ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ : أَرْنِي الْعَهْدَ ، فَإِذَا فِيهِ اسْمُ عُمَرَ . قَالَ : مَنْ كَتَبَ هَذَا ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ : أَنَا . فَقَالَ : رَحِمَكَ اللَّهُ وَجَزَاكَ خَيْرًا ! فَوَاللَّهِ لَوْ كَتَبْتَ نَفْسَكَ لَكُنْتَ لِذَلِكَ أَهْلًا¹ .

1 . تاريخ المدينة : ج 2 ص 667 ، تاريخ دمشق : ج 44 ص 252 عن عبد الله بن عمر ، الأوائل لأبي هلال : ص 102 عن المدائني وكلاهما نحوه .

1027-Tarih-i Taberî [Muhammed b. İbrahim b. Haris'ten]: Ebubekir, sadece Osman'ı yanına çağırdı ve ona dedi ki: Yaz; "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Ebubekir b. Kuhafe'nin Müslümanlara vasiyetidir. Ama sonra..."

Derken bayıldı ve kendinden geçti. Sonra Osman şöyle yazdı: Ama sonra; ben, Ömer b. Hattab'ı içinizde halifem olarak bıraktım ve sizin için ondan daha hayırlısını bulamadım.

(Bir süre) sonra Ebubekir ayıldı ve kendine geldiğinde "Bana (yazdığını) oku!" dedi. O da okuyunca Ebubekir tekbir getirdi ve dedi ki: Benim baygınlık hâlinde aniden ölmem durumunda halkın ihtilafa düşeceğinden korktuğunu görüyorum!

Osman: Evet, dedi.

Bunun üzerine Ebubekir: Allah İslam ve Müslümanlardan yana seni hayırla mükâfatlandırsın, dedi. Böylece bu işi onaylamış oldu.¹

1028-Tarih-i Medine [Eslem'den]: Osman, Ebubekir'den sonraki halifelik ahitnamesini yazdı; Ebubekir ona hiç kimsenin ismini anmamasını ve halifenin isminden vazgeçmesini emretti. Daha sonra Ebubekir tamamen bayıldı ve kendinden geçti. Osman ahitnameyi yazmaya başladı ve (metne) Ömer'in ismini ekledi. Ebubekir kendine geldiğinde "Bana ahitnameyi göster" dedi. Ömer'in ismini görünce "Bunu kim yazdı?" diye sordu. Osman "Ben (yazdım)" deyince Ebubekir şunları söyledi: Allah sana rahmet etsin ve hayırla mükâfatlandırsın! Allah'a andolsun ki eğer kendi ismini yazmış olsaydın sen buna layık idin.²

1-Tarih-i Taberî, c.3, s.429; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.79; *Nihayetu'l-İreb*, c.19, s.152; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.200; *Tarih-i Dimeşk*, c.30, s.411; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.117. Ayrıca bkz: *Tarih-i Medine*, c.2, s.668.

2-Tarih-i Medine, c.2, s.667; *Tarih-i Dimeşk*, c.44, s.252, Abdullah b. Ömer'den; *el-Evail*, Ebu Hilal, s.102, Medainî'den.

1029 . تاريخ الطبري عن قيس : رَأَيْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهُوَ يَجْلِسُ وَالنَّاسُ مَعَهُ ، وَبِيَدِهِ جَرِيدَةٌ ، وَهُوَ يَقُولُ : أَيُّهَا النَّاسُ ! اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا قَوْلَ خَلِيفَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ إِنَّهُ يَقُولُ : إِنِّي لَمْ آلِكُمْ نَصْحًا . قَالَ : وَمَعَهُ مَوْلَى لِبَنِي بَكْرٍ يُقَالُ لَهُ شَدِيدٌ ، مَعَهُ الصَّحِيفَةُ الَّتِي فِيهَا اسْتِخْلَافُ عُمَرَ¹ .

1030 . الإمامة والسياسة - في ذكرِ كِتَابَةِ اسْتِخْلَافِ عُمَرَ - : خَرَجَ عُمَرُ بِالْكِتَابِ وَأَعْلَمَهُمْ ، فَقَالُوا : سَمِعْنَا وَطَاعَةً ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : مَا فِي الْكِتَابِ يَا أَبَا حَفْصٍ ؟ قَالَ : لَا أَدْرِي ، وَلَكِنِّي أَوَّلُ مَنْ سَمِعَ وَأَطَاعَ . قَالَ : لَكِنِّي وَاللَّهِ أَدْرِي مَا فِيهِ ؛ أَمَرْتُهُ عَامَ أَوَّلِ ، وَأَمَرَكَ الْعَامَ² !

1031 . شرح نهج البلاغة : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَمَّا نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ دَعَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ ، فَقَالَ : أَخِيرْنِي عَنْ عُمَرَ . فَقَالَ : إِنَّهُ أَفْضَلُ مَنْ رَأَيْتُ فِيهِ ، إِلَّا أَنْ فِيهِ غِلْظَةٌ .

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : ذَاكَ لِإِنَّهُ يَرَانِي رَقِيقًا ، وَلَوْ قَدْ أَفْضَى الْأَمْرُ إِلَيْهِ لَتَرَكْتُ كَثِيرًا مِمَّا هُوَ عَلَيْهِ ، وَقَدْ رَمَقْتُهُ ؛ إِذَا أَنَا غَضِبْتُ عَلَى رَجُلٍ أَرَانِي الرِّضَى عَنْهُ ، وَإِذَا لِنْتُ لَهُ أَرَانِي

1 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 429 ، مسند ابن حنبل : ج 1 ص 88 ح 259 نحوه . وفي معالم الفتن : ج 1 ص 326 «يأليت الفاروق قال ذلك يوم أن أمر النبي (ص) أن يأتيه بصحيفة ليكتب لهم كتاباً لا يضلوا بعده أبداً» .

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 38 .

الشَّيْءَ عَلَيْهِ . ثُمَّ دَعَا عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ
فَقَالَ : أَخِيرَنِي عَنْ عُمَرَ .
فَقَالَ : سَرِيرَتُهُ خَيْرٌ مِنْ عَلَانِيَتِهِ ، وَلَيْسَ
فِينَا مِثْلُهُ .

1029-Tarih-i Taberî [Kays'tan]: Ömer b. Hattab'ın insanlarla birlikte oturmuş olduğunu gördüm. Elinde bir hurma dalı vardı. Şöyle diyordu: Ey insanlar! Dinleyin ve Resulullah'ın (s.a.a) halifesinin sözüne itaat edin. O diyor ki: "Sizin için hayırlı olanı tespitte kusur etmedim."

Ebubekir'in azat ettiği kölesi Şedid de oradaydı ve yanında Ömer'in hilafete atandığını içeren bir sahife vardı.¹

1030-el-İmame ve's-Siyase [Ömer'in hilafete tayininin yazılması hakkında]: Ömer yazı ile dışarı çıktı ve onlara (Ebubekir'in vasiyetini) duyurdu. "Dinleriz ve itaat ederiz" dendi.

Adamın biri "Ey Ebu Hafs! Bunda ne yazıyor?" deyince Ömer; "Bilmiyorum, ancak onu ilk olarak dinleyip itaat edecek olan benim!" dedi. Bunun üzerine o adam şöyle dedi: Fakat Allah'a yemin olsun ki ben onda olanı biliyorum; ilk sene sen onu emir yaptın, bu sene de o seni emir yapmış!²

1031-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ebubekir'in ölüm anı gelip çatığında Abdurrahman b. Avfı çağırarak "Bana Ömer'den haber ver" dedi. Abdurrahman "O, senin onun hakkındaki görüşünden daha üstündür; ancak onda katılık varvır" deyince Ebubekir şöyle dedi: Bu, beni yumuşak gördüğü içindir. Eğer hükümet ona geçerse, katılıklarının çoğunu bir kenara bırakacaktır. Ben onu sürekli izledim; ne zaman birine gazap ettiysem ondan yana bana hoşnutluk gösterdi. Ne zaman da birine yumuşak davrandıysam, ondan yana bana şiddet gösterdi.

Daha sonra Osman b. Affan'ı çağırdı ve "Bana Ömer'den haber ver" dedi. (Osman): İçi dışından daha iyidir ve aramızda onun gibisi yoktur, dedi.

1-Tarih-i Taberî, c.3, s.429; Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.88, h.259; Maalimu'l-Fiten'de (c.1, s.326) şöyle geçmiştir: "Keşke Faruk bunu, Peygamberin (s.a.a), kendisinden sonra sapmamaları için onlara bir şey yazmak istediğinde bir sahife getirmelerini emrettiği gün söyleseydi!"

2-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.38.

فَقَالَ لَهُمَا : لَا تَذْكُرَا مِمَّا قُلْتُ لَكُمَا شَيْئاً ، وَلَوْ تَرَكَتُ عُمَرَ لَمَّا عَدَوْتُكَ يَا عُثْمَانُ ، وَالْخَيْرَةُ لَكَ أَلَّا تَلِيَ مِنْ أُمُورِهِمْ شَيْئاً ، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي كُنْتُ مِنْ أُمُورِكُمْ خَلَواً ، وَكُنْتُ فِيْ مَنْ مَضَى مِنْ سَلَفِكُمْ .

وَدَخَلَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ : إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ اسْتَخْلَفْتَ عَلَى النَّاسِ عُمَرَ ، وَقَدْ رَأَيْتَ مَا يَلْقَى النَّاسُ مِنْهُ وَأَنْتَ مَعَهُ ، فَكَيْفَ بِهِ إِذَا خَلَا بِهِمْ ! وَأَنْتَ عَدَا لِقَ رَبِّكَ ؛ فَيَسْأَلُكَ عَنْ رَعِيَّتِكَ .

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَجْلِسُونِي ، ثُمَّ قَالَ : أَيْبَا اللَّهِ تُخَوِّفُنِي؟ ! إِذَا لَقِيتُ رَبِّي فَسْأَلَنِي قُلْتُ : اسْتَخْلَفْتُ عَلَيْهِمْ خَيْرَ أَهْلِكَ .

فَقَالَ طَلْحَةُ : أَعُمَرَ خَيْرُ النَّاسِ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ ؟ ! فَاشْتَدَّ غَضَبُهُ وَقَالَ : إِي وَاللَّهِ ، هُوَ خَيْرُهُمْ وَأَنْتَ شَرُّهُمْ ! أَمَا وَاللَّهِ لَوْ وَلَّيْتُكَ لَجَعَلْتُ أَنْفَكَ فِي قَفَاكَ ، وَلَرَفَعْتُ نَفْسَكَ فَوْقَ قَدْرِهَا ، حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي يَضَعُهَا ! أَتَيْتَنِي وَقَدْ ذَلَكْتَ عَيْنَكَ ؛ ثَرِيدُ أَنْ تَفْتِنَنِي عَنْ دِينِي ، وَتُزِيلَنِي عَنْ رَأْيِي ! قُمْ ، لَا أَقَامَ اللَّهُ رَجُلِيكَ ! أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ عَشْتُ فُوقَ نَاقَةٍ وَبَلَغَنِي أَنَّكَ غَمَصْتَهُ فِيهَا أَوْ ذَكَرْتَهُ بِسَوْءٍ لَأُلْحِقَنَّكَ بِمَحْمَضَاتِ قُنَّةٍ¹ ، حَيْثُ كُنْتُمْ تُسْقَوْنَ وَلَا تَرَوُونَ ، وَتَرْعَوْنَ وَلَا تَشَبَعُونَ ، وَأَنْتُمْ يَذَلِكُ بَاجِحُونَ رَاضُونَ فَقَامَ

1 . قال ياقوت : قُنَّةُ : منزل قريب من حومانة الدَّرَاج في طريق المدينة من البصرة . وقُنَّةُ : جبل في ديار بني أسد متصل بالقنان (معجم البلدان : ج 4 ص 409) . ولعله قصد موضعاً بعينه .

طَلْحَةُ فَخَرَجَ¹ .

Ebubekir ikisine hitaben dedi ki: Size söylediğim şeyden kimseye bahsetmeyin. Ey Osman! Eğer Ömer'i seçmemiş olsaydım, senden geçmezdim [seni tayin ederdim]. Ancak senin için hayırlısı, (Müslümanların) işlerinden hiçbir şeyi üstlenmiş olmamandır. Ben de sizin işlerinizden ayrı olmayı ve sizden önce geçmiş olanların zümresinde bulunmayı çok isterdim.

Talha b. Ubeydullah Ebubekir'in yanına geldi ve dedi ki: Ey Resulullah'ın halifesi! Bana ulaşan habere göre sen Ömer'i insanlar üzerine halife tayin etmişsin. Hâlbuki halkın ondan ne çektiğini sen de görmektesin. Üstelik de sen (hayatta) olmana rağmen böyledir. Kim bilir halkla yalnız kaldığında neler yapar?! Yarın Rabbinle mülakat edeceksin ve O, sana yönetimin altındaki halktan sual edecek.

Ebubekir "Beni oturtun!" dedi. Sonra (Talha'ya dönerek) dedi ki: Beni Allah'la mı korkutuyorsun?! Rabbimi mülakat ettiğimde bana soracak olsa, "Onların üzerine halkın en hayırlısını halife tayin ettim" diyeceğim.

Talha: Ömer mi insanların en hayırlısıymış ey Resulullah'ın halifesi, dedi.

Bunun üzerine Ebubekir'in öfkesi arttı ve dedi ki: Allah'a and olsun ki evet! O, insanların en hayırlısıdır ve sen onların en kötüsüsün! Şunu iyi bil ki eğer hükümeti sana bıraksaydım, burnun havalarda olurdu ve kendini değerinin çok daha üstüne çıkarırdın. Öyle ki ancak Allah seni aşağıya çekebilirdi! Yanıma gelmiş, gözünü süzerek beni dinim konusunda fitneye düşürmek ve görüşümden vazgeçirmek mi istiyorsun? Kalk, Allah ayaklarını doğrultmasın e mi! Şunu iyi bil ki, vallahi eğer devenin iki kez sağılma süresi arasındaki müddet kadar yaşasam ve bana Ömer'i küçümsediğin veya onun hakkında kötü bir şey söylediğin haberi ulaşsa, seni Kunne'ye² göndereceğim. Orası öyle bir yer ki içersin ama kanmazsın; otlarsın ama doymazsın; buna da sevinip razı olursun!

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 164 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 199 ، تاريخ المدينة : ج 2 ص 667 ، تاريخ الطبري : ج 3 ص 428 و ص 433 وفيه إلى «خير أهلك» وكلها نحوه .

2-Kunne: Medine-Basra yolu üzerinde bulunan bir bölge veya Benî Esed kabilesinin sükunet ettiği Ganan'a bitişik bir dağdır (Mucemu'l-Buldan, c.4, s.409).

¹Derken Talha kalktı ve dışarı çıktı.

2/3

مَوْقِفُ الْإِمَامِ مِنْ خِلَافَتِهِ

1032 . الإمام عليّ (عليه السلام) – في ذكر السَّقِيْفَةِ وما بَعْدَهَا – : فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى هَاتَا أَحْجَى ، فَصَبَرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَذَى ، وَفِي الْحَلْقِ شَجَا ، أَرَى ثُرَاتِي نَهَباً ، حَتَّى مَضَى الْأَوَّلُ لِسَبِيلِهِ ، فَأَدْلَى بِهَا إِلَى فُلَانٍ بَعْدَهُ .

شَتَّانَ مَا يَوْمِي عَلَى كُورِهَا
وَيَوْمُ حَيَّانَ أَخِي جَابِرٍ²

فَيَا عَجَباً ! ! بَيْنَا هُوَ يَسْتَقِيلُهَا فِي حَيَاتِهِ إِذْ عَقَدَهَا لِآخِرِ بَعْدِ وَفَاتِهِ – لَشَدَّ مَا تَشَطَّرَا ضَرْعِيهَا ! – فَصَيَّرَهَا فِي حَوْزَةِ خَشْنَاءٍ يَغْلُظُ كَلْمُهَا ، وَيَخْشُنُ مَسُّهَا ، وَيَكْثُرُ الْعِثَارُ فِيهَا ، وَالْإِعْتِذَارُ مِنْهَا ، فَصَاحِبُهَا كَرَائِبِ الصَّعْبَةِ إِنْ أَشْنَقَ لَهَا خَرَمَ ، وَإِنْ أَسْلَسَ لَهَا تَقَحَّمُ فَمُنِّي النَّاسُ – لَعَمْرُ اللَّهِ – بِخَبْطِ وَشِمَاسٍ ، وَتَلَوْنِ وَاعْتِرَاضٍ³ .

¹-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.164; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.199; Tarih-i Medine, c.2, s.667; Tarih-i Taberî, c.3, s.428 ve s.433, burada "Onların üzerine halkın en hayırlısını halife tayin ettim" cümlesine kadar ifade aynıdır.

² . هذا البيت هو للأعشى ، وقد تمثل به (عليه السلام) .

³ . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 204 ، معاني الأخبار : ص 361 ح 1 ،

2/3

ÖMER'İN HİLAFETİ KARŞISINDA İMAM'IN DURUŞU

1032-İmam Ali (a.s) [Sakife ve sonrasında gerçekleşen olayları anlatırken]: Gördüm ki sabretmek daha doğru, sabrettim; ettim ama gözümde diken vardı, boğazımda kemik; mirasımın yağmalandığını görüyordum. Birincisi, onu falana verip gitti.

*Bugün deveye binmişim; yolculuk zahmetine düşmüşüm
Cabir'in kardeşi Hayyan'la bulunduğum günle bu günüm
kıyaslanır mı hiç¹*

Ne de şaşılacak şey ki yaşarken halkın kendisini bırakmasını teklif ederdi; ölümünden sonra yerine öbürünün geçmesini sağladı. Bu iki kişi hilafeti, devenin iki memesi gibi aralarında paylaştılar. O, hilafeti, düz ve düzgün olmayan çorak bir yere attı; sözü sertti, insanı yaralardı; onunla buluşup görüşeni incitirdi. Meselelerde şüphesi çoktu; özür getirmesinin sayısı yoktu. Onunla konuşan, arkadaşlık eden, serkeş bir deveye binmişe benzerdi; burnuna geçen yularını çekse burnu yırtılır, yaralanırdı; bıraksa üstündekini helak olma çukuruna götürür, atardı. Allah'ın bekasına andolsun ki halk, onun zamanında ne edeceğini şaşırdı;

علل الشرائع : ص150 ح12 ، الإرشاد : ج1 ص287 ،
الاحتجاج : ج1 ص452 ح105 والأربعة الأخيرة عن ابن
عبّاس ، الأمالي للطوسي : ص373 ح803 عن زرارة عن
الإمام الباقر(عليه السلام) عن ابن عبّاس وعن الإمام
الباقر عن أبيه عن جدّه (عليهم السلام) ، نثر الدرّ :
ج1 ص275 ؛ تذكرة الخواصّ : ص124 والسبعة الأخيرة
نحوه .

1-Bu beyit Âşa'ya aittir. İmam (a.s) bu şiiri örnek göstererek içinde bulunduğu dönemle Resulullah (s.a.a) dönemini mukayese etmiştir.

yoldan çıktı; renkten renge boyandı; oradan oraya yeldi-durdu.¹

2 / 4

إِسْتِشَارَةُ عُمَرَ الْإِمَامِ فِي الْمُعْضِلَاتِ

1033 . تاريخ الإسلام عن عمر : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ مُعْضِلَةٍ لَيْسَ لَهَا أَبُو حَسَنٍ!²

1034 . المستدرک علی الصحیحین عن عمر : أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَعِيشَ فِي قَوْمٍ لَسْتُ فِيهِمْ يَا أَبَا حَسَنٍ!³

1035 . فضائل الصحابة عن سعيد بن المسيّب : كَانَ عُمَرُ يَتَعَوَّذُ بِاللَّهِ مِنْ مُعْضِلَةٍ لَيْسَ لَهَا أَبُو حَسَنٍ!⁴

1036 . الكافي عن عمر : لَوْلا عَلِيٌّ لَهْلَكَ عُمَرُ!⁵

1-Nehcü'l-Belaga, 3. Hutbe; Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.204; Maani'l-Ahbar, s.361, h.1; İlelu's-Şerayi, s.150, h.12; el-İrşad, c.1, s.287; el-İhticac, c.1, s.452, h.105, son dördü İbn-i Abbas'tan; Emali, Şeyh Tusî, s.373, h.803, Zürare kanalıyla İmam Bakır'dan (a.s), o da İbn-i Abbas'tan ve İmam Bakır (a.s) kanalıyla babasından, o da ceddinden (a.s); Nesru'd-Dürr, c.1, s.275; Tezkiretu'l-Havas, s.124, son yedi kaynak aynıdır.

2 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 638 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 406 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 360 .

3 . المستدرک علی الصحیحین : ج 1 ص 628 ح 1682 ، شعب الإيمان : ج 3 ص 451 ح 4040 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 405 ، الرياض النضرة : ج 3 ص 166 ؛ شرح الأخبار : ج 2 ص 317 ح 652 .

4 . فضائل الصحابة لابن حنبل : ج 2 ص 647 ح 1100 ، الطبقات الكبرى : ج 2 ص 339 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 406 ، الإصابة : ج 4 ص 467 الرقم 5704 ، أسد الغابة : ج 4 ص 96 الرقم 3789 ، الاستيعاب : ج 3 ص 206 الرقم 1875 ، الصواعق المحرقة : ص 127 ، تاريخ الخلفاء : ص 203 .

5 . الكافي : ج 7 ص 424 ح 6 ، تهذيب الأحكام : ج 6 ص 306 ح 849 و ج 10 ص 50 ح 186 ، كتاب من لا يحضره الفقيه : ج 4 ص 36 ح 5025 ، خصائص الأئمة (عليهم السلام) : ص 85 ، الإيضاح : ص 191 و 192 ، تفسير العياشي : ج 1 ص 75 ح 155 ، الفضائل لابن شاذان : ص 95 ، شرح الأخبار : ج 2 ص 319 ح 655 ، المسترشد : ص 583 ح 253 ، المناقب

بيان : كان الإمام عليّ (عليه السلام) يقدّم آراءه الاستشاريّة في الميادين العلميّة أو في المشاكل السياسيّة بعدما يحرز أنّها تعود بالفائدة على المُجتمع الإسلامي ، ولا يبدي رأيه إذا عاد بالنفع الشخصي على الخليفة ولم يَعد على المُجتمع بشيء .

2/4

ÖMER'İN ZOR DURUMLARDA İMAM'A DANIŞMASI

1033-Tarih-i İslam [Ömer'den]: Çözümü için Ebu'l-Hasan'ın bulunmadığı bir güçlükten Allah'a sığınırım!¹

1034-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Ömer'den]: Senin aralarında bulunmadığın bir toplumda yaşamaktan Allah'a sığınırım ey Ebu'l-Hasan!²

1035-Fazailu's-Sahabe [Said b. Museyyib'den]: Ömer, çözümü için Ebu'l-Hasan'ın bulunmadığı her güçlükten Allah'a sığınıyordu.³

1036-el-Kafi [Ömer'den]: Eğer Ali olmasaydı Ömer helak olurdu.⁴

لابن شهر آشوب : ج 2 ص 31 ; الاستيعاب : ج 3 ص 206 ح 1875 وفيه «فكان عمر يقول . . .» ، ذخائر العقبى : ص 149 .

1-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.638; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.406; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.360.

2-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.1, s.628, h.1682; Şuabu'l-İman, c.3, s.451, h.4040; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.405; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.166; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.317, h.652.

3-Fazailu's-Sahabe, İbn-i Hanbel, c.2, s.647, h.1100; et-Tabakatu'l-Kubra, c.2, s.339; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.406; el-İsabe, c.4, s.467, No:5704; Usdu'l-Gabe, c.4, s.96, No: 3789; el-İstiab, c.3, s.206, No: 1875; es-Savaiku'l-Muhrika, s.127, Tarihu'l-Hulefa, s.203.

4-el-Kafi, c.7, s.424, h.6; Tehzibu'l-Ahkam, c.6, s.306, h.849 ve c.10, s.50, h.186; Men La Yahzuru'l-Fakih, c.4, s.36, h.5052; Hasaisu'l-Eimme, s.85; el-İzah, s.191-192; Tefsir-i Ayyaşî, c.1, s.75, h.155; Fazail-i İbn-i Şazan, s.95; Şerhu'l-Ahbar, c.2, s.319, h.655; el-Musterşed, s.583, h.253; Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.31; el-İstiab, c.3, s.206, No: 1875, bu kaynakta "Ömer (daima) şöyle derdi..." şeklinde

Açıklama

İmam Ali (a.s), ilmî alanlarda veya siyasî sorunlarla ilgili kendisine danışıldığında ancak sözlerinden Müslüman toplumun faydalanacağına kesin kanaat getirdiğinde görüşlerini sunuyordu. Fakat bu faydanın topluma değil de sadece halifenin şahsına ulaşacağını gördüğünde ise böyle bir açıklamada bulunmuyordu.

يَقُولُ ابْنُ عَبَّاسٍ : خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ إِلَى الشَّامِ فِي إِحْدَى خُرُوجَاتِهِ ، فَاَنْفَرَدَ يَوْمًا يَسِيرُ عَلَى بَعِيرِهِ فَاتَّبَعْتُهُ ، فَقَالَ لِي : يَا بَنُ عَبَّاسٍ ، أَشْكُو إِلَيْكَ ابْنَ عَمِّكَ ! سَأَلْتُهُ أَنْ يَخْرُجَ مَعِيَ فَلَمْ يَفْعَلْ¹ .

2/5

إِسْتِنْجَادُ عُمَرَ بِرَأْيِ الْإِمَامِ

أ : مَبْدَأُ التَّارِيخِ

1037 . المستدرك على الصحيحين عن سعيد بن المسيَّب : جَمَعَ عُمَرُ النَّاسَ فَسَأَلَهُمْ : مِنْ أَيِّ يَوْمٍ يُكْتَبُ التَّارِيخُ ؟ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ : مِنْ يَوْمٍ هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَتَرَكَ أَرْضَ الشَّرِكِ . فَقَعَلَهُ عُمَرُ² .

1038 . تاريخ اليعقوبي : أَرَخَ عُمَرُ الْكُتُبَ ، وَأَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ التَّارِيخَ مُنْذُ مَوْلِدِ رَسُولِ اللَّهِ ، ثُمَّ قَالَ : مِنْ الْمَبْعَثِ . فَأَشَارَ عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يَكْتُبَهُ مِنَ الْهَجْرَةِ ، فَكَتَبَهُ مِنَ الْهَجْرَةِ³ .

ب : الْخُرُوجُ بِنَفْسِهِ إِلَى غَزْوِ الرُّومِ

1039 . الإمام علي (عليه السلام) - مِنْ كَلَامٍ لَهُ وَقَدْ شَاوَرَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي الْخُرُوجِ إِلَى غَزْوِ الرُّومِ - : وَقَدْ تَوَكَّلَ اللَّهُ لِأَهْلِ هَذَا الدِّينِ بِإِعْزَازِ الْخَوَازِجِ ، وَسِتْرِ الْعَوَرَةِ ، وَالَّذِي نَصَرَهُمْ وَهُمْ قَلِيلٌ لَا يَنْتَصِرُونَ ، وَمَنْعَهُمْ وَهُمْ قَلِيلٌ لَا يَمْتَنِعُونَ ، حَتَّى لَا يَمُوتَ .

İbn-i Abbas der ki: Ömer'in Şam'a doğru yaptığı yolculuklardan

- 1 . شرح نهج البلاغة : ج 12 ص 78 .
- 2 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 15 ح 4287 ، التاريخ الكبير : ج 1 ص 9 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 39 ، تاريخ المدينة : ج 2 ص 758 ؛ الإقبال : ج 3 ص 22 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 144 .
- 3 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 145 ؛ البداية والنهاية : ج 7 ص 74 نحوه .

birinde onunla birlikteydim. Devesiyle tek başına yola çıkmıştı, ben de onun peşinden gittim. Bana dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Amcanın oğlundan şikâyetçiyim! Ondan benimle gelmesini istedim, ama bunu yapmadı.¹

2/5

ÖMER TARAFINDAN İMAM'IN GÖRÜŞÜNÜN KABULÜ

a) Tarihin Başlangıcı

1037-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Said b. Museyyib'den]: Ömer halkı topladı ve onlara "Tarih hangi günden başlayarak yazılsın?" diye sordu. Ali b. Ebu Talib "Resulullah'ın (s.a.a) hicret ettiği ve şirk toprağından ayrıldığı günden itibaren" diye cevap verince Ömer de bunu yaptı.²

1038-Tarih-i Yakubî: Ömer yazılara tarih attı ve bu tarihin başlangıcı olarak "Peygamber'in doğumunu" yazmak istedi. Sonra "Biset'ten"³ başlamak istedi. Ali b. Ebu Talib hicretten itibaren yazmasını önerince o da hicretten başlayarak yazdı.⁴

b) Ömer'in Bizzat Rumlarla Savaşa Çıkması

1039-İmam Ali (a.s) [Rum Savaşı'na çıkarken kendisine danışan Ömer b. Hattab'a hitaben yaptığı konuşmasından]: Allah bu dine mensup olanların ülkesini korumayı, Müslümanların ayıplarını örtmeyi vaat etmiştir. O öyle bir ilahtır ki az ve yardıma muhtaçlarken yardım etmiştir onlara; kendilerini savunamayacak kadar azınlıktayken koruması altına almıştır onları; (Allah her daim) diridir ve asla ölmez.

إِنَّكَ مَتَى تَسِرْ إِلَى هَذَا الْعَدُوِّ بِنَفْسِكَ فَتَلْقَهُمْ

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.78.

2-el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.15, h.4287; Tarih-i Kebir, c.1, s.9; Tarih-i Taberî, c.4, s.39; Tarih-i Medine, c.2, s.758; el-İkbal, c.3, s.22; Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.144. Ayrıca bkz: et-Tenbih ve'l-İşraf, s.252.

3-Biset: Resulullah'ın (s.a.a) risaletinin ilan edildiği ve risalete başladığı gün.

4-Tarih-i Yakubî, c.2, s.145; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.74.

بِشَخْصِكَ فَتُنْكَبَ ; لَا تَكُنْ لِلْمُسْلِمِينَ كَانِفَةً دُونَ أَقْصَى بِلَادِهِمْ . لَيْسَ بَعْدَكَ مَرْجِعٌ يَرْجِعُونَ إِلَيْهِ ، فَابْعَثْ إِلَيْهِمْ رَجُلًا مُحَرِّبًا ، وَاحْفِزْ مَعَهُ أَهْلَ الْبَلَاءِ وَالنَّصِيحَةِ ; فَإِنْ أَظْهَرَ اللَّهُ فَذَلِكَ مَا تُحِبُّ ، وَإِنْ تَكُنْ الْآخِرَى كُنْتَ رِدْءًا لِلنَّاسِ وَمَثَابَةً لِلْمُسْلِمِينَ¹ .

ج : الْخُرُوجُ بِنَفْسِهِ إِلَى غَزْوِ الْفُرسِ

1040 . الإمام عليّ (عليه السلام) - فِي كَلَامٍ لَهُ وَقَدْ اسْتَشَارَهُ عُمَرُ فِي الشُّخُوصِ لِقِتَالِ الْفُرسِ بِنَفْسِهِ - : إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَمْ يَكُنْ نَصْرُهُ وَلَا خِذْلَانُهُ بِكَثْرَةِ وَلَا بِقِلَّةِ ، وَهُوَ دِينُ اللَّهِ الَّذِي أَظْهَرَهُ ، وَجُنْدُهُ الَّذِي أَعَدَّهُ وَأَمَدَّهُ ، حَتَّى بَلَغَ مَا بَلَغَ ، وَطَلَعَ حَيْثُ طَلَعَ ، وَنَحْنُ عَلَى مَوْعِدٍ مِنَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ مُنْجِزٌ وَعَدَهُ ، وَنَاصِرٌ جُنْدَهُ .

وَمَكَانُ الْقَيْمِ بِالْأَمْرِ مَكَانُ النِّظَامِ مِنَ الْخَرْزِ ; يَجْمَعُهُ وَيَضُمُّهُ ، فَإِنْ انْقَطَعَ النِّظَامُ تَفَرَّقَ الْخَرْزُ وَذَهَبَ ، ثُمَّ لَمْ يَجْتَمِعْ بِحِذَافِيرِهِ أَبَدًا . وَالْعَرَبُ الْيَوْمَ وَإِنْ كَانُوا قَلِيلًا فَهُمْ كَثِيرُونَ بِالإِسْلَامِ ، عَزِيزُونَ بِالْاجْتِمَاعِ .

فَكُنْ قُطْبًا ، وَاسْتَدِرِ الرِّحَى بِالْعَرَبِ ، وَأَصْلِهِمْ دُونَكَ نَارَ الْحَرْبِ ; فَإِنَّكَ إِنْ شَخَصْتَ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ انْتَقَضَتْ عَلَيْكَ الْعَرَبُ مِنْ أَطْرَافِهَا وَأَقْطَارِهَا ، حَتَّى يَكُونَ مَا تَدْعُ وَرَاءَكَ مِنَ الْعَوْرَاتِ أَهَمَّ إِلَيْكَ مِمَّا بَيْنَ يَدَيْكَ .

إِنَّ الْأَعَاجِمَ إِنْ يَنْظُرُوا إِلَيْكَ غَدًا يَقُولُوا : هَذَا أَصْلُ الْعَرَبِ ، فَإِذَا اقْتَطَعْتُمُوهُ اسْتَرْحِثْتُمْ ; فَيَكُونُ ذَلِكَ أَشَدَّ لِكُلِّيهِمْ عَلَيْكَ وَطَمَعِهِمْ فِيكَ .

1 . نهج البلاغة : الخطبة 134 ، شرح المئة كلمة : ص231 .

Sen düşmana karşı durur da savaşa katılacak olursan, altolduğun takdirde Müslümanlara, o uzak şehirlerde, o uzak sınırlarda sığınacak bir yer kalmaz; senden sonra sığınacakları birini de bulamazlar. O halde savaş görmüş, tecrübeli birini kumandan tayin et; yanına da zorluklara sabreden, öğüt tutan erler ver. Böylece Allah zaferi nasip ederse, dileğin de gerçekleşmiş olur; aksi takdirde bir şey olursa, o vakit sen (yine) insanların yardımcısı, Müslümanların sığınağısındır.¹

c) Ömer'in Bizzat İran Savaşı'na Çıkması

1040-İmam Ali (a.s) [İran seferine bizzat gitmek isteyen Ömer'in, görüşüne başvurduğunda verdiği cevaptan]: Bilesin ki bu işin gali-biyeti ve mağlubiyeti ne çoklukladır, ne de azlıkla. Bu, Allah'ın zafere ulaştırdığı kendi dinidir; ordu da hazırladığı ve yardımcı olduğu kendi ordusudur. Böylece (İslam) varacağı yere kadar varmış, ısıdığı yere kadar ısımıştır. Biz Allah'ın vaadine güvenmekteyiz; Allah da vaadini yerine getirir, ordusuna yardımcı olur.

Buyruk sahibinin konumu, boncuk dizilen ipe benzer; boncukları bir arada ve bir ahenkte tutan şey iptir. İp kopacak olursa düzen bozulur, boncuklar dağılır-gider; bir daha da asla bir araya gelmezler. Bugün Arap her ne kadar azınlıktaysa da İslam nedeniyle çoğunluktadır; birlikleri nedeniyle de güçlü ve üstündürler.

Sen değirmen taşının mili ol, savaş değirmenini Arap'la döndür; onları savaş ateşine sok, ama kendin girme. Çünkü sen buradan çıkacak olursan civardaki Araplar her yönden aleyhine ayaklanırlar; böylece ardına attığın şey, yöneldiğin şeyden daha önemli duruma düşer.

Arap olmayanlar da ertesi gün seni gördüklerinde, "İşte, Arab'ın kökü budur; onu sökerseniz esenliğe çıkarsınız!" derler. Bu düşünce de sana daha fazla hırs etmelerine ve senin hakkında daha fazla iştahlanmalarına neden olur.

1-Nehcü'l-Belaga, 134. hutbe; Şerh-i Mie Kelime, s.231.

فَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ مَسِيرِ الْقَوْمِ إِلَى قِتَالِ
الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ هُوَ أَكْرَهُ
لِمَسِيرِهِمْ مِنْكَ ، وَهُوَ أَقْدَرُ عَلَى تَغْيِيرِ مَا
يَكْرَهُ !

وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ عَدَدِهِمْ ، فَإِنَّا لَمْ نَكُنْ
نُقَاتِلُ فِيمَا مَضَى بِالْكَثَرَةِ ، وَإِنَّمَا كُنَّا
نُقَاتِلُ بِالنَّصْرِ وَالْمَعُونَةِ !¹

1041 . الإمام عليّ (عليه السلام) — لِعُمَرَ
لَمَّا اسْتَشَارَ النَّاسَ فِي أَنْ يَسِيرَ فِيمَنْ مَعَهُ
لِقِتَالِ الْفُرسِ — : إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَمْ يَكُنْ
نَصْرُهُ وَلَا خِذْلَانُهُ لِكَثَرَةِ وَلَا قِلَّةِ ; هُوَ دِينُهُ
الَّذِي أَظْهَرَ ، وَجُنْدُهُ الَّذِي أَعَزَّ وَأَيَّدَهُ
بِالْمَلَائِكَةِ ، حَتَّى بَلَغَ مَا بَلَغَ ، فَتَحَنَّنَ عَلَى
مَوْعِدٍ مِنَ اللَّهِ ، وَاللَّهُ مُنْجِزُ وَعْدِهِ ، وَنَاصِرُ
جُنْدِهِ .

وَمَكَائِكَ مِنْهُمْ مَكَائُ النِّظَامِ مِنَ الْخَرْزِ ;
يَجْمَعُهُ وَيُمْسِكُهُ ، فَإِنْ انْحَلَّ تَفَرَّقَ مَا فِيهِ
وَذَهَبَ ، ثُمَّ لَمْ يَجْتَمِعْ بِخِذَافِيرِهِ أَبَدًا .

وَالْعَرَبُ الْيَوْمَ وَإِنْ كَانُوا قَلِيلًا فَهِيَ
كَثِيرٌ عَزِيزٌ بِالْإِسْلَامِ ; فَأَقِمْ ، وَاكْتُبْ إِلَى
أَهْلِ الْكُوفَةِ — فَهُمْ أَعْلَامُ الْعَرَبِ وَرُؤَسَاؤُهُمْ
— وَمَنْ لَمْ يَحْفِلْ بِمَنْ هُوَ أَجْمَعُ وَأَحَدٌ وَأَجَدُّ
مِنْ هَؤُلَاءِ : فَلْيَأْتِهِمُ الثَّلَاثَانِ وَلْيُقِمِ

1 . نهج البلاغة : الخطبة 146 ، بحار الأنوار :
ج 40 ص 193 ح 79 .

الثُّلُثُ ، وَاکْتُبْ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ أَنْ
يُمِدُّوهُمْ بِبَعْضِ مَنْ عِنْدَهُمْ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص123 عن أبي طعمة ،
البداية والنهاية : ج7 ص107 .

"Onlar Müslümanlarla savaşmak için harekete geçmişler" sözüne gelince; (bilesin ki) noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah senden daha ziyade istemez bunu; O ise istemediği şeyi değiştirmeye daha kadirdir.

Sayıları hakkındaki sözüne gelince; biz bundan önce sayımızın çokluğuyla değil, Allah'ın yardımına ve desteğine güvenerek savaşırdık.¹

1041-İmam Ali (a.s) [Fars ordusuna karşı savaşmaya gitme konusunda halka danışan Ömer'e hitaben]: Bu işteki üstünlük ve mağlubiyet ne çoklukladır, ne de azlıkla. Bu, Allah'ın zafere ulaştırdığı kendi dinidir; ordusu ise meleklerle desteklediği ve üstün kıldığı kendi ordusudur. Böylece varacağı yere kadar varmıştır. Biz de Allah'ın vaadine güvenmekteyiz. Allah, vaadini yerine getirir; ordusuna yardımcı olur.

Senin onların arasındaki konumun boncuk dizilen ipe benzer; boncuklar o ipliğe dizilir; onları, o iplik bir araya getirir. Eğer koparsa onda bulunanların tümü dağılır-gider; sonra da asla bir araya gelmezler.

Arap bugün azınlıksa da İslam sayesinde çoğunluktadır, güçlüdür. Sen yerinde kal ve Kufe ahalisine bir mektup yazarak onların üçte ikisinin Fars Savaşı'na gitmelerini, üçte birinin de geride kalmalarını emret. Zira onlar Arap'ın seçkinleri ve önde gelenleridir. Birliğe bağlı kalmada, işe yatkınlıkta ve mücadelede hiç kimse onlardan daha ciddi değildir. Basra halkına da bir mektup yaz ve güçlerinin bir bölümüyle onlara destek vermelerini emret.²

1-Nehcü'l-Belaga, 146. hutbe; Biharü'l-Envar, c.40, s.193, h.79.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.123, Ebu Tume'den; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.107.

1042 . الإرشاد عن أبي بكر الهذلي :

سَمِعْتُ رَجُلًا مِنْ عُلَمَائِنَا يَقُولُونَ : تَكَاتَبَتِ
الْأَعَاجِمُ مِنْ أَهْلِ هَمْدَانَ وَأَهْلِ الرَّيِّ وَأَهْلِ
أَصْفَهَانَ وَقَوْمِيسَ¹ وَنُهَاوَنْدَ² ، وَأَرْسَلَ بَعْضُهُمْ إِلَى
بَعْضٍ أَنَّ مَلِكَ الْعَرَبِ الَّذِي جَاءَ بِدِينِهِمْ وَأَخْرَجَ
كِتَابَهُمْ قَدْ هَلَكَ - يَعْنُونَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه
وآله) - وَأَنَّهُ مَلَكَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ رَجُلٌ مُلْكًا يَسِيرًا
ثُمَّ هَلَكَ - يَعْنُونَ أَبَا بَكْرٍ - وَقَامَ بَعْدَهُ آخَرُ
قَدْ طَالَ عُمُرُهُ حَتَّى تَنَاوَلَكَمْ فِي بِلَادِكُمْ وَأَغْزَاكُمْ
جُنُودُهُ - يَعْنُونَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ - وَأَنَّهُ غَيَّرَ
مُنْتَهَى عَنْكُمْ حَتَّى تُخْرِجُوا مَنْ فِي بِلَادِكُمْ مِنْ
جُنُودِهِ ، وَتُخْرِجُوا إِلَيْهِ فَتَغْزُوهُ فِي بِلَادِهِ .
فَتَعَاقِدُوا عَلَى هَذَا وَتَعَاهَدُوا عَلَيْهِ .

فَلَمَّا انْتَهَى الْخَبَرُ إِلَى مَنْ بِالْكُوفَةِ مِنْ
الْمُسْلِمِينَ أَنَّهُوَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، فَلَمَّا
انْتَهَى إِلَيْهِ الْخَبَرُ فَزَعَّ عُمَرُ لِذَلِكَ فَزَعًا
شَدِيدًا ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
وآله) فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ
قَالَ : مَعَاشِرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ! إِنَّ
الشَّيْطَانَ قَدْ جَمَعَ لَكُمْ جُمُوعًا ، وَأَقْبَلَ بِهَا
لِيُطْفِئَ نَوْرَ اللَّهِ ، أَلَا إِنَّ أَهْلَ هَمْدَانَ وَأَهْلَ
أَصْفَهَانَ وَالرَّيِّ وَقَوْمِيسَ وَنُهَاوَنْدَ مُخْتَلِفَةٌ

1 . قُومِيسَ : تعريب كومس ، واسمها هذا اليوم
«سمنان» ، وتقع وسط إيران في الجنوب الشرقي من
طهران ، وهي مركز محافظة سمنان .

2 . نُهَاوَنْدَ : تقع في جنوبي همدان وشرق كرمانشاه
على بعد 130 كيلو متراً ، وجنوب غربي ملایر على بعد 64
كيلو متراً ، طولها : 48 درجة و 22 دقيقة ، وعرضها : 34
درجة و 12 دقيقة . وهي مدينة على جبل ، وفيها أنهار
وبساتين . قيل : إِنَّ نُوحاً (عليه السلام) بناها . وكانت
وقعة عظيمة للمسلمين زمن عمر بن الخطاب (راجع تقويم
البلدان : ص 416) .

أَلَسِنْتُهَا وَأَلَوَانُهَا وَأَدْيَانُهَا ، قَدْ تَعَاهَدُوا
وَتَعَاقَدُوا أَنْ يُخْرَجُوا مِنْ بِلَادِهِمْ إِخْوَانَكُمْ مِنْ
الْمُسْلِمِينَ ، وَيَخْرُجُوا إِلَيْكُمْ فَيَغْزَوْكُمْ فِي
بِلَادِكُمْ ، فَأَشِيرُوا عَلَيَّ وَأَوْجِزُوا وَلَا تُطْنِبُوا فِي
الْقَوْلِ ، فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ لَهُ مَا بَعْدَهُ مِنَ
الْأَيَّامِ .

1042-el-İrşad [Ebubekir el-Huzeli'den]: Âlimlerimiz arasından bazı kişilerin şöyle söylediklerini duydum: Hemedan, Rey, İsfahan, Kumis¹ ve Nuhavend² ahalisinden olan İranlılar birbirleriyle mektuplaşarak şöyle diyorlardı: "Araplara kitap ve din getiren padişahları [Peygamberi (s.a.a) kastediyorlardı] öldü. Sonraki padişah da [Ebubekir'i kastediyorlardı] çok az yaşadıktan sonra öldü. Ancak ondan sonra gelen kişinin [Ömer b. Hattab'ı kastediyorlardı] ömrü uzun oldu ve şehirlerinizde size galip geldi; orduları sizinle savaştı. Ordularını şehirlerinizden çıkarmadıkça, sonra da onun şehirlerinde savaşmadıkça o, sizden asla vazgeçmeyecektir!" Onlar bu iş için birbirleriyle anlaşma yapıp ahitleştiler.

Bu haber, Kufe'de bulunan Müslümanlara vardığında onu Ömer b. Hattab'a ulaştırdılar. Haber Ömer'e vardığında büyük tedirginlik duydu ve Resulullah'ın (s.a.a) mescidine vararak minbere çıktı. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra dedi ki: Ey Muhacirler ve Ensar topluluğu! Şeytan sizin için gruplarını bir araya toplamış ve Allah'ın nurunu söndürmek için onları ileri sürmüştür. İyi bilin ki Hemedan, İsfahan, Rey, Simnan ve

1-**Kumis**: Bugünkü adı Simnan'dır. İran'ın göbeğinde ve Tahran'ın güneydoğusunda yer alır.

2-**Nuhavend**: Kirmanşah'ın doğusuna 130 km uzaklıkta, Hemedan'ın güneyinde yer alan bir bölgedir. 48 derece 22 dakika boyları, 34 derece 12 dakika enlemi üzerinde Melayir'e 64 km uzaklıkta bir bölgede yer alır. Dağ üzerine kurulu, bağ ve bostanları olan bir şehirdir. Bu şehri Nuh'un (a.s) kurduğu söylenir. Burada, Ömer b. Hattab döneminde Müslümanlar için büyük bir olay meydana gelmiştir (Bkz: *Takvimu'l-Buldan*, s.416).

Nuhavend ahalisi, aralarında mevcut olan dil, renk ve din farklılıklarına rağmen din kardeşlerinizi şehirlerinden çıkarmak ve sonra da üzerinize doğru gelip şehirlerinizde size karşı savaşmak üzere anlaşma yapmış, ahitleşmişlerdir.

Şimdi kendi görüşünüzü bana söyleyin, kısa konuşun ve sözü fazla uzatmayın. Zira bugünler yarınlara gebedir.

فَتَكَلَّمُوا ، فَقَامَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ - وَكَانَ مِنْ خُطَبَاءِ قُرَيْشٍ - فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

يا أمير المؤمنين ، قد حَنَكْتَكَ الْأُمُورُ ، وَجَرَسَتْكَ الدُّهُورُ ، وَعَجَمَتْكَ الْبَلَايَا ، وَأَحْكَمَتْكَ الثَّجَارِبُ ، وَأَنْتَ مُبَارَكُ الْأَمْرِ ، مَيْمُونُ النُّقِيبَةِ ، قَدْ وَلَيْتَ فَخَبَرْتَ ، وَاخْتَبَرْتَ وَخَيْرْتَ ، فَلَمْ تَنْكَشِفْ مِنْ عَوَاقِبِ قَضَاءِ اللَّهِ إِلَّا عَنْ خِيَارٍ ، فَاحْضَرْ هَذَا الْأَمْرَ بِرَأْيِكَ وَلَا تَغِبْ عَنْهُ ! ثُمَّ جَلَسَ .

فَقَالَ عُمَرُ : تَكَلَّمُوا . فَقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَإِنِّي أَرَى أَنْ تُشَخِّصَ أَهْلَ الشَّامِ مِنْ شَامِيهِمْ ، وَأَهْلَ الْيَمَنِ مِنْ يَمَنِيهِمْ ، وَتُسِيرَ أَنْتَ فِي أَهْلِ هَذَيْنِ الْحَرَمَيْنِ وَأَهْلِ الْمِصْرَيْنِ الْكُوفَةِ وَالْبَصْرَةَ ، فَتُلْقَى جَمْعَ الْمُشْرِكِينَ بِجَمْعِ الْمُؤْمِنِينَ ، فَإِنَّكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَسْتَبْقِي مِنْ نَفْسِكَ بَعْدَ الْعَرَبِ بِأَقْيَّةً ، وَلَا تَمْتَنُ مِنَ الدُّنْيَا بِعَزِيزٍ ، وَلَا تَلُودُ مِنْهَا بِحَرِيزٍ ، فَاحْضَرُهُ بِرَأْيِكَ وَلَا تَغِبْ عَنْهُ ! ثُمَّ جَلَسَ .

فَقَالَ عُمَرُ : تَكَلَّمُوا . فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) :

الْحَمْدُ لِلَّهِ - حَتَّى تَمَّ التَّحْمِيدُ وَالثَّنَاءُ عَلَى
اللَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) - ثُمَّ
قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّكَ إِنِ اشْخَصْتَ أَهْلَ الشَّامِ
مِنْ شَامِهِمْ سَارْتَ الرُّومَ إِلَى ذُرَارِيهِمْ ، وَإِنْ
أَشْخَصْتَ أَهْلَ الْيَمَنِ مِنْ يَمَنِهِمْ سَارْتَ الْحَبَشَةَ إِلَى
ذُرَارِيهِمْ ، وَإِنْ أَشْخَصْتَ مَنْ يَهْدِينِ الْحَرَمَيْنِ
انْتَقَضَتِ الْعَرَبُ عَلَيْكَ مِنْ أَطْرَافِهَا وَأَكْنَافِهَا ،
حَتَّى يَكُونَ مَا تَدْعُ وَرَاءَ ظَهْرِكَ مِنْ عِيَالِ الْعَرَبِ
أَهْمٌ إِلَيْكَ مِمَّا بَيْنَ يَدَيْكَ .

Bunun üzerine konuşmaya başladılar. Kureyş'in hatiplerinden biri olan Talha b. Ubeydullah ayağa kalktı; Allah'a hamd ü sena-dan sonra dedi ki: "Ey Müminlerin Emiri! İşler seni becerikli, zaman seni deneyimli, zorluklar seni dayanıklı ve tecrübeler seni sağlam kılmıştır. İşlerin bereketli ve başarıya yakındır. Velayeti üstlendin ve bu konuda bilgi sahibi oldun; sinadın ve bilgilendin. Allah'ın kazasının sonuçları ancak iradeye bağlı olarak ortaya çıkacaktır. O halde bu savaşta bizzat kendin hazır bulun; görüşlerini uygula ve ondan gafil olma!" Sonra oturdu.

Ömer "Konuşun" deyince (bu kez) Osman b. Affan ayağa kalktı ve Allah'a hamd ü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Bana göre Şam ahalisini Şam'dan, Yemen ahalisini Yemen'den hareket ettirmeli; kendin de şu iki harem (Mekke ile Medine) ahalisiyle Kufe ve Basra ahalisi-nin önünde yola çıkmalısın. Böylece Müslümanların tamamı, müşriklerin tamamı karşısında yer almalıdır. Zira sen ey müminlerin emiri; ne Arapların yok oluşundan sonra yaşamak istersin, ne dünyadan lezzet alırsın, ne de orada barınmak istersin. Öyleyse bizzat kendin meydanda hazır bulun ve ondan gaflet etme!" Sonra oturdu.

Ömer "Konuşun" deyince (bu kez de) Emirülmüminin Ali b. Ebu Talib (a.s) şöyle konuşmaya başladı. "Hamd Allah'a mahsustur." dedi; sonra Allah'a hamd ü senayı, Resulullah'a salât ve selamla tamamlayarak şunları söyledi:

"Eğer Şam ahalisini Şam'dan hareket ettirecek olursan Rumlar onların ailelerine saldırır. Yemen halkını Yemen'den hareket ettirecek olursan Habeşliler onların ailelerine saldırır. Eğer şu iki harem halkını hareket ettirecek olursan Arap her taraftan senin aleyhine baş kaldırır. Sonra da geride bıraktığın Arap aileleri, senin için önünde bulunandan daha önemli duruma gelir.

وَأَمَّا ذِكْرُكَ كَثْرَةَ الْعَجَمِ وَرَهْبَتِكَ مِنْ جُمُوعِهِمْ ، فَإِنَّا لَمْ نَكُنْ نُقَاتِلْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِالْكَثْرَةِ ، وَإِنَّمَا كُنَّا نُقَاتِلُ بِالنَّصْرِ ! وَأَمَّا مَا بَلَغَكَ مِنْ اجْتِمَاعِهِمْ عَلَى الْمَسِيرِ إِلَى الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنَّ اللَّهَ لِمَسِيرِهِمْ أَكْرَهُ مِنْكَ لِذَلِكَ ، وَهُوَ أَوْلَى بِتَغْيِيرِ مَا يَكْرَهُ ! وَإِنَّ الْأَعَاجِمَ إِذَا نَظَرُوا إِلَيْكَ قَالُوا : هَذَا رَجُلٌ الْعَرَبِ ، فَإِنْ قَطَعْتُمُوهُ فَقَدْ قَطَعْتُمْ الْعَرَبَ ، فَكَانَ أَشَدَّ لِكَلْبِهِمْ ، وَكُنْتُ قَدْ أَلْبَيْتُهُمْ عَلَى نَفْسِكَ ، وَأَمَدَّهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ يُمِدُّهُمْ . وَلَكِنِّي أَرَى أَنْ تُقِرَّ هَؤُلَاءِ فِي أَمْصَارِهِمْ ، وَتَكْتَبَ إِلَى أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَلِيَتَفَرَّقُوا عَلَى ثَلَاثِ فِرَقٍ : فَلْتَقُمْ فِرْقَةٌ مِنْهُمْ عَلَى ذَرَارِيهِمْ حَرْسًا لَهُمْ ، وَلْتَقُمْ فِرْقَةٌ فِي أَهْلِ عَهْدِهِمْ لِيَلَّا يَنْتَقِضُوا ، وَلْتَسِرْ فِرْقَةٌ مِنْهُمْ إِلَى إِخْوَانِهِمْ مَدَدًا لَهُمْ !

فَقَالَ عُمَرُ : أَجَلٌ ، هَذَا الرَّأْيُ ! وَقَدْ كُنْتُ أَحِبُّ أَنْ أَتَابِعَ عَلَيْهِ . وَجَعَلَ يُكْرِرُ قَوْلَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَيُنْسِقُهُ ؛ إِعْجَابًا بِهِ وَاخْتِيَارًا لَهُ¹ .

1043 . الْفَتْوح : لَمَّا سَمِعَ عُمَرُ مَقَالََةَ عَلِيٍّ - كَرَّمَ اللَّهُ وَجْهَهُ - وَمَشُورَتَهُ

1 . الإرشاد : ج 1 ص 207 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 180 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 122 - 125 والفتوح : ج 2 ص 289 - 295 والأخبار الطوال : ص 134 .

[فِي حَرْبِ الْفُرسِ] أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ وَقَالَ :
وَيَحْكُمُ ! عَجَزْتُمْ كُلُّكُمْ عَنْ آخِرِكُمْ أَنْ
تَقُولُوا كَمَا قَالَ أَبُو الْحَسَنِ !¹

Acemin çokluğundan söz etmen ve onların toplanmasından tedirgin olman konusuna gelince; [şunu bilesin ki] biz, Resulullah'ın (s.a.a) zamanında çokluğa dayanarak savaşmazdık; ilahî yardıma dayanarak savaşırdık! Onların birleşerek Müslümanlara doğru hareket edecekleri hakkındaki sana ulaşan habere gelince; [bilesin ki] Allah, senden önce onların hareketinden hoşnutsuzluk duymaktadır; O ise, hoşnut olmadığı şeyi değiştirmeye daha evladır!

Acemler sana baktıklarında diyorlar ki: 'Bu, Arapların efendisidir; eğer onu ortadan kaldıracak olursanız Arapları yok etmiş olursunuz.' İşte bu, onların hırsını artırır. Böylece sen kendi elinle onları kendi aleyhine tahrik etmiş olursun; onlara yardım etmeyen de yardımlarına gelir.

Benim görüşüme göre bunları şehirlerinde bırakmalısın. Basra ahalisine bir mektup yaz ve onların üç gruba ayrılmasını emret: Bir grup, ailelerini korumak için kalsın; bir grup da kendileri ile anlaşma halinde olanların anlaşmalarını bozmamaları için dursun. Üçüncü grup ise kardeşlerine yardım ulaştırmak için hareket etsin."

Bunun üzerine Ömer dedi ki: Evet, işte (asıl) görüş budur! Doğrusu ben de bu görüşe uymayı yeğlerim!

(Daha sonra) içerdiği ahenk ve düzen nedeniyle beğendiği ve kabul ettiği Emirülmüminin'in (a.s) bu sözünü, sürekli tekrarlamaya başladı.²

1 . الفتوح : ج 2 ص 295 .

2-el-İrşad, c.1, s.207. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.180; Tarih-i Taberî, c.4, s.122-125; el-Fütuh, c.2, s.289-295; el-Ahbaru't-Tuval, s.134.

1043-el-Fütuh: Ömer, [Fars Savaşı] konusunda Ali'nin (*kere-mallahu vecheh*) görüşünü dinleyince halka dönerek dedi ki: Yazıklar olsun size! Baştan sona kadar hepiniz Ebu'l-Hasan'ın söylediği gibi bir söz söylemekten aciz kaldınız!¹

د : تَقْسِيمُ سَوَادِ الْكُوفَةِ

1044 . تاريخ اليعقوبي: شاورَ عُمَرُ أصحابَ رَسُولِ اللَّهِ فِي سَوَادِ الْكُوفَةِ ، فَقَالَ لَهُ بَعْضُهُمْ : تَقْسِمُهَا بَيْنَنَا ، فَشاورَ عَلِيًّا ، فَقَالَ : إِنْ قَسَمْتَهَا الْيَوْمَ لَمْ يَكُنْ لِمَنْ يَجِيءُ بَعْدَنَا شَيْءٌ ، وَلَكِنْ تُقْرِئُهَا فِي أَيْدِيهِمْ يَعْمَلُونَهَا ، فَتَكُونُ لَنَا وَلِمَنْ بَعْدَنَا . فَقَالَ : وَفَقَكَ اللَّهُ ، هَذَا الرَّأْيُ!²

هـ: حَلِي الْكَعْبَةِ

1045 . نهج البلاغة : رُوِيَ أَنَّهُ ذَكَرَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي أَيَّامِهِ حَلِي الْكَعْبَةِ وَكَثَرَتْهُ ، فَقَالَ قَوْمٌ : لَوْ أَخَذْتَهُ فَجَهَّزْتَ بِهِ جُيُوشَ الْمُسْلِمِينَ كَانَ أَعْظَمَ لِلْأَجْرِ ، وَمَا تَصْنَعُ الْكَعْبَةُ بِالْحَلِيِّ ! فَهَمَّ عُمَرُ بِذَلِكَ ، وَسَأَلَ عَنْهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَقَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام) :

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) وَالْأَمْوَالُ أَرْبَعَةٌ : أَمْوَالُ الْمُسْلِمِينَ فَقَسَمَهَا بَيْنَ الْوَرَثَةِ فِي الْفَرَائِضِ ، وَالْفَقِيءُ فَقَسَمَهُ عَلَى مُسْتَحِقِّيهِ ، وَالْخُمْسُ فَوَضَعَهُ اللَّهُ

¹1-el-Fütuh, c.2, s.295.

² . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 151 وراجع فتوح البلدان : ص 371 والأموال : ص 64 ح 151 و ص 65 ح 153 .

حَيْثُ وَضَعَهُ ، وَالصَّدَقَاتُ فَجَعَلَهَا اللَّهُ حَيْثُ
جَعَلَهَا . وَكَانَ حَلِيَّ الْكَعْبَةِ فِيهَا يَوْمَئِذٍ ،
فَتَرَكَهُ اللَّهُ عَلَى حَالِهِ ; وَلَمْ يَتْرُكْهُ نِسِيَانًا ،
وَلَمْ يَخَفْ عَلَيْهِ مَكَانًا ، فَأَقْرَهُ حَيْثُ أَقْرَهُ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ .

d) Kufe Tarlalarının Taksimi

1044-Tarih-i Yakubî: Ömer, Kufe tarlalarının taksimi konusunda Resulullah'ın (s.a.a) ashabı ile meşveret etti. Bazıları ona "Bu arazileri bizim aramızda taksim et" dedi.

Daha sonra Ali'ye danıştı. [Ali (a.s)] dedi ki: Eğer bugün onları bölüştürecek olursan bizden sonra gelecek olanlara bir şey kalmaz. Ancak onları kendi ellerine bırakırsan, üzerinde çalışırlar. Böylece onların vergisi hem bizim, hem de bizden sonrakilerin olur.

Bunun üzerine Ömer; "Allah seni muvaffak etsin, işte asıl görüş budur!" dedi.¹

e) Kâbe'yi Süsleme

1045-Nehcü'l-Belaga: Ömer b. Hattab'ın hilafet döneminde onun yanında Kâbe'nin süslerinden ve onların çokluğundan söz edildi. Bir grup dedi ki: Eğer onları alırsan ve onunla Müslümanların ordularını donatacak olursan bunun mükâfatı daha büyüktür. Kabe, süsleri ne yapsın?! Ömer, bunu yapmayı kastetti ve onu Emirülmüminin'e sordu.

[Ali (a.s)] dedi ki: Bu Kurân Peygamber'e nazil olduğunda mallar dört kısımdı:

1-Müslümanların malları: Onları, Allah'ın muayyen kıldığı hisseler esas alınarak varisler arasında bölüştürdü.

2-Savaş ganimeti: Onu da müstahakları arasında bölüştürdü.

3-Humus: Allah bunu kendi yerinde karar kıldı.

4-Zekât: Allah, onu da masraf edilmesi gereken yerler için kıldı.

O gün de Kâbe'nin süsleri vardı. Ama Allah, onu kendi hâline bıraktı. O'nun bu bırakışı unutkanlıktan kaynaklanmıyordu, Allah'a gizli kaldığı için de değildi. Öyleyse sen de onu Allah ve Resulünün bıraktığı yerde bırak.

¹-Tarih-i Yakubî, c.2, s.151. Ayrıca bkz: Futuhu'l-Buldan, s.371; el-Emval, s.64, h.151, ve s.65 h.153.

فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : لَوْلَاكَ لَأَفْتَضَحْنَا ! وَتَرَكَ
الْحَلِيَّ بِحَالِهِ¹ .

و : مَا يَجُوزُ لَهُ صَرْفُهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ

1046 . تاريخ الطبري عن ابن عمر :
جَمَعَ النَّاسَ عُمَرُ بِالْمَدِينَةِ حِينَ انْتَهَى
إِلَيْهِ فَتَحَ الْقَادِسِيَّةَ وَدِمَشْقَ ، فَقَالَ :
إِنِّي كُنْتُ امْرَأً تاجِراً ، يُغْنِي اللَّهُ عِيَالِي
بِتِجَارَتِي ، وَقَدْ شَغَلْتُمُونِي بِأَمْرِكُمْ ،
فَمَاذَا تَرُونَ أَنَّهُ يَحِلُّ لِي مِنْ هَذَا
الْمَالِ ؟

فَأَكْثَرَ الْقَوْمُ وَعَلِيٌّ (عليه السلام) سَاكِتٌ ،
فَقَالَ : مَا تَقُولُ يَا عَلِيُّ ؟ فَقَالَ : مَا
أَصْلَحَكَ وَأَصْلَحَ عِيَالَكَ بِالْمَعْرُوفِ ؛ لَيْسَ لَكَ
مِنْ هَذَا الْمَالِ غَيْرُهُ .

فَقَالَ الْقَوْمُ : الْقَوْلُ قَوْلُ ابْنِ
أَبِي طَالِبٍ² .

1 . نهج البلاغة : الحكمة 270 ، المناقب لابن
شهر آشوب : ج 2 ص 368 ؛ ربيع الأبرار : ج 4 ص 26 .
2 . تاريخ الطبري : ج 3 ص 616 ، الكامل في التاريخ :
ج 2 ص 135 ، شرح نهج البلاغة : ج 12 ص 220 .

Bunun üzerine Ömer "Eğer sen olmasaydın rezil olurduk!" dedi. Böylece süsleri kendi hâline bıraktı.¹

f) Halifenin Beytülmal'den Payı

1046-Tarih-i Taberî [İbn-i Ömer'den]: Ömer, Kadisiye ve Dımeşk'in fethinden sonra halkı Medine'de topladı ve dedi ki: Ben ticaretle uğraşan biriydim ve ticaret yaparak ailemin ihtiyacını karşılıyordum. Şimdi ise beni kendi işinizle meşgul etmiş bulunmaktasınız. O halde size göre Beytülmal'den ne kadarı benim için helaldir?

Orada hazır bulunanlar (miktarı) artırdılar. Ancak Ali (a.s) sessizdi. Ömer "Ey Ali, sen ne diyorsun?" diye sorunca şöyle söyledi: Ancak seni ve aileni geçindirecek miktarı (yeter); bundan başkası sana helal değildir.

Bunun üzerine herkes "Asıl görüş, Ali b. Ebu Talib'in görüşüdür" dedi.²

1-Nehcü'l-Belaga, 270. hikmet; Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.368; Rebîu'l-Ebrar, c.4, s.26.

2-Tarih-i Taberî, c.3, s.616; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.135; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.220.

الفصل الثالث : مبادئ خلافة عثمان

3/1

وَصِيَّةُ عُمَرَ بِخُصُوصِ الْخِلَافَةِ

1047 . الطبقات الكبرى عن المسور بن مخرمة : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ صَاحِبُ يَوْمِ الْيَوْمِ الْمُنْبَرِّ فَتَكَلَّمَ بِكَلِمَاتٍ وَقَالَ : إِنْ مِتُّ فَأَمْرُكُمْ إِلَيَّ هَؤُلَاءِ السِّتَّةُ الَّذِينَ فَارَقُوا رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ : عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَنَظِيرُهُ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَنَظِيرُهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ ، وَطَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَنَظِيرُهُ سَعْدُ بْنُ مَالِكٍ . أَلَا وَإِنِّي أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ فِي الْحُكْمِ ، وَالْعَدْلِ فِي الْقَسَمِ¹ .

1048 . الكامل في التاريخ عن عمر بن الخطاب - قبل الوفاة - : قَدْ كُنْتُ أَجْمَعُ بَعْدَ مَقَالَتِي لَكُمْ أَنْ أَنْظُرَ فَأُولَيَّ رَجُلًا أَمْرُكُمْ ؛ هُوَ أَحْرَاكُمْ أَنْ يَحْمِلَكُمْ عَلَى الْحَقِّ - وَأَشَارَ إِلَى عَلِيٍّ - فَرَهَقْتَنِي غَشِيَّةٌ ، فَرَأَيْتُ رَجُلًا دَخَلَ جَنَّةً ، فَجَعَلَ يَقْطِفُ كُلَّ غَضَّةٍ وَيَانِعَةٍ ، فَيَضُمُّهُ إِلَيْهِ وَيُصَيِّرُهُ تَحْتَهُ ، فَعَلِمْتُ أَنَّ اللَّهَ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ وَمُتَوَفِّ عُمَرَ ، فَمَا أَرَدْتُ أَنْ أَتَحَمَّلَهَا حَيًّا

1 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 61 ، كنز العمال : ج 5 ص 732 ح 14249 .

وَمَيِّتًا .

ÜÇÜNCÜ FASIL OSMAN'IN HİLAFETİNİ HAZIRLAYAN FAKTÖRLER

3/1

ÖMER'İN HİLAFET KONUSUNDAKİ VASIYETİ

1047-Tabakatu'l-Kubra [Misver b. Mahrame'den]: Ömer b. Hattab'dan, henüz sağlığı yerindeyken yerine halife tayin etmesi istendi. Ancak o bundan kaçındı. Bir gün minbere çıktı ve birtakım sözler söyledi. Onlardan biri de şuydu:

Ben ölecek olursam, sizin işiniz Resulullah'ın (s.a.a) dünyadan ayrıldığında kendilerinden razı olduğu şu altı kişiye kalmıştır: Ali b. Ebu Talib ve onun dengi Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf ve onun dengi Osman b. Affan, Talha b. Ubeydullah ve onun dengi Sâd b. Malik. Şunu iyi bilin ki ben size hükümde Allah'tan sakınmayı ve taksimde adaleti sağlamayı vasiyet ediyorum.¹

1048-el-Kamil fi't-Tarih [Vefatından önce Ömer b. Hattab'dan]: Size yaptığım konuşmamdan sonra araştırdım ve işinizi içinizden sizi hakka yöneltme hususunda en layık olan birine emanet etmeye karar verdim. [Bunu söylerken Ali'ye (a.s) işaret etti.] Ancak baygınlık geçirdim ve rüyamda bir bahçede meyve toplayan bir kişi gördüm. Taze ve yetişmiş her meyveyi kendisi için topluyor ve altına bırakıyordu. Anladım ki Allah, irade ettiği şeyi yapacak ve Ömer'in ruhunu alacak; o halde yaşarken de ölürken de onun yükünü taşımak

¹1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.61; Kenzu'l-Ummal, c.5, s.732, h.14249.

istememedim.

عَلَيْكُمْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : إِنَّهُمْ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . وَهُمْ : عَلِيٌّ ، وَعُثْمَانُ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ ، وَسَعْدُ ، وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ ، وَطَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؛ فَلِيخْتَارُوا مِنْهُمْ رَجُلًا ، فَإِذَا وَلَّوْا وَالِيًّا فَأَحْسِنُوا مُوَازَرَتَهُ وَأَعِينُوهُ

وما أظنُّ يَلِيَّ إِلَّا أَحَدَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ : عَلِيٌّ أَوْ عُثْمَانُ . فَإِنْ وَلِيَ عُثْمَانُ فَرَجُلٌ فِيهِ لِينٌ ، وَإِنْ وَلِيَ عَلِيٌّ فَفِيهِ دُعَابَةٌ ، وَأَحْزَى بِهِ أَنْ يَحْمِلَهُمْ عَلَى طَرِيقِ الْحَقِّ

وَقَالَ لِصُهَيْبٍ : صَلِّ بِالنَّاسِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، وَأَدْخِلْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ بَيْتًا ، وَقُمْ عَلَى رُؤُوسِهِمْ ؛ فَإِنْ اجْتَمَعَ خَمْسَةٌ وَأَبَى وَاحِدٌ فَاشْدَخْ رَأْسَهُ بِالسَّيْفِ ، وَإِنْ اتَّفَقَ أَرْبَعَةٌ وَأَبَى اثْنَانِ فَاضْرِبْ رَأْسَيْهِمَا ، وَإِنْ رَضِيَ ثَلَاثَةٌ رَجُلًا وَثَلَاثَةٌ رَجُلًا فَحَكِّمُوا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ، فَإِنْ لَمْ يَرْضُوا بِحُكْمِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَكُونُوا مَعَ الَّذِينَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَاقْتُلُوا الْبَاقِينَ إِنْ رَغِبُوا عَمَّا اجْتَمَعَ فِيهِ النَّاسُ¹ .

1049 . تاريخ اليعقوبي : صَيَّرَ [عُمَرُ] الْأَمَرَ

شورى بَيْنَ سِتَّةِ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) : عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ ، وَطَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ² ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ . وَقَالَ : أَخْرَجْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ

1 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 220 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 228 ، تاريخ المدينة : ج 3 ص 924 وفيه من «وما أظنُّ يَلِيَّ» ، العقد الفريد : ج 3 ص 284 كلها نحوه .
2 . كذا في المصدر ، والصحيح : «عبيد الله» .

لِقَرَابَتِهِ مِنِّي .

فَقِيلَ لَهُ فِي ابْنِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، قَالَ :
حَسْبُ آلِ الْخَطَّابِ مَا تَحْمَلُوا مِنْهَا ! إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ
لَمْ يُحْسِنِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ !

Ben, sizlere Resulullah'ın (s.a.a) kendileri hakkında "Bunlar cennet ehlidirler" buyurduğu grubu vasiyet ediyorum. Onlar; Ali, Osman, Abdurrahman, Sâd, Zübeyr b. Avvam ve Talha b. Ubeydullah'tır. Bu kimseler, içlerinden birini seçmelidirler. Her kim de vali olursa, ona iyi yardımcı olun ve kendisini destekleyin...

Ben şu ikisinden, yani Ali ile Osman'dan başkasının hâkim olacağını sanmıyorum. Eğer Osman gelirse, o yumuşak biridir; eğer Ali hâkim olursa onun da şakacılığı vardır ve bu işte halkı hak yola sevk edecek en layık kimsedir...

Sonra Suheyb'e dedi ki: Üç gün halka namaz kıldır ve bu grubu bir evde toplayıp başlarının üzerinde dur. Eğer beş kişi toplanır da bir kişi imtina ederse, kılıçla boynunu vur. Eğer dört kişi ittifak eder de iki kişi kaçınırsa, o iki kişinin boynunu vur. Eğer üç kişi birinden razı olur, diğer üç kişi de başka birine razı gelirse, Abdullah b. Ömer'i hakem edin. Eğer Abdullah b. Ömer'in hakemliğine razı gelmezlerse, bu durumda Abdurrahman b. Avf'ın aralarında bulunduğu kimselerle olun. Diğerleri de eğer halkın üzerine içtima ettiği şeyden kaçınırlarsa, onları öldürün!¹

1049-Tarih-i Yakubî: Ömer, hilafeti Resulullah'ın (s.a.a) ashabından olan altı kişilik şuraya yönlendirdi: Bunlar Ali b. Ebu Talib, Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Abdullah² ve Sâd b. Ebi Vakkas idi. Sonra dedi ki: Said

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.220; Tarih-i Taberî, c.4, s.228; Tarih-i Medine, c.3, s.924; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.284.

2-Kaynakta böyle geçmiştir. Ancak doğru olanı Talha b. Ubeydullah'tır.

b. Zeyd'i bana olan yakınlığı sebebiyle (şuradan) çıkardım.

Oğlu Abdullah b. Ömer'in [şuraya katılması] hakkında söz edilince şöyle dedi: Hattab hanedanı için hilafetten elde ettikleri kâfidir! Abdullah hatta eşini bile boşayamaz!

وَأَمَرَ مُهَيْباً أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حَتَّى يَتَرَاضُوا مِنْ
السُّتَّةِ بِيَوَاحِدٍ ، وَاسْتَعْمَلَ أَبَا طَلْحَةَ زَيْدَ بْنَ سَهْلٍ
الْأَنْصَارِيِّ ، وَقَالَ : إِنْ رَضِيَ أَرْبَعَةٌ وَخَالَفَ اثْنَانِ ،
فَاضْرِبْ عُتْقَ الْإِثْنَيْنِ ، وَإِنْ رَضِيَ ثَلَاثَةٌ وَخَالَفَ
ثَلَاثَةٌ ، فَاضْرِبْ أَعْنَاقَ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ لَيْسَ فِيهِمْ
عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، وَإِنْ جَازَتْ الثَّلَاثَةُ الْأَيَّامَ وَلَمْ
يَتَرَاضُوا بِأَحَدٍ ، فَاضْرِبْ أَعْنَاقَهُمْ جَمِيعاً¹ .

1050 . صحيح البخاري عن عمرو بن ميمون :

قَالُوا [لِعُمَرَ بَعْدَ إِصَابَتِهِ] : أَوْصِ يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اسْتَخْلِفْ . قَالَ : مَا أَجِدُ أَحَدًا
أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْ هَؤُلَاءِ النَّفَرِ - أَوْ الرَّهْطِ -
الَّذِينَ ثَوَّقِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهُوَ عَنْهُمْ
رَاضٍ ، فَسَمَى عَلِيًّا وَعُثْمَانَ وَالزُّبَيْرَ وَطَلْحَةَ وَسَعْدًا
وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ ، وَقَالَ : يَشْهَدُكُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ،
وَلَيْسَ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ - كَهَيْئَةِ التَّعْزِيَةِ لَهُ -
فَإِنْ أَصَابَتْ الْإِمْرَةُ سَعْدًا فَهُوَ ذَاكَ ، وَإِلَّا فَلْيَسْتَعِنْ
بِهِ أَيُّكُمْ مَا أَمَرَ ، فَإِنِّي لَمْ أَعِزْلُهُ عَنْ عَجْزٍ وَلَا
خِيَانَةٍ² .

3/2

رَأْيُ عُمَرَ فِيمَنْ رَشَّحَهُمْ لِلْخِلَافَةِ

1051 . تاريخ اليعقوبي : رُوِيَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 160 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 187 .

2 . صحيح البخاري : ج 3 ص 1355 ح 3497 ، السنن الكبرى : ج 8 ص 259 ح 16579 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 338 ، كنز العمال : ج 5 ص 730 ح 14245 .

قَالَ : طَرَقَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَعْدَ هِدَاةِ مِنَ
 اللَّيْلِ ، فَقَالَ : أَخْرُجْ بِنَا نَحْرُسْ نَوَاجِي
 الْمَدِينَةِ . فَخَرَجَ ، وَعَلَى عُنُقِهِ دِرَّتُهُ حَافِيًا حَتَّى
 أَتَى بَقِيعَ الْغَرْقَدِ¹ ، فَاسْتَلْقَى عَلَى ظَهْرِهِ ، وَجَعَلَ
 يَضْرِبُ أَحْمَصَ قَدَمَيْهِ بِيَدِهِ ، وَتَأَوَّاهُ صَعْدًا .

1 . بَقِيعَ الْغَرْقَدِ : مَوْضِعٌ بِظَاهِرِ الْمَدِينَةِ فِيهِ قُبُورُ
 أَهْلِهَا ، كَانَ بِهِ شَجَرُ الْغَرْقَدِ ، فَذَهَبَ وَبَقِيَ اسْمُهُ
 (النهاية : ج 1 ص 146 وج 3 ص 362) .

(Ömer), altı kişi kendi aralarında birine razı oluncaya dek halka namaz kıldırması için Suheyb'e emretti. Ebu Talha Zeyd b. Sehl el-Ensari'ye de görev vererek ona dedi ki: Eğer dördü razı olur da ikisi muhalefet ederse, o ikisinin boynunu vur. Eğer üçü razı olur da diğer üçü muhalefet ederse, aralarında Abdurrahman'ın bulunmadığı üçünün boynunu vur. Eğer üç gün geçtiği halde birine razı olmazlarsa, hepsinin boynunu vur.¹

1050-Sahih-i Buharî [Amr b. Meymun'dan]: Ömer yaralandıktan sonra ona dediler ki: Ey müminlerin emiri, vasiyet et de yerine bir halife ata!

Dedi ki: Ben, bu iş için, Peygamber vefat ettiğinde kendilerinden razı olduğu şu birkaç kişiden daha layık kimse göremiyorum. Sonra Ali, Osman, Zübeyr, Talha, Sâd ve Abdurrahman'ın isimlerini zikrederek dedi ki: Hiçbir görüş hakkına sahip olmamakla birlikte Abdullah b. Ömer de sizin yanınızda hazır bulunsun. Ömer, bunu, onu teselli etmek amacıyla söyledi [Çünkü onu şuranın dışında bırakmıştı. Daha sonra şöyle konuştu:] Eğer hükümet Sâd'a ulaşırsa, mesele yok! Ancak ona ulaşmazsa, içinizden kim emir olursa ondan yardım alsın. Zira ben acizlik veya hıyanetten dolayı onu azletmedim.²

3/2

ÖMER'İN HİLAFAFETE LAYIK GÖRDÜĞÜ KİMSELER

1051-Tarih-i Yakubî: İbn-i Abbas'tan şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Gecenin bir bölümü geçmişti ki Ömer evimin kapısını çaldı. "Dışarı çık da birlikte Medine'nin etrafında devriye atalım!" dedi. Boynunda kamçısı vardı ve ayakları yalındı. Bakîu'l-Garkad³ mezarlığına varınca sırt üstü uzandı. Ayaklarının altındaki tümseklige vuruyor ve ah çekiyordu.

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.160. Ayrıca bkz: *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.187.

2-Sahih-i Buharî, c.3, s.1355, h.3497; *Sünen-i Kübra*, c.8, s.259, h.16579; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.338; *Kenzu'l-Ummal*, c.5, s.730, h.14245.

3-Bakîu'l-Garkad: Eskiden Baki mezarlığında garkad ağaçları vardı ve burası onlarla anılırdı. Zamanla sözü edilen ağaçlar tükendi, ancak adı kaldı (*en-Nihaye*, c.1, s.146 ve c.3, s.362).

فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، مَا أَخْرَجَكَ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ ؟ !

قَالَ : أَمْرُ اللَّهِ يَا بَنَ عَبَّاس !

قَالَ : [قُلْتُ :] إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُكَ بِمَا فِي نَفْسِكَ .

قَالَ : غُصَّ غَوَاصٌ ، إِنْ كُنْتَ لَتَقُولَ فَتُحْسِنُ !

قَالَ : [قُلْتُ :] ذَكَرْتَ هَذَا الْأَمْرَ بِعَيْنِهِ وَإِلَى مَنْ تُصَيِّرُهُ .

قَالَ : صَدَقْتَ !

قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : أَيْنَ أَنْتَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ؟

فَقَالَ : ذَاكَ رَجُلٌ مُمَسِّكٌ ، وَهَذَا الْأَمْرُ لَا يَصْلُحُ إِلَّا لِمُعْطٍ فِي غَيْرِ سَرَفٍ ، وَمَانِعٍ فِي غَيْرِ إِقْتَارٍ .

قَالَ : فَقُلْتُ : سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ؟

قَالَ : مُؤْمِنٌ ضَعِيفٌ .

قَالَ : فَقُلْتُ : طَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ¹ ؟

قَالَ : ذَاكَ رَجُلٌ يُنَاوِلُ لِلشَّرَفِ وَالْمَدِيحِ ، يُعْطِي مَالَهُ حَتَّى يَصِلَ إِلَى مَالِ غَيْرِهِ ، وَفِيهِ بَأٌ وَكِبَرٌ .

قَالَ : فَقُلْتُ : فَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ ؛ فَهُوَ فَارِسُ الْإِسْلَامِ ؟

قَالَ : ذَاكَ يَوْمٌ إِنْسَانٌ وَيَوْمٌ شَيْطَانٌ ، وَعِقَّةُ نَفْسٍ ، إِنْ كَانَ لِيُكَادِحُ عَلَى الْمِكِيلَةِ مِنْ بُكْرَةٍ إِلَى الظُّهْرِ حَتَّى يَفُوتَهُ الصَّلَاةُ !

قَالَ : فَقُلْتُ : عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ ؟

1 . كَذَا فِي الْمَصْدَرِ ، وَالصَّحِيحُ : «عَبِيدُ اللَّهِ» .

- "Ey müminlerin emiri! Seni bu işe sürükleyen şey nedir?" diye sordum.

Ömer: Allah'ın işi, ey Abbas'ın oğlu!

(İbn-i Abbas): İstersen sana içinden geçen şeyi haber vereyim.

Ömer: Ey usta hatip; başla öyleyse, çünkü sen ne söylersen güzel söylersin!

(İbn-i Abbas): Bu işi [hilafeti] ve onu kime bırakacağını düşünüyorsun.

Ömer: Doğru söyledin!

(İbn-i Abbas): Neden Abdurrahman b. Avf'tan gaflet ediyorsun?

Ömer: O cimri biridir. Bu iş, ancak israf etmeyecek ölçüde bağışta bulunan ve cimrilik etmeyecek derecede tutumlu davranan birine yakışır.

(İbn-i Abbas): Sâd b. Ebi Vakkas nasıl?

Ömer: Zayıf bir mümindir.

(İbn-i Abbas): Peki ya Talha b. Abdullah?¹

Ömer: Büyüklük ve övgü peşinde olan biridir. Elindeki malı, başka bir mala ulaşmak için bağışta bulunur. Kendini beğenmişliği ve kibri vardır.

(İbn-i Abbas): İslam süvarisi Zübeyr b. Avvam nasıl peki?

Ömer: O, bir gün insan, bir gün şeytandır. Mal toplamaya oldukça düşkündür. Bir batman mal için sabahtan öğlene kadar kendisini helak eder; hatta bazen namazı kazaya bile kalır!

(İbn-i Abbas): Peki, Osman b. Affan?

1-Kaynakta böyle geçmektedir. Ama doğru olanı Talha b. Ubeydullah'tır.

قَالَ : إِنْ وَلِيَّ حَمَلَ ابْنِ أَبِي مُعَيْطٍ وَبَنِي أُمَيَّةَ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ ، وَأَعْطَاهُمْ مَالَ اللَّهِ ، وَلَئِنْ وَلِيَّ لَيَفْعَلَنَّ وَاللَّهِ ، وَلَئِنْ فَعَلَ لَتَسِيرَنَّ الْعَرَبُ إِلَيْهِ حَتَّى تَقْتُلَهُ فِي بَيْتِهِ ! ثُمَّ سَكَتَ .

قَالَ : فَقَالَ : إِمضِهَا ، يَا بَنَ عَبَّاسَ ، أَ تَرَى صَاحِبَكُمْ لَهَا مَوْضِعاً ؟

قَالَ : فَقُلْتُ : وَأَيْنَ يَتَّبَعُكَ مِنْ ذَلِكَ مَعَ فَضْلِهِ وَسَابِقَتِهِ وَقَرَابَتِهِ وَعِلْمِهِ !

قَالَ : هُوَ وَاللَّهُ كَمَا ذَكَرْتُ ، وَلَوْ وَلِيَهُمْ تَحَمَّلَهُمْ عَلَى مَنَهْجِ الطَّرِيقِ ؛ فَأَخَذَ الْمَحْجَّةَ الْوَاضِحَةَ ! إِلَّا أَنَّ فِيهِ خِصَالاً : الدُّعَابَةُ فِي الْمَجْلِسِ ، وَاسْتِبْدَادُ الرَّأْيِ ، وَالتَّبْكِيْتُ لِلنَّاسِ مَعَ خِدَائَةِ السِّنِّ .

قَالَ : قُلْتُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، هَلَا اسْتَحْدَثْتُمْ سَنَّهُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ إِذْ خَرَجَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ وَدٍّ ، وَقَدْ كُفِعَ عَنْهُ الْأَبْطَالُ وَتَأَخَّرَتْ عَنْهُ الْأَشْيَاخُ ! وَيَوْمَ بَدْرٍ إِذْ كَانَ يَقُطُّ الْأَقْرَانَ قَطًّا ، وَلَا سَبَقْتُمُوهُ بِالْإِسْلَامِ إِذْ كَانَ جَعَلَتْهُ السَّعْبُ وَقَرِيشٌ يَسْتَوْفِيكُمْ !

فَقَالَ : إِلَيْكَ يَا بَنَ عَبَّاسَ ! أَ تُرِيدُ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَمَا فَعَلَ أَبُوكَ وَعَلِيٌّ بِأَبِي بَكْرٍ يَوْمَ دَخَلَ عَلَيْهِ ؟ !

قَالَ : فَكَرِهْتُ أَنْ أُغْضِبَهُ فَسَكَتُ .

فَقَالَ : وَاللَّهِ ، يَا بَنَ عَبَّاسَ ، إِنْ عَلِيًّا ابْنَ عَمِّكَ لَأَحَقُّ النَّاسِ بِهَا ! وَلَكِنْ قُرَيْشاً لَا تَحْتَمِلُهُ . وَلَئِنْ وَلِيَهُمْ لَيَأْخُذْنَهُمْ بِمُرِّ الْحَقِّ لَا يَجِدُونَ عِنْدَهُ رُخْصَةً ؛ وَلَئِنْ فَعَلَ لَيَنْكُثَنَّ بَيْعَتَهُ ثُمَّ لَيَتَحَارَبُنَّ !¹

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 158 وراجع تاريخ

Ömer: Eğer hâkim olursa Muayt ve Ümeyye oğullarını halkın boynuna bindirecek, Allah'ın malını onlara peşkeş çekecek! Allah'a and olsun ki o hâkim olursa bunu muhakkak yapacak. O vakit Arap üzerine yürüyecek ve onu kendi evinde öldürecektir!

(Bir süre) sustu ve ardından şöyle dedi: Ey Abbas'ın oğlu, bunları geç! Bu işte efendin (Ali) için bir yer görüyor musun?

(İbn-i Abbas): Onca fazileti, (İslam'daki) sabıkası, (Peygamber'-e) yakınlığı ve ilmi ile ne diye hilafetten uzak kalsın ki?

Ömer: Allah'a and olsun ki o, dediğin gibidir. Eğer o, Müslümanlara hükümet edecek olursa onları yola getirir ve açık bir yol tutar. Ancak onun da bazı özellikleri var: Mecliste şaka yapıyor, kendi görüşünü dayatıyor ve yaşının küçük olmasına rağmen halkı kınıyor.

(İbn-i Abbas): Ey müminlerin emiri! Neden Handek Savaşı'nda onun yaşını küçük saymadınız? Hani pehlivanların, karşısında donup kaldığı ve büyüklerin, karşısında geri adım attığı Amr b. Abduved ile savaşmak için meydana çıkmıştı ya! Yine, Bedir Savaşı'nda rakiplerini ikiye böldüğünde onun yaşını hiç de küçük saymamıştınız. Neden Kureyş sizi çevrelediğinde İslam'a girme konusunda ondan öne geçmediniz?

[Söz buraya varınca] Ömer dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu, yeter artık! Bana, baban ile Ali'nin bir zamanlar Ebubekir'e gelerek yaptıklarının aynını mı yapmak istiyorsun?

[İbn-i Abbas der ki]: Ben, onu kızdırmak istemedim ve sustum. Derken şunları söyledi: Ey Abbas'ın oğlu! Allah'a andolsun ki amcanın oğlu Ali, halk arasında hilafete en layık olan kimsedir. Fakat Kureyş ona tahammül etmez. O, insanlara hâkim olursa onlara hakkın acı yüzünü gösterecektir; onun yanında haktan kaçamayacaklardır. Böyle yaptığında ise kesinlikle onunla biati

bozacak ve savaşacaklardır!¹

1052 . شرح نهج البلاغة عن ابن عباس :
 كُنْتُ عِنْدَ عُمَرَ ، فَتَنَفَّسَ نَفْسًا ظَنَنْتُ أَنْ أَضْلَاعَهُ قَدْ
 انْفَرَجَتْ ، فَقُلْتُ : مَا أَخْرَجَ هَذَا النَّفْسَ مِنْكَ يَا
 أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِلَّا هُمْ شَدِيدٌ !
 قَالَ : إِي وَاللَّهِ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ! إِنِّي فَكَّرْتُ فَلَمْ
 أَدْرِ فِيمَنْ أَجْعَلُ هَذَا الْأَمْرَ بَعْدِي . ثُمَّ قَالَ :
 لَعَلَّكَ تَرَى صَاحِبَكَ لَهَا أَهْلًا !
 قُلْتُ : وَمَا يَمْنَعُهُ مِنْ ذَلِكَ مَعَ جِهَادِهِ
 وَسَابِقَتِهِ وَقَرَابَتِهِ وَعِلْمِهِ !
 قَالَ : صَدَقْتَ ! وَلَكِنَّهُ امْرُؤٌ فِيهِ دُعَابَةٌ .
 قُلْتُ : فَأَيَّنَ أَنْتَ عَنْ طَلْحَةَ ؟
 قَالَ : ذُو الْبَأْوِ ، وَبِإِصْبَعِهِ الْمَقْطُوعَةَ !
 قُلْتُ : فَعَبْدُ الرَّحْمَنِ ؟
 قَالَ : رَجُلٌ ضَعِيفٌ ; لَوْ صَارَ الْأَمْرُ إِلَيْهِ لَوَضَعَ
 خَاتَمَهُ فِي يَدِ امْرَأَتِهِ !
 قُلْتُ : فَالزُّبَيْرُ ؟
 قَالَ : شَكِسُ لَقِيسٍ يُلَاطِمُ فِي النَّقِيعِ فِي صَاعٍ مِنْ
 بُرٍّ !
 قُلْتُ : فَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ؟
 قَالَ : صَاحِبُ سِلَاحٍ وَمِقْنَبٍ .
 قُلْتُ : فَعُثْمَانُ ؟ قَالَ : أَوْه ! – ثَلَاثًا –
 وَاللَّهِ ، لَئِنْ وَلِيَهَا لَيَحْمِلَنَّ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ عَلَى
 رِقَابِ النَّاسِ ، ثُمَّ لَتَنْهَضُ الْعَرَبُ

¹-Tarih-i Yakubî, c.2, s.158. Ayrıca bkz: Tarih-i Medine, c.3, s.882; el-Fütuh, c.2, s.325; el-İstîab, c.3, s.215.

إِلَيْهِ !

1052-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas'tan]: Ömer'in yanındaydım. Öylesine derinden bir nefes çekti ki adeta kaburgaları birbirinden ayrıldı sandım. (Sonra şöyle konuştuk:)

(İbn-i Abbas): Ey müminlerin emiri, bu nefesi ancak çok büyük bir sıkıntı dışarı çıkarabilirdi!

Ömer: Allah'a and olsun ki evet, ey Abbas'ın oğlu! Çok düşündüm ama kendimden sonra bu işi kime bırakacağımı bulamadım. [Bir süre durakladı ve şöyle dedi:] Belki de sen, efendini bu işe daha layık görüyorsundur!

(İbn-i Abbas): Cihadı, sabıkası, yakınlığı ve ilmiyle birlikte onu bundan engelleyen şey ne olabilir?

Ömer: Doğru söyledin, ancak o şakacı bir kişidir.

(İbn-i Abbas): Talha'yı neden seçmiyorsun?

Ömer: Kesik parmağına rağmen kendisi ile övünen biridir!

(İbn-i Abbas): Abdurrahman'a [ne dersin]?

Ömer: Zayıf bir kişidir. Eğer emirlik ona ulaşırsa (hükümet mührünü taşıyan) yüzüğünü eşinin parmağına geçirir!

(İbn-i Abbas): Peki ya Zübeyr?

Ömer: Kötü huylu ve her şeye hırslı biridir; rutubet almış bir batman buğday için dahi tokat atar!

(İbn-i Abbas): Sâd b. Ebi Vakkas nasıl?

Ömer: O silah ve savaş adamıdır [hilafet adamı değil].

(İbn-i Abbas): Peki ya Osman?

Ömer: Ah [bunu üç kez tekrarladı]! Allah'a andolsun ki o eğer bu işe gelecek olursa Ebu Muayt oğullarını halkın

boynuna bindirecek, sonra da Arap ona karşı ayaklanacaktır!..

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ بَعْدَ أَنْ سَكَتَ هُنَيْهَةً ، وَقَالَ :
أَجْرُؤُهُمْ وَاللَّهِ ، إِنْ وَلِيَهَا ، أَنْ يَحْمِلَهُمْ عَلَى
كِتَابِ رَبِّهِمْ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِمْ (صلى الله عليه وآله)
لصَاحِبِكَ ! أَمَا إِنْ وَلِيَّ أَمْرَهُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى
الْمَحْجَةِ الْبَيْضَاءِ وَالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ !¹

1053 . المصنّف عن عبد الرحمن القاري :

إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَرَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَا
جَالِسَيْنِ . . . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ لِلْأَنْصَارِيِّ : مَنْ تَرَى
النَّاسَ يَقُولُونَ يَكُونُ الْخَلِيفَةُ بَعْدِي ؟
فَعَدَّدَ رِجَالًا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ ، وَلَمْ يُسَمِّ
عَلِيًّا .

فَقَالَ عُمَرُ : فَمَا لَهُمْ مِنْ أَبِي الْحَسَنِ ! فَوَاللَّهِ
إِنَّهُ لَأَحْرَاهُمْ ، إِنْ كَانَ عَلَيْهِمْ ، أَنْ يُقِيمَهُمْ
عَلَى طَرِيقَةٍ مِنَ الْحَقِّ !²

1054 . الإمامة والسياسة عن عمر بن

الخطّاب - في قَضِيَّةِ الشُّورَى - : وَاللَّهِ ، مَا
يَمْنَعُنِي أَنْ أَسْتَخْلِفَكَ يَا سَعْدُ إِلَّا شِدَّتْكَ
وِغْلَظَّتْكَ ، مَعَ أَنَّكَ رَجُلٌ حَرْبٍ !

وَمَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ إِلَّا أَنَّكَ
فِرْعَوْنُ هَذِهِ الْأُمَّةِ !

وَمَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ يَا زُبَيْرُ إِلَّا أَنَّكَ مُؤْمِنُ
الرِّضَى ، كَافِرُ الْعُضْبِ !

وَمَا يَمْنَعُنِي مِنْ طَلْحَةَ إِلَّا نَخْوَتُهُ وَكِبَرُهُ ،

1 . شرح نهج البلاغة : ج 12 ص 51 و ج 6 ص 326 .

2 . المصنّف لعبد الرزّاق : ج 5 ص 446 ح 9761 ، الأدب
المفرد : ص 176 ح 582 وراجع أنساب الأشراف : ج 3 ص 14 والعقد
الفريد : ج 3 ص 284 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 228 والكامل في
التاريخ : ج 2 ص 220 .

وَلَوْ وَلِيَهَا وَضَعَ خَاتَمَهُ فِي إِصْبَعِ امْرَأَتِهِ !
 وَمَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ يَا عُثْمَانُ إِلَّا عَصِيَّتُكَ وَحُبُّكَ
 قَوْمَكَ وَأَهْلَكَ !

(İbn-i Abbas der ki): Sonra azıcık sükût etti ve ardından bana dönerek dedi ki: Allah'a andolsun ki hâkim olduğu takdirde onları Rablerinin kitabına ve peygamberlerinin sünnetine amel etmeye yöneltecek cesaret ancak senin efendinde (Ali) vardır. Şunu iyi bil ki eğer hükümeti eline alırsa, onları apaçık yola ve sırat-ı müstakime götürecektir.¹

1053-el-Musannef [Abdurrahman el-Karî'den]: Ömer b. Hattab ile Ensar'dan bir kişi oturmuşlardı... Ömer, Ensar'dan olana "Halk benden sonra kimin halife olacağını söylüyor?" diye sordu. O, muhacirlerden birkaçının ismini saydı ve Ali'den söz etmedi.

Ömer dedi ki: Neden Ebu'l-Hasan'ı önemsemiyorlar? Allah'a andolsun ki onların en layığı odur. Eğer hâkim olursa, onları hak yolda (dimdik) ayakta tutacaktır.²

1054-el-İmame ve's-Siyase [Şura meselesi hakkında, Ömer b. Hattab'dan]: Ey Sâd! Allah'a andolsun ki kaba ve sert oluşun dışında hiçbir şey seni halife tayin etmeme engel olamaz. Bununla birlikte sen savaş adamısın [hilafet adamı değil]!

Ey Abdurrahman! Seni halife tayin etmeme mani olan tek şey şu ki, sen bu ümmetin Firavun'usun!

Beni senden alıkoyan şeye gelince ey Zübeyr! Sen razı olduğunda mümin, öfkелendiğinde de kâfirsın!

Talha'yı halife tayin etmekten beni engelleyen şey ise onun kendini beğenmiş ve kibirli biri olmasıdır. Eğer o hâkim olursa,

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.51 ve c.6, s.326.

2-el-Musannef, Abdürrezzak, c.5, s.446, h.9761; el-Edebu'l-Müfred, s.176, h.582 . Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.14; İkdu'l-Ferid, c.3, s.284; Tarih-i Taberî, c.4, s.228; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.220.

(hilafet mührünü taşıyan) yüzüğü karısının parmağına geçirir!

Ey Osman! Beni senden alıkoyan tek şey taassubun ile kavmine ve ailene olan ilgindir!

وَمَا يَمْنَعُنِي مِنْكَ يَا عَلِيُّ إِلَّا حِرْصُكَ عَلَيْهَا !
وَأَنَّكَ أَحَرَى الْقَوْمِ ، إِنْ وَلَّيْتَهَا ، أَنْ تُقِيمَ
عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ، وَالصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ¹ .

1055 . الطبقات الكبرى عن عمرو بن ميمون : شَهِدْتُ عُمَرَ يَوْمَ طُعْنِ . . . ثُمَّ قَالَ :
أَدْعُوا لِي عَلِيًّا ، وَعُثْمَانَ ، وَطَلْحَةَ ،
وَالزُّبَيْرَ ، وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ ، وَسَعْدًا ؛
فَلَمْ يُكَلِّمْ أَحَدًا مِنْهُمْ غَيْرَ عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ .

فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، لَعَلَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ يَعْرِفُونَ
لَكَ قَرَابَتَكَ مِنَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) ، وَصِهْرَكَ ،
وَمَا آتَاكَ اللَّهُ مِنَ الْفِقْهِ وَالْعِلْمِ ، فَإِنْ وَلَّيْتَ
هَذَا الْأَمْرَ فَاتَّقِ اللَّهَ فِيهِ !

ثُمَّ دَعَا عُثْمَانَ فَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ، لَعَلَّ
هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ يَعْرِفُونَ لَكَ صِهْرَكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) وَسَيِّدِكَ وَشَرَفِكَ ، فَإِنْ وَلَّيْتَ هَذَا الْأَمْرَ
فَاتَّقِ اللَّهَ ، وَلَا تَحْمِلَنَّ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ عَلَى رِقَابِ
النَّاسِ !

ثُمَّ قَالَ : أَدْعُوا لِي صُهْبِيًّا ، فَدَعِيَ ،
فَقَالَ : صَلِّ بِالنَّاسِ ثَلَاثًا ، وَلِيَخْلُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ
فِي بَيْتٍ ، فَإِذَا اجْتَمَعُوا عَلَى رَجُلٍ ، فَمَنْ
خَالَفَهُمْ فَاضْرِبُوا رَأْسَهُ .

فَلَمَّا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِ عُمَرَ ، قَالَ عُمَرُ : لَوْ

1 . الإمامة والسياسة : ج1 ص43 وراجع الإيضاح :
ص500 .

وَلَوْهَا الْأَجَلُ سَلَكَ بِهِمُ الطَّرِيقَ ! فَقَالَ لَهُ ابْنُ
عُمَرَ : فَمَا يَمْنَعُكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ :
أَكْرَهُ أَنْ أَتَحْمَلَهَا حَيًّا وَمَيِّتًا¹ .

1 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 340 ، تاريخ دمشق :
ج 42 ص 427 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 120 وراجع الإمامة
والسياسة : ج 1 ص 43 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 442 .

Sana gelince ey Ali! Beni senden alıkoyan tek şey hilafete olan arzundur! Ancak hükümet sana teslim edilecek olursa, toplumu apaçık hakka ve sırat-ı müstakime (giden yolda) ayakta tutmaya en layık olan da sensin.¹

1055-et-Tabakatu'l-Kubra [Amr b. Meymun'dan]: Yaralandığı gün Ömer'i gördüm... Sonra "Bana Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sâd'ı çağırın" dedi. Ancak bunlardan Ali ve Osman dışında hiçbiriyle konuşmadı.

(Ali'ye dönerek) dedi ki: Ey Ali! Belki de bu kavim, senin Peygamber'e (s.a.a) olan yakınlığını, onun damadı oluşunu ve Allah'ın fıkıhtan ve ilimden yana sana bahşettiği şeyleri tanıyacaktır. Eğer bu iş sana bırakılırsa Allah'tan sakın!

Sonra Osman'ı çağırdı ve dedi ki: Belki de şu kavim, senin Resulullah'ın (s.a.a) damadı olduğunu, yaşını ve efendiliğini tanıyacaktır. Eğer bu iş sana bırakılırsa, Allah'tan sakın ve Ebu Muayt oğullarını insanların boynuna bindirme!

Daha sonra "Bana Suheyb'i çağırın" dedi. (Suheyb) çağırıldığında ona dedi ki: Üç gün halka namaz kıldır. Bunlar (altı kişi) bir evde halvet etsinler. Bir kişi üzerinde ittifak edecek olurlarsa muhalefet edenin boynunu vurun.

Onlar Ömer'in yanından ayrıldıkları sırada Ömer dedi ki: Eğer hükümeti saçının ön kısmı dökülmüş olana (Ali'ye) bırakılırsa, onları (doğru) yola götürecektir!

İbn-i Ömer "Ey müminlerin emiri! O halde seni [onu tayin etmekten] alıkoyan şey nedir?" diye sorunca dedi ki: Yaşarken de ölürken de hilafet yükünü taşımak istemiyorum.²

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.43. Ayrıca bkz: el-İzah, s.500.

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.340; Tarih-i Dimeşk, c.42, s.427; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.120. Ayrıca bkz: el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.43; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.442.

3/3

ما جرى في الشورى

1056 . صحيح البخاري عن عمرو بن ميمون :
لَمَّا فُرِعَ مِنْ دَفْنِهِ [أَي عُمَرَ] اجْتَمَعَ هَؤُلَاءِ الرَّهْطُ ،
فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : اجْعَلُوا أَمْرَكُمْ إِلَى ثَلَاثَةِ
مِنْكُمْ .

فَقَالَ الزُّبَيْرُ : قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِي إِلَى عَلِيٍّ ، فَقَالَ
طَلْحَةُ : قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِي إِلَى عُثْمَانَ ، وَقَالَ سَعْدُ :
قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِي إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : أَيُّكُمْ تَبَرَّأَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ
فَنَجْعَلُهُ إِلَيْهِ وَاللَّهُ عَلَيْهِ وَالْإِسْلَامُ لِيَنْظُرَنَّ أَفْضَلُهُمْ فِي
نَفْسِهِ ؟ فَأَسْكَتَ الشَّيْخَانُ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : أَفَتَجْعَلُونَهُ إِلَيَّ وَاللَّهُ عَلَيَّ أَلَا
أَلَوْ عَنْ أَفْضَلِكُمْ ؟ قَالَا : نَعَمْ .

فَأَخَذَ بِيَدِ أَحَدِهِمَا فَقَالَ : لَكَ قَرَابَةٌ مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَالْقِدْمُ فِي الْإِسْلَامِ مَا قَدْ
عَلِمْتُ ، فَاللَّهُ عَلَيْكَ لَئِنْ أَمَرْتُكَ لَتَعْدِلَنَّ ، وَلَئِنْ
أَمَرْتُ عُثْمَانَ لَتَسْمَعَنَّ وَلَتُطِيعَنَّ .

ثُمَّ خَلَا بِالْآخِرِ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ . فَلَمَّا أَخَذَ
الْمِيثَاقَ قَالَ : اِرْفَعْ يَدَكَ يَا عُثْمَانُ ، فَبَايَعَهُ ،
فَبَايَعَ لَهُ عَلِيٌّ ، وَوَلِيَ أَهْلَ الدَّارِ فَبَايَعُوهُ¹ .

1057 . تاريخ الطبري : خَرَجَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ
عَوْفٍ وَعَلَيْهِ عِمَامَتُهُ الَّتِي عَمَّمَهُ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) ، مُتَقَلِّدًا سَيْفَهُ ، حَتَّى رَكِبَ الْمِنْبَرَ ،
فَوَقَّفَ وَقُوفًا طَوِيلًا ، ثُمَّ دَعَا بِمَا لَمْ يَسْمَعْهُ
النَّاسُ ، ثُمَّ تَكَلَّمَ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي قَدْ

1 . صحيح البخاري : ج 3 ص 1356 ح 3497 ، تاريخ
الخلفاء : ص 158 .

سَأَلْتُكُمْ سِرّاً وَجَهراً عَنْ إِمَامِكُمْ فَلَمْ أَجِدْكُمْ تَعْدِلُونَ
بِأَحَدِ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ : إِمَّا عَلِيٌّ وَإِمَّا عُثْمَانُ ،
فَقُمْ إِلَيَّ يَا عَلِيُّ !

3/3

ŞURÂ'DA OLUP BİTENLER

1056-Sahih-i Buharî [Amr b. Meymun'dan]: Ömer'in defnedilmesi tamamlanınca bu grup toplandı.

Abdurrahman: Görüşünüzü üç kişiden yana belirtin, dedi.

Zübeyr: Ben görüşümü Ali'den yana kullandım.

Talha: Ben, görüşümü Osman'a bıraktım.

Sâd: Ben de görüşümü Abdurrahman b. Avf'a bıraktım.

Abdurrahman: İkinizden hanginiz (Ali ve Osman) bu işten uzaklaşır? Böylece tayin işini ona bırakalım da Allah ve İslam ona şahit olsun; hangisi en faziletliyse ona nazar etsin?

Her iki şeyh de sükût etti. Abdurrahman (yine) dedi ki: Acaba bu işte beni hâkem kılıyor musunuz? İcinizden en faziletli olanı seçme konusunda gevşeklik göstermeyeceğime Allah da şahidim olsun!

İkisi de "Evet" deyince Abdurrahman o ikisinden birinin (Ali'nin) elinden tutarak dedi ki: Senin Resulullah'a (s.a.a) akrabalık bağın vardır; kendin de biliyorsun ki İslam'da uzun bir geçmişin vardır. Öyleyse Allah sana şahit olsun; eğer seni emir kılacak olursam adaletli davranacaksın ve eğer Osman'ı emir edersem dinleyip itaat edeceksin.

Daha sonra diğeri ile halvet etti ve ona da aynı şeyi söyledi. Ahit alınca "Kaldır elini ey Osman!" dedi ve ona biat etti. Ali de ona biat etti. Evde bulunanlar da içeri girip ona biat ettiler.¹

1057-Tarih-i Taberî: Abdurrahman b. Avf başında Resulullah'ın bıraktığı imame ve yanında kılıcı sarkmış bir vaziyette çıkageldi. Doğruca minbere çıktı ve uzun bir süre bekledi. Daha sonra hiç kimsenin iştimizeceği şekilde dua etti. Ardından bir konuşma yaparak

1-Sahih-i Buharî, c.3, s.1356, h.3497; Tarihu'l-Hulefa, s.158.

şöyle dedi: Ey insanlar! Ben gizlide ve açıkta sizlere imamınız hakkında sorduğumda şu ikisiyle bir tuttuğunuz tek bir kişi bile görmedim: Ya Ali (dediniz) ya da Osman. O halde ey Ali, kalk da yanıma gel!

فَقَامَ إِلَيْهِ عَلِيٌّ فَوَقَفَ تَحْتَ الْمِنْبَرِ ، فَأَخَذَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بِيَدِهِ فَقَالَ : هَلْ أَنْتَ مُبَايَعِي عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَفِعْلِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ ؟

قَالَ : اللَّهُمَّ لَا ، وَلَكِنْ عَلَى جَهْدِي مِنْ ذَلِكَ وَطَاقَتِي . فَأَرْسَلَ يَدَهُ .

ثُمَّ نَادَى فَقَالَ : قُمْ إِلَيَّ يَا عُثْمَانُ ! فَأَخَذَ بِيَدِهِ - وَهُوَ فِي مَوْقِفِ عَلِيٍّ الَّذِي كَانَ فِيهِ - فَقَالَ : هَلْ أَنْتَ مُبَايَعِي عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَفِعْلِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ ؟

قَالَ : اللَّهُمَّ نَعَمْ .

فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى سَقْفِ الْمَسْجِدِ وَيَدُهُ فِي يَدِ عُثْمَانَ ، ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ اسْمَعْ وَاشْهَدْ ! اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ مَا فِي رَقَبَتِي مِنْ ذَاكَ فِي رَقَبَةِ عُثْمَانَ .

وَأَزْدَحَمَ النَّاسُ يُبَايِعُونَ عُثْمَانَ حَتَّى غَشَوْهُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ ، فَقَعَدَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ مَقْعَدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) مِنَ الْمِنْبَرِ ، وَأَقْعَدَ عُثْمَانَ عَلَى الدَّرَجَةِ الثَّانِيَةِ ، فَجَعَلَ النَّاسُ يُبَايِعُونَهُ ، وَتَلَكَأَ عَلِيٌّ ، فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : «فَمَنْ نَكَّتَ فَأَيْمًا يَنْكُتُ عَلَيَّ نَفْسِهِ وَ مَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ

فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا¹ .

فَرَجَعَ عَلِيٌّ يَشُقُّ النَّاسَ حَتَّى بَايَعَ وَهُوَ
يَقُولُ : خُدْعَةٌ وَأَيُّمَا خُدْعَةٍ ! !²

1 . الفتح : 10 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 238 ، تاريخ الإسلام
للذهبي : ج 3 ص 305 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 146 .

Bunun üzerine Ali (a.s) ona doğru ayağa kalktı ve minberin altında durdu. Derken Abdurrahman elinden tutarak dedi ki: Acaba benimle Allah'ın kitabı, Peygamber'inin sünneti, Ebubekir ve Ömer'in yöntemi üzerine biatleşiyor musun?

Ali (a.s) dedi ki: Allah şahidim olsun ki hayır; ancak bunda gücümün yettiği ölçüde olanı kabul ederim.

Böylece Ali'nin elini bıraktı ve (Osman'a dönerek) yükses sesle "Ey Osman, kalk ve yanıma gel!" dedi. Derken onun elinden tuttu. (O sırada) Osman, az önce Ali'nin durduğu yerde duruyordu. Sonra dedi ki: Acaba benimle Allah'ın kitabı, Peygamber'inin sünneti, Ebubekir ve Ömer'in yöntemi üzerine biatleşiyor musun?

Osman: Allah şahidim olsun ki evet, dedi.

Bunun üzerine Abdurrahman başını mescidin tavanına doğru kaldırdı; eli Osman'ın elinde olduğu halde dedi ki: Allah'ım; işit ve şahit ol! Allah'ım; bu işte benim boynumda olanı Osman'ın boynuna bıraktım.

Halk Osman'a biatte izdiham yarattı. Öyle ki minberin kenarında adeta onun üzerini örterek görünmesini engellediler.

Abdurrahman, minberde Peygamber'in (s.a.a) oturduğu yere oturdu ve Osman'ı ikinci basamağa oturttu. Böylece halk ona biat etmeye başladı. Ali (a.s) duraksadı. Bunun üzerine Abdurrahman şu ayeti okudu: *"Artık kim dönerse zararı kendi nefsi-nedir ve kim Allah ile ahitleştiği şeyde durursa ona, yakında büyük bir ecir verilecektir."*¹

Ali (a.s) geri döndü ve halkın arasından geçerek biat etti. O sırada şöyle diyordu: "Bu bir hileydi, ama ne hile!"²

1-Fetih, 10.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.238; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.305; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.146.

1058 . الكامل في التاريخ : لَمَّا دُفِنَ
 عُمَرُ ، جَمَعَ الْمُقَدَّادُ أَهْلَ الشُّورَى . . . فَقَالَ
 عَبْدُ الرَّحْمَنِ : أَيُّكُمْ يُخْرِجُ مِنْهَا نَفْسَهُ وَيَتَّقِلُّهَا
 عَلَى أَنْ يُؤَلِّيَهَا أَفْضَلَكُمْ ؟ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ .
 فَقَالَ : فَأَنَا أَنْخَلِجُ مِنْهَا .
 فَقَالَ عُثْمَانُ : أَنَا أَوَّلُ مَنْ رَضِيَ .
 فَقَالَ الْقَوْمُ : قَدْ رَضِينَا ، وَعَلَيَّ سَاكِتٌ .
 فَقَالَ : مَا تَقُولُ يَا أَبَا الْحَسَنِ ؟
 قَالَ : أَعْطِنِي مَوْثِقًا لَتُؤَثِّرَنَّ الْحَقَّ ، وَلَا تَتَّبِعُ
 الْهَوَى ، وَلَا تَخْصُ ذَا رَحِمٍ ، وَلَا تَأْلُو الْأُمَّةَ نُصْحًا .
 فَقَالَ : أَعْطُونِي مَوَاقِيقَكُمْ عَلَى أَنْ تَكُونُوا
 مَعِيَ عَلَى مَنْ بَدَّلَ وَغَيَّرَ ، وَأَنْ تَرْضَوْا مَنْ اخْتَرْتُ
 لَكُمْ ؛ وَعَلَيَّ مِيثَاقُ اللَّهِ أَلَّا أَخْصُ ذَا رَحِمٍ لِرَحِمِهِ ،
 وَلَا آلُو الْمُسْلِمِينَ . فَأَخَذَ مِنْهُمْ مِيثَاقًا ،
 وَأَعْطَاهُمْ مِثْلَهُ
 وَدَارَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لَيْلِيَهُ يَلْقَى أَصْحَابَ
 رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَمَنْ وَافَى الْمَدِينَةَ مِنْ
 أَمْرَاءِ الْأَجْنَادِ وَأَشْرَافِ النَّاسِ يُشَاوِرُهُمْ ، حَتَّى
 إِذَا كَانَ اللَّيْلَةُ الَّتِي صَبِيحَتُهَا تَسْتَكْمِلُ الْأَجَلَ
 أَتَى مَنْزِلَ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ فَأَيَقَظُهُ ، وَقَالَ
 لَهُ : لَمْ أَذُقْ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ كَبِيرَ غَمَضٍ !
 انْطَلِقْ فَادْعُ الزُّبَيْرَ وَسَعْدًا . فَدَعَاهُمَا ، فَبَدَأَ
 بِالزُّبَيْرِ فَقَالَ لَهُ : خَلَّ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ وَهَذَا
 الْأَمْرُ .
 قَالَ : نَصِيبِي لِعَلِيٍّ .
 وَقَالَ لِسَعْدٍ : اجْعَلْ نَصِيبَكَ لِي .
 فَقَالَ : إِنْ اخْتَرْتَ نَفْسَكَ فَتَنَمَ ، وَإِنْ اخْتَرْتَ
 عُثْمَانَ فَعَلَيٌّ أَحَبُّ إِلَيَّ

1058-el-Kamil fi't-Tarih: Ömer defnedilince Mikdad, şurâ üye-

lerini topladı... Abdurrahman "İçinizden hanginiz kendini onun (şurânın) dışına çıkarır da hilafeti en faziletli olanınıza vermeyi üzerine alır?" diye sordu. Ancak hiç kimse ona cevap vermedi. Bunun üzerine (tekrar) dedi ki: Ben kendimi ondan çıkarıyorum.

Osman: Ben buna ilk razı olan kişiyim, dedi.

Orada bulunanlar: Biz de razı olduk, dediler. Ali (a.s) sükût etmişti.

Abdurrahman: Ey Ebu'l-Hasan! Sen ne diyorsun, diye sordu.

Ali (a.s): Bana hakkı seçeceğine, nefsî arzuna uymayacağına, akrabana özel davranmayacağına ve ümmetin hayrı konusunda geri kalmayacağına dair sağlam bir söz ver, dedi.

Abdurrahman da dedi ki: Sözüne amel etmeyen ve verdiği sözü değiştiren kimseye karşı benimle olacağınıza dair siz bana söz verin ve sizin için kimi seçsem ona razı olun. Ben de Allah ile ahdediyorum ki hiçbir akrabaya akrabalığından dolayı ayrıcalık vermeyeceğim ve Müslümanlar için gevşeklik göstermeyeceğim.

Böylece onlardan taahhüt aldı ve aynı şekilde taahhütte bulundu... Geceleri dolaşüyor; Resulullah'ın (s.a.a) ashabından, ordu komutanlarından ve halkın ileri gelenlerinden görüştüğü herkesle son güne kadar meşveret ediyordu. Son gece Misver b. Mahrame'nin evine geldi. Onu uyandırarak dedi ki: Bu gece gözüme uyku girmedi. Git ve Zübeyr ile Sâd'ı çağır!

Misver o ikisini çağırdı. Abdurrahman Zübeyr'den başlayarak dedi ki: Abdumenaf oğullarını bu işte yalnız bırak!

Zübeyr: Benim oyum Ali'yedir, dedi.

Abdurrahman, Sâd'a dönerek: Oyunu bana ver, dedi.

Sâd da dedi ki: Eğer kendini (hilafete aday) seçtiysen olur, ama Osman'ı seçtiysen Ali benim için daha sevimlidir...

فَلَمَّا صَلُّوا الصُّبْحَ جَمَعَ الرَّهْطُ ، وَبَعَثَ إِلَى

مَنْ حَضَرَهُ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ وَأَهْلِ السَّابِقَةِ
وَالْفَضْلِ مِنَ الْأَنْصَارِ وَإِلَى أُمَرَاءِ الْأَجْنَادِ ،
فَاجْتَمَعُوا حَتَّى التَّجَّ الْمَسْجِدُ بِأَهْلِهِ ،
فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ النَّاسَ قَدْ
أَجْمَعُوا أَنْ يَرْجِعَ أَهْلُ الْأَمْصَارِ إِلَى
أَمْصَارِهِمْ ، فَأَشِيرُوا عَلَيَّ .

فَقَالَ عَمَّارٌ : إِنْ أَرَدْتَ أَلَّا يَخْتَلِفَ
الْمُسْلِمُونَ فَبَايِعْ عَلِيًّا . فَقَالَ
الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ : صَدَقَ عَمَّارٌ ! إِنْ
بَايَعْتَ عَلِيًّا قُلْنَا : سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا .

قَالَ ابْنُ أَبِي سَرْحٍ : إِنْ أَرَدْتَ أَلَّا تَخْتَلِفَ
قُرَيْشٌ فَبَايِعْ عُثْمَانَ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ
أَبِي رَبِيعَةَ : صَدَقَ ! إِنْ بَايَعْتَ عُثْمَانَ
قُلْنَا : سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا .

فَشَتَّمَ عَمَّارُ بْنُ أَبِي سَرْحٍ وَقَالَ : مَتَى كُنْتَ
تَنْصَحُ الْمُسْلِمِينَ ! !

فَتَكَلَّمَ بَنُو هَاشِمٍ وَبَنُو أُمَيَّةَ ، فَقَالَ
عَمَّارٌ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّ اللَّهَ أَكْرَمَنَا بِنَبِيِّهِ
وَأَعَزَّنَا بِدِينِهِ ، فَأَنَّى تَصْرَفُونَ هَذَا الْأَمْرَ
عَنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ ؟ ! فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي
مَخْزُومٍ : لَقَدْ عَدَوْتَ طُورَكَ يَا بَنَ سُمَيَّةَ ! وَمَا
أَنْتَ وَتَأْمِيرُ قُرَيْشٍ لَأَنْفُسِهَا ! !

فَقَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ : يَا
عَبْدَ الرَّحْمَنِ ، افْرُغْ قَبْلَ أَنْ يَفْتَتِنَ
النَّاسُ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : إِنِّي قَدْ نَظَرْتُ

وَشَاوَرْتُ ، فَلَا تَجْعَلَنَّ - أَيُّهَا الرَّهْطُ - عَلَيَّ
أَنْفُسَكُمْ سَبِيلًا . وَدَعَا عَلِيًّا وَقَالَ : عَلَيْكَ
عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ لَتَعْمَلَنَّ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ
رَسُولِهِ وَسِيرَةِ الْخَلِيفَتَيْنِ مِنْ بَعْدِهِ .

Sabah namazını kıldıklarında [Abdurrahman] şurâ üyelerini topladı. Muhacirlere, Ensar'dan sabıka ve fazilet sahibi olanlara ve ordu kumandanlarından hazır olabilecek herkese haber gönderip çağırttı. O kadar toplandılar ki mescid onlarla doldu.

(Nihayet) dedi ki: Ey insanlar! Herkes toplanmış bulunmakta; o halde her şehirli kendi hemşehrisine dönsün. Meşveret edin ve görüşlerinizi bana söyleyin.

Ammar: Eğer Müslümanların ihtilafa düşmelerini istemiyorsan Ali'ye biat et!

Mikdad b. Esved: Ammar doğru söylüyor; eğer Ali'ye biat edersen, "İşittik ve itaat ettik" deriz!

İbn-i Ebi Serh: Eğer Kureyş'in muhalefet etmesini istemiyorsan Osman'a biat et!

Abdullah b. Ebu Rabîa: Doğru söylüyor. Eğer Osman'a biat edersen, "İşittik ve itaat ettik" deriz!

Ammar, İbn-i Serh'i kınayarak dedi ki: Sen ne zamandan beri Müslümanların hayrını düşünüyorsun?

Derken Haşim oğulları ile Ümeyye oğulları karşılıklı konuşmaya başladılar. Ammar dedi ki: Ey insanlar! Allah bize Peygamberi ile ikramda bulundu ve dini ile de bizleri aziz kıldı. Öyleyse ne diye bu işi Peygamberinizin Ehlibeyt'inden uzaklaştırıyorsunuz?

Benî Mahzum kabilesinden bir kişi dedi ki: Haddini aştın ey Sümeyye'nin oğlu! Sen kim oluyorsun da Kureyş'e emir tayin etmeye kalkışıyorsun?

Sâd b. Ebi Vakkas dedi ki: Ey Abdurrahman, insanlar fitneye düşmeden önce bu işi tamamla!

Bunun üzerine Abdurrahman dedi ki: Ben (yeterince) araştırdım ve istişarede bulundum. O halde ey şurâ heyeti! Artık kendi aleyhinize (dönecek başka) bir yol tutmayın! Sonra Ali'yi çağırdı ve dedi ki: Allah'ın kitabına ve Resulünün sünnetine amel edeceğine ve onun iki halifesinin yöntemine uyacağına dair Allah'a ahitte bulun!

قَالَ : أَرْجُو أَنْ أَفْعَلَ ; فَأَعْمَلَ بِمَبْلَغِ عِلْمِي وَطَاقَتِي .

وَدَعَا عُثْمَانَ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَا قَالَ لِعَلِيٍّ ، فَقَالَ : نَعَمْ نَعْمَلُ .

فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى سَقْفِ الْمَسْجِدِ وَيَدُهُ فِي يَدِ عُثْمَانَ فَقَالَ : اللَّهُمَّ اسْمَعْ وَاشْهَدْ ! اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ جَعَلْتُ مَا فِي رَقَبَتِي مِنْ ذَلِكَ فِي رَقَبَةِ عُثْمَانَ . فَبَايَعَهُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : لَيْسَ هَذَا أَوَّلَ يَوْمٍ تَظَاهَرْتُمْ فِيهِ عَلَيْنَا ! **«فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ»**¹ ، وَاللَّهُ مَا وَلَّيْتَ عُثْمَانَ إِلَّا لِيَرُدَّ الْأَمْرَ إِلَيْكَ ! ! وَاللَّهُ كُلَّ يَوْمٍ فِي شَأْنٍ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : يَا عَلِيُّ ، لَا تَجْعَلْ عَلَى نَفْسِكَ حُجَّةً وَسَبِيلًا . فَخَرَجَ عَلِيُّ وَهُوَ يَقُولُ : سَيَبْلُغُ الْكِتَابُ أَجَلَهُ !

فَقَالَ الْمِقْدَادُ : يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ ، أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ تَرَكْتَهُ وَإِنَّهُ مِنَ الَّذِينَ يَقْضُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ !

فَقَالَ : يَا مِقْدَادُ ، وَاللَّهِ لَقَدْ اجْتَهَدْتُ لِلْمُسْلِمِينَ .

قَالَ : إِنْ كُنْتَ أَرَدْتَ اللَّهُ فَأَثَابَكَ اللَّهُ ثَوَابَ الْمُحْسِنِينَ .

فَقَالَ الْمِقْدَادُ : مَا رَأَيْتُ مِثْلَ مَا أَتَى إِلَى أَهْلِ هَذَا الْبَيْتِ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ ! إِنِّي لَا أَعْجَبُ مِنْ قُرَيْشٍ أَنْهُمْ تَرَكَوا رَجُلًا مَا أَقُولُ وَلَا أَعْلَمُ أَنَّ رَجُلًا أَقْضَى بِالْعَدْلِ وَلَا أَعْلَمُ مِنْهُ ! ! أَمَا وَاللَّهِ

لَوْ أَجِدُ أَعْوَانًا عَلَيْهِ !

Ali: Yapacağımı umuyorum; ilmim ve takatim ölçüsünde yapacağım.

[Abdurrahman daha sonra] Osman'ı çağırdı ve Ali'ye söylediğinin aynısını ona da söyledi. Osman: Evet, dedi; amel edeceğiz.

O vakit Abdurrahman başını mescidin tavanına doğru kaldırdı ve eli Osman'ın elinde olduğu hâlde dedi ki: Allah'ım, işit ve şahit ol; Allah'ım, bu işte benim boynumda olanı Osman'ın boynuna bıraktım.

Sonra da ona biat etti. (Bu gelişmelerin ardından) Ali (a.s) dedi ki: Bu, bizim aleyhimizde birbirinize arka çıktığınız ilk gün değil ki (şaşkınlıkla karşılayayım)! "(Bundan sonra bana düşen) *hakkıyla sabretmektir. Anlattıklarınız karşısında yardım edecek olan ancak Allah'tır.*"¹ Allah'a and olsun ki sen, ancak sana geri çevirsin diye bu işi Osman'a bıraktın! Oysa Allah her gün bir iştedir.

Abdurrahman dedi ki: Ey Ali! Kendi aleyhine delil olabilecek itiraz yolu açma!

Ali (a.s): Çok yakında bu yazı da sonuna varacaktır! diyerek dışarı çıktı.

Mikdad: Ey Abdurrahman! Allah'a and olsun ki sen onu terk ettin; hâlbuki o, hak ile hükmedenlerdendi ve onun vasıtasıyla adaletli davranılırdı!

[Abdurrahman]: Ey Mikdad! Allah'a and olsun ki ben, Müslümanlar için çaba sarf ettim.

Mikdad: Eğer Allah için yaptıysan Allah seni iyilerin sevabı ile mükâfatlandırsın.

Mikdad (daha sonra şöyle) dedi: Ben, peygamberlerinden sonra şu Ehlibeyt'inin başına gelenlerin bir benzerini daha görmedim! Doğrusu Kureyş'e şaşıyorum; öyle birini terk ettiler ki ondan daha adil ve daha bilgili birini ne tanıyorum, ne de söylemişimdir! Vallahi eğer ona yardımcılar bulsaydım [onun isteği doğrultusunda size karşı kıyam

1-Yusuf, 18.

ederdim!]

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : يَا مِقْدَادُ ، اَتَّقِ اللَّهَ !
فَإِنِّي خَائِفٌ عَلَيْكَ الْفِتْنَةَ .

فَقَالَ رَجُلٌ لِمِقْدَادٍ : رَحِمَكَ اللَّهُ ! مَنْ أَهْلُ
هَذَا الْبَيْتِ ؟ وَمَنْ هَذَا الرَّجُلُ ؟

قَالَ : أَهْلُ الْبَيْتِ بَنُو عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ،
وَالرَّجُلُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : إِنَّ النَّاسَ يَنْظُرُونَ إِلَى
قُرَيْشٍ ، وَقُرَيْشٌ تَنْظُرُ بَيْنَهَا فَتَقُولُ : إِنْ
وَلِيَ عَلَيْكُمْ بَنُو هَاشِمٍ لَمْ تَخْرُجْ مِنْهُمْ
أَبَدًا ، وَمَا كَانَتْ فِي غَيْرِهِمْ تَدَاوَلْتُمُوهَا
بَيْنَكُمْ¹ .

1059 . تَارِيخُ الْيَعْقُوبِيِّ : كَانَ

عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ الزُّهْرِيُّ - لَمَّا تُوفِّيَ
عُمَرُ وَاجْتَمَعُوا لِلشُّورَى - سَأَلَهُمْ أَنْ يُخْرِجَ
نَفْسَهُ مِنْهَا عَلَى أَنْ يَخْتَارَ مِنْهُمْ رَجُلًا ،
فَفَعَلُوا ذَلِكَ ، فَأَقَامَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، وَخَلَا
بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، فَقَالَ : لَنَا اللَّهُ
عَلَيْكَ ، إِنْ وُلِّيتَ هَذَا الْأَمْرَ ، أَنْ تَسِيرَ
فِينَا بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَسِيرَةِ أَبِي بَكْرٍ
وَعُمَرَ .

فَقَالَ : أَسِيرُ فِيكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ
مَا اسْتَطَعْتُ .

فَخَلَا بِعُثْمَانَ فَقَالَ لَهُ : لَنَا اللَّهُ عَلَيْكَ ، إِنْ
وُلِّيتَ هَذَا الْأَمْرَ ، أَنْ تَسِيرَ فِينَا بِكِتَابِ اللَّهِ

1 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 221 - 224 ، تاريخ
الطبري : ج 4 ص 230 - 233 ، تاريخ المدينة : ج 3
ص 926 - 931 ، العقد الفريد : ج 3 ص 286 - 288 كلها نحوه .

وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ وَسِيرَةَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ .
فَقَالَ : لَكُمْ أَنْ أُسِيرَ فِيكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ
نَبِيِّهِ وَسِيرَةِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ .

Abdurrahman: Ey Mikdad, Allah'tan sakın! Doğrusu ben senin fitneye düşmenden korkarım.

(O sırada) biri Mikdad'a "Allah sana rahmet etsin! Bu Ehlibeyt kimlerdir? [Senin işaret ettiğin] o kişi kimdir?" diye sorunca Mikdad dedi ki: Ehlibeyt, Abdulmuttalib oğullarıdır ve o kişi, Ali b. Ebu Talib'dir.

Derken Ali (araya girerek) dedi ki: İnsanlar, Kureyş'e bakıyorlar. Kureyş de kendi arasındakilere bakıp şöyle söylüyor: Eğer Haşim oğulları bize hükümet edecek olursa, [hilafet] asla onların elinden çıkmayacaktır. Ama diğerlerinin elinde olduğu sürece onu kendi aranızda döndürebilirsiniz.¹

1059-Tarih-i Yakubî: Ömer vefat edince şurâ üyeleri toplandı. Abdurrahman b. Avf ez-Zuhrî onlardan kendisini hilafet adaylığından çıkarmalarını, buna karşılık halifeyi, geri kalan adaylardan bizzat kendisinin seçeceğini önermiş, onlar da bunu yapmıştı. (Böylece) üç gün bekledi. Sonra Ali b. Ebu Talib ile halvet etti ve dedi ki: Allah'ı sana şahit tutuyorum ki eğer bu iş sana bırakılırsa aramızda Allah'ın kitabına, Peygamber'in (s.a.a) sünnetine ve Ebubekir ile Ömer'in yöntemine göre amel edeceksin!

Ali (a.s): Elimden geldiğince aranızda Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünneti üzere amel edeceğim, dedi.

Abdurrahman daha sonra Osman ile halvet etti ve ona dedi ki: Allah'ı sana şahit tutuyorum ki eğer bu iş sana bırakılırsa aramızda Allah'ın kitabına, Peygamber'in (s.a.a) sünnetine ve Ebu-

¹-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.221-224; Tarih-i Taberî, c.4 s.230-233; Tarih-i Medine, c.3, s.926-931; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.286-288.

bekir ile Ömer'in yöntemine göre amel edeceksin!

Osman: Sizin için aranızda Allah'ın kitabı, Peygamberinin sünneti ve Ebubekir ile Ömer'in yöntemine uygun olarak amel edeceğim, dedi.

ثُمَّ خَلَا بِعَلِيٍّ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ الْأُولَى ، فَأَجَابَهُ مِثْلَ الْجَوَابِ الْأَوَّلِ ؛ ثُمَّ خَلَا بِعُثْمَانَ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ الْمَقَالَةِ الْأُولَى ، فَأَجَابَهُ مِثْلَ مَا كَانَ أَجَابَهُ ، ثُمَّ خَلَا بِعَلِيٍّ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ الْمَقَالَةِ الْأُولَى ، فَقَالَ : إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ لَا يُحْتَاجُ مَعَهُمَا إِلَى إِجْبَرِ أَحَدٍ ! أَنْتَ مُجْتَهِدٌ أَنْ تَزُوِيَ هَذَا الْأَمْرَ عَنِّي ! !

فَخَلَا بِعُثْمَانَ فَأَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ ، فَأَجَابَهُ بِذَلِكَ الْجَوَابِ ، وَصَفَّقَ عَلَى يَدِهِ ¹ .

1060 . الْأَمَالِي لِلطُّوسِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : إِنَّ الْقَوْمَ حِينَ اجْتَمَعُوا لِلشُّورَى فَقَالُوا فِيهَا ، وَنَاجَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ رَجُلٌ مِنْهُمْ عَلَى حِدَةٍ ، ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) : عَلَيْكَ عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ ، لَئِنْ وُلِّيتَ لَتَعْمَلَنَّ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَسِيرَةِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (عليه السلام) : عَلَيَّ عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ ، لَئِنْ وُلِّيتُ أَمْرَكُمْ لَأَعْمَلَنَّ بِكِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ لِعُثْمَانَ كَقَوْلِهِ لِعَلِيٍّ (عليه السلام) فَأَجَابَهُ : أَنْ نَعَمْ .

فَرَدَّ عَلَيْهِمَا الْقَوْلَ ثَلَاثًا ، كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ عَلِيٌّ (عليه السلام) كَقَوْلِهِ ، وَيُجِيبُهُ عُثْمَانُ : أَنْ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 162 وراجع الأمالي للطوسي : ص 557 ح 1171 وشرح نهج البلاغة : ج 9 ص 53 .

نَعَمْ ، فَبَايَعَ عُثْمَانَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ عِنْدَ ذَلِكَ¹ .

1061 . مسند ابن حنبل عن أبي وائل :
 قُلْتُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ : كَيْفَ بَايَعْتُمْ
 عُثْمَانَ وَتَرَكْتُمْ عَلِيًّا (رضي الله عنه) ؟

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص709 ح1512 .

Abdurrahman, daha sonra Ali ile halvet etti ve ona ilk söylediği sözü yine söyledi. Ali de (a.s) ilk verdiği cevabı verdi. Bunun üzerine Osman ile halvet etti ve aynı sözü ona da tekrarladı: O da daha önceki cevabını tekrarladı. Bir kez daha Ali ile halvet etti ve ona ilk söylediği sözü söyledi.

Bunun üzerine Ali (a.s): Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünneti varken hiç kimsenin yöntemine ihtiyaç kalmaz; sen hilafeti benden uzaklaştırmaya çalışıyorsun, dedi.

(Böylece Abdurrahman) Osman ile halvet etti ve ona söylediği sözü tekrarladı. Yine aynı cevabı alınca elini onun eline koydu [ve biat etti].¹

1060-el-Emali, Şeyh Tusî [Muhammed b. Amr b. Hazm'den]: Şurâ üyeleri meşveret için toplandıklarında hilafet hakkında konuştular. Abdurrahman onlardan her biriyle ayrı ayrı görüştü. Daha sonra Ali'ye (a.s) dedi ki: Eğer yönetim sana verilirse Allah'ın kitabına, Peygamberinin sünnetine, Ebubekir ile Ömer'in yöntemine göre amel edeceğine dair Allah'a karşı ahdetmelisin!

Ali (a.s): Eğer yönetim bana verilirse Allah'ın kitabına ve Peygamberinin sünnetine göre amel edeceğime dair Allah ile ahdediyorum, dedi.

Abdurrahman, Ali'ye (a.s) söylediği sözün aynısını Osman'a da söyledi. Osman "Evet" cevabını verdikten sonra Abdurrahman, sözünü her ikisi için de üç defa tekrarladı. Her defasında Ali (a.s) aynı sözünü söyledi ve Osman "Evet" cevabını yineledi. Böylece Abdurrahman, üçüncü cevabı aldığında Osman'a biat etti.²

1061-Müsned-i İbn-i Hanbel [Ebu Vail'den]: Abdurrahman b. Avf'a "Nasıl oldu da Osman'a biat edip Ali'yi (a.s) bıraktınız?" diye sordum.

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.162. Ayrıca bkz: *Emali*, Şeyh Tusî, s.557, h.1171; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.9, s.53.

2-*Emali*, Şeyh Tusî, s.709, h.1512.

قَالَ : مَا ذَنْبِي ؟ قَدْ بَدَأْتُ بِعَلِيِّ فَقُلْتُ :
أُبَايِعُكَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ رَسُولِهِ ، وَسِيرَةِ
أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ . فَقَالَ : فِيمَا اسْتَطَعْتُ . ثُمَّ
عَرَضْتُهَا عَلَى عُثْمَانَ فَقِيلَ لَهَا ¹ .

1062 . الْأَمَالِي لِلطُّوسِي عَنْ أَبِي ذَرٍّ : إِنَّ
عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَام) وَعُثْمَانَ وَطَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ
وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ ،
أَمَرَهُمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنْ يَدْخُلُوا بَيْتًا
وَيُغْلِقُوا عَلَيْهِمْ بَابَهُ وَيَتَشَاوَرُوا فِي أَمْرِهِمْ ،
وَأَجَلَهُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ، فَإِنْ تَوَافَقَ خَمْسَةٌ عَلَى
قَوْلٍ وَاحِدٍ وَأَبَى رَجُلٌ مِنْهُمْ ، قُتِلَ ذَلِكَ الرَّجُلُ ،
وَإِنْ تَوَافَقَ أَرْبَعَةٌ وَأَبَى اثْنَانِ ، قُتِلَ
الْإِثْنَانِ ، فَلَمَّا تَوَافَقُوا جَمِيعًا عَلَى رَأْيٍ
وَاحِدٍ ، قَالَ لَهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (عَلَيْهِ
السَّلَام) : إِنِّي أَحِبُّ أَنْ تَسْمَعُوا مِنِّي مَا أَقُولُ ،

1 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 162 ح 557 ، المنتظم : ج 4
ص 337 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 304 ، تاريخ
الخلفاء : ص 182 .

وفي الإمامة والسياسة ج 1 ص 45 : أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ
عَوْفٍ أَخَذَ بِيَدِ عُثْمَانَ ، فَقَالَ لَهُ : عَلَيْكَ عَهْدُ اللَّهِ وَمِيثَاقُهُ ،
لَنْ أَبَايَعَكَ لِتَقِيمَنَّا لَنَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ رَسُولِهِ وَسُنَّةَ
صَاحِبَيْكَ ، وَشَرَطَ عُمَرَ ؛ أَنْ لَا تَجْعَلَ أَحَدًا مِنْ بَنِي أُمَيَّةٍ عَلَى
رِقَابِ النَّاسِ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : نَعَمْ .
ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَام) ، فَقَالَ لَهُ : أَبَايَعُكَ عَلَى
شَرَطِ عُمَرَ ؛ أَنْ لَا تَجْعَلَ أَحَدًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ عَلَى رِقَابِ
النَّاسِ .

فَقَالَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَام) عِنْدَ ذَلِكَ : مَا لَكَ وَلِهَذَا إِذَا
قَطَعْتَهَا فِي عُنُقِي ؟ فَإِنَّ عَلِيَّ الْجَاهِدَ لِأُمَّةٍ مُحَمَّدٌ حَيْثُ عَلِمْتَ
الْقُوَّةَ وَالْأَمَانَةَ اسْتَعْنَتْ بِهَا ، كَانَ فِي بَنِي هَاشِمٍ أَوْ
غَيْرِهِمْ .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : لَا وَاللَّهِ ، حَتَّى تَعْطِينِي هَذَا الشَّرْطَ .
قَالَ عَلِيٌّ : وَاللَّهِ لَا أُعْطِيكَه أَبَدًا .

فَإِنْ يَكُنْ حَقًّا فَاقْبَلُوهُ ، وَإِنْ يَكُنْ بَاطِلًا
فَأَنْكِرُوهُ . قَالُوا : قُل

Dedi ki: Benim suçum ne? Ben önce Ali'den başlayarak "Allah'ın kitabına, Peygamberinin sünnetine, Ebubekir ile Ömer'in yöntemine uyman şartıyla sana biat ediyorum!" dedim. Ama o "Yapabildiğim kadarıyla" dedi. Sonra aynı teklifi Osman'a sundum, o da bunu kabul etti.¹

1062-el-Emalî, Şeyh Tusî [Ebuzer'den]: Ömer b. Hattab; Ali (a.s), Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sâd b. Ebi Vakkas'a bir evde toplanmalarını ve kapıyı kendi üzerlerine kilitleyerek işleri konusunda meşveret etmelerini emretti. Onlara üç günlük de bir süre verdi. [Ömer'in emrine göre] beş kişi bir sözde anlaşır da biri bundan kaçınırsa o kimse öldürülecekti. Dört kişi tevafuk eder de ikisi bundan kaçınırsa yine o ikisi öldürülecekti.

Hepsi bir görüş üzerinde tevafuk edince Ali b. Ebu Talib (a.s) onlara dedi ki: Ben, söyleyeceklerimi benden dinlemenizi isterim; eğer hak ise kabul edin ve eğer batıl ise inkâr edin!

Dediler ki: Söyle...

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.162, h.557; el-Muntazam, c.4, s.337; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.304; Tarihu'l-Hulefa, s.182.

el-İmame ve's-Siyase'de (c.1, s.45) şöyle geçer: Abdurrahman b. Avf, Osman'ın elinden tuttu ve ona dedi ki: Eğer sana biat edersem bizim için Allah'ın kitabı, resulünün ve iki arkadaşının sünnetini uygulayacağına dair Allah'a ahit ve sağlam bir söz vermelisin. Yine Ömer'in "Ümeyye oğullarından hiçbirini insanların boynuna bindirmemen" şartını yerine getirmelisin.

Osman: Peki, olur, dedi.

Abdurrahman, daha sonra Ali'nin (a.s) elinden tutarak dedi ki: Sana Ömer'in şartı üzerine biat ederim; yani Haşim oğullarından hiçbirini insanların boynuna bindirmeyeceksin."

Buna karşılık Ali (a.s) dedi ki: Senin, bana böyle bir şart koşmaya hakkın yok! Muhammed ümmeti için çalışmak benim görevimdir; nerede güç ve emanet bulursam ondan yardım alırım. Bu, ister Haşim oğulları içinde olsun, ister onların dışındakiler arasında olsun, böyledir.

Abdurrahman: Allah'a andolsun ki hayır; bana bu şartı yerine getireceğine dair söz vermelisin.

Ali (a.s.): Allah'a yemin olsun ki sana asla böyle bir söz vermeyeceğim!

فَمَا زَالَ يُنَاشِدُهُمْ ، وَيُذَكِّرُهُمْ مَا أَكْرَمَهُ اللَّهُ تَعَالَى ، وَأَنْعَمَ عَلَيْهِ بِهِ ، حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ وَدَنَتِ الصَّلَاةُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ : أَمَّا إِذَا أَقَرَرْتُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ ، وَبَانَ لَكُمْ مِنْ سَبَبِي الَّذِي ذَكَرْتُ ، فَعَلَيْكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَحَدَهُ ، وَأَنْهَاطِكُمْ عَنْ سَخَطِ اللَّهِ ، فَلَا تُعَرِّضُوا وَلَا تُضَيِّعُوا أَمْرِي ، وَرُدُّوا الْحَقَّ إِلَى أَهْلِهِ ، وَاتَّبِعُوا سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ (صلى الله عليه وآله) وَسُنَّتِي مِنْ بَعْدِهِ ، فَإِنَّكُمْ إِنْ خَالَفْتُمُونِي خَالَفْتُمْ نَبِيِّكُمْ (صلى الله عليه وآله) ، فَقَدْ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْهُ جَمِيعُكُمْ ، وَسَلِّمُوا إِلَى مَنْ هُوَ لَهَا أَهْلٌ وَهِيَ لَهُ أَهْلٌ ، أَمَّا وَاللَّهِ مَا أَنَا بِالرَّاعِبِ فِي دُنْيَاكُمْ ، وَلَا قُلْتُ مَا قُلْتُ لَكُمْ افْتِخَارًا وَلَا تَزَكِيَّةً لِنَفْسِي، وَلَكِنْ حَدَّثْتُ بِنِعْمَةِ رَبِّي، وَأَخَذْتُ عَلَيْكُمْ بِالْحُجَّةِ . ثُمَّ نَهَضَ إِلَى الصَّلَاةِ .

فَتَأَمَّرَ الْقَوْمُ فِيمَا بَيْنَهُمْ وَتَشَاوَرُوا ، فَقَالُوا : قَدْ فَضَّلَ اللَّهُ عَلَيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ بِمَا ذَكَرَ لَكُمْ ، وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ لَا يُفْضَلُ أَحَدًا عَلَى أَحَدٍ ، وَيَجْعَلُكُمْ وَمَوَالِيَكُمْ سَوَاءً ، وَإِنْ وَلَّيْتُمُوهُ إِيَّاهَا سَاوَى بَيْنَ أَسْوَدِكُمْ وَأَبْيَضِكُمْ ، وَلَوْ وَضَعَ السَّيْفَ عَلَى أَعْنَاقِكُمْ ، لَكِنْ وَلَوْهَا عُثْمَانُ ، فَهُوَ أَقْدَمُكُمْ مَيْلًا ، وَأَلْيُنُكُمْ عَرِيكَةً ، وَأَجْدَرُ أَنْ يَتَّبَعَ مَسَرَّتَكُمْ ، وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ¹ .

1 . الأُمَالِي لِلطُّوسِي : ص545 و553 ح1168 ، إِرْشَاد الْقُلُوب : ص259 و263 .

1063 . تاريخ دمشق عن المنهال بن عمرو وعباد بن عبد الله الأسدي وعمرو بن واثلة : قال علي بن أبي طالب يوم الشورى : والله لا حتجن عليهم بما لا يستطيع قرشيهم ولا عربيهم ولا عجميهم رده ، ولا يقول خلافة .

Bunun üzerine onları sürekli yemine vererek Yüce Allah'ın kendisine ikramda bulunduğu şeyleri onlara hatırlatmaya başladı. Ta ki öğlen vakti gelip çattı ve namaz yaklaştı.

Daha sonra onlara dönerek dedi ki: Kendi aleyhinize ikrarda bulunduğunuza göre ve söylediklerimin sebebi sizin için aşikâr olduysa, o halde sadece Allah'tan korkun; sizi Allah'ın gazabından sakındırıyorum! Benim işime karışmayın ve onu zayi etmeyin; hakkı, ehline iade edin. Peygamberinizin (s.a.a) sünnetine ve ondan sonra da benim sünnetime uyun. Zira siz bana muhalefet ettiğiniz takdirde Peygamberinize (s.a.a) muhalefet etmiş olursunuz. Hiç şüphesiz hepiniz bunu ondan işitmişsinizdir. Hilafeti ehline, ehlini de ona teslim edin. İyi bilin ki benim sizin dünyanıza rağbetim yoktur. Söylediklerimi ne size karşı övünmek için söyledim, ne de kendimi temize çıkarmak için. Ben, sadece Rabbimin bana olan nimetini dile getirdim ve üzerinize hücceti tamamladım.

Daha sonra namaza kalktı. Bunun üzerine şurâ üyeleri kendi aralarında meşverete daldılar ve dediler ki: Allah, Ali b. Ebu Talib'i sizin için söyledikleri ile üstün kılmıştır. Ancak o öyle biridir ki hiç kimseyi diğerinden üstün saymaz; sizleri, azat ettiğiniz kölelerinizle bir tutar. Eğer hilafeti ona verirsiniz beyazınızla siyahınızı eşit tutacaktır; bunu hatta boyunlarınızın üzerine kılıç indirmek pahasına da olsa yapacaktır. O halde hilafeti Osman'a bırakın. Zira onun size olan ilgisi daha fazladır. Aranızda sizi en çok mutlu edecek en uysal kişi odur. Allah (ise) bağışlayandır, merhamet sahibidir.¹

1063-Tarih-i Dimeşk [Minhal b. Amr, İbad b. Abdullah el-Esedî ve Amr b. Vasile'den]: Ali b. Ebu Talib (a.s) şurâ gününde dedi ki: Allah'a and olsun ki onlara öyle bir hüccet getireceğim ki ne Kureyşlisi, ne Arabı, ne de Acemi bunu reddedemeyecek ve aksini söyleyemeyecek!

1-Emali, Şeyh Tusî, s.545 ve 553, h.1168; *İrşadu'l-Kulub*, s.259 ve 263.

ثُمَّ قَالَ لِعُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ
وَلِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ وَلِطَلْحَةَ
وَسَعْدَ ، وَهُمْ أَصْحَابُ الشُّورَى وَكُلُّهُمْ مِنْ
قُرَيْشٍ ، وَقَدْ كَانَ قَدِيمَ طَلْحَةَ :

أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ،
أَفِيكُمْ أَحَدٌ وَحَدَّ اللَّهُ قَبْلِي ؟

قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ ، هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ
صَلَّى لِلَّهِ قَبْلِي وَصَلَّى الْقِبْلَتَيْنِ ؟

قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ ، أَفِيكُمْ أَحَدٌ أَخُو
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) غَيْرِي ؛ إِذْ أَخَى
بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَأَخَى بَيْنِي وَبَيْنَ
نَفْسِهِ ، وَجَعَلَنِي مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ
مُوسَى إِلَّا أَنِّي لَسْتُ بِنَبِيِّ ؟

قَالُوا : لَا .

قَالَ : أَنْشَدُكُمْ بِاللَّهِ ، أَفِيكُمْ مُطَهَّرٌ
غَيْرِي إِذْ سَدَّ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
أَبْوَابَكُمْ وَفَتَحَ بَابِي ، وَكُنْتُ مَعَهُ فِي
مَسَاكِينِهِ وَمَسْجِدِهِ ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَمُّهُ
فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ غَلَّقْتَ أَبْوَابَنَا وَفَتَحْتَ
بَابَ عَلِيٍّ ؟ قَالَ : «نَعَمْ ، اللَّهُ أَمَرَ بِفَتْحِ
بَابِهِ وَسَدِّ أَبْوَابِكُمْ» ؟

قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا .

Daha sonra hepsi de Kureys'ten olan ve aynı zamanda şurâ üyelerinden sayılan Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr, Talha ve Sâd'a hitaben [Talha henüz yeni gelmişti] dedi ki: Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ı size şahit tutuyorum (Allah aşkına söyleyin), acaba içinizde benden önce Allah'ın birliğini ikrar etmiş olan biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Allah'ı size şahit tutarım (Allah aşkına söyleyin); acaba içinizde benden önce iki kibleye de namaz kılmış olan var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Hani Peygamber, müminler arasında kardeşlik tesis ettiğinde benimle kendisini kardeş kılmıştı da kendisi için beni Harun'un Musa'ya nisbetle sahip olduğu konuma koymuş ve "Ancak benden sonra Peygamber yoktur" buyurmuştu. (O halde) Allah'ı size şahit tutarım, acaba içinizde benden başka Resulullah'ın (s.a.a) kardeşi olan var mıdır?

Dediler ki: Hayır.

Ali (a.s): Hani Resulullah (s.a.a) sizin [mescide açılan] kapılarınızı kapatmıştı da benim kapımı açmıştı; ben, evlerinde de mescidinde de onunla birlikteydim. Amcası kalkıp "Ya Resulallah, bizim kapılarımızı kapadın, ancak Ali'nin kapısını açtın!" dediğinde "Evet, onun kapısını açmayı ve sizin kapılarınızı kapamayı Allah emretti!" demişti. (O halde) Allah'ı size şahit tutarım; içinizde benden daha temiz kılınmış var mı?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

قَالَ : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَفِيكُمْ أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ وَإِلَى رَسُولِهِ مِنِّي ؛ إِذْ دَفَعَ الرَّايَةَ إِلَيَّ يَوْمَ خَيْبَرَ ، فَقَالَ : لَا أُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ إِلَى مَنْ يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَيَوْمَ الطَّائِرِ إِذْ يَقُولُ : اللَّهُمَّ ائْتِنِي بِأَحَبِّ خَلْقِكَ إِلَيْكَ يَأْكُلُ مَعِيَ ، فَجِئْتُ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ وَإِلَى رَسُولِكَ ، اللَّهُمَّ وَإِلَى رَسُولِكَ ، غَيْرِي ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَفِيكُمْ أَحَدٌ قَدَّمَ بَيْنَ يَدَي نَجْوَاهُ صَدَقَةً غَيْرِي حَتَّى رَفَعَ اللَّهُ ذَلِكَ الْحُكْمَ ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَفِيكُمْ مَنْ قَتَلَ مُشْرِكِي قُرَيْشٍ وَالْعَرَبِ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ غَيْرِي ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ أَفِيكُمْ أَحَدٌ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَهُ فِي الْعِلْمِ ، وَأَنْ يَكُونَ أَدْنَاهُ الْوَاعِيَةَ مِثْلَ مَا دَعَا لِي ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، هَلْ فِيكُمْ أَحَدٌ أَقْرَبُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي الرَّحِمِ ، وَمَنْ جَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) نَفْسَهُ ، وَأَبْنَاءَهُ أَبْنَاءَهُ ، وَنِسَاءَهُ نِسَاءَهُ غَيْرِي ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

Ali (a.s): Hani Peygamber (s.a.a) Hayber günü sancağı bana verdiğinde "Sancağı öyle birine vereceğim ki o Allah ve Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever." demişti. Yine [kızar-

mış] kuş (eti yediği) günde "Allah'ım; mahlûkatın içinde sana en sevgili olan kimseyi yanıma gönder de benimle birlikte (yemek) yesin!" demiş, sonra da ben çıkagelmişim. O vakit şöyle buyurmuştu: "Allah'ım, Resulüne de en sevgili [budur]; Allah'ım, Resulüne de en sevgili [budur]! (O halde) size Allah'ı şahit tutarım; acaba içinizde Allah ve Resulüne benden daha sevgili olan biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; Allah hükmünü kaldırmaya kadar içinizde benden başka (henüz Peygamberle) gizlice konuşmadan sadaka veren var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba içinizde benden başka Kureyş ve Arap müşriklerini Allah ve Resulü için öldürmüş olan var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba aranızda, Resulullah'ın (s.a.a) Allah'a dua ederek hakkında ilim istediği ve onu, kendi için belleyip unutmayan kulaklar kılmasını dilediği benim dışımda biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba içinizde, rahimdeki yakınlık bakımından Resulullah'a (s.a.a) benden daha yakın olan biri var mıdır? İçinizde Resulullah'ın kendi nefsi bildiği, oğullarını kendi oğulları ve kadınlarını kendi kadınları saydığı benden başka biri var mı?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَمْ فِيكُمْ أَحَدٌ كَانَ يَأْخُذُ
الْخُمْسَ مَعَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) قَبْلَ أَنْ يُؤْمِنَ أَحَدٌ
مِنْ قَرَابَتِهِ غَيْرِي وَغَيْرُ فَاطِمَةَ ؟

قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أ فَيْكُمْ الْيَوْمَ أَحَدٌ لَهُ
 زَوْجَةٌ مِثْلُ زَوْجَتِي فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
 وآله) سَيِّدَةِ نِسَاءِ عَالَمِهَا ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، هَلْ فَيْكُمْ أَحَدٌ لَهُ ابْنَانِ
 مِثْلُ ابْنَيْ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
 مَا خَلَا النَّيَّيْنِ غَيْرِي ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أ فَيْكُمْ أَحَدٌ لَهُ أَخٌ كَأَخِي
 جَعْفَرِ الطَّيَّارِ فِي الْجَنَّةِ ، الْمُزَيْنِ بِالْجَنَاحَيْنِ مَعَ
 الْمَلَائِكَةِ ، غَيْرِي ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أ فَيْكُمْ أَحَدٌ لَهُ عَمٌّ مِثْلُ
 عَمِّي أَسَدِ اللَّهِ وَأَسَدِ رَسُولِهِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ حَمْرَةَ
 غَيْرِي ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أ فَيْكُمْ أَحَدٌ وَلِيٍّ غَمَضَ
 رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَعَ الْمَلَائِكَةِ غَيْرِي ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .
 قال : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أ فَيْكُمْ أَحَدٌ وَلِيٍّ غُسَلَ
 النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) مَعَ الْمَلَائِكَةِ يُقَلِّبُونَهُ لِي
 كَيْفَ أَشَاءُ غَيْرِي ؟
 قالوا : اللَّهُمَّ لَا .

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; Peygamberin yakınlarından henüz hiç kimse iman etmemişken Peygamberle birlikte humus almakta olan içinizde benden ve Fatıma'dan başka biri var mı?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba bugün, döneminin kadınlarının hanımefendisi olan Resulullah'ın (s.a.a) kızı eşim Fatıma gibi bir eşe sahip benden başka biri var mıdır içinizde?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; aranızda, peygamberler dışında, cennet gençlerinin efendileri olan Hasan ile Hüseyin gibi iki oğlu olan benden başka biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; cennette iki kanadıyla süslenmiş bir halde meleklerin arasında bulunan Cafer Tayyar gibi bir kardeş, benim değil de sizin mi kardeşinizdir?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; Allah ve Resulünün aslanı, şehitlerin efendisi Hamza gibi bir amca, benim değil de sizin mi amcanızdır?

Dediler: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba içinizde Resulullah'ı (s.a.a) meleklerle birlikte toprağa verme görevini üstlenen benden başka biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba içinizde meleklerle birlikte Resulullah'ın (s.a.a) cenazesine gusül veren, isteği doğrultusunda meleklerin pak nâşı (sağa-sola) çevirdikleri benden başka biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

قَالَ : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَمْ فِيكُمْ أَحَدٌ كَانَ آخِرَ عَهْدِهِ
بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) حَتَّى وَضَعَهُ فِي حُفْرَتِهِ غَيْرِي ؟

قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : نَشَدْتُكُمْ بِاللَّهِ ، أَمْ فِيكُمْ أَحَدٌ قَضَى عَنْ
رَسُولِ اللَّهِ (ص) بَعْدَهُ دْيُونَهُ وَمَوَاعِيدَهُ غَيْرِي ؟

قَالُوا : اللَّهُمَّ لَا .

قَالَ : وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ : ﴿وَإِنْ أَدْرَى لَعَلَّهُ فِتْنَةً لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾^{1 2} .

1064 . شرح نهج البلاغة - في ذكر أحداث البَيْعَةِ يَوْمَ الدَّارِ - : صَفَّقَ [عَبْدُ الرَّحْمَنِ] عَلَى يَدِ عُثْمَانَ وَقَالَ : وَاللَّهِ ، مَا فَعَلْتَهَا إِلَّا لِإِنَّكَ رَجَوْتَ مِنْهُ مَارَجًا صَاحِبُكُمَا مِنْ صَاحِبِهِ ، دَقَّ اللَّهُ بَيْنَكُمَا عِطَرَ مَنْشَمٍ³ .

قِيلَ : فَفَسَدَ بَعْدَ ذَلِكَ بَيْنَ عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ ، فَلَمْ يُكَلِّمَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ حَتَّى مَاتَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ⁴ .

1065 . الإمام عليّ (عليه السلام) : يَابْنَ عَوْف ! كَيْفَ رَأَيْتَ صَنِيعَكَ مَعَ عُثْمَانَ ؟ رُبَّ وَائِقٍ خَجَلَ ، وَمَنْ لَمْ يَتَوَخَّ بِعَمَلِهِ وَجَهَ اللَّهِ عَادَ مَادِحُهُ مِنَ النَّاسِ لَهُ ذَامًا⁵ .

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; içinizde Resulullah (s.a.a) ile en son görüşen ve onu kabrine koyan benden başka biri var mıdır?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

Ali (a.s): Size Allah'ı şahit tutarım; acaba Resulullah'tan (s.a.a) sonra onun borçlarını ödeyen ve vaatlerini yerine getiren benden başka biri var mıdır içinizde?

Dediler ki: Allah şahittir ki hayır!

1 . الأنبياء : 111 .

2 . تاريخ دمشق : ج 42 ص 431 و ص 433 - 435 ; الأمالي للطوسي : ص 333 ح 667 ، بشارة المصطفى : ص 243 كلاهما نحوه .

3 . قال الأصمعي : مَنْشَمٌ - بكسر الشين - : اسم امرأة كانت بمكة عطارة ، وكانت خزاعة وجُرهَم إذا أرادوا القتال تطيبوا من طيبها ، وكانوا إذا فعلوا ذلك كثرت القتلى فيما بينهم . فكان يقال : «أشام من عطر منشم» ، فصار مثلاً (الصحاح : ج 5 ص 2041) .

4 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 188 ; الإرشاد : ج 1 ص 286 عن حنش الكناني ، الجمل : ص 122 كلاهما نحوه .

5 . شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 316 ح 627 .

Ali (a.s): (O halde bilesiniz ki) Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Bilemiyorum, belki de bu, sizin için bir sınamadır ve (belirli) zamana kadar bir faydalanma!"*^{1/2}

1064-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Yevmu'd-Dar (altı kişilik şurânın toplandığı gün) biatinde gerçekleşen olaylar hakkında]: Abdurrahman, Osman'a biat elini uzatınca [Ali (a.s)] ona dedi ki: Allah'a andolsun ki sen sadece dostunuzun (Ömer'in) dostundan (Ebubekir'den) ümit ettiği şeyi umduğun için böyle yaptın. Allah ikinizin arasına Menşim³ kokusunu yaysın!

Rivayet edilir ki; o günden sonra Osman ile Abdurrahman'ın arası bozuldu. Abdurrahman ölünceye kadar da birbirlerini konuşurmazdılar.⁴

1065-İmam Ali (a.s): Ey Avf'ın oğlu! Osman'a yaptığın işin sonucunu nasıl buldun? Güvenerek bir işe kalkışan niceleri vardır ki utanmışlardır! Ameli Allah için olmayan kimsenin halk arasındaki övücüsü, kınayıcısına dönüşür.⁵

1066 . شرح نهج البلاغة : لَمَّا بَنَى
عُثْمَانُ قَصْرَهُ طَمَارَ بِالزُّورَاءِ⁶ ، وَصَنَعَ طَعَاماً
كَثِيراً ، وَدَعَا النَّاسَ إِلَيْهِ ، كَانَ فِيهِمْ
عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، فَلَمَّا نَظَرَ لِبِنَاءِ وَالطَّعَامِ
قَالَ : يَا بَنَ عَفَّانَ ، لَقَدْ صَدَّقْنَا عَلَيْكَ مَا

1-Enbiya, 111.

2-Tarih-i Dimeşk, c.42, s.431 ve s.433; Emali, Şeyh Tusî, s.333, h.667; Bişaretü'l-Mustafa, s.243.

3-Menşim: Mekke'de bulunan esans satıcısı bir kadındı. Hüzaa ve Curhum kabileleri savaş kararı aldıklarında onun sattığı kokuları kullanırlardı. Böylece her iki tarafta da ölenlerin sayısı daha çok olurdu. O dönemlerde "Menşim kokusundan daha uğursuz" deyiimi bu yüzden yer etmiştir. (el-Sihah, c.5, s.2041, "neşim" terimi).

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.188; el-İrşad, c.1, s.286, Haneş el-Kenanî'den; el-Cemel, s.122.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.316, h.627.

6 . الزوراء : دار عثمان بن عفان بالمدينة
(معجم البلدان : ج 3 ص 156) .

كُنَّا نَكْذِبُ فِيكَ ، وَإِنِّي أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ مِنْ بَيْعَتِكَ . فَغَضِبَ عُثْمَانُ ، وَقَالَ : أَخْرَجْهُ عَنِّي يَا غُلَامُ ، فَأَخْرَجُوهُ ، وَأَمَرَ النَّاسَ إِلَّا ابْنَ عَبَّاسٍ ، كَانَ يَأْتِيهِ فَيَتَعَلَّمُ مِنْهُ الْقُرْآنَ وَالْفَرَائِضَ . وَمَرِضَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَعَادَهُ عُثْمَانُ وَكَلَّمَهُ فَلَمْ يُكَلِّمَهُ حَتَّى مَاتَ¹ .

1067 . تاريخ اليعقوبي : إِنَّ عُثْمَانَ اعْتَلَّ عِلَّةً اشْتَدَّتْ بِهِ ، فَدَعَا حُمْرَانَ بْنَ أَبَانَ ، وَكَتَبَ عَهْدًا لِمَنْ بَعْدَهُ ، وَتَرَكَ مَوْضِعَ الْإِسْمِ ، ثُمَّ كَتَبَ بِيَدِهِ : عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَرَبَطَهُ وَبَعَثَ بِهِ إِلَى أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ ، فَقَرَأَهُ حُمْرَانُ فِي الطَّرِيقِ ، فَاتَى عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَأَخْبَرَهُ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، وَغَضِبَ غَضَبًا شَدِيدًا : أَسْتَعْمِلُهُ عَلَانِيَةً ، وَيَسْتَعْمِلُنِي سِرًّا .

وَنَمَى الْخَبَرُ وَانْتَشَرَ بِذَلِكَ فِي الْمَدِينَةِ ، وَغَضِبَ بَنُو أُمَيَّةَ ، فَدَعَا عُثْمَانُ بِحُمْرَانَ مَوْلَاهُ ، فَضَرَبَهُ مِئَةَ سَوْطٍ ، وَسَيَّرَهُ إِلَى الْبَصْرَةِ ، فَكَانَ سَبَبَ الْعَدَاوَةِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ² .

1066-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman, Zevra'da³ kendine yüksek bir saray inşa edince bol miktarda yemek hazırlayıp halkı da buraya davet etti. Abdurrahman da davetliler arasındaydı. (Abdurrahman)

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 196 ، الأوائل لأبي هلال : ص 129 عن أبي يعقوب السروي .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 169 .

3-Osman'ın Medine'deki evidir (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.156).

binaya ve yiyeceğe bakarak "Ey Affan'ın oğlu! Senin hakkında yalanladığım şeyi şimdi tasdik ediyorum ve sana biat etmiş olmaktan Allah'a sığınıyorum!" dedi. Bunun üzerine Osman öfkeleni ve (hizmetkârına dönerek) "Ey hizmetçi, bunu evimden dışarı çıkar!" diye emretti. Derken onu dışarı çıkardılar.

Osman, insanlara onunla oturup kalkmamalarını emretti. Bu yüzden kimse onun yanına uğramazdı. Ancak İbn-i Abbas gidergelirdi. Zira o, (Abdurrahman'dan) Kurân'ı ve farizaları öğreniyordu.

Abdurrahman hastalanınca Osman onu ziyaret etti ve onunla konuştu. Ancak Abdurrahman ölünceye kadar onu konuşturmadı.¹

1067-Tarih-i Yakubî: Osman hastalandı ve hastalığı şiddetlenince Humran b. Eban'ı çağırdı. Kendisinden sonrası için bir ahitname yazdı ve [sonraki halifenin] isim yerini boş bıraktı. Daha sonra kendi eliyle "Abdurrahman b. Avf" yazdı ve onu kapayıp Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'ye gönderdi. Ancak Humran onu yolda açıp okudu. Sonra da Abdurrahman'ın yanına gelerek ona haber verdi.

Abdurrahman bu duruma oldukça öfkelenerek "Ben onu açıkça hilafete getirdiğim hâlde o beni gizlice hilafete getiriyor!" diye çıkıştı.

Haber herkese ulaşır Medine'de yayılınca Ümeyye oğulları öfkeleni. Bunun üzerine Osman Humran'ı çağırarak ona yüz sopa vurdu ve ardından onu Basra'ya sürdü. İşte, onunla Abdurrahman arasındaki düşmanlığın sebebi de bu mesele olmuştu.²

3/4

مَعْلُومِيَّةُ نَتِيْجَةِ الشُّوْرَى قَبْلَ الْمَشُوْرَةِ

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.196; el-Evail, Ebu Hilal, s.129, Ebu Yakub es-Servî'den.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.169.

1068 . تاريخ الطبري : قَالَ عَلِيٌّ لِقَوْمِ
كَانُوا مَعَهُ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ : إِنَّ أَطْيَعَ فَيْكُمْ
قَوْمُكُمْ لَمْ تُؤْمَرُوا أَبَدًا . وَتَلَقَّاهُ الْعَبَّاسُ
فَقَالَ : عُدِلَتْ عَنَّا ! فَقَالَ : وَمَا عَلِمُكَ ؟
قَالَ : قُرْنُ بِي عُثْمَانَ ، وَقَالَ : كُونُوا مَعَ
الْأَكْثَرِ ، فَإِنْ رَضِيَ رَجُلَانِ رَجُلًا ، وَرَجُلَانِ رَجُلًا ،
فَكُونُوا مَعَ الَّذِينَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ
عَوْفٍ ، فَسَعِدُوا لَا يُخَالِفُ ابْنُ عَمِّهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ،
وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ صِهْرُ عُثْمَانَ ؛ لَا يَخْتَلِفُونَ ،
فَيُؤَلِّيْهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عُثْمَانَ أَوْ يُؤَلِّيْهَا
عُثْمَانُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، فَلَوْ كَانَ الْآخِرَانِ مَعِي
لَمْ يَنْفَعَانِي¹ .

1069 . الإرشاد عن أبي صادق : لَمَّا
جَعَلَهَا عُمَرُ شُورَى فِي سِتَّةَ ، وَقَالَ : إِنَّ بَايَعَ
اِثْنَانِ لِوَاحِدٍ ، وَاِثْنَانِ لِوَاحِدٍ ، فَكَوْنُوا مَعَ
الْثَلَاثَةِ الَّذِينَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، وَاقْتُلُوا
الْثَلَاثَةَ الَّذِينَ لَيْسَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ؛ خَرَجَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مِنَ الدَّارِ وَهُوَ
مُعْتَمِدٌ عَلَى يَدِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ فَقَالَ لَهُ :
يَا بَنَ عَبَّاسٍ ! إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ عَادَوْكُمْ بَعْدَ
نَبِيِّكُمْ كَمُعَادَاتِهِمْ لِنَبِيِّكُمْ (صلى الله عليه وآله) فِي
حَيَاتِهِ ، أَمْ وَاللَّهِ ، لَا يُنِيبُ بِهِمْ إِلَى الْحَقِّ إِلَّا
السَّيْفُ .

فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : وَكَيْفَ ذَاكَ ؟

3/4

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 229 ، الكامل في
التاريخ : ج 2 ص 221 ، تاريخ المدينة : ج 3 ص 925 ،
العقد الفريد : ج 3 ص 285 نحوه .

ŞURÂNIN SONUCU MEŞVERETTEN ÖNCE BELLİYDİ

1068-Tarih-i Taberî: Ali (a.s), Benî Haşim'den yanında yer alanlara dedi ki: Eğer sizin aranızda kavminize (Kureys'e) itaat edilecek olursa emirlik asla size ulaşmayacaktır!

Abbas, onunla görüşünce [Ali (a.s)] ona dedi ki: [Hilafet] Bizden alındı!

Abbas "Nerden biliyorsun?" diye sorunca [Ali (a.s)] şöyle dedi: Osman benimle eşleştirildi. (Ömer) de "Çoğunlukla olun; eğer iki kişi birine, diğer iki kişi de başka birine razı olursa, bu durumda Abdurrahman b. Avf'ın aralarında bulunduğu tarafla olun!" demişti. (Buna göre) Sâd, amcası oğlu Abdurrahman'a muhalefet etmeyecektir. Abdurrahman da Osman'ın evlilik dolayısıyla hısmıdır. Bu yüzden birbirlerine muhalefet etmezler. Dolayısıyla ya Abdurrahman Osman'ı halifelğe getirecek ya da Osman Abdurrahman'ı. Hatta iki kişinin benimle olması bile bu durumda bana fayda sağlamayacaktır!¹

1069-el-İrsad [Ebu Sadık'tan]: Ömer, hilafet meselesini altı kişilik şurâya bıraktı ve dedi ki: Eğer iki kişi birine ve diğer iki kişi de başka birine biat ederse aralarında Abdurrahman'ın bulunduğu üçlüyle olun. İçlerinde Abdurrahman'ın bulunmadığı üç kişiyi de [muhalefet etmeleri hâlinde] öldürün!

Emirülmüminin (a.s), evden dışarı çıktı. Abdullah b. Abbas'ın koluna girmişti. (Ona) dedi ki: Ey Abbas'ın oğlu! Şu kavim, Peygamberinize hayatında düşmanlık ettiği gibi ondan sonra da size düşmanlık etti. Allah'a yemin olsun ki onları ancak kılıç hakka çevirebilir!

İbn-i Abbas: Nasıl yani?

قَالَ : أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ عُمَرَ : إِنَّ بَايَعَ اثْنَانِ

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.229; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.221; Tarih-i Medine, c.3, s.925; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.285.

لِوَاحِدٍ ، وَاثْنَانِ لِوَاحِدٍ ، فَكُونُوا مَعَ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ، وَاقْتُلُوا الثَّلَاثَةَ الَّذِينَ لَيْسَ فِيهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ ؟

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : بَلَى .

قَالَ : أَفَلَا تَعْلَمُ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ ابْنُ عَمِّ سَعْدٍ ، وَأَنَّ عُثْمَانَ صِهْرُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؟

قَالَ : بَلَى .

قَالَ : فَإِنَّ عُمَرَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ سَعْدًا وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ وَعُثْمَانَ لَا يَخْتَلِفُونَ فِي الرَّأْيِ ، وَأَنَّهُ مَنْ بُويعَ مِنْهُمْ كَانَ الْإِثْنَانِ مَعَهُ ، فَأَمَرَ بِقَتْلِ مَنْ خَالَفَهُمْ ، وَلَمْ يُبَالِ أَنْ يَقْتُلَ طَلْحَةَ إِذَا قَتَلَنِي وَقَتَلَ الزُّبَيْرَ . أَمْ وَاللَّهِ ، لَئِنْ عَاشَ عُمَرُ لَا أُعْرِفَنَّهُ سِوَى رَأْيِهِ فِينَا قَدِيمًا وَحَدِيثًا ، وَلَئِنْ مَاتَ لَيَجْمَعَنِي وَإِيَّاهُ يَوْمٌ يَكُونُ فِيهِ فَصْلُ الْخِطَابِ¹ .

1070 . شرح نهج البلاغة عن القطب

الراوندي : إِنَّ عُمَرَ لَمَّا قَالَ : كُونُوا مَعَ الثَّلَاثَةِ الَّتِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ فِيهَا ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لِعَلِيِّ (عليه السلام) : ذَهَبَ الْأَمْرُ مِنَّا ، الرَّجُلُ يُرِيدُ أَنْ يَكُونَ الْأَمْرُ فِي عُثْمَانَ .

فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : وَأَنَا أَعْلَمُ ذَلِكَ ، وَلَكِنِّي أَدْخُلُ مَعَهُمْ فِي الشُّورَى ؛ لِأَنَّ عُمَرَ قَدْ أَهْلَنِي الْآنَ لِلْخِلَافَةِ ، وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَالَ : إِنَّ النُّبُوَّةَ وَالْإِمَامَةَ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي بَيْتٍ ، فَأَنَا أَدْخُلُ فِي ذَلِكَ لِأُظْهِرَ لِلنَّاسِ مُنَاقِضَةً فِعْلِهِ لِرَوَايَتِهِ² .

Emirülmüminin (a.s): Acaba Ömer'in "Eğer iki kişi birine, diğer iki

1 . الإرشاد : ج 1 ص 285 و 286 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 189 .

kişi de başka birine biat edecek olursa aralarında Abdurrahman'ın bulunduğu üçlüyle olun; içlerinde Abdurrahman'ın bulunmadığı üç kişiyi de öldürün!" sözünü duymadın mı?

İbn-i Abbas: Evet, (duydum).

Emirülmüminin (a.s): Abdurrahman'ın Sâd ile amcaoğlu olduğunu ve Osman'a da evlilik sebebiyle hısımlı¹ olduğunu bilmiyor musun?

İbn-i Abbas: Evet, (biliyorum).

Emirülmüminin (a.s): Hiç şüphesiz Ömer de çok iyi biliyordu ki Sâd, Abdurrahman ve Osman, görüş olarak ihtilafa düşmeyecekler; onlardan her birine biat edildiği takdirde diğer ikisi onunla olacak. Sonra onlara muhalefet edenlerin öldürülmesini emretti. Beni ve Zübeyr'i öldürdükleri takdirde Talha'nın da öldürüleceğini umursamadı.

Allah'a yemin ederim ki eğer Ömer hayatta kalırsa, geçmişten şu ana kadar bizim hakkımızdaki görüşünün ne kadar çirkin olduğunu ona bildireceğim. Eğer ölecek olursa da benimle onu bir araya getirecek olan hakemlik günüdür!²

1070-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Kutbuddin er-Ravendî'den]: Ömer "Aralarında Abdurrahman'ın bulunduğu üç kişiyle olun!" deyince İbn-i Abbas Ali'ye (a.s) dedi ki: Bu iş (hükümet) elimizden gitti! Bu adam, işin Osman'da olmasını istiyor.

Ali (a.s) dedi ki: Ben bunu biliyorum. Ancak onlarla birlikte şurâyâ gireceğim; böylece Ömer'in beni hilafete layık gördüğü aşikâr olsun istiyorum. Zira daha önce, "Peygamber Nübüvvet ve imamet bir evde birleşmez!" buyurmuştur." diyordu. Şurâyâ girerek onun davranışıyla rivayeti arasındaki çelişkiyi insanlara açık olarak göstereceğim.³

1071 . تاريخ الطبري : قال العباس

1-Abdurrahman'ın eşi, Osman'ın kız kardeşi idi. Çev.

2-el-İrşad, c.1, s.285-286.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.189.

لِعَلِّي (عليه السلام) : لا تَدْخُلْ مَعَهُمْ ، قَالَ :
أَكْرَهُ الْخِلَافَ ، قَالَ : إِذَا تَرَى مَا تَكْرَهُ¹ .

3/5

مَوْقِفُ الْإِمَامِ مِنْ قَرَارِ الشُّورَى

1072 . **الْإِمَامُ عَلِيٌّ** (عليه السلام) — مِنْ كَلَامٍ لَهُ لَمَّا عَزَمُوا عَلَى بَيْعَةِ عُثْمَانَ — : لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَحَقُّ النَّاسِ بِهَا مِنْ غَيْرِي ، وَوَاللَّهِ لَا سُلَيْمَنَ مَا سَلِمَتْ أُمُورُ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَمْ يَكُنْ فِيهَا جَوْرٌ إِلَّا عَلَيَّ خَاصَّةً ؛ إِيْتِمَاسًا لِاجْرِ ذَلِكَ وَفَضْلِهِ ، وَزُهْدًا فِيمَا تَنَافَسْتُمُوهُ مِنْ زُخْرَفِهِ وَزِبْرَجِهِ² .

1073 . **عَنْهُ** (عليه السلام) — فِي عُمَرِ وَجَعَلِيهِ الْخِلَافَةَ فِي سِتَّةِ أَشْخَاصٍ — : حَتَّى إِذَا مَضَى لِسَبِيلِهِ جَعَلَهَا فِي جَمَاعَةٍ رَعَمَ أَنِّي أَحَدُهُمْ ، فَيَا لِلَّهِ وَلِلشُّورَى ! مَتَى اعْتَرَضَ الرَّيْبُ فَيَّ مَعَ الْأَوَّلِ مِنْهُمْ ، حَتَّى صِرْتُ أَقْرَنُ إِلَى هَذِهِ النَّظَائِرِ !!³

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 228 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 220 ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 191 وزاد فيه «وارفع نفسك عنهم» بعد «لا تدخل معهم» .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 74 .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، الإرشاد : ج 1 ص 288 ، معاني الأخبار : ص 361 ح 1 ، علل الشرائع : ص 151 ح 12 ، الجمل : ص 126 وفيه «احتلج» بدل «اعترض» ، الاحتجاج : ج 1 ص 454 ح 105 كلها عن ابن عباس ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 205 ، نثر الدر : ج 1 ص 275 ؛ تذكرة الخواص : ص 124 كلاهما نحوه .

1071-Tarih-i Taberî: Abbas, Ali'ye (a.s) dedi ki: Onların arasına girme!

Ali (a.s): İhtilaftan hoşlanmıyorum, dedi.

Bunun üzerine Abbas şöyle dedi: O zaman hoşlanmadığın şeyi göreceksin.¹

3/5

ŞURÂNIN KARARI KARŞISINDA İMAM'IN TUTUMU

1072-İmam Ali (a.s) [Şurâdakilerin Osman'a biat etmeye karar verdiklerinde yaptığı konuşmasından]: Siz de çok iyi biliyorsunuz ki ben bu işe diğerlerinden daha layığım. Allah'a yemin olsun ki Müslümanların işleri esenlik içinde olduğu ve benden başka kimseye zulmedilmediği sürece teslim olacağım. Bu ise, sabrın mükâfatına ve faziletine ulaşma isteğimden ve uğrunda birbirinizi geçmeye çalıştığınız yaldızlı şeylere olan rağbetsizliğimden kaynaklanmaktadır.²

1073-İmam Ali (a.s) [Ömer ve Ömer'in hilafet işini altı kişilik şuraya bırakması hakkında]: ...Derken o da yoluna gitti; halifeliği de bir grubun arasına bıraktı ve beni de onlardan biri sandı. Allah'ım; sana sığınırım, nasıl da bir şurâydı o? Birincilerine (Ebubekir) nazaran üstünlüğüm hakkında ne vakit şüphe edildi ki şimdi de kalkıp bunlarla beni aynı kefeye koyuyorlar?!³

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.228; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.220; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.191.

2-Nehcü'l-Belaga, 74. Hutbe.

3-Nehcü'l-Belaga, 3. Hutbe, el-İrşad, c.1, s.288; Maani'l-Ahbar, s.361, h.1; İlelu's-Şerayi, s.151, h.12; el-Cemel, s.126; el-İhticac, c.1, s.454, h.105, tamamı İbn-i Abbas'tan; Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.205; Nesru'd-Dürr, c.1, s.275; Tezkiretu'l-Havas, s.124.

1074 . تاريخ الطبري عن المسور بن مخرمة عن الإمام علي (عليه السلام) - في خطبته في قضية الشورى - : الحمد لله الذي بعث محمدًا منّا نبياً ، وبعثه إلينا رسولا ، فنحن بيت النبوة ، ومعدن الحكمة ، وأمان أهل الأرض ، ونجاة لمن طلب ، لنا حق إن نعطه نأخذه ، وإن نمنعه نركب أعجاز الإبل ولو طال السرى ؛ لو عهد إلينا رسول الله (صلى الله عليه وآله) عهداً لا نقذنا هذه ، ولو قال لنا قولا لجادلنا عليه حتى نموت .

لن يسرع أحد قبلي إلى دعوة حق وصلة رحم ، ولا حول ولا قوة إلا بالله ، اسمعوا كلامي ، وعوا منطقي ، عسى أن تزوا هذا الأمر من بعد هذا المجمع تنتضي فيه السيوف ، وتخان فيه العهود ؛ حتى تكونوا جماعة ، ويكون بعضكم أئمة لأهل الضلالة ، وشيعة لأهل الجهالة ، ثم أنشأ يقول :

فإن تك جاسمٌ هلكت فإنني
بنو عبد بن ضخم
مطيعٌ في الهواجر كل عي
بصيرٌ
بالتوى من كل نجم¹

1075 . الإمام علي (عليه السلام) : لنا حق ، فإن أعطيناه ، وإلا ركبنا أعجاز الإبل ، وإن طال السرى² .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 236 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 225 كلاهما عن المسور بن مخرمة .
2 . نهج البلاغة : الحكمة 22 ، المناقب لابن شهر آشوب : ج 1 ص 274 ؛ تاريخ الطبري : ج 4 ص 236 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 225 كلها نحوه .

1076 . الإرشاد عن جندب بن عبد الله :
دَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ
بَيْعَةِ النَّاسِ لِعُثْمَانَ فَوَجَدْتُهُ مُطْرِقاً كَثِيباً ،
فَقُلْتُ لَهُ : مَا أَصَابَ قَوْمَكَ ؟ !

1074-Tarih-i Taberî [Misver b. Mahrame kanalıyla İmam Ali'den (a.s), şurâ olayına dair hutbesinden]: Hamd, Muhammed'i bizim içimizden peygamber seçip onu bize elçi olarak gönderen Allah'a mahsustur. Bizler, nübüvvet eviyiz; hikmet madeniyiz; yer ehlinin güvencesi ve kurtuluş arayanın kurtuluşuyuz. Bizim bir hakkımız vardır ki eğer verilirse alırız; esirgenecek olursa, (alması) uzun sürse bile sabrı kendimize binek ediniriz. Eğer Resulullah (s.a.a) bize bir ahitte bulunmuş olsaydı, kesinlikle onun ahdini yerine getirirdik ve eğer bize bir söz söylemiş olsaydı, ölünceye kadar onun üzerinde mücadele ederdik.

Benden önce hiç kimse "hakka davet"e ve "sıla-i rahim"e koşmadı; Allah'ın iradesinden başka hiçbir hareket ve güç yoktur.

Sözümü işitin ve söylediğimi iyice belleyin. Belki de bu toplanıdan sonra bu iş üzerinde kılıçlar çekilir, ahitler bozulur, sonra da bir araya toplanırsınız; böylece bir kısmınız sapkın imamlar olur, bir kısmınız da cahil takipçiler!

Daha sonra şu şiiri okumaya başladı:

*Kabilesi Benî Abd b. Zahm'in yaptıkları yüzünden
Câsım yöresinin şöhreti yok olup gitse de
Ben varım, her acize zorluklar anında itaat ederim
İleriye görürüm çünkü; zamanın nasıl değişeceğini bilirim¹*

1075-İmam Ali (a.s): Bizim bir hakkımız vardır; eğer onu bize verirlerse [alırız]; aksi takdirde uzun bir yolculuk olsa da develerin sırtına biner (sabır yolculuğuna çıkarız).²

1076-el-İrşad [Cundeb b. Abdullah'tan]: Medine'de, halkın Osman'a biatinden sonra Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanına vardım. Onu düşünceli ve üzgün görünce "Kavmin nasıl bir musibet işledi?" diye sordum.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.236; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.225, her ikisi de Misver b. Mahreme'den.

2-Nehcü'l-Belaga, 22. Hikmet, Menakıb, İbn-i Şehrâşub, c.1, s.274; Tarih-i Taberî, c.4, s.236; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.225.

قَالَ : صَبْرٌ جَمِيلٌ .

فَقُلْتُ لَهُ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! وَاللَّهِ إِنَّكَ لَصَبُورٌ .

قَالَ : فَأَصْنَعُ مَاذَا ؟ !

فَقُلْتُ : تَقُومُ فِي النَّاسِ ، وَتَدْعُوهُمْ إِلَى نَفْسِكَ ، وَتُخَيِّرُهُمْ أَنتَ أُولَى بِالنَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) بِالْفَضْلِ وَالسَّابِقَةِ ، وَتَسْأَلُهُمُ النِّصْرَ عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُتَمَالِيَيْنِ عَلَيْكَ ، فَإِنْ أَجَابَكَ عَشْرَةٌ مِنْ مِئَةِ شَدَدَتْ بِالْعَشْرَةِ عَلَى الْمِئَةِ ، فَإِنْ دَانُوا لَكَ كَانَ ذَلِكَ عَلَى مَا أَحْبَبْتَ ، وَإِنْ أَبَوْا قَاتَلْتَهُمْ ، فَإِنْ ظَهَرَتْ عَلَيْهِمْ فَهُوَ سُلْطَانُ اللَّهِ الَّذِي آتَاهُ نَبِيُّهُ (عليه السلام) وَكُنْتَ أُولَى بِهِ مِنْهُمْ ، وَإِنْ قُتِلَتْ فِي طَلَبِهِ قُتِلْتَ شَهِيداً ، وَكُنْتَ أُولَى بِالْعُذْرِ عِنْدَ اللَّهِ ، وَأَحَقُّ بِمِيرَاثِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

فَقَالَ : أَتَرَاهُ - يَا جُنْدَبُ - يُبَايِعُنِي عَشْرَةٌ مِنْ مِئَةِ ؟ !

قُلْتُ : أَرْجُو ذَلِكَ .

قَالَ : لَكِنِّي لَا أَرْجُو وَلَا مِنْ كُلِّ مِئَةِ اثْنَيْنِ ، وَسَأُخْبِرُكَ مِنْ أَيْنَ ذَلِكَ ، إِنَّمَا يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَى قُرَيْشٍ ، وَإِنَّ قُرَيْشاً تَقُولُ : إِنَّ آلَ مُحَمَّدٍ يَرَوْنَ لَهُمْ فَضْلاً عَلَى سَائِرِ النَّاسِ ، وَإِنَّهُمْ أَوْلِيَاءُ الْأَمْرِ دُونَ قُرَيْشٍ ، وَإِنَّهُمْ إِنْ وَلَوْهُ لَمْ يَخْرُجْ مِنْهُمْ هَذَا السُّلْطَانُ إِلَى أَحَدٍ أَبَداً ، وَمَتَى كَانَ فِي غَيْرِهِمْ تَدَاوَلَتْهُمُوهُ بَيْنَكُمْ ، وَلَا - وَاللَّهِ - لَا تَدْفَعُ قُرَيْشٌ إِلَيْنَا هَذَا السُّلْطَانُ طَائِعِينَ أَبَداً .

فَقُلْتُ لَهُ : أَفَلَا أَرْجِعُ فَأُخَيِّرَ النَّاسَ بِمَقَالَتِكَ هَذِهِ ، وَأَدْعُوهُمْ إِلَيْكَ ؟

فَقَالَ لِي : يَا جُنْدَبُ ، لَيْسَ هَذَا زَمَانٌ ذَاكَ .

Ali (a.s): Güzelce sabretmeli, dedi.

Dedim ki: Fesüphanellah! Vallahi sen çok sabırlısın.

Ali (a.s): Peki, [sabretmeyip de] ne yapayım? dedi.

Dedim ki: Halkın arasında ayağa kalkıp onları kendine çağırabilir, Peygambere (s.a.a) fazilet ve sabıka yönünden daha yakın olduğun konusunda onları haberdar edebilir, aleyhine dayanışmaya giren şu gruba karşı onlardan yardım istersin. Eğer yüz kişiden on tanesi sana olumlu cevap verirse, o on kişi ile yüz kişiyi sıkıştırırsın. Bunun sonucunda eğer karşında boyun eğecek olurlarsa, istediğine ulaşmış olursun. Eğer buna yanaşmazlarsa o zaman da onlarla savaşırsın! Onlara galip gelersen bu, zaten Allah'ın Peygamberine verdiği ilahi hâkimiyettir ve sen buna onlardan daha layıksın. Bunun mücadelesi yolunda öldürüldüğün takdirde ise şehit olursun ve Allah katında özrün vardır; nitekim sen Resulullah'ın (s.a.a) mirasına daha layıksın.

Ali (a.s): Ey Cündeb! Acaba yüz kişiden on kişi bana biat eder mi?

Dedim ki: Öyle umuyorum.

Ali (a.s): Fakat ben yüz kişiden ikisinin dahi benimle olacağını ummuyorum. Sana bunun sebebini bildireyim: Halk Kureyş'e bakmaktadır. Kureyş (kendi arasında) diyor ki: Muhammed'in (s.a.a) hanedanı, kendilerini diğer insanlardan üstün görüyor, (tüm Kureyş'i değil de) sadece kendilerini hilafetin asıl sahibi olarak kabul ediyorlar. Hilafet onlara geçecek olursa asla onların arasından dışarı çıkmayacak ve başka birine ulaşmayacaktır. Fakat onlardan başkasının eline geçerse onu kendi aranızda döndürürsünüz. Allah'a yemin olsun ki Kureyş, bu hükümeti bize asla kendi rızalarıyla vermeyecektir!

Dedim ki: Halkın arasına dönüp de bu sözünü onlara bildireyim ve onları sana davet edeyim ister misin?

Ali (a.s): Ey Cündeb! Şimdi bunun zamanı değil!

فَرَجَعْتُ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى الْعِرَاقِ ، فَكُنْتُ كُلَّمَا ذَكَرْتُ لِلنَّاسِ شَيْئاً مِنْ فَضَائِلِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) وَمَنَاقِبِهِ وَحُقُوقِهِ زَبَرُونِي وَنَهَرُونِي ، حَتَّى رُفِعَ ذَلِكَ مِنْ قَوْلِي إِلَى الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ لِيَالِي وَلَيْنَا ، فَبَعَثَ إِلَيَّ فَحَبَسَنِي حَتَّى كَلِمَ فِيَّ فَخَلَّى سَبِيلِي ¹ .

3/6

شَقِيقَةُ هَدَرَتْ !

1077 . الإمام عليّ (عليه السلام) — مِنْ خُطْبَةٍ لَهُ (عليه السلام) — : أَمَا وَاللَّهِ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فُلَانٌ ، وَإِنَّهُ لَيَعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّي مِنْهَا مَحَلُّ الْقُطْبِ مِنَ الرَّحَا ، يَنْحَدِرُ عَنِّي السَّيْلُ ، وَلَا يَرْقَى إِلَيَّ الطَّيْرُ ؛ فَسَدَلْتُ دُونَهَا ثَوْباً ، وَطَوَيْتُ عَنْهَا كَشْحاً ، وَطَفِيقْتُ أُرْتَنِي بَيْنَ أَنْ أَصُولَ بِيَدِ جَذَاءٍ ، أَوْ أَصِيرَ عَلَى طَخِيَةِ عَمِيَاءٍ ، يَهْرَمُ فِيهَا الْكَبِيرُ ، وَيَشِيدُ فِيهَا الصَّغِيرُ ، وَيَكْدُخُ فِيهَا مُؤْمِنٌ حَتَّى يَلْقَى رَبَّهُ !

فَرَأَيْتُ أَنَّ الصَّبَرَ عَلَى هَاتَا أَحَجِي ، فَصَبَرْتُ وَفِي الْعَيْنِ قَذَى ، وَفِي الْحَلْقِ شَجَأٌ ، أَرَى ثِرَاتِي نَهَباً ، حَتَّى مَضَى الْأَوَّلُ لِسَبِيلِهِ ، فَأَدَلِي بِهَا إِلَى فُلَانٍ بَعْدَهُ .

ثُمَّ تَمَثَّلَ بِقَوْلِ الْأَعَشَى :

1 . الإرشاد : ج 1 ص 241 ، الأمالي للطوسي : ص 234 ح 415 ; شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 57 نحوه .

شَتَّانَ مَا يَوْمِي عَلَي كُورِهَا
وَيَوْمُ حَيَّانٍ أَخِي جَابِرٍ

Bu konuşmadan sonra Irak'a döndüm. İnsanlara Ali b. Ebu Talib'in (a.s) faziletleri, menkıbeleri ve haklarından ne zaman bir şey anlatmaya kalksam (Iraklı hâkimler) şiddetle ve sert bir üslupla beni bundan engelliyor ve kovuyorlardı. Nihayet, sözlerim, zamane hâkimi Velid b. Ukbe'nin kulağına çattığında peşime bir adam gönderip beni tutuklattı ve hapse attırdı. Daha sonra hakımda yapılan bir aracılıkla beni serbest bıraktı.¹

3/6

ŞIKŞIKA!

107-İmam Ali (a.s) [Bir hutbesinden]: Andolsun Allah'a ki falan kimse, onu bir gömlek gibi giyindi; oysa daha iyi bilirdi o, ben hilâfete nispetle değirmen taşının mili gibiydim; hilâfet benim çevremde dönerdi; sel benden akardı; hiçbir kuş, uçtuğum yere uçamazdı. Hilâfetle arama bir perde çektim; onu koltuğumdan silkip attım. Düşündüm; kesilmiş elimle hamle mi edeyim; yoksa bu kapkaranlık körlüğe sabır mı edeyim? Hem de öylesine bir körlük ki ihtiyarları tamamıyla yıpratır; çocuğu kocaltır; inanan da Rabbine ulaşınca dek bu zulmette zahmet çeker.

Gördüm ki sabretmek daha doğru, sabrettim. Ettim ama gözümde diken vardı, boğazımda kemik. Mirasımın yağmalandığını görüyordum. Birincisi, onu falan kimseye verip gitti. Sonra Âşâ'nın şu şiirini okudu:

Bugün deveye binmişim; yolculuk zahmetine düşmüşüm

Cabir'in kardeşi Hayyan'la bulunduğum günle bu günüm kıyaslanır mı hiç?

¹-el-İrşad, c.1, s.241; Emali, Şeyh Tusî, s.234, h.415; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.57.

فَيَا عَجَباً ! ! بَيْنَا هُوَ يَسْتَقِيلُهَا فِي
حَيَاتِهِ إِذْ عَقَدَهَا لِأَخْرَ بَعْدَ وَفَاتِهِ - لَشَدَّ
مَا تَشَطَّرَا ضَرْعَيْهَا ! - فَصَيَّرَهَا فِي حَوَازَةِ
خَشْنَاءَ يَغْلُظُ كَلْمُهَا ، وَيَخْشُنُ مَسُّهَا ،
وَيَكْثُرُ الْعِثَارُ فِيهَا ، وَالْإِعْتِذَاؤُ
مِنْهَا ، فَصَاحِبُهَا كَرَائِبِ الصَّعْبَةِ إِنْ
أَشْنَقَ لَهَا حَرَمَ ، وَإِنْ أَسْلَسَ لَهَا تَقَحَّمَ ،
فَمَنْ يَ النَّاسُ - لَعَمْرُ اللَّهِ - بِخَبْطِ وَشِمَاسِ ،
وَتَلَوْنِ وَاعْتِرَاضِ ؛ فَصَبَرْتُ عَلَى طَوْلِ
الْمُدَّةِ ، وَشِدَّةِ الْمِحْنَةِ ؛ حَتَّى إِذَا مَضَى
لِسَبِيلِهِ جَعَلَهَا فِي جَمَاعَةِ زَعَمِ أَنِّي
أَحَدُهُمْ .

فَيَا لِلَّهِ وَلِلشُّورَى ! مَتَى اعْتَرَضَ الرَّيْبُ
فِيَّ مَعَ الْأَوَّلِ مِنْهُمْ ، حَتَّى صِرْتُ أَقْرَنُ إِلَى
هَذِهِ النَّظَائِرِ ! لَكِنِّي أَسْفَفْتُ إِذْ
أَسْفَوَا ، وَطَرْتُ إِذْ طَارُوا .

فَصَغَا رَجُلٌ مِنْهُمْ لِيُضْغِنِهِ ، وَمَالَ الْآخَرَ
لِصْهَرِهِ ، مَعَ هُنَّ وَهْنِ ، إِلَى أَنْ قَامَ
ثَالِثُ الْقَوْمِ نَافِجاً حِضْنِيهِ ، بَيْنَ نَثِيلِهِ
وَمُعْتَلَفِهِ ، وَقَامَ مَعَهُ بَنُو أَبِيهِ يَخْضُمُونَ
مَالَ اللَّهِ خِضْمَةَ الْإِبِلِ نِبْتَةَ الرَّبِيعِ ، إِلَى
أَنْ انْتَكَتْ عَلَيْهِ فَتَلَّهُ ، وَأَجْهَزَ عَلَيْهِ
عَمَلُهُ ، وَكَبَّتْ بِهِ بَطْنَتُهُ !

فَمَا رَاعَنِي إِلَّا وَالنَّاسُ كَعُورِ الضَّبْعِ

إِلَيَّ ، يَنْتَالُونَ عَلَيَّ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ، حَتَّى
لَقَدْ وَطِئَ الْحَسَنَانِ ، وَشُقَّ عِطْفَايَ ،
مُجْتَمِعِينَ حَوْلِي كَرَبِيضَةِ الْغَنَمِ ، فَلَمَّا
نَهَضْتُ بِالْأَمْرِ نَكَّتْ طَائِفَةً ، وَمَرَقَتْ
أُخْرَى ، وَقَسَطَ آخَرُونَ .

Ne de şaşılacak şey ki yaşarken halkın kendisini bırakmasını teklif ederdi; ölümünden sonra yerine öbürünün geçmesini sağladı. Bu iki kişi hilâfeti, devenin iki memesi gibi aralarında paylaştılar. O, hilâfeti, düz ve düzgün olmayan çorak bir yere attı. Sözü sertti, insanı yaralardı; onunla buluşup görüşeni incitirdi. Meselelerde şüphesi çoktu; özür getirmesinin sayısı yoktu. Onunla konuşan, arkadaşlık eden, serkeş bir deveye binmişe benzerdi; burnuna geçen yularını çekse burnu yırtılır, yaralanırdı; bıraksa üstündekini helâk olma çukuruna götürür, atardı. Allah'ın bekasına andolsun, halk, onun zamanında ne edeceğini şaşırırdı; yoldan çıktı; renkten renge boyandı; oradan oraya yeldi-durdu. Uzun bir zaman, çetin mihnetlere düştüm; sabrettim; derken o da yoluna düzüldü; halifeliliği bir topluluğa bıraktı ki ben de bunların biriyim sanıldı.

Allah'ım; sana sığınırım, nasıl da bir şurâydı o? Birincilerine (Eubekir) nazaran üstünlüğüm hakkında ne vakit şüphe edildi ki şimdi de kalkıp bunlarla beni aynı kefeye koyuyorlar?! Fakat inerlerken onlarla indim; uçarlarken onlarla uçtum; inişte, yokuşta onlarla beraber oldum. İçlerinden biri, hasedinden gerçekten saptı; öbürü, damadı olduğundan ona uydu, benden yüz çevirdi; öbürleri de öyle işler ettiler ki anmak bile çirkin.

Derken kavmin üçüncüsü kalktı; hem de bir halde ki iki yanı da yelle dolmuştu; işi gücü, yediğini çıkaracak yerle yiyeceği yer arasında gidip gelmekti. Onunla beraber babasının oğulları da işe giriştiler; Allah malını ilkbaharda devenin otları, çayırı-çimeni yiyip sömürmesi gibi yediler, sömürdüler. Sonunda onun da ipi çözüldü; hareketi tezce yaralanıp öldürülmesine sebep oldu, karnının dolgunluğu onu bu hale getirdi; işini tamamladı gitti.

Derken, halkın benim etrafıma, sırtlanın boynundaki kıllar gibi

üşüşmesi kadar beni üzen bir şey olmadı; her yıldan, birbiri ardınca çevreme üşüştiler; bir derecede ki kalabalıktan Hasan'la Hüseyin, ayaklar altında kalacaktı neredeyse. Koyunların ağıla üşüşmesi gibi çevreme toplandılar; bu hengâmede elbisem bile yırtılmıştı. Ama işi elimle aldıktan sonra bir bölük, biatten döndü; ahdini bozdu. Öbür bölük ok yaydan fırlar gibi fırladı, inancından vazgeçti; öbürleri de itaatten çıktı.

كَأَنَّهُمْ لَمْ يَسْمَعُوا اللَّهَ سُبْحَانَهُ يَقُولُ : «تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»¹ بَلَى ! وَاللَّهِ لَقَدْ سَمِعُوهَا وَوَعَوْهَا ، وَلَكِنَّهُمْ حَلَيْتِ الدُّنْيَا فِي أَعْيُنِهِمْ وَرَاقَهُمْ زَبْرُجُهَا !

أَمَّا وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ ، وَبَرَأَ النَّسَمَةَ ، لَوْلَا حُضُورُ الْحَاضِرِ ، وَقِيَامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ ، وَمَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ إِلَّا يُقَارَوْا عَلَى كِبَاطَةِ ظَالِمٍ ، وَلَا سَعْبٍ مَظْلُومٍ ، لَا لَقِيْتُ حَبْلَهَا عَلَى غَارِبِهَا ، وَلَسَقِيْتُ آخِرَهَا بِكَأَسِ أُولِهَا ، وَلَا لَفَيْتُمْ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَزْهَدَ عِنْدِي مِنْ غَفْطَةٍ عَنَزَ !

قالوا : وقامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ السَّوَادِ عِنْدَ بُلُوغِهِ إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ مِنْ خُطْبَتِهِ ، فَنَاقَلَهُ كِتَابًا - قِيلَ : إِنَّ فِيهِ مَسَائِلَ كَانَ يُرِيدُ الْإِجَابَةَ عَنْهَا - فَأَقْبَلَ يَنْظُرُ فِيهِ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَتِهِ ، قَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَوْ اطَّرَدَتْ خُطْبَتُكَ مِنْ حَيْثُ أَفْضَيْتَ !

فَقَالَ : هَيْهَاتَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ! تِلْكَ شِقْشِقَةٌ هَدَرْتَ ثُمَّ قَرَّتْ !

قالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَوَاللَّهِ ، مَا أَسَفْتُ عَلَى كَلَامٍ قَطُّ كَأَسْفِي عَلَى هَذَا الْكَلَامِ إِلَّا يَكُونُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلَيْهِ السَّلَام) بَلَغَ مِنْهُ حَيْثُ أَرَادَ² .

1 . القصص : 83 .

2 . نهج البلاغة : الخطبة 3 ، الإرشاد : ج 1 ص 287 ، معاني الأخبار : ص 361 ح 1 ، علل الشرائع : ص 150 ح 12 ، الأمالي للطوسي : ص 372 ح 803 ، الاحتجاج : ج 1 ص 452 ح 105 ،

المناقب لابن شهر آشوب : ج 2 ص 204 ، نثر الدر : ج 1
ص 274 ; تذكرة الخواص : ص 124 كلها نحوه .

Sanki onlar, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh Allah'ın "*İşte âhiret yurdu; biz onu, yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veririz ve sonuç, çekinenlerindir.*"¹ buyurduğunu duymamışlardı. Evet, andolsun Allah'a, elbette duydular da, ezberlediler de; fakat dünya, gözlerine bezenmiş bir şekilde göründü, onun bezentisi hoş geldi onlara.

Ama şunu da bilin ki andolsun tohumu yarana, insanı yaratana, bu topluluk, biat için toplanmasaydı, Allah'ın, zalimin doyup zulmetmemesi, mazlumun aç kalmaması hakkında bilginlerden aldığı ahit olmasaydı hilâfet devesinin yularını sırtına atardım; ümmetin sonuncusunu, ilkinin kâsesiyle suvarır giderdim. Siz de anlamışsınızdır ki şu dünyanın değeri, bir dişi keçinin aksırığından da değersizdir bence.

Demişlerdir ki: Hutbelerinde söz buraya gelince, Irak bölgesi halkından biri kalktı, İmam'a bir kâğıt sundu. Söylendiğine göre o kâğıtta cevabı istenen birtakım meseleler vardı. İmam kâğıdı okumaya başladı. Okuyup bitince İbn-i Abbas, "Ey Emirülmüminin! Sözüne, bıraktığın yerden başlasan!" dedi. Emirülmüminin (a.s) dedi ki: Heyhât ey İbn-i Abbas; bu, erkek devenin, esridiği zaman ağzına gelen bir köpüktü; geldi, gene geriye gitti!

İbn-i Abbas der ki: Allah'a yemin olsun, bu sözün yarım kalmasına üzüldüğüm kadar hiçbir söze üzülmедim; ne iyi olurdu Emirülmüminin (sözünü) dilediği gibi söyleseydi!²

1-Kasas, 83.

2-Nehcü'l-Belaga, 3. hutbe; *el-İrşad*, c.1, s.287; *Maani'l-Ahbar*, s.361, h.1; *İlelu's-Şerayi*, s.150, h.12; *Emali*, Şeyh Tusî, s.372, h.803; *el-İhticac*, c.1, s.452, h.105; *Menakıb*, İbn-i Şehrâşub, c.2, s.204; *Nesru'd-Dürr*, c.1, s.274; *Tezkiretu'l-Havas*, s.124.

ŞURÂ OLAYLARI HAKKINDA BİR ANALİZ

Resulullah'tan (s.a.a) sonra hilafetin şekillenmesi sürecinde gelişen olaylar, son derece ilginç ve bir o kadar da ibret vericidir. Saki-fe hadisesi gerçekleşiyor, Ebubekir'in hilafeti buradan tescillenmiş bir hilafet olarak çıkıyor, sonrasında ise "ümmetin tamamı buna icma etti" iddiası yapılıyor!

Ebubekir, Ömer'i kendi yerine atıyor ve bu vesileyle "halife tayini" doktrinini ortaya koyuyor. Şimdi ise Ömer, ölüm döşğinde ve hayatının son günlerinde İslam camiasının geleceği konusunda endişeli...

Birtakım tarihî belgeler açıkça şunu gösteriyor ki, Ömer de bir tür "halife tayini" üzerinde düşünmüş, bazı kimselerin ismini zikretmiş ve "Eğer yaşıyor olsalardı, hilafeti onlara bırakırdım!" demiştir. Ömer'in belirttiği bu isimlerden bazıları şunlardır: Muaz b. Cebel,¹ Ebu Ubeyde el-Cerrah² ve Salim (Huzeyfe'nin azatlı kölesi).³

Her halükarda Ömer şurâyı düşünüyordu. Hedeflerini en iyi şekilde gerçekleştirecek bir şurâyı... Ne var ki Ali (a.s) unutulacak biri değildi. Bu gerçek Ömer'in de gözlerinden kaçmıyordu. İşte bu yüzden meşveret için Ensar'dan çağırmış olduğu kişi, içinde Ali'nin

1-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.590; *Tarih-i Medine*, c.3, s.881; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.42.

2-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.227; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.412; *Tarih-i Medine*, c.3 s.881, *el-Fütuh*, c.2, s.325.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.227; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3 s.343, *Tarih-i Medine*, c.3, s.881; *el-Fütuh*, c.2, s.86.

(a.s) olmadığı isimleri sayınca Ömer buna itiraz ederek "Neden Ebu'l-Hasan yok? Eğer o yönetimi eline alırsa halkı hak yola hidayet edecektir!"¹ diye adeta kendi görüşünü ortaya koyuyordu.

Ömer, altı kişiden oluşan şuradaki bireylerin her birinin olumsuz özelliklerini sayıp döktüğünde Ali'nin (a.s) sadece şakacı biri yapıya sahip olması üzerinde duruyor, ancak bununla birlikte yönetimi ele alması hâlinde halkı doğru yola hidayet edeceğini vurguluyordu.²

Hilafetin kaderini belirleyecek olan şura üyelerini "Ali (a.s), Osman b. Affan, Talha, Zübeyr, Sâd b. Ebi Vakkas ve Abdurrahman b. Avf" olarak açıklıyor, ama Haşim oğulları ve Ali'ye (a.s) karşı hiç de iyimser davranmıyor. Zira halife, şurâdan Ali'nin halife olarak çıkmasına ihtimal dahi bırakmayan bir siyaset uygulayacak kadar kurnaz ve uyanıktır.³

Ömer, şurânın işleyiş tarzı ve karar mekanizmasını da açıklıyor: Bir evde toplanmalı, aralarından birini seçinceye kadar güvenlikleri Ensar'dan elli kişi tarafından sağlamalıdır. Beş kişinin seçmiş olduğu halifeye bir kişi muhalefet ederse bir kişinin, iki kişi muhalefet ederse de iki muhalifin boynu vurulmalıdır. Tarafların üçer kişilik eşit gruplara ayrılmalrı hâlinde ise Abdullah b. Ömer hakemlik etmeli; ona da razı olmazlarsa bu durumda aralarında Abdurrahman'ın bulunduğu tarafın sözü geçerli kabul edilmelidir.⁴

Halifenin hazırladığı senaryo çok nettir ve basireti olanlar daha işin başında sonucu anlamışlardır. Bu yüzden İbn-i Abbas, Ali'den (a.s) şurâya katılmamasını istemiş, İmam da ona şu cevabı vermiştir: **Onlarla birlikte şurâya gireceğim; böylece Ömer'in beni hila-**

1-*el-Musannef*, Abdurrezzak, c.5, s.446, No: 9761; *el-Edebu'l-Mufred*, s.176, No: 582.

2-*el-Musannef*, Abdurrezzak, c.5, s.447, No: 9762; *Tarih-i Medine*, c.2, s.880; *Nesru'd-Dürr*, c.2, s.49.

3-Bu hususta Ömer ile İbn-i Abbas arasında geçen konuşma dikkate şayandır. Bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.223.

4-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.229; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.43.

fete layık gördüğü aşikâr olsun istiyorum. Zira daha önce, "Peygamber 'Nübüvvet ve imamet bir evde birleşmez!' buyurmuştur." diyordu. Şurâya girerek onun davranışıyla rivayeti arasındaki çelişkiyi insanlara açık olarak göstereceğim.¹

Ali (a.s), Ömer'in bu karma listeyle hilafeti Haşim oğullarından uzaklaştırdığını da şöyle vurguluyor: Osman'ı benim yanıma bıraktı ve çoğunluğun görüşüne uyulması şartını koştı. Sâd, amcası oğluna (Abdurrahman'a) muhalefet etmeyecektir. Abdurrahman da Osman'ın damadıdır; bu ikisi birbirleriyle ihtilaf etmezler. Bu durumda Talha ile Zübeyr benimle olsalar bile bu, bana bir fayda sağlamayacaktır!²

Talha, Osman'ın lehine kenara çekiliyor ("Talha şurâda hazır oldu" şeklindeki rivayete göre); Zübeyr, Ali'nin (a.s) lehine görüş bildiriyor, Sâd da Abdurrahman'ın lehine kenara çekiliyor. Derken Abdurrahman, hilafete talip olmadığını duyuruyor; sonra da geri kalan iki kişiden [Ali (a.s) ile Osman] birinin hakkı diğerine bırakmasını öneriyor. Fakat her ikisi de sükût ediyor.

Taberî'nin nakline göre Abdurrahman, geceleri art arda ordu komutanları ve ileri gelenlerle görüşmeler yapıyor, onlar da Osman'ı seçmesini tavsiye ediyorlardı.³

Abdurrahman, aradan üç gün geçtikten sonra, sabah vakti, halk mescitte toplandığında insanların arasına girerek "Ben halkın görüşünü araştırdım ve hiç kimseyi Osman ile bir tutmadığımı gördüm!" diyor.⁴

1-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.189.

2-*el-İrşad*, c.1, s.285; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.229; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.191.

3-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.231; *Tarih-i Medine*, c.3, s.928. Abdulaziz ed-Durî der ki: Abdurrahman'ın, kendilerine danıştığı ordu komutanları ve ileri gelenlerin Osman üzerinde durduklarını bildiren ifadesi, Emevîlerin, Mekke'nin fethinden sonra çalıştıklarını ve ilk iki halifenin (Ebubekir ile Ömer) hilafeti döneminde toplumsal sahnede gözle görülür ölçüde başarı elde ettiklerini göstermektedir. Öyle ki insanlar o dönemlerde yönetimin başına Osman'ın geçmesini kabullenmişlerdi (*Mukaddime fî Tarih-i Sadri'l-İslam*, s.50).

4-*el Musannef*, Abdurrezzak, c.5, s.477, h.9775.

O sırada Ammar ve Mikdad seslerini yükselterek Ali'nin (a.s) seçilmesi gerektiğini vurguluyorlar. Mescitte tartışma çıkıyor; Ammar "Neden bu işi Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeyt'inden uzaklaştırıyorsunuz?" diye sesleniyor.¹

Abdurrahman b. Avf, Ali'ye (a.s) hitaben; "Acaba bu işi eline aldığın takdirde Allah'ın kitabına ve Resulünün sünnetine amel edeceğine ve iki şeyhin yöntemine uyacağına dair Allah'a ahitte bulunuyor musun?" diye soruyor.

İmam Ali (a.s): Allah'ın kitabına ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine gücüm yettiği ölçüde amel edeceğim, diye karşılık veriyor.

Bu kez aynı soruyu Osman'a yöneltiyor; Osman ise (hiç tereddütsüz) "Kurân'a, Resulullah'ın sünnetine ve iki şeyhin yöntemine amel edeceğim!" diyor.

Abdurrahman, sözünü Ali (a.s) için tekrarlayınca Ali de (a.s) önceki sözünü tekrarlıyor ve şu cümleyi ekliyor: **Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetiyle birlikte hiç kimsenin yöntemine ihtiyaç kalmaz.** (Görünen o ki) **sen bu işi benden uzaklaştırmaya çalışıyorsun!..**²

İşte, Abdurrahman, bu şekilde Osman'ı halife seçerek onu kudret tahtına oturtuyor ve böylece hak, fitne kesimhanesinde bir kez daha kurban ediliyor.

Yıllarca Peygamber'e (s.a.a) kılıç çekmiş olanlar, Peygamber halifesinin desteği ile ona olan düşmanlığını daha güçlü bir kulvarda sürdürüyor. Nitekim bu tabloyu gören Ali (a.s) Abdurrahman'a diyor ki: **Ona çok özel bir bağışta bulundun. Bu, bizim aleyhimize birbirinize arka çıktığınız ilk gün değil ki** (şaşkınlıkla karşılayayım)! "(Bundan sonra bana düşen) *hakkıyla sabretmektir.*

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.233; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.194. Ayrıca bkz: Emali, Şeyh Mufid, s.114, h.7.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.162; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.188 ve c.12, s.262; el-Bed' ve't-Tarih, c.5, s.192.

*Anlattıklarınız karşısında yardım edecek olan ancak Allah'tır."*¹
**Allah'a and olsun ki sen, ancak sana geri çevirsin diye bu işi
 Osman'a bıraktın!**²

Mikdad şöyle feryat ediyor: Ben, peygamberlerinden sonra şu Ehlibeyt'inin başına gelenlerin bir benzerini daha görmedim! Doğrusu Kureyş'e şaşıyorum; öyle birini terk ettiler ki ondan daha adil ve daha bilgili birini ne tanıyorum, ne de söylemişimdir! Vallahi eğer ona yardımcılar bulsaydım [onun isteği doğrultusunda size karşı kıyam ederdim!]³

İçi yanan Ammar şöyle sesleniyor:

*Ey İslam'ın öldüğünü haber veren! Kalk da (yine) haber ver:
 İyilik öldü, çirkinlik de onun yerini aldı!*⁴

Gerçekten de böyle değil miydi? Ümeyye oğullarının hâkimiyeti, İslam'ın ölümünü haykırmıyor muydu? Onların hükümetin başına geçmesi, cahiliyetin yeniden ihyası değil miydi?

Mikdad, halifeyi, daha hilafetinin ilk akşamında, yatsı namazı için mescide doğru giderken elinde mumlarla önünde yürüyen hizmetçileri görünce "Bu nasıl bir bidattir?" diye soruyordu.⁵

Konunun daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi için aşağıdaki noktaları zikrediyoruz:

1-Daha önce Ali'nin (a.s) Abdurrahman'a şöyle dediğini naklettik: **"Andolsun Allah'a, ancak sana döndürsün diye hilafeti Osman'a bıraktın!"**

Ali (a.s) kendine özgü derin basireti ile siyaset aktörlerinin çaba ve gürültülerinin arka planındaki gerçekleri çok net şekilde açığa çıkarmıştır. Keşke o gün işiten kulaklar olsaydı!

1-Yusuf, 18.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.233; Tarih-i Medine, c.3, s.930.

3-Tarih-i Taberî, c.4 s.233, Tarih-i Medine, c.2, s.931.

4-el-Bed' ve't-Tarih, c.5, s.192; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.12, s.266.

5-Tarih-i Yakubî, c.2, s.163.

Tarihçilerin zikrettikleri şu belge, İmamın (a.s) bu yüce sözünün şahididir:

Hastalık Osman'ı etkisi altına alınca bir kâtip çağırarak "Benden sonraki hilafet için Abdurrahman'a bir ahitname yaz!" dedi. O da yazdı.¹

2-İmam (a.s) neden Abdurrahman'ın şartını kabul etmedi?

Peygamber'in vefatının üzerinden yıllar geçmiş, onca zaman zarfında birçok değişiklik meydana gelmişti. Peygamber'in (s.a.a) açık hükümlerine aykırı hükümler çıkarılmış, sünneti birçok alanda altüst edilmişti.² Hâl böyleyken İmam (a.s), Abdurrahman'ın bu şartını nasıl kabul edebilirdi? Diyelim ki kabul etti ve farz-ı muhal hilafete geldi; onunla nasıl bir araya gelebilirdi? Bu değişimler karşısında ne yapabilirdi? Acaba halk, hakikatlerin ilk yörüngesine yeniden oturtulmasına (döndürülmesine) hazır mıydı?

Ali'nin (a.s) hilafet dönemi, bu sorunun cevabının olumsuz olduğunu göstermiştir. Hilafeti döneminde birçok mesele açığa çıkmış olmasına, üstüne üstlük bizzat halk tarafından, doğrudan onların talebi üzerine hilafete gelmiş olmasına rağmen, yine de İmam (a.s) birçok kararında sıkıntı ile karşılaşılıyordu. Nitekim "Teravih Namazı" mevzuu, bunun açık bir örneğidir.

Eğer soruyu bir başka açıdan inceleyecek olursak, İmam Ali'yi (a.s) iki farklı konumda görmemiz mümkün olacaktır:

Birincisi; şartı kabul etmesi ve ardından hükümeti ele alması...

İkincisi; hak olmadığı (batıl olduğu) gerekçesiyle şartı kabul etmemesi ve böylece hükümet etme fırsatını kaçırmaması...

Bu sorunun bir başka şekli daha var. O da şu ki; eğer İmam (a.s) şartı kabul etseydi, acaba Abdurrahman gerçekten de ona biat eder miydi?

1-Tarih-i Medine, c.3, s.1029; Tarih-i Dimeşk, c.15, s.178; Tarih-i Yakubi, c.2, s.169.

2-Bkz: en-Nass ve'l-İctihad, Seyyid Abdulhüseyn Şerefuddin.

Şurâ meselesi, öncesinde alınan tedbirler ve Ali'nin (a.s) Abdurrahman ile yaptığı konuşmalar göz önünde bulundurulduğunda bunun cevabı kesin olarak olumsuzdur. Ali (a.s) kendine özgü basiretiyle, bunca mukaddime ve işi uzatmanın aslında daha önce alınmış olan kararı meşru gösterme planları olduğunu çok net okumuştur.

Dolayısıyla eğer İmam (a.s) bu şartı kabul etseydi, Osman da zaten kabul ediyordu; işte tam burada Abdurrahman başka bir bahane ileri sürebilirdi. (Mesela daha önce söylediği sözü dile getirebilir, "Ordu komutanları ve kabile reisleri Osman'a temayül etmekte" diyebilirdi... Sonuç yine Osman'ın seçilmesi olacaktı. Ayrıca bu durumda iki şeyhin (Ebubekir ile Ömer'in) yönteminin Ali (a.s) tarafından "doğru/ meşru" sayılması da söz konusu olacaktı. Hâşâ ki Ali böyle bir oyuna gelsin! Onun tek bakışı dahi tüm perdeleri aşmaya ve hakikatleri görmeye yeterdi.

3-Şurânın sonucu önceden belliydi.

İşte bu yüzden Ömer, muhalefet edenin boynunun vurulmasını emretmişti. Abdurrahman b. Avf ve diğer şurâ üyeleri Osman'a biat ettikten sonra Ali (a.s) ayakta bekliyor, biat etmiyordu. Bunun üzerine Abdurrahman, onu; "Biat et, yoksa boynunu vururum!" diye tehdit etti.

İmam (a.s) evden dışarı çıktığında şurâ üyeleri peşinden gelerek "Biat et, yoksa seninle savaşıyoruz!" dediler.¹

Bu yüzdendir ki, tarihî metinlerde söz buraya varınca Seyyid Murtaza, yanık yüreğiyle şöyle demiştir:

Bu nasıl bir rızayettir?.. Savaş ve ölümle tehdit edilen bir kimse için "kendi rızasıyla (biat etti)" tabiri doğru olabilir mi?²

¹-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.128; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.9, s.55 ve c.12, s.265; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.176.

²-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.12, s.265.

4-Ömer, şurâ üyeleri arasında hilafete olan tamahı artırmak istiyordu. Nitekim bu işin neticesinde şurâ üyeleri arasında hilafete yönelik tamah alevlendi.

Şeyh Mufid (r.a) der ki:

Sâd b. Ebi Vakkas, Ali (a.s) karşısında kendisini bir şahsiyet olarak görmüyordu. Ancak şurada hazır bulunması onda, kendisinin de hilafete ehil olduğu düşüncesini doğurdu.

İbn-i Ebi'l-Hadid de bu tahlili kendi üstadından nakletmiştir.

Talha, kendisinin şurâda yer aldığını (insanlara) delil olarak sunmak için Ali'yle (a.s) eşit olduğunu savunuyordu.¹ Muaviye de yaptığı bir konuşmada bu noktaya işaret etmiştir.²

Her halükarda Ömer, tayin etmiş olduğu şurâ ile "hilafet hakkını" ve "hilafetin saygınlığını" bir kez daha ortadan kaldırdı; insanlar arasında onca fesat çıkaran Ümeyye oğullarını ümmetin üzerine musallat etti. Ayrıca, Talha ve Zübeyr gibilerinde hilafet tamahı oluşturarak daha sonra ortaya çıkacak olan çatışmalara zemine hazırladı.

Bu olay üzerinde yapılacak titiz ve etraflıca bir inceleme, hiç kuşkusuz yukarıda belirtilen tahlili doğrulayacaktır... Şüphesiz, Allah, kullarının niyetlerinden haberdardır.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.95.

2-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.289; Tarih-i Dimeşk, c.19, s.197.

الفصل الرابع : مبادئ الثورة على عثمان

4/1

الثَّرف

1078 . مروج الذهب : بنى [عثمان] داره في المدينة ، وشيَّدها بالحجر والكلس ، وجعل أبوابها من الساج والعَرعر ، واقتنى أموالا وجنانا وغيونا بالمدينة .

وذكر عبد الله بن عتبة أن عثمان يوم قتل كان له - عند خازنيه - من المال خمسون ومئة ألف دينار ، وألف ألف درهم ، وقيمة ضياعه بوادي القرى وخنين وغيرهما مئة ألف دينار ، وخلف خيلا كثيرا وإيلا¹ .

1079 . الطبقات الكبرى عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة : كان لعثمان بن عفان عند خازنيه يوم قتل ثلاثون ألف ألف درهم وخمسمئة ألف درهم ، وخمسون ومئة ألف دينار ، فأنشئت ، وذَهبت . وترك ألف بَعير بالربذة² ، وترك صدقات - كان تصدق بها ببراديس وخيبر³ ووادي القرى⁴ - قيمة مئتي ألف دينار⁵ .

1 . مروج الذهب : ج2 ص341 .
2 . الربذة : من قرى المدينة ; على ثلاثة أيام ، قريبة من ذات عرق على طريق الحجاز إذا رحلت من فيد تريد مكة ، وبهذا الموضع قبر أبي ذر (رحمه الله) (معجم البلدان : ج3 ص24) .
3 . خيبر: ناحية على ثمانية برد [حوالي 200 كم] من المدينة لمن يريد الشام (معجم البلدان: ج2 ص409) .
4 . وادي القرى: واد بين المدينة والشام ، من أعمال المدينة، كثير القرى (معجم البلدان: ج5 ص345) .
5 . الطبقات الكبرى : ج3 ص76 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج3 ، البداية والنهاية : ج7 ص192 .

DÖRDÜNCÜ FASIL

OSMAN'A KARŞI YAPILAN AYAKLANMANIN NEDENLERİ

4/1

REFAH DÜZEYİ

1078-Murucu'z-Zeheb: Osman, Medine'de yaptığı evini taş ve kireçle sağlamlaştırdı; kapılarını tik¹ ve ardıç ağacından yaptı. Medine'de mallar, bahçeler ve pınarlar edindi.

Abdullah b. Utbe der ki: Osman öldürüldüğünde haznedarının yanında yüz elli bin dinar ve bir milyon dirhem mal vardı. Kura vadisinde, Huneyn ve diğer yerlerde bulunan malının değeri ise yüz bin dinardı. Ayrıca geride çok sayıda at ve deve bıraktı.²

1079-Tabakatu'l-Kubra [Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den]: Osman b. Affan öldürüldüğü gün hazinesinden sorumlu kişinin yanında otuz milyon beş yüz bin dirhem ve yüz elli bin dinar vardı; hepsi de yağmalandı. Rabeze'de³ bin deve bıraktı; Beradis, Hayber⁴ ve Kura⁵ vadisinde bıraktığı ve zekâtını verdiği toprakların değeri iki yüz bin dinardı.⁶

1-Tik ağacı: Uzak doğu ve Doğu Hindistan'da yetişen 20-25 metre boyunda bir ağaç çeşididir. Oldukça sert ve dayanıklı bir odunu vardır. Reçineli olması nedeniyle kolay çürümez. Daha çok gemi teknesi yapımında ve mobilyacılıkta kullanılır. III. Halifenin, zamane koşulları altında Hindistan'dan getirtilen böyle bir ağacın odunuyla evine kapı yaptırması oldukça dikkat çekicidir!

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.341.

3-Rabeze: Medine'ye üç gün uzaklıkta bulunan Medine'ye bağlı köylerden biridir. Hicaz yolu üzerinde Zat-ı İrk'a yakın bir yerdir. Ebuzer'in kabri buradadır (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.24).

4-Hayber: Medine-Şam güzergâhında Medine'ye yaklaşık 200 km uzaklıkta bir bölgedir (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.409).

5-Kura: Medine ile Şam arasında bulunan ve içinde birçok köyü olan Medine'ye bağlı bir yerdir (*Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.345).

6-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.76; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.461; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.192.

1080 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن عامر :

كُنْتُ أَفْطِرُ مَعَ عُثْمَانَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ ، فَكَانَ يَأْتِينَا بِطَعَامٍ هُوَ أَلْيَنُ مِنْ طَعَامِ عُمَرَ ؛ قَدْ رَأَيْتُ عَلَى مَائِدَةِ عُثْمَانَ الدَّرْمَكَ الْجَيِّدَ ، وَصِغَارَ الضَّانِ كُلِّ لَيْلَةٍ ، وَمَا رَأَيْتُ عُمَرَ قَطُّ أَكَلَ مِنَ الدَّقِيقِ مَنْخُولًا ، وَلَا أَكَلَ مِنَ الْغَنَمِ إِلَّا مَسَائِلَهَا ، فَقُلْتُ لِعُثْمَانَ فِي ذَلِكَ ، فَقَالَ : يَرْحَمُ اللَّهُ عُمَرَ ! وَمَنْ يُطِيقُ مَا كَانَ عُمَرُ يُطِيقُ !¹

1081 . أنساب الأشراف عن سليم

أبي عامر : رَأَيْتُ عَلَى عُثْمَانَ بُرْدًا ثَمَنُهُ مِئَةٌ دِينَارٍ² .

1082 . الطبقات الكبرى عن محمد بن

ربيعة بن الحارث : كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يُوسِّعُونَ عَلَى نِسَائِهِمْ فِي اللَّيَاسِ الَّذِي يُصَانُ وَيُتَجَمَّلُ بِهِ . ثُمَّ يَقُولُ : رَأَيْتُ عَلَى عُثْمَانَ مِطْرَفَ خَزٍّ ثَمَنَ مِئَتِي دِرْهَمٍ ، فَقَالَ : هَذَا لِنَائِلَةٍ كَسَوْتُهَا إِيَّاهُ ، فَأَنَا أَلَيْسُهُ أَسْرُهَا بِهِ³ .

1083 . الصواعق المحرقة : جاءه [عثمان]

أَبُو مُوسَى بَحْلِيَّةٍ ذَهَبَ وَفِضَّةً ، فَقَسَمَهَا بَيْنَ نِسَائِهِ وَبَنَاتِهِ ، وَأَنْفَقَ أَكْثَرَ بَيْتِ الْمَالِ فِي ضِيَاعِهِ وَدَوْرِهِ⁴ .

1084 . الأخبار الموفقيات عن الزُّهري : لَمَّا

-
- 1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 401 .
 - 2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 102 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 58 وفيه «برداً يمانياً ثمن مئة درهم» .
 - 3 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 58 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 102 وفيه «مئة دينار» بدل «مئتي درهم» .
 - 4 . الصواعق المحرقة : ص 113 ، السيرة الحلبية : ج 2 ص 78 وفيه «بكيلة» بدل «بحلية» .

أَتَيْ عُمَرُ بِجَوْهَرٍ كَسْرَى ، وَضَعَ فِي الْمَسْجِدِ ، فَطَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ فَصَارَ كَالْجَمْرِ ، فَقَالَ لِخَازِنِ بَيْتِ الْمَالِ : وَيْحَكَ ! أَرِحْنِي مِنْ هَذَا ، وَاقْسِمْهُ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ ؛ فَإِنَّ نَفْسِي تُحَدِّثُنِي أَنَّهُ سَيَكُونُ فِي هَذَا بَلَاءٌ وَفِتْنَةٌ بَيْنَ النَّاسِ .

1080-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Amir'den]: Ramazan ayında Osman'la beraber iftar ediyordum. Onun bize getirdiği yiyecek Ömer'in yiyeceğinden daha yağlı ve yumuşaktı. Her akşam Osman'ın sofrasında oldukça güzel (undan yapılmış) beyaz ekmek ve küçük kuzu görüyordum. Hâlbuki Ömer'in elenmiş un (ekmeği) yediğini asla görmedim ve o, ancak koyunun kocamışını yedi. Osman'a bundan söz ettiğimde dedi ki: Allah Ömer'e rahmet etsin! Kimin takatı Ömer'in takatine ulaşabilir ki?¹

1081-Ensabu'l-Eşraf [Suleym b. Ebu Amir'den]: Osman'ın üzerinde yüz dinar değerinde bir hırka gördüm.²

1082-et-Tabakatu'l-Kubra [Muhammed b. Rabîa b. Haris'ten]: Resulullah'ın (s.a.a) ashabı, kadınlarına misafirlikte ve kutlamalarda giydikleri elbise konusunda genişlik sağlıyorlardı. [Rabîa daha sonra dedi ki:] Osman'ın üzerinde değeri iki yüz dirhem olan haz kumaşından yapılmış (işlemeli) bir cübbe gördüm. "Bu, eşim Naile'nindir; daha önce ben bunu ona giydirmiştim; şimdi de gönlünü almak için kendim giyiyorum" dedi.³

1083-Savaiku'l-Muhrika: Ebu Musa, Osman'a altın ve gümüşten ziynet eşyaları getirerek hepsini eşleri ve kızları arasında paylaştırdı. O, Beytülmâl'in çoğunu kendi ekinleri ve evleri için harcıyordu.⁴

1084-el-Ahbaru'l-Muvaffakayat [Zührî'den]: Kısra'nın (İran şahı) mücevherini Ömer'e getirdiklerinde onu mescide bıraktı. Güneş doğup

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.401.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.102; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.58, bu kaynakta "Değeri yüz dirhem olan Yemen hırkası..." şeklinde yer almıştır.

3-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.58; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.102, bu kaynakta "iki yüz" yerine "yüz" şeklinde nakledilmiştir.

4-es-Savaiku'l-Muhrika, s.113; es-Siretu'l-Halebiyye, c.2, s.78.

üzerine ısıdığında bir ateş gibi parladı. Bunun üzerine (Ömer), Beytül-mâl sorumlusuna hitaben "Yazıklar olsun sana! Beni bundan rahatlat ve onu Müslümanlar arasında paylaşır. Zira içimden bir ses, çok yakında bunun halk arasında belaya ve fitneye neden olacağını söylüyor!" dedi.

فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنْ قَسَمْتُهِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يَسْعَهُمْ ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يَشْتَرِيهِ ؛ لِأَنَّ ثَمَنَهُ عَظِيمٌ ، وَلَكِنْ نَدَعُهُ إِلَى قَابِلٍ ، فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَفْتَحَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ فَيَشْتَرِيَهُ مِنْهُمْ مَنْ يَشْتَرِيهِ . قَالَ : إِرْفَعُهُ ، فَأَدْخِلْهُ بَيْتَ الْمَالِ .

وَقُتِلَ عُمَرُ وَهُوَ بِحَالِهِ ، فَأَخَذَهُ عُثْمَانُ - لَمَّا وُلِيَ الْخِلَافَةَ - فَحَلَّى بِهِ بَنَاتِهِ .

فَقَالَ الزُّهْرِيُّ : كُلُّ قَدْ أَحْسَنَ ؛ عُمَرُ حِينَ حَرَّمَ نَفْسَهُ وَأَقَارِبَهُ ، وَعُثْمَانُ حِينَ وَصَلَ أَقَارِبَهُ !!¹

1085 . تَارِيخُ الْيَعْقُوبِيِّ : كَانَ عُثْمَانُ جَوَاداً وَصُولاً بِالْأَمْوَالِ ، وَقَدَّمَ أَقَارِبَهُ وَذَوِي أَرْحَامِهِ ، فَسَوَّى بَيْنَ النَّاسِ فِي الْأَعْطِيَةِ . وَكَانَ الْغَالِبُ عَلَيْهِ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ، وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ² .

1 . الأخبار الموفقيات : ص 612 ح 396 ، شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 16 .

2 . تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 173 .

1086 . دول الإسلام - فِي الثَّوْرَةِ
 عَلَى عُثْمَانَ - : أَخَذُوا يَنْقِمُونَ عَلَى
 خَلِيفَتِهِمْ عُثْمَانَ ; لِكُونِهِ يُعْطَى الْمَالَ
 لِإِقَارِبِهِ ، وَيُؤَلِّيهِمُ الْوَلَايَاتِ الْجَلِيلَةَ ،
 فَتَكَلَّمُوا فِيهِ ، وَكَانَ قَدْ صَارَ لَهُ أَمْوَالٌ
 عَظِيمَةٌ ، وَلَهُ أَلْفُ مَمْلُوكٍ¹ .

(Haznedar) dedi ki: Ey müminlerin emiri! Eğer bunu Müslümanlar arasında paylaştıracak olursan herkese yetmez. [Şimdi ise] çok pahalı olduğundan kimse onu satın almaz. (O halde) onu bırakalım da kalsın; (bakarsınız) gelecekte Allah Müslümanları genişliğe çıkarır da onlardan biri bunu satın alır.

Ömer: Öyleyse onu kaldır ve Beytül-mâl'in arasına bırak, dedi.

Ömer öldürüldüğünde aynı mücevher olduğu gibi duruyordu. Ancak Osman, hilafete gelince onu aldı ve kızlarını onunla süsledi.

Zührî der ki: İkisi de iyi yaptı; Ömer, kendisini ve akrabalarını ondan mahrum bırakmakla (iyi yapmış oldu), Osman da onu yakınlarına sıla-i rahim için vermekle!²

1085-Tarih-i Yakubî: Osman, cömert bir kimseydi ve mallarını bağışlayarak sıla-i rahim yapardı. Yakınlarına ve aynı rahimden gelen hısımlarına öncelik tanırdı. Bağış konusunda ise diğer insanlar arasında eşit davranırdı. Mervan b. Hakem b. Ebu'l-As ile Ebu Süfyan b. Harb ona musallat ol-

1 . دول الإسلام : ص 16 .
 2-el-Ahbaru'l-Muvaffakiyyat, s.612, h.396; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.16.

muşlardı.¹

1086-Duvelu'l-İslam [Osman'a karşı yapılan ayaklanma hakkında]: Halifeleri olan Osman'ı eleştirmeye başladılar. Zira o, (Beytül-mâl'e ait) malları kendi akrabalarına veriyor, önemli vilayetlerin hükümetine onları atıyordu. Bu yüzden (aleyhinde) konuşmaya başlandı. Çok miktarda mal varlığı edinmişti ve bin kölesi vardı.²

4/2

جَعَلَ الْمَالِ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ

4/2-1

اسْتِثْنَارُ عَمِّهِ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ

1087 . العقد الفريد : مِمَّا نَقَمَ النَّاسُ عَلَى عُثْمَانَ أَنَّهُ آوَى طَرِيدَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) الْحَكَمَ ابْنَ أَبِي الْعَاصِ ، وَلَمْ يُؤْوِهِ أَبُو بَكْرٍ وَلَا عُمَرُ ، وَأَعْطَاهُ مِئَةَ أَلْفٍ³ .

1088 . أنساب الأشراف عن ابن عباس : كَانَ مِمَّا أَنْكَرُوا عَلَى عُثْمَانَ أَنَّهُ وَلَّى الْحَكَمَ ابْنَ أَبِي الْعَاصِ مَذَقَاتِ قِضَاعَةٍ⁴ ، فَبَلَغَتْ ثَلَاثِمِئَةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، فَوَهَبَهَا لَهُ حِينَ أَتَاهُ بِهَا⁵ .

4/2-2

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.173.

2-Duvelu'l-İslam, s.16.

3 . العقد الفريد : ج 3 ص 291 ، المعارف لابن قتيبة : ص 194 نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 198 .

4 . قِضَاعَةٌ : حَيٌّ بِالْيَمَنِ (تاج العروس : ج 11 ص 377) .

5 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 137 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 35 ؛ الشافعي : ج 4 ص 273 كلاهما نحوه من دون إسناد إلى الراوي .

إِسْتِثْنَاءُ ابْنِ عَمِّهِ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ

1089 . تاريخ اليعقوبي : أغزى عثمانُ النَّاسَ إفريقيَّةً سَنَةً سَبْعَ وَعِشْرِينَ . . . وَكَثُرَتْ الْغَنَائِمُ ، وَبَلَغَتْ أَلْفِي أَلْفِ دِينَارٍ وَخَمْسِمِئَةِ أَلْفِ دِينَارٍ وَعِشْرِينَ أَلْفَ دِينَارٍ .
وَرَوَى بَعْضُهُمْ : أَنَّ عُثْمَانَ زَوَّجَ ابْنَتَهُ مِنْ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ ، وَأَمَرَ لَهُ بِخُمْسِ هَذَا الْمَالِ¹ .

4/2

SERVETİN SADECE ZENGİNLER ARASINDA DÖNMEŞİ

4/2-1

Amcası Hakem b. Ebu As'a Tanıdığı Ayrıcalıklar

1087-el-İkdu'l-Ferid: Halkı Osman'ın aleyhinde isyana getiren şeylerden biri de onun, Resulullah (s.a.a) tarafından kovulmuş olan ve hatta Ebubekir ile Ömer'in dahi geri getirilmesini kabul etmedikleri Hakem b. Ebu As'ı geri getirmesi ve ona yüz bin sikke vermesi olmuştu.²

1088-Ensabu'l-Eşraf [İbn-i Abbas'tan]: Osman'a itirazları beraberinden getiren olaylardan biri de Hakem b. Ebu As'ı, Kudaa³ bölgesinin zekâtlarını toplamakla görevlendirmesi olmuştu. (Zekât olarak topladığı meblağ) üç yüz bin dirhemi bulmuştu. (Hakem b. Ebu As) bu meblağı getirdiğinde (Osman) hepsini ona bağışladı.⁴

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 165 وراجع الجمل : ص 183 .

2-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.291; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.194; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.198.

3-Kudaa: Yemen'de bir kabile ismidir (Tacu'l-Arus, kuda' terimi).

4-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.137; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.35; eş-Şafi, c.4, s.273.

4/2-2

Amcazadesi Mervan b. Hakem'e Tanıdığı Ayrıcalıklar

1089-Tarih-i Yakubî: Osman, Hicrî 27 yılında Afrika'yı fet-
hetmek için halkı savaşa gönderdi... Çok miktarda ganimet elde
edildi. Öyle ki miktarı iki milyon beş yüz yirmi bin dinara
ulaşmıştı.

Bazıları, Osman'ın, kızını Mervan b. Hakem ile evlendirdiğini
ve bu malın beşte birini ona verdiğini rivayet etmişlerdir.¹

**1090 . أنساب الأشراف عن عبد الله بن
الزبير :** أغزانا عثمان سنة سبع وعشرين
إفريقية ، فأصاب عبد الله بن سعد بن أبي سرح
غنائم جليلة ، فأعطى عثمان مروان بن الحكم
خمس الغنائم² .

1091 . تاريخ أبي الفداء : أقطع [عثمان]
مروان بن الحكم فذك³ ، وهي صدقة رسول الله (صلى الله
عليه وآله) التي طلبتها فاطمة ميراثاً ! فروى
أبو بكر عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) : نحن معاشر
الأنبياء لا نورث ، ما تركناه صدقة . ولم تزل

1-Tarih-i Yakubî, c.2 s.165. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.183.

2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 136 ، تاريخ الطبري : ج 4
ص 256 نحوه ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 37 وفيه «تلك
الغنائم» بدل «خمس الغنائم» ، البداية والنهاية : ج 7
ص 152 وفيه «وصالجه بطريقها على ألفي ألف دينار وعشرين
ألف دينار فأطلقها كلها عثمان في يوم واحد لآل الحكم
ويقال : لآل مروان» بدل «غنائم جليلة . . . » ;
الشافعي : ج 4 ص 275 .

3 . فذك : قرية من قرى اليهود بينها وبين المدينة
يومان ، وكانت لرسول الله (صلى الله عليه وآله) لأنه فتحها هو
وأمر المؤمنين (عليه السلام) ، وأعطاه رسول الله (صلى الله
عليه وآله) لفاطمة وكانت في يدها إلى أن توفي رسول
الله (صلى الله عليه وآله) ، فأخذت من فاطمة بالقهر والغلبة
(مجمع البحرين : ج 3 ص 1370) .

فَدَكُ فِي يَدِ مَرَوَانَ وَبَنِيهِ إِلَى أَنْ تَوَلَّى عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، فَانْتَزَعَهَا مِنْ أَهْلِهِ وَرَدَّهَا صَدَقَةً¹ .

1092 . شرح نهج البلاغة : أَمَرَ [عُثْمَانُ] . . .
 لِمَرَوَانَ بْنِ الْحَكَمِ بِمِئَةِ أَلْفٍ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ ،
 وَقَدْ كَانَ زَوْجُهُ ابْنَتَهُ أُمَّ أَبَانَ ، فَجَاءَ زَيْدُ بْنُ
 أَرْقَمَ - صَاحِبُ بَيْتِ الْمَالِ بِالْمَفَاتِيحِ ، فَوَضَعَهَا
 بَيْنَ يَدَيِ عُثْمَانَ وَبَكَى ، فَقَالَ عُثْمَانُ : أَتَبْكِي أَنْ
 وَصَلْتُ رَحِمِي ! ! قَالَ : لَا . . . وَاللَّهِ لَوْ أُعْطِيتُ
 مَرَوَانَ مِئَةَ دِرْهَمٍ لَكَانَ كَثِيرًا ! ! فَقَالَ : أَلْقِ
 الْمَفَاتِيحَ يَا بَنَ أَرْقَمَ ؛ فَإِنَّا سَنَجِدُ غَيْرَكَ² .

1 . تاريخ أبي الفداء : ج 1 ص 169 وراجع شرح
 نهج البلاغة : ج 1 ص 198 والمعارف لابن قتيبة : ص 195 .

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 199 .

1090-Ensabu'l-Eşraf [Abdullah b. Zübeyr'den]: Osman, Hicrî 27 yılında bizi Afrika'ya savaşa gönderdi. Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh çok kıymetli ganimetler elde etti. Osman bu ganimetlerin beşte birini Mervan'a bağışladı.¹

1091-Tarih-i Ebu'l-Fida: Osman, Fedek'i² Mervan b. Hakem'e verdi. Burası, Resulullah'ın (s.a.a) sadakası idi ve Fatıma onu (babasının) mirası olarak istediğinde Ebubekir, Resulullah'tan (s.a.a) "Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız; geride bıraktıklarımız ise sadakadır" hadisini rivayet etmişti.

Fedek, Ömer b. Abdulaziz'in hâkimiyetine kadar Mervan ve oğullarının elindeydi. Ömer b. Abdülaziz yönetime gelince onu ellerinden alarak sadakaya dönüştürdü.³

1092-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman, kızı Ümmü Eban'ı Mervan ile evlendirdiğinde Beytül mâl'den ona yüz bin (dirhem) verilmesini emretti. Derken Beytül mâl'in anahtarlarının sorumlusu olan Zeyd b. Erkam çıkageldi. Anahtarları Osman'ın önüne bıraktı ve ağladı.

Osman: Ben sıra-i rahimde bulunuyorum diye mi ağlıyorsun, dedi.

Zeyd: Hayır... dedi. Vallahi Mervan'a yüz dirhem dahi bağışlasan, yine de fazladır!

Bunun üzerine Osman dedi ki: Bırak anahtarları ey Erkam'ın oğlu! Hiç kuşkusuz yakında (bu görev için) senden başkasını buluruz.⁴

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.136; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.256; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.37; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.152, "çok kıymetli ganimetler" yerine "İki milyon yirmi bin dinar elde etti; Osman, bunun tümünü, bir günde Hakem veya Mervan hanedanına bağışladı!" ibaresi yer almıştır; *eş-Şafi*, c.4, s.275.

2-**Fedek:** Medine'ye iki günlük uzaklıkta bulunan Yahudi köylerinden biriydi. Resulullah'a (s.a.a) aitti. Zira Allah Resulü ve Emirülmüminin burayı fethetmişlerdi. Sonra da Resulullah (s.a.a) burayı Fatıma'ya bağışladı. Vefat edinceye kadar da Fatıma'nın elinde kaldı. Fakat Peygamber vefat edince zorla elinden alındı (*Mecma-u'l-Bahreyn*, c.3, s.1370, "Fedek" terimi).

3-*Tarih-i Ebi'l-Fida*, c.1, s.169. Bkz: *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.198; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.195.

4-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.199.

1093 . أنساب الأشراف عن أم بكر بنت المسور : لَمَّا بَنَى مَرَوَانُ دَارَهُ بِالْمَدِينَةِ دَعَا النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ ، وَكَانَ الْمَسُورُ فَيَمَن دَعَا ، فَقَالَ مَرَوَانُ وَهُوَ يُحَدِّثُهُمْ : وَاللَّهِ ، مَا أَنْفَقْتُ فِي دَارِي هَذِهِ مِنْ مَالِ الْمُسْلِمِينَ دِرْهَمًا فَمَا فَوْقَهُ !
فَقَالَ الْمَسُورُ : لَوْ أَكَلْتُ طَعَامَكَ وَسَكَتُ لَكَانَ خَيْرًا لَكَ ! لَقَدْ غَزَوْتُ مَعَنَا إِفْرِيقِيَّةَ وَأَنْتَ لَا قَلْنَا مَالًا وَرَقِيقًا وَأَعْوَانًا ، وَأَخَفْنَا ثَقْلًا ، فَأَعْطَاكَ ابْنُ عَقَّانَ خُمْسَ إِفْرِيقِيَّةَ ، وَعَمِلْتَ عَلَى الصَّدَقَاتِ فَأَخَذْتَ أَمْوَالَ الْمُسْلِمِينَ !¹

4/2-3

إِسْتِثْنَاءُ ابْنِ عَمِّهِ الْحَارِثِ بْنِ الْحَكَمِ

1094 . المعارف لابن قتيبة : تَصَدَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِمَهْزُورٍ - مَوْضِعُ سَوَاقِ الْمَدِينَةِ - عَلَى الْمُسْلِمِينَ ، فَأَقْطَعَهَا عُثْمَانُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ الْحَكَمِ ؛ أَخَا مَرَوَانَ بْنِ الْحَكَمِ ، وَأَقْطَعَ مَرَوَانُ فَذَلِكَ وَهِيَ صَدَقَةٌ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)² .

1095 . أنساب الأشراف عن أم بكر عن أبيها : قَدِمَتْ إِبِلُ الصَّدَقَةِ عَلَى عُثْمَانَ ، فَوَهَبَهَا لِلْحَارِثِ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ³ .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 136 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 37 ، الأوائل لأبي هلال : ص 127 عن جعفر بن عبد الرحمن ابن المسور نحوه ؛ الشافعي : ج 4 ص 275 .

2 . المعارف لابن قتيبة : ص 195 ، العقد الفريد : ج 3 ص 291 ، شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 198 كلاهما نحوه .

3 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 137 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 35 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 365 وفيه «أم بكر بنت المسور ابن مخزومة» ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 286 وفيهما «فوهبها لبعض بني الحكم» ؛ الشافعي : ج 4 ص 273 كلاهما من دون إسناد إلى الراوي .

1093-Ensabu'l-Eşraf [Misver'in kızı Ümmü Bekir'den]: Mervan, Medine'de evini kurunca insanları yemeğe davet etti. Misver de davet ettikleri arasındaydı. Mervan, onlarla konuşurken "Vallahi bu evimde Müslümanların malından tek bir dirhem veya daha fazlasını harcamadım!" dedi.

Bunun üzerine Misver şöyle dedi: Eğer yemeğini yiyip sü-kût etseydin bu, senin için daha iyi olurdu! Sen Afrika savaşı-na bizimle birlikte katıldığında mal, itibar ve yardımcılar bakımından hepimizden daha gerideydin. Derken (Osman) b. Affan Afrika (ganimetlerinin) humusunu sana verdi. (Sonra da) Zekâtları toplama işini yaptın ve Müslümanların mallarını aldın!¹

4/2-3

Amcazadesi Haris b. Hakem'e Tanıdığı Ayrıcalıklar

1094-el-Maarif, İbn-i Kuteybe: Resulullah (s.a.a) Medine pazarının yeri olan Mehzur'u Müslümanlara sadaka kılmıştı. Osman ise burayı Mervan b. Hakem'in kardeşi Haris b. Hakem'e bağışladı. Resulullah'ın (s.a.a) bir diğer sadakası olan Fedek'i de Mervan'a bağışladı.²

1095-Ensabu'l-Eşraf [Ümmü Bekir'den, o da babasından]: Zekât olarak alınan develer Osman'a getirildiğinde onları Haris b. Hakem b. Ebu As'a hediye etti.³

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.136; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.37; *el-Evail*, Ebu Hilal, s.127, Cafer b. Abdurrahman b. Misver'den; *eş-Şafi*, c.4, s.275.

2-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.195; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.291; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.198.

3-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.137; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.35; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.365; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.286, son iki kaynakta "Hakem oğullarına hediye etti" ifadesi yer almıştır; *eş-Şafi*, c.4, s.273, her ikisinde de ravi zikredilmemiştir.

1096 . شرح نهج البلاغة : أنكح [عثمان]
الحارث بن الحكم ابنته عائشة ، فأعطاه
مئة ألف من بيت المال أيضاً ، بعد صرفه
زيد بن أرقم عن خزنه¹ .

4-2/4

إستئثار صهره عبد الله بن خالد

1097 . تاريخ المدينة عن محمد بن سلام
عن أبيه : قال عبد الله بن خالد لعبد الله بن
عمر : كلم أمير المؤمنين عثمان ؛ فإن لي
عيالاً وعلي ديناً . فقال : كلمه ، فإنك تجده
براً وولاً . فكلمه ، فروجه بنته ، وأعطاه
مئة ألف² .

1098 . تاريخ اليعقوبي : زوج عثمان
بنته من عبد الله بن خالد بن أسيد ، وأمر
له بستمئة ألف درهم ، وكتب إلى عبد الله بن
عامر أن يدفعها إليه من بيت مال البصرة³ .

1099 . المعارف لابن قتيبة : وطلب إليه
[إلى عثمان] عبد الله بن خالد بن أسيد
صلة ، فأعطاه أربعمئة ألف درهم⁴ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 199 .

2 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1022 .

3 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 168 وراجع الأوائل لأبي
هلال : ص 130 .

4 . المعارف لابن قتيبة : ص 195 ، شرح نهج البلاغة :
ج 1 ص 198 ، تاريخ الطبري : ج 4 ص 345 ، الكامل في
التاريخ : ج 2 ص 279 وفيهما «خمسين ألفاً» ، العقد
الفريد : ج 3 ص 291 وفيه «عبيد الله . . .» ، الفتوح : ج 2
ص 370 ، تاريخ البصرة : ج 3 ص 91 وفيهما «ثلاثمئة ألف
درهم» ؛ الشافي : ج 4 ص 273 وفيه «ثلاثمئة ألف» .

1096-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman, kızı Ayşe'yi Haris b. Hakem'le evlendirdi ve ona, Zeyd b. Erkam'ı hazinenin sorumluluğundan aldıktan sonra Beytülmal'den yüz bin sikke bağışladı.¹

4/2-4

Damadı Abdullah b. Halid'e Tanıdığı Ayrıcalıklar

1097-Tarih-i Medine [Muhammed b. Selam'dan, o da babasından]: Abdullah b. Halid, Abdullah b. Ömer'e "Müminlerin emiri Osman'a (yükümlülüğü taşıdığım) ailemden ve borçlarımdan söz et!" dedi. O da "Kendin onunla konuş; zira onun sıla-i rahimde bulunan iyi biri olduğunu göreceksin!" diye cevap verdi.

[Abdullah b. Halid] Onunla konuştu. O da kızını onunla evlendirdi ve ona yüz bin [sikke] bağışladı.²

1098-Tarih-i Yakubî: Osman, kızını Abdullah b. Halid b. Useyd ile evlendirdi ve ona, altı yüz bin dirhem verilmesini emretti. (Bu amaçla Basra'daki valisi) Abdullah b. Amir'e bir mektup yazarak bu meblağı ona Basra Beytülmal'inden vermesini istedi.³

1099-el-Maarif, İbn-i Kuteybe: Abdullah b. Halid b. Useyd, Osman'dan sılada bulunmasını istedi; Osman da ona dört yüz bin dirhem verdi.⁴

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.199.

2-Tarih-i Medine, c.3, s.1022.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.168. Ayrıca bkz: *el-Evail*, Ebu Hilal, s.130.

4-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.195; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.1, s.198; *Tarih-i Taberî*, c.4, s.345; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.279, son iki kaynakta "elli bin" şeklinde geçmiştir; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.291, "Ubeydullah..." olarak geçmiştir; *el-Futuh*, c.2, s.370; *Tarih-i Basra*, c.3, s.91, bu iki kaynakta "üç yüz bin dirhem" şeklinde nakledilmiştir; *eş-Şafi*, c.4, s.273, "üç yüz bin" şeklinde rivayet edilmiştir.

1100 . أنساب الأشراف عن
أبي مخنف : كَانَ عَلَى بَيْتِ مَالِ عُثْمَانَ
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَرْقَمِ . . . ، فَاسْتَسْلَفَ
عُثْمَانُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ مِئَةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ ،
وَكَتَبَ عَلَيْهِ بِهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَرْقَمِ ذِكْرَ
حَقِّ لِلْمُسْلِمِينَ ، وَأَشْهَدَ عَلَيْهِ عَلِيًّا ،
وَطَلْحَةَ ، وَالزُّبَيْرَ ، وَسَعْدَ بْنَ
أَبِي وَقَّاصٍ ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ، فَلَمَّا حَلَّ
الْأَجَلَ رَدَّهُ عُثْمَانُ .

ثُمَّ قَدِمَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خَالِدِ بْنِ
أُسَيْدِ بْنِ أَبِي الْعَيْصِ - مِنْ
مَكَّةَ - وَنَاسٌ مَعَهُ غُزَاةٌ ، فَأَمَرَ لِعَبْدِ اللَّهِ
بِثَلَاثِمِئَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ ، وَلِكُلِّ رَجُلٍ مِنَ الْقَوْمِ
بِمِئَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ ، وَصَّكَ بِذَلِكَ إِلَى ابْنِ
أَرْقَمٍ ، فَاسْتَكْتَرَهُ ، وَرَدَّ الصَّكَّ لَهُ .

وَيُقَالُ : إِنَّهُ سَأَلَ عُثْمَانَ أَنْ يَكْتُبَ
عَلَيْهِ بِهِ ذِكْرَ حَقِّ ، فَأَبَى ذَلِكَ ، فَامْتَنَعَ
ابْنُ الْأَرْقَمِ مِنْ أَنْ يَدْفَعَ الْمَالَ إِلَى
الْقَوْمِ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : إِنَّمَا أَنْتَ
خَازِنُ لَنَا ، فَمَا حَمَلَكَ عَلَى مَا
فَعَلْتَ ؟ ! !

فَقَالَ ابْنُ الْأَرْقَمِ : كُنْتُ أُرَانِي خَازِنًا
لِلْمُسْلِمِينَ ، وَإِنَّمَا خَازِنُكَ غُلَامُكَ ! ! وَاللَّهِ
لَا أَلِي لَكَ بَيْتَ الْمَالِ أَبَدًا . وَجَاءَ
بِالْمَفَاتِيحِ فَعَلَّقَهَا عَلَى الْمِنْبَرِ ،
وَيُقَالُ : بَلْ أَلْقَاهَا إِلَى عُثْمَانَ .

فَدَفَعَهَا عُثْمَانُ إِلَى نَاتِلِ مَوْلَاهُ ، ثُمَّ وَلَّى
زَيْدَ بْنَ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ بَيْتَ الْمَالِ ،
وَأَعْطَاهُ الْمَفَاتِيحَ¹ .

1100-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihneften]: Abdullah b. Erkam, Osman'ın Beytülmal sorumlusuydu... Osman, Beytülmal'den yüz bin dirhem borç aldı; Abdullah b. Erkam Müslümanların hakkı olduğu için buna dair bir senet yazdı. Ali (a.s), Talha, Zübeyr, Sâd b. Ebi Vakkas ve Abdullah b. Ömer'i de buna şahit kıldı. Sonra süresi dolunca Osman borcunu geri ödedi.

Abdullah b. Halid b. Useyd b. Ebu'l-Ays, Mekke'den Osman'ın yanına geldiğinde beraberinde savaşçılardan bir grup da vardı. Osman, Abdullah'a üç yüz bin, yanındakilerden her birine de yüz bin dirhem verilmesini emretti ve bir havaleyle bunu İbn-i Erkam'a gönderdi. İbn-i Erkam ise miktarı çok aşırı buldu ve havaleyi ona geri çevirdi.

Denilir ki: İbn-i Erkam, ondan bu havalenin gerekçesini yazmasını istedi. Fakat Osman buna yanaşmayınca İbn-i Erkam da onlara ödeme yapmaktan imtina etti. Bunun üzerine Osman "Bizim haznedarımız olduğun halde seni bu işe iten sebep nedir?" diye sordu.

İbn-i Erkam dedi ki: Ben, kendimi Müslümanların haznedarı olarak görüyordum. Senin haznedarın ise ancak ve ancak kölendir! Allah'a andolsun ki asla senin için beytülmalin sorumluluğunu kabul etmeyeceğim!

Sonra kilitleri getirip minbere ilaştırdı. Onları Osman'ın önüne

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 173 وراجع شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 35 والشافعي : ج 4 ص 274 .

attığı da söylenmiştir. Osman da kilitleri azatlı kölesi Natil'e verdi. Daha sonra beytülmalin sorumluluğuna Zeyd b. Sabit el-Ensari'yi getirdi ve kilitleri ona verdi.¹

4/2-5

ما أعطى سعيد بن العاص

1101 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف والواقدي : أنكر الناس على عثمان إعطاء سعيد بن العاص² مئة ألف درهم ، فكلمه علي

1-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.173. Ayrıca bkz: Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.35, eş-Şafî, c.4, s.274.

2 . سعيد بن العاص بن سعيد بن أحيحة بن العاص بن أمية . كان من أقارب عثمان (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 30 - 32) ، ونشأ في بيته وفي ظل تربيته (البداية والنهاية : ج 8 ص 83) . قتل أبوه بسيف علي (عليه السلام) في معركة بدر (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 31 ، أسد الغابة : ج 2 ص 481 الرقم 2083 ، الإصابة : ج 3 ص 90 الرقم 3278 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 83) ، فكفله عثمان ، وكان له من العمر تسع سنين عند وفاة رسول الله (صلى الله عليه وآله) (تهذيب الكمال : ج 10 ص 502 الرقم 2299 ، الإصابة : ج 3 ص 90 الرقم 3278 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 83) . قال له عمر أيام حكمته : لم تُعرض عني ؟ كأنك ترى أنني قتلت أباك . لا ، بل قتله علي ! أعطاه عمر مالا ، فطمع في الاستزادة ، فقال له : سيأتي بعدي من يصل رحمك . ويقضي حاجتك (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 31) . حصل على أموال طائلة في أيام عثمان (أنساب الأشراف : ج 6 ص 137) . وولي الكوفة (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 32 ، تاريخ دمشق : ج 21 ص 114 ، أسد الغابة : ج 2 ص 482 الرقم 2083 ، الاستيعاب : ج 2 ص 183 الرقم 992) . لكنه لم يجد إليها سبيلا بعد اصطدامه بمالك الأشتر وأصحابه . (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 32 ، تاريخ دمشق : ج 21 ص 115 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 84) . اعتزل الأوضاع في خلافة أمير المؤمنين علي (عليه السلام) (أسد الغابة : ج 2 ص 482 الرقم 2083 ، الاستيعاب : ج 2 ص 184 الرقم 992) . ولم يُمالي معاوية يومئذ ، بُد أنه ماله عند تسلطه . وكان عامله على المدينة مئة . (الطبقات الكبرى : ج 5 ص 35 ، تاريخ دمشق : ج 21 ص 117 ج 2496 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 85 ، أسد الغابة : ج 2 ص 482 الرقم 2083 ، الاستيعاب : ج 2 ص 184 الرقم 992) . مات سعيد سنة 59 (أسد

وَالزُّبَيْرُ وَطَلْحَةُ وَسَعْدُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فِي ذَلِكَ فَقَالَ : إِنَّ لَهُ قَرَابَةً وَرَجِمًا ! قَالُوا : أَفَمَا كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ قَرَابَةٌ وَذَوُو رَحِمٍ ؟ !
فَقَالَ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانَا يَحْتَسِبَانِ فِي مَنَعِ قَرَابَتِهِمَا ، وَأَنَا أَحْتَسِبُ فِي إِعْطَاءِ قَرَابَتِي¹ .

4/2-5

Said b. As'a Verdikleri

1101-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihnef ve Vakidî'den]: İnsanlar, Osman'ın Said b. As'a² yüz bin dirhem bağışta bulunmasını çirkin saydılar. Ali

الغابة : ج 2 ص 482 الرقم 2083 ، الاستيعاب : ج 2 ص 185 الرقم 992 ، تاريخ خليفة بن خياط : ص 171 ، البداية والنهاية : ج 8 ص 87 في سنة 58 وقيل : في التي قبلها وقيل بعدها) .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 137 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 35 ؛ الشافعي : ج 4 ص 273 .

2-Said b. As b. Said b. Uheyha b. As b. Ümeyye, Osman'ın akrabalarındandı (*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.30-32). Onun evinde ve terbiyesi altında büyüdü (*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.83). Babası Bedir Savaşı'nda Ali'nin (a.s) kılıcı ile öldürüldü (*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.31; *Usdu'l-Gabe*, c.2, s.481, No: 2083; *el-İsabe*, c.3, s.90, No: 3278; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.83). Osman onu kendi kefaleti altına aldı. Resulullah (s.a.a) vefat ettiğinde o dokuz yaşında idi (*Tehzibu'l- Kemal*, c.10, s.502, No: 2299; *el-İsabe*, c.3, s.90, No: 3278; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.83). Ömer, hilafeti döneminde ona "Sanki babanı ben öldürmüşüm gibi neden benden uzak duruyorsun? Hayır, onu Ali öldürdü!" demişti. Ömer, böylece ona bir miktar da mal verdi. Daha fazlasını almak için tamah ettiğinde Ömer ona dedi ki: Benden sonra gelen kimse sana sıra-i rahimde bulunacak ve isteğini yerine getirecektir! (*Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.31). O, Osman zamanında bol miktarda mal varlığı elde etti (*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.137) ve Kufe'ye hâkim oldu (*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.32; *Tarih-i Dimeşk*, c.21, s.114; *Usdu'l-Gabe*, c.2, s.482, No: 2083; *el-İstıab*, c.2, s.183, No: 992). Ancak Malik el-Eşter ve arkadaşları ile çatışınca hükümeti devam edemedi (*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.32; *Tarih-i Dimeşk*, c.21, s.115; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.84).

Emirülmüminin Ali'nin (a.s) hilafeti döneminde kendisini hadiselerden kenara çekti (*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.482, No: 2083; *el-İstıab*, c.2, s.184, No: 992). Muaviye'ye de katılmadı. Ancak sonraları Muaviye saltanatını ilan edince yanında yer aldı. Bir

(a.s), Zübeyr, Talha, Sâd ve Abdurrahman b. Avf bu konuda Osman ile konuştuklarında dedi ki: Onun (bana) akrabalık ve yakınlık bağı vardır!

Onlar "Ebubekir ile Ömer'in de akraba ve yakınları yok muydu?" diye sorunca (Osman) dedi ki: Ebubekir ile Ömer kendi mükâfatlarını akrabalarından esirgemekte aradılar; ama ben, mükâfatımı yakınlarıma bağışta bulunmakta arıyorum.¹

4/2-6

مَا أُعْطِيَ أَبَا سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ

1102 . شرح نهج البلاغة : أعطى [عثمان]
أَبَا سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ مِئْتَيْ أَلْفٍ مِنْ بَيْتِ
الْمَالِ ، فِي الْيَوْمِ الَّذِي أَمَرَ فِيهِ لِمَرْوَانَ بْنِ
الْحَكَمِ بِمِئَةِ أَلْفٍ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ² .

4/2-7

مَا أُعْطِيَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَرَحٍ

1103 . الكامل في التاريخ : إِنَّهُ
[عُثْمَانُ] أُعْطِيَ عَبْدُ اللَّهِ خُمْسَ الْغَزْوَةِ الْأُولَى ،
وَأُعْطِيَ مَرْوَانَ خُمْسَ الْغَزْوَةِ الثَّانِيَةِ ؛ الَّتِي
افْتِخَتْ فِيهَا جَمِيعُ إِفْرِيقِيَّةٍ³ .

1104 . شرح نهج البلاغة : أعطى [عثمان]

süre onun Medine'deki görevlisi oldu (*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.35; *Tarih-i Dimeşk*, c.21, s.117, No: 2496; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.85; *Usdu'l-Gabe*, c.2, s.482, No: 2083; *el-İstiab*, c.2, s.184, No: 992). Said, Hicrî 59 yılında öldü (*Usdu'l-Gabe*, c.2, s.482, No: 2083; *el-İstiab*, c.2, s.185, No: 992; *Tarih-i Halife*, İbn-i Hayyat, s.171; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.87, bu kaynakta "Hicrî 58" şeklinde geçmiştir. Önce veya sonra öldüğü de rivayet edilmiştir).

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.137; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.35; *eş-Şafî*, c.4, s.273.

2 . شرح نهج البلاغة : ج 1 ص 199 .

3 . الكامل في التاريخ : ج 2 ص 237 .

عَبْدَ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَرَحَ جَمِيعَ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ
فَتْحِ إِفْرِيقِيَّةَ بِالْمَغْرِبِ ; وَهِيَ مِنْ طَرَابُلُسَ¹
الْمَغْرِبِ إِلَى طَنْجَةَ² ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَشْرَكَهُ فِيهِ
أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ³ .

4/2-6

Ebu Süfyan b. Harb'e Verdikleri

1102-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman, Mervan'a Bey-tülmal'den yüz bin sikke verilmesini emrettiğinde aynı gün Ebu Süfyan'a da iki yüz bin sikke verdi.⁴

4/2-7

Abdullah b. Ebu Serh'e Verdikleri

1103-el-Kamil fi't-Tarih: Osman, birinci Afrika sava-şından elde edilen ganimetlerin beşte birini Abdullah'a, tüm Afrika'nın fethedildiği ikinci savaştan elde edilen ganimetlerin beşte birini de Mervan'a verdi.⁵

1 . طَرَابُلُسُ الْمَغْرِبِ: مَدِينَةٌ تَقَعُ شِمَالِ إِفْرِيقِيَّةَ، وَهِيَ مِنْ آخِرِ الْمَدَنِ الَّتِي فِي شَرْقِي الْقَيْرَوَانِ ، وَتَقَعُ عَلَى الْبَحْرِ بَيْنَ تُونِسَ وَمِصْرَ، وَتَعْرِفُ بِكَرْسِي إِفْرِيقِيَّةَ، وَهِيَ مَبْنِيَّةٌ بِالصَّخْرِ (رَاجِعِ تَقْوِيمَ الْبُلْدَانِ : ص147) .

2 . طَنْجَةُ: مَدِينَةٌ تَقَعُ شِمَالِ إِفْرِيقِيَّةَ، عَلَى سَاحِلِ بَحْرِ الْمَغْرِبِ مُقَابِلَ الْجَزِيرَةِ الْخَضْرَاءِ ، وَهِيَ مِنَ الْبَرِّ الْأَعْظَمِ وَبِلَادِ الْبَرْبَرِ (مَعْجَمُ الْبُلْدَانِ : ج4 ص43) .

3 . شَرْحُ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : ج1 ص199 وَرَاجِعِ تَنْقِيحِ الْمَقَالِ : ج2 ص184 الرِّقْمُ 6876 .

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.1, s.199.

5-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.237.

1104-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman, Batı Trablus'tan¹ Tance'ye² kadar Batı Afrika'nın fethinden elde edilen ne varsa, Müslümanlardan tek kişiyi dahi ortak etmeksizin hepsini Abdullah b. Serh'e verdi.³

4/2-8

ما أعطى زيد بن ثابت

1105 . الشافي عن الواقدي : إِنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ اجْتَمَعَ عَلَيْهِ عَصَابَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى نَصْرِ عُثْمَانَ ، فَوَقَفَ عَلَيْهِ جَبَلَةُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ حَيَّةَ الْمَازِنِيِّ ، فَقَالَ لَهُ جَبَلَةُ : مَا يَمْنَعُكَ يَا زَيْدُ أَنْ تَذُبَّ عَنْهُ ! أَعْطَاكَ عَشْرَةَ آلَافٍ دِينَارٍ ، وَأَعْطَاكَ حَدَائِقَ مِنْ نَخْلٍ لَمْ تَرِثْ مِنْ أَبِيكَ مِثْلَ حَدِيقَةٍ مِنْهَا !⁴

1106 . أنساب الأشراف : لَمَّا أُعْطِيَ عُثْمَانُ . . . زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ مِئَةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ ، جَعَلَ أَبُو ذَرٍّ يَقُولُ : بَشِّرِ الْكَانِزِينَ بِعَذَابِ أَلِيمٍ ، وَيَتْلُو قَوْلَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ : ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ﴾ الْآيَةُ^{5/6} .

1107 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف : إِنَّ

1-**Trablusgarp:** Afrika'nın kuzeyinde bulunan ve Tunus ile Mısır arasında yer alan deniz kenarında bir şehirdir. (*Takvimu'l-Buldan*, s.147).

2-**Tance:** Afrika'nın kuzeyinde, Akdeniz'in kıyısında ve Yeşil Ada'nın (Endülüs) karşısında yer alır. Büyük sahranın bir bölümü sayılan Tance, Berber şehirlerinden biridir (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.43).

3-**Şerh-i Nehcü'l-Belaga**, c.1, s.199. Ayrıca bkz: *Tenkihu'l-Makâl*, c.2, s.184, No: 6876.

4 . الشافي : ج4 ص241 ; شرح نهج البلاغة : ج3 ص8 .

5 . التوبة : 34 .

6 . أنساب الأشراف : ج6 ص166 وراجع الجمل : ص183 .

زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ : يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ، إِنَّكُمْ نَصَرْتُمُ اللَّهَ وَنَبِيَّهٗ ، فَانصُرُوا خَلِيفَتَهُ . فَأَجَابَهُ قَوْمٌ مِنْهُمْ ؛ فَقَالَ سَهْلُ بْنُ حَنْثَلٍ : يَا زَيْدُ ، أَشْبَعَكَ عُثْمَانُ مِنْ عِضْدَانِ الْمَدِينَةِ¹ .

1108 . مروج الذهب عن سعيد بن المسيَّب :
 إِنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ حِينَ مَاتَ خَلَّفَ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ مَا كَانَ يُكْسَرُ بِالْقُؤُوسِ ، غَيْرَ مَا خَلَّفَ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالضِّيَاعِ بِقِيَمَةِ مِئَةِ أَلْفِ دِينَارٍ² .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 197 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 342 .

4/2-8

Zeyd b. Sabit'e Verdikleri

1105-eş-Şaî [Vakidî'den]: Ensar'dan bir grup, Zeyd b. Sabit'in etrafında toplandı. Zeyd, onları Osman'a yardımda bulunmaya çağırıyordu. Cebele b. Amr b. Hayye el-Mazinî onun karşısına dikilerek dedi ki: Ey Zeyd! Onu neden savunmayasın ki! Sana on bin dinar verdi. Hatta sana öyle hurma bahçeleri verdi ki, onlardan sadece birinin benzeri dahi sana babandan miras kalmamıştı!¹

1106-Ensabu'l-Eşraf: Osman... Zeyd b. Sabit el-Ensarî'ye yüz bin dirhem verdiğinde Ebuzer "Altın toplayanlara elemli azabı müjdele!" diyor ve Yüce Allah'ın şu sözünü okuyordu: *"Altını, gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elemli bir azapla müjdele!"*² ³

1107-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihneftten]: Zeyd b. Sabit el-Ensarî dedi ki: Ey Ensar topluluğu! Siz, Allah ve Resulüne yardım ettiniz; o halde onun halifesine de yardım edin!

İçlerinden bir grup ona icabet etti. (O vakit) Sehl b. Huneyf dedi ki: Ey Zeyd! Osman seni Medine'nin bol ürün veren hurmalıkları ile doyurmuş!⁴

1108-Murucu'z-Zeheb [Said b. Müseyyib'den]: Zeyd b. Sabit öldüğünde geride o kadar altın ve gümüş bırakmıştı ki [taksim etmek için] balta ile kırıyorlardı. Bu, değeri yüz bin dinarı bulan diğer malları ve tarlaları dışındaydı.⁵

1-eş-Şaî, c.4, s.241; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.8.

2-Tevbe, 34.

3-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.166. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.183.

4-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.197.

5-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.342.

4/2-9

ما أُعْطِيَ ابْنُ شَرِيكِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ

1109 . تاريخ الطبري عن سحيم بن حفص :
 كَانَ رَبِيعَةُ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ شَرِيكَ
 عُثْمَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، فَقَالَ الْعَبَّاسُ بْنُ رَبِيعَةَ
 لِعُثْمَانَ : أَكْتُبْ لِي إِلَى ابْنِ عَامِرٍ يُسَلِّفُنِي مِئَةَ
 أَلْفٍ . فَكَتَبَ ، فَأَعْطَاهُ مِئَةَ أَلْفٍ ; وَصَلَهُ بِهَا ،
 وَأَقْطَعَهُ دَارَهُ ; دَارَ الْعَبَّاسِ بْنِ رَبِيعَةَ الْيَوْمَ¹ .

4/2-10

ما أُعْطِيَ طَلْحَةَ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ

1110 . أنساب الأشراف عن موسى بن طلحة :
 أُعْطِيَ عُثْمَانُ طَلْحَةَ فِي خِلَافَتِهِ مِئَتِي أَلْفٍ دِينَارًا² .

1111 . تاريخ المدينة عن موسى بن طلحة :
 أَوَّلُ مَنْ أَقْطَعَ بِالْعِرَاقِ عُثْمَانُ بْنُ عَقَّانَ قَطَائِعَ
 مِمَّا كَانَ مِنْ صَوَافِي آلِ كَسْرَى ، وَمِمَّا جَلَا عَنْهُ
 أَهْلُهُ ، فَقَطَّعَ
 ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ النَّشَاسْتُجَ³ /⁴ .

1112 . تاريخ الطبري : قَالَ خُنَيْسُ بْنُ فُلَانٍ :
 مَا أَجَوَدَ طَلْحَةَ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ! فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ
 الْعَاصِ : إِنَّ مَنْ لَهُ مِثْلُ النَّشَاسْتُجِ لَحَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ
 جَوَادًا ، وَاللَّهِ لَوْ أَنَّ لِي مِثْلَهُ لَأَعَاشَكُمُ اللَّهُ عَيْشًا
 رَغَدًا⁵ .

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص404 ، أنساب الأشراف : ج6 ص151 ، المعارف لابن قتيبة : ص128 نحوه .
 2 . أنساب الأشراف : ج6 ص108 ; الغدير : ج8 ص283 .
 3 . نشاستج : ضيعة أو نهر بالكوفة ، وكانت عظيمة
 كثيرة الدخل (معجم البلدان : ج5 ص285) .
 4 . تاريخ المدينة : ج3 ص1020 ، معجم البلدان : ج5 ص286 .
 5 . تاريخ الطبري : ج4 ص318 ، معجم البلدان : ج5

4/2-9

Cahiliye Dönemindeki Ortağının Oğluna Verdikleri

1109-Tarih-i Taberî [Suhaym b. Hafs'tan]: Rabîa b. Haris b. Abdulmuttalib, cahiliye döneminde Osman'ın ortağıydı. Abbas b. Rabîa, Osman'a dedi ki: İbn-i Amir'e yaz da bana borç olarak yüz bin (sikke) versin!

Bunun üzerine Osman (onun için bir havale) yazdı ve İbn-i Amir de ona yüz bin (sikke) verdi. Osman, bununla ona sıla-i rahimde bulunmuştu. Ayrıca Abbas b. Rabîa'nın bugünkü evini de ona bağışladı.¹

4/2-10

Talha b. Ubeydullah'a Verdikleri

1110-Ensabu'l-Eşraf [Musa b. Talha'dan]: Osman, hilafeti döneminde Talha'ya iki yüz bin dinar verdi.²

1111-Tarih-i Medine [Musa b. Talha'dan]: Osman, İran emirlerine ait özel arazileri ve sahipleri tarafından (göç sebebiyle) terk edilmiş toprakları insanlara bağışlayan ilk kişidir. Nitekim Talha b. Ubeydullah'a Neşastec'i³ vermişti.⁴

1112-Tarih-i Taberî: Huneys b. Filan "Talha b. Ubeydullah ne kadar da cömert biri!" deyince Said b. As (araya girerek) dedi ki: Neşastec gibi bir mülkü olan kimseye cömertlik yaraşır. Vallahi ben öyle bir yere sahip olsaydım, sizi bolluk içinde yaşattırdım!⁵

ص285 ، الفتنة ووقعة الجمل : ص35 .

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.404; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.151; el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.128.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.108; el-Gadir, c.8, s.283.

3-Neşastec: Kufe'de, geliri son derece fazla olan bir tarla veya pınardı.

4-Tarih-i Medine, c.3, s.1020; Mucemu'l-Buldan, c.5, s.286.

5-Tarih-i Taberî, c.4, s.318; Mucemu'l-Buldan, c.5, s.285; el-Fitne ve Vakatu'l-

1113 . شرح نهج البلاغة عن عثمان : وَيَلِي عَلَى ابْنِ الْحَضَرَمِيَّةِ ; يَعْنِي طَلْحَةَ ، أَعْطَيْتُهُ كَذَا وَكَذَا بُهَاراً ذَهَباً ، وَهُوَ يَرُومُ دَمِي ; يُحَرِّضُ عَلَى نَفْسِي ، اللَّهُمَّ لَا تُفْتَعِ بِهِ ، وَلَقِيهِ عَوَاقِبَ بَغِيهِ¹ .

4/2-11

ما أُعْطِيَ الزُّبَيْرُ

1114 . الطبقات الكبرى عن أبي حصين : إِنَّ عُثْمَانَ أَجَارَ الزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ بِسِتِّمِئَةِ أَلْفٍ ، فَتَنَزَلَ عَلَى أَخْوَالِهِ ; بَنِي كَاهِلٍ ، فَقَالَ : أَيُّ الْمَالِ أَجْوَدُ ؟ قَالُوا : مَالُ أَصْبَهَانَ . قَالَ : أَعْطُونِي مِنْ مَالِ أَصْبَهَانَ² .

1115 . الطبقات الكبرى عن عُرْوَةَ : كَانَ لِلزُّبَيْرِ بِمِصْرَ خِطْطٌ ، وَبِالْإِسْكَنْدَرِيَّةِ خِطْطٌ ، وَبِالْكُوفَةِ خِطْطٌ ، وَبِالْبَصْرَةِ دَوْرٌ ، وَكَانَتْ لَهُ غُلَاتٌ تَقْدَمُ عَلَيْهِ مِنْ أَعْرَاضِ الْمَدِينَةِ³ .

4/2-12

ثَرْوَةُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ

1116 . تاريخ المدينة عَنْ عُثْمَانَ - لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ - : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ، فَهَلْ وَلَّيْتَنِي هَذَا الْأَمْرَ يَوْمَ وَلَّيْتَهُ وَأَنْتَ تَقْدِيرٌ عَلَى أَنْ تَصْرِفَ ذَلِكَ إِلَيَّ نَفْسِكَ ، أَوْ تُؤَلِّيَهُ مَنْ بَدَا لَكَ ، وَفِي الْقَوْمِ مَنْ هُوَ أَمْسُ بِكَ يَوْمَئِذٍ رَحِمًا مِنِّي إِلَّا رَجَاءُ الصَّلَةِ وَالْإِحْسَانِ فِيمَا

Cemel, c.35.

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 35 .

2 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 107 ، تاريخ أصبهان : ج 1 ص 66 ، مكارم الأخلاق لابن أبي الدنيا : ص 269 ح 420 ، تاريخ المدينة : ج 3 ص 1021 .

3 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 110 .

بَيْنِي وَبَيْنَكَ ! !¹

1113-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Osman'dan]: Yazıklar olsun Hazremiye'nin oğluna (Talha'ya)! Ben ona bir yük dolusu altın verdim, o ise şimdi benim kanımı dökmek istiyor; [halkı] üzerime kışkırtıyor. Allah'ım; onu bundan yararlandırma ve isyanının sonuçlarını ona göster!²

4/2-11

Zübeyr'e Verdikleri

1114-et-Tabakatu'l-Kubra [Ebu Husayn'den]: Osman, Zübeyr'in [beytül-mâlden] altı yüz bin (sikke) almasına izin verdi. O da Benî Kahil kabilesinden olan dayılarının yanına gelerek "Hangi mal daha iyi?" diye sordu. "İsfahan'ın malı (daha iyi)" denilince "Bana İsfahan malından verin!" dedi.³

1115-et-Tabakatu'l-Kubra [Urve'den]: Zübeyr'in Mısır, İskenderiye ve Kufe'de hazine arazileri, Basra'da da evleri vardı. Medine etrafındaki hububat mahsullerinde de hissesi bulunuyordu.⁴

4/2-12

Abdurrahman b. Avf'ın Serveti

1116-Tarih-i Medine [Abdurrahman b. Avf'a hitaben, Osman'dan]: Ey Ebu Muhammed! Sen bu işe beni getirdiğin gün sadece benimle arandaki yakınlığı, sana yapacağım sıla-i rahmi ve ihsanı düşündün. Zira o gün isteseydin bu işi kendine veya başka birine bırakabilirdin. O vakit şurâda akrabalık bakımından sana

1 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1028 .

2-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.35.

3-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.107; Tarih-i İsbehan, c.1, s.66; Mekarimu'l-Ahlak, İbn-i Ebî'd-Dünya, s.269, h.420; Tarih-i Medine, c.3, s.1021.

4-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.110.

¹ benden daha yakın olan da vardı!

1117 . مروج الذهب - في ذكر ثروة
عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ الزُّهْرِيِّ - : إِبْنُ دَارَةَ ، وَوَسَّعَهَا ، وَكَانَ عَلَى مَرْبِطِهِ مِئَةُ فَرَسٍ ، وَلَهُ أَلْفُ بَعِيرٍ ، وَعَشْرَةُ آلَافِ شَاةٍ مِنَ الْعَنَمِ ، وَبَلَغَ بَعْدَ وَفَاتِهِ رُبْعُ ثَمَنِ مَالِهِ أَرْبَعَةَ وَثَمَانِينَ أَلْفًا² .

1118 . تاريخ المدينة عن عبد الله بن الصامت - في خبر دخول أبي ذرٍّ على
عُثْمَانَ - : دَخَلَ عَلَيْهِ وَهُوَ يَقْسِمُ مَالَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ بَيْنَ وَرَثَتِهِ ، وَعِنْدَهُ كَعْبٌ ، فَأَقْبَلَ عُثْمَانُ . فَقَالَ : يَا أَبَا إِسْحَاقَ ، مَا تَقُولُ فِي رَجُلٍ جَمَعَ هَذَا الْمَالَ فَكَانَ يَتَصَدَّقُ مِنْهُ ، وَيَحْمِلُ فِي السَّبِيلِ ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ ؟ فَقَالَ : إِنِّي لَا رَجُو لَهُ خَيْرًا .

فَغَضِبَ أَبُو ذَرٍّ ، وَرَفَعَ عَلَيْهِ الْعَصَى ، وَقَالَ : مَا يُدْرِيكَ يَا بَنَ الْيَهُودِيَّةِ ! ! لَيُودَنَّ صَاحِبُ هَذَا الْمَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ لَوْ كَانَ عَقَارُ بَيْتِهِ تَلْسَعُ السُّوَيْدَاءَ مِنْ قَلْبِهِ³ .

1119 . الطبقات الكبرى عن عثمان بن الشريد : تَرَكَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَلْفَ بَعِيرٍ ، وَثَلَاثَةَ آلَافِ شَاةٍ بِالْبَقِيعِ ، وَمِئَةَ فَرَسٍ تَرَعَى بِالْبَقِيعِ . وَكَانَ يَزْرَعُ بِالْجُرْفِ⁴ عَلَى عِشْرِينَ نَاضِحًا ، وَكَانَ يَدْخُلُ قَوْتَ أَهْلِهِ مِنْ ذَلِكَ سَنَةً⁵ .

1120 . الطبقات الكبرى عن محمد : إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ تُوفِّيَ ، وَكَانَ فِيمَا تَرَكَ

1-Tarih-i Medine, c.3, s.1028.

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 342 .

3 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1036 ، سير أعلام النبلاء :

ج 2 ص 67 الرقم 10 ، حلية الأولياء : ج 1 ص 160 .

4 . الجُرْفُ : موضع على ثلاثة أميال من المدينة نحو

الشام (معجم البلدان : ج 2 ص 128) .

5 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 136 .

ذَهَبُ ; قَطَعَ بِالْفُؤُسِ حَتَّى مَجَلَّتْ أَيْدِي الرِّجَالِ
مِنْهُ . وَتَرَكَ أَرْبَعَ نِسْوَةٍ ، فَأَخْرَجَتْ امْرَأَةً مِنْ
تُؤْمِنِهَا بِثَمَانِينَ أَلْفًا¹ .

1 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 136 ، أسد الغابة : ج 3
ص 480 الرقم 3370 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 164 كلاهما
نحوه ، الرياض النضرة : ج 4 ص 315 .

1117-Murucu'z-Zeheb [Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'nin serveti hakkında]: Evini yaptı ve genişletti. Tavlasında yüz atı vardı. Bin deveye ve on bin koyuna sahipti. Ölümünden sonra malının sekizde birinin dörtte biri (yani eşlerinden her birinin payına düşen miktar) seksen dört bin sikkeydi.¹

1118-Tarih-i Medine [Ebuzer ile Osman arasındaki görüşmenin beyanında, Abdullah b. Samit'ten]: Osman, Abdurrahman'ın malını varisleri arasında taksim etmekle meşgulken Ebuzer çıkageldi. Kâb da Osman'ın yanındaydı. Osman [Kâb'a] dönerek "Ey Ebu İshak! Bunca malı toplayıp da onunla sadaka veren, Allah yolunda harcayan ve sıla-i rahim yapan bir kişi hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu. Kâb "Onun için hayır ümit ediyorum" deyince Ebuzer öfkeleni ve asasını ona doğru kaldırarak dedi ki: Sen ne bilirsin ey Yahudi kadının oğlu! Kıyamet günü bu malın sahibi, "Keşke [bunların yerine] akreplerim olsaydı da kalbimdeki siyahlığı sokarak yok etseydi!" diye arzu edecek.²

1119-et-Tabakatu'l-Kubra [Osman b. Şerid'den]: Abdurrahman b. Avf, Bakî'de bin deve ve üç bin koyun geride bıraktı; yüz atı da Bakî'de otliyordu. (Ayrıca) Curfta,³ yirmi devenin çektiği suyla tarımcılık yaptığı (bir arazisi) vardı ve ailesinin yıllık yiyeceğini (sadece) buradan karşıliyordu.⁴

1120-et-Tabakatu'l-Kubra [Muhammed'den]: Abdurrahman vefat ettiğinde geride o kadar altın bıraktı ki, onu baltayla kırıyorlardı. (Hatta bu yüzden) insanların elleri kabardı. (Abdurrahman) geride dört kadın bırakmıştı. Mirasının eşlerine ulaşan sekizde bir kısmından her kadının payı ise seksen bin [dinar] idi.⁵

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.342.

2-Tarih-i Medine, c.3, s.1036; Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.2, s.67, No: 10; Hilyetu'l-Evliya, c.1, s.160.

3-Curf: Medine'den Şam'a üç mil uzaklıkta bir bölgedir (Mucemu'l-Buldan, c.2, s.127).

4-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.136.

5-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.136; Usdu'l-Gabe, c.3, s.480, No: 3370; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.164; Riyazu'n-Nazra, c.4, s.315.

1121 . تاريخ اليعقوبي : كان عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَدْ أَطْلَقَ امْرَأَتَهُ ثُمَاضِرَ بِنْتَ الْأَصْبَغِ الْكَلْبِيَّةَ لَمَّا اشْتَدَّتْ عَلَيْهِ ، فَوَرَّثَهَا عُثْمَانُ . فَصُولِحَتْ عَنْ رُبْعِ الثُّمَنِ عَلَى مِئَةِ أَلْفِ دِينَارٍ ، وَقِيلَ : ثَمَانِينَ أَلْفَ دِينَارٍ¹ .

4/2-13

الْخَلِيفَةُ وَخَازِنُ بَيْتِ الْمَالِ

1122 . تاريخ اليعقوبي عن عبد الرحمن بن يسار : رَأَيْتُ عَامِلَ صَدَقَاتِ الْمُسْلِمِينَ عَلَى سَوْقِ الْمَدِينَةِ إِذَا أَمْسَى أَتَاهَا عُثْمَانُ ، فَقَالَ لَهُ : إِدْفَعْهَا إِلَى الْحَكَمِ ابْنِ أَبِي الْعَاصِ .

وكانَ عُثْمَانُ إِذَا أَجَازَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ بِجَائِزَةٍ جَعَلَهَا فَرَضًا مِنْ بَيْتِ الْمَالِ . فَجَعَلَ يُدَافِعُهُ وَيَقُولُ لَهُ : يَكُونُ ، فَتُعْطِيكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ . فَأَلَحَّ عَلَيْهِ . فَقَالَ : إِنَّمَا أَنْتَ خَازِنٌ لَنَا ! فَإِذَا أُعْطِينَاكَ فَخُذْ ، وَإِذَا سَكَّتْنَا عَنْكَ فَاسْكُتْ ! !

فَقَالَ : كَذَبْتَ وَاللَّهِ ! مَا أَنَا لَكَ بِخَازِنٍ ، وَلَا لِأَهْلِ بَيْتِكَ ، إِنَّمَا أَنَا خَازِنُ الْمُسْلِمِينَ . وَجَاءَ بِالْمِفْتَاحِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ - وَعُثْمَانُ يَخْطُبُ - فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! زَعَمَ عُثْمَانُ أَنِّي خَازِنٌ لَهُ وَلِأَهْلِ بَيْتِهِ ! وَإِنَّمَا كُنْتُ خَازِنًا لِلْمُسْلِمِينَ ، وَهَذِهِ مَفَاتِيحُ بَيْتِ مَالِكُمْ - وَرَمَى بِهَا - . فَأَخَذَهَا عُثْمَانُ ، وَدَفَعَهَا إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ² .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 169 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 168 ، الأُمَالِي للمفيد :

1121-Tarih-i Yakubî: Abdurrahman'ın hastalığı şiddetlenince eşi Tumadir bint-i Asbag el-Kelbî'yi boşadı. Ancak Osman, onu varislerden saydı. Onunla, mirastan alacağı sekizde birin dörtte biri yerine, yüz bin dinar verilmesi suretiyle uzlaşıldı. Seksen bin dinar karşılığında uzlaşıldığı da söylenmiştir.¹

4/2-13

Halife ile Beytül-mâl'in Haznedarı Arasında Geçenler

1122-Tarih-i Yakubî [Abdurrahman b. Yesar'dan]: Müslümanların zekâtlarını toplayan memuru Medine pazarında gördüm. Akşam olunca Osman çıkageldi ve ona "Bunları (topladığın zekâtları) Hakem b. Ebu As'a ver!" dedi.

Osman, ailesinden birine hediye vermek istediğinde ona Beytül-mâl'den verirdi. Sonra da (ödeme konusunda) Beytül-mâl sorumlusuna (geri ödeme konusunda) ayak diretir, "Olur, vereceğiz inşallah!" derdi.

Bir defasında Beytül-mâl sorumlusu (ödeme yapmaları konusunda) ısrar etti. Bunun üzerine Osman dedi ki: Sen bizim haznedarımızsın! Sana ne zaman (borcumuzu) verecek olursak, al; vermeyip de sessiz kalırsak, sen de sessiz kal!

Bunun üzerine haznedar: Vallahi yalan söyledin! Ben, ne senin ne de ailenin haznedarı değilim; ben, ancak Müslümanların haznedarıyım, dedi.

(Haznedar), Cuma günü Osman'ın hutbe okuduğu bir sırada anahtarı getirdi ve dedi ki: Ey insanlar! Osman, benim onun ve ailesinin haznedarı olduğumu zannediyor! Oysaki ben sadece Müslümanların haznedarı olmuştum. İşte, bunlar da Beytül-mâl'inizin anahtarları!

Derken onları (yere) fırlattı. Bunun üzerine Osman anahtarları aldı

ص70 ح5 عن أبي يحيى مولى معاذ بن عفراء الأنصاري ;
أنساب الأشراف : ج6 ص173 عن أبي مخنف ، الأوائل لأبي هلال :
ص130 عن قتادة وكلها نحوه .

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.315.

ve onları Zeyd b. Sabit'e verdi.¹

1123 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف : لَمَّا قَدِمَ الْوَلِيدُ الْكُوفَةَ أَلْفَى ابْنَ مَسْعُودٍ عَلَى بَيْتِ الْمَالِ ، فَاسْتَقْرَضَهُ مَالاً - وَقَدْ كَانَتْ الْوَلَاةُ تَفْعَلُ ذَلِكَ ثُمَّ تَرُدُّ مَا تَأْخُذُ - ، فَأَقْرَضَهُ عَبْدُ اللَّهِ مَا سَأَلَهُ . ثُمَّ إِنَّهُ اقْتَضَاهُ إِيَّاهُ ، فَكَتَبَ الْوَلِيدُ فِي ذَلِكَ إِلَى عُثْمَانَ . فَكَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ : إِنَّمَا أَنْتَ خَازِنٌ لَنَا ، فَلَا تَعْرِضُ لِلْوَلِيدِ فِيمَا أَخَذَ مِنَ الْمَالِ . فَطَرَحَ ابْنُ مَسْعُودٍ الْمَفَاتِيحَ وَقَالَ : كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّي خَازِنٌ لِلْمُسْلِمِينَ ! فَأَمَّا إِذْ كُنْتُ خَازِنًا لَكُمْ فَلَا حَاجَةَ لِي فِي ذَلِكَ . وَأَقَامَ بِالْكُوفَةِ بَعْدَ إِقَائِهِ مَفَاتِيحَ بَيْتِ الْمَالِ² .

1124 . العقد الفريد عن عبد الله بن سنان : خَرَجَ عَلَيْنَا ابْنُ مَسْعُودٍ وَنَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ وَكَانَ عَلَى بَيْتِ مَالِ الْكُوفَةِ ، وَأَمِيرُ الْكُوفَةِ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ فَقَالَ : يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ ، فُقِدَتْ مِنْ بَيْتِ مَالِكُمْ اللَّيْلَةُ مِثْلُ أَلْفِ ،

¹-Tarih-i Yakubî, c.2, s.168; Emali, Şeyh Mufid, s.70, h.5, Muaz b. Afra el-Ensari'nin azatlı kölesi Ebu Yahya'dan; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.173, Ebu Mihneften, el-Evail, Ebu Hilal, s.130, Kutade'den.

² . أنساب الأشراف : ج 6 ص 140 .

لَمْ يَأْتِنِي بِهَا كِتَابٌ مِنْ
 أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ، وَلَمْ يَكْتُبْ لِي بِهَا
 بَرَاءَةً ! !

قَالَ : فَكَتَبَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ إِلَى
 عُثْمَانَ فِي ذَلِكَ ، فَتَزَعَهُ عَنْ بَيْتِ
 الْمَالِ¹ .

1 . العقد الفريد : ج 3 ص 308 .

1123-*Ensabu'l-Eşraf* [Ebu Mihnef'ten]: Velid Kufe'ye girince İbn-i Mesud'u Beytül-mâl'in haznedarı olarak buldu. Ondaki borç unvanında bir miktar mal istedi. Genellikle valiler böyle yaparlardı ve daha sonra da aldıklarını geri verirlerdi. Abdullah [b. Mesud] da ona istediğini borç unvanında verdi ve süresi dolduğunda da bunu istedi. Velid de bunu Osman'a (bir mekup) yazarak anlattı. Bunun üzerine Osman, Abdullah b. Mesud'a "Sen sadece bizim haznedarımızsın; öyleyse Velid'e Beytül-mâl'den aldığı mal hususunda yüklenme!" diye yazdı.

Bunun üzerine İbn-i Mesud, anahtarları [Osman'ın yanında] yere attı ve dedi ki: Ben, Müslümanların haznedarı olduğumu sanıyordum! Mademki şimdi sizin haznedarınız, o halde benim buna ihtiyacım yok!

(İbn-i Mesud) Beytül-mâl'in anahtarlarını attıktan sonra Kufe'de kaldı.¹

1124-*el-İkdu'l-Ferid* [Abdullah b. Sinan'dan]: Velid b. Ukbe b. Ebu Muayt'in Kufe valisi olduğu dönemde bir gün mescitte oturduğumuz sırada Kufe Beytül-mâl'inin sorumlusu [Abdullah] b. Mesud yanımıza geldi ve dedi ki: Ey Kufe halkı! Dün sizin Beytül-mâl'inizden yüz bin (sikke) kayboldu. Bunun hakkında müminlerin emirinden (Osman) bana bir yazı gelmemiştir ve bunu benimle tasfiye etmemiştir!

Böylece Velid b. Ukbe bunu Osman'a yazdı ve o da İbn-i Mesud'u Beytül-mâl görevinden azletti.²

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.140.

2-*el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.308.

4/2-14

الإصرارُ عَلَى استِئثارِ الأقرباءِ

1125 . مسند ابن حنبل عن سالم بن أبي الجعد : دَعَا عُثْمَانُ نَاساً مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؛ فِيهِمْ عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ ، فَقَالَ : إِنِّي سَائِلُكُمْ ، وَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ تُصَدِّقُونِي : نَشَدْتُكُمْ اللَّهَ ! أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَانَ يُؤْثِرُ قُرَيْشاً عَلَى سَائِرِ النَّاسِ ، وَيُؤْثِرُ بَنِي هَاشِمٍ عَلَى سَائِرِ قُرَيْشٍ ؟ ! فَسَكَتَ الْقَوْمُ . فَقَالَ عُثْمَانُ : لَوْ أَنَّ بِيَدِي مَفَاتِيحَ الْجَنَّةِ لَأَعْطَيْتُهَا بَنِي أُمَيَّةَ ، حَتَّى يَدْخُلُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ ! !¹

1126 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف - في إسناده - : كَانَ فِي بَيْتِ الْمَالِ بِالْمَدِينَةِ سَقَطٌ ، فِيهِ حَلِيٌّ وَجَوْهَرٌ ، فَأَخَذَ مِنْهُ عُثْمَانُ مَا حَلَى بِهِ بَعْضَ أَهْلِهِ . فَأَظْهَرَ النَّاسُ الطَّعْنَ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ ، وَكَلَمُوهُ فِيهِ بِكَلَامٍ شَدِيدٍ ، حَتَّى أَغْضَبُوهُ . فَخَطَبَ فَقَالَ : لِنَأْخُذَنَّ حَاجَتَنَا مِنْ هَذَا الْفَقِيرِ ، وَإِنْ رَغِمَتْ أَنْوْفُ أَقْوَامٍ . فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِذَا تَمَنَعُ مِنْ ذَلِكَ ، وَيُحَالُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ .

وَقَالَ عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ : أَشْهَدُ اللَّهَ أَنَّ أَنْفِي أَوَّلُ رَاغِمٍ مِنْ ذَلِكَ² .

1127 . تاريخ الطبري عن عثمان : إِنَّ عُمَرَ كَانَ يَمْنَعُ أَهْلَهُ وَأَقْرَبَاءَهُ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ ، وَإِنِّي أُعْطِي أَهْلِي وَأَقْرَبَائِي ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ³ .

1 . مسند ابن حنبل : ج 1 ص 136 ح 439 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 432 ، تاريخ المدينة : ج 3 ص 1098 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 252 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 178 .

2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 161 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 49 ؛ الشافعي : ج 4 ص 289 ، الدرجات الرفيعة : ص 262 .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 226 .

4/2-14

Akrabalarını Tercihteki Israrları

1125-Müsned-i İbn-i Hanbel [Salim b. Ebu Cûd'dan]: Osman, Resulullah'ın (s.a.a) ashabından bir grubu davet etti. Onların arasında Ammar b. Yasir de vardı. Dedi ki: Ben size soruyorum ve bana karşı doğru davranmanızı istiyorum. Size Allah'ı şahit tutarım; acaba Resulullah'ın (s.a.a) Kureyş'i diğer insanlara, Haşim oğullarını da Kureyş'in geri kalanlarına tercih ettiğini bilmiyor musunuz?

Orada bulunan topluluk sükût edince Osman dedi ki: Eğer cennetin anahtarları benim elimde olsaydı, son ferdine kadar hepsi cennete girebilsin diye onları Ümeyye oğullarına verirdim!¹

1126-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihneftten]: Medine'ye ait Beytül-mâl'in içinde makyaj malzemeleri bulunan bir kutu vardı. Bu kutuda bazı makyaj malzemeleri ve mücevherler bulunuyordu. Osman, kendi aile mensuplarından bazılarını süslemek için bunlardan aldı. İnsanlar da onun bu tutumuna itiraz ettiler, kınadılar, sert sözlerle onu eleştirdiler. Böylece onu öfkeliendirdiler. Bunun üzerine o da bir konuşma yaparak "Her ne kadar birilerinin hoşuna gitmese de biz kamuya ait bu maldan ihtiyacımız olanı alırız!" dedi.

Ali de (a.s) ona dedi ki: O zaman bundan engellenirsin; seninle onun arasında mesafe oluşur!

Ammar b. Yasir de "Allah'ı şahit tutarım ki bu işten ilk rahatsızlık duyan benim!" dedi.²

1127-Tarih-i Taberî [Osman'dan]: Ömer Allah rızası için ailesi ve yakınlarını engelliyordu; ben de Allah rızası için aileme ve yakınlarıma bağışta bulunuyorum.³

1-Müsned-i İbn-i Hanbel, c.1, s.136, h.439; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.432; Tarih-i Medine, c.3, s.1098; Tarih-i Dimeşk, c.39, s.252; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.178.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.161; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.49; eş-Şafi, c.4, s.289; ed-Derecatu'r-Refi'a, s.262.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.226.

1128 . أنساب الأشراف عن الزُّهري : لَمَّا وُلِّيَ عُثْمَانُ عَاشَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً أَمِيرًا ; فَمَكَثَ سِتَّ سِنِينَ لَا يَنْقِمُ النَّاسُ عَلَيْهِ شَيْئًا ، وَإِنَّهُ لَأَحَبُّ إِلَى قُرَيْشٍ مِنْ عُمَرَ ; لِشِدَّةِ عُمَرَ ، وَلِيْنِ عُثْمَانَ لَهُمْ ، وَرَفَقِهِ بِهِمْ .

ثُمَّ تَوَانَى فِي أَمْرِهِمْ ، وَاسْتَعْمَلَ أَقَارِبَهُ وَأَهْلَ بَيْتِهِ فِي السِّتِّ الْأَوَاخِرِ ، وَأَهْمَلَهُمْ . وَكَتَبَ لِمُرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ بِخُمْسِ إِفْرِيقِيَّةٍ ، وَأَعْطَى أَقَارِبَهُ الْمَالَ ، وَتَأَوَّلَ فِي ذَلِكَ الصِّلَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا ، وَاتَّخَذَ الْأَمْوَالَ ، وَاسْتَسْلَفَ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ مَالًا . وَقَالَ : إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ تَرَكَا مِنْ هَذَا الْمَالِ مَا كَانَ لَهُمَا ، وَإِنِّي آخِذُهُ فَأَصِلُ بِهِ ذَوِي رَحِمِي . فَأَنْكَرَ النَّاسُ ذَلِكَ عَلَيْهِ¹ .

4 / 3

رَدُّ طُرْدَاءِ رَسُولِ اللَّهِ

1129 . مروج الذهب : قَدِمَ عَلَى عُثْمَانَ عُمَةُ الْحَكَمُ بْنُ أَبِي الْعَاصِ وَابْنُهُ مَرْوَانُ وَغَيْرُهُمَا مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، وَالْحَكَمُ هُوَ طَرِيدُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ; الَّذِي غَرَّبَهُ عَنِ الْمَدِينَةِ ، وَنَفَاهُ عَنْ جَوَارِهِ² .

1130 . تاريخ اليعقوبي : كَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى الْحَكَمِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ أَنْ يَقْدِمَ عَلَيْهِ - وَكَانَ طَرِيدَ رَسُولِ اللَّهِ - وَقَدْ كَانَ عُثْمَانُ لَمَّا وُلِّيَ أَبُو بَكْرٍ اجْتَمَعَ هُوَ وَقَوْمٌ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ إِلَى

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 133 ، الطبقات الكبرى : ج 3 ص 64 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 431 .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 343 وراجع تاريخ أبي الفداء : ج 1 ص 169 .

أَبِي بَكْرَ ، فَسَأَلُوهُ فِي الْحَكْمِ ، فَلَمْ يَأْذَنْ
لَهُ ، فَلَمَّا وُلِّيَ عُمَرُ فَعَلُوا ذَلِكَ ، فَلَمْ يَأْذَنْ
لَهُ فَأَنْكَرَ النَّاسُ إِذْنَهُ لَهُ .

1128-Ensabu'l-Eşraf [Zuhrî'den]: Osman'ın hilafeti on iki yıl sürdü. İlk altı yılda insanlar ona itiraz etmediler. O, Kureyş nezdinde Ömer'den daha çok seviliyordu. Çünkü Ömer sert mizaçlı idi. Osman ise yumuşaktı ve onlarla (iyi) geçiniyordu.

Daha sonra [Osman] onların işlerini idarede gevşeklik gösterdi. İkinci altı yılında kendi yakınlarını iş başına getirdi. Halkı ihmal etti. Afrika'nın humusunu Mervan b. Hakem'e verdi. Beytûlmâl'den kendi yakınlarına bağışta bulundu ve bunun, Allah'ın emrettiği sıla-i rahmin gerçek manası olduğu yorumunu yaptı. Derken mal toplamaya başladı. Beytûlmâl'den borç aldı ve dedi ki: Ebubekir ile Ömer bu maldaki haklarını bıraktılar; ancak ben onu alıyorum ve yakınlarıma bununla sıla-i rahimde bulunuyorum!

Halk da onun bu tutumunu hoş karşılamadı.¹

4/3

RESULULLAH'IN KOVDUKLARINI GERİ GETİRMESİ

1129-Murucu'z-Zeheb: Amcası Hakem b. Ebu As ile onun oğlu Mervan ve diğer Ümeyye oğulları Osman'ın yanına geldiler. Hakem, Resulullah'ın (s.a.a) kovduğu kişi idi; [Peygamber (s.a.a)] onu Medine'den kovmuş ve yanından uzaklaştırmıştı.²

1130-Tarih-i Yakubî: Osman, Resulullah'ın (s.a.a) kovmuş olduğu Hakem b. As'a bir yazı yazarak yanına gelmesini istedi. Daha önce, Ebubekir halife olduğunda Osman, Ümeyye oğullarından bir grupla Ebubekir'in yanına gitmiş; ondan Hakem'i geri döndürmesini istemişti. Ancak Ebubekir buna izin vermemişti. Ömer hilafete geldiğinde de aynını yaptılar. Fakat o da buna müsaade etmedi. Bu yüzden insanlar Osman'ın bu iznini çirkin saydılar.

¹-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.133; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.64; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.431.

²-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.343. Ayrıca bkz: Tarih-i Ebi'l-Fida, c.1, s.169.

وَقَالَ بَعْضُهُمْ : رَأَيْتُ الْحَكَمَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ
يَوْمَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ عَلَيْهِ فَزَرَ خَلْقَ ، وَهُوَ يَسُوقُ
تَيْسًا ، حَتَّى دَخَلَ دَارَ عُثْمَانَ ، وَالنَّاسُ
يَنْظُرُونَ إِلَى سُوءِ حَالِهِ وَحَالِ مَنْ مَعَهُ ، ثُمَّ
خَرَجَ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ خَزْ وَطَيْلَسَانُ¹ .

1131 . العقد الفريد : لَمَّا رَدَّ عُثْمَانُ
الْحَكَمَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ ؛ طَرِيدَ النَّبِيِّ (صلى الله
عليه وآله) ، وَطَرِيدَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ إِلَى
الْمَدِينَةِ ، تَكَلَّمَ النَّاسُ فِي ذَلِكَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : مَا يَنْقِمُ النَّاسُ مِنِّي ! إِنِّي
وَصَلْتُ رَحِمًا ، وَقَرَّبْتُ قَرَابَةً² .

1132 . أنساب الأشراف عن هشام الكلبي
عن أبيه : إِنَّ الْحَكَمَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ بْنَ
أُمَيَّةَ عَمَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ بْنَ
أَبِي الْعَاصِ بْنِ أُمَيَّةَ - كَانَ جَارًا
لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، وَكَانَ
أَشَدَّ جِيرَانِهِ أَذَى لَهُ فِي الْإِسْلَامِ ، وَكَانَ قُدُومُهُ
الْمَدِينَةَ بَعْدَ فَتْحِ مَكَّةَ ، وَكَانَ مَغْمُوصًا عَلَيْهِ
فِي دِينِهِ . فَكَانَ يَمُرُّ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
وآله) فَيَغْمِزُ بِهِ ، وَيَحْكِيهِ ، وَيَخْلُجُ بِأَنْفِهِ
وَقَمِيهِ ، وَإِذَا صَلَّى قَامَ خَلْفَهُ فَأَشَارَ
بِأَصَابِعِهِ . فَبَقِيَ عَلَى تَخْلِيَجِهِ ، وَأَصَابَتُهُ
خَبْلَةٌ .

وَاطَّلَعَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ذَاتَ يَوْمٍ
وَهُوَ فِي بَعْضِ حُجَرِ نِسَائِهِ ، فَعَرَفَهُ ، وَخَرَجَ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 164 .

2 . العقد الفريد : ج 3 ص 308 .

إِلَيْهِ بَعْنَزَةٌ ، وَقَالَ : مَنْ عَذِيرِي مِنْ هَذَا
الْوَزْعَةِ اللَّعِينِ . ثُمَّ قَالَ : لَا يُسَاكِنُنِي وَلَا
وَلَدُهُ . فَغَرَبَهُمْ جَمِيعاً إِلَى الطَّائِفِ .

Medine halkından biri dedi ki: Hakem b. As'ı, Medine'ye girdiği gün gördüğümde üzerinde çok eski ve yırtık bir elbise vardı; önündeki bir tekeyi sürüyordu. Ta ki Osman'ın evine girdi. İnsanlar onun ve beraberindekilerin kötü hâline bakıyorlardı. Daha sonra dışarı çıktığında üzerinde yünlü bir cübbe, (başına ve boynuna sardığı) bir de şal vardı.¹

1131-el-İkdu'l-Ferid: Osman, [Peygamber'in (s.a.a), Ebubekir'in ve Ömer'in kovmuş olduğu] Hakem b. As'ı Medine'ye geri getirdiğinde insanlar buna itiraz ettiler. Osman dedi ki: Neden halk beni eleştirir ki?! Ben sıla-i rahim yaptım ve akrabamı kendime yaklaştırdım.²

1132-Ensabu'l-Eşraf [Hişam el-Kelbî'den, o da babasından]: Osman b. Affan b. Ebu As b. Ümeyye'nin amcası olan Hakem b. As b. Ümeyye, cahiliye döneminde Resulullah'ın komşusu idi. İslam'ın zuhurundan sonra Peygamberi en çok rahatsız eden ve ona en kötü davranan komşulardan biriydi.

Mekke'nin fethinden sonra Medine'ye geldi. Dini (Müslüman olup olmadığı) konusunda henüz zan altındaydı. Resulullah'ın (s.a.a) arkasından yol yürürken onu işaret eder, taklidini yapar, ağzını-burnunu depreştirirdi. Peygamber namaza durduğunda arkasında durur ve parmaklarıyla onu işaret ederdi. [Böylece Peygamber'in bedduasını aldı ve] o şekilde kaldı, derken yarı felç duruma düştü.

Bir gün Resulullah'ın (s.a.a) eşlerinden birinin odasına, Peygamber de oradayken başını uzattı. Peygamber onu tanıdı ve elindeki çubuğuyla dışarı çıkarak "Şu lanetlenmiş kertenkeleye karşı bana kim yardım edecek?" diye seslendi. Daha sonra "Benim ikamet ettiğim bir yerde bu ve evlatları olmamalıdır!" diyerek tümünü Taif'e sürdü.

1-Tarih-i Yakubî, c.4, s.164.

2-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.308.

فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، كَلَّمَ
عُثْمَانُ أَبَا بَكْرٍ فِيهِمْ ، وَسَأَلَهُ رَدَّهُمْ ، فَأَبَى
ذَلِكَ ، وَقَالَ : مَا كُنْتُ لَأَوِي طُرْدَاءَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) . ثُمَّ لَمَّا اسْتُخْلِفَ عُمَرُ كَلَّمَهُ فِيهِمْ ،
فَقَالَ مِثْلَ قَوْلِ أَبِي بَكْرٍ .
فَلَمَّا اسْتُخْلِفَ عُثْمَانُ أَدْخَلَهُمُ الْمَدِينَةَ ،
وَقَالَ : قَدْ كُنْتُ كَلَّمْتُ رَسُولَ اللَّهِ فِيهِمْ وَسَأَلْتُهُ
رَدَّهُمْ ، فَوَعَدَنِي أَنْ يَأْذِنَ لَهُمْ ، فَقُبِضَ قَبْلَ
ذَلِكَ . فَأَنْكَرَ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ إِدْخَالَ إِيَّاهُمْ
الْمَدِينَةَ¹ .

4 / 4

تَوَلِيَّةُ أَعْدَاءِ الْإِسْلَامِ مِنْ أَقْرَبَائِهِ عَلَى الْبِلَادِ

1133 . الآثار عن أبي حنيفة : بَلَغَنِي أَنَّ
عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ : لَوْ وَلَّيْتُهَا عُثْمَانُ
لَحَمَلَ آلَ أَبِي مُعَيْطٍ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ ، وَاللَّهِ لَوْ
فَعَلْتُ لَفَعَلْتُ ! وَلَوْ فَعَلَ لَوَشَكُوا أَنْ يَسِيرُوا
إِلَيْهِ حَتَّى يَجْزُوا رَأْسَهُ !²

1134 . تاريخ المدينة عن المدائني :
قَالَ مُعَاوِيَةُ [لِعُثْمَانَ] : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ،
إِنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ صِلَتِنَا مَا يَبْلُغُهُ كَرِيمٌ قَوْمٍ مِنْ
صِلَةِ قَوْمٍ ; حَمَلْتَنَا عَلَى رِقَابِ النَّاسِ ،
وَجَعَلْتَنَا أَوْتَادَ الْأَرْضِ ، فَخُذْ كُلَّ رَجُلٍ مِنَّا
بِعَمَلِهِ وَمَا يَلِيهِ يَكْفِكَ . قَالَ : فَأَخَذَ بِقَوْلِ
مُعَاوِيَةَ ، وَرَدَّ عُمَالَهُ إِلَى أَمْصَارِهِمْ³ .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 135 وراجع الأوائل لأبي
هلال : ص 127 .

2 . الآثار : ص 217 ح 960 وراجع أنساب الأشراف : ج 6
ص 121 وتاريخ المدينة : ج 3 ص 881 والصراط المستقيم : ج 3
ص 23 .

3 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1096 .

Resulullah (s.a.a) vefat edince Osman, onlar hakkında Ebubekir'le konuştu ve onları geri döndürmesini istedi. Ebubekir buna yanaşmayarak "Ben, Resulullah'ın (s.a.a) kovduklarına yol vermem!" dedi. Ömer halife olunca aynı talebini onunla da konuştu. Ancak Ömer de tıpkı Ebubekir'in cevabını verdi.

Nihayet Osman halife olunca onları Medine'ye saldı ve "Ben, onlar hakkında Resulullah ile konuştum; kendisinden bunları geri döndürmesini istedim, o da izin vereceğini bana vaad etti. Ancak bunu gerçekleştiremedi vefat etti!" dedi.

Ne var ki Müslümanlar, Osman'ın bu kimseleri Medine'ye geri getirmesini çirkin saydılar.¹

4/4

YAKINLARI ARASINDAN BAZI İSLAM DÜŞMANLARINI İSLAM BELDELERİNE HÂKİM KILMASI

1133-*el-Âsar* [Ebu Hanife'den]: Bana ulaşan rivayete göre Ömer b. Hattab dedi ki: Eğer hilafeti Osman'a bırakırsam o, Ebu Muayt hanedanını halkın boynuna bindirecektir. Vallahi eğer [onu halife] yaparsam o da bunu yapacaktır! Bunu yaparsa da bir an evvel başını bedeninden ayırmak için ona karşı hücum edeceklerdir!²

1134-*Tarih-i Medine* [Medainî'den]: Muaviye Osman'a dedi ki: Ey müminlerin emiri! Sen, bize karşı gösterdiğin sıla-i rahim konusunda öyle bir yere ulaştın ki senin yaptığını ancak kabile reisi kendi kabilesi için yapar. Bizi insanların boynuna bindirdin ve yeryüzünün efendileri kıldın. O halde bizden olan herkesi kendi bölgesinin ve bu bölgelere tabi olan yerlerin sorumlusu kıl; böylece işlerin yolunda gidecektir.

Osman, Muaviye'nin sözünü kabul etti ve kendi adamlarını şehirlerine döndürdü.³

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.135. Ayrıca bkz: *el-Evail*, Ebu Hilal, s.127.

2-*el-Âsar*, s.217, h.960. Ayrıca bkz: *Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.121; *Tarih-i Medine*, c.3, s.881; *es-Sıratu'l-Mustakim*, c.3, s.23.

3-*Tarih-i Medine*, c.3, s.1096.

1135 . إرشاد القلوب عن حذيفة بن اليمان : لَمَّا اسْتُخْلِصَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ آوَى إِلَيْهِ عَمَّهُ الْحَكَمُ بْنُ الْعَاصِ ، وَوَلَدَهُ مَرَّوَانَ ، وَالْحَارِثُ بْنُ الْحَكَمِ ، وَوَجَّهَ عُمَالَهُ فِي الْأَمْصَارِ .

وَكَانَ فِيهِمْ عَمَلُهُ عُمَرُ بْنُ سُفْيَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ بْنِ أُمَيَّةَ إِلَى مُشْكَانٍ¹ ، وَالْحَارِثُ بْنُ الْحَكَمِ إِلَى الْمَدَائِنِ² ، فَأَقَامَ بِهَا مُدَّةً يَتَعَسَّفُ أَهْلُهَا ، وَيُسِيءُ مُعَامِلَتَهُمْ .

فَوَفَدَ مِنْهُمْ إِلَى عُثْمَانَ وَفَدُ يَشْكُوهُ ، وَأَعْلَمُوهُ بِسُوءِ مَا يُعَامِلُهُمْ بِهِ ، وَأَغْلَظُوا عَلَيْهِ فِي الْقَوْلِ ، فَقَوْلَى حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ عَلَيْهِمْ ، وَذَلِكَ فِي آخِرِ أَيَّامِهِ³ .

1136 . مروج الذهب : كَانَ عُمَالُهُ [عُثْمَانَ] جَمَاعَةً ، مِنْهُمْ : الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ عَلَى الْكُوفَةِ ، وَهُوَ مِمَّنْ أَخْبَرَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَرْحٍ عَلَى مِصْرَ ، وَمُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ عَلَى الشَّامِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ عَلَى الْبَصْرَةِ . وَصَرَفَ عَنِ الْكُوفَةِ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ ، وَوَلَّاهَا سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ⁴ .

1 . مُشْكَانُ : قَرْيَةٌ بِاصْطَخَرِ ، وَمُشْكَانُ : قَرْيَةٌ بِفَيْرُوزِ أَبَادِ فَارِسَ ، وَأَيْضاً : قَرْيَةٌ مِنْ عَمَلِ هَمْذَانَ بِالْقَرْبِ مِنْ قَرْيَةٍ يُقَالُ لَهَا : رَوَادُورَ ، وَمُشْكَانُ أَيْضاً : مَدِينَةٌ بِقَهْسْتَانَ (تَاجُ الْعُرُوسِ : ج 13 ص 644) .

2 . الْمَدَائِنُ : أَصْلُ تَسْمِيَّتِهَا هِيَ : الْمَدَائِنُ السَّبْعَةُ ، وَكَانَتْ مَقَرَّ مُلُوكِ الْفَرَسِ . وَهِيَ تَقَعُ عَلَى نَهْرِ دَجْلَةٍ مِنْ شَرْقِيَّهَا تَحْتَ بَغْدَادَ عَلَى مَرَحَلَةٍ مِنْهَا . وَفِيهَا إِيْوَانُ كَسْرَى . فَتَحَتْ هَذِهِ الْمَدِينَةَ فِي (14 هـ . ق) عَلَى يَدِ الْمُسْلِمِينَ (رَاجِعُ تَقْوِيمِ الْبُلْدَانِ : ص 302) .

3 . إِرْشَادُ الْقُلُوبِ : ص 321 ، بَحَارُ الْأَنْوَارِ : ج 28 ص 86 .

4 . مَرْوُجُ الذَّهَبِ : ج 2 ص 343 وَ ص 346 ، الْفَتْوحُ : ج 2

1137 . أنساب الأشراف : أما عبد الله بن سعد بن أبي سرح فإنه أسلم ، وكان يكتب بين يدي رسول الله (صلى الله عليه وآله) ; فيملي عليه : «الكافرين» فيجعلها «الظالمين» ، ويملي عليه : «عزيز حكيم» فيجعلها «عليم حكيم» ، وأشباه هذا .

1135-İrşadu'l-Kulub [Huzeyfe b. Yeman'dan]: Osman b. Affan seçilince amcası Hakem b. As, oğlu Mervan b. Hakem ile ona sığındılar.

(Osman), kendi adamlarını şehirlere gönderdi. Görevlendirdiği adamlarından biri Ömer b. Süfyan b. Mugayre b. Ebu As b. Ümeyye idi. Onu Muşkan'a¹ gönderdi. Haris b. Hakem'i Medain'e² gönderdi. O da bir müddet orada kaldı. Halkı çok eziyor ve onlara kötü davranıyordu. Bu yüzden onlardan gelen bir heyet, onu Osman'a şikâyetle bulundular. Kendilerine kötü davrandığını bildirdiler. Onun hakkında çok sert konuştular. Osman da Huzeyfe b. Yeman'ı onlara hâkim kıldı ve bu, onun son günlerinde gerçekleşti.³

1136-Murucu'z-Zeheb: Osman'ın memurlarından bazıları (ve sorumluluk alanları) şunlardı: Vaktiyle Peygamber'in (s.a.a) ateş ehli olarak yâd ettiği Velid b. Ukbe b. Ebu Muayt, Kufe üzerine memur kılındı; Abdullah b. Ebu Serh, Mısır'a atandı; Muaviye b. Ebu Süfyan, Şam'a atandı; Abdullah b. Amir, Basra üzerindeki memuru idi.

Osman (daha sonra), Velid b. Ukbe'yi Kufe valiliğinden azlederek yerine Said b. As'ı buraya hâkim kıldı.⁴

1137-Ensabu'l-Eşraf: Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh'e gelince; o, Müslüman oldu. Resulullah (s.a.a) için [Kurân] yazıyordu. Peygamber (s.a.a) ona "el-Kâfirîn" kelimesini yazdırırken o da bunun yerine "ez-Zalimîn" yazıyordu. Peygamber "Azizun Hakîmun" diye imla ettiriyor, o da bunun yerine "Alîmun Hakîmun" gibi şeyler yazıyordu.

1-Muşkan: 1-İran'ın İstahr beldesine bağlı bir kasaba. 2-İran'ın Firuzabad şehrine bağlı bir kasaba. 3-Hemedan dolaylarında ve Revadur yakınlarında bir köy. 4-Kuhistan'da bir şehir. (*Tacu'l-Arus*, "muşk" terimi).

2-"Medainu's-Seb'a" (Yedi Şehir) adıyla anılan Medain, eskiden İran şahlarının karargâhı idi. Dicle nehrinin doğu kıyısında, Bağdat'ın bir kademe aşağısında yer alır. Kisra avlusu burada bulunmaktadır. Medain, hicretin on dördüncü yılında Müslümanların eliyle fethedilmişti (*Takvimu'l-Buldan*, s.302).

3-İrşadu'l-Kulub, s.321; *Biharu'l-Envar*, c.28, s.86, h.3.

4-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.343 ve s.346; *el-Fütuh*, c.2, s.370; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.299.

فَقَالَ : أَنَا أَقُولُ كَمَا يَقُولُ مُحَمَّدٌ ، وَآتِي بِمِثْلِ مَا يَأْتِي بِهِ مُحَمَّدٌ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ : ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾¹ .

وَهَرَبَ إِلَى مَكَّةَ مُرْتَدًّا ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِقَتْلِهِ . وَكَانَ أَخَا عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ مِنَ الرِّضَاعِ ; فَطَلَبَ فِيهِ أَشَدَّ طَلَبٍ حَتَّى كَفَّ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) . وَقَالَ : أَمَا كَانَ فِيكُمْ مَنْ يَقُومُ إِلَى هَذَا الْكَلْبِ قَبْلَ أَنْ أُؤْمِنَهُ فَيَقْتُلُهُ ! !

فَقَالَ عُمَرُ - وَيُقَالُ أَبُو الْيُسْرِ - : لَوْ أَوْمَأْتَ إِلَيْنَا ، قَتَلْنَاهُ . فَقَالَ : إِنِّي مَا أَقْتُلُ بِإِشَارَةٍ ; لِأَنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَا يَكُونُ لَهُمْ خَائِنَةٌ الْأَعْيُنِ . وَكَانَ يَأْتِي النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) ، فَيُسَلِّمُ عَلَيْهِ .
وَوَلَاهُ عُثْمَانُ مِصْرَ² .

1 . الأنعام : 93 .

2 . أنساب الأشراف : ج 1 ص 454 ، سنن أبي داود : ج 3 ص 59 ح 2683 ، المستدرک علی الصحیحین : ج 3 ص 47 ح 4360 و ج 4 ص 48 ح 4362 قال الحاكم : «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) أَمَرَ قَبْلَ دُخُولِهِ مَكَّةَ بِقَتْلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ خُطَلٍ ، فَمِنْ نَظَرٍ فِي مَقْتَلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَجَنَائَاتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَلَيْهِ بِمِصْرَ إِلَى أَنْ كَانَ أَمْرُهُ مَا كَانَ ، عَلِمَ أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وآله) كَانَ أَعْرَفَ بِهِ» ، المغازی : ج 2 ص 855 ، تاریخ دمشق : ج 29 ص 34 - 36 ، الاستیعاب : ج 3 ص 50 الرقم 1571 ، المعارف لابن قتیبة : ص 300 کلها نحوه .

(Bir gün) dedi ki: Ben Muhammed'in söylediğinin aynısını söylüyor, Muhammed'in getirdiğinin aynısını getiriyorum. Bunun üzerine Allah onun hakkında şu ayeti nazil etti: *"Allah'a boş yere iftirâ edenden yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde bana da vahyedildi diyenden ve Allah'ın indirdiği hükümlere benzer hükümleri ben de yakında indireceğim diye söylenenden daha zâlim kimdir ki?"*¹

Derken mürtet oldu ve Mekke'ye kaçtı. Resulullah da (s.a.a) onun öldürülmesini emretti. O, Osman b. Affan'ın sütkardeşi idi. Bu yüzden Osman (Peygamber'in onu affetmesi için) o kadar ısrar etti ki sonunda Resulullah (s.a.a) ondan vazgeçti.

(Daha sonra) Peygamber (s.a.a) "Ben ona aman vermeden önce kalkıp da bu köpeği öldürecek biri yok muydu içinizde?" diye sordu.

Ömer [bir rivayete göre de Ebu Yusr] "Eğer gözünüzle işaret etseydiniz onu öldürürdük!" deyince Peygamber şöyle buyurdu: Ben işaretle birini öldürmem. Çünkü peygamberlerin hıyanet eden gözleri yoktur!

Daha sonraları o, sürekli Peygamberin (s.a.a) yanına gelir, ona selam verirdi. Osman, (kendi döneminde) onu Mısır'a hâkim kıldı.²

1-Enam, 93.

2-*Ensabu'l-Eşraf*, c.1, s.454; *Sünen-i Ebu Davud*, c.3, s.59, h.2683; *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.47, h.4360, h.4361 ve s.48, h.4362 [Hakim der ki: "Resulullah (s.a.a), Mekke'ye girişinden önce Abdullah b. Sâd ile Abdullah b. Hatal'ın öldürülmesini emremişti. Nitekim müminlerin emiri Osman'ın öldürülmesi olayı ile Abdullah b. Sâd'ın Mısır'da ona karşı işlediği cinayetlere ve yaptıklarına bakılacak olursa, Peygamber'in (s.a.a) onu çok iyi tanıdığı ortaya çıkacaktır."]; *el-Mağazî*, c.2, s.855; *Tarih-i Dimeşk*, c.29, s.34-36; *el-İstiab*, c.3, s.50, No: 1571; *el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.300.

1138 . أنساب الأشراف : كَانَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) وَجَّةَ الْوَلِيدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ ، فَجَاءَ فَقَالَ : إِنَّهُمْ مَنَعُوا الصَّدَقَةَ ، فَنَزَلَ فِيهِ : ﴿إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ﴾¹ .²

1139 . البداية والنهاية : الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ . . . قَدْ وَلَاهُ عُمَرُ صَدَقَاتِ بَنِي تَغْلِبَ ، وَوَلَاهُ عُثْمَانُ نِيَابَةَ الْكُوفَةِ بَعْدَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ سَنَةَ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ³ .

1140 . الإمام عليّ (عليه السلام) : مَا يُرِيدُ عُثْمَانُ أَنْ يَنْصَحَهُ أَحَدٌ ! ! إِتَّخَذَ بِيْطَانَةً أَهْلَ غَشٍّ ، لَيْسَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا قَدْ تَسَبَّبَ بِطَائِفَةٍ مِنَ الْأَرْضِ ؛ يَأْكُلُ خَرَاجَهَا ، وَيَسْتَذِلُّ أَهْلَهَا⁴ .

1141 . تاريخ الطبري - فِي الْكِتَابِ الَّذِي كُتِبَ بِأَمْرِ الْمُعْتَضِدِ لِيُقْرَأَ بَعْدَ صَلَاةِ الْجُمُعَةِ - : وَأَشَدُّهُمْ فِي ذَلِكَ عِدَاوَةً . . . أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ ، وَأَشْيَاعُهُ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ الْمَلْعُونِينَ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، ثُمَّ الْمَلْعُونِينَ عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ فِي عِدَّةٍ مَوَاطِنَ ، وَعِدَّةٍ مَوَاضِعَ ؛ لِمَاضِي عِلْمِ اللَّهِ فِيهِمْ ، وَفِي أَمْرِهِمْ ، وَنِفَاقِهِمْ . . . فَمِمَّا لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِهِ عَلَى لِسَانِ

1 . الحجرات : 6 .

2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 145 ، المعجم الكبير : ج 23 ص 401 ح 960 عن أم سلمة ، الاستيعاب : ج 4 ص 114 الرقم 2750 وزاد في صدره «ولا خلاف بين أهل العلم بتأويل القرآن فيما علمت أن قوله عز وجل : ﴿إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ﴾ . . . » نزلت في الوليد بن عقبة» وراجع مسند ابن حنبل : ج 6 ص 396 ح 18486 والمعجم الكبير : ج 3 ص 274 ح 3395 .

3 . البداية والنهاية : ج 8 ص 214 ، تهذيب الكمال : ج 31 ص 54 الرقم 6723 وليس فيه «سنة خمس وعشرين» وراجع الاستيعاب : ج 4 ص 115 الرقم 2750 .

4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 406 .

نَبِيِّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَنْزَلَ بِهِ كِتَاباً
قَوْلُهُ :

1138-Ensabu'l-Eşraf: Peygamber (s.a.a), Velid'i, Benî Mustalik kabilesinin zekâtını toplaması için gönderdi. O da geldiğinde "Onlar zekât vermekten imtina ettiler" dedi. Bunun üzerine "*Bir fasık size haber getirdiğinde araştırın!*"¹ ayeti nazil oldu.²

1139-el-Bidaye ve'n-Nihaye: Ömer, Velid b. Ukbe'yi Benî Taglib kabilesinin zekâtını toplaması için görevlendirdi. Hicretin yirmi beşinci yılında ise Osman, onu Sâd b. Ebi Vakkas'ın ardından Kufe'ye vali olarak atadı.³

1140-İmam Ali (a.s): Osman, kimsenin ona nasihat etmesini istemiyor! Düzenbazları kendisine sırdaş ve müşavir edinmiş. Onlardan hangisine (bakacak olursan) bir bölgeye el atmamış, oranın vergilerini yememiş ve halkını zillete düşürmemiş hiçbirini göremezsin!⁴

1141-Tarih-i Taberî [Cuma namazından sonra okunması için Mutazid'in emriyle yazılan mektuptan]: Bu hususta en şiddetli düşmanlığı Ebu Süfyan b. Harb ve Ümeyye oğullarından olan takipçileri gösterdi. Onlar Allah'ın kitabında, sonra da Resulullah'ın diliyle çeşitli yerlerde ve çeşitli ortamlarda işleri, nifakları ve Allah'ın onlara olan önceki ilmî nedeliyle lanetlenmişlerdir... Bunlardan biri de, Allah'ın, Peygamberinin diliyle onları lanetlediği ve Kurân'da nazil ettiği şu ayetidir:

1-Hucurat, 6.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.145; el-Mucemu'l-Kebir, c.23, s.401, h.960, Ümmü Seleme'den; el-İstîab, c.4, s.114, No: 2750, bu kaynakta rivayetin baş kısmında şu ibareye yer verilmiştir: "İlim erbapları ve Kurân'a aşina olan kimseler arasında "*Bir fasık size haber getirdiğinde araştırın...*" ayetinin Velid b. Ukbe hakkında indiği konusunda hiç ihtilaf yoktur." Ayrıca bkz: Müsned-i İbn-i Hanbel, c.6, s.396, h.18486; el-Mucemu'l-Kebir, c.3, s.274, h.3395.

3-el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.8, s.214; Tehzibu'l-Kemal, c.31, s.54, No: 6723, "yirmi beşinci yılında" ifadesine yer verilmemiştir. Ayrıca bkz: el-İstîab, c.4, s.115, No: 2750.

4-Tarih-i Taberî, c.4, s.406.

﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُحَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾¹ ، وَلَا اخْتِلَافَ بَيْنَ أَحَدٍ أَنَّهُ أَرَادَ بِهَا بَنِي أُمَيَّةَ

وَمِنْهُ مَا يَرَوِيهِ الرُّوَاةُ مِنْ قَوْلِهِ [أَبِي سُفْيَانَ] : « يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ ، تَلَقَّفُوهَا تَلَقَّفَ الْكَرَّةِ ، فَمَا هُنَاكَ جَنَّةٌ وَلَا نَارٌ » وَهَذَا كَفَرٌ صَرَّاحٌ ، يَلْحَقُهُ بِهِ اللَّعْنَةُ مِنْ اللَّهِ ، كَمَا لَحِقَتْ² .

1142 . شرح نهج البلاغة : قَالَ أَبُو سُفْيَانَ فِي أَيَّامِ عُثْمَانَ - وَقَدْ مَرَّ بِقَبْرِ حَمْزَةَ وَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ وَقَالَ - : يَا أَبَا عَمَارَةَ ، إِنَّ الْأَمَرَ الَّذِي اجْتَلَدْنَا عَلَيْهِ بِالسَّيْفِ أَمْسَى فِي يَدِ غِلْمَانِنَا الْيَوْمَ ، يَتَلَعَّبُونَ بِهِ!³

1143 . الأغاني عن الحسن : دَخَلَ أَبُو سُفْيَانَ عَلَى عُثْمَانَ بَعْدَ أَنْ كُفَّ بَصَرُهُ ، فَقَالَ : هَلْ عَلَيْنَا مِنْ عَيْنٍ ؟ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : لَا . فَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ، إِنَّ الْأَمَرَ أَمْرٌ عَالِمِيَّةٌ ، وَالْمُلْكُ مُلْكٌ جَاهِلِيَّةٌ ،

1 . الإسراء : 60 .

2 . تاريخ الطبري : ج 10 ص 57 ، الأغاني : ج 6 ص 371 ، الاستيعاب : ج 4 ص 241 الرقم 3035 وفيهما ذيله ، شرح نهج البلاغة : ج 15 ص 175 ج 27 نحوه .

راجع : ج 3 ص 292 (بلاغ تعميمي للمعتضد العباسي) .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 16 ص 136 .

فَاجْعَلْ أَوْتَادَ الْأَرْضِ بَنِي أُمَيَّةَ¹ .

"Kurân'da lanetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu, onlara büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz."² (Allah'ın) bu ayetle Ümeyye oğullarını kastettiğinde hiç kimse ihtilaf etmemiştir...

Üzerinde hiç kimsenin ihtilaf etmediği konulardan biri de râvilerin Ebu Süfyan'dan naklettikleri onun şu sözüdür: "Ey Abdumenaf oğulları! Hilafeti bir top gibi kapın; ne cennet vardır çünkü ne de ateş!"

Bu, Allah'ın lanetini beraberinde getiren apaçık bir küfürdür. Öyle de oldu.³

1142-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Osman'ın hilafet günlerinden birinde Ebu Süfyan, Hamza'nın kabrinin yanından geçerken ayağı ile orayı tekmeleyerek dedi ki: Ey Ebu Ammare! Uğrunda kılıçla savaştığımız şey, bugün bizim gençlerimizin ellerinde ve (şu an) onunla oynuyorlar!⁴

1143-el-Aganî [Hasan'dan]: Ebu Süfyan görme yetisini kaybettikten sonra Osman'ın yanına gelerek "Acaba aramızda casus var mı?" diye sordu. Osman "Hayır" deyince şöyle söyledi: Ey Osman! Bu emirlik, evrenseldir; bu saltanat ise cahiliye saltanatıdır. O halde Ümeyye oğullarını yeryüzünün

1 . الأغاني : ج 6 ص 370 ، تاريخ دمشق : ج 23 ص 471 عن أنس وفيه «اللَّهُمَّ اجْعَلْ الْأَمْرَ أَمْرَ جَاهِلِيَّةٍ ، وَالْمَلِكُ مَلِكُ غَاصِبِيَّةٍ ، وَاجْعَلْ أَوْتَادَ الْأَرْضِ لِبَنِي أُمَيَّةَ» بدل «إِنَّ الْأَمْرَ . . .» .

2-İsra, 60.

3-Tarih-i Taberî, c.10, s.57; el-Aganî, c.6 s.371; el-İstîab, c.4, s.241, No: 3035; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.15, s.175, h.27.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.16, s.136.

efendileri kıl!¹

1144 . مروج الذهب : قَدْ كَانَ عَمَّارٌ - حِينَ بُويعَ عُثْمَانُ - بَلَغَهُ قَوْلُ أَبِي سُفْيَانَ صَخْرَ بْنَ حَرْبٍ فِي دَارِ عُثْمَانَ عَقِيبَ الْوَقْتِ الَّذِي بُويعَ فِيهِ عُثْمَانُ ، وَدَخَلَ دَارَهُ وَمَعَهُ بَنُو أُمَيَّةَ ، فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ : أَفِيكُمْ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِكُمْ - وَقَدْ كَانَ عَمِّي - ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : يَا بَنِي أُمَيَّةَ ، تَلَقَّفُوهَا تَلَقَّفَ الْكُرَّةَ ، فَأَوَّلَ الَّذِي يَحْلِفُ بِهِ أَبُو سُفْيَانَ مَا زِلْتُ أَرْجُوهَا لَكُمْ ، وَلِتَصِيرَنَّ إِلَى صِبْيَانِكُمْ وَرَاثَةً . فَانْتَهَرَهُ عُثْمَانُ ، وَسَاءَ مَا قَالَ . وَنَمِي هَذَا الْقَوْلُ إِلَى الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ ، وَغَيْرِ ذَلِكَ الْكَلَامِ .

فَقَامَ عَمَّارٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ : يَا مَعْشَرَ قُرَيْشَ ، أَمَا إِذْ صَرَفْتُمْ هَذَا الْأَمْرَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكُمْ ؛ هَاهُنَا مَرَّةً ، وَهَاهُنَا مَرَّةً ، فَمَا أَنَا بِأَمْنٍ مِنْ أَنْ يَنْزِعَهُ اللَّهُ مِنْكُمْ فَيَضَعَهُ فِي غَيْرِكُمْ ، كَمَا نَزَعْتُمُوهُ مِنْ أَهْلِهِ وَوَضَعْتُمُوهُ فِي غَيْرِ أَهْلِهِ !²

1145 . أنساب الأشراف : كَانَ عُثْمَانُ وَلَّى الْحَارِثَ [بَنَ الْحَكَمِ] السُّوقَ ، فَكَانَ يَشْتَرِي الْجَلَبَ بِحَكْمِهِ ، وَيَبِيعُهُ بِسُومِهِ ، وَيَجْبِي مَقَاعِدَ الْمُتَسَوِّقِينَ ، وَيَصْنَعُ صَنِيعاً مُنْكَرًا . فَكَلِمَ فِي إِخْرَاجِ السُّوقِ مِنْ يَدِهِ ، فَلَمْ يَفْعَلْ³ .

1146 . الاستيعاب : إِنَّهُ [شَبْلَ بْنَ خَالِدٍ] دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ حِينَ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ غَيْرُ أُمَوِيٍّ ، فَقَالَ : مَا لَكُمْ مَعْشَرَ قُرَيْشَ ، أَمَا فِيكُمْ صَغِيرٌ تُرِيدُونَ أَنْ

1-el-Aganî, c.6, s.370; Tarih-i Dımeşk, c.23, s.471, Enes'ten. Bu rivayette "Bu emirlik evrenseldir..." yerine "Allah'ım! Bu emirliği cahiliye emirliği ve bu saltanatı gasp edilmiş bir saltanat kıl; yeryüzünün efendiliğini Ümeyye oğullarına ver!" ibaresi geçmiştir.

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 351 .

3 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 160 .

يَنْبُلُ ، أَوْ فَقِيرٌ تُرِيدُونَ غِنَاهُ ، أَوْ خَامِلٌ تُرِيدُونَ
الْتَّنَوِيَةَ بِاسْمِهِ ! ! عَلَامٌ أَقْطَعْتُمْ هَذَا الْأَشْعَرِيَّ
الْعِرَاقَ ، يَأْكُلُهَا خَضَمًا ؟ !

فَقَالَ عُثْمَانُ : وَمَنْ لَهَا ؟ فَأَشَارُوا بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ
عَامِرٍ ، وَهُوَ ابْنُ سِتِّ عَشْرَةَ سَنَةً ، فَوَلَّاهُ حِينَئِذٍ¹ .

1 . الاستيعاب : ج 2 ص 250 الرقم 1160 .

1144-Murucu'z-Zeheb: Osman'a biat edildikten sonra Ammar'a haber ulaştı ki; Osman'a biatin ardından Ebu Süfyan Sahr b. Harb, onun evine gitmiş, kör olduğu için "Aranızda yabancı var mı?" diye sormuş "Hayır" cevabını alınca da "Ey Ümeyye oğulları! Bunu (hilafeti) bir top gibi kapın. Ebu Süfyan'ın ant içtiği şeye yemin olsun ki hep bunun size ulaşmasını ve çocuklarınıza miras kalmasını arzu ediyordum!" demiş. Ancak Osman onu azarlamış ve söylediklerinden rahatsız olmuş.

Bu sözlerle birlikte diğer söylentiler de muhacirlere ve Ensar'a ulaşınca Ammar, mescitte ayağa kalkarak şunları söyledi: Ey Kureyş topluluğu! Hilafeti Peygamberinizin Ehlibeyt'inden alıp kâh şuna kâh buna verirken tıpkı onu daha layık olanlardan alıp liyakatsizlere bıraktığınız gibi, Allah'ın da onu elinizden alıp sizden başkasına bırakmayacağına emin değilim!¹

1145-Ensabu'l-Eşraf: Osman, Haris b. Hakem'i pazar sorumlusu yaptı. (Haris), atları ve develeri yularlarıyla birlikte satın alıyor, kıymetini artırarak zorla satıyor, dükkân sahiplerinden haraç alıyor ve çirkin işler yapıyordu. Osman'la, onun pazar (memurluğun)dan ihraç edilmesi konusunda konuşuldu. Ancak (Osman) bunu yapmadı.²

1146-el-İstîab: Şebl b. Halid, Emevîlerden başka yanında kimsenin bulunmadığı bir vakit Osman'a gelerek dedi ki: Ey Kureyş topluluğu! Ne oluyor size? Aranızda büyümek isteyen bir küçük, zenginleşmek isteyen bir fakir, meşhur olmak isteyen bir namsız yok mu da Irak'ı (dilediği gibi) yiyip sindiren şu [Ebu Musa] Eş'arî'ye vermişsiniz?

Bunun üzerine Osman "Orası için kim var?" diye sordu. Abdullah b. Amir'i işaret ettiler. O zamanlar (Abdullah b. Amir) henüz on altı yaşındaydı. Osman, onu Irak'a vali olarak atadı.³

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.351.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.160.

3-el-İstîab, c.2, s.250, No: 1160.

4 / 5

الصَّدُّ عَنْ إِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَى الْوَلِيدِ

1147 . مروج الذهب : إِنَّ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ كَانَ يَشْرَبُ مَعَ ثَمَائِهِ وَمُغَنِّيهِ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ إِلَى الصُّبْحِ ، فَلَمَّا آذَنَهُ الْمُؤَذِّنُونَ بِالصَّلَاةِ خَرَجَ مُتَفَضِّلًا فِي غَلَائِلِهِ ، فَتَقَدَّمَ إِلَى الْمِحْرَابِ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ ، فَصَلَّى بِهِمْ أَرْبَعًا ، وَقَالَ : أَتُرِيدُونَ أَنْ أَزِيدَكُمْ ؟ وَقِيلَ : إِنَّهُ قَالَ فِي سُجُودِهِ - وَقَدْ أَطَالَ - : إِشْرَبْ وَاسْقِنِي .

فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ كَانَ خَلْفَهُ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ : مَا تَزِيدُ ! لَا زَادَكَ اللَّهُ مِنَ الْخَيْرِ ، وَاللَّهُ لَا أَعْجَبُ إِلَّا مِمَّنْ بَعَثَكَ إِلَيْنَا وَإِلَيَّا ، وَعَلَيْنَا أَمِيرًا . وَكَانَ هَذَا الْقَائِلُ عَتَابُ بْنُ غِيلَانَ الثَّقَفِيُّ . . .

وَأَشَاعُوا بِالْكُوفَةِ فِعْلَهُ ، وَظَهَرَ فِسْقُهُ وَمُداوَمَتُهُ عَلَى شَرِبِ الْخَمْرِ ، فَهَجَمَ عَلَيْهِ جَمَاعَةٌ مِنَ الْمَسْجِدِ ، مِنْهُمْ : أَبُو زَيْنَبِ بْنُ عَوْفٍ الْأَزْدِيُّ ، وَجُنْدُبُ بْنُ زُهَيْرِ الْأَزْدِيُّ ، وَغَيْرُهُمَا ، فَوَجَدُوهُ سَكْرَانًا مُضْطَجِعًا عَلَى سَرِيرِهِ ، لَا يَعْقِلُ ، فَأَيَقَظُوهُ مِنْ رَقَدَتِهِ ، فَلَمْ يَسْتَيْقِظْ . ثُمَّ تَقَايَا عَلَيْهِمْ مَا شَرِبَ مِنَ الْخَمْرِ ، فَانْتَرَعُوا خَاتَمَهُ مِنْ يَدِهِ ، وَخَرَجُوا مِنْ فُورِهِمْ إِلَى الْمَدِينَةِ ; فَأَتَوْا عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ ، فَشَهِدُوا عِنْدَهُ عَلَى الْوَلِيدِ أَنَّهُ شَرِبَ الْخَمْرَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : وَمَا يُدْرِيكُمَا أَنَّهُ شَرِبَ خَمْرًا ؟ ! فَقَالَا : هِيَ الْخَمْرُ الَّتِي كُنَّا نَشْرِبُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ; وَأَخْرَجَا خَاتَمَهُ ، فَدَفَعَاهُ إِلَيْهِ ، فَزَجَرَهُمَا ، وَدَفَعَ فِي صُدُورِهِمَا ، وَقَالَ : تَنْحَيَا عَنِّي .

فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ وَأَتَيَا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، وَأَخْبَرَاهُ بِالْقِصَّةِ . فَأَتَى عُثْمَانَ وَهُوَ يَقُولُ : دَفَعْتَ الشُّهُودَ ، وَأَبْطَلْتَ الْحُدُودَ ! !

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : فَمَا تَرَى ؟

4/5

VELİD'E İSLAMÎ HADDİN UYGULANMASINA MANİ OLMASI

1147-Murucu'z-Zeheb: Velid b. Ukbe gecenin başından sabaha kadar arkadaşları ve şarkıcılarıyla birlikte şarap içiyordu. Müezzinler namaz için ezan okuduklarında ise üzerindeki pijamayla dışarı çıktı ve sabah namazı için mihraba geçti. Derken cemaate dört rekât namaz kıldırdı. Ardından da "Arttırmamı ister misiniz?" diye sordu.

Rivayet edilir ki; secdelerini uzatarak "İç ve içir beni!" demişti.

(O vakit) arkasında bulunan ve ön safta namaza duranlardan biri dedi ki: Neyi arttıracaksın? Allah sana hayır vermesin! Allah'a and olsun ki ben sadece seni üzerimize vali ve emir olarak gönderene şaşıyorum!

Bu konuşan, Attab b. Gaylan es-Sakafi idi...

Kufe'de Velid'in bu işini yaydılar. Sonuçta onun fâsıklığı ve sürekli şarap içtiği ortaya çıktı. Mescit ehlinde aralarında Ebu Zeyneb b. Avf el-Ezdî ve Cundeb b. Zuheyr el-Ezdî'nin de bulunduğu bir grup, onun mekânına hücum etti. Onu yatağında sarhoş ve baygın bir halde buldular. Uyandırmaya çalıştılar, ancak kendine gelmedi. Derken içmiş olduğu şarabı onların üzerine kustu. Onlar da parmağındaki yüzüğü çıkarıp beklemeksizin doğruca Medine'ye, Osman b. Affan'ın yanına gittiler. Oraya vardıklarında Velid'in şarap içtiğine şahit olduklarını söylediler.

Osman, "Onun içtiğinin şarap olduğunu nerden biliyorsunuz?" diye sordu. "Cahiliye döneminde bizim içtiğimiz içkinin aynını içiyor!" dediler ve (Velid'in) yüzüğünü çıkarıp Osman'a verdiler.

Osman onlara sert davrandı ve göğüslerinden itekleyerek "Gidin başımdan!" dedi. Onlar da (Osman'ın) yanından ayrılarak Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanına geldiler ve olayı ona da anlattılar.

Ali (a.s), Osman'ın yanına gelerek "Şahitleri kovdun ve (uygulanması gereken İslamî) cezaları iptal ettin!" dedi.

Osman: Senin (bu konudaki) görüşün nedir, diye sordu.

قَالَ : أَرَى أَنْ تَبْعَثَ إِلَى صَاحِبِكَ فَتُحْضِرَهُ ،
فَإِنْ أَقَامَا الشَّهَادَةَ عَلَيْهِ فِي وَجْهِهِ وَلَمْ يَدْرَأَ
عَنْ نَفْسِهِ بِحُجَّةٍ أَقَمْتَ عَلَيْهِ الْحَدَّ !

فَلَمَّا حَضَرَ الْوَلِيدُ ، دَعَاهُمَا عُثْمَانُ :
فَأَقَامَا الشَّهَادَةَ عَلَيْهِ ، وَلَمْ يُدِلْ بِحُجَّةٍ ،
فَأَلْقَى عُثْمَانُ السَّوْطَ إِلَى عَلِيٍّ . . .

فَلَمَّا نَظَرَ إِلَى امْتِنَاعِ الْجَمَاعَةِ عَنْ إِقَامَةِ
الْحَدِّ عَلَيْهِ ؛ تَوَقَّيًّا لِعُضْبِ عُثْمَانَ ؛
لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ ، أَخَذَ عَلِيٌّ السَّوْطَ وَدَنَا مِنْهُ .
فَلَمَّا أَقْبَلَ نَحْوَهُ سَبَّهُ الْوَلِيدُ ، وَقَالَ :
يَا صَاحِبَ مَكْسٍ .

فَقَالَ عَقِيلُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ - وَكَانَ مِمَّنْ
حَضَرَ - : إِنَّكَ لَتَتَكَلَّمُ يَا بَنَ أَبِي مُعَيْطٍ كَأَنَّكَ
لَا تَدْرِي مَنْ أَنْتَ ! وَأَنْتَ عَلِجٌ مِنْ أَهْلِ
صَفُورِيَّة¹ - وَهِيَ قَرْيَةٌ بَيْنَ عِكَاءَ وَاللَّجُونِ ،
مِنْ أَعْمَالِ الْأُرْدُنِّ مِنْ بِلَادِ طَبْرِيَّةَ ، وَكَانَ ذِكْرُ
أَنْ أَبَاهُ كَانَ يَهُودِيًّا مِنْهَا - .

فَأَقْبَلَ الْوَلِيدُ يَرَوُّهُ مِنْ عَلِيٍّ ، فَاجْتَذَبَهُ عَلِيٌّ
فَضْرَبَ بِهِ الْأَرْضَ ، وَعَلَاهُ بِالسَّوْطِ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَيْسَ لَكَ أَنْ تَفْعَلَ بِهِ هَذَا !

قَالَ : بَلْ وَشَرًّا مِنْ هَذَا ، إِذَا فَسَقَ وَمَنَعَ حَقَّ
اللَّهِ تَعَالَى أَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ ! !²

1148 . أنساب الأشراف عن مسروق - في
الوليد بن عُقبَةَ - : إِنَّهُ حِينَ صَلَّى لَمْ يَرِم

1 . صَفُورِيَّة: بلدة من نواحي الأردن بالشام وهي قرب
طَبْرِيَّة (معجم البلدان : ج 3 ص 414) .

2 . مروج الذهب : ج 2 ص 344 وراجع الأغاني : ج 5
ص 139 .

حَتَّى قَاءَ . فَخَرَجَ فِي أَمْرِهِ إِلَى عُثْمَانَ أَرْبَعَةً
نَقَرَ : أَبُو زَيْنَبَ ، وَجُنْدُبُ بْنُ زُهَيْرٍ ،
وَأَبُو حَبِيبَةَ الْغِفَارِيُّ ، وَالصَّعْبُ بْنُ جَثَامَةَ ؛
فَأَخْبَرُوا عُثْمَانَ خَبْرَهُ .

Ali (a.s) dedi ki: Bana göre, birini gönderip Velid'i huzuruna çağır-
malısın. Eğer yüzüne karşı aleyhine şahitlik ederler de, buna rağmen o
da kendini savunmak için bir delil sunamazsa (gereken) cezayı
uygularsın!

Velid hazır olduğunda, Osman bu iki şahidi çağırdı. Onlar Velid'in
yüzüne karşı aleyhine şahitlikte bulundular. Ne var ki Velid aksini
ispatlayamadı. Bunun üzerine Osman kırbacı Ali'ye verdi...

Halkın, Velid ile akrabalığı olan Osman'ın hışmından çekinerek
had cezası uygulamaktan kaçındığını gören Ali (a.s), kırbacı olarak
Velid'e doğru yaklaştı. Tam karşısına geçtiğinde Velid ona sövdü ve
"Ey merhametsiz!" diye hakarete bulundu.

Hazır bulunanlar arasında Akil b. Ebu Talib de vardı. (Akil) dedi
ki: (Ey Velid!) Sanki kendini tanıımıyormuş gibi konuşuyorsun; sen
Saffuriyelilerin¹ yaban eşeğisin. [Safuriye, Akka ile Leccun arasında
yer alan, Ürdün civarlarında ve Taberiye yakınlarında bir köydür. O
zamanlar Velid'in babasının buranın Yahudilerinden olduğu söyle-
niyordu.]

Derken Velid kaçmak istedi. Fakat Ali (a.s) onu tuttu ve yere çırptı.
(Elinde) kırbaçla başının üzerinde durdu.

Bunun üzerine Osman; "Senin ona bunu yapmaya hakkın yok!"
deyince Ali (a.s) şöyle cevap verdi: Suç işlemişse ve Yüce Allah'ın
hakkının kendisinden alınmasına engel olmak istiyorsa, bundan daha
kötüsünü de yapmaya hakkım var!²

1148-Ensabu'l-Eşraf [Velid b. Ukbe hakkında, Mesruk'tan]: (Ve-

1-Saffuriye: Şam yolu üzerinde, Ürdün civarlarında ve Taberiye yakınlarında
yer alan bir şehirdir (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.414).

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.344. Ayrıca bkz: *el-Aganî*, c.5, s.139.

lid) namaz kıldığı sırada fenalaştı, derken kustu. Onun hakkında işlem yapmak için Ebu Zeyneb, Cundeb b. Zuheyr, Ebu Habibe el-Gifarî ve Sâb b. Cessame olmak üzere dört kişi Osman'a doğru yola çıktı ve bu haberi Osman'a iletti.

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ : مَا لَهُ ، أَجُنٌّ ؟ ! قَالُوا : لَا ، وَلَكِنَّهُ سَكِرَ . قَالَ : فَأَوْعَدَهُمْ عُثْمَانُ ، وَتَهَدَّدَهُمْ ؛ وَقَالَ لِيَجْنَدِبَ : أَنْتَ رَأَيْتَ أَخِي يَشْرَبُ الْخَمْرَ ؟ ! قَالَ : مَعَادُ اللَّهِ ، وَلَكِنِّي أَشْهَدُ أَنِّي رَأَيْتُهُ سَكِرَانَ يَقْلِسُهَا مِنْ جَوْفِهِ ، وَأَنِّي أَخَذْتُ خَاتَمَهُ مِنْ يَدِهِ وَهُوَ سَكِرَانٌ لَا يَعْقِلُ .

قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ : فَأَتَى الشُّهُودَ عَائِشَةَ ، فَأَخْبَرُوهَا بِمَا جَرَى بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عُثْمَانَ ، وَأَنَّ عُثْمَانَ زَبَرَهُمْ . فَنَادَتْ عَائِشَةُ : إِنَّ عُثْمَانَ أَبْطَلَ الْخُدُودَ ، وَتَوَعَّدَ الشُّهُودَ .

قَالَ الْوَاقِدِيُّ : وَقَدْ يُقَالُ : إِنَّ عُثْمَانَ ضَرَبَ بَعْضَ الشُّهُودِ أُسْوَاطًا ، فَأَتَوْا عَلِيًّا فَشَكَّوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ .

فَأَتَى عُثْمَانَ فَقَالَ : عَطَلْتُ الْخُدُودَ ، وَضَرَبْتُ قَوْمًا شَهِدُوا عَلَى أَخِيكَ ؛ فَقَلَبْتُ الْحُكْمَ ، وَقَدْ قَالَ عُمَرُ : لَا تُحْمِلْ بَنِي أُمِّيَّةَ وَآلَ أَبِي مُعَيْطَ خَاصَّةً عَلَى رِقَابِ النَّاسِ .

قَالَ : فَمَا تَرَى ؟ !

قَالَ : أَرَى أَنْ تَعَزِّلَهُ ، وَلَا تُؤَلِّيَهُ شَيْئًا مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِينَ ، وَأَنْ تَسْأَلَ عَنِ الشُّهُودِ ؛ فَإِنْ لَمْ يَكُونُوا أَهْلَ ظَنَّةٍ وَلَا عَدَاوَةٍ أَقَمْتُ عَلَى صَاحِبِكَ الْحَدَّ .

قَالَ : وَيُقَالُ إِنَّ عَائِشَةَ أَغْلَظَتْ لِعُثْمَانَ ، وَأَغْلَظَ لَهَا ، وَقَالَ : وَمَا أَنْتَ وَهَذَا ؟ !

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ تَقْرَيَ فِي بَيْتِكَ ! ! فَقَالَ قَوْمٌ
مِثْلَ قَوْلِهِ ، وَقَالَ آخَرُونَ : وَمَنْ أُولَى بِذَلِكَ
مِنْهَا ! ! فَاضْطَرَبُوا بِالْإِغْيَالِ ، وَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ
قِتَالٍ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ بَعْدَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه
وآله) ¹ .

Abdurrahman b. Avf: "Ona ne olmuş, delirmiş mi?" diye sordu.

Onlar: Hayır, ama sarhoş olmuş, dediler.

Osman onları tehdit etti ve korkuttu. Cundeb'e dönerek: "Sen benim kardeşimi şarap içerken gördün mü?" diye sordu.

Cundeb: Allah'a sığınırım, dedi. Ben sadece onu sarhoş olarak gördüğüme şahitlik ediyorum. O, içtiği şarabı midyesinden dışarı çıkarıyordu. Sarhoşken parmağındaki yüzüğü çıkardığımda bunu fark etmedi bile.

Ebu İshak der ki: Şahitler Ayşe'nin yanına geldiler. Kendileri ile Osman arasında cereyan eden diyalogu ve Osman'ın kendilerine sert davrandığını ona bildirdiler. Bunun üzerine Ayşe "Osman had cezalarını iptal etmiş, şahitlere tehdit savurmuştur!" dedi.

Vakidî der ki: Osman'ın, şahitlerden birine birkaç kırbaç vurduğu da söylenmektedir. Onlar da Ali'nin (a.s) yanına gelerek onu şikâyet etmişlerdi. (Böylece) Ali, Osman'ın yanına giderek dedi ki: Had cezalarını tatil etmiş, kardeşin aleyhinde şahitlik eden cemaati vurmuşsun. Demek ki hükmü değiştirdin. Hâlbuki Ömer sana demişti ki: "Ümeyye oğullarını, özellikle de Ebu Muayt hanedanını halkın boynuna bin-dirme!"

Osman: "Senin görüşün nedir?" diye sordu.

Ali dedi ki: Benim görüşüme göre onu görevden almalısın ve Müslümanların işlerinden hiçbirini ona bırakmamalısın. Şahitler hakkında da sor; eğer zan altında değillerse ve [Velid'e karşı] düşmanlıkları da yoksa arkadaşına had cezasını uygula.

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 144 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 19 .

Rivayet edilir ki: Ayşe Osman'a oldukça kaba davrandı. Osman da ona kaba davranarak "Bu işten sana ne? Sana evinde oturman emredilmiştir!" dedi. (O sırada) bir grup da Osman gibi konuştu. Bir başka grup ise (öne çıkarak) "Bu [itiraza] Ayşe'den daha layık kim olabilir ki?" dedi. Derken ayakkabılarla birbirlerine girdiler. Bu, Peygamber'-den (s.a.a) sonra Müslümanlar arasındaki ilk çatışmaydı.¹

1149 . أنساب الأشراف – في
 الوليد بن عتبة – : لما شهد عليه
 في وجهه ، وأراد عثمان أن يحدّه ،
 أبسه جبة حبر ، وأدخله بيتاً ، فجعل
 إذا بعث إليه رجلاً من قريش ليضربه ،
 قال له الوليد : أنشدك الله أن تقطع
 رحمي ، وتغضب أمير المؤمنين عليك ،
 فيكف .

فلما رأى ذلك علي بن أبي طالب ،
 أخذ السوط ودخل عليه . . . وجلده² .

1-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.144; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.19.

2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 145 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 20 ; الشافعي : ج 4 ص 254 .

1149-Ensabu'l-Eşraf [Velid b. Ukbe hakkında]: Yüzüne karşı aleyhinde şahitlik gerçekleşince Osman ona had cezasını uygulamak için yeni ve yumuşak bir cübbe giydirdi. Sonra da onu bir odaya soktu. Kırbaçlamak için Kureyş'ten içeriye kimi gönderdiyse Velid ona "Allah aşkına akrabalık bağını kesme ve müminlerin emirini kendine gazap ettirme!" diyor, o da (Velid'i kırbaçlamaktan) vazgeçiyordu.

Ali b. Ebu Talib (a.s) bu durumu görünce kırbacı aldı ve yanına sokuldu... Sonra da ona had cezasını uyguladı.¹

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.145; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.20; *eş-Şafi*, c.4, s.254.

VELİD'İN ŞARAP İÇMESİ HAKKINDA TARİHİN TAHRİFİ

Tarihî tahrif etmekle ilgili göze çarpan yerlerden biri de Velid'in şarap içmesi ve ona uygulanan İslamî had cezasıdır. Taberî, *et-Tarih* kitabında ve İbn-i Esir *el-Kamil* kitabında Velid b. Ukbe'yi kendi meşhur zincirleme senetleriyle (Sera Şuayb'den, o da Seyf b. Ömer'den naklen) temize çıkarmaya çalışmışlardır. Velid'i şarap içen biri olarak tanımlayan tüm tarihî belgelere ve tarihçilere rağmen onu temiz bilmiş, şarap içtiğine dair aleyhinde şahitlik edenleri ise komplo kurmakla itham etmişlerdir. Onlara göre Velid'in uyuduğu bir anda odasına girmiş, yüzüğünü çıkar-mış, sonra da Osman'ın yanına giderek aleyhinde şahitlik etmiş ve ithamda bulunmuşlardır!!

Bununla birlikte Osman, Velid'in böyle bir işten uzak olduğunu bildiği halde onun için had cezasını öngörüyor, yalancı şahitlerin cezasını ise Allah'a havale ediyor!!!

Taberî ve İbn-i Esir'e göre had cezasını uygulayan kimse, Said b. As idi.¹

Şimdi bu sözü, Ebu Ömer'in el-İstîab adlı eserinde Velid'in ahvaliyle ilgili yaptığı şu açıklamasıyla mukayese ediniz:

1-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.271-278; *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.245-246.

Onun sarhoş olarak cemaate namaz kıldırıldığı ve sabah namazını dört rekât kıldıktan sonra söylediği "Artırayım mı?" sözü meşhurdur. Bu haberin ravileri güvenilir kişilerdendir. Bunu hem muhaddisler hem de tarihçiler nakletmişlerdir...

Taberî'nin naklettiği haberler arasında bazı Kufelilerin Velid'e karşı taassuplarından, duydukları kin ve hasetten dolayı onun aleyhinde yalancı şahitlikte bulundukları, şarap kustuğunu iddia ettikleri yer almıştır.

Taberî hikâyeyi zikretmiş ve şunu da eklemiştir: Osman, Velid'e dedi ki: Ey benim kardeşim, sabırlı ol! Allah seni mükâfatlandırarak ve bunlar günahlarının yükünü kendileri ile götüreceklerdir.

Fakat bu haber, bazı uydurukçuların kurgularından öteye bir şey değildir. Muhaddisler bunu sahih bilmekle birlikte ilim erbabı nezdinde de hiçbir itibarı ve aslı yoktur.¹

1-*el-İstiab*, c.4, s.116, No: 275.

العَفْوُ عَنْ قَاتِلِ الْهَرْمُزَانَ وَابْنَةِ أَبِي لُؤْلُؤَةٍ

1150 . السنن الكبرى عن عبد الله بن عبيد بن عمير : لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ ، وَثَبَ عُبَيْدُ اللَّهِ ابْنُ عُمَرَ عَلَى الْهَرْمُزَانَ فَقَتَلَهُ ، فَقِيلَ لِعُمَرَ : إِنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَتَلَ الْهَرْمُزَانَ ! قَالَ : وَلِمَ قَتَلَهُ ؟ قَالَ : إِنَّهُ قَتَلَ أَبِي . قِيلَ : وَكَيْفَ ذَاكَ ؟ قَالَ رَأَيْتُهُ قَبْلَ ذَلِكَ مُسْتَخْلِيًا بِأَبِي لُؤْلُؤَةٍ ، وَهُوَ أَمَرَهُ بِقَتْلِ أَبِي .

قَالَ عُمَرُ : مَا أَدْرِي مَا هَذَا ! أَنْظَرُوا إِذَا أَنَا مِثُّ فَاسْأَلُوا عُبَيْدَ اللَّهِ الْبَيِّنَةَ عَنْ الْهَرْمُزَانَ هُوَ قَتَلَنِي ؛ فَإِنْ أَقَامَ الْبَيِّنَةَ فَدَمُهُ بِدَمِي ، وَإِنْ لَمْ يُقِمِ الْبَيِّنَةَ فَأَقِيدُوا عُبَيْدَ اللَّهِ مِنَ الْهَرْمُزَانَ .

فَلَمَّا وُلِّيَ عُثْمَانُ ، قِيلَ لَهُ : أَلَا تُمْضِي وَصِيَّةَ عُمَرَ فِي عُبَيْدِ اللَّهِ ؟ قَالَ : وَمَنْ وَلِّيَ الْهَرْمُزَانَ ؟ قَالُوا : أَنْتَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! فَقَالَ : فَقَدْ عَفَوْتُ مِنَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ¹ .

1151 . تاريخ اليعقوبي : وَثَبَ ابْنُهُ عُبَيْدُ اللَّهِ [بْنُ عُمَرَ] فَقَتَلَ أَبَا لُؤْلُؤَةٍ وَابْنَتَهُ وَامْرَأَتَهُ ، وَاغْتَرَّ الْهَرْمُزَانَ فَقَتَلَهُ . وَكَانَ

1 . السنن الكبرى : ج 8 ص 108 ح 16083 .

عُبَيْدُ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ تَبِعَهُ ، فَلَمَّا أَحَسَّ
الْهُرْمُزَانُ بِالسَّيْفِ قَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ .

4/6

**HÜRMÜZAN'IN VE EBU LULU'UN KIZININ
KATİLİNİ AFFETMESİ**

1150-es-Sunenu'l-Kubra [Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den]: Ömer vurulup yaralanınca Ubeydullah b. Ömer, Hürmüzan'ın üzerine saldırı ve onu öldürdü. Ömer'e "Ubeydullah b. Ömer, Hürmüzan'ı öldürmüştür" dendi.

Ömer: Neden onu öldürmüş ki?

Ubeydullah b. Ömer: Çünkü o, benim babamı öldürdü!

(Oradakiler): Nasıl ve hangi delile göre?

Ubeydullah: Ben daha önce onu Ebu Lulu ile halvet ederken gördüm; babamın ölüm emrini veren odur.

Ömer: Benim böyle bir şeyden haberim yok! Ben ölürsem Ubeydullah'tan Hürmüzan'ın beni öldürdüğüne dair şahit getirmesini isteyin. Eğer şahit getirirse onun kanı benim kanıma karşı akmıştır. Ancak şahit getiremezse Hürmüzan'a karşı Ubeydullah ile kısas edin.

Osman hilafete geçince ona "Neden Ömer'in Ubeydullah hakkındaki vasiyetini uygulamıyorsun?" denildi.

Osman: "Hürmüzan'ın velisi kimdir?" diye sordu

Oradakiler; "Sensin, ey müminlerin emiri!" deyince Osman şöyle yanıt verdi: O halde ben Ubeydullah b. Ömer'i affettim!¹

1151-Tarih-i Yakubî: Ömer'in oğlu Ubeydullah saldırıya geçti. Ebu Lulu'yu, kızını ve eşini öldürdü. Hürmüzan'ı kandırdı ve onu da öldürdü.

Ubeydullah'ın anlattığına göre onu takip etmiş ve Hürmüzan onu elinde kılıçla görünce "Tanıklık ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed, O'nun Resulüdür!" demiş.

1-es-Sünenu'l-Kubra, c.8, s.108, h.16083.

وَرَوَى بَعْضُهُمْ أَنَّ عُمَرَ أَوْصَى أَنْ يُقَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ بِالْهَرْمُزَانَ ، وَأَنَّ عُثْمَانَ أَرَادَ ذَلِكَ ، وَقَدْ كَانَ - قَبْلَ أَنْ يَلِيَ الْأَمْرَ - أَشَدَّ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ ، حَتَّى جَرَّ بِشَعْرِهِ ، وَقَالَ : يَا عَدُوَّ اللَّهِ ، قَتَلْتُ رَجُلًا مُسْلِمًا ، وَصِيبَةً طِفْلَةً ، وَامْرَأَةً لَا ذَنْبَ لَهَا ! قَتَلَنِي اللَّهُ إِنْ لَمْ أَقْتُلْكَ ! ! فَلَمَّا وُلِّيَ رَدَّهُ إِلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ .

وَرَوَى بَعْضُهُمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ : يَغْفِرُ اللَّهُ لِحَفْصَةَ ! فَإِنَّهَا شَجَعَتْ عُبَيْدَ اللَّهِ عَلَى قَتْلِهِمْ¹ .

1152 . أنساب الأشراف عن غياث بن إبراهيم - فِي ذِكْرِ خُطْبَةِ عُثْمَانَ فِي أَوَّلِ خِلَافَتِهِ - : إِنَّ عُثْمَانَ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّا لَمْ نَكُنْ خُطَبَاءَ ، وَإِنْ نَعِشْ تَأْتِكُمُ الْخُطْبَةُ عَلَى وَجْهِهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، وَقَدْ كَانَ مِنْ قِضَاءِ اللَّهِ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ أَصَابَ الْهَرْمُزَانَ ، وَكَانَ الْهَرْمُزَانُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَا وَارِثَ لَهُ إِلَّا الْمُسْلِمُونَ عَامَّةً ، وَأَنَا إِمَامُكُمْ ، وَقَدْ عَفَوْتُ ، أَفَتَعْفُونَ ؟ قَالُوا : نَعَمْ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَقِيدِ الْفَاسِقَ ؛ فَإِنَّهُ أَتَى عَظِيمًا ؛ قَتَلَ مُسْلِمًا يَلَا ذَنْبَ .

وَقَالَ لِعُبَيْدِ اللَّهِ : يَا فَاسِقُ ! لَئِنْ ظَفِرْتُ بِكَ يَوْمًا لَأَقْتُلَنَّكَ بِالْهَرْمُزَانِ² .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 160 .

2 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 130 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 239 والكامل في التاريخ : ج 2 ص 226 وشرح نهج البلاغة : ج 9 ص 54 .

1153 . الطبقات الكبرى عن المطلب بن
عبد الله بن حنطب : قال علي لعبيد الله بن
عمر : ما ذنب ابنة أبي لؤلؤة حين
قتلتها ؟ !

Bazıları da şöyle rivayet etmiştir: Ömer Ubeydullah'ın Hürmüzan karşısında kısas edilmesini vasiyet etti. Osman'ın da kastı bu idi. Hatta o hilafete gelmeden önce Ubeydullah'a karşı en sert tutumu gösteren biriydi. Nitekim onun saçından çekmiş ve demişti ki: "Ey Allah'ın düşmanı! Bir Müslümanı, küçük bir kızı ve suçsuz bir kadını öldürdün. Seni öldürmezsem Allah beni öldürsün!" Fakat hilafete gelince onu Amr b. As'ın yanına gönderdi.

Bazıları da Abdullah b. Ömer'in şöyle söylediğini rivayet etmişlerdir: Osman dedi ki: Allah Hafsa'yı affetsin; onları öldürmesi için Ubeydullah'ı o tahrik etti!¹

1152-Ensabu'l-Eşraf [Osman'ın hilafenin başında okuduğu hutbesinden söz ederken, Gıyas b. İbrahim'den]: Osman minbere çıktı ve dedi ki: Ey insanlar! Biz hatip değildik; eğer yaşarsak size uygun hutbe okuruz inşallah! Ubeydullah b. Ömer'in, Hürmüzan'ı öldürmüş olması ilahî bir kaza olarak gerçekleşmiştir. Hürmüzan Müslümanlardan biriydi. Onun varisi yoktur ve genel olarak tüm Müslümanlar onun varisidir. Ben, sizin imamınız olarak onu affettim; sizler de affediyor musunuz?

Oradakiler: Evet, dediler.

Ali (a.s) dedi ki: Şu fasığa kısas uygula! Zira o büyük bir suç işlemiş; suçsuz yere bir Müslüman'ı öldürmüştür!

Ubeydullah'a hitaben dedi ki: Ey Fasık! Eğer günün birinde sana karşı üstünlük sağlayacak olursam hiç kuşkusuz seni Hürmüzan'a karşı (işlediğin ciayetten dolayı) öldüreceğim!²

1153-et-Tabakatu'l-Kubra [Mutallib b. Abdullah b. Hantab'dan]: Ali (a.s), Ubeydullah b. Ömer'e: "Ebu Lulu'un kızının suçu neydi de onu öldürdün?" diye sordu.

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.160.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.130. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.239; el-Kamil fi't-Tarih, c.2 s.226; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.54.

قَالَ : فَكَانَ رَأْيِي عَلَيَّ - حِينَ اسْتِشَارَهُ
عُثْمَانُ - وَرَأْيِي الْأَكَابِرِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ
عَلَى قَتْلِهِ ، لَكِنَّ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ كَلَّمَ عُثْمَانَ
حَتَّى تَرَكَهُ .

فَكَانَ عَلَيٌّ يَقُولُ : لَوْ قَدَرْتُ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ
عُمَرَ وَلِيِّ سُلْطَانٍ لَأَقْتَصَصْتُ مِنْهُ¹ .

1154 . تاريخ اليعقوبي : أَكْثَرَ النَّاسِ فِي
دَمِ الْهَرْمُزَانَ ، وَإِمْسَاكِ عُثْمَانَ عُبَيْدَ اللَّهِ ابْنَ
عُمَرَ . فَصَعِدَ عُثْمَانُ الْمِنْبَرَ ، فَخَطَبَ النَّاسَ ،
ثُمَّ قَالَ : أَلَا إِنِّي وَلِيُّ دَمِ الْهَرْمُزَانَ ، وَقَدْ
وَهَبْتُهُ لِلَّهِ وَلِعُمَرَ ، وَتَرَكَتُهُ لِدَمِ عُمَرَ .

فَقَامَ الْمِقْدَادُ بْنُ عَمْرُو فَقَالَ : إِنَّ
الْهَرْمُزَانَ مَوْلَى اللَّهِ وَلِرَسُولِهِ ، وَلَيْسَ لَكَ أَنْ
تَهْبِ مَا كَانَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ !

قَالَ : فَتَنَنْظُرُ ، وَتَنْظُرُونَ . ثُمَّ أَخْرَجَ
عُثْمَانُ ، عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى
الْكُوفَةِ ، وَأَنْزَلَهُ دَاراً² .

1155 . تاريخ الطبري : جَلَسَ عُثْمَانُ فِي
جَانِبِ الْمَسْجِدِ ، وَدَعَا بِعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ وَكَانَ
مَحْبُوساً فِي دَارِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَهُوَ
الَّذِي نَزَعَ السَّيْفَ مِنْ يَدِهِ بَعْدَ قَتْلِهِ جُفَيْيَّةَ
وَالْهَرْمُزَانَ وَابْنَةَ أَبِي لَوْلُؤَةَ ؛ وَكَانَ يَقُولُ :
وَاللَّهِ لَا قَتْلَنَ رِجَالاً مِمَّنْ شَرِكَ فِي دَمِ أَبِي - يُعْرِضُ
بِالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ - فَقَامَ إِلَيْهِ سَعْدٌ ،
فَنَزَعَ السَّيْفَ مِنْ يَدِهِ ، وَجَذَبَ شَعْرَهُ حَتَّى أَضْجَعَهُ

1 . الطبقات الكبرى : ج 5 ص 16 .

2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 163 .

إِلَى الْأَرْضِ ، وَحَبَسَهُ فِي دَارِهِ ، حَتَّى أَخْرَجَهُ
عُثْمَانُ إِلَيْهِ .

Osman, Ali'den (a.s) görüş istediğinde onun görüşü ve Peygamber'in ashabından olan büyüklerin görüşü Ubeydullah'ın öldürülmesi yönündeydi. Fakat Amr b. As, Osman ile o kadar konuştu ki (Osman) sonunda onu serbest bıraktı.

Ali (a.s) diyordu ki: Eğer Ubeydullah b. Ömer'e üstün gelir ve hâkimiyet bulursam, muhakkak ona kısas uygulayacağım!¹

1154-Tarih-i Yakubî: İnsanlar, Hürmüzan'ın kanı ve Osman'ın Ubeydullah b. Ömer'e kısas uygulamayışi konusunda çok konuştular. Bunun üzerine Osman minbere çıktı ve halka bir konuşma yaptı. Sonra da şöyle söyledi: İyi bilin ki ben, Hürmüzan'ın kanının velisi olarak onu (Ubeydullah b. Ömer'i) Allah ve Ömer için bağışladım; Ömer'in kanına karşılık onu serbest bıraktım.

Bunun üzerine Mikdad b. Amr ayağa kalkarak dedi ki: Hürmüzan'ın sahibi Allah ve Resulü'ydü. O halde Allah ve Resulüne ait olan bir şeyi sen bağışlayamazsın!

Osman: Göreceğiz; siz de göreceksiniz, dedi. Daha sonra Ubeydullah b. Ömer'i Medine'den Kufe'ye gönderdi ve orada bir eve yerleştirdi.²

1155-Tarih-i Taberî: Osman mescidin bir köşesinde oturmuştu. Sâd b. Ebi Vakkas'ın evinde hapsedilmiş olan Ubeydullah b. Ömer'i çağırırdı.

[Olay şöyle gelişmişti:] Ubeydullah b. Ömer Cufeyne'yi, Hürmüzan'ı ve Ebu Lulu'un kızını öldürdükten sonra Muhacirleri ve Ensar'ı ima ederek "Allah'a yemin olsun ki babamın kanında ortak olan bütün erkekleri öldüreceğim!" diyordu. O sırada Sâd [b. Ebi Vakkas] ona doğru harekete geçti ve kılıcını elinden çekip aldı. Sonra da saçından tutup onu yere yatırdı ve kendi evinde hapsetti. Derken Osman onu dışarı çıkardı ve kendi yanına götürdü.

1-et-Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.16.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.163.

فَقَالَ عُثْمَانُ لِحَمَاعَةٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ : أَشِيرُوا عَلَيَّ فِي هَذَا الَّذِي فَتَّقَ
فِي الْإِسْلَامِ مَا فَتَّقَ !

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَرَى أَنْ تَقْتُلَهُ . فَقَالَ بَعْضُ
الْمُهَاجِرِينَ : قُتِلَ عُمَرُ أَمْسَ ، وَيُقْتَلُ ابْنُهُ
الْيَوْمَ ! فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ : يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَغْفَاكَ أَنْ يَكُونَ
هَذَا الْحَدَثُ كَانَ وَلَكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ
سُلْطَانٌ ؛ إِنَّمَا كَانَ هَذَا الْحَدَثُ وَلَا سُلْطَانٌ
لَكَ ! قَالَ عُثْمَانُ : أَنَا وَلِيُّهُمْ ، وَقَدْ
جَعَلْتُهَا دِيَّةً ، وَاحْتَمَلْتُهَا فِي مَالِي .

قَالَ : وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ :
زِيَادُ بْنُ لُبَيْدٍ الْبَيَاضِي إِذَا رَأَى عَبْدَ اللَّهِ
ابْنَ عُمَرَ ، قَالَ :

أَلَا يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا لَكَ مَهْرَبٌ
مَلَجًا مِنْ ابْنِ أَرَوَى وَلَا خَفَرٍ

أَصَبَتْ دَمًا وَاللَّهِ فِي غَيْرِ حِلِّهِ
حَرَامًا وَقَتْلُ الْهَرْمُزَانِ لَهُ خَطَرٌ

عَلَى غَيْرِ شَيْءٍ غَيْرَ أَنْ قَالَ قَائِلٌ
أَتَتَّهُمُونَ الْهَرْمُزَانَ عَلَى عُمَرَ

فَقَالَ سَفِيهٌ وَالْحَوَادِثُ جَمَّةٌ
نَعَمْ أَتَتَّهُمْ قَدْ أَشَارَ وَقَدْ أَمَرَ

وَكَانَ سِلَاحُ الْعَبْدِ فِي جَوْفِ بَيْتِهِ
يُقْلِبُهَا وَالْأَمْرُ بِالْأَمْرِ يُعْتَبَرُ

قَالَ : فَشَكَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى عُثْمَانَ
زِيَادَ بْنَ لَبِيدٍ وَشِعْرَةَ ، فَدَعَا عُثْمَانُ زِيَادَ
ابْنَ لَبِيدٍ ، فَتَهَاهُ . قَالَ : فَأَنْشَأَ زِيَادُ
يَقُولُ فِي عُثْمَانَ :

Osman, Muhacirler ve Ensar'dan oluşan bir gruba hitaben dedi ki: İslam'da böyle bir gedik açmış olan kişi hakkındaki görüşünüzü bana söyleyin!

Ali: Benim görüşüme göre onu öldürmelisin, dedi.

Muhacirlerden biri: Dün Ömer öldürüldü, bugün de oğlu mu öldürülsün, dedi.

Amr b. As: Ey müminlerin emiri! Allah, Müslümanlar üzerinde bir gücün yokken meydana gelen bu olaydan yana seni muaf tutmuştur. Zira bu olay gerçekleştiğinde henüz sen halife değildin!

Osman: Ben onların velisiyim. Dökülen kanı diyete çevirdim ve bu diyeti kendi malımdan ödeyeceğim.

Ensar'dan Ziyad b. Lebid el-Beyyazî adında biri, Ubeydullah b. Ömer'i görünce şu şiiri okudu:

*İyi bil ki şunu ey Ubeydullah, kaçış yolu yok sana!
İbn-i Erva'dan da (Osman'dan) iyi bir sığınak, iyi bir kaçış yeri
çıkamaz sana
Vallahi sen, mubah olmayan haram bir kanı döktün
Hürmüzan'ı öldürmek çok önemliydi, bilesin
Buna hiç delilin yoktu; sadece biri konuşmuş, (fısıldamıştı) sana
Bir şey söyledi diye Hürmüzan'ı Ömer'i öldürmekle mi itham
edersin?!*

*Başta gelecekler kenetlendi ve bir akılsız konuştu
"Evet, onu itham ederim" dedi, görüş belirtti ve emretti
O kölenin silahı, evinin bir köşesinde durmakta
Onu evirip çevirir; işler ise işlere göre değer kazanır*

Ubeydullah b. Ömer, Ziyad b. Lebid'i ve şiirini Osman'a şikâyet etti. Osman da Ziyad b. Lebid'i çağırdı ve onu bu işten men etti. Bunun üzerine Ziyad, Osman hakkında şu şiiri okudu:

أَبَا عَمْرٍو عُبَيْدُ اللَّهِ رَهْنٌ
بِقَتْلِ الْهَرْمُزَانِ
فَإِنَّكَ إِنْ عَفَرْتَ الْجُرْمَ عَنْهُ
الْخَطَا فَرَسًا رِهَانِ
أَتَعْفُو إِذْ عَفَوْتَ بِغَيْرِ حَقٍّ
بِالَّذِي تَحْكِي يَدَانِ !
فَدَعَا عُثْمَانُ زِيَادَ بْنَ لَبِيدٍ ، فَتَهَاةً ،
وَشَذْبَةً .¹

4 / 7

مُعَاقِبَةٌ مِّنْ أَنْكَرَ عَلَيْهِ أَحْدَاثُهُ

4 / 7 - 1

نَفْيُ أَبِي ذَرٍّ

1156 . شرح نهج البلاغة : إِنَّ أَبَا ذَرٍّ لَمَّا
دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، قَالَ لَهُ : لَا أَنْعَمَ اللَّهُ بِكَ عَيْنًا
يَا جُنَيْدُ ! فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ : أَنَا جُنَيْدُ ، وَسَمَانِي
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) عَبْدُ اللَّهِ ، فَاخْتَرْتُ اسْمَ
رَسُولِ اللَّهِ الَّذِي سَمَانِي بِهِ عَلَى اسْمِي .
فَقَالَ عُثْمَانُ : أَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ أَنَا نَقُولُ : إِنَّ
يَدَ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ ؛ وَإِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ !
فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ : لَوْ كُنْتُمْ لَا تَزْعُمُونَ لَانْفَقْتُمْ
مَالَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ ! وَلَكِنِّي أَشْهَدُ لَسَمِيعُثْ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : إِذَا بَلَغَ بَنُو
أَبِي الْعَاصِ ثَلَاثِينَ رَجُلًا جَعَلُوا مَالَ اللَّهِ ذَوْلًا ، وَعِبَادَ
اللَّهِ خَوْلًا ، وَدِينَ اللَّهِ دَخْلًا² .

Ey Ebu Amr! Şunu bil ki Ubeydullah rehin alınmıştır

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 239 .

2 . أنظر في خصوص هذا الحديث : مسند ابن حنبل : ج 4 ص 527 ح 8478 - 8480 ،
مسند أبي يعلى : ج 2 ص 52 ح 1147 ، المعجم الصغير : ج 2 ص 135 ،
المعجم الأوسط : ج 8 ص 6 ح 7785 ؛ روضة الواعظين : ص 311 .

*Hürmüzan'ın katlinin esiri olmuştur artık
Hiç şüphesiz onun suçunu bağışlayacak olursan
İki yarış atının birbirine yaklaşması gibi sen de hataya yaklaşmış
olursun*

*Haksız yere onu af mı ediyorsun?
(Böyle yaparsan) şu suçlu iki elin hikâyesine ne dersin?*

Derken Osman, Ziyad b. Lebid'i çağırdı; onu (şiir okumaktan) men etti ve (yanından) kovdu.¹

4/7

BİDATLERİNE KARŞI ÇIKANLARI CEZALANDIRMASI

4/7-1

Ebuzer'in Sürgün Edilmesi

1156-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ebuzer, Osman'ın yanına gelince Osman ona "Allah gözünü aydınlatmasın, ey Cuneydib!" diye çıkıştı.

Ebuzer: Ben Cuneydib'im. Resulullah (s.a.a) bana Abdullah ismini verdi. Ben de Resulullah'ın (s.a.a) bana verdiği ismi kendi ismime tercih ettim.

Osman: Bizim "Allah'ın eli bağlıdır; Allah fakir, bizse zenginiz!" dediğimizi zanneden sen misin?

Ebuzer: Eğer böyle düşünmeseydiniz Allah'ın malını kulları için harcardınız! Ancak ben şahitlik ederim ki Resulullah'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Ebu'l As oğullarının sayısı otuza ulaştığında Allah'ın malını elden ele dolaştırır, Allah kullarını kölelere dönüştürür ve Allah'ın dinini kendilerine sermaye yaparlar!"²

فَقَالَ عُثْمَانُ لِمَنْ حَضَرَهُ : أَسْمِعْتُمُوهَا مِنْ

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.239.

2-Bu hadis hakkında bkz: Müsned-i İbn-i Hanbel, c.4, s.160, h.11758; el-Müstedrek ala's-Sahihayn, c.4, s.527, h.8478-8480; Müsned-i Ebu Ye'la, c.2, s.52, h.1147; el-Mucemu's-Sagir, c.2, s.135; el-Mucemu'l-Avsat, c.8, s.6, h.7785; Ravzatu'l-Vaizin, s.311.

نَبِيِّ اللَّهِ ؟ ! فَقَالُوا : مَا سَمِعْنَاهُ . فَقَالَ
عُثْمَانُ : وَيْلَكَ يَا أَبَا ذَرٍّ ! أَتَكْذِبُ عَلَى
رَسُولِ اللَّهِ !

فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ لِمَنْ حَضَرَ : أَمَا تَتُظُنُّونَ أَنِّي
صَدَقْتُ ! قَالُوا : لَا وَاللَّهِ مَا نَدْرِي .

فَقَالَ عُثْمَانُ : أَدْعُوا لِي عَلِيًّا . فَدَعِيَ ،
فَلَمَّا جَاءَ قَالَ عُثْمَانُ لِأَبِي ذَرٍّ : أَقْصِصْ عَلَيَّ
حَدِيثَكَ فِي بَنِي أَبِي الْعَاصِ ! فَحَدَّثَهُ ، فَقَالَ
عُثْمَانُ لِعَلِيِّ : هَلْ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله
عليه وآله) ؟

فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : لَا ، وَقَدْ صَدَّقَ
أَبُو ذَرٍّ .

قَالَ عُثْمَانُ : بِمَ عَرَفْتَ صِدْقَهُ ؟

قَالَ : لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
يَقُولُ : مَا أَظَلَّتِ الْخَضِرَاءُ ، وَلَا أَقَلَّتِ الْغَبِرَاءُ
مِنْ ذِي لَهْجَةٍ أَصْدَقَ مِنْ أَبِي ذَرٍّ¹ .

فَقَالَ جَمِيعُ مَنْ حَضَرَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صلى الله
عليه وآله) : لَقَدْ صَدَّقَ أَبُو ذَرٍّ .

فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ : أَحَدِّثْكُمْ أَنِّي سَمِعْتُ هَذَا مِنْ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ثُمَّ تَتَّهِمُونَنِي ! ! مَا
كُنْتُ أَظُنُّ أَنِّي أَعِيشُ حَتَّى أَسْمَعَ هَذَا مِنْ أَصْحَابِ
مُحَمَّدٍ² .

1 . انظر في خصوص هذا الحديث : مسند ابن حنبل :
ج 8 ص 169 ح 21783 ، سنن الترمذي : ج 5 ص 669 ح 3801 و ح 3802 ،
سنن ابن ماجه : ج 1 ص 55 ح 156 ، المستدرک علی الصحیحین :
ج 3 ص 385 ح 5461 و ح 5462 ؛ معاني الأخبار : ص 179 ح 1 ، علل
الشرائع : ص 177 ح 1 و ح 2 ، الاحتجاج : ج 1 ص 616 ح 139 .
2 . شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 55 ، الرياض النضرة : ج 3
ص 83 نحوه ؛ الشافعي : ج 4 ص 295 وراجع تفسير القمي : ج 1
ص 52 .

Osman, orada hazır bulunanlara dönerek: Siz bu sözü Allah'ın Peygamberinden duydunuz mu, diye sordu.

Oradakiler: Böyle bir şey duymadık, dediler.

Osman: Yazıklar olsun sana ey Ebuzer! Resulullah'a yalan mı isnat ediyorsun?

Ebuzer oradakilere dönerek: Sizce ben doğru söylemiyor muyum?

Oradakiler: Hayır, Allah'a yemin olsun ki bilmiyoruz.

Bunun üzerine Osman "Bana Ali'yi çağırın!" dedi. O da çağırıldı. Ali geldiğinde Osman Ebuzer'e dönerek "Ebu'l As oğulları hakkındaki hadisini ona da anlat!" dedi. Ebuzer hadisi nakledince Osman, Ali'ye (a.s) "Resulullah'tan (s.a.a) bu hadisi duymuş muydun?" diye sordu.

Ali (a.s): Hayır, ancak Ebuzer doğru söylüyor, dedi.

Osman: Onun doğru söylediğini nereden biliyorsun, diye sordu.

Ali: Çünkü ben, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum, dedi: **"Ebuzer'den daha doğru sözlü birini ne gökyüzü gölgesine almış, ne de yeryüzü üzerinde taşımıştır."**¹

Peygamberin (s.a.a) ashabından orada hazır bulunanların tamamı dedi ki: Hiç şüphesiz Ebuzer doğru söylemiştir.

Bunun üzerine Ebuzer dedi ki: Ben, bunu Peygamber'den duyduğumu söylüyorum ve siz beni (yalancılıkla) itham ediyorsunuz öyle mi? Doğrusu yaşadığım sürece Muhammed'in (s.a.a) ashabından böyle bir şeyi göreceğimi hiç sanmıyordum!²

1-Bu hadis hakkında bkz: *Müsned-i İbn-i Hanbel*, c.8, s.169, h.21783; *Sünen-i Tirmizî*, c.5, s.669, h.3801-3802; *Sünen-i İbn-i Mace*, c.1, s.55, h.156; *el Müstedrek ala's Sahiheyin*, c.3, s.385, h.5461-5462; *Meani'l-Ahbar*, s.179, h.1; *İlelu's-Şerayi*, s.177, h.1-2; *el-İhticac*, c.1, s.616, h.139.

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.55; *er-Riyazu'n-Nazra*, c.3, s.83; *eş-Şafi*, c.4, s.295. Ayrıca bkz: *Tefsir-i Kummî*, c.1, s.52.

1157 . تاريخ اليعقوبي : بَلَغَ عُثْمَانُ
أَنَّ أَبَا ذَرٍّ يَقَعُ فِيهِ ، وَيَذْكُرُ مَا غَيَّرَ وَبَدَّلَ
مِنْ سُنَنِ رَسُولِ اللَّهِ ، وَسُنَنِ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ ،
فَسَيَّرَهُ إِلَى الشَّامِ إِلَى مُعَاوِيَةَ .

وَكَانَ يَجْلِسُ فِي الْمَسْجِدِ ، فَيَقُولُ كَمَا كَانَ
يَقُولُ ، وَيَجْتَمِعُ إِلَيْهِ النَّاسُ ، حَتَّى كَثُرَ مَنْ
يَجْتَمِعُ إِلَيْهِ ، وَيَسْمَعُ مِنْهُ . وَكَانَ يَقِفُ عَلَى
بَابِ دَمِشَقَ - إِذَا صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ
فَيَقُولُ : جَاءَتِ الْقَطَارُ تَحْمِلُ النَّارَ ، لَعَنَ
اللَّهُ الْآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّارِكِينَ لَهُ ، وَلَعَنَ
اللَّهُ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْآتِينَ لَهُ .

وَكَتَبَ مُعَاوِيَةَ إِلَى عُثْمَانَ : إِنَّكَ قَدْ أَفْسَدْتَ
الشَّامَ عَلَى نَفْسِكَ بِأَبِي ذَرٍّ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ :
أَنْ أَحْمِلُهُ عَلَى قَتْلِ بَغْيٍ وَطَاءٍ . فَقَدِمَ بِهِ
إِلَى الْمَدِينَةِ ، وَقَدْ ذَهَبَ لَحْمُ
فَخَذِيهِ

فَلَمْ يُقِمِ بِالْمَدِينَةِ إِلَّا أَيَّاماً ، حَتَّى أَرْسَلَ
إِلَيْهِ عُثْمَانُ : وَاللَّهِ لَتُخْرِجَنَّ عَنْهَا !

قَالَ : أَتُخْرِجُنِي مِنْ حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ ؟ !
قَالَ : نَعَمْ ، وَأَنْفُكَ رَاغِمٌ .

قَالَ : فَإِلَى مَكَّةَ ؟ قَالَ : لَا .

قَالَ : فَإِلَى الْبَصْرَةِ ؟ قَالَ : لَا .

قَالَ : فَإِلَى الْكُوفَةِ ؟ قَالَ : لَا وَلَكِنْ إِلَى
الرَّبَذَةِ الَّتِي خَرَجْتَ مِنْهَا ، حَتَّى تَمُوتَ
بِهَا . يَا مَرَوَّانُ ، أَخْرِجْهُ ، وَلَا تَدْعُ أَحَدًا

يُكَلِّمُهُ حَتَّى يَخْرُجَ¹ .

1157-Tarih-i Yakubî: Osman'a, Ebuzer'in onu eleştirdiği, Resulullah'ın (s.a.a) sünneti ile Ebubekir ve Ömer'in sünnetlerini değiştirdiğini anlatan konuşmalar yaptığı haberi ulaştı. Bu yüzden onu Şam'a, Muaviye'nin yanına sürdü.

Ebuzer mescitte oturuyor ve aynı sözleri söylemeye devam ediyordu. İnsanlar da onun etrafında toplanıyorlardı. Derken etrafına toplananların ve dinleyicilerin sayısı gittikçe çoğaldı.

Ebuzer sabah namazını kıldığında Dımeşk kapısı önünde duruyor ve şöyle söylüyordu: Yüğü yakıcı ateş olan bir kervan geldi. Allah iyiliği emrettiği halde kendisi amel etmeyen ve kötülükten men ettiği halde kendisi kaçınmayan kimselere lanet etsin!

Bunun üzerine Muaviye, Osman'a şöyle yazdı: Doğrusu sen, Ebuzer vasıtasıyla (onu sürgün ederek) Şam'ı kendi aleyhine bozdun.

Osman da ona şöyle yazdı: Onu küçük ve örtüsü olmayan bir deveye bindirerek [bana gönder].

(Ebuzer) bu şekilde Medine'ye vardığında iki baldırının da eti gitmişti...

Medine'de kalalı birkaç günü geçmemişti ki Osman ona "Allah'a andolsun ki buradan çıkmalısın!" mesajını gönderdi.

Ebuzer: Beni Resulullah'ın hareminden çıkarıyor musun?

Osman: Her ne kadar senin hoşuna gitmese de, evet.

Ebuzer: Mekke'ye mi (göndereceksin)?

Osman: Hayır.

Ebuzer: Basra'ya mı?

Osman: Hayır.

Ebuzer: Kufe'ye mi?

Osman: Hayır; geldiğin yer olan Rabeze'ye gidecek, ölünceye kadar da orada kalacaksın! Ey Mervan, çıkar şunu (buradan) ve o

(şehirden) çıkıncaya kadar da kimseyle konuşmasına izin verme!¹

1158 . مُرُوجُ الذَّهَبِ - فِي ذِكْرِ مَا طُعِنَ بِهِ عَلَى عُثْمَانَ - : وَمِنْ ذَلِكَ مَا فَعَلَ بِأَبِي ذَرٍّ ; وَهُوَ أَنَّهُ حَضَرَ مَجْلِسَهُ ذَاتَ يَوْمٍ ، فَقَالَ عُثْمَانُ : أَرَأَيْتُمْ مَنْ زَكَّى مَالَهُ ، هَلْ فِيهِ حَقٌّ لِغَيْرِهِ ؟ فَقَالَ كَعْبٌ : لَا ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ .

فَدَفَعَ أَبُو ذَرٍّ فِي صَدْرِ كَعْبٍ ، وَقَالَ لَهُ : كَذِبْتَ يَا بَنَ الْيَهُودِيِّ ، ثُمَّ تَلَا : «لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ»² الْآيَةَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : أَتَرَوْنَ بَأْسًا أَنْ نَأْخُذَ مَا لَا مِنْ بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ فَتُنْفِقَهُ فِيمَا يَنْوُبُنَا مِنْ أُمُورِنَا ، وَنُعْطِيَكُمْوهُ ؟ فَقَالَ كَعْبٌ : لَا بَأْسَ بِذَلِكَ .

فَرَفَعَ أَبُو ذَرٍّ الْعَصَا ، فَدَفَعَ بِهَا فِي صَدْرِ كَعْبٍ ، وَقَالَ : يَا بَنَ الْيَهُودِيِّ مَا أَجْرَاكَ عَلَى الْقَوْلِ فِي دِينِنَا !

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَا أَكْثَرَ أَذَاكَ لِي ! غَيِّبْ وَجْهَكَ عَنِّي ; فَقَدْ آذَيْتُنَا . فَخَرَجَ أَبُو ذَرٍّ إِلَى الشَّامِ .

فَكَتَبَ مُعَاوِيَةَ إِلَى عُثْمَانَ : إِنَّ أَبَا ذَرٍّ تَجْتَمِعُ إِلَيْهِ الْجُمُوعُ ، وَلَا آمَنُ أَنْ يُفْسِدَهُمْ عَلَيْكَ ، فَإِنْ كَانَ لَكَ فِي الْقَوْمِ حَاجَةٌ فَاحْمِلْهُ إِلَيْكَ .

فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُثْمَانُ بِحَمْلِهِ . فَحَمَلَهُ عَلَى بَعِيرٍ ، عَلَيْهِ قَتَبٌ يَابِسٌ ، مَعَهُ خَمْسَةٌ مِنْ

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.171.

الصَّالِبَةِ يَطِيرُونَ بِهِ ، حَتَّى أَتَوْا بِهِ
الْمَدِينَةَ ، وَقَدْ تَسَلَّخَتْ بِوَاطِنُ أَفْخَاذِهِ ، وَكَادَ
أَنْ يَتْلِفَ ، فَقِيلَ لَهُ : إِنَّكَ تَمُوتُ مِنْ ذَلِكَ .
فَقَالَ : هَيْهَاتَ ، لَنْ أَمُوتَ حَتَّى أَنْفِيَ . وَذَكَرَ
جَوَامِعَ مَا يَنْزِلُ بِهِ بَعْدُ ، وَمَنْ يَتَوَلَّى دَفْنَهُ .

1158-Murucu'z-Zeheb [Osman'a yapılan itirazlar hakkında]: Ebuzer'e yaptığı da bunlardan biridir. Bir gün, Ebuzer, Osman'ın meclisindeydi.

Osman dedi ki: Acaba biri malının zekâtını öderse diğerlerinin onda bir hakkı var mıdır?

Kâb: Hayır, ey müminlerin emiri, diye cevap verdi.

Ebuzer, Kâb'ın göğsüne vurdu ve "Ey Yahudi'nin oğlu, yalan söyledin!" dedi. Ardından da "*İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir...*"¹ ayetini okudu.

Osman: "Müslümanların Beytül-mâl'inden bir şey alıp onu karşılaştığımız işlerde kullanmamızda veya sizlere vermemizde bir sakınca görüyor musunuz?" diye sordu.

Kâb: Bunda bir sakınca yok, dedi.

Ebuzer, asasını kaldırdı; onunla Kâb'ın göğsüne vurdu ve dedi ki: Ey Yahudi'nin oğlu! Bizim dinimizde görüş bildirme cüretini nereden buldun?

Osman Ebuzer'e dönerek: Ne kadar da bana eziyet ediyorsun, gözümün önünden kaybol; doğrusu sen bizi üzdün, diye çıkıştı.

Daha sonra Ebuzer Şam'a doğru yola çıktı.

Muaviye, Osman'a bir mektup yazarak dedi ki: Cemaatler Ebuzer'in etrafında toplanmaktalar; ben, onları sana karşı ayaklandırmasından endişe ediyorum. Eğer bu insanlara ihtiyacın varsa onu kendi yanına geri döndür.

Osman da cevaben onu getirmelerini yazdı. (Muaviye, Ebuzer'i) kuru ve sert semeri olan bir deveye bindirdi. Çok haşın ve kaba mizaçlı beş kişiyi de onu hiç durmadan sürmekle memur etti. Bu şekilde Medine'ye getirildiğinde baldırlarının eti gitmişti ve neredeyse helak olacaktı. Hatta bu yüzden ona "Nihayetinde sen bu illetten öleceksin!" dediler. Ebuzer de onlara "Sürgün edilmedikçe ölmeyeceğim" dedi. (Sonra) ileride başına gelecek olayların hepsini anlattı ve sonunda kendisini kimin defnedeceğini dahi bildirdi.

1-Bakara, 177.

فَأَحْسَنَ إِلَيْهِ فِي دَارِهِ أَيَّاماً ، ثُمَّ دَخَلَ
إِلَيْهِ فَجَلَسَ عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، وَتَكَلَّمَ بِأَشْيَاءَ ،
وَذَكَرَ الْخَبَرَ فِي وَلَدِ أَبِي الْعَاصِ : «إِذَا
بَلَغُوا ثَلَاثِينَ رَجُلًا اتَّخَذُوا عِبَادَ اللَّهِ
خَوَلَا» وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ قَدْ أَتَى
عُثْمَانُ بَيْتَ رَكَّةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ الزُّهْرِيِّ
مِنَ الْمَالِ ، فَتَثَرَتِ الْيَدْرُ حَتَّى حَالَتْ بَيْنَ
عُثْمَانَ وَبَيْنَ الرَّجُلِ الْقَائِمِ ، فَقَالَ
عُثْمَانُ : إِنِّي لَا رَجُو لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ خَيْرًا ؛
لِأَنَّهُ كَانَ يَتَصَدَّقُ ، وَيُقْرِي الضَّيْفَ ، وَتَرَكَ
مَا تَرَوْنَ .

فَقَالَ كَعْبُ الْأَحْبَارِ : صَدَقْتَ يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، فَشَالَ أَبُو ذَرٍّ الْعَصَا ،
فَضْرَبَ بِهَا رَأْسَ كَعْبٍ ، وَلَمْ يَشْغَلْهُ مَا كَانَ
فِيهِ مِنَ الْأَلَمِ ، وَقَالَ : يَا بَنَ الْيَهُودِيِّ
تَقُولُ لِرَجُلٍ مَاتَ وَتَرَكَ هَذَا الْمَالَ : إِنَّ اللَّهَ
أَعْطَاهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَخَيْرَ الْآخِرَةِ ، وَتَقْطَعُ
عَلَى اللَّهِ بِذَلِكَ ! وَأَنَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه
وآله) يَقُولُ : «مَا يَسْرُنِي أَنْ أَمُوتَ وَأَدَعَّ مَا
يَزِنُ قِيرَاطًا» ! !

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : وَارِ عَنِّي وَجْهَكَ .
فَقَالَ : أَسِيرُ إِلَى مَكَّةَ ؟ قَالَ : لَا وَاللَّهِ .
قَالَ : فَتَمْنَعُنِي مِنْ بَيْتِ رَبِّي أَعْبُدُهُ فِيهِ
حَتَّى أَمُوتَ ؟ قَالَ : إِي وَاللَّهِ .

قَالَ : فَإِلَى الشَّامِ ؟ قَالَ : لَا وَاللَّهِ .

قَالَ : الْبَصْرَةَ ؟ قَالَ : لَا وَاللَّهِ ، فَاخْتَرِ
غَيْرَ هَذِهِ الْبُلْدَانِ .

قَالَ : لَا وَاللَّهِ ، مَا اخْتَارُ غَيْرَ مَا ذَكَرْتُ
لَكَ ، وَلَوْ تَرَكْتَنِي فِي دَارِ هِجْرَتِي مَا أَرَدْتُ
شَيْئاً مِنَ الْبُلْدَانِ ، فَسَيِّرْنِي حَيْثُ شِئْتَ مِنَ
الْيَلَادِ .

Osman, birkaç gün evinde onunla ilgilendi. Bir ara o, Osman'ın yanına geldi, diz üstü oturdu, birtakım şeyler söyledi ve Ebu'l As oğulları hakkındaki "...Sayıları otuza ulaştığında Allah'ın kullarını zelil ederler..." hadisini zikretti. Bunu söylediği gün Abdurrahman b. Avf ez-Zuhrî'den geriye kalan mallar Osman'a getirilmişti. Para keseleri o kadar fazlaydı ki ayakta duran bir kişi ile Osman'ın arasını kapatmıştı.

Osman dedi ki: Abdurrahman için hayır ümit ediyorum. Çünkü o, sadaka veriyor ve misafir ağırlıyordu; şu gördüklerinizi de miras olarak bıraktı.

Kâbu'l-Ahbar "Doğru söyledin ey müminlerin emiri!" deyince Ebuzer esasını kaldırdı ve Kâb'ın başına vurdu. (Ayaklarının) acısını unutmuşçasına dedi ki: Ey Yahudi'nin oğlu! Bunca malı geride bırakarak ölmüş olan biri hakkında 'Allah ona dünya ve ahiret hayrı vermiştir' diyor ve bunu da Allah'a isnat ediyorsun, öyle mi? Hâlbuki ben Peygamber'in şöyle buyurduğunu duydum: **Öldüğümde kırat¹ ağırlığında da olsa geriye bir şey bırakmak hoşuma gitmez!**

Osman: Gözümün önünden kaybol!

Ebuzer: Mekke'ye mi gideyim?

Osman: Vallahi hayır.

Ebuzer: Beni Rabbimin beytinden ve ölünceye kadar orada ibadet etmekten mi engelliyorsun?

Osman: Vallahi evet.

Ebuzer: O halde Şam'a mı (gideyim)?

Osman: Vallahi hayır.

Ebuzer: Basra'ya mı?

1-Mekkeli ve Iraklı Araplar arasında değişken bir ölçü olmakla birlikte son derece az bir miktarı ifade eden tabirdir. (Çev.)

Osman: Vallahi hayır; bunların dışındaki şehirlerden birini seçmelisin.

Ebuzer: Vallahi hayır. Sana söylediklerimin dışında bir yer seçmek istemiyorum. Eğer beni hicret yurdunda (Medine'de) bıraksaydın hiçbir şehre gitmek istemezdim. Artık beni dilediğin yere gönderebilirsin.

قَالَ : فَإِنِّي مُسِيرٌكَ إِلَى الرَّبْدَةِ . قَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ! صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ; قَدْ أَخْبَرَنِي بِكُلِّ مَا أَنَا لَاقٍ .

قَالَ عُثْمَانُ : وَمَا قَالَ لَكَ ؟ ! قَالَ : أَخْبَرَنِي بِأَنِّي أُمْنَعُ عَنْ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ ، وَأَمُوتُ بِالرَّبْدَةِ ، وَيَتَوَلَّى مُوَارَاتِي نَفَرٌ مِمَّنْ يَرِدُونَ مِنَ الْعِرَاقِ نَحْوَ الْجَزَارِ .

وَبَعَثَ أَبُو ذَرٍّ إِلَى جَمَلٍ لَهُ ، فَحَمَلَ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ ، وَقِيلَ : ابْنَتُهُ . وَأَمَرَ عُثْمَانُ أَنْ يَتَجَافَاهُ النَّاسُ حَتَّى يَسِيرَ إِلَى الرَّبْدَةِ .

فَلَمَّا طَلَعَ عَنِ الْمَدِينَةِ - وَمَرَّ بِمَرْوَانَ يُسِيرُ[ه] عَنْهَا - طَلَعَ عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) ، وَمَعَهُ ابْنَاهُ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ ، وَعَقِيلُ أَخُوهُ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ ، وَعَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ .

فَاعْتَرَضَ مَرْوَانُ ، فَقَالَ : يَا عَلِيُّ ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ نَهَى النَّاسَ أَنْ يَصْحَبُوا أَبَا ذَرٍّ فِي مَسِيرِهِ وَيُشَيِّعُوهُ ، فَإِنْ كُنْتَ لَمْ تَدْرِ بِذَلِكَ فَقَدْ أَعْلَمْتُكَ !

فَحَمَلَ عَلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ بِالسَّوِطِ ، وَضَرَبَ بَيْنَ أُذُنَيْ رَاحِلَتِهِ ، وَقَالَ : تَنَحَّ ، نَحَاكَ اللَّهُ إِلَى النَّارِ . وَمَضَى مَعَ أَبِي ذَرٍّ فَشَيَّعَهُ ، ثُمَّ وَدَّعَهُ وَانْصَرَفَ .

فَلَمَّا أَرَادَ عَلِيُّ الْإِنْصِرَافَ بَكَى أَبُو ذَرٍّ ، وَقَالَ : رَحِمَكُمُ اللَّهُ أَهْلَ الْبَيْتِ ، إِذَا رَأَيْتُكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَوُلَدَكَ ذَكَرْتُ بِكُمْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

فَشَكَا مَرَوَانُ إِلَى عُثْمَانَ مَا فَعَلَ بِهِ عَلِيٌّ بْنُ
أَبِي طَالِبٍ ، فَقَالَ عُثْمَانُ : يَا مَعْشَرَ
الْمُسْلِمِينَ ! مَنْ يَعِزُّنِي مِنْ عَلِيٍّ ؟ رَدَّ رَسُولِي
عَمَّا وَجَّهْتُهُ لَهُ ، وَفَعَلَ كَذَا ، وَاللَّهِ لَنُعْطِيَنَّهُ
حَقَّهُ !

فَلَمَّا رَجَعَ عَلِيٌّ اسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ ، فَقَالُوا
لَهُ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْكَ غَضَبَانُ ;
لِتَشِيعَكَ أبا ذَرٍّ .

Osman: Seni Rabeze'ye sürüyorum.

Ebuzer: Allahu Ekber! Resulullah (s.a.a) doğru söylemiş; zira o, karşılaşacağım her şeyi bana haber vermişti.

Osman: Sana ne söylemişti?

Ebuzer: Beni Mekke ve Medine'den engelleyeceklerini, Rabeze'de öleceğimi ve Irak'tan Hicaz'a gitmekte olan bir grubun beni toprağa vereceğini bildirmişti.

Ebuzer, devesinin getirilmesi için birini gönderdi. Eşini [bazı rivayetlere göre de kızını] ona bindirdi. Osman, Rabeze'ye varıncaya kadar insanların onun çevresini boşaltmaları emrini verdi. Mervan da (kontrol için) ona eşlik ediyordu.

Medine'den çıktığında Ali b. Ebu Talib, iki oğlu (Hasan ile Hüseyin), kardeşi Akil, Abdullah b. Cafer ve Ammar b. Yasir'le birlikte onu uğurlamaya geldi.

Mervan itiraz etti ve dedi ki: Ey Ali! Müminlerin emiri (Osman), halkın Ebuzer'le birlikte yürümesini ve onu uğurlamasını yasaklamıştır. Şayet bunu bilmiyor idiyse ben sana bildirmiş oldum!

Ali (a.s) ona doğru hamle etti; kırbacıyla merkebinin iki kulağı arasına vurdu ve "Çekil kenara! Allah seni ateşe çeksin!" diye çıkıştı. Sonra da Ebuzer'le birlikte yola devam etti. (Bir süre) ona eşlik etti ve ardından vedalaşarak geri döndü.

Ali (a.s) dönmek istediğinde Ebuzer ağladı ve dedi ki: Allah siz

Ehlibeyt'e rahmet etsin! Ey Ebu'l Hasan! Ne zaman seni ve evlatlarını görsem Resulullah'ı (s.a.a) hatırlıyorum.

Daha sonra Mervan, Ali b. Ebu Talib'i Osman'a şikâyet etti.

Osman dedi ki: Ey Müslümanlar! Ali'nin bana karşı nasıl bir özrü olabilir? Elçimi, yapması için gönderdiğim işten alıkoymuş, sonra da böyle yapmış! Andolsun Allah'a, ona hak ettiği (cezayı) vereceğiz!

Ali (şehre) döndüğünde insanlar onu karşılayıp "Müminlerin emiri (Osman), Ebuzer'i uğurladığın için sana çok kızmış!" dediler.

فَقَالَ عَلِيٌّ : «غَضَبُ الْخَيْلِ عَلَى الْجُمِّ» .
فَلَمَّا كَانَ بِالْعَشِيِّ جَاءَ إِلَى عُثْمَانَ ، فَقَالَ
لَهُ : مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ بِمَرْوَانَ ! وَلِمَ
اجْتَرَأْتَ عَلَيَّ ، وَرَدَدْتَ رَسُولِي وَأَمْرِي ؟ !
قَالَ : أَمَّا مَرْوَانُ ؛ فَإِنَّهُ اسْتَقْبَلَنِي
يَرُدُّنِي ، فَرَدَدْتُهُ عَنْ رَدِّي . وَأَمَّا أَمْرُكَ فَلَمْ
أُرَدَّهُ .

قال عُثْمَانُ : أَلَمْ يُبْلِغْكَ أَنِّي قَدْ نَهَيْتُ
النَّاسَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ وَعَنْ تَشْيِيعِهِ ؟
فَقَالَ عَلِيٌّ : أَوْكُلُّ مَا أَمَرْتَنَا بِهِ مِنْ شَيْءٍ
نَرَى طَاعَةَ اللَّهِ وَالْحَقَّ فِي خِلَافِهِ اتَّبَعْنَا فِيهِ
أَمْرَكَ ! ! بِاللَّهِ لَا نَفْعَلُ .

قال عُثْمَانُ : أَقِدَ مَرْوَانَ .

قال : وَمِمَّ أَقِيدُهُ ؟

قال : ضَرَبْتُ بَيْنَ أُذُنِي رَاحِلَتِهِ ، وَشَتَمْتُهُ ،
فَهُوَ شَاتِمُكَ وَضَارِبُ بَيْنِ أُذُنِي رَاحِلَتِكَ .

قال عَلِيٌّ : أَمَّا رَاحِلَتِي فَهِيَ تِلْكَ ، فَإِنْ
أَرَادَ أَنْ يَضْرِبَهَا كَمَا ضَرَبْتَ رَاحِلَتَهُ
فَلْيَفْعَلْ ، وَأَمَّا أَنَا فَوَاللَّهِ لَئِنْ شَتَمَنِي
لَا شَتَمَنَّاكَ أَنْتَ مِثْلَهَا بِمَا لَا أَكْذِبُ فِيهِ ، وَلَا

أَقُولُ إِلَّا حَقًّا .

قَالَ عُثْمَانُ : وَلِمَ لَا يَشْتِمُكَ إِذَا
شَتَمْتَهُ ؟ ! ، فَوَاللَّهِ مَا أَنْتَ عِنْدِي بِأَفْضَلَ
مِنْهُ !

فَعَزِيزٌ عَلَيَّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَقَالَ : أَلَيْ
تَقُولُ هَذَا الْقَوْلَ ؟ ! وَيَمْرُوانَ تَعِدُّنِي ! !
فَأَنَا وَاللَّهِ أَفْضَلُ مِنْكَ ! وَأَبِي أَفْضَلُ مِنْ
أَبِيكَ ! وَأُمِّي أَفْضَلُ مِنْ أُمِّكَ ! وَهَذِهِ نَبْلِي
قَدْ نَثَلْتُهَا ، وَهَلُمَّ فَاثْلُ بِنَبْلِكَ .

Bunun üzerine Ali, "Atın öfkesi dizginindendir!" cevabını verdi.

Gece olunca Ali (a.s) Osman'ın yanına gitti. Osman dedi ki: Seni Mervan'a böyle yapmaya iten şey nedir! Neden bana cüret ettin; elçimi ve emrimi geri çevirdin?

Ali (a.s): Mervan konusuna gelince; o, karşıma geçti ve beni geri çevirmek istedi. Ben de onun bana engel olmasına mani oldum. Senin emrine gelince; onu ben geri çevirmedim.

Osman: İnsanları Ebuzer'den ve onu yolcu etmekten men ettiğim haberi sana ulaşmadı mı?

Ali (a.s): Acaba verdiğin her emre, Allah'a itaatın aksinde olduğunu görsek bile uymak zorunda mıyız? Allah'a andolsun ki bunu yapmayız.

Osman: Kendini kısas için Mervan'a bırak.

Ali: Ne kısası?

Osman: Merkebinin iki kulağı arasına vurmuş ve (Mervan'a) hakaret etmişsin. Şimdi de o sana hakaret edecek ve merkebinin iki kulağı arasına vuracak!

Ali: Eğer onun merkebine vurduğum gibi vurmak istiyorsa, işte, merkebim şurada; varıp vursun! Ama Allah'a yemin olsun ki eğer bana söverse, sana misliyle söverim ve bunda da asla yalanım olmaz; sadece hakkı söylerim!

Osman: Sen ona sövmüşsün; neden o da sana sövmesin ki? Vallahi benim yanımda sen ondan üstün değilsin!

Bunun üzerine Ali b. Ebu Talib öfkeleni ve dedi ki: Bu sözü bana mı söylüyorsun? Beni Mervan'la bir mi tutuyorsun? Allah'a andolsun ki ben senden üstünüm! Babam senin babandan üstündür! Annem senin annenden üstündür! Bu, benim şerafet ve kerametimdir, sayıp döktüm. Haydi, sen de şerafet ve kerametini göster!

فَغَضِبَ عُثْمَانُ ، وَاحْمَرَّ وَجْهُهُ ، فَقَامَ
وَدَخَلَ دَارَهُ . وَانصَرَفَ عَلِيٌّ ، فَاجْتَمَعَ
إِلَيْهِ أَهْلُ بَيْتِهِ ، وَرِجَالُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ .

فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ وَاجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَى
عُثْمَانَ شَكَا إِلَيْهِمْ عَلِيًّا ، وَقَالَ : إِنَّهُ
يَعِيبُنِي وَيُظَاهِرُ مَنْ يَعِيبُنِي - يُرِيدُ
بِذَلِكَ أَبَا ذَرٍّ وَعَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ
وغيرَهُمَا - .
فَدَخَلَ النَّاسُ بَيْنَهُمَا ، حَتَّى اصْطَلَحَا ،
وَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : وَاللَّهِ ، مَا أَرَدْتُ بِتَشْيِيعِ
أَبِي ذَرٍّ إِلَّا اللَّهَ تَعَالَى .¹

Derken Osman öfkeleni ve (öfkesinden) yüzü kızardı. Oradan kalkıp evine girdi. Ali de (evine) döndü. Ehlibeyt'i ile Muhacirler ve Ensar'dan bir grup, onun etrafına toplandılar.

Ertesi gün insanlar Osman'ın etrafına toplandıklarında onlara Ali'yi şikâyet etti ve dedi ki: Beni ayıpladığı yetmiyormuş gibi Ebuzer ve Ammar b. Yasir gibi beni ayıplayan diğerlerini de destekliyor!

Derken insanlar ikisi arasında arabuluculuk yaparak onları barıştırdılar. Ali, Osman'a dedi ki: Allah'a yemin olsun ki Ebuzer'i yolcu ettiğimde sadece Yüce Allah'ın rızasını gözettim.¹

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.348.

EBUZER'İN SÜRGÜN EDİLMESİ KONUSUNDA YAPILAN TAHRİF

Tarihî metinlerdeki mevcut hakikatlerin tahrifi, bir yandan gerçeğin çarpıtılmasına ve insanların bu yolla saptırılmasına neden olurken bir yandan da derin bir üzüntüye neden olmaktadır. Ne yazık ki tarihî metinler üzerinde birçok sebeple yapılmış olan bu tahriflerden biri olarak Ebuzer'in sürgün edilmesiyle ilgili bölüm de nasibini almıştır.

Taberî ve İbn-i Esir, Ebuzer'in neden ve nasıl sürgün edildiğini, Şam'dan nasıl çıkarıldığını konu alan belgelere işaret etmişler, ancak gerçekler üzerindeki perdeyi kaldırmaya ve hakikati dürüstçe nakletmeye bir türlü yanaşmamışlar. Nitekim Taberî şöyle der:

Bu yıl (30. yıl) Ebuzer ile Muaviye arasındaki atışma ve Muaviye'nin onu Şam'dan Medine'ye geri göndermesi gerçekleşti. Onu Şam'dan Medine'ye göndermesinin sebebine ilişkin çok nedenler zikredilmiştir. Ancak bunların çoğunu zikretmekten hoşlanmıyorum. Fakat Muaviye için mazeret oluşturmaya çalışanlar şöyle diyorlardı: ...¹

İbn-i Esir de şöyle der:

Bu yılda (Hicrî 30. yıl) Ebuzer ile Muaviye arasındaki olay ve Muaviye'nin Ebuzer'i Şam'dan Medine'ye geri göndermesi gerçekleşti. Bunun sebebine dair çok şey zikretmişlerdir. Muaviye'nin ona küfretmesi, onu öldürmekle tehdit

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.283.

etmesi, Şam'dan Medine'ye kadar semersiz bir deve üzerinde yolculuk ettirmesi, yine onun çok çirkin bir şekilde Medine'den sürülmesi ki bunu nakletmek doğru değildir; hatta doğru olsa bile Osman için bir mazeret aranmalıdır. Mesela "hâkim, mahiyeti altındakileri cezalandırma hakkına sahiptir" gibi veya daha başka mazeretler bulunmalıdır. Bunu Osman'a eleştiri ve ona itiraz sebebine dönüştürmemek gerekir. Ben bunları zikretmekten hoşlanmıyorum. Fakat mazeret getirenler diyorlar ki: ...¹

Bu ikisi hakikatler üzerine böyle perdeler attıkları halde diğer taraftan da Ebuzer hakkında aslı olmayan yalan bilgiler nakletmekten ve "yeryüzündeki en doğru sözlü insanın" itibarını zedelemekten geri kalmamışlardır. En şaşırtıcı olan şey de şu ki; bunların tümünü de Seyf b. Ömer'den nakletmişlerdir: Hâlbuki Seyf, safsata hadis uydurmada bir öncü, iftiracılıkta simge ve yalan haberler yaymada örnek bir karakterdi.

Hiç kimse Seyfi övmemiştir. İbn-i Muin, onu zayıf saymış, "Bir sikke bozuk para ondan daha hayırlıdır!" demiştir. Ebu Hatem, onun rivayet ettiği hadisleri metruk saymıştır. Nesaî ve Dar-u Kutnî onun "zayıf" olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Ebu Davud, "(Onun hadisi) bir hiçtir!" demiştir. İbn-i Habban "Büyüklerle yalan isnat eden biridir!" demiştir. Seyf, ayrıca zındıklıkla da itham edilmiş ve hadis uydurduğu söylenmiştir. Nitekim Hakim en-Nişaburî de onun için zındık demiştir.²

Seyf b. Ömer'in rivayetlerine gelince; onun tüm bu rivayetleri Osman'ı aklamaya ve onu savunmaya yöneliktir. Mesela Osman tarafından Ebuzer'in sürgün edilmesi hakkında şöyle der:

[Ebuzer, Osman'a] dedi ki: Çıkmam için bana izin ver. Çünkü artık Medine benim yurdum değil.

Osman: Nereyi tercih edersen et, buradan daha kötü olma-yacak mı?

1-el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.251.

2-Tehzibü't-Tehzib, c.2, s.467, No: 3184; Mizanu'l-İtidal, c.2, s.255, No: 3637.

Ebuzer: Resulullah (s.a.a) bana "Medine'nin evleri Sel" bölgesine vardığında oradan çık" demişti.

Osman: O halde emredildiğin şeyi uygula.

Bunun üzerine Ebuzer [Medine'den] çıktı ve Rabeze'ye vardı. Burada kendine bir mescit yeri belirledi. Osman ona onlarca deveyle birlikte iki de köle verdi. Ayrıca ona bir mesaj yollayarak "(Çölde kalmak yüzünden cahil) bir bedeviye dönüşmemek için fırsat buldukça Medine'ye gel" dedi. O da öyle yaptı.

Seyf, yine şöyle demiştir:

Ebuzer, Osman'ın kendisinden hoşlanmadığını görünce bizzat kendi kararıyla (şehirden) çıktı ve Rabeze'ye gitti.²

Tüm bunlarla birlikte Abdullah b. Sebe hakkındaki düzmecelerin bir bölümünün de Seyf'in kurguları olduğunu bilmekteyiz. Nitekim Seyf, bu uyduruk şahsa öyle bir güç yamıyor ki Osman ve Muaviye'ye karşı tüm muhalefetlerin güya onun başının altından çıktığını savunuyor!³

1-Medine yakınlarında bir yerdir (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.236).

2-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.284.

3-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.3, "Tarihin Esrarengiz Siması: Abdullah b. Sebe" başlıklı konu.

ضَرْبُ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ

1159 . أنساب الأشراف عن
 أبي مخنف - في إسناده - : كَانَ فِي بَيْتِ
 الْمَالِ بِالْمَدِينَةِ سَقَطٌ فِيهِ حُلِيٌّ وَجَوْهَرٌ ، فَأَخَذَ
 مِنْهُ عُثْمَانُ مَا حَلَى بِهِ بَعْضَ أَهْلِهِ ، فَأَظْهَرَ
 النَّاسُ الطَّعْنَ عَلَيْهِ فِي ذَلِكَ وَكَلَّمُوهُ فِيهِ بِكَلَامٍ
 شَدِيدٍ حَتَّى أَغْضَبُوهُ ، فَخَطَبَ فَقَالَ : لَنَا خُذْنِ
 حَاجَتَنَا مِنْ هَذَا الْفَيِّءِ وَإِنْ رَغِمَتْ أُنُوفُ
 أَقْوَامٍ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِذَا تَمَنَعُ مِنْ ذَلِكَ وَيُحَالُ
 بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ .

وَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ : أَشْهَدُ اللَّهَ أَنْ أَنْفِي
 أَوَّلَ رَاغِمٍ مِنْ ذَلِكَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : أَعَلَيْي يَابْنَ الْمَتَكَاءِ !
 تَجْتَرِي ؟ خُذُوهُ ، فَأَخَذَ وَدَخَلَ عُثْمَانُ فَدَعَا بِهِ
 فَضَرَبَهُ حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ أُخْرِجَ فَحُمِلَ حَتَّى
 أُتِيَ بِهِ مَنْزِلَ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه
 وآله) فَلَمْ يُصَلِّ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ ، فَلَمَّا
 أَفَاقَ تَوَضَّأَ وَصَلَّى وَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ ، لَيْسَ هَذَا
 أَوَّلَ يَوْمٍ أُودِينَا فِيهِ فِي اللَّهِ

وَبَلَغَ عَائِشَةَ مَا صَنَعَ بِعَمَّارٍ ، فَغَضِبَتْ وَأَخْرَجَتْ
 شَعْرًا مِنْ شَعْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَثُوبًا
 مِنْ ثِيَابِهِ ، وَنَعْلًا مِنْ نِعَالِهِ ، ثُمَّ قَالَتْ : مَا
 أَسْرَعَ مَا تَرَكْتُمْ سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ وَهَذَا شَعْرُهُ وَثُوبُهُ
 وَنَعْلُهُ وَلَمْ يَبَلْ بَعْدُ ، فَغَضِبَ عُثْمَانُ غَضَبًا

شَدِيداً حَتَّى مَا دَرَى مَا يَقُولُ¹ .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 161 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 49 ; الشافعي : ج 4 ص 289 .

4/7-2

Ammar b. Yasir'in Dövülmesi

1159-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihneft'en]: Medine Beytül-mâl'inde, içerisinde birtakım ziynet eşyası ve mücevherat bulunan bir sandık vardı. Osman, ailesinden biri için ondan bir ziynet eşyası aldı. Halk, ona itiraz etti ve onunla çok sert bir şekilde konuştu. Nihayetinde onu (oldukça) öfkelerdirdiler. Derken bir konuşma yaptı ve dedi ki: Her ne kadar birilerinin hoşuna gitmese de biz, ihtiyacımız olan şeyi bu maldan alırız.

Ali (a.s) ona dedi ki: Bu durumda men edilirsin ve seninle onun arasına engel konulur.

Ammar b. Yasir: Allah şahidimdir ki bu işten ilk rahatsızlık duyan benim.

Osman dedi: Ey sünnetsiz kadının oğlu! Bana cüret mi ediyorsun? Tutuklayın şunu!

Bunun üzerine Ammar tutuklandı. Osman, içeri girdi ve onu çağırdı. (Ammar içeri alınınca) onu o kadar dövdü ki sonunda (yediği darbelerin etkisiyle) bayıldı. Daha sonra onu dışarı çıkarıp Resulullah'ın eşi Ümmü Seleme'nin evine götürdüler. Ammar, (baygınlık nedeniyle) öğlen, ikindi ve akşam namazlarını kılamadı. Daha sonra ayıldığında abdest alıp namaz kıldı ve "Allah'a hamd olsun! Bu, Allah için eziyet gördüğümüz ilk gün değil..." dedi.

Ammar'a yapılan bu muamele Ayşe'ye ulaştığında öfkелendi; Resulullah'ın (s.a.a) saçından bir tel, elbiselerinden bir elbise ve terliklerinden bir terlik çıkardı ve dedi ki: Ne çabuk Peygamberinizin sünnetini terk ettiniz! Şu gördüğünüz onun saçı, elbisesi ve terliğidir; henüz eskimemiştir!

Osman bu durumu görünce ne söylediğini bilmeyecek kadar oldukça öfkелendi.¹

1-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.161; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.49; eş-Şafi, c.4, s.289.

1160 . تاريخ المدينة عن المغيرة :

اجتمع ناسٌ فكتبوا غيوبَ عثمانَ وفيهمُ : ابنُ مسعود ، فاجتمعوا ببابِ عثمانَ ليدخلوا عليه فيكلموه ، فلما بلغوا البابَ نكلوا إلا عمارَ بنَ ياسرٍ ؛ فإنه دخلَ عليه فوعظه ، فأمرَ به فضربَ حتى فُتقَ ؛ فكانَ لا يَستمسكُ بولهُ .

فَقِيلَ لِعَمَارَ : ما هذا ؟ قَالَ : إِنِّي مُلْقَى مِنْ قُرَيْشٍ ؛ لَقِيتُ مِنْهُمْ فِي الْإِسْلَامِ كَذَا ، وَفَعَلُوا بِي كَذَا ، ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى هَذَا - يَعْنِي عُثْمَانَ - فَأَمَرْتُهُ وَنَهَيْتُهُ ، فَصَنَعَ مَا تَرَوْنَ ؛ فَلَا يُسْتَمْسَكُ بُولِي¹ .

1161 . أنساب الأشراف : يُقالُ : إنَّ

المقدادَ بنَ عمرو ، وعمارَ بنَ ياسرٍ ، وطلحةَ والرُّبَيْرَ ، فِي عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَتَبُوا كِتَاباً عَدَدُوا فِيهِ أَحْدَاثَ عُثْمَانَ ، وَخَوَّفُوهُ رَبَّهُ ، وَأَعْلَمُوهُ أَنََّّهُمْ مُوَاثِبُوهُ إِنْ لَمْ يَقْلَعِ .

فَأَخَذَ عَمَارُ الْكِتَابَ وَأَتَاهُ بِهِ ، فَقَرَأَ صَدْرًا مِنْهُ ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : أَعَلَيْ تَقْدَمُ مِنْ بَيْنِهِمْ ؟

فَقَالَ عَمَارُ : لِإِنِّي أَنْصَحُهُمْ لَكَ . فَقَالَ : كَذَبْتَ يَا بَنَ سُمَيَّةَ .

فَقَالَ : أَنَا وَاللَّهِ ابْنُ سُمَيَّةَ وَابْنُ يَاسِرٍ . فَأَمَرَ غِلْمَانًا لَهُ فَمَدُّوا بِيَدَيْهِ وَرِجْلَيْهِ ، ثُمَّ ضَرَبَهُ عُثْمَانُ بِرِجْلَيْهِ وَهِيَ فِي الْخُفَيْنِ عَلَى مَذَاكِيرِهِ ، فَأَصَابَهُ الْفَتْقُ ، وَكَانَ ضَعِيفًا

1 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1099 .

كَبِيرًا فَغُشِيَ عَلَيْهِ¹ .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 162 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 50 ، الفتوح : ج 2 ص 372 ، الرياض النضرة : ج 3 ص 85 كلاهما نحوه ; الشافي : ج 4 ص 290 .

1160-Tarih-i Medine [Mugayre'den]: Aralarında İbn-i Mesud'un da bulunduğu bir grup, bir araya toplanarak Osman'ın ayıplarını yazdı. Daha sonra Osman'ın yanına varıp onunla konuşmak için kapısında toplandılar. Ancak kapının önüne vardıklarında Ammar b. Yasir dışındakiler korkarak geri döndüler. Ammar içeri girdi ve ona nasihatte bulundu. Derken Osman'ın emriyle onu fitık oluncaya kadar dövdüler. Öyle ki, Ammar artık idrarını tutamıyordu.

Ammar'a "Bu ne hâl?" diye sorulduğunda şöyle dedi: Ben Kureyş'ten hep musibet gördüm. İslam'a girdiğimde de onların bu tür muameleleriyle karşılaştım ve bana böyle yaptılar. Şimdi ise Osman'ın yanına gittim; ona emr-i maruf ve nehy-i münker yaptığım için gördüğünüz gibi beni bu hâle getirdi. Artık idrarımı tutamıyorum!¹

1061-Ensabu'l-Eşraf: Söylendiğine göre Mikdad b. Amr, Ammar b. Yasir, Talha, Zübeyr ve Resulullah'ın (s.a.a) ashabından bir grup, yazdıkları bir yazıda Osman'ın bidatlerini sayıp döktüler; ona, Rabbin-den korkmasını telkin ettiler ve [yaptıklarından] vazgeçmezse aleyhinde ayaklanacaklarını bildirdiler.

Ammar, yazıyı alıp Osman'a götürdü ve baş kısmından birazını okudu. Derken Osman "Onların içinden sen mi karşıma çıktın?" dedi.

Ammar: (Evet), çünkü aralarından senin hayrını en fazla isteyen benim, dedi.

Osman: Yalan söyledin ey Sümeyye'nin oğlu, dedi.

Ammar: Allah'a yemin olsun ki ben Sümeyye ve Yasir'in oğluyum.

Osman'ın emriyle hizmetçileri Ammar'ı elleri ve ayaklarından çekerek yere yıktılar. Sonra da Osman, ayakkabılı ayaklarıyla onun hayalarına vurdu. Böylece o, fitık oldu. Zayıf ve yaşlı olduğu için de baygın düştü.²

1-Tarih-i Medine, c.3, s.1099.

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.162; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.50; el-Fütuh, c.2, s.372; er-Riyazu'n-Nazra, c.3, s.85; eş-Şafi, c.4, s.290.

1162 . الاستيعاب : كَانَ اجْتِمَاعُ بَنِي مَخْزُوم إِلَى عُثْمَانَ حِينَ نَالَ مِنْ عَمَارِ غُلْمَانِ عُثْمَانَ مَا نَالُوا مِنَ الضَّرْبِ ، حَتَّى انْفَتَقَ لَهُ فَتَقٌ فِي بَطْنِهِ ، وَرَغَمُوا وَكَسَرُوا ضِلْعاً مِنْ أَضْلَاعِهِ ، فَاجْتَمَعَتِ بَنُو مَخْزُوم وَقَالُوا : وَاللَّهِ لَئِنْ مَاتَ لَا قَتَلْنَا بِهِ أَحَدًا غَيْرَ عُثْمَانَ¹ .

1163 . الإمامة والسياسة : اجْتَمَعَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَكَتَبُوا كِتَاباً ذَكَرُوا فِيهِ مَا خَالَفَ فِيهِ عُثْمَانُ مِنْ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ وَسُنَّةِ صَاحِبِيهِ ، وَمَا كَانَ مِنْ هَبْتِهِ خُمْسَ إِفْرِيقِيَّةٍ لِمَرْوَانَ وَفِيهِ حَقُّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَمِنْهُمْ ذُوو الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ .

وَمَا كَانَ مِنْ تَطَاؤُلِهِ فِي الْبُنْيَانِ ، حَتَّى عَدَّوْا سَبْعَ دُورٍ بَنَاهَا بِالْمَدِينَةِ : دَاراً لِنَائِلَةٍ ، وَدَاراً لِعَائِشَةَ وَغَيْرَهُمَا مِنْ أَهْلِهِ وَبَنَاتِهِ . وَبُنْيَانٌ مَرْوَانَ الْقُصُورَ بِذِي خَشْبٍ ، وَعِمَارَةٌ الْأَمْوَالِ بِهَا مِنْ الْخُمْسِ الْوَاجِبِ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ .

وَمَا كَانَ مِنْ إِفْشَائِهِ الْعَمَلَ وَالْوِلَايَاتِ فِي أَهْلِهِ وَبَنِي عَمِّهِ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ - أَحْدَاثَ وَغُلَمَةٍ - لَا صَحْبَةَ لَهُمْ مِنَ الرَّسُولِ (صلى الله عليه وآله) وَلَا تَجَرِبَةَ لَهُمْ بِالْأُمُورِ .

وَمَا كَانَ مِنْ الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ بِالْكُوفَةِ إِذْ صَلَّى بِهِمُ الصُّبْحَ وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَيْهَا سَكَرَانَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ، ثُمَّ قَالَ لَهُمْ : إِنْ شِئْتُمْ أَزِيدُكُمْ صَلَاةً زِدْتُكُمْ ، وَتَعْطِيلِهِ إِقَامَةً الْحَدِّ عَلَيْهِ ، وَتَأْخِيرِهِ ذَلِكَ عَنْهُ .

1 . الاستيعاب : ج 3 ص 227 الرقم 1883 ، شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 102 و ج 20 ص 36 .

وَتَرْكِهِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ لَا يَسْتَعْمِلُهُمْ عَلَى
شَيْءٍ وَلَا يَسْتَشِيرُهُمْ ، وَاسْتَغْنَى بِرَأْيِهِ عَنْ
رَأْيِهِمْ .

1162-el-İstîab: Osman'ın emriyle hizmetçileri Ammar'a o kadar vurdular ki sonunda karnında fitık oluştu. Onu yere çırptıklarında kaburgalarından biri kırılmıştı. Benî Mahzum kabilesi bir araya gelerek dedi ki: Vallahi eğer (Ammar) ölecek olursa, (kanına) karşılık Osman'dan başkasını öldürmeyeceğiz!¹

1163-el-İmame ve's-Siyase: Peygamber'in (s.a.a) ashabından bir grup, bir araya gelerek Osman'ın Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine ve kendisinden önceki iki halifenin sünnetine aykırı davrandığını belirttikleri bir yazı yazdılar:

Allah ve Resulüne, Peygamber'in yakınlarına, yetimlere ve fakirlere ait olan Afrika humusunu Mervan'a bağışlamasını...

Medine'de bina yapma konusunda aşırıya kaçmasını; Naile, Ayşe ve diğerleri yanı sıra aile fertleri ve kızları için yaptırdığı binaların yediye ulaşmasını; Allah ve Resulüne ait olan humustan Zu Hâşeb'de Mervan'a saray yaptırmasını...

İşleri ve yönetimleri, Resulullah ile (s.a.a) birlikteliği olmayan deneyimsiz ve çok küçük yaştaki kendi aile efradı ile Ümeyye oğullarından olan amca çocukları arasında paylaştırmasını...

Velid b. Ukbe'nin Kufe halkına vali olduğu halde sarhoş olarak onlara sabah namazı kıldırıldığını, aynı namazı dört rekât kıldırıdıktan sonra "Artırmamı isterseniz artırayım!" dediğini ve bunca olaya rağmen ona had cezası uygulamamasını ve bu cezayı geciktirmesini...

Muhacirleri ve Ensarı hiçbir işe koşmamasını, onlara danışmamasını ve her daim kendi reyine önem vermesini; bu yüzden de kendisini onlardan mustağni saymasını...

¹-el-İstîab, c.3, s.227, No: 1883; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.10, s.102 ve c.20 s.36.

وما كَانَ مِنَ الْجَمَى الَّذِي حَمَى حَوْلَ
الْمَدِينَةِ ، وَمَا كَانَ مِنْ إِدْرَارِهِ الْقَطَائِعِ
وَالْأَرْزَاقِ وَالْأَعْطِيَّاتِ عَلَى أَقْوَامِ بِالْمَدِينَةِ
لَيْسَتْ لَهُمْ صُحْبَةٌ مِنَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ ، ثُمَّ لَا يَغْزُونَ وَلَا يَذُبُّونَ .

وما كَانَ مِنَ مُجَاوَزَتِهِ الْخِزْرَانَ إِلَى
السَّوْطِ ، وَأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ ضَرَبَ بِالسَّيَاطِ ظُهُورَ
النَّاسِ ، وَإِنَّمَا كَانَ ضَرْبُ الْخَلِيفَتَيْنِ قَبْلَهُ
بِالدِّرَةِ وَالْخِزْرَانِ . ثُمَّ تَعَاهَدَ الْقَوْمُ
لِيَدْفَعَنَّ الْكِتَابَ فِي يَدِ عُثْمَانَ ، وَكَانَ مِمَّنْ
حَضَرَ الْكِتَابَ : عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ ،
وَالْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ ، وَكَانُوا عَشْرَةً ؛
فَلَمَّا خَرَجُوا بِالْكِتَابِ لِيَدْفَعُوهُ إِلَى عُثْمَانَ
وَالْكِتَابُ فِي يَدِ عَمَّارٍ ، جَعَلُوا يَتَسَلَّلُونَ عَنْ
عَمَّارٍ حَتَّى بَقِيَ وَحْدَهُ ، فَمَضَى حَتَّى جَاءَ دَارَ
عُثْمَانَ ، فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ ، فَأَذِنَ لَهُ فِي يَوْمِ
شَاتٍ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَعِنْدَهُ مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ
وَأَهْلُهُ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، فَدَفَعَ إِلَيْهِ الْكِتَابَ
فَقَرَأَهُ ، فَقَالَ لَهُ : أَنْتَ كَتَبْتَ هَذَا
الْكِتَابَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : وَمَنْ كَانَ
مَعَكَ ؟ قَالَ : كَانَ مَعِيَ نَفَرٌ تَفَرَّقُوا فَرَقًا
مِنْكَ .

قَالَ : مَنْ هُمْ ؟ قَالَ : لَا أُخِيرُكَ بِهِمْ .

قَالَ : فَلِمَ اجْتَرَأْتَ عَلَيَّ مِنْ بَيْنِهِمْ ؟ فَقَالَ
مَرَوَانُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّ هَذَا
الْعَبْدَ الْأَسْوَدَ - يَعْنِي عَمَّارًا - قَدْ جَرَأَ
عَلَيْكَ النَّاسَ ، وَإِنَّكَ إِنْ قَتَلْتَهُ نَكَلْتَ بِهِ مَنْ
وَرَاءَهُ .

قَالَ عُثْمَانُ : اِضْرِبُوهُ .

Medine etrafında kendisi için özel arazi ayırtmasını...

Peygambere (s.a.a) sahabe olmamış ve hiçbir savaşta veya savunmada yer almamış bir gruba tarıma elverişli, geniş ve verimli topraklar yanı sıra birçok hediyeler bağışlamasını...

(İnsanları tembih için) çubuğu bırakıp yerine deriden yapılmış kırbacı kullanmasını hatırlattılar ve bu konularda onu eleştirdiler. Nitekim o, insanların sırtına kamçı ile vuran ilk kişiydi. Ondan önceki iki halife, insanları tembih için dirre¹ ve çubuk kullanırlardı.

Bu grup, yazdıkları bu yazıyı Osman'a vermek için karar aldılar. Bunu yazanlar arasında Ammar b. Yasir ve Mikdad b. Esved de vardı. Toplam on kişiydiler. Ammar'ın elinde bulunan bu yazıyı Osman'a vermek için dışarı çıktılar. Ancak (Osman'ın evine varıncaya kadar) Ammar'ın etrafından bir bir dağıldılar. Derken Ammar, yalnız kaldı. O da tek başına Osman'ın evine geldi. (İçeri girmek için) ondan izin istedi. Osman da o soğuk ve yağmurlu günde ona izin verdi. Ammar içeri girdiğinde Osman'ın yanında Mervan ve Ümeyye oğullarından aile fertleri vardı. Yazıyı ona verdi. Osman da (yazılanları) okuyunca ona dönerek: Bu yazıyı sen mi yazdın, diye sordu.

Ammar: Evet.

Osman: Kim seninle birlikteydi?

Ammar: Benimle birlikte bir grup vardı; senden korktukları için dağıldılar.

Osman: Kimdi onlar?

Ammar: Bunu sana söylemeyeceğim.

Osman: Sen onların arasından nasıl bana cüret ettin?

Mervan: Ey müminlerin emiri! Şu siyah köle (Ammar) halkı sana kıskırtmış. Onu öldürürsen ardındakilere ibret olur!

Osman: Vurun ona!

1-Eskiden çocukları cezalandırmak için kullanılan yumuşak sopa. (Çev.)

فَضَرَبُوهُ وَضَرَبَهُ عُثْمَانُ مَعَهُمْ حَتَّى فَتَقُوا
بَطْنَهُ ، فَغُشِيَ عَلَيْهِ ، فَجَرَّوهُ حَتَّى طَرَحُوهُ
عَلَى بَابِ الدَّارِ ، فَأَمَرَتْ بِهِ أُمُّ سَلَمَةَ
زَوْجُ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ، فَأَدْخِلَ
مَنْزِلَهَا .

وَعَضِبَ فِيهِ بَنُو الْمُغِيرَةِ وَكَانَ
حَلِيفَهُمْ ، فَلَمَّا خَرَجَ عُثْمَانُ لِمَصَلَاةِ
الظُّهْرِ ، عَرَضَ لَهُ هِشَامُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنُ
الْمُغِيرَةِ ، فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ مَاتَ
عَمَّارٌ مِنْ ضَرْبِهِ هَذَا لَأَقْتُلَنَّ بِهِ رَجُلًا
عَظِيمًا مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، فَقَالَ عُثْمَانُ :
لَسْتُ هُنَاكَ¹ .

1164 . الفتح - فِي خَبَرِ وَفَاةِ
أَبِي ذَرٍّ - : بَلَغَ ذَلِكَ عُثْمَانُ ، فَقَالَ :
رَحِمَ اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ ! فَقَالَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ :
فَرَحِمَ اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ مِنْ كُلِّ قُلُوبِنَا ! فَغَضِبَ
عُثْمَانُ ثُمَّ قَالَ : يَا كَذَا وَكَذَا أَتَظُنُّ
أَنِّي نَدِمْتُ عَلَى تَسْيِيرِهِ إِلَى رَبَذَةَ ؟
قَالَ عَمَّارُ : لَا وَاللَّهِ مَا أَرَى ذَلِكَ !

قَالَ عُثْمَانُ : اِدْفَعُوا فِي قَفَاهُ ، وَأَنْتَ
فَالْحَقُّ بِالْمَكَانِ الَّذِي كَانَ فِيهِ أَبُو ذَرٍّ ،
وَلَا تَبْرَحْهُ أَبَدًا مَا بَقِيَتْ وَأَنَا حَيٌّ .

فَقَالَ عَمَّارُ : وَاللَّهِ إِنَّ جِوَارَ السَّبَاعِ
لَا حَبُّ إِلَيَّ مِنْ جِوَارِكَ ؛ ثُمَّ قَامَ عَمَّارُ

فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ .

Bunun üzerine onu dövdüler. Osman da adamlarıyla birlikte ona dayak attı. Karnından fitik edinceye kadar onu dövmüşlerdi. Sonra da onu sürükleyerek kapının önüne attılar. Peygamberin (s.a.a) eşi Ümmü Seleme'nin emriyle onu (Ümmü Seleme'nin) evine götürdüler.

Ammar ile aralarında anlaşma bulunan Benî Mugayre kabilesi bu duruma oldukça kızmıştı. Bu yüzden Hişam b. Velid b. Mugayre, öğle namazı için dışarı çıkan Osman'ın karşısına geçerek dedi ki: Şunu iyi bil ki eğer Ammar bu darbeler sonucu ölecek olursa, vallahi ona karşılık Ümeyye oğullarından büyük birini öldüreceğim!

Osman da "Sen bu işin eri değilsin!" diye karşılık verdi.¹

1164-el-Fütuh [Ebuzer'in vefat haberi hakkında]: Bu haber Osman'a ulaştığında "Allah, Ebuzer'e rahmet etsin!" dedi.

O sırada Ammar b. Yasir de "Tüm kalbimizle diliyoruz ki Allah Ebuzer'e rahmet etsin!" deyince Osman gazaplandı ve dedi ki: Ey şöyle böyle kimse! Onu Rabeze'ye sürdüğüm için pişman olduğumu mu sanıyorsun?

Ammar: Allah'a yemin olsun ki hayır, böyle düşünmüyorum, dedi.

Osman: Bunu da Ebuzer'in peşinden gönderin; sen, Ebuzer'in bulunduğu mekâna gitmeli ve ben yaşadığım sürece orada kalmalısın, diye çıkıştı.

Bunun üzerine Ammar "Vallahi benim için yırtıcı hayvanlarla komşu olmak, seninle komşu olmaktan daha yeğdir" deyip ayağa kalktı ve yanından ayrıldı.

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.50.

قَالَ : وَعَزَمَ عُثْمَانُ عَلَى نَفِي عَمَّار ، وَأَقْبَلَتْ بَنُو مَخْزُومٍ إِلَى عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه) فَقَالُوا : إِنَّهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ قَدْ عَلِمْتَ بِأَنَا أَخَوَالُ أَبِيكَ أَبِي طَالِبٍ ، وَهَذَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانٍ قَدْ أَمَرَ بِتَسْيِيرِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ، وَقَدْ أَحْبَبْنَا أَنْ نَلْقَاهُ فَنُكَلِّمَهُ فِي ذَلِكَ وَنَسْأَلَهُ أَنْ يَكُفَّ عَنْهُ وَلَا يُؤْذِينَا فِيهِ ، فَقَدْ وَثَبَ عَلَيْهِ مَرَّةً فَقَعَلَ بِهِ مَا فَعَلَ ، وَهَذِهِ ثَانِيَةٌ ، وَنَخَافُ أَنْ يَخْرُجَ مَعَهُ إِلَى أَمْرِ يَنْدَمُ وَنَنْدَمُ نَحْنُ عَلَيْهِ .

فَقَالَ : أَفَعَلَ ذَلِكَ فَلَا تَعْجَلُوا ، فَوَاللَّهِ لَوْ لَمْ تَأْتُونِي فِي هَذَا لَكَانَ ذَلِكَ مِنَ الْحَقِّ الَّذِي لَا يَسْغُنِي تَرْكُهُ وَلَا عُذْرَ لِي فِيهِ .

قَالَ : ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ (رضي الله عنه) حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ فَسَلَّمَ وَجَلَسَ فَقَالَ : اتَّقِ اللَّهَ أَيُّهَا الرَّجُلُ ، وَكُفَّ عَنْ عَمَّارٍ وَغَيْرِ عَمَّارٍ مِنَ الصَّحَابَةِ ؛ فَإِنَّكَ قَدْ سَيَّرْتَ رَجُلًا مِنْ صُلَحَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَخِيَارِ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ ، حَتَّى هَلَكَ فِي تَسْيِيرِكَ إِيَّاهُ غَرِيبًا ، ثُمَّ إِنَّكَ الْآنَ تُرِيدُ أَنْ تَنْفِي نَظِيرَهُ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) !

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَا أَنْتَ أَحَقُّ بِالْمَسِيرِ مِنْهُ ، فَوَاللَّهِ مَا أَفْسَدَ عَلَيَّ عَمَّاراً وَغَيْرَهُ سِوَاكَ !

فَقَالَ عَلَيَّ (رضي الله عنه) : وَاللَّهِ يَا عُثْمَانُ ! مَا أَنْتَ بِقَادِرٍ عَلَى ذَلِكَ وَلَا إِلَيْهِ بِوَاصِلٍ ، فَرَوْمُ ذَلِكَ إِنْ شِئْتَ . وَأَمَّا قَوْلُكَ : إِنِّي أَفْسِدُهُمْ عَلَيْكَ ، فَوَاللَّهِ مَا يُفْسِدُهُمْ عَلَيْكَ إِلَّا

نَفْسُكَ ; لِإِنَّهُمْ يَرَوْنَ مَا يُنْكِرُونَ ; فَلَا
يَسْعُهُمْ إِلَّا تَغْيِيرُ مَا يَرَوْنَ

Osman, Ammar'ı sürgün etmeye kararlıydı. Beni Mehzum kabilesi mensupları Ali b. Ebu Talib'in (a.s) yanına gelerek dediler ki: Ey Ebu'l Hasan! Sen de çok iyi biliyorsun ki biz senin baban Ebu Talib'in dayılarıyız. Şu Osman b. Affan, Ammar b. Yasir'in sürgün edilmesi emrini vermiş. Biz onunla görüşmek, bu konuda kendisiyle konuşup onu bu işten vazgeçirmek ve bizi üzmemesini sağlamak istiyoruz. Zaten daha önce ona saldırmış, yapacağını yapmıştı. Bu da ikincisi (olmasın). Onunla aramızdaki meselenin hem onu hem de bizi pişman bırakacak bir noktaya gelmesinden endişe ediyoruz!

Ali (a.s) dedi ki: Bunu yaparım, ancak acele etmeyin. Allah'a yemin olsun ki eğer bana gelmemiş olsaydınız, yine de bunu yapmak bana lazım gelir ve onu terk etmek için hiçbir mazeretim olmazdı.

Daha sonra Ali (a.s) Osman'a doğru hareket etti, yanına geldi, selam verdi, oturdu ve şöyle dedi: Be hey adam, Allah'tan kork! Ammar'ın ve diğer sahabelerin eteğinden elini çek! Doğrusu sen Müslümanların salihlerinden ve ilk muhacirlerin en seçkinlerinden olan birini sürgün ettin. Derken o da senin sürgün etmen nedeniyle kimsesiz bir şekilde, gurbetteyken öldü. Şimdi de Resulullah'ın (s.a.a) ashabından ona benzeyen bir diğer sahabeyi mi sürgün etmek istiyorsun?

Osman dedi ki: Sen sürgün edilmeyi ondan daha çok hak ediyorsun! Vallahi Ammar'ı da ondan başkasını da bana karşı sen bozgunculuğa ittin!

Ali (a.s) dedi ki: Ey Osman! Vallahi ne buna gücün yeter, ne de ona erişebilecek imkâna sahipsin. İstersen bir dene! "Benim onları sana karşı bozgunculuğa ittiğim" sözüne gelince; Allah'a yemin olsun ki onları sana karşı sadece kendin ayaklandırдын. Zira onlar, birtakım çirkin işlere şahit oluyorlar ve bunu değiştirmekten başka da çare bulamıyorlar...

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيَّ (رضي الله عنه) عَلَى عَمَارِ بْنِ يَاسِرٍ فَقَالَ لَهُ : إَجْلِسْ فِي بَيْتِكَ وَلَا تَبْرَحْ مِنْهُ ، فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مَانِعُكَ مِنْ عُثْمَانَ وَغَيْرِ عُثْمَانَ ، وَهَؤُلَاءِ الْمُسْلِمُونَ مَعَكَ .

فَقَالَتْ بَنُو مَخْزُومٍ : وَاللَّهِ يَا أَبَا الْحَسَنِ ! لَئِنْ نَصَرْتَنَا وَكُنْتَ مَعَنَا لَا وَصَلَ إِلَيْنَا عُثْمَانُ بِشَيْءٍ نَكْرَهُهُ أَبَدًا .

وَبَلَغَ ذَلِكَ عُثْمَانَ فَكَفَّ عَنْ عَمَارٍ وَنَدِمَ عَلَى مَا كَانَ مِنْهُ¹ .

4/7-3

ضَرْبُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَتَسْيِيرُهُ

1165 . تاريخ المدينة عن إسماعيل بن أبي خالد : إِنَّ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ كَتَبَ إِلَى عُثْمَانَ يُبْغِضُهُ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ ، وَأَنَّ عُثْمَانَ سَيَّرَهُ مِنَ الْكُوفَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ ، وَحَرَمَهُ عَطَاءَهُ ثَلَاثَ سِنِينَ² .

1166 . تاريخ المدينة عن إسماعيل بن أبي خالد : لَمَّا بَلَغَ عُثْمَانُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ مَرِيضٌ حَمَلَ إِلَيْهِ عَطَاءَهُ خَمْسَةَ عَشَرَ أَلْفًا ، وَكَانَ عَطَاءُ الْبَدْرِيِّينَ خَمْسَةَ آلافٍ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ عُثْمَانُ فَقَالَ : كَيْفَ تَجِدُكَ ؟ قَالَ : مَرْدُودٌ إِلَى مَوْلَايَ الْحَقِّ . قَالَ : يَرْحَمُكَ اللَّهُ ، كَأَنَّهَا ظَنُّهُ ، هَذَا عَطَاؤُكَ خَمْسَةَ عَشَرَ أَلْفًا فَأَقْبَضَهُ . قَالَ : مَنَعْتَنِيهِ إِذْ كَانَ يَنْفَعُنِي ! فَأَنَا آخِذُهُ مِنْكَ

1 . الفتوح : ج 2 ص 378 وراجع أنساب الأشراف : ج 6 ص 169 وتاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 173 .
2 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1049 .

يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَاَنْصَرَفَ وَلَمْ يَقْبَلْ عَطَاءَهُ¹ .

Daha sonra Ali (a.s), Ammar b. Yasir'in yanına geldi ve ona da dedi ki: Evinde otur ve oradan ayrılma. Hiç kuşkusuz Yüce Allah seni Osman'dan ve diğerlerinden koruyacaktır. Şu Müslümanlar da seninledir.

Benî Mahzum kabilesi mensupları dediler ki: Ey Ebu'l Hasan! Allah'a andolsun ki eğer sen bize yardım edersen ve bizimle olursan, Osman asla bize bir kötülük edemez!

Bu haber Osman'a ulaşınca Ammar'dan vazgeçti ve ona yaptıklarından dolayı pişman oldu.²

4/7-3

Abdullah b. Mesud'u Dövmesi ve Sürgün Etmesi

1165-Tarih-i Medine [İsmail b. Ebu Halid'den]: Velid b. Ukbe'nin Osman'a yazdığı bir mektup neticesinde Osman İbn-i Mesud'a öfkelendi. Böylece onu Kufe'den Medine'ye getirdi ve üç yıl maaşından mahrum bıraktı.³

1166-Tarih-i Medine [İsmail b. Ebu Halid'den]: Osman, Abdullah'ın (Abdullah İbn-i Mesud) hasta olduğu haberini alınca ona beytül-mâl'den [üç yıllık] payına düşen on beş bin sikkeyi getirdi. O zamanlar Bedir Savaşı'na katılanların payı yılda beş bin sikkeydi.

Osman, yanına sokularak "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu.

Abdullah: Hakk olan efendime dönüş hâlindeyim, dedi.

Osman: Allah sana rahmet etsin! Sen öyle sanıyorsun; bu, senin payın olan on beş bin sikkedir, dedi.

Bunun üzerine Abdullah "Bana faydası olduğunda vermedin; ben

1 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1051 .

2-el-Fütuh, c.2, s.378. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.169; Tarih-i Yakubi, c.2, s.173.

3-Tarih-i Medine, c.3, s.1051.

onu kıyamet günü senden alırım!" diyerek yüzünü çevirdi ve getirdiği parayı kabul etmedi.¹

1167 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف

وعوانة : إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ حِينَ أَلْقَى مَفَاتِيحَ بَيْتِ الْمَالِ إِلَى الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ قَالَ : مَنْ غَيَّرَ غَيْرَ اللَّهِ مَا بِهِ ، وَمَنْ بَدَّلَ أَسْخَطَ اللَّهَ عَلَيْهِ ، وَمَا أَرَى صَاحِبَكُمْ إِلَّا وَقَدْ غَيَّرَ وَبَدَّلَ ، أَيْعِزُّ مِثْلُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ وَيُوَلِّي الْوَلِيدُ ؟ وَكَانَ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ لَا يَدْعُهُ وَهُوَ : إِنَّ أَصْدَقَ الْقَوْلِ كِتَابُ اللَّهِ ، وَأَحْسَنُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا ، وَكُلُّ مُحَدَّثٍ بِدَعَةٍ ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

فَكَتَبَ الْوَلِيدُ إِلَى عُثْمَانَ بِذَلِكَ وَقَالَ : إِنَّهُ يَعِيبُكَ وَيَطْعُنُ عَلَيْكَ ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُثْمَانُ يَأْمُرُهُ بِإِشْخَاصِهِ ، وَشِيعَتِهِ أَهْلُ الْكُوفَةِ ، فَأَوْصَاهُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَلُزُومِ الْقُرْآنِ ، فَقَالُوا لَهُ : جُزِيتَ خَيْرًا ؛ فَلَقَدْ عَلَّمْتَ جَاهِلَنَا ، وَثَبَّتَ عَلِمَنَا ، وَأَقْرَأْتَنَا الْقُرْآنَ ، وَفَقَّهْتَنَا فِي الدِّينِ ، فَنِعْمَ أَخُو الْإِسْلَامِ أَنْتَ وَنِعْمَ الْخَلِيلُ ، ثُمَّ وَدَّعُوهُ وَانْصَرَفُوا .

وَقَدِمَ ابْنُ مَسْعُودٍ الْمَدِينَةَ وَعُثْمَانُ يَخْطُبُ عَلَى مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، فَلَمَّا رَأَاهُ قَالَ : أَلَا إِنَّهُ قَدِمْتَ عَلَيْكُمْ دُوبَةً سَوْءَ ، مَنْ تَمْشِ عَلَى طَعَامِهِ يَقِي وَيَسْلَحُ .

1-Tarih-i Medine, c.3, s.1051.

فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ : لَسْتُ كَذَلِكَ ، وَلَكِنِّي
صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَوْمَ بَدْرٍ ،
وَيَوْمَ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ .

وَنَادَتْ عَائِشَةُ : أَيُّ عُثْمَانَ ! أَتَقُولُ هَذَا
لِصَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟

1167-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihnef ve Avane'den]: Abdullah b. Mesud Beytül mâl'in anahtarlarını Velid b. Ukbe'nin önüne attığında dedi ki: Her kim (ilahî hükümleri) değiştirirse Allah da onu değiştirir ve her kim (bu hükümlerin yerine) bedel bırakırsa Allah ona gazap eder. Ben sizin sahibinizden ancak (bunları) değiştirdiğini ve yerlerine bedel bıraktığını görüyorum. Acaba Sâd b. Ebi Vakkas gibi birinin azledilip yerine Velid'in getirilmesi reva mıdır?

İbn-i Mesud sürekli şu sözleri söylüyordu: Sözlerin en doğrusu Allah'ın kitabı, hidayetin en güzeli Muhammed'in (s.a.a) hidayetidir; işlerin en kötüsü ise dinde yeniliktir. [Dinde yapılacak] her yenilik bidattır ve her bidat sapıklıktır; her sapıklık ise ateştedir.

Velid, bu olayı Osman'a yazarak "Abdullah seni ayıplıyor ve hakkında kötü sözler söylüyor" diye de bir haber gönderdi. Osman da ona bir mektup yazarak onu (Medine'ye) göndermesini istedi.

Kufe halkı onu (Medine'ye) uğurladı. İbn-i Mesud onlara Allah'tan sakınmaları ve Kurân'a sarılmalarını tavsiye etti. Onlar da dediler ki: Hayırla mükâfatlanasın! Doğrusu sen, cahilimizi bilgilendirdin; âlimimizi sağlamlaştırdın ve bize Kurân'ı öğrettin; dindeki basiretimizi artırdın. Gerçekten sen çok iyi bir İslam kardeşin ve iyi bir arkadaşın.

Daha sonra onunla vedalaşıp ayrıldılar.

İbn-i Mesud Medine'ye vardığında Osman, Resulullah'ın minberinde oturmuş konuşma yapıyordu. İbn-i Mesud'u görünce dedi ki: Bakın! Şu çirkin sürüngen aranızda gelmiş; o, kendi yiyeceği üzerinde yol yürüyen, kusan ve pisliğini dışarı atan biridir!

İbn-i Mesud: Ben öyle değilim. Resulullah'ın (s.a.a) Bedir ve Rıdvan biati günündeki yoldaşım, diye (kendini savundu).

Ayşe: Ey Osman! Resulullah'ın sahabesine nasıl olur da böyle söylersin, diye seslendi.

ثُمَّ أَمَرَ عُثْمَانُ بِهِ فَأُخْرِجَ مِنَ الْمَسْجِدِ إِخْرَاجاً عَنِيفاً ، وَضَرَبَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَمْعَةَ بْنِ الْأَسْوَدِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى بْنِ قُصَيِّ الْأَرْضِ ، وَيُقَالُ : بَلِ احْتَمَلَهُ يَحْمُومٌ غُلَامٌ عُثْمَانُ وَرِجْلَاهُ تَخْتَلِفَانِ عَلَى عُنُقِهِ ، حَتَّى ضَرَبَ بِهِ الْأَرْضَ ، فَدَقَّ ضِلْعُهُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا عُثْمَانُ ! أَتَفْعَلُ هَذَا بِصَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِقَوْلِ الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ ؟

فَقَالَ : مَا يَقُولُ الْوَلِيدُ فَعَلْتُ هَذَا ، وَلَكِنْ وَجَّهْتُ رُبَيْدَ بْنَ الصَّلْتِ الْكَنْدِيِّ إِلَى الْكُوفَةِ ، فَقَالَ لَهُ ابْنُ مَسْعُودٍ : إِنَّ دَمَ عُثْمَانَ حَلَالٌ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : أَحَلَّتْ مِنْ رُبَيْدٍ عَلَى غَيْرِ ثِقَةٍ . . . وَقَامَ عَلِيٌّ بِأَمْرِ ابْنِ مَسْعُودٍ حَتَّى أَتَى بِهِ مَنْزِلَهُ ، فَأَقَامَ ابْنُ مَسْعُودٍ بِالْمَدِينَةِ لَا يَأْذُنُ لَهُ عُثْمَانُ فِي الْخُرُوجِ مِنْهَا إِلَى نَاحِيَةِ مِنَ النَّوَاحِي ، وَأَرَادَ حِينَ بَرَأَ الْغَزْوُ ، فَمَنَعَهُ مِنْ ذَلِكَ .

وَقَالَ لَهُ مَرُوانُ : إِنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ أَفْسَدَ عَلَيْكَ الْعِرَاقَ ، أَفَتُرِيدُ أَنْ يُفْسِدَ عَلَيْكَ الشَّامَ ؟

فَلَمْ يَبْرَحِ الْمَدِينَةَ حَتَّى ثُوْفِيَ قَبْلَ مَقْتَلِ عُثْمَانَ بِسَنْتَيْنِ ، وَكَانَ مُقِيمًا بِالْمَدِينَةِ ثَلَاثَ سِنِينَ . وَقَالَ قَوْمٌ : إِنَّهُ كَانَ نَازِلًا عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ .

وَلَمَّا مَرَضَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَرَضَهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَتَاهُ عُثْمَانُ عَائِداً فَقَالَ : مَا تَشْتَكِي ؟ قَالَ : ذُنُوبِي .

قَالَ : فَمَا تَشْتَهِي ؟ قَالَ : رَحْمَةَ رَبِّي .

قَالَ : أَلَا أَدْعُو لَكَ طَبِيباً ؟ قَالَ : الطَّبِيبُ
أَمْرَضَنِي .

Daha sonra Osman, (İbn-i Mesud'un) zorla mescitten çıkarılmasını emretti. Derken Abdullah b. Zem'a b. Esved b. Mutallib b. Abduluzza b. Kusay, onu yere çırptı.

Denilir ki: Osman'ın hizmetçisi Yehmum onu sırtına alarak ayaklarını yerden kesti; sonra da onu yere çırptı. Böylece (İbn-i Mesud'un) kaburgasını kırdı.

Ali (a.s) dedi ki: Ey Osman! Velid b. Ukbe'nin sözüne dayanarak Resulullah'ın (s.a.a) sahabesine böyle mi davranıyorsun?

Osman dedi ki: Velid'in sözüyle bunu yapmadım. Fakat Zubeyd b. Salt el-Kindî'yi Kufe'ye gönderdiğimde İbn-i Mesud ona "Osman'ın kanı helaldir!" demiş.

Ali (a.s) dedi ki: O halde Zubeyd'in sözünün doğruluğundan emin olmadan bunu yaptın...

Ali (a.s) İbn-i Mesud ile ilgilendi ve onu kendi evine götürdü.

İbn-i Mesud Medine'de kaldı. Osman, onun buradan çıkmasına ve başka bir bölgeye gitmesine izin vermiyordu. Cihada gitmek istedi, ancak Osman onu engelledi. Zira Mervan ona demişti ki: İbn-i Mesud, Irak'ı sana karşı bozdu; Şam'ı da mı senin aleyhinde bozsun istiyorsun?

İbn-i Mesud, Medine'deki üç yıllık ikametinin ardından, Osman'ın öldürülmesinden iki yıl önce vefat ettiği ana kadar hep Medine'deydi. Bazıları, onun Sâd b. Ebi Vakkas'ın evinde yaşadığını söylemişlerdir.

İbn-i Mesud, ölümü ile noktalanan hastalığına yakalandığında Osman onun ziyaretine geldi ve (aralarında şöyle bir konuşma geçti):

Osman: Neden rahatsızlık duyuyorsun?

İbn-i Mesud: Günahlarımdan.

Osman: Ne arzu edersin?

İbn-i Mesud: Rabbimin rahmetini.

Osman: Sana tabip çağırayım mı?

İbn-i Mesud: Beni hasta eden, tabibin ta kendisidir.

قَالَ : أَفَلَا آمُرُ لَكَ بِعَطَائِكَ ؟ قَالَ : مَنَعْتَنِيهِ
وَأَنَا مُحْتَاجٌ إِلَيْهِ ، وَتُعْطِينِيهِ وَأَنَا مُسْتَغْنٍ عَنْهُ ؟
قَالَ : يَكُونُ لِوَلَدِكَ ، قَالَ : رَزَقَهُمُ عَلَى اللَّهِ .

قَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالَ :
أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَأْخُذَ لِي مِنْكَ بِحَقِّي .

وَأَوْصَى أَنْ لَا يُصَلِّيَ عَلَيْهِ عُثْمَانُ ، فَدُفِنَ بِالْبَقِيعِ
وَعُثْمَانُ لَا يَعْلَمُ ، فَلَمَّا عَلِمَ غَضِبَ وَقَالَ :
سَبَقْتُمُونِي بِهِ ؟ ! فَقَالَ لَهُ عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ : إِنَّهُ
أَوْصَى أَنْ لَا تُصَلِّيَ عَلَيْهِ ؛ وَقَالَ الرَّبِيعُ :

لَا عَرَفْتُكَ بَعْدَ الْمَوْتِ تَنْدُبُنِي
حَيَاتِي مَا زُوِّدْتَنِي زَادِي¹ وفى

4/7-4

تَسْيِيرُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَنْبَلٍ

1168 . تاريخ اليعقوبي : سَيَّرَ [عُثْمَانُ]
عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ حَنْبَلٍ² صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى
الْقَمُوسِ³ مِنْ خَيْبَرَ .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 146 وراجع شرح
نهج البلاغة : ج 3 ص 42 والشافعي : ج 4 ص 279 .
2 . هو من البدريين ، وكان من مبغضي عثمان . حبسه
عثمان ، وبعد استخلافه بتوصية الإمام علي (عليه السلام) ،
سيَّره إلى خيبر .

قال في رجزه في حرب صفين :
إن تقتلونني فأنا ابن حنبل

قلت : فيكم نعتل

وقتل في تلك الحرب ، وقد نصح الإمام علياً (عليه السلام)
وهو في آخر رمق فقال له : قاتل عن المعركة حتى تجعلها
خلف ظهرك (راجع : قاموس الرجال : ج 6 ص 105 ، تاريخ

الطبري : ج 5 ص 46 ، رجال الطوسي : ص 73 الرقم 686) .

3 . كذا في المصدر . وفي معجم البلدان (ج 4 ص 398) :
القُمُوس : جبل بخيبر ، عليه حصن أبي الحقيق اليهودي .

Osman: Senin payını [getirmelerini] emredeyim mi?

İbn-i Mesud: Ona ihtiyacım varken benden esirgedin; şimdi ihtiyacım kalmadığında mı veriyorsun?

Osman: Evlatlarının olur.

İbn-i Mesud: Onların rızkını (verecek olan) Allah'tır.

Osman: Ey Ebu Abdurrahman! Allah'tan beni bağışlamasını dile.

İbn-i Mesud: Allah'tan, benim hakkımı senden almasını diliyorum.

(İbn-i Mesud), Osman'ın kendisine namaz kılmamasını vasiyet etti. Böylece Osman'ın haberi olmadan Baki'de defnedildi. Haberi olunca da gazaplandı ve "Benden öne mi geçtiniz?!" diye çıkıştı.

Ammar b. Yasir: O, senin ona namaz kılmamanı vasiyet etmişti, dedi.

Zübeyr de şöyle bir şiir okudu:

Pekiye bilirim, ancak ölünce bana ağıt yakarsın

Oysaki hayattayken ekmeğimi elimden aldın¹

4/7-4

Abdurrahman b. Hanbel'in Sürgün Edilmesi

1168-Tarih-i Yakubî: Osman, Resulullah'ın sahabesi olan Abdurrahman b. Hanbel'i² Hayber'e bağlı Kamus'a³ sürgün etti.

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.146. Ayrıca bkz: *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.42; *eş-Şafi*, c.4, s.279.

2-Abdurrahman, Bedir mücahitlerindendi ve Osman'ın düşmanları arasındaydı. Bu yüzden Osman, onu zindana attı. İmam Ali'nin (a.s) tavsiyesiyle de serbest bırakıldı. Daha sonra Osman, onu Hayber'e sürdü. Abdurrahman, Sıffin Savaşı'nda şöyle bir recez okumuştı:

Eğer beni öldürmek istiyorsanız (bilin ki) ben Hanbel'in oğluyum

İçinizden birine (Osman'a) "ahmak ihtiyar" diyen biri vardı ya, işte ben oyum

Aynı savaşta öldürülen Abdurrahman, ömrünün son nefeslerinde İmam Ali'nin hayrını düşünerek ona "Meydanı arkanda bırakıncaya dek bu savaşı sürdür" demişti. (Bkz: *Kamusu'r-Rical*, c.6, s.105; *Tarih-i Taberî*, c.5, s.46; *er-Rical*, Şeyh Tusî, s.73, No: 686).

3-**Kamus:** Üzerinde Ebu Hukayk el-Yahudi kalesinin yer aldığı Hayber'de bulunan bir dağdır (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.398).

وكان سَبَبُ تَسْيِيرِهِ إِيَّاهُ أَنَّهُ بَلَغَهُ كُرْهُهُ
مَسَاوِيَّ ابْنِهِ وَخَالِهِ ، وَأَنَّهُ هَجَاهُ¹ .

4/7-5

تَسْيِيرُ عَامِرِ بْنِ قَيْسٍ

1169 . المعارف : سَيَّرَ [عُثْمَانُ] عَامِرَ بْنَ
عَبْدِ الْقَيْسِ² مِنَ الْبَصْرَةِ إِلَى الشَّامِ³ .

1170 . أنساب الأشراف عن أبي مخنف
لوط بن يحيى وغيره : كَانَ عَامِرُ بْنُ
عَبْدِ قَيْسِ التَّمِيمِيِّ يُنْكَرُ عَلَى عُثْمَانَ أَمْرَهُ
وَسَيْرَتَهُ ، فَكَتَبَ حَمْرَانُ بْنُ أَبَانَ - مَوْلَى
عُثْمَانَ - إِلَى عُثْمَانَ بِخَبَرِهِ ، فَكَتَبَ عُثْمَانُ
إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ فِي حَمَلِهِ
فَحَمَلَهُ⁴ .

1171 . تاريخ الطبري عن العلاء بن
عبد الله بن زيد العنبري : اجْتَمَعَ نَاسٌ مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ، فَتَذَاكَرُوا أَعْمَالَ عُثْمَانَ وَمَا
صَنَعَ ، فَاجْتَمَعَ رَأْيُهُمْ عَلَى أَنْ يَبْعَثُوا إِلَيْهِ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 173 .
2 . عامر بن عبد قيس : من الزهاد الثمانية (رجال
الكشي : ج 1 ص 313 الرقم 154 ؛ البيان والتبيين :
ج 3 ص 193) ، مجمعاً على جلالته ، ولد بالبصرة ، وكان
معرضاً عن زخارف الدنيا ، أنكر على عثمان أحداثه في
الدين ، فقام عثمان بإبعاده إلى الشام .
ولمزيد الاطلاع على تحريفات سيف بن عمر لهذه الواقعة
راجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 327 و 328 وتاريخ دمشق :
ج 26 ص 18 - 24 .
3 . المعارف لابن قتيبة : ص 195 ، العقد
الفريد : ج 3 ص 291 وراجع البداية والنهاية : ج 7 ص 166 .
4 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 172 .

رَجُلًا يُكَلِّمُهُ ، وَيُخِيرُهُ بِأَحْدَاثِهِ .

Sürgün edilişinin sebebine gelince; Osman'a ulaşan bir habere göre o, Osman'ın oğlunun ve dayısının çirkin işlerini yadırgamış ve onu hicivde bulunmuştu.¹

4/7-5

Amir b. Abdülkays'ı Sürgün Etmesi

1169-el-Maarif: Osman, Amir b. Abdülkays'ı² Basra'dan Şam'a sürgün etti.³

1170-Ensabu'l-Eşraf [Ebu Mihnef Lut b. Yahya ve diğerlerinden]: Amir b. Abdülkays et-Temimî, Osman'ın işini ve uygulamalarını kınıyordu. Derken Osman'ın azatlı kölesi Harman b. Eban, Osman'a bir mektup yazarak onu ihbar etti. Osman da Abdullah b. Amir b. Kureyz'e yazdığı bir mektupla onu sürmesini istedi; o da onu sürdü.⁴

1171-Tarih-i Taberî [Alâ b. Abdullah b. Zeyd el-Anberî'den]: Müslümanlardan bir grup toplanarak Osman'ın uygulamalarını ve yaptıklarını müzakere ettiler. Sonra onunla konuşması ve yaptığı bidatleri ortaya koyması için arala-

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.173.

2-Amir b. Abdülkays: Hakkında görüş birliği sağlanmış sekiz zahitten biridir. Basra'da doğdu. Dünyevî ziynetlerden uzak dururdu. Dinde çıkardığı bidatler yüzünden Osman'ı kınayınca Osman da onu Şam'a sürgün etti (Seyf b. Ömer'in bu olaydaki tahrifleri hakkında daha fazla bilgi için bkz: *Tarih-i Taberî*, c.4, s.327; *Tarih-i Dimeşk*, c.26, s.18-24).

3-el-Maarif, İbn-i Kuteybe, s.195; *el-İkdu'l-Ferid*, c.3, s.291. Ayrıca bkz: *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.166.

4-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.172.

ından birini onun yanına göndermeye karar verdiler.

فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ التَّمِيمِيَّ ثُمَّ
الْعَنْبَرِيَّ - وَهُوَ الَّذِي يُدْعَى عَامِرَ بْنَ
عَبْدِ قَيْسٍ - فَأَتَاهُ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ لَهُ :
إِنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ اجْتَمَعُوا فَنَظَرُوا فِي
أَعْمَالِكَ ، فَوَجَدُوا قَدْ رَكِبْتَ أُمُورًا عَظَامًا ،
فَاتَّقِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ ، وَثُبْ إِلَيْهِ ، وَانْزِعْ عَنْهَا .
قَالَ لَهُ عُثْمَانُ : أَنْظِرْ إِلَيَّ هَذَا ؛ فَإِنَّ
النَّاسَ يَزْعُمُونَ أَنَّهَ قَارِئٌ ، ثُمَّ هُوَ يَجِيءُ
فِيُكَلِّمُنِي فِي الْمُحَقَّرَاتِ ، فَوَاللَّهِ مَا يَدْرِي أَيْنَ
اللَّهُ !

قال عامرٌ : أنا لا أدري أين الله ؟

قال : نعم ، والله ما تدري أين الله .

قال عامرٌ : بلى والله ، إني لا أدري أن الله
بالمِرصادِ لك¹ .

4/7-6

ضَرْبُ كَعْبِ بْنِ عَبْدِةَ وَتَسْيِيرُهُ

1172 . أنساب الأشراف : كَتَبَ جَمَاعَةٌ مِنْ
الْقُرَاءِ [أَي مِنْ قُرَاءِ الْكُوفَةِ] إِلَى عُثْمَانَ ،
مِنْهُمْ : مَعْقِلُ بْنُ قَيْسِ الرِّيَّاحِيِّ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ
الطُّفَيْلِ الْعَامِرِيُّ ، وَمَالِكُ بْنُ حَبِيبِ
التَّمِيمِيِّ ، وَيَزِيدُ بْنُ قَيْسِ الْأَرْحَبِيِّ ،
وَحُجْرُ بْنُ عَدِيٍّ الْكِنْدِيُّ ، وَعَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ
الْخَزَاعِيُّ ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ صُرْدِ الْخَزَاعِيِّ وَيُكْنَى
أَبَا مُطَرِّفٍ ، وَالْمُسَيَّبُ بْنُ نَجْبَةَ الْفَزَارِيِّ ،
وَزَيْدُ بْنُ حِصْنِ الطَّائِيِّ ، وَكَعْبُ بْنُ عَبْدِةَ

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 333 ، الكامل في
التاريخ : ج 2 ص 274 نحوه .

النَّهْدِي ، وَزِيَادُ بْنُ النَّضْرِ بْنِ بَشْرِ بْنِ
مَالِكِ بْنِ الدَّيَّانِ الْحَارِثِيِّ ، وَمَسْلَمَةُ بْنُ
عَبْدِ الْقَارِي مِنَ الْقَارَةِ مِنْ بَنِي الْهَوْنِ بْنِ
خَزِيمَةَ بْنِ مَدْرَكَةَ :

(Bu amaçla) Amir b. Abdullah et-Temimî el-Anberî'yi [Amir b. Abdülkays diye de çağrılırdı] ona gönderdiler.

Amir, Osman'ın yanına gelince ona dedi ki: Müslümanlardan bir grup toplanıp senin uygulamaların üzerinde görüş bildirdiler. Onlara göre sen çok fena işler yapıyorsun. O halde izzet ve celal sahibi olan Allah'tan sakın da tövbe et ve bu işlerden vazgeç!

Osman: Şuna bak! Halk da bunun (Kurân) kıraatçisi olduğunu zannediyor. Hâlbuki o gelmiş benimle değersiz ve küçük şeyler hakkında konuşuyor! Allah'a yemin olsun ki bu, Allah'ın nerde olduğunu bilmiyor!

Amir: Ben mi Allah'ın nerede olduğunu bilmiyorum?

Osman: Evet, vallahi Allah'ın nerede olduğunu bilmiyorsun.

Amir: Allah'a yemin olsun ki biliyorum; Allah, sana karşı pusudadır!¹

4/7-6

Kâb b. Abduh'u Dövmesi ve Sürgün Etmesi

1172-Ensabu'l-Eşraf: Aralarında Ma'kil b. Kays er-Riyahî, Abdullah b. Tufeyl el-Amirî, Malik b. Habib et-Temimî, Yazid b. Kays el-Arhabî, Hucr b. Adiyy el-Kindî, Amr b. Hamik el-Huzaî, Süleyman b. Surad el-Huzaî (künyesi Ebu Mutarrif olarak biliniyordu), Museyyib b. Necbe el-Fezarî, Zeyd b. Hısn et-

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.333; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.274.

Taî, Kâb b. Abde en-Nehdî, Ziyad b. Nadr b. Buşr b. Malik b. Deyyan el-Harisî ve Benî Hevn b. Huzeyme b. Mudrike kabilesi boyundan Mesleme b. Abdulkârî'nin bulunduğu Kufe kâriyelerinden bir grup, Osman'a şöyle yazdılar:

أَنْ سَعِيداً كَثُرَ عَلَى قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْوَرَعِ
وَالْفَضْلِ وَالْعَفَافِ ، فَحَمَلَكَ فِي أَمْرِهِمْ عَلَى
مَا لَا يَجِلُّ فِي دِينٍ ، وَلَا يَحْسُنُ فِي سَمَاعٍ ،
وإِنَّا نَذْكُرُكَ اللَّهُ فِي أُمَّةٍ مُحَمَّدٌ ؛ فَقَدْ خِفْنَا
أَنْ يَكُونَ فَسَادُ أَمْرِهِمْ عَلَى يَدَيْكَ ؛ لِإِنَّكَ قَدْ
حَمَلْتَ بَنِي أَبِيكَ عَلَى رِقَابِهِمْ ، وَاعْلَمْ أَنَّ
لَكَ نَاصِراً ظَالِماً وَنَاقِماً عَلَيْكَ مَظْلُوماً ،
فَمَتَى نَصْرَكَ الظَّالِمُ وَنَقَمَ عَلَيْكَ النَّاقِمُ
تَبَايَنَ الْفَرِيقَانِ وَاخْتَلَفَتِ الْكَلِمَةُ ، وَنَحْنُ
نُشْهَدُ عَلَيْكَ اللَّهُ وَكَفَى بِهِ شَهِيداً ؛ فَإِنَّكَ
أَمِيرُنَا مَا أَطَعْتَ اللَّهَ وَاسْتَقَمْتَ ، وَلَنْ تَجِدَ
دُونَ اللَّهِ مُلْتَحِداً وَلَا عَنْهُ مُنْتَقِداً .

وَلَمْ يُسَمِّ أَحَدٌ مِنْهُمْ نَفْسَهُ فِي الْكِتَابِ ،
وَبَعَثُوا بِهِ مَعَ رَجُلٍ مِنْ عِزَّةٍ يُكْنَى
أَبَا رَبِيعَةَ ، وَكَتَبَ كَعْبُ بْنُ عَبْدِ كِتَاباً مِنْ
نَفْسِهِ تَسْمَى فِيهِ وَدَفَعَهُ إِلَى
أَبِي رَبِيعَةَ . . .

وَيُقَالُ : إِنَّ عُثْمَانَ لَمَّا قَرَأَ كِتَابَ كَعْبٍ ،
كَتَبَ إِلَى سَعِيدٍ فِي إِشْخَاصِهِ إِلَيْهِ ، فَأَشْخَصَهُ
إِلَيْهِ مَعَ رَجُلٍ أَعْرَابِيٍّ مِنْ أَعْرَابِ بَنِي أَسَدٍ ،
فَلَمَّا رَأَى الْأَعْرَابِيُّ صَلَاتَهُ وَعَرَفَ نُسْكَهُ وَفَضْلَهُ
قَالَ :

لَيْتَ حَظِّي مِنْ مَسِيرِي بِكَعْبٍ
عَنِّي وَغُفْرَانُ ذَنْبِي عَفْوُهُ

فَلَمَّا قَدِمَ بِهِ عَلَى عُثْمَانَ قَالَ عُثْمَانُ :
لَا أَنْ تَسْمَعَ بِالْمُعِيدِي خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ¹ ،
وَكَانَ شَابًّا حَدِيثَ السِّنِّ نَحِيفًا .

Said [b. As] takva, fazilet ve iffet ehli bir grup aleyhinde çok şey söylemiş, bu da seni onlar hakkında dinen reva olmayan ve kulağa hoş gelmeyen işlere itmiştir.

Biz sana Muhammed'in ümmeti hakkında Allah'ı hatırlatıyoruz. Doğrusu biz onların işlerinin senin elinle bozulmasından korkuyoruz. Zira sen, akrabalarını onların boyunlarına bindirdin. Bilesin ki senin zalim yardımcın ve mazlum düşmanın vardır. Zalim sana yardıma geldiğinde ve düşmanın senden intikam almaya koştuğunda iki grup birbirinden ayrılır, söz ayrılığı ortaya çıkar.

Biz Allah'ı senin üzerine şahit tutuyoruz ve O, şahit olarak yeter. Sen Allah'a itaat ettiğin ve doğru yolda bulunduğun sürece bizim emirimizsin. Allah'tan başka sığınak ve ondan gelecek bir kurtuluştan başka hiçbir yardımcın yoktur.

Bu gruptan hiç kimse kendi ismini mektuba yazmadı. Yazdıkları mektubu Ebu Rabîa künyesiyle (bilinen) Anze kabilesine mensup biriyle gönderdiler.

Kâb b. Abde de kendi adına bir mektup yazdı ve ismini de not ederek onu Ebu Rabîa'ya verdi...

Söylendiğine göre; Osman, Kâb'ın mektubunu okuyunca Said'e [İbn-i As] bir mektup yazarak onu kendisine göndermesini istedi. Said de onu Benî Esed kabilesinden bedevî bir kişiyle (Osman'a) gönderdi. Bedevî, onun namazını görüp ne denli ibadet ve fazilet ehli olduğunu anlayınca dedi ki:

Keşke Kâb'ı götürmedeki nasibim

1 . مثل يُضْرَبُ لِمَنْ خَبَرَهُ خَيْرٌ مِنْ مَرَّاهُ . وَأَوَّلُ مَنْ
قَالَ الْمَنْذَرُ ابْنُ مَاءِ السَّمَاءِ (مَجْمَعُ الْأَمْثَالِ :
ج 1 ص 227) .

Beni affedip günahımı bağışlaması olsaydı

Kâb, Osman'ın yanına varınca Osman dedi ki: Muayd'in sesini duyman kendisini görmenden daha iyidir (ne bekliyordum, ne buldum!).¹ Kâb, küçük yaşta zayıf bir gençti.

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ : أَنْتَ تُعَلِّمُنِي الْحَقَّ وَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ وَأَنْتَ فِي صُلْبِ رَجُلٍ مُشْرِكٍ ؟

فَقَالَ لَهُ كَعْبٌ : إِنَّ إِمَارَةَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّمَا كَانَتْ لَكَ بِمَا أَوْجَبَتْهُ الشُّورَى حِينَ عَاهَدْتَ اللَّهَ عَلَى نَفْسِكَ لِتَسِيرَنَّ بِسِيرَةِ نَبِيِّهِ لَا تُقْصِرُ عَنْهَا ، وَإِنْ يُشَاوِرُونَا فَيَكُ ثَانِيَةً نَقْلُنَاهَا عَنْكَ .

يَا عُثْمَانُ ! إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ لِمَنْ بَلَغَهُ وَقَرَأَهُ ، وَقَدْ شَرَكْنَاكَ فِي قِرَاءَتِهِ ، وَمَتَى لَمْ يَعْمَلِ الْقَارِئُ بِمَا فِيهِ كَانَ حُجَّةً عَلَيْهِ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : وَاللَّهِ ، مَا أَظُنُّكَ تَدْرِي أَيْنَ رَبُّكَ ؟

فَقَالَ : هُوَ بِالْمِرْصَادِ .

فَقَالَ مَرَوَانُ : حِلْمُكَ أَغْرَى مِثْلَ هَذَا بِيكَ وَجَرَأَهُ عَلَيْكَ .

فَأَمَرَ عُثْمَانُ بِكَعْبٍ فَجَرَّدَ وَضَرَبَ عِشْرِينَ سَوْطاً وَسَيَّرَهُ إِلَى «دَبَاوَنْدَ»² ، وَيُقَالُ : إِلَى «جَبَلِ الدُّخَانِ» .

فَلَمَّا وَرَدَ عَلَى سَعِيدِ حَمَلَهُ مَعَ بُكَيْرِ بْنِ حُمْرَانَ الْأَحْمَرِيِّ ، فَقَالَ الدِّهْقَانُ الَّذِي وَرَدَ

1-Hakkındaki haber kendi fizikî görünümünden daha güzel olanlar için kullanılan bir deyimdir. Bu deyim ilk kullanan Munzir b. Mau's-Sema'dır. (Mecmau'l-Emsal, c.1, s.227).

2 . مدينة دَبَاوَنْد وهو المشهور الآن بـ دماوند . قرب طهران عاصمة إيران وهي تقطع على صفح جبل دماوند أعظم جبل في إيران .

عَلَيْهِ : لِمَ فَعَلَ بِهَذَا الرَّجُلِ مَا أَرَى ؟
قَالَ بُكَيْرٌ : لِإِنَّهُ شَرِيرٌ ! فَقَالَ : إِنَّ قَوْمًا
هَذَا مِنْ شَرَارِهِمْ لَخِيَارٌ .
ثُمَّ إِنَّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ وَبَخَا عُثْمَانَ فِي أَمْرِ
كَعْبٍ وَغَيْرِهِ .

Daha sonra Osman ona yönelerek dedi ki: Bana hakkı sen mi öğreteceksin? Sen daha müşrik bir kişinin sulbündeyken ben Allah'ın kitabını okuyordum?!

Kâb: Müminlere emir olmak, sadece Peygamber'in (s.a.a) uygulamalarına bağlı kalacağın ve bu hususta geri kalmayacağın sözünü verdiğinde şurâ vasıtasıyla sana ulaştı. Eğer senin hakkında ikinci kez bizimle meşveret edecek olurlarsa bu emirliği senden alırız. Ey Osman! Allah'ın kitabı, kendisine ulaşan ve onu okuyan içindir. Onu okuma konusunda biz de seninle ortağız. Ancak, (Kurân) kıratçisi onda olana amel etmezse Kurân onun aleyhine delil olur.

Osman: Vallahi Rabbinin nerede olduğunu bildiğini dahi sanmıyorum!

Kâb: O, pusudadır.

Mervan [Osman'a] dedi ki: Senin yumuşaklığın bunun gibileri ayaklandırmış ve sana karşı cüretlendirmiştir.

Osman, Kâb'ın soyundurulmasını ve ona yirmi kırbaç vurulmasını emretti. Sonra da onu Debavend'e¹ sürdü. Duhan Dağı'na sürdüğü de söylenmektedir.

Said'in [İbn-i As] yanına geldiğinde onu Bukeyr b. Humran el-Ahmerî ile (sürgün edilen bölgeye) gönderdi. Yanına gittikleri muhtar "Bu adama neden böyle davranmışlar?" diye sordu?

Bukeyr: Çünkü o, çok kötü bir adamdır, dedi.

Muhtar: En kötü adamı böyle olan bir kavim en üstün toplumdur, diye cevap verdi.

Öte yandan Talha ile Zübeyr, Kâb ve diğerlerine yaptığı işten dolayı Osman'a serzenişte bulundular.

¹-**Debavend:** Bugünkü adı Demavend olan ve İran'ın başkenti Tahran yakınlarında yer alan bir bölgedir. İran'ın en yüksek dağı olan Demavend dağı eteklerinde kurulduğu için bu adı almıştır.

وقَالَ طَلْحَةُ : عِنْدَ غِيِّ الصَّدْرِ ثَمَدٌ عَاقِبَةُ
الْوَرْدِ ، فَكَتَبَ فِي رَدِّ كَعْبٍ وَحَمَلَهُ إِلَيْهِ ،
فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ نَزَعَ ثَوْبَهُ وَقَالَ : يَا كَعْبُ
اقْتَصْ ، فَعَفَا¹ .

4/7-7

تَسْيِيرُ جَمَاعَةٍ مِنْ صُلَحَاءِ الْأُمَّةِ

1173 . تاريخ الطبري عن الشعبي : قَدِمَ
سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ الْكُوفَةِ ، فَجَعَلَ يَخْتَارُ وُجُوهَ
النَّاسِ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِ وَيَسْمُرُونَ عِنْدَهُ ؛ وَإِنَّهُ
سَمَرَ عِنْدَهُ لَيْلَةً وُجُوهَ أَهْلِ الْكُوفَةِ ، مِنْهُمْ :
مَالِكُ بْنُ كَعْبٍ الْأَرْحَبِيُّ ، وَالْأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ ،
وَعَلْقَمَةُ بْنُ قَيْسِ النَّخَعِيِّانِ ، وَفِيهِمْ : مَالِكُ
الْأَشْثَرُ فِي رِجَالِ .

فَقَالَ سَعِيدُ : إِنَّمَا هَذَا السَّوَادُ بُسْتَانُ
لِقُرَيْشٍ !

فَقَالَ الْأَشْثَرُ : أَتَزْعُمُ أَنَّ السَّوَادَ الَّذِي
أَفَاءَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا بِأَسْيَافِنَا بُسْتَانُ لَكَ
وَلِقَوْمِكَ ؟ ! وَاللَّهِ مَا يَزِيدُ أَوْفَاكُمْ فِيهِ نَصِيباً
إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَأَحَدِنَا ، وَتَكَلَّمَ مَعَهُ الْقَوْمُ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَسَدِيُّ - وَكَانَ عَلَى
شُرْطَةِ سَعِيدٍ - : أَتُرَدُّونَ عَلَى الْأَمِيرِ
مَقَالَتَهُ ؟ وَأَغْلَظَ لَهُمْ .

فَقَالَ الْأَشْثَرُ : مَنْ هَاهُنَا ؟ لَا يَفُوتُنْكُمْ

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 153 وراجع
الفتوح : ج 2 ص 390 - 394 .

الرَّجُلُ ، فَوَثَبُوا عَلَيْهِ فَوَطَّوْهُ وَطَأً شَدِيداً ،
حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ ، ثُمَّ جُرَّ بِرَجْلِهِ فَأَلْقَى . . .

Talha: Başa dönmek (geçmişi telafî etmek) üzere atılan ilk adım övülür, dedi.

Bunun üzerine Osman, Kâb'ın geri çevrilmesini ve kendisine getirilmesini emretti. Kâb yanına geldiğinde kendi üzerindeki elbisesini çıkararak "Ey Kâb, (benimle) kısas et!" dedi. Fakat Kâb onu affetti.¹

4/7-7

Ümmetin Salihlerinden Bir Grubu Sürgün Etmesi

1173-Tarih-i Taberî [Şâbi'den]: Said b. As Kufe'ye geldi. Kufe'nin önde gelenlerini seçiyor, onlar da geceleri Said'in yanına geliyor ve birlikte gece boyu sohbet ediyorlardı.

Bir gece, aralarında Malik b. Kâb el-Arhabî, Esved b. Yezid en-Nahaî, Alkame, b. Kays en-Nahaî ve Malik-i Eşter'in de hazır bulunduğu Kufe büyükleri ile sohbet ederken Said "Şu yemyeşil arazi (Irak) Kureyş'in bostanıdır" dedi.

Eşter: Allah'ın kılıçlarımızla bize nasip ettiği şu verimli toprağın senin ve kavminin bostanı olduğunu mu sanıyorsun? Allah'a andolsun ki sizden her birinizin en fazla payı, ancak bizden birinin payı kadardır, dedi.

Sonra da bir grup, onunla tartışmaya başladı. Derken Said'in güvenlik güçleri başkanı olan Abdurrahman el-Esedî "Siz emirin sözünü red mi ediyorsunuz?" diye araya girerek sert bir şekilde çıkıştı.

Eşter: Burada kim var? Sakın bu adamı elinizden kaçırmayın!

Derken [Malik'in yarenleri] onun üzerine atılıp bayılncaya

1-*Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.153. Ayrıca bkz: *el-Fütuh*, c.2, s.390-394.

kadar şiddetli bir şekilde onu tekmeleyip dövdüler. Sonra da ayağından çekip dışarı attılar...

فَكَتَبَ سَعِيدٌ إِلَى عُثْمَانَ يُخِيرُهُ بِذَلِكَ وَيَقُولُ :
إِنَّ رَهْطًا مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ - سَمَّاهُمْ لَهُ
عَشْرَةً - يُؤَلِّبُونَ وَيَجْتَمِعُونَ عَلَى عَيْبِكَ وَعَيْبِي
وَالطَّعْنِ فِي دِينِنَا ، وَقَدْ خَشِيتُ إِنْ ثَبَّتَ أَمْرُهُمْ
أَنْ يَكْثُرُوا .

فَكَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى سَعِيدٍ : أَنْ سَيَّرَهُمْ إِلَى
مُعَاوِيَةَ - وَمُعَاوِيَةَ يَوْمَئِذٍ عَلَى الشَّامِ
فَسَيَّرَهُمْ - وَهُمْ تِسْعَةٌ نَفَرٍ - إِلَى مُعَاوِيَةَ ،
فِيهِمْ : مَالِكُ الْأَشْثَرُ ، وَثَابِتُ بْنُ قَيْسِ بْنِ
مَنْقَعٍ ، وَكُمَيْلُ بْنُ زِيَادٍ النَّخَعِيُّ ،
وَصَعْصَعَةُ بْنُ صُوحَانَ¹ .

1174 . أَنْساب الأشراف : لَمَّا خَرَجَ
المُسَيَّرُونَ مِنْ قُرَاءِ أَهْلِ الْكُوفَةِ فَاجْتَمَعُوا
بِدِمَشْقٍ نَزَلُوا مَعَ عَمْرِو بْنِ زُرَّارَةَ ، فَبَرَّهْمُ
مُعَاوِيَةَ وَأَكْرَمَهُمْ ، ثُمَّ إِنَّهُ جَرَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ
الْأَشْثَرِ قَوْلٌ حَتَّى تَغَالَطَا ، فَخَبَسَهُ
مُعَاوِيَةُ . . .

وَبَلَغَ مُعَاوِيَةَ أَنَّ قَوْمًا مِنْ أَهْلِ دِمَشْقٍ
يُجَالِسُونَ الْأَشْثَرَ وَأَصْحَابَهُ ، فَكَتَبَ إِلَى عُثْمَانَ :
إِنَّكَ بَعَثْتَ إِلَيَّ قَوْمًا أَفْسَدُوا مِصْرَهُمْ وَأَنْغَلَوْهُ ،
وَلَا آمَنُ أَنْ يُفْسِدُوا طَاعَةَ مَنْ قَبْلِي وَيُعْلِمُوهُمْ
مَا لَا يُحْسِنُونَهُ حَتَّى تَعُودَ سَلَامَتُهُمْ غَائِلَةً ،
وَاسْتِقَامَتُهُمْ اِعْوَاجًا .

فَكَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ يَأْمُرُهُ أَنْ يُسَيِّرَهُمْ إِلَى
حِمص² فَفَعَلَ ، وَكَانَ وَالِيهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 322 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 267 ، الفتوح : ج 2 ص 384 .

2 . حِفْص : أحد قواعد الشام ، وتقع إلى الشمال من مدينة

خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ . وَيُقَالُ : إِنَّ
عُثْمَانَ كَتَبَ فِي رَدِّهِمْ إِلَى الْكُوفَةِ ، فَضَجَّ مِنْهُمْ
سَعِيدٌ ثَانِيَّةً ، فَكَتَبَ فِي تَسْيِيرِهِمْ إِلَى حِمصَ ،
فَنَزَلُوا السَّاحِلَ¹ .

Said, Osman'a yazdığı bir mektupta bu olayı haber verdi ve on kişinin ismini bildirerek dedi ki: Kufe ahalisinden olan bu grup fitne çıkartıyor, hem beni hem seni kötüleyip duruyor ve dinimizi eleştiriyor. Korkarım ki eğer işleri yerine oturacak olursa sayıları çoğalsın!

Osman, Said'e "Onları Muaviye'ye gönder!" diye cevap yazdı. Muaviye o zamanlar Şam'da emir idi. Böylece aralarında Malik-i Eşter, Sabit b. Kays b. Munki, Kumeyl b. Ziyad en-Nahaî ve Sa'saa b. Savhan'ın bulunduğu dokuz kişiyi Şam'a sürdü.²

1174-Ensabu'l-Eşraf: Kufe kâirilerinden sürgün edilen grup oradan çıkıp Dimeşk'e vardığında burada bir araya gelerek Amr b. Zürrare'ye konuk oldu. Muaviye onlara ihsan ve ikramda bulundu. Fakat daha sonra onunla Eşter arasında tartışma yaşandı ve birbirlerine karşı sert çıktılar. Bunun üzerine Muaviye onu hapsetti...

Muaviye'ye, Dimeşk ahalisinden bir grubun Malik ve arkadaşlarıyla sohbet meclisleri kurduğu haberi ulaşınca Osman'a bir mektup yazarak şöyle dedi: Sen bana, kendi şehirlerinde kargaşa ve bozgunculuk çıkaran bir grup göndermişsin. Doğrusu onların benim memurlarımı da bozmayacaklarından; onlara bilmedikleri şeyleri öğretmeyeceklerinden ve neticede, onların selametliğini fitneciliğe, dürüstlüklerini de eğriliğe dönüştürmeyeceklerinden emin değilim!

Bunun üzerine Osman, Muaviye'ye yazdığı cevapta onları

دمشق تبعد عنها 150 كيلو متراً ، وهي ذات بساتين ، وشربها من نهر العاصي . دخلت هذه المدينة تحت سيطرة المسلمين في سنة 15 للهجرة (راجع تقويم البلدان : ص 261) .

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 155 .

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.322; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.267; el-Fütuh, c.2, s.384.

Hıms'a¹ sürmesini emretti. O da bunu yaptı. Oranın hâkimi Abdurrahman b. Halid b. Velid b. Mugayre idi. Rivayet edilir ki; Osman onların Kufe'ye geri gönderilmesini yazdı. Ancak ikinci kez Said'in itiraz feryadı yükselince onları Hıms'a sürdü. Onlar da [Asi nehri] sahiline yerleştiler.²

1175 . تاريخ الطبري عن الشعبي - في
خَبَر مُسَيَّرَةِ الْكُوفَةِ - : كَتَبَ [مُعَاوِيَةُ] إِلَى
عُثْمَانَ : لَسْتُ آمِنٌ إِنْ أَقَامُوا وَسَطَ أَهْلِ الشَّامِ
أَنْ يَغْرَوْهُمْ بِسِحْرِهِمْ وَفُجُورِهِمْ ! فَارْدُدْهُمْ إِلَى
مِصْرِهِمْ ; فَلَتَكُنْ دَارُهُمْ فِي مِصْرِهِمُ الَّذِي نَجَمَ
فِيهِ نِفَاقُهُمْ ، وَالسَّلَامُ .

فَكَتَبَ إِلَيْهِ عُثْمَانُ بِأَمْرِهِ أَنْ يَرْدُدْهُمْ إِلَى
سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ بِالْكُوفَةِ ، فَرَدَّهُمْ إِلَيْهِ ،
فَلَمْ يَكُونُوا إِلَّا أَطْلَقَ أَلْسِنَةً مِنْهُمْ حِينَ
رَجَعُوا .

وَكَتَبَ سَعِيدٌ إِلَى عُثْمَانَ يَضِجُ مِنْهُمْ ; فَكَتَبَ
عُثْمَانُ إِلَى سَعِيدٍ أَنْ سَيِّرَهُمْ إِلَى
عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ ; وَكَانَ
أَمِيرًا عَلَى حِمص .

وَكَتَبَ إِلَى الْأَشْثَرِ وَأَصْحَابِهِ : أَمَا بَعْدُ ;
فَإِنِّي قَدْ سَيَّرْتُكُمْ إِلَى حِمص ، فَإِذَا أَتَاكُمْ
كِتَابِي هَذَا فَاخْرُجُوا إِلَيْهَا ; فَإِنَّكُمْ لَسْتُمْ
تَأْلُونَ الْإِسْلَامَ وَأَهْلُهُ شَرًّا ، وَالسَّلَامُ .

فَلَمَّا قَرَأَ الْأَشْثَرُ الْكِتَابَ ، قَالَ : اللَّهُمَّ !
أَسْوَأْنَا نَظْرًا لِلرَّعِيَّةِ ، وَأَعْمَلْنَا فِيهِمْ
بِالْمَعْصِيَةِ ، فَعَجِّلْ لَهُ النُّقِمَةَ .

¹-Hıms: Şam'ın aslı şehirlerinden biridir. Dımeşk'in kuzeyine 150 km uzaklıktadır. Asi nehrinden sulanan ve bahçeleri olan bir şehirdir. Bu şehir, hicretin 15. yılında Müslümanların hâkimiyetine geçmişti (Takvimu'l-Buldan, s.261).

²-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.155.

فَكَتَبَ بِذَلِكَ سَعِيدُ إِلَى عُثْمَانَ ، وَسَارَ الْأَشْتَرُ
وَأَصْحَابُهُ إِلَى حِمصَ ; فَأَنْزَلَهُمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ
خَالِدِ السَّاحِلِ ، وَأَجْرَى عَلَيْهِمْ رِزْقاً¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 325 وراجع الكامل
في التاريخ : ج 2 ص 271 .

1175-Tarih-i Taberî [Kufe'ye sürgün edilenler hakkında, Şâbi'den]: Muaviye, Osman'a şöyle yazdı: Doğrusu bunların Şam ahalisi arasında kalıp da büyü ve zulümleriyle onları aldatmayacaklarından emin değilim. Öyleyse bunları kendi şehirlerine geri döndür. Nifakları nerede ortaya çıktıysa evleri de orası olsun. Vesselam."

Osman, Muaviye'ye yazdığı mektupta onları Kufe'de bulunan Said b. As'a göndermesini emretti. Muaviye de onları Said'e geri gönderdi. Ancak döndüklerinde onlardan bazılarının dilleri daha da uzamıştı.

Said, Osman'a yazdığı mektupta onlardan şikâyetçi oldu. Bunun üzerine Osman, Said'e bir cevap yazarak onları Hıms'ın hâkimi Abdurrahman b. Halid b. Velid'in yanına sürmesini emretti.

Eşter ve arkadaşlarına da şöyle yazdı: Ben sizi Hıms'a sürgün ettim. Bu mektubum size ulaştığında oraya doğru yola çıkın. Zira sizler, sürekli İslam ve Müslümanlara kötülük yapmak peşinde-siniz. Vesselam.

[Malik-i] Eşter bu mektubu okuyunca dedi ki: Allah'ım! Bizden her kim halka kötülük düşünüyorsa ve daha çok günah işli-yorsa, onun cezalandırılmasını çabuklaştırsın!

Said, bunu Osman'a yazdı. Eşter ve arkadaşları da Hıms'a git-tiler. Abdurrahman b. Halid onları (Asi nehri) sahiline yerleş-tirdi. Onlara yiyecek de gönderiyordu.¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.325. Ayrıca bkz: *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.271.

BEŞİNCİ FASIL

OSMAN'A KARŞI AYAKLANMA

Osman b. Affan, Ömer b. Hattab'ın tayin etmiş olduğu şurâdan öne çıkan isim oluyor ve hükümet mesnedine kuruluyor. Daha işin başında kendi hilafetini, Peygamber'in (s.a.a) uygulamasına aykırı bir yönetim anlayışı üzerine kuruyor.¹ Gerek halka ve Peygamber'in ashabına, gerekse ilahî hükümlere karşı davranışı insanların itiraz seslerini yükseltiyor; Nebvî sünnete karşı gelmek ve dinin saygınlığını çiğnemekle itham edilmesine neden oluyor. Ancak o, kendi etrafındaki hasta fikirli ve yoldan çıkmış kimselerin etkisi altında kaldığından asla tehlikeyi ciddiye almıyor; itirazları ve eleştirileri önemsemiyor.

Önceki sayfalarda zikredilen metinler, Osman hükümetinde günden güne artan sapıklılığın boyutlarını, onun hakikatten ne kadar uzak olduğunu ve sahih ölçülere gösterdiği itinasızlığını gözler önüne sermektedir.

Bazı tarihçilere göre Osman hükümetinin ilk altı yılı sakindi. Yani önemli bir olay olmamış ve kimse ona itirazda bulunmamıştı. Ancak ondan sonra çeşitli olaylar vuku bulmuştu.²

Bu görüş doğru değildir. Zira Osman'ın sapmaları, daha hükü-

1-Bkz: *İmam Ali Ansiklopedisi*, c.3, "Hürmüzan'ın ve Ebu Lulu'un Kızının Katlini Affetmesi" başlıklı konu.

2-*Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.431.

metnin olduğu ilk günlerde Hakem b. As ile Mervan'ı [sürgün edildikleri yerden] geri getirmesi ve onlara güç vermesiyle başlamıştı. Bunun yanı sıra kendi akrabalarına İslam topraklarında emirlik verdi. Pervazsızca Beytül-mâl'i israf etti.

Osman'ın bu tutumu daha işin başında, öncelikle Peygamber (s.a.a) ashabını tahrik etti. Ancak genel muhalefet ve halkın ayaklanması, onun hükümetinin son altı yılında gerçekleşti.¹

Osman, hicretin 33. yılında aralarında Peygamberin (s.a.a) sahabelerinden bazılarının da bulunduğu Kufe'nin büyükleri ve salihlerinden bir grubu sürgün etti.² Bu olaydan kısa süre sonra Hicrî 34. yılında Kufeliler ayaklandı ve Said b. As'ın azledilmesini istedi. Ne var ki Osman bu itirazı dikkate almadı. Ancak Kufeliler istekleri üzerinde ayak direktmiş, Said b. As'ın Kufe'ye girmesine engel olmuşlardı. Nihayet Osman, Kufelilerin direnişi sonucu kendi yakınlarından olan Said'i azletmek ve Kufelilerin kabul ettikleri Ebu Musa'yı buraya vali olarak atamak zorunda kalmıştı.

Aynı yıl, Resulullah'ın (s.a.a) sahabeleri, birbirlerine yazdıkları mektuplarda halifenin uygunsuz ve anormal davranışlarını eleştirmekle birlikte Osman aleyhindeki kıyamın temelini atıyorlardı. Yazdıkları mektuplarda askerlere ve mücahitlere "...Cihat istiyor-sanız bizim yanımıza gelin!" çağrısında bulunuyorlardı.

Emirülmüminin (a.s), sahabelerin Osman'a yönelik itirazlarını ona iletiyor, onun hükümeti yönetme anlayışını değiştirebilmek ve onu hak yola sevk edebilmek ümidiyle yumuşak bir üslup kullanarak kendisine nasihatte bulunuyordu. Ancak o, tüm itiraz edenleri sert bir şekilde cezalandırıyor ve onları tehdit ediyordu.

Talha ve Peygamber'in ashabından bazıları, Mısır'a ve diğer İslam topraklarına mektup yazarak buradakileri Osman aleyhine

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.163.

2-Bkz: İmam Ali Ansiklopedisi, c.3, "Ümmetin Salihlerinden Bir Grubu Sürgün Etmesi" başlıklı konu.

kıyama çağırdılar. Halifenin onca anormal davranışları ve yapılan itirazları dikkate almayışı, bu çağırılara güç kazandırdı. Mısır, Kufe ve Basra'dan çeşitli gruplar Medine'ye geldiler. Peygamber sahabe-leriyle birlikte Osman'ı muhasara altına alarak ondan ciddi bir şekilde hükümeti bırakmasını istediler. Osman aleyhinde gerçekleşen inkılâp hareketinde Ayşe, Talha b. Ubeydullah ve Amr b. As önemli role sahip başlıca kimselerdi. Tam da bu olayların ortasında Ayşe şu meşhur sözünü söylüyordu:

"Şu ahmak ihtiyarı öldürün! Allah bu ahmak ihtiyarı öldürsün!"

O günden sonra bu söz dilden dile dolaştı, meşhur oldu.

Halife, adeta etrafındakiler tarafından kendisine yüklenen ağır uykudan uyanıyor ve tehlikeyi artık ciddiye alıyordu. Bu yüzden Ali'den (a.s) inkılâpçıları sakinleştirmesini ve onları hedeflerinden vazgeçirmesini istiyor, buna karşılık hükümeti yönetme tarzını değiştireceğini ve onların isteklerine uygun olarak hareket edeceğine dair taahhütte bulunuyordu.

(Bu taahhütler neticesinde) İmam Ali de (a.s) inkılâpçılarla konuşuyor ve onları Osman'a yönelik kuşatmayı kaldırmaları konusunda ikna ediyor. Buna karşılık Osman da onların isteklerini yerine getirme sözü veriyor. O güne kadar yaptığı uygulamaları artık sürdürmeyeceğine; Allah'ın kitabına, Resulullah'ın (s.a.a) sünnetine ve (önceki halifelerin icraatlarına) uygun olarak amel edeceğine dair söz veriyor.

Osman, okuduğu bir hutbede, açık bir ifadeyle geçmişteki davranışlarından tövbe ederek kalabalık Müslüman topluluğunun karşısında "Yaptıklarımın dolaylı Allah'tan bağışlanma diliyor ve O'na dönüyorum!" diyor.

Daha sonra son derece pişman ve şaşkın bir halde şöyle diyor: Allah'a andolsun ki, eğer Hak Teâlâ benim köle olmamı istese köle gibi davranırım; köleler gibi alçakgönüllü olur, bir köle gibi kalırım!..

Bunun üzerine kuşatma kalkıyor ve Mısırlılar yeni hâkimleri Muhammed b. Ebubekir'le birlikte Mısır'a doğru yola çıkıyorlar. Diğer Müslümanlar da geldikleri yoldan geri dönüyorlar. Medine'de yaşayanlar ise evlerine gidiyorlar. Yaşam normale dönüyor...

Fakat ne yazık ki bu tövbe çok uzun sürmüyor. Özellikle Mervan başta olmak üzere halifenin yakınları ile kötü fikirleri ve çirkin entrikaları olan Emeviler, onu kendi kararından vazgeçiriyorlar. Birtakım desiselerle, inkılâpçılar henüz şehirlerine varmadan Osman'ın tüm vaatlerini ayaklar altına alıyorlar.

Halifenin bu değişimi o kadar çirkindir ki eşi Naile (dahi bu değişime karşı çıkarak) şöyle feryat ediyor: Allah'a yemin olsun ki bunlar onu ölüme ve günaha sürüklüyorlar! O (Osman), birtakım şeyler söyledi ve bundan vazgeçmesi de doğru olmaz!

Halifenin vaadinden sonra Mısır yoluna düşen Mısırlılar, Osman'ın kölesinin Mısır'a doğru yola çıktığını öğreniyorlar. Ondan şüpheleniyor ve onu durduruyorlar. Onun, aslında halifenin Mısır'a gönderdiği elçisi olduğu ortaya çıkıyor. İyice aradıklarında ise üzerinde halifenin Mısır valisine yazmış olduğu hükmü buluyorlar. Mısır valisi Abdullah b. Serh'e gönderilen hükümde (ülkelerine dönen) inkılâpçıların öldürülmeleri fermanı yazılıyordur.

Mektup, Osman'ın kâtabinin hattıyla yazılmıştır ve onun mührünü taşımaktadır. Bunun üzerine inkılâpçılar Medine'ye geri dönüyor ve Osman'ı tekrar muhasaraya alıyorlar. Artık ne aracılardan sözü ortada dolaşacak, ne de pişmanlık ve tövbeler kabul edilecektir.

Bu kez Osman Muaviye'ye yöneliyor ve ondan bir şekilde kendisini kurtarmasını istiyor. İktidara susayan Muaviye, kudret kürsüsüne çıkmak için bu durumu en iyi fırsat olarak gördüğünden asla ona yardım etmeye yanaşmıyor. Osman'ın öldürülmesini, böylece onun intikamını almak bahanesiyle ortaya çıkıp hilafete ulaşmayı umuyor.

Halifenin kuşatılması kırk gün sürüyor. O, bu süre içinde Ali'den (a.s) iki defa Medine'den çıkmasını istiyor. İmam Ali de (a.s)

Medine'nin dışına çıkıyor ve her defasında halifenin isteğiyle geri dönüyor.

Bu kuşatmada Peygamber'in büyük sahabeleri inkılâpçılara destek veriyorlar. Osman'ın yanında bulunan veya ona açıkça muhalefet etmeyenlerin sayısı oldukça azdır.

Böylece Osman, hicretin 35. yılında, Zilhicce ayının on sekizinde, inkılâpçıların evine ulaşmasının ve içlerinden birinin Mervan'ın kılıcıyla öldürülmesinin ardından kendi evinde katlediliyor.

Bu özet anlatımla ilgili tarihî belgeleri ileriki bölümlerde zikredeceğiz.

التَّمَرُّدُ فِي الكُوفَةِ

1176 . أنساب الأشراف : كَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى أَمْرَائِهِ فِي الْقُدُومِ عَلَيْهِ لِذِي رَأَى مِنْ ضَجِيجِ النَّاسِ وَشَكَايَتِهِمْ ، فَقَدِمَ عَلَيْهِ مُعَاوِيَةُ مِنَ الشَّامِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ مِنَ الْمَغْرِبِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَسَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ مِنَ الْكُوفَةِ

وَاعْتَنَمَ أَهْلُ الْكُوفَةِ غَيْبَةَ مُعَاوِيَةَ عَنِ الشَّامِ فَكَتَبُوا إِلَى إِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ بِجَمصَ مَعَ هَانِيَّ بْنِ خَطَّابِ الْأَرْحِيِّ يَدْعُونَهُمْ إِلَى الْقُدُومِ ، وَيُشْجِعُونَهُمْ عَلَيْهِ ، وَيُعْلِمُونَهُمْ أَنَّهُ لَا طَاعَةَ لِعُثْمَانَ مَعَ إِقَامَتِهِ عَلَى مَا يُنْكَرُ مِنْهُ .

فَسَارَ إِلَيْهِمْ هَانِيُّ بْنُ خَطَّابٍ مُغْدًا لِسَيْرِ رَاكِبًا لِفَلَقَةٍ ، فَلَمَّا قَرَأُوا كِتَابَ أَصْحَابِهِمْ أَقْبَلَ الْأَشْتَرُ وَالْقَوْمُ الْمُسَيَّرُونَ حَتَّى قَدِمُوا الْكُوفَةَ ، فَأَعْطَاهُ الْقُرَاءُ وَالْوُجُوهُ جَمِيعاً مَوَاشِيَهُمْ وَعُھُودَهُمْ أَنْ لَا يَدْعُوا سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ يَدْخُلُ الْكُوفَةَ وَالْيَأْ أَبْدأ وَقَامَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْتَرُ يَوْمًا فَقَالَ : إِنَّ عُثْمَانَ قَدْ غَيَّرَ وَبَدَّلَ ، وَخَفَّ النَّاسُ عَلَى مَنَعِ سَعِيدٍ مِنْ دُخُولِ الْكُوفَةِ .

فَقَالَ لَهُ قَبِيصَةُ بْنُ جَابِرِ بْنِ وَهَبِ الْأَسَدِيِّ - مِنْ وَلَدِ عُمَيْرَةَ بْنِ جَدَارٍ - : يَا أَشْتَرُ ! دَامَ شَتْرُكَ ، وَعَفَا أَثْرُكَ ، أَطَلَّتِ الْغَيْبَةُ ،

وَجِئْتُ بِالْخَيْبَةِ ، أَتَأْمُرُنَا بِالْفُرْقَةِ وَالْفِتْنَةِ
وَنُكْثِ الْبَيْعَةَ وَخَلَعَ الْخَلِيفَةَ ؟

5/1

KUFE'DE İSYAN

1176-Ensabu'l-Eşraf: Osman, halkın şikâyet ve itirazlarının yükseldiğini görünce memurlarına mektup yazarak onları yanına çağırdı. Şam'dan Muaviye, Mağrib'den Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh, Basra'dan Abdullah b. Amir b. Kureyz ve Kufe'den Said b. As (başta) olmak üzere (daha birçokları) onun yanına geldiler.

Kufe halkı, Muaviye'nin Şam'daki yokluğunu ganimet sayarak Hıms'ta bulunan kardeşlerine bir mektup yazdılar. Hani b. Hattab el-Arhabî ile gönderdikleri bu mektupta gelmelerini istediler ve onları bu işe teşvik ettiler. Osman'dan görülen (onca) çirkin hareketlerden sonra artık onun (bundan böyle) itaati gerekmeyen biri olduğunu bildirdiler.

Hani b. Hattab sahra yolunu kullanarak süratle onlara gitti. Onlar, arkadaşlarının yazdığı mektubu okuduklarında Eşter ve beraberindeki sürgün edilmiş topluluk yola düştü ve nihayet Kufe'ye vardılar. Kâriler ve (halkın) ileri gelenleri topyekûn Said b. As'ın Kufe'ye vali olarak girmesine asla izin vermeyeceklerine dair Eşter'e söz verip taahhütte bulundular...

Bir gün Malik b. Haris el-Eşter öne çıkarak dedi ki: Doğrusu Osman [Peygamber'in (s.a.a) sünnetlerini] değiştirmiş ve başkalaştırmıştır. Halkı, Said'in Kufe'ye girmesine engel olmaya tahrik eden kimse de odur.

Umeyre b. Cedar soyundan Kabîsa b. Cabir b. Vahab el-Esedî ona dedi ki: Ey Eşter! Yaran daimi olsun ve kökün kesilsin! Geç geldin, gelirken de beraberinde bedbahtlık getirdin. Bizi ihtilafa, fitne çıkarmaya, biat bozmaya ve halifeyi tanımamaya mı çağırıyorsun?

فَقَالَ الْأَشْتَرُ : يَا قَبِيصَةَ بْنَ جَابِرٍ ! وَمَا أَنْتَ وَهَذَا ، فَوَاللَّهِ مَا أَسْلَمَ قَوْمُكَ إِلَّا كُرْهًا ، وَلَا هَاجَرُوا إِلَّا فَقْرًا ، ثُمَّ وَثَبَ النَّاسُ عَلَى قَبِيصَةَ فَضَرَبُوهُ وَجَرَحُوهُ فَوْقَ حَاجِيهِ .

وَجَعَلَ الْأَشْتَرُ يَقُولُ : لَا حُرَّ بَوَادِي عَوْفٍ¹ ، مَنْ لَا يَذُدُ عَنْ حَوْضِهِ يُهْدَمُ² . ثُمَّ صَلَّى بِالنَّاسِ الْجُمُعَةَ وَقَالَ لِزِيَادِ بْنِ النَّضْرِ : صَلِّ بِالنَّاسِ سَائِرَ صَلَوَاتِهِمْ ، وَالزَّمِ الْقَصْرَ ، وَأْمُرْ كُمَيْلَ بْنَ زِيَادٍ فَأَخْرِجْ ثَابِتَ بْنَ قَيْسِ بْنِ الْخَطِيمِ الْأَنْصَارِيَّ مِنَ الْقَصْرِ ، وَكَانَ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ خَلْفَهُ عَلَى الْكُوفَةِ حِينَ شَخَصَ إِلَى عُثْمَانَ .

وَعَسَكَرَ الْأَشْتَرُ بَيْنَ الْكُوفَةِ وَالْحِيرَةِ وَبَعَثَ عَائِذَ بْنَ حَمَلَةَ فِي خَمْسِمِئَةٍ إِلَى أَسْفَلِ كَسْكَرٍ³ مَسْلَحَةً بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَصْرَةِ ، وَبَعَثَ جَمْرَةَ بْنَ سَنَانَ الْأَسَدِيَّ فِي خَمْسِمِئَةٍ إِلَى عَيْنِ الثَّمَرِ⁴ لِيَكُونَ مَسْلَحَةً بَيْنَهُ وَبَيْنَ الشَّامِ ، وَبَعَثَ هَانِيَّ بْنَ أَبِي حَيَّةَ بْنِ عَلْقَمَةَ الْهَمْدَانِيَّ ثُمَّ الْوَادِعِيَّ إِلَى خُلَوَانَ⁵ فِي أَلْفِ فَارِسٍ لِيَحْفَظَ

1 . أي أنه يقهر من حلّ بواديه ، فكل من فيه كالعبد له لطاعتهم إياه (مجمع الأمثال : ج 3 ص 194) .

2 . إشارة إلى قول زهير بن أبي سلمى في معلقته :
ومن لا يذد عن حوضه بسلاحه
يهدم ومن لا يظلم
الناس يظلم

3 . كَسْكَر : كورة واسعة قصبتها اليوم واسط التي بين الكوفة والبصرة (معجم البلدان : ج 4 ص 461) .

4 . هي بلدة قريبة من الأنبار غربي الكوفة (معجم البلدان : ج 4 ص 176) .

5 . خُلَوَانَ : مدينة عامرة ليس بأرض العراق بعد الكوفة والبصرة وواسط وبغداد وسر من رأى أكبر منها ، وأكثر

الطَّرِيقَ بِالْجَبَلِ ، فَلَقِيَ الْأَكْرَادَ بِنَاحِيَةِ
الدَّيْنُورِ¹ وَقَدْ أَفْسَدُوا ، فَأَوْقَعَ بِهِمْ ، وَقَتَلَ
مِنْهُمْ مَقْتَلَةً عَظِيمَةً .

ثمارها التين ، وهي بقرب الجبل وليس للعراق مدينة بقرب
الجبل غيرها (معجم البلدان : ج 2 ص 291) .

1 . الدَّيْنُورُ: بلدة من بلاد الجبل عند قرميسين،
وبينها وبين الموصل أربعون فرسخاً (تقويم البلدان :
ص415) .

Eşter dedi ki: Ey Kabîsa b. Cabir, bundan sana ne! Allah'a yemin olsun ki senin kavmin ancak istemeyerek iman etti ve sadece fakirlikten dolayı hicret etti.

Daha sonra halk Kabîsa'nın üzerine hücum etti; onu dövdüler ve kaşının üzerini yaraladılar.

Eşter şöyle diyordu: Avf vadisinde kimse özgür değildir.¹ Kendi çeşmesini savunmayan helak olur.²

Daha sonra halkla Cuma namazı kıldı ve Ziyad b. Nadr'a "Halka diğer namazlarını sen kıldır ve köşkte (hükümet konağında) bulun" dedi. Kumeyl b. Ziyad, onun emriyle Sabit b. Kays b. Hatîm el-Ensarî'yi köşkten çıkardı. Said b. As, Osman'a gittiğinde onu yerine bırakmıştı.

Eşter'in ordusu Kufe ile Hayre arasına konuşlandı. Kufe ile Basra arasında silahlı bir güç bulundurmak için Aiz b. Hamle'yi beş yüz kişi ile Kesker'in³ aşağısına gönderdi. Cemre b. Sinan el-Esedî'yi beş yüz kişiyle Aynu't-Temr'e⁴ gönderdi. Böylece orayla Şam arasında askerî bir alan oluşturmayı hedefliyordu. Dağ yolunu koruması için Hani b. Ebu Hayye b. Alkame el-Hemdanî el-Vadiî'yi bin atlı ile Hulvan'a⁵ gönderdi. Kendisi de Deynever⁶ bölgesinde bozgunculuk çıkaran bir grup Kürtle karşılaştı ve içlerine dalıp onlardan birçoğunu öldürdü.

1-"Herkes bize teslimdir" anlamında bir deyimdir. Birinin galip geldiği ve diğerlerini kendine itaatkâr kıldığı durumlarda söylenir (Bkz: *Mecmau'l-Emsal*, c.3, s.194).

2-Züheyr b. Ebu Selma'nın şu şiirine işaret etmiştir:

*Su aldığı yeri silahıyla kim savunmazsa helak olur
Halka zulmetmeyen kimse ise zulüm görür*

3-**Kesker:** Kufe ile Basra arasında yer alan geniş bir bölgedir (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.461).

4-**Aynu't-Temr:** Kufe'nin batısında, Enbar yakınlarında bir şehirdir. (*Mucemu'l-Buldan*, c.4, s.176).

5-**Hulvan:** Kufe, Basra, Vasit, Bağdat ve Samirra'dan sonra gelen Irak'ın en önemli şehirlerinden biridir. Hurma, en yaygın meyvesidir. Dağa yakın bir şehirdir. Irak'a ait dağa ondan daha yakın bir şehir yoktur (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.291).

6-**Deynever:** Kirmanşah yakınlarında dağlık bir şehirdir. Musul'a kırk fersah uzaklıktadır (*Takvimu'l-Buldan*, s.415).

وَبَعَثَ الْأَشْتَرُ أَيْضاً يَزِيدَ بْنَ حَجِيَّةَ التَّيْمِيِّ إِلَى الْمَدَائِنِ وَأَرْضِ جَوْخَا¹ وَوَلَّى عُرْوَةَ بْنَ زَيْدِ الْخَيْلِ الطَّائِيَّ مَا دُونَ الْمَدَائِنِ ، وَتَقَدَّمَ إِلَى عُمَالِهِ أَنْ لَا يَجْبُوا دِرْهَمًا ، وَأَنْ يُسَكِّنُوا النَّاسَ ، وَأَنْ يَضِيطُوا النَّوَاحِيَ .

وَبَعَثَ مَالِكُ بْنُ كَعْبٍ الْأَرْحَبِيُّ فِي خَمْسِمِئَةٍ فَارِسٍ وَمَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَبَاثَةَ - أَحَدُ بَنِي عَائِدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ الْعَشِيرَةِ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَدَدِ بْنِ زَيْدٍ - إِلَى الْعُدَيْبِ لِيَلْقِيَ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ وَيُرُدَّهُ ، فَلَقِيَ مَالِكُ بْنُ كَعْبٍ الْأَرْحَبِيُّ سَعِيداً فَرَدَّهُ وَقَالَ : لَا وَاللَّهِ ، لَا تَشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ قَطْرَةً ، فَرَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ .

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَا وَرَاءَكَ ؟

قَالَ : الشَّرُّ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : هَذَا كُلُّهُ عَمَلُ هَؤُلَاءِ ؛ يَعْنِي عَلِيًّا وَالزُّبَيْرَ وَطَلْحَةَ .

وَأَنْهَبَ الْأَشْتَرُ دَارَ الْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ وَكَانَ فِيهَا مَالٌ سَعِيدٍ وَمَتَاعُهُ حَتَّى قُلِعَتْ أَبْوَابُهَا . وَدَخَلَ الْأَشْتَرُ الْكُوفَةَ فَقَالَ لِأَبِي مُوسَى : تَوَلَّ الصَّلَاةَ بِأَهْلِ الْكُوفَةِ وَلِيَتَوَلَّ حَذِيفَةَ السَّوَادِ وَالْخَرَجَ .

وَكَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى الْأَشْتَرِ وَأَصْحَابِهِ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، وَالْمَسُورِ بْنِ مَخْرَمَةَ يَدْعُوهُمْ إِلَى الطَّاعَةِ ، وَيُعْلِمُهُمْ أَنََّّهُمْ

1 . هو اسم نهر عليه كورة واسعة في سواد بغداد ، وهو بين خانقين وخوزستان (معجم البلدان : ج 2 ص 179) .

أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْفُرْقَةَ ، وَيَأْمُرُهُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ
وَمُرَاجَعَةِ الْحَقِّ وَالْكِتَابِ إِلَيْهِ بِالَّذِي يُحِبُّونَ .
فَكَتَبَ إِلَيْهِ الْأَشْتَرُ :

Eşter, yine Yezid b. Huceyye et-Teymî'yi Medain'e ve Cuha¹ bölgesine gönderdi. Urve b. Zeyd el-Hayl et-Taî'yi de Medain'in aşağısına atadı. Yöneticilerine halktan tek dirhem dahi vergi almamaları yönünde talimatta bulundu; insanları sakinleştirmelerini ve sorumlulukları altındaki bölgelerin düzeni konusunda dikkatli olmalarını istedi.

(Eşter), Malik b. Kâb el-Arhabî'yi (de), Said b. As'ı görmesi ve onu geri çevirmesi için beş yüz atlı ve Benî Aizullah b. Sâd el-Aşîre b. Malik b. Uded b. Zeyd kabilesinden olan Abdullah b. Kibase'yle birlikte Uzeyb'e gönderdi. Derken Malik b. Kâb el-Arhabî, Said'le karşılaştı. Sonra onu "Allah'a andolsun ki Fırat suyundan bir damla dahi su içmeyeceksin!" diyerek geri çevirdi.

O da Medine'ye döndü. Osman, ona dedi ki: Arkanda ne haber var?

Said: Şer, dedi.

Osman: Tüm bunlar Ali'nin (a.s), Talha'nın ve Zübeyr'in işi, dedi.

Eşter, Said'in eşyalarının ve (kıymetli) mallarının da bulunduğu Velid b. Ukbe'nin evini ganimet aldı. Hatta kapıları dahi sökülmüştü. Eşter, Kufe'ye girdi ve Ebu Musa'ya dedi ki: Kufe ahalisi ile namaz kıldırma görevini sen üstlen. Huzeyfe de tarhaların sorumluluğunu ve vergi işini üstlensin.

Osman, Abdurrahman b. Ebubekir ve Misver b. Mahrame vasıtasıyla Eşter ve arkadaşlarına bir mektup yazarak onları itaate davet etti. İlk ayrılık çıkaran kimseler olduklarını bildirerek onları Allah'tan sakınmaya, hakka müracaat etmeye ve isteklerini yazarak kendisine bildirmeye çağırdı. Bunun üzerine Eşter, ona şöyle yazdı:

1-Cuha: Bağdat sahrasında geniş bir bölgeyi sulayan Dicle nehrinin kollarından biridir. Hanikayn ile Huzistan arasındadır (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.179).

مِنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ إِلَى الْخَلِيفَةِ الْمُبْتَلَى
الْخَاطِي الْحَاثِدِ عَنْ سُنَّةِ نَبِيِّهِ ، التَّابِذِ لِحُكْمِ
الْقُرْآنِ وَرَاءَ ظَهْرِهِ .

أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ قَرَأْنَا كِتَابَكَ فَإِنَّهُ نَفْسَكَ
وَعُمَّالَكَ عَنِ الظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ وَتَسْيِيرِ الصَّالِحِينَ
نَسَمَحَ لَكَ بِطَاعَتِنَا ، وَزَعَمْتَ أَنَّ قَدْ ظَلَمْنَا
أَنْفُسَنَا وَذَلِكَ ظَنُّكَ الَّذِي أَرَدْنَا ، فَأَرَاكَ الْجَوْرَ
عَدْلًا ، وَالْبَاطِلَ حَقًّا ، وَأَمَّا مَحَبَّتُنَا فَإِنَّ تَنْزَعَ
وَتَتَوَبَ وَتَسْتَغْفِرَ اللَّهَ مِنْ تَجَنُّبِكَ عَلَى خِيَارِنَا ،
وَتَسْيِيرِكَ صَلَاحَنَا ، وَإِخْرَاجِكَ إِيَّانَا مِنْ
دِيَارِنَا ، وَتَوَلَّيْتِكَ الْأَحْدَاثَ عَلَيْنَا ، وَأَنْ تَوَلَّيَ
مِصْرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ
وَحُذَيْفَةَ فَقَدْ رَضِينَاهُمَا ، وَاحْبَسَ عَنَّا وَلِيدَكَ
وَسَعِيدَكَ وَمَنْ يَدْعُوكَ إِلَيْهِ الْهَوَى مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، وَالسَّلَامُ .

وَخَرَجَ بِكِتَابِهِمْ يَزِيدُ بْنُ قَيْسٍ الْأَرْحَبِيُّ ،
وَمَسْرُوقُ بْنُ الْأَجْدَعِ الْهَمْدَانِيُّ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ
أَبِي سَبْرَةَ الْجُعْفِيُّ - وَاسْمُ أَبِي سَبْرَةَ
يَزِيدُ - وَعَلَقَمَةُ بْنُ قَيْسٍ أَبُو شَبَلٍ النَّخَعِيُّ ،
وَخَارِجَةُ بْنُ الصَّلْتِ الْبَرْجَمِيُّ - مِنْ بَنِي
تَمِيمٍ - فِي آخَرِينَ .

فَلَمَّا قَرَأَ عُثْمَانُ الْكِتَابَ قَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّي
تَائِبٌ ، وَكُتِبَ إِلَيَّ أَبِي مُوسَى وَحُذَيْفَةُ : أَنْتُمَا
لِأَهْلِ الْكُوفَةِ رَضَى ، وَلَنَا ثِقَةٌ ، فَتَوَلَّيَا
أَمْرَهُمْ ، وَقُومَا بِهِ بِالْحَقِّ ، غَفَرَ اللَّهُ لَنَا
وَلَكُمْ .

فَتَوَلَّى أَبُو مُوسَى وَحُذَيْفَةُ الْأَمْرَ وَسَكَنَ
أَبُو مُوسَى النَّاسَ¹ .

1 . أنساب الأشراف: ج 6 ص 156 ، ولمزيد الاطلاع

Malik b. Haris'ten hataya düşer olmuş, Peygamberinin sünnetinden uzaklaşmış, Kurân'ın hükmünü arkasına atmış olan halifeye!

Konuya gelince; biz, senin mektubunu okuduk. Artık sen ve adamların zulümden, düşmanlıktan ve salih kişileri sürgün etmekten sakının! Ancak bu durumda sana itaatimizi sunarız.

Sen öyle sandın ki biz kendi kendimize zulmetmişiz. İşte bu zannın seni gözlerden düşürdü; zulmü sana adalet, batılı da sana hak gösterdi.

Bizim isteğimize gelince; iyilerimize yaptığın cinayetten, salihlerimizi sürgün etmekten, bizleri şehirlerimizden çıkarmaktan ve yeni yetmeleri üzerimize hâkim kılmaktan vazgeç ve tövbe et; Allah'tan bağışlanma dile! Abdullah b. Kays'ı (Ebu Musa'yı) ve Huzeyfe'yi bizim diyarımıza hâkim kıl. Zira biz onlardan razıyız. İnşallah Velid'i, Said'i ve aileden sevdiğin herhangi bir kimseyi de kendine sakla; bize gönderme! Vesselam.

Yezid b. Kays el-Arhabî, Mesruk b. Ecda' el-Hemdanî, Abdullah b. Ebu Sebra Yezid el-Cufî, Alkame b. Kays, Ebu Şebl en-Nahaî ve Benî Temim'den Harice b. Salt el-Bercemî ve diğerleri bu mektubu götürdüler.

Osman mektubu okuyunca "Allah'ım, ben tövbe ediyorum!" dedi. Sonra Ebu Musa ile Huzeyfe'ye birer mektup yazarak şöyle dedi: "Siz ikiniz, Kufe halkının rızasına ve bizim de güvenimize sahipsiniz. Öyleyse onların yönetimini üslenin ve hakkı yerine getirin. Allah bizi ve siz ikinizi bağışlasın!"

Böylece Ebu Musa ile Huzeyfe emirliği üstlendiler ve Ebu

Musa halkı sakinleştirdi.¹

1177 . مروج الذهب : لَمَّا اتَّصَلَتْ أَيَّامُ سَعِيدِ [بنِ العاصِ] بِالكوفةِ ظَهَرَتْ مِنْهُ أُمُورٌ مُنْكَرَةٌ ، فَاسْتَبَدَّ بِالْأَمْوَالِ ، وَقَالَ فِي بَعْضِ الْأَيَّامِ أَوْ كَتَبَ بِهِ عُثْمَانُ : إِنَّمَا هَذَا السَّوَادُ قَطِينٌ لِقُرَيْشٍ .

فَقَالَ لَهُ الْأَشْتَرُ - وَهُوَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ النَّخَعِيُّ - : أَتَجْعَلُ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْنَا بِظُلَالِ سَيُوفِنَا وَمَرَائِزِ رِمَاحِنَا بُسْتَانًا لَكَ وَلِقَوْمِكَ ؟

ثُمَّ خَرَجَ إِلَى عُثْمَانَ فِي سَبْعِينَ رَاكِبًا مِنْ أَهْلِ الكوفةِ فَذَكَرُوا سُوءَ سِيرَةِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَسَأَلُوا عَزْلَهُ عَنْهُمْ .

فَمَكَثَ الْأَشْتَرُ وَأَصْحَابُهُ أَيَّامًا لَا يَخْرُجُ لَهُمْ مِنْ عُثْمَانَ فِي سَعِيدِ شَيْءٍ ، وَامْتَدَّتْ أَيَّامُهُمْ بِالْمَدِينَةِ ، وَقَدِمَ عَلَى عُثْمَانَ أَمْرَاؤُهُ مِنَ الْأَمْصَارِ ، مِنْهُمْ : عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ مِنْ مِصْرَ ، وَمُعَاوِيَةُ بْنُ الشَّامِ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ مِنَ الْبَصْرَةِ ، وَسَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ مِنَ الكوفةِ ، فَأَقَامُوا بِالْمَدِينَةِ أَيَّامًا لَا يَرُدُّهُمْ إِلَى أَمْصَارِهِمْ ، وَكَرَاهَةً أَنْ يَرُدَّ سَعِيدًا إِلَى الكوفةِ ، وَكَرِهَ أَنْ يَعَزْلَهُ ، حَتَّى كَتَبَ إِلَيْهِ مَنْ بِأَمْصَارِهِمْ يَشْكُونَ كَثْرَةَ الْخَرَاجِ وَتَعْطِيلِ الثُّغُورِ .

فَجَمَعَهُمْ عُثْمَانُ وَقَالَ : مَا تَرَوْنَ ؟

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : أَمَا أَنَا فَرَاضُ بِي جُنْدِي .

¹1-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.156. Kufe olaylarıyla ilgili daha fazla bilgi için bkz: el-Fütuh, c.2, s.384-402.

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنُ كُرَيْزٍ : لِيَكْفِكَ
أَمْرُ مَا قَبْلَهُ أَكْفِكَ مَا قَبْلِي .

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ : لَيْسَ
بِكَثِيرٍ عَزْلُ عَامِلٍ لِلْعَامَّةِ وَتَوَلِيَّةُ غَيْرِهِ .

1177-Murucu'z-Zeheb: Said b. As'ın Kufe'deki [emirlik] gün-
leri uzayınca ondan birtakım çirkin işler görüldü. Malları kendi
tekeline topladı. Günlerden bir gün "Bu topraklar, Kureyş'e ait
mallardır!" dedi veya bunu Osman'a böyle yazdı.

Eşter (Malik b. Haris en-Nahâî) ona dedi ki: Allah'ın kılıç-
larımız ve mızraklarımızın ucuyla bize nasip ettiği şeyi kendinin
ve kavminin bostanı olarak mı görüyorsun?

Daha sonra Kufe ahalisinden yetmiş atlı ile birlikte Osman'ın
yanına gitti. Onlar Said b. As'ın kötü davranışını anlattılar ve
Osman'dan onu üzerlerinden azletmesini istediler.

Eşter ve arkadaşları birkaç gün beklediler. Ancak Osman'dan
Said hakkında kendilerine hiçbir haber ulaşmadı. Böylece Medi-
ne'de kalış süreleri uzadı.

Derken şehirlerdeki emirleri Osman'ın yanına geldiler. Bun-
lardan bazıları; Mısır'dan Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh, Şam'dan
Muaviye, Basra'dan Abdullah b. Amir ve Kufe'den Said b. As
idi.

Onlar birkaç gün Medine'de ikamet ettiler. Osman onları şe-
hirlerine geri göndermiyordu. Zira o ne Said'i Kufe'ye gönder-
mek, ne de onu görevden almak istemiyordu. Ta ki vergilerin
ağırlığından ve sınırlarda insanların bekletilmesinden dert yanan
halkın şikâyet mektubu çıkageldi.

Bunun üzerine Osman, (valileri) topladı ve "Görüşünüz ne-
dir?" diye sordu.

Muaviye: Doğrusu benim ordum benden razıdır, dedi.

Abdullah b. Amir b. Kureyz: Herkes kendi bölgesini yatıştır-

makla sorumludur, dedi.

Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh: Halk için bir işçiyi görevinden alıp yerine başka birini atamak çok büyük bir iş olmasa gerek, dedi.

وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ : إِنَّكَ إِنْ فَعَلْتَ هَذَا كَانَ أَهْلُ الْكُوفَةِ هُمْ الَّذِينَ يُؤَلَّوْنَ وَيَعَزَّلُونَ ، وَقَدْ صَارُوا حَلَقًا فِي الْمَسْجِدِ لَيْسَ لَهُمْ غَيْرُ الْأَحَادِيثِ وَالْخَوْصِ ، فَجَهَّزَهُمْ فِي الْبُعُوثِ حَتَّى يَكُونَ هُمْ أَحَدِهِمْ أَنْ يَمُوتَ عَلَى ظَهْرِ دَابَّتِهِ .

قَالَ : فَسَمِعَ مَقَالَتَهُ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ فَخَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا طَلَحَهُ وَالزُّبَيْرُ جَالِسَانِ فِي نَاحِيَةِ مِنْهُ ، فَقَالَا لَهُ : تَعَالِ إِلَيْنَا ، فَصَارَ إِلَيْهِمَا ، فَقَالَا : مَا وَرَاءَكَ ؟ قَالَ : الشَّرُّ ، مَا تَرَكَ شَيْئًا مِنَ الْمُنْكَرِ إِلَّا أَتَى بِهِ وَأَمَرَهُ بِهِ .

وَجَاءَ الْأَشْتَرُ فَقَالَا لَهُ : إِنَّ عَامِلَكُمْ الَّذِي قُمْتُمْ فِيهِ خُطْبَاءَ قَدْ رُدَّ عَلَيْكُمْ وَأَمَرَ بِتَجْهِيْزِكُمْ فِي الْبُعُوثِ وَبِكَذَا وَبِكَذَا .

فَقَالَ الْأَشْتَرُ : وَاللَّهِ ، لَقَدْ كُنَّا نَشْكُو سُوءَ سِيرَتِهِ وَمَا قُمْنَا فِيهِ خُطْبَاءَ ، فَكَيْفَ وَقَدْ قُمْنَا ؟ ! وَآيُمُ اللَّهِ عَلَى ذَلِكَ ، لَوْلَا أَنِّي أَنْفَدْتُ النِّفْقَةَ وَأَنْضَيْتُ الظُّهَرَ لَسَبَقْتُهُ إِلَى الْكُوفَةِ حَتَّى أَمْنَعَهُ دُخُولَهَا .

فَقَالَا لَهُ : فَعِنْدَنَا حَاجَتُكَ الَّتِي تَقُومُ بِكَ فِي سَقَرِكَ .

قَالَ : فَأَسْلِفَانِي إِذَا مِئَّةَ أَلْفِ دِرْهَمٍ .

قَالَ : فَأَسْلَفَهُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا خَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ ، فَقَسَمَهَا بَيْنَ أَصْحَابِهِ ، وَخَرَجَ إِلَى

الْكُوفَةِ فَسَبَقَ سَعِيداً ، وَصَعِدَ الْمِنْبَرَ وَسَيْفُهُ فِي
عُنُقِهِ مَا وَضَعَهُ بَعْدُ .

ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ ; فَإِنَّ عَامِلَكُمْ الَّذِي
أَنْكَرْتُمْ تَعْدِيَهُ وَسُوءَ سِيرَتِهِ قَدْ رُدَّ عَلَيْكُمْ ،
وَأُمِرَ بِتَجْهِيزِكُمْ فِي الْبُعْثِ ، فَبَايَعُونِي عَلَى
أَنْ لَا يَدْخُلَهَا .

Said b. As: Eğer bunu yapacak olursan atama ve azletme işi, Kufelilerin eline geçecektir, dedi. Onlar mescitte bir araya toplanıp onun-bunun işi hakkında konuşup durmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Onları birtakım memuriyetlere gönder; böylece hepsinin tasası, merkeplerinin sırtında ölmek olsun!

Amr b. As onun bu sözünü duydu ve oradan çıkarak mescide geldi. Talha ile Zübeyr'in bir köşede oturmuş olduklarını gördü. Onu görünce "Yanımıza gel!" dediler. O da yanlarına gitti. "Ne haber?" diye sordular.

Amr: Şer, dedi. [Osman] yapmadığı veya emretmediği hiçbir çirkin iş bırakmadı!

Eşter de çıkageldi. O ikisi Eşter'e dediler ki: Hakkında ile geri konuştuğunuz idareciniz (Said b. As), tekrar (valiniz olmak üzere) size geri gönderildi. Ayrıca sizleri çeşitli görevlere göndermek ve hakkınızda şöyle-böyle yapmakla da emrolundu.

Eşter dedi ki: Allah'a andolsun ki biz onun kötü davranışından şikâyetçiydik; hakkında ileri geri konuşmuyorduk. Madem öyle, artık bundan böyle karşısında da duracağız! Allah'a yemin olsun ki eğer azığım bitmemiş ve merkebim yorulmamış olsaydı ondan önce Kufe'ye gider, şehre girmesine engel olurdum.

İkisi dediler ki: Yolculuğun için ihtiyacın olan şey bizim yanı-mızda mevcuttur.

Bunun üzerine Eşter "Öyleyse bana yüz bin dirhem borç verin" dedi. Onlar da ellişer bin dirhem ona borç verdiler. Eşter bu parayı beraberindeki arkadaşları arasında paylaştırdı ve Kufe'ye doğru yola çıktı. Böylece Said'den öne geçti. (Kufe'ye varır varmaz) henüz kılıcını boynundan açıp yere bırakmadan minbere çıktı ve dedi ki: Zulmünü ve kötü davranışını çirkin saydığınız idareciniz size geri gönderilmiştir. O, sizleri çeşitli görevlere göndermekle emrolunmuş. Öyleyse bana biat edin de onun (Kufe'ye) girmesine engel olalım!

فَبَايَعَهُ عَشْرَةُ آلَافٍ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ ، وَخَرَجَ
رَاكِباً مُتَخَفِياً يُرِيدُ الْمَدِينَةَ أَوْ مَكَّةَ ،
فَلَقِيَ سَعِيداً بِوِاقِصَةٍ فَأَخْبَرَهُ بِالْخَبَرِ ،
فَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ .

وَكَتَبَ الْأَشْتَرُ إِلَى عُثْمَانَ : إِنَّا وَاللَّهِ مَا
مَنْعَنَا عَامِلَكَ الدُّخُولَ لِنُفْسِدَ عَلَيْكَ عَمَلَكَ ،
وَلَكِنْ لِسَوْءِ سِيرَتِهِ فِينَا وَشِدَّةِ عَذَابِهِ ،
فَابْعَثْ إِلَى عَمَلِكَ مَنْ أَحَبَبْتَ .

فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ : أَنْظَرُوا مَنْ كَانَ عَامِلَكُمْ
أَيَّامَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَوَلَّوهُ ، فَتَنْظَرُوا
فَإِذَا هُوَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ، فَوَلَّوهُ¹ .

5/2

إِشْخَاصُ عُثْمَانَ عُمَّالَهُ مِنْ جَمِيعِ الْبِلَادِ

1178 . الْفَتْوحُ : أَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى
جَمِيعِ عُمَّالِهِ ، فَأَشْخَصَهُمْ إِلَيْهِ مِنْ جَمِيعِ
الْبِلَادِ ، ثُمَّ أَحْضَرَهُمْ وَأَقْبَلَ عَلَى أَصْحَابِ
رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) فَقَالَ : أَيُّهَا
النَّاسُ ! هَؤُلَاءِ عُمَّالِي الَّذِينَ أَعْتَمِدْتُمْ ؛
فَإِنْ أَحْبَبْتُمْ عَزَلْتُهُمْ وَوَلَّيْتُ مَنْ تُحِبُّونَ .

قَالَ : فَتَكَلَّمْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (رضي الله عنه)
وَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ! إِنَّ الْحَقَّ ثَقِيلٌ مُرٌّ ،
وَأَنْتَ رَجُلٌ إِذَا صَدِقتْ
سَخَطَتْ وَإِذَا كُذِبَتْ رَضِيتْ ، وَقَدْ بَلَغَ النَّاسُ
عَنْكَ أُمُورَ تَرْكُهَا خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْإِقَامَةِ

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 346 .

عَلَيْهَا ، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا عُثْمَانُ ، وَتُبْ إِلَيْهِ
مِمَّا يَكْرَهُهُ النَّاسُ مِنْكَ .

Bunun üzerine Kufe ahalisinden on bin kişi ona biat etti. Eşter, süvari olarak gizlice Medine veya Mekke yoluna doğru ilerledi ve Vakisa'da Said'le karşılaştı. Ona durumu bildirdi ve böylece o da Medine'ye döndü.

Eşter (daha sonra) Osman'a şöyle yazdı: Allah'a yemin olsun ki biz senin işini bozmak için adamının girişine engel olmadık. Aramızdaki kötü davranışı ve bize yönelik şiddet içeren işkenceleri nedeniyle bunu yaptık. O halde (Said dışında) yönetimin için kimi istiyorsan bize gönderebilirsin.

Osman da onlara şöyle cevap yazdı: Ömer b. Hattab dönemindeki yöneticinize bakın ve (o dönemin valisi kimse) yönetimi ona bırakın.

O dönemde Ebu Musa Eş'arî'nin vali olduğunu görünce yönetimi ona bıraktılar.¹

5/2

OSMAN'IN TÜM ŞEHİRLERDEKİ VALİLERİNİ HUZURUNDA TOPLAMASI

1178-el-Futuh: Osman, tüm valilerine haber gönderdi ve onları tüm şehirlerden huzuruna çağırttı. Daha sonra onları topladı ve Resulullah'ın (s.a.a) ashabına dönerek dedi ki: Ey insanlar! Bunlar, benim kendilerine güvendiğim valilerimdir. İstiyorsanız onları azledeyim ve sizin istediklerinizi görevlendireyim.

Ali b. Ebu Talib (a.s) söze başladı ve dedi ki: Ey Osman! Şüphesiz hak ağırdır, acıdır; batıl ise hafif. Sen, doğru söylendiğinde öfkelenen ve yalan söylendiğinde hoşnut olan bir adamsın. Senden halka öyle işler ulaşmıştır ki senin için onlardan vaz geçmek, onlara ayak direktmekten daha hayırlıdır. O halde ey Osman, Allah'tan kork

¹-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.346.

da halkın senden yana rahatsızlık duyduğu şeylerden dolayı tövbe et!

قَالَ : ثُمَّ تَكَلَّمَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ فَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ! إِنَّ النَّاسَ قَدْ سَفَّهوكَ وَكَرِهوكَ لِهَذِهِ الْيَدَعِ وَالْأَحْدَاثِ الَّتِي أَحْدَثْتَهَا وَلَمْ يَكُونُوا يَعْهَدُونَهَا ، فَإِنْ تَسْتَقِيمَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ ، وَإِنْ أَبَيْتَ لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ أَضَرَّ بِذَلِكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِنْكَ .

قَالَ : فَغَضِبَ عُثْمَانُ ثُمَّ قَالَ : مَا تَدْعُونِي وَلَا تَدْعُونَ عَتَبِي ، مَا أَحْدَثْتُ حَدَثًا ، وَلَكِنَّكُمْ تُفْسِدُونَ عَلَيَّ النَّاسَ ، هَلُمَّ يَا بَنَ الْخَضْرَمِيَّةِ ! مَا هَذِهِ الْأَحْدَاثُ الَّتِي أَحْدَثْتُ ؟

فَقَالَ طَلْحَةُ : إِنَّهُ قَدْ كَلَّمَكَ عَلِيٌّ مِنْ قَبْلِي ، فَهَلَا سَأَلْتَهُ عَنْ هَذِهِ الْأَحْوَالِ الَّتِي أَحْدَثْتُ فَيُخَيِّرُكَ بَهَا .

ثُمَّ قَامَ طَلْحَةُ فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِ عُثْمَانَ ، وَجَعَلَ يُدَبِّرُ رَأْيَهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ أَيْرُؤُ غَمَالَهُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ أَمْ يَعَزِّلُهُمْ وَيُوَلِّي غَيْرَهُمْ ؟¹ .

5/3

الدَّعْوَةُ إِلَى الْخُرُوجِ

5/3-1

دَعْوَةُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ مِنَ الْآفَاقِ

1179 . تاريخ الطبري عن عبد الرحمن بن يسار : لَمَّا رَأَى النَّاسُ مَا صَنَعَ عُثْمَانُ كَتَبَ مَنْ بِالْمَدِينَةِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) إِلَى مَنْ بِالْآفَاقِ مِنْهُمْ - وَكَانُوا قَدْ تَفَرَّقُوا فِي الثُّغُورِ - : إِنَّكُمْ إِنَّمَا خَرَجْتُمْ أَنْ تُجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ تَطْلُبُونَ دِينَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) ;

1 . الفتوح : ج 2 ص 395 وراجع أنساب الأشراف: ج 6 ص 156 .

فَإِنَّ دِينَ مُحَمَّدٍ قَدْ أَفْسَدَ مِنْ خَلْفِكُمْ وَتَرَكْ ، فَهَلُمُّوا
فَأَقِمْوَا دِينَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) .

Daha sonra Talha b. Ubeydullah söze başladı ve dedi ki: Ey Osman! Çıkardığın şu bidatler ve insanların daha önce görmedikleri şu yeni icraatların yüzünden halk seni beyinsiz belledi ve senden rahatsız oldu. Eğer doğru yola gelersen bu, senin için en hayırlısıdır ve eğer imtina edersen dünyada da ahirette de sana senden daha zararlı biri olmayacaktır!

Bunun üzerine Osman gazaplandı ve dedi ki: Benden vazgeçmiyorsunuz, serzeniş etmekten de geri kalmıyorsunuz! Ben bidat çıkarmadım. Fakat siz halkı bana karşı kışkırtıyorsunuz. Ey Hazremiye'nin oğlu (Talha)! Söyle bakalım; neymiş benim çıkardığım bidatler?

Talha dedi ki: Benden önce Ali seninle konuştu. Çıkardığın bidatlerin neler olduğunu ona sorsaydın ya! Bunların ne olduğunu o sana bildirirdi.

Daha sonra Talha ayağa kalkarak Osman'ın yanından ayrıldı. (Osman) da kendi kendine "Acaba valileri görevlerinin başına geri mi göndersem, yoksa onları azledip de yerlerine başkalarını mı atasam?" diye düşünmeye başladı.¹

5/3

AYAKLANMA ÇAĞRISI

5/3-1

Her Yandaki Peygamber Ashabını Davet

1179-Tarih-i Taberî [Abdurrahman b. Yesar'dan]: Halk, Osman'ın yaptıklarını görünce Peygamber'in (s.a.a) ashabından Medine'de bulunanlar, sınırlarda dağınık halde yaşayan sahabelere şöyle yazdılar: Sizler, Allah yolunda cihat etmek ve Muhammed'in (s.a.a) dininden yana taraf olmak için buradan ayrıldınız. Hiç şüphesiz sizin ardınızda

¹el-Fütuh, c.2, s.395. Bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.156.

Muhammed'in (s.a.a) dini bozulmuş ve terk edilmiştir. O halde çabuk gelin de Muhammed'in (s.a.a) dinini doğrultun!

فَأَقْبَلُوا مِنْ كُلِّ أَفُقٍ حَتَّى قَتَلُوهُ¹ .

5/3-2

كِتَابُ طَلْحَةَ إِلَى أَهْلِ مِصْرَ

1180 . الإمامة والسياسة - في ذكر
كِتَابِ طَلْحَةَ إِلَى أَهْلِ مِصْرَ لِاجْتِمَاعِهِمْ لِقَتْلِ
عُثْمَانَ - :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ،
مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ وَبَقِيَّةِ الشُّورَى ، إِلَى
مَنْ بِمِصْرَ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ .

أَمَّا بَعْدُ : أَنْ تَعَالَوْا إِلَيْنَا وَتَدَارِكُوا
خِلَافَةَ رَسُولِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ يُسَلَبَهَا أَهْلُهَا ؛ فَإِنَّ
كِتَابَ اللَّهِ قَدْ بُدِّلَ ، وَسُنَّةَ رَسُولِهِ قَدْ غُيِّرَتْ ،
وَأَحْكَامُ الْخَلِيفَتَيْنِ قَدْ بُدِّلَتْ .

فَنُنِشِدُ اللَّهَ مَنْ قَرَأَ كِتَابَنَا مِنْ بَقِيَّةِ أَصْحَابِ
رَسُولِ اللَّهِ وَالتَّابِعِينَ بِإِحْسَانٍ إِلَّا أَقْبَلَ إِلَيْنَا ،
وَأَخَذَ الْحَقَّ لَنَا ، وَأَعْطَانَاهُ .

فَأَقْبِلُوا إِلَيْنَا إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، وَأَقِيمُوا الْحَقَّ عَلَى الْمِنْهَاجِ
الْوَاضِحِ الَّذِي فَارَقْتُمْ عَلَيْهِ نَبِيَّكُمْ ، وَفَارَقَكُمْ
عَلَيْهِ الْخُلَفَاءُ .

غُلِبْنَا عَلَى حَقِّنَا وَاسْتَوْلَى عَلَى قِيَّئِنَا ،
وَحِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ أَمْرِنَا ، وَكَانَتْ الْخِلَافَةُ بَعْدُ
نَبِيِّنَا خِلَافَةً نُبُوَّةٍ وَرَحْمَةٍ ، وَهِيَ الْيَوْمَ مُلْكُ

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 367 ، الكامل في التاريخ :
ج 2 ص 287 ، شرح نهج البلاغة : ج 2 ص 149 كلاهما نحوه .

عَضُوضٌ ، مَنْ غَلَبَ عَلَى شَيْءٍ أَكَلَهُ¹ .

Onlar da dört bir yandan geldiler; derken Osman'ı öldürdüler.²

5/3-2

Talha'nın Mısırlılara Gönderdiği Mektup

1180-el-İmame ve's-Siyase [Talha'nın, Osman'ı öldürmek üzere toplanmalarını sağlamak amacıyla Mısırlılara yazdığı mektubunda]: Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. İlk muhacirlerden ve şurânın geri kalan neferlerinden Mısır'da ikamet eden ashap ve tabiine...

Bize doğru gelin ve Resulullah'ın (s.a.a) hilafetini, ona layık olanlardan alınmadan önce elde edin. Hiç şüphesiz Allah'ın kitabı ötekileştirilmiş, Resulünün sünneti değiştirilmiş ve önceki iki halifenin hükümleri başkalaştırılmıştır.

Resulullah'ın ashabından ve onların iyi tabiinlerinden her kim bizim bu mektubu okursa Allah aşkına bize doğru gelsin de hakkımızı (onlardan) alıp bize versin.

Eğer Allah'a ve ahiret gününe imanınız varsa bize doğru gelin de hakkı, Peygamberiniz ve halifeler sizden ayrıldığında nasıl bırakmış larsa, siz de aynı şekilde açık yöntem üzere onu doğrultun.

Hakkımızı ele geçirmişler, Beytül mâl'den olan payımıza musallat olmuşlar ve bizimle işimiz arasına engel koymuşlardır. Peygamberimizden sonraki hilafet, Peygamber (s.a.a) hilafetiydi, rahmet idi. Ancak şimdi zulüm saltanatı olmuştur;

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 53 .

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.367; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.287; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.149.

kim bir şey elde edecek olsa, onu yiyor.¹

5/3-3

تَحْرِیضُ عَائِشَةَ

1181 . تاریخ اليعقوبي : كَانَ بَيْنَ عُثْمَانَ وَعَائِشَةَ مُنَافَرَةً ; وَذَلِكَ أَنَّهُ نَقَصَهَا مِمَّا كَانَ يُعْطِيهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَصَيَّرَهَا أَسْوَةً غَيْرَهَا مِنْ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ، فَإِنَّ عُثْمَانَ يَوْمًا لَيَخْطُبُ ، إِذْ دَلَّتْ عَائِشَةُ قَمِيصَ رَسُولِ اللَّهِ ، وَنَادَتْ : يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ ! هَذَا جِلْبَابُ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ يَبَلْ ، وَقَدْ أَبْلَى عُثْمَانُ سُنَّتَهُ ! فَقَالَ عُثْمَانُ : رَبِّ اصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ إِنَّ كَيْدَهُنَّ عَظِيمٌ² .

1182 . الفتوح : كَانَتْ عَائِشَةُ تُحَرِّضُ عَلَى قَتْلِ عُثْمَانَ جَهْدَهَا وَطَاقَتَهَا ، وَتَقُولُ : أَيُّهَا النَّاسُ ! هَذَا قَمِيصُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَمْ يَبَلْ وَبُلِيَتْ سُنَّتُهُ ، أَقْتُلُوا نَعَثَلًا ، قَتَلَ اللَّهُ نَعَثَلًا³ .

1183 . الجمل عن الحسن بن سعد : رَفَعَتْ عَائِشَةُ وَرَقَةً مِنَ الْمُصْحَفِ بَيْنَ عَوْدَتَيْنِ مِنْ وَرَاءِ حَجَلَتِهَا ، وَعُثْمَانُ قَائِمٌ ، ثُمَّ قَالَتْ : يَا عُثْمَانُ ! أَقِمْ مَا فِي هَذَا الْكِتَابِ . فَقَالَ : لَتَنْتَهِنَّ عَمَّا أَنْتَ عَلَيْهِ أَوْ لَا دُخْلَنَ عَلَيْكَ جَمَرُ النَّارِ . فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : أَمَا وَاللَّهِ ، لَئِنْ فَعَلْتَ ذَلِكَ بِنِسَاءِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) لَيَلْعَنُكَ

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.53.

2 . تاریخ اليعقوبي : ج 2 ص 175 .

3 . الفتوح : ج 2 ص 421 ، شرح نهج البلاغة : ج 20 ص 22

وراجع الأمالي للطوسي : ص 714 ح 1517 والمسترشد : ص 222 ح 64 .

اللَّهُ وَرَسُولُهُ ، وَهَذَا قَمِيصُ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ يَتَغَيَّرْ ،
وَقَدْ غَيَّرْتُ سُنَّتَهُ يَا نَعْتَلُ¹ .

5/3-3

Ayşe'nin Kışkırtmaları

1181-Tarih-i Yakubî: Osman ile Ayşe arasında düşmanlık vardı. Bunun sebebi ise Osman'ın, Ömer'in Ayşe'ye verdiği payı azaltması ve onun payını Resulullah'ın diğer eşleri ile aynı seviyeye getirmesi idi.

Osman'ın hutbe okuduğu bir gün Ayşe, Resulullah'ın (s.a.a) gömleğini göstererek şöyle feryat etti: Ey Müslümanlar topluluğu! Bu, Resulullah'ın üzerine giydiği elbisedir ve henüz eskimemiştir. Ancak Osman onun sünnetini eskitti!

Bunun üzerine Osman dedi ki: Rabbim! Onların tuzağını benden çevir; doğrusu onların tuzağı pek büyüktür.²

1182-el Futuh: Ayşe, tüm gücüyle ve gayet ciddi şekilde Osman'ın öldürülmesi yönünde insanları kışkırtıyor ve şöyle diyordu: Ey insanlar! Bu, Resulullah'ın gömleğidir ve henüz eskimemiştir. Fakat onun sünneti eskitilmiştir. O halde şu ahmak ihtiyarı öldürün! Allah bu ahmak ihtiyarı öldürsün!³

1183-el-Cemel [Hasan b. Sâd'dan]: Osman'ın ayakta olduğu bir sırada Ayşe perde arkasından iki çubuk arasında bulunan bir Mushaf yaprağını kaldırdı ve "Ey Osman, bu kitapta ne varsa yerine getir!" dedi.

Osman: Ya içinde bulunduğun bu hareketlerden vazgeçersin ya da üzerine ateş topu yağdırırım, diye çıkıştı.

Bunun üzerine Ayşe şöyle dedi: Şunu iyi bil ki, vallahi eğer

1 . الجمل : ص 147 .

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.175.

3-el-Futuh, c.2, s.421; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.20, s.22. Ayrıca bkz: Emali, Şeyh Tusî, s.714, h.1517; el-Müsterşed, s.222, h.64.

Peygamberin kadınlarına bunu yapacak olursan, Allah da Resülü de sana lanet eder! Bu, Resulullah'ın gömleğidir ve henüz değişmemiştir. Fakat sen, ey ahmak ihtiyar; onun sünnetini değiştirdin!¹

1184 . الجمل عن حكيم بن عبد الله : دَخَلْتُ يَوْمًا بِالْمَدِينَةِ الْمَسْجِدَ ، فَإِذَا كَفُّ مُرْتَفِعَةٌ وَصَاحِبُ الْكَفِّ يَقُولُ : أَيُّهَا النَّاسُ ! الْعَهْدُ قَرِيبٌ ، هَاتَانِ نَعْلَا رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَقَمِيصُهُ ، كَأَنِّي أَرَى ذَلِكَ الْقَمِيصَ يَلُوحُ وَإِنَّ فِيكُمْ فِرْعَوْنَ هَذِهِ الْأُمَّةُ ؛ فَإِذَا هِيَ عَائِشَةُ ، وَعُثْمَانُ يَقُولُ لَهَا : أَسْكُتِي ، ثُمَّ يَقُولُ لِلنَّاسِ : إِنَّهَا امْرَأَةٌ ، وَعَقْلُهَا غَقْلُ النِّسَاءِ ؛ فَلَا تُصْغُوا إِلَى قَوْلِهَا ² .

1185 . المصنّف عن أبي كعب الحارثي : أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ ، فَتَقَدَّمَ عُثْمَانُ فَصَلَّى ، فَلَمَّا كَبَّرَ قَامَتِ امْرَأَةٌ مِنْ حُجَرَتِهَا ، فَقَالَتْ : أَيُّهَا النَّاسُ ! اسْمَعُوا . قَالَ : ثُمَّ تَكَلَّمَتْ ، فَذَكَرَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَمَا بَعَثَهُ اللَّهُ بِهِ ، ثُمَّ قَالَتْ : تَرَكْتُمْ أَمْرَ اللَّهِ ، وَخَالَفْتُمْ رَسُولَهُ — أَوْ نَحْوَ هَذَا — ثُمَّ صَمَتَتْ فَتَكَلَّمَتْ أُخْرَى مِثْلَ ذَلِكَ ، فَإِذَا هِيَ عَائِشَةُ وَخَفِضَتْهُ .

قَالَ : فَلَمَّا سَلَّمَ عُثْمَانُ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : إِنَّ هَاتَانِ الْفَتَاتَانِ فَتَنَتَا النَّاسَ فِي صَلَاتِهِمْ ، وَإِلَّا تَنْتَهَيَانِ أَوْ لَا سُبُّنَكُمَا مَا حَلَّ لِي السَّبَابُ ، وَإِنِّي لِأَصْلِكُمَا لَعَالِمٌ .

قَالَ : فَقَالَ لَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ : أَتَقُولُ هَذَا لِحَبَائِبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ ! قَالَ : وَفِيمَا أَنْتَ ! وَمَا هَاهُنَا ؟ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى سَعْدٍ عَامِدًا إِلَيْهِ . قَالَ : وَانْسَلَّ سَعْدٌ ³ .

1-el-Cemel, s.147.

2 . الجمل : ص147 .

3 . المصنّف لعبد الرزّاق : ج11 ص355 ح20732 ، شرح نهج البلاغة : ج9 ص5 .

1186 . شرح نهج البلاغة : أقوال عائشة فيه
[أي في عثمان] مَعْرُوفَةٌ وَمَعْلُومَةٌ ، وإخراجُها
قَمِيصَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَهِيَ تَقُولُ : هذا
قَمِيصُهُ لَمْ يَبَلْ وَقَدْ أَبْلَى عُثْمَانُ سُنَّتَهُ ، إِلَى غَيْرِ
ذَلِكَ مِمَّا لَا يُحْصَى كَثَرَةً¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 9 .

1184-el-Cemel [Hekim b. Abdullah'tan]: Bir gün Medine'de mescide girdim. Bir el havaya kalkmıştı ve bu elin sahibi şöyle diyordu: Ey insanlar! Peygamberin dönemi yakındır. Bunlar onun terlikleri ve şu da onun gömleğidir; henüz parlaklığı kaybolmamıştır. Ancak aranızda bu ümmetin Firavunu ortaya çıkmış!

Derken onun Ayşe olduğunu anladım. Osman ona "Kes sesini!" diye çıkışıyordu. Sonra da halka dönerek dedi ki: O bir kadındır ve aklı tıpkı diğer kadınlar gibidir; söylediklerine kulak asmayın!¹

1185-el-Musannef [Ebu Kâb el-Harisî'den]: Namaza duruldu. Osman öne geçti ve namaza başladı. Tekbir getirdiği sırada bir kadın odasından öne çıkarak "Ey insanlar, dinleyin hele!" diye seslendi. Sonra da konuşmaya başladı. Resulullah'tan (s.a.a) ve onun risaletinden söz etti. Ardından şöyle dedi: Sizler Allah'ın emrini terk ettiniz ve Resulüne muhalefette bulundunuz (veya buna benzer bir söz söyledi). Sonra sustu ve diğer bir kadın onun gibi konuştu. Bu ikisi Ayşe ile Hafsa'ydı.

Osman namazın selamını verince halka dönerek dedi ki: Şu iki fitneci, insanları namazlarında şüpheye düşürdü. Siz ikiniz; ya bundan vazgeçersiniz ya da bana helal olan bir sövüşle size söverim; zira ben sizin kökünüzü bilirim!

Sâd b. Ebi Vakkas: "Resulullah'ın (s.a.a) sevgililerine karşı nasıl böyle konuşabilirsin?" diye araya girince Osman "Sana ne? Hem sen burada ne arıyorsun?" diye çıkıştı. Sonra da Sâd'ın üzerine yürüdü. Fakat Sâd oradan kaçtı.²

1186-Şerh-i Nehcü'l-Belaga: Ayşe'nin Osman hakkındaki sözleri meşhurdur ve herkesçe bilinir. Resulullah'ın (s.a.a) gömleğini çıkarak "Bu, onun gömleğidir, henüz eskimemiştir; ancak Osman onun sünnetini eskitti!" şeklindeki bu ve benzeri sözleri sayılamayacak kadar fazladır.³

1-el-Cemel, s.147.

2-el-Musannef, Abdurrezzak, c.11, s.255, No: 20732; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.5.

3-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.9.

1187 . العقد الفريد : دَخَلَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ عَلَى عَائِشَةَ ، فَقَالَتْ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! لَوْ رَأَيْتَنِي يَوْمَ الْجَمَلِ وَقَدْ نَفَذْتَ الْيَصَالُ هَوْدَجِي حَتَّى وَصَلَ بَعْضُهَا إِلَى جِلْدِي .

قَالَ لَهَا الْمُغِيرَةُ : وَدِدْتُ وَاللَّهِ أَنْ بَعْضُهَا كَانَ قَتَلَكَ .

قَالَتْ : يَرْحَمُكَ اللَّهُ ، وَلِمَ تَقُولُ هَذَا ؟

قَالَ : لَعَلَّهَا تَكُونُ كَفَّارَةً فِي سَعِيكَ عَلَى عُثْمَانَ¹ .

5/3-4

تَحْرِيفُ طَلْحَةَ

1188 . تاريخ المدينة عن عوف : كَانَ أَشَدُّ الصُّحَابَةِ عَلَى عُثْمَانَ ، طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ² .

1189 . العقد الفريد عن ابن سيرين : لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) أَشَدَّ عَلَى عُثْمَانَ مِنْ طَلْحَةَ³ .

1190 . شرح نهج البلاغة عن عبيد بن حارثة : سَمِعْتُ عُثْمَانَ وَهُوَ يَخْطُبُ ، فَأَكَبَّ النَّاسُ حَوْلَهُ ، فَقَالَ : إَجْلِسُوا يَا أَعْدَاءَ اللَّهِ ! فَصَاحَ بِهِ طَلْحَةُ : إِنَّهُمْ لَيْسُوا بِأَعْدَاءِ اللَّهِ ، لَكِنَّهُمْ عِبَادُهُ ، وَقَدْ قَرَأُوا كِتَابَهُ⁴ .

1 . العقد الفريد : ج 3 ص 300 وراجع الجمل : ص 381 .

2 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1169 وراجع الجمل : ص 306 .

3 . العقد الفريد : ج 3 ص 303 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 201 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 9 وزاد في صدره : «الظاهر المعروف أنه . . .» .

4 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 17 .

1187-el-İkdu'l-Ferid: Mugayre b. Şûbe, Ayşe'nin yanına geldi. Ayşe dedi ki: Ey Abdullah'ın babası! Cemel günü keşke görseydin; o gün oklar, (içinde oturduğum) kecevemi delmiş, hatta bazıları derime kadar ulaşmıştı.

Mugayre: Vallahi onlardan birinin seni öldürmesini çok isterdim!

Ayşe: Allah sana rahmet etsin, neden böyle söylüyorsun?

Mugayre: Belki Osman aleyhindeki çabalarının kefareti olurdu.¹

5/3-4

Talha'nın Kışkırtmaları

1188-Tarih-i Medine [Avftan]: Talha b. Ubeydullah, Osman'a karşı sahabelerin en şiddetlisiydi.²

1189-el-İkdu'l-Ferid [İbn-i Sirin'den]: Peygamber'in (s.a.a) sahabeleri arasında Osman'a karşı Talha'dan daha şiddetlisi yoktu.³

1190-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Ubeyd b. Harise'den]: Osman'ın hutbe okuduğunu duydum; insanlar etrafına toplanmışlardı. (Osman) "Oturun ey Allah'ın düşmanları!" deyince Talha araya girerek "Onlar Allah'ın düşmanları değil, kullarıdır; O'nun kitabını okumuşlardır!" diye bağırırdı.⁴

1-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.300. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.381.

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1169. Ayrıca bkz: el-Cemel, s.306.

3-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.303, Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.201; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.9.

4-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.17.

1191 . شرح نهج البلاغة عن محمد بن سليمان : كَانَ [طَلْحَةَ] لَا يَشْكُ أَنَّ الْأَمْرَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ لِوُجُوهِ ، مِنْهَا : سَابِقَتُهُ . وَمِنْهَا : أَنَّهُ ابْنُ عَمِّ لِأَبِي بَكْرٍ ، وَكَانَ لِأَبِي بَكْرٍ فِي نَفْسِ أَهْلِ ذَلِكَ الْعَصْرِ مَنْزِلَةٌ عَظِيمَةٌ أَعْظَمُ مِنْهَا الْآنَ . وَمِنْهَا : أَنَّهُ كَانَ سَمِحاً جَوَاداً ، وَقَدْ كَانَ نَارِزَ عُمَرَ فِي حَيَاةِ أَبِي بَكْرٍ ، وَأَحَبُّ أَنْ يُقَوِّضَ أَبُو بَكْرٍ الْأَمْرَ إِلَيْهِ مِنْ بَعْدِهِ ، فَمَا زَالَ يَفْتَلُ فِي الذُّرُورَةِ وَالْغَارِبِ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ ، وَيُنَكِّرُ لَهُ الْقُلُوبَ ، وَيُكَدِّرُ عَلَيْهِ النَّفُوسَ ، وَيُغْرِي أَهْلَ الْمَدِينَةِ وَالْأَعْرَابَ وَأَهْلَ الْأَمْصَارِ بِهِ .

وَسَاعَدَهُ الزُّبَيْرُ ، وَكَانَ أَيْضاً يَرْجُو الْأَمْرَ لِنَفْسِهِ ، وَلَمْ يَكُنْ رَجَاؤُهُمَا الْأَمْرَ بَدُونِ رَجَاءِ عَلِيٍّ ، بَلْ رَجَاؤُهُمَا كَانَ أَقْوَى ؛ لِأَنَّ عَلِيّاً دَحَضَهُ الْأَوْلَانِ وَأَسْقَطَاهُ ، وَكَسَرَا نَامُوسَهُ بَيْنَ النَّاسِ ، فَصَارَ نَسِياً مَنْسِياً ، وَمَاتَ الْأَكْثَرُ مِمَّنْ يَعْرِفُ خَصَائِصَهُ الَّتِي كَانَتْ فِي أَيَّامِ النُّبُوَّةِ وَفَضْلُهُ .

وَنَشَأَ قَوْمٌ لَا يَعْرِفُونَهُ وَلَا يَرَوْنَهُ إِلَّا رَجُلًا مِنْ غُرَضِ الْمُسْلِمِينَ ، وَلَمْ يَبْقَ لَهُ مِمَّا يَمُتُّ بِهِ إِلَّا أَنَّهُ ابْنُ عَمِّ الرَّسُولِ ، وَزَوْجُ ابْنَتِهِ ، وَأَبُو سِبْطِيهِ ، وَنُسِيَ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ كُلُّهُ ، وَاتَّفَقَ لَهُ مِنْ بُغْضِ قُرَيْشٍ وَانْجِرَافِهَا مَا لَمْ يَتَّفِقْ لِاحِدٍ .

وَكَانَتْ قُرَيْشٌ بِمِقْدَارِ ذَلِكَ الْبُغْضِ تُحِبُّ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ ؛ لِأَنَّ الْأَسْبَابَ الْمَوْجِبَةَ لِبُغْضِهِمْ لَمْ تَكُنْ مَوْجُودَةً فِيهِمَا ، وَكَانَا يَتَأَلَّفَانِ قُرَيْشاً فِي أَوَاخِرِ أَيَّامِ عُثْمَانَ ، وَيَعِدَانِهِمْ بِالْعَطَاءِ وَالْإِفْضَالِ ، وَهُمَا عِنْدَ أَنْفُسِهِمَا وَعِنْدَ النَّاسِ

خَلِيفَتَانِ بِالْقُوَّةِ لَا بِالْفِعْلِ ; لِأَنَّ عُمَرَ نَصَّ
عَلَيْهِمَا ، وَارْتَضَاهُمَا لِلْخِلَافَةِ¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 28 .

1191-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [Muhammed b. Süleyman'dan]: Talha, bazı sebeplerden dolayı, Osman'dan sonra hükümetin kendisine ulaşacağından kuşku duymuyordu. (İslam'daki) sabıkası, kendi dönemindeki insanların gözünde hâlihazırdaki konumundan daha üstün bir konuma sahip olan Ebubekir'in amcasının oğlu olması, eli açıklığı ve cömertliği bu sebeplerden bazılarıydı.

Yine, Ebubekir zamanında Ömer'le çekişme hâlindeydi ve Ebubekir'in, kendisinden sonra hilafeti ona bırakmasını arzu ediyordu. Bu yüzden Osman aleyhinde daima bir şeyler uyduruyor, onları yayıyor, kalpleri ona karşı düşmanlıkla dolduruyor ve insanların ona kötü bakmalarına neden oluyordu. Ayrıca Medine ahalisini, bedevileri ve şehirlerde bulunan halkı ona karşı kıskırtıyordu.

Zübeyr ona yardım ediyordu. O da aynı şekilde hilafeti kendisi için ümit ediyordu. İkisinin hilafete olan ümitleri Ali'nin ümidinden az değildi. Hatta onların ümidi daha güçlüydü. Zira önceki iki halife, Ali'yi kenara itmiş, ayağını kaydırmış ve halk arasındaki hürmetini kırmıştı. Böylece o, hatırlardan silinmiş, unutulmuştu. Peygamber dönemindeki özelliklerini ve faziletlerini bilenlerin çoğu da ölmüştü. Geriden gelen halk ise onu yeterince tanımıyordu. Onu, sadece Müslümanların arasından biri olarak görüyorlardı. Meziyetini yükseltecek şey olarak ise sadece Peygamberin amcası oğlu olduğu, onun kızının eşi ve iki torununun babası olduğu kalmıştı. Bunun dışındaki her şey unutulmuştu. Kureyş, onunla düşmanlıkta ve halkı ondan saptırmada öylesine ittifak etmişti ki onun dışında başka hiç kimse için böylesine ittifakları olmamıştı.

Öte yandan Kureyş, (en az) Ali'ye duydukları düşmanlık kadar Talha ile Zübeyr'i seviyordu. Çünkü ona nefretlerini gerektiren sebepler, bu ikisinde yoktu. Ayrıca bu ikisi, Osman'ın son günlerinde Kureyş'le iyi anlaşıyordu. Onlara bağış ve hediye vaat ediyorlardı. Dolayısıyla Talha ile Zübeyr her ne kadar fiilen halife değillerdiyse de hem kendilerine göre hem de halkın nezdinde geleceğin halifeleriydiler. Nitekim Ömer de bu ikisini açıklamış ve hilafet için onları beğenmişti.¹

1-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.9, s.28.

5/3-5

تَأْلِيْبُ عَمْرٍو بِنِ الْعَاصِ

1192 . أُسْدُ الْغَابَةِ : لَمَّا اسْتَعْمَلَهُ [أَي عَبْدَ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ] عُثْمَانُ عَلَى مِصْرَ وَغَزَلَ عَنْهَا عَمْرُوًّا جَعَلَ عَمْرُو يَطْعُنُ عَلَى عُثْمَانَ ، وَيُؤَلِّبُ عَلَيْهِ ، وَيَسْعَى فِي إِفْسَادِ أَمْرِهِ¹ .

1193 . تَارِيخُ الطَّبْرِيِّ عَنْ أَبِي عَوْنٍ مَوْلَى الْمِصْرِيِّ : كَانَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ عَلَى مِصْرَ عَامِلًا لِعُثْمَانَ ، فَغَزَلَهُ عَنِ الْخَرَاجِ وَاسْتَعْمَلَهُ عَلَى الصَّلَاةِ ، وَاسْتَعْمَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ عَلَى الْخَرَاجِ ، ثُمَّ جَمَعَهُمَا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ ، فَلَمَّا قَدِمَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ الْمَدِينَةَ جَعَلَ يَطْعُنُ عَلَى عُثْمَانَ .

فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ يَوْمًا عُثْمَانُ خَالِيًا بِهِ ، فَقَالَ : يَا بَنَ النَّابِغَةِ مَا أَسْرَعَ مَا قَمِلَ جُرْبَانُ جُبَّتِكَ ! إِنَّمَا عَهْدُكَ بِالْعَمَلِ عَامًا أَوَّلَ ، أَتَطْعُنُ عَلَيَّ وَتَأْتِينِي بِوَجْهِ ، وَتَذْهَبُ عَنِّي بِآخِرٍ ؟ وَاللَّهِ لَوْلا أَكَلْتُ مَا فَعَلْتَ ذَلِكَ . قَالَ : فَقَالَ عَمْرُو : إِنَّ كَثِيرًا مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ وَيَنْقُلُونَ إِلَى وُلَاتِهِمْ بَاطِلٌ ، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِي رَعِيَّتِكَ . فَقَالَ عُثْمَانُ : وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَعْمَلْتُكَ عَلَى ظَلْعِكَ وَكَثْرَةِ الْقَالَةِ فِيكَ

فَخَرَجَ عَمْرُو مِنْ عِنْدِ عُثْمَانَ وَهُوَ مُحْتَقِدٌ عَلَيْهِ ، يَأْتِي عَلَيْهِ مَرَّةً فَيُؤَلِّبُهُ عَلَى عُثْمَانَ ، وَيَأْتِي الزُّبَيْرَ مَرَّةً فَيُؤَلِّبُهُ عَلَى عُثْمَانَ ،

1 . أُسْدُ الْغَابَةِ : ج 3 ص 261 الرقم 2976 .

وَيَأْتِي طَلْحَةَ مَرَّةً فَيُؤَلِّبُهُ عَلَى عُثْمَانَ ، وَيَعْتَرِضُ
الْحَاجَّ فَيُخَيِّرُهُمْ بِمَا أَحَدَتْ عُثْمَانُ .

5/3-5

Amr b. As'ın Kışkırtmaları

1192-Usdu'l-Gabe: Osman, Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh'i Mısır'a vali olarak atadı ve Amr'ı oradan azletti. Bunun üzerine Amr, Osman'a itiraz etmeye başladı. (Halkı) sürekli onun aleyhine kışkırtıyor, işini bozmak için çaba sarf ediyordu.¹

1193-Tarih-i Taberî [Misver'in azatlı kölesi Ebu Avn'den]: Amr b. As, Osman'ın Mısır'daki valisiydi. Osman, onu vergi toplama görevinden aldı ve namaz kıldırmakla görevlendirdi. Vergi işine de Abdullah b. Sâd'ı atadı. Sonra hem vergi hem de namaz kıldırma işini Abdullah b. Sâd'a bıraktı. Bu yüzden Amr b. As Medine'ye geldiğinde Osman'ı kötülemeye başladı.

Bir gün Osman ona haber gönderdi ve kendisiyle yalnız görüşüp dedi ki: Ey Nabiga'nın oğlu! Cübbenin yakası ne de çabuk kirlendi! Senin işin ilk yıld. Sen beni kötülüyor; bana farklı bir yüzle gelip farklı bir yüzle mi gidiyorsun? Allah'a yemin olsun, eğer menfaatin olmasaydı bunu yapmazdın!

Amr dedi ki: Halkın söyledikleri ve kendi hâkimlerine naklettikleri şeylerin çoğu doğru değildir. Ey müminlerin emiri! Halkın konusunda Allah'tan sakın!

Osman: Allah'a yemin olsun ki tüm sapkınlıklarına ve hakkında söylenen sözlere rağmen yine de ben seni görevlendirdim!..

Böylece Amr, Osman'ın yanından nefretle ayrıldı. Bazen Ali'nin (a.s) yanına gider, onu Osman'a karşı tahrik ederdi; bazen Zübeyr'e gider onu da Osman'a karşı kışkırtırdı; bazen de Talha'ya gider, onu da Osman'a karşı tahrik ederdi. Kimi zaman da hacıların yolu üzerinde durur, onlara Osman'ın yaptıklarını anlatırdı.

1-Usdu'l-Gabe, c.3, s.261, No: 2976.

فَلَمَّا كَانَ حَصْرُ عُثْمَانَ الْأَوَّلِ خَرَجَ مِنْ
الْمَدِينَةِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى أَرْضٍ لَهُ بِفِلَسْطِينَ
يُقَالُ لَهَا : السَّبْعُ ، فَنَزَلَ فِي قَصْرِ لَهُ
يُقَالُ لَهُ الْعَجْلَانُ . . . حَتَّى مَرَّ بِهِ رَاكِبٌ
آخَرُ فَنَادَاهُ عَمْرُو : مَا فَعَلَ
الرَّجُلُ - يَعْنِي عُثْمَانَ - ؟ قَالَ :
قُتِلَ . قَالَ : أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِذَا حَكَّكَتُ
قَرْحَةً نَكَأْتُهَا ، إِنْ كُنْتُ لَا حَرْصَ عَلَيْهِ ، حَتَّى
إِنِّي لَا حَرْصَ عَلَيْهِ الرَّاعِي فِي غَنَمِهِ فِي رَأْسِ
الْجَبَلِ¹ .

1194 . تاريخ المدينة عن غسان بن

عبد الحميد : كَانَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ مِنْ
أَشَدِّ النَّاسِ طَعْنًا عَلَى عُثْمَانَ ، وَقَالَ : وَاللَّهِ
لَقَدْ أَبْغَضْتُ عُثْمَانَ وَحَرَضْتُ عَلَيْهِ حَتَّى الرَّاعِي
فِي غَنَمِهِ ، وَالسَّقَايَةَ تَحْتَ قِرْبَتِهَا² .

1195 . الفتوح : دَخَلَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ

عَلَى عُثْمَانَ مُسْلِمًا ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ :
يَا بْنَ الْعَاصِ ! وَأَنْتَ أَيْضًا مِمَّنْ تَوَلَّيْتَ عَلَى
النَّاسِ فِيمَا بَلَغَنِي ، وَتَسْعَى فِي السَّاعِينَ
عَلَيَّ ، حَتَّى قَدْ أَضْرَمْتَهَا وَأَسْعَرْتَهَا ، ثُمَّ
تَدْخُلُ مُسْلِمًا عَلَيَّ ؟ !³

1196 . أنساب الأشراف : كَانَ عَمْرُو بْنُ

الْعَاصِ قَالَ لِعُثْمَانَ حِينَ حَضَرَ الْحِصَارَ

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 356 وراجع الإصابة : ج 6
ص 24 الرقم 7812 والغدير : ج 9 ص 138 .
2 . تاريخ المدينة : ج 3 ص 1089 .
3 . الفتوح : ج 2 ص 417 .

الأَوَّلَ : إِنَّكَ يَا عُثْمَانُ رَكِبْتَ بِالنَّاسِ
النَّهَابِيرَ فَاتَّقِ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ .
فَقَالَ لَهُ : يَا بَنَ النَّابِغَةِ ! وَإِنَّكَ لَمِمنَ
تُؤَلِّبُ عَلَيَّ الطَّغَامَ ; لِأَن عَزَلْتُكَ عَن مِصرَ .

Amr, Osman'ın ilk kuşatılma anında Medine'den çıktı. Filistin'deki Seb' denilen mezrasına ulaşınca orada bulunan Aclan adlı sarayına yerleşti... Ta ki (bir gün) yanından bir atlı geçerken "O adam (Osman) ne yaptı?" diye seslendi.

Adam: Öldürüldü, dedi.

Bunun üzerine Amr dedi ki: Ben Ebu Abdullah'ım. Bir yarayı kaşıdım mı onu açarım! İnsanları hep ona karşı tahrik ediyordum. Hatta dağın başındaki koyun sürüsünün çobanını bile ona karşı kışkırttım.¹

1194-Tarih-i Medine [Gassan b. Abdulhamîd'den]: Amr b. As, Osman'ı kötüleme konusunda insanların en şiddetlisiydi. Nitekim şöyle diyordu: Allah'a yemin olsun ki ben, Osman'a gazap etmiş, koyunları arasındaki çobanından kırbası altındaki su dağıtıcısına kadar herkesi ona karşı kışkırtmışım.²

1195-el-Fütuh: Amr b. As, Osman'ın yanına geldi ve selam verdi. Osman da ona dedi ki: Ey As'ın oğlu! Bana ulaşan habere göre sen, (aleyhimde) halka öncülük ediyor, bana karşı çaba içinde olanlarla da işbirliği yapıyorsun. Fitne ateşi çıkarıyor, onu alevlendiriyor (bir de utanmadan) gelip bana selam mı veriyorsun?³

1196-Ensabu'l-Eşraf: Osman için ilk muhasara gerçekleştiğinde Amr b. As ona dedi ki: Ey Osman; doğrusu sen halka çok zor işler yükledin. Allah'tan sakın ve O'na dön!

Osman ona dedi ki: Ey Nabiga'nın oğlu! Hiç kuşku yok ki sen, sırf seni Mısır valiliğinden azlettim diye ipe sapa gelmez insanları bana karşı kışkırtıyorsun!

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.356. Ayrıca bkz: *el-İsabe*, c.6, s.24, No: 7812; *el-Gadir*, c.9, s.138.

2-Tarih-i Medine, c.3, s.1089.

3-el-Fütuh, c.2, s.417.

فَخَرَجَ إِلَى فِلَسْطِينَ فَأَقَامَ بِهَا فِي مَا لَهُ هُنَاكَ ، وَجَعَلَ يُحَرِّضُ النَّاسَ عَلَى عُثْمَانَ حَتَّى رُعَاةَ الْغَنَمِ ، فَلَمَّا بَلَغَهُ مَقْتَلُهُ قَالَ : أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ، إِنِّي إِذَا حَكَاكَتُ قَرْحَةً نَكَأْتُهَا¹ .

1197 . تاريخ الطبري : لَمَّا بَلَغَ عَمْرُوًا قَتْلَ عُثْمَانَ قَالَ : أَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَتَلْتُهُ وَأَنَا بِوَادِي السَّبَاعِ ، مَنْ يَلِي هَذَا الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ ؟ إِنْ يَلِيهِ طَلْحَةُ فَهُوَ فَتَى الْعَرَبِ سَيِّبًا ، وَإِنْ يَلِيهِ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ فَلَا أَرَاهُ إِلَّا سَيَسْتَنْظِفُ الْحَقَّ ، وَهُوَ أَكْرَهُ مَنْ يَلِيهِ إِلَيَّ² .

5/3-6

وَصِيَّةُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ

1198 . أنساب الأشراف عن عثمان بن الشريد : ذُكِرَ عُثْمَانُ عِنْدَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : عَاجِلُوهُ قَبْلَ أَنْ يَتِمَادَى فِي مُلْكِهِ ، فَبَلَغَ ذَلِكَ عُثْمَانَ ، فَبَعَثَ إِلَى بَيْتِهِ كَانَ يُسْقَى مِنْهَا نَعْمُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 192 و ج 3 ص 70 عن عبد الوارث بن محرز ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 284 وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 357 و ص 360 وتاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 175 .

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 560 .

فَمَنْعَهُ إِيَّاهَا¹ .

Amr, daha sonra Filistin'e doğru yola çıktı. Orada kendisine ait mülküne yerleşti. İnsanları Osman'a karşı tahrik ediyordu. Hatta koyunlarının başındaki çobanları bile ona karşı kışkırtıyordu. Nihayet Osman'ın öldürüldüğü haberi ona ulaştığında "Ben Ebu Abdullah'ım; bir yarayı kaşındım mı onu açarım!" dedi.²

1197-Tarih-i Taberî: Osman'ın öldürüldüğü haberi Amr'a ulaşınca dedi ki: Ben, Ebu Abdullah'ım. Siba vadisinde olduğum halde onu ben öldürdüm. Ondan hükümeti devralacak kimdir artık? Eğer Talha hükümete gelirse, doğrusu o, başış konusunda Arap'ın merdidir. Eğer Ebu Talib'in oğlu hâkim olursa, sadece hakkı kemale erdirmesinden başka bir şey görmüyorum ve o, bana göre vali olabilecek en istenmez kim-sedir.³

5/3-6

Abdurrahman b. Avf'ın Vasiyeti

1198-Ensabu'l-Eşraf [Osman b. Şerid'den]: Ölümü ile sonuçlanan hastalığı anında Abdurrahman b. Avf'a Osman'dan söz edilince dedi ki: Saltanatı daha fazla uzamadan bir an önce işini bitirin!

Bu haber Osman'a ulaştığında Abdurrahman'ın hayvanla-

1 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 171 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 28 .

2-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.192 ve c.3, s.70, Abdulvaris b. Muharrer'den; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.284. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.356 ve s.360; Tarih-i Yakubî, c.2, s.175.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.560.

rının suvarıldığı kuyuya [bir grup asker] gönderdi ve onları (suvarmaktan) alıkoydu.¹

5/4

جُھودُ الإمامِ لِخَيْلِوَلَةِ دُونِ الْفِتْنَةِ

1199 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن محمد عن أبيه : لَمَّا كَانَتْ سَنَةٌ أَرْبَعٌ وَثَلَاثِينَ كَتَبَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ : أَنْ أَقْدِمُوا ؛ فَإِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْجِهَادَ فَعِنْدَنَا الْجِهَادُ . وَكَثَرَ النَّاسُ عَلَى عُثْمَانَ وَنَالُوا مِنْهُ أَقْبَحَ مَا نِيلَ مِنْ أَحَدٍ ، وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَرَوْنَ وَيَسْمَعُونَ ؛ لَيْسَ فِيهِمْ أَحَدٌ يَنْهَى وَلَا يَذُبُّ إِلَّا تُفَيْرٌ ، مِنْهُمْ : زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَأَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ ، وَكَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ، وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ . فَاجْتَمَعَ النَّاسُ ، وَكَلَّمُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ، فَدَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، فَقَالَ :

النَّاسُ وَرَائِي ، وَقَدْ كَلَّمُونِي فِيكَ ، وَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَا أَقُولُ لَكَ ، وَمَا أَعْرِفُ شَيْئاً تَجْهَلُهُ ، وَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَمْرٍ لَا تَعْرِفُهُ ؛ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نَعْلَمُ ، مَا سَبَقْنَاكَ إِلَى شَيْءٍ فَتُخَيِّرُكَ عَنْهُ ، وَلَا خَلَوْنَا بِشَيْءٍ فَتُبْلِغُكَ ، وَمَا خُصِمْنَا بِأَمْرٍ دُونَكَ ، وَقَدْ رَأَيْتَ وَسَمِعْتَ ، وَصَحَبْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَنِلْتَ صِهْرَهُ ، وَمَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ بِأُولَى بِعَمَلِ الْحَقِّ مِنْكَ ، وَلَا ابْنُ الْخَطَّابِ بِأُولَى بِشَيْءٍ مِنَ الْخَيْرِ مِنْكَ ، وَإِنَّكَ أَقْرَبُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) رَحِمًا ، وَلَقَدْ نِلْتَ مِنْ صِهْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) مَا لَمْ يَنَالَا ، وَلَا سَبَقَاكَ إِلَى شَيْءٍ .

فَاللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِكَ ؛ فَإِنَّكَ وَاللَّهِ مَا تُبَصِّرُ مِنْ عَمَى ، وَلَا تَعْلَمُ مِنْ جَهْلٍ ، وَإِنَّ الطَّرِيقَ لَوَاضِعٌ بَيْنَ ، وَإِنْ

1-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.171; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.28.

أَعْلَامَ الدِّينِ لِقَائِمَةٌ .

تَعْلَمُ يَا عُثْمَانُ أَنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ
عَادِلٌ ، هُدًى وَهْدًى ، فَأَقَامَ سُنَّةَ مَعْلُومَةٍ ، وَأَمَاتَ
بِدْعَةَ مَتْرُوكَةٍ ، فَوَاللَّهِ إِنَّ كُلَّ لَبِيزٍ ، وَإِنَّ السُّنَنَ
لِقَائِمَةٌ لَهَا أَعْلَامٌ ، وَإِنَّ الْيَدَعَ لِقَائِمَةٌ لَهَا
أَعْلَامٌ .

5/4

İMAM'IN FİTNEYİ ENGELLEME ÇABALARI

1199-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Muhammed, babasından]: Hicrî 34 yılına girildiğinde Resulullah'ın (s.a.a) ashabından bazıları bazılarına "Haydin, gelin; eğer cihat istiyorsanız aradığınız cihat bizim yanımızdadır!" şeklinde mektup yazdı.

İnsanlar Osman'ın aleyhinde çok şey söylüyor, bir kişiye isnat edilebilecek en kötü şeyi ona isnat ediyordu. Resulullah'ın (s.a.a) ashabı olanları görüyor ve duyuyordu. Aralarında halkı bundan men edecek ve Osman'ı savunacak Zeyd b. Sabit, Ebu Useyd es-Saidî, Kâb b. Malik ve Hassan b. Sabit gibi birkaç kişiden öteye kimse yoktu.

İnsanlar toplanarak Ali b. Ebu Talib ile (a.s) konuştular. Ali (a.s) Osman'ın yanına gelerek dedi ki: Halk, benim arkamda; insanlar senin hakkında benimle konuştular. Vallahi sana ne diyeceğimi bilmiyorum! Neyi bilmediğini bilmiyorum; bilmediğin bir şey de yok ki sana göstereyim! Doğrusu biz ne biliyorsak sen de aynını biliyorsun. Senden önce bir şeye ulaşmadık ki onu sana haber verelim. Gizlide bir şeye de vakıf olmadık ki onu sana ulaştıralım. Senden gayrı bir işe de has kılınmadık. Sen gördün ve işittin, Peygamber'e sahabelik yaptın ve onun damatlığına ulaştın. Ne Ebu Kuhafe'nin oğlu hakka amel etme konusunda senden daha liyakatli, ne de Hattab'ın oğlu hayırlı bir şeye senden daha yakındır. Sen nesep olarak Resulullah'a (s.a.a) onlardan daha yakınsın. Ayrıca Resulullah'a (s.a.a) damat olarak da onların ulaşmadığına ulaştın. Onlar hiçbir şeyde senden öne geçmemişlerdir.

O halde Allah aşkına kendine dikkat et! Allah'a yemin olsun ki sen körlükten dolayı yol gösterilecek ve cahillikten dolayı öğretilecek biri değilsin! Yol açık ve ortadadır; dinin alametleri de ayaktadır.

Ey Osman! Sen de bilirsin ki Allah katında Allah kullarının en üstünü, hidayet bulmuş ve hidayet eden; maruf sünneti uygulayan ve salıverilmiş bidati yok eden adil imamdır. Allah'a and olsun ki her ikisi de aşikârdır. Şüphesiz sünnetler ayaktadır ve onların alametleri vardır. Bidatler de ortadadır ve onların da alametleri vardır.

وإنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ ، ضَلَّ وَضَلَّ بِهِ ، فَأَمَاتَ سُنَّةَ مَعْلُومَةٍ ، وَأَحْيَا بِدْعَةَ مَتْرُوكَةٍ ، وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْإِمَامِ الْجَائِرِ وَلَيْسَ مَعَهُ نَصِيرٌ وَلَا عَازِرٌ ، فَيُلْقَى فِي جَهَنَّمَ ، فَيَدُورُ فِي جَهَنَّمَ كَمَا تَدُورُ الرَّحَا ، ثُمَّ يَرْتَطِمُ فِي غَمْرَةٍ جَهَنَّمَ» .

وَإِنِّي أَحْذِرُكَ اللَّهُ ، وَأَحْذِرُكَ سَطَوْتَهُ وَنَقِمَاتِهِ ؛ فَإِنَّ عَذَابَهُ شَدِيدٌ أَلِيمٌ ، وَأَحْذِرُكَ أَنْ تَكُونَ إِمَامَ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْمَقْتُولِ ؛ فَإِنَّهُ يُقَالُ : يُقْتَلُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ إِمَامٌ ، فَيُفْتَحُ عَلَيْهَا الْقَتْلُ وَالْقِتَالُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَتُلَبَّسُ أُمُورُهَا عَلَيْهَا ، وَيَتْرَكُهُمْ شِيعَاءٌ ، فَلَا يُبْصِرُونَ الْحَقَّ ؛ لِعُلُوِّ الْبَاطِلِ ، يَمُوجُونَ فِيهَا مَوْجًا ، وَيَمْرُجُونَ فِيهَا مَرَجًا .

فَقَالَ عُثْمَانُ : قَدْ وَاللَّهِ عَلِمْتُ ، لَيَقُولَنَّ الَّذِي قُلْتُ ، أَمَا وَاللَّهِ لَوْ كُنْتُ مَكَانِي مَا عَنَّفْتُكَ ، وَلَا أَسْلَمْتُكَ ، وَلَا عِثْتُ عَلَيْكَ ، وَلَا جِئْتُ مُنْكَرًا أَنْ وَصَلْتُ رَحِمًا ، وَسَدَدْتُ خَلَّةً ، وَآوَيْتُ ضَائِعًا ، وَوَلَّيْتُ شَبِيهًا بِمَنْ كَانَ عُمَرُ يُؤَلِّي .

أَنْشَدَكَ اللَّهُ يَا عَلِيُّ ، هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ لَيْسَ هُنَاكَ ؟

قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : فَتَعْلَمُ أَنَّ عُمَرَ وَلَاهُ .

قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : فَلِمَ تَلُوْمُنِي أَنْ وَلَّيْتُ ابْنَ عَامِرٍ فِي رَحْمَةٍ وَقَرَابَتِهِ ؟

Allah katında insanların en kötüsü, sapan ve saptıran; maruf sünneti yok edip terk edilmiş bidati hortlatan zalim imamdır. Ben Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: **"Kıyamet günü zalim imam getirildiğinde ona ne bir yardımcı bulunur, ne de bir mazeretçi; cehenneme atılır ve o, değirmen taşı gibi cehennemde dönüp durur. Derken cehennemin en dip köşesine saplanır kalır."**

Ben, seni Allah'tan sakındırıyorum; seni O'nun azabından ve intikamından sakındırıyorum. Hiç şüphesiz O'nun azabı pek şiddetli, pek acıdır.

Seni, bu ümmetin öldürülmüş imamı olmaktan sakındırıyorum. Zira derler ki: Bu ümmet içerisinde kim imam olursa öldürülür! Böylece kıyamete kadar ümmet içinde adam öldürme ve savaş kapısı aralanmış olur; işleri birbirine karışır ve bölük pörçük olurlar. Sonra da batılın yükselişinden dolayı hakkı göremezler. Batılın içinde debelenip dururlar. Derken ona karışır, kaybolup giderler.

Osman dedi ki: Allah'a andolsun ki biliyorum; onlar da senin söylediklerini söylemektedirler. Ancak eğer sen benim yerimde olsaydın vallahi ben sana baskı yapmazdım ve seni teslim olmaya itmez, ayıplamazdım. Sıla-i rahimde bulunmak, bir boşluğu telafi etmek, bir yoksulu barındırmak ve Ömer'in valilerine benzer kimseleri vali yapmakla kötü bir şey yapmadım ki! Allah'ı sana şahit tutarım ki (doğruyu söyle) ey Ali; sence de Mugire b. Şube bu makama layık değildi, öyle mi?

Ali (a.s): Evet.

Osman: Fakat Ömer'in onu vali yaptığını biliyorsundur.

Buyurdu: Evet.

Osman: O halde İbn-i Amir'e (bana) akraba oluşu ve yakınlığı nedeniyle valilik verdim diye neden beni kınıyorsunuz?

قَالَ عَلِيٌّ : سَأُخْبِرُكَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ كُلُّ مَنْ وَلَّى فَإِنَّمَا يَطَأُ عَلَى صِمَاحِهِ إِنْ بَلَغَهُ عَنْهُ حَرْفٌ جَلْبِيهٌ ، ثُمَّ بَلَغَ بِهِ أَقْصَى الْغَايَةِ ، وَأَنْتَ لَا تَفْعَلُ ، ضَعَفْتَ وَرَفَقْتَ عَلَى أَقْرَبَائِكَ .

قَالَ عُثْمَانُ : هُمْ أَقْرَبَاؤُكَ أَيْضًا .
فَقَالَ عَلِيٌّ : لَعَمْرِي إِنَّ رَحِمَهُمْ مِنِّي لَقَرِيبَةٌ وَلَكِنَّ الْفَضْلَ فِي غَيْرِهِمْ .

قَالَ عُثْمَانُ : هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ عُمَرَ وَلَّى مُعَاوِيَةَ خِلَافَتَهُ كُلَّهَا ؟ فَقَدْ وَلَّيْتُهُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : أُنْشِدُكَ اللَّهَ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ كَانَ أَخَوْفَ مِنْ عُمَرَ مِنْ يَرْفَأَ غُلَامَ عُمَرَ مِنْهُ ؟
قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ عَلِيٌّ : فَإِنَّ مُعَاوِيَةَ يَقْتَطِعُ الْأُمُورَ دُونَكَ وَأَنْتَ تَعْلَمُهَا ، فَيَقُولُ لِلنَّاسِ : هَذَا أَمْرُ عُثْمَانَ فَيَبْلُغُكَ وَلَا تُغَيِّرُ عَلَى مُعَاوِيَةَ .

ثُمَّ خَرَجَ عَلِيٌّ مِنْ عِنْدِهِ وَخَرَجَ عُثْمَانُ عَلَى أَثَرِهِ فَجَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، فَقَالَ :

أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ آفَةً ، وَلِكُلِّ أَمْرٍ عَاهَةٌ ، وَإِنَّ آفَةَ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَعَاهَةُ هَذِهِ النِّعْمَةِ عَيَابُونَ طَعَانُونَ يُرَوْنَكُمْ مَا تُحِبُّونَ وَيُسِرُّونَ مَا تَكْرَهُونَ ، يَقُولُونَ لَكُمْ وَتَقُولُونَ .

أَمْثَالُ النَّعَامِ يَتَّبِعُونَ أَوَّلَ نَاعِقٍ ، أَحَبُّ

مَوَارِدِهَا إِلَيْهَا الْبَعِيدُ ، لَا يَشْرَبُونَ إِلَّا
نَعَصًا ، وَلَا يَرُدُّونَ إِلَّا عَكْرًا ، لَا يَقُومُ لَهُمْ
رَأْيٌ وَقَدْ أُعِيَتْهُمْ الْأُمُورُ وَتَعَذَّرَتْ عَلَيْهِمُ
الْمَكَاسِبُ .

Ali (a.s): Sana (bunun sebebini) söyleyeyim: Ömer b. Hattab vali yaptığı kişilerden biri hakkında en küçük bir söz işittiği zaman onun kulağını çekiyordu; onu çağırıp sıkıştırıyordu. Ancak (sen bunu) yapmıyorsun; gevşeklik gösteriyorsun ve akrabalarına yumuşak davranıyorsun!

Osman: Onlar, aynı zamanda senin de akrabalarıdır.

Ali (a.s): Canıma ant içerim ki onlar nesep olarak bana yakındırlar; ama fazilet onlardan başkasındadır.

Osman: Ömer'in hilafeti boyunca Muaviye'yi vali kıldığını biliyor musun? Ben de onu vali kılmışım.

Ali (a.s): Sana Allah'ı şahit tutarım; bilmez misin ki Muaviye'nin Ömer'den yana korkusu, Yefre'in (Ömer'in kölesi) Ömer'den yana korkusundan daha fazlaydı?

Osman: Evet.

Ali (a.s): Muaviye, (devlet) işlerini senden izin almaksızın yapıyor ve sen de bunu biliyorsun. (Bunu yaparken de) insanlara "Bu, Osman'ın emridir" diyor. Sana bu konuda haber ulaştığında ise ona bir tepki göstermiyorsun!

Ali (a.s) daha sonra onun yanından ayrıldı. Osman da onun ardından dışarı çıkıp minbere oturdu ve dedi ki: Her şeyin bir afeti, her işin bir felaketi vardır. Bu ümmetin afeti ve bu nimetin felaketi, (başkalarını) ayıplayıp kötüleyenlerdir. Onlar hoşunuza giden şeyleri size gösterir, hoşlanmadıklarını ise gizlerler. Size söylerler ve siz de tekrar edersiniz.

Onlar, tıpkı devekuşları gibi ilk sesin peşindeler ve uzaktaki tuzlu suyu daha çok severler. Ancak susuzluğu gideremeyecek kadar içebilir ve bulanık sudan başkasına ulaşamazlar. Onlara yol gösteren bir kılavuz da yoktur. İşler onları aciz bırakmış, kazançlarına ulaşmayı imkânsız kılmıştır.

أَلَا فَقَدْ وَاللَّهِ عِيبُكُمْ عَلَيَّ بِمَا أَقَرَرْتُمْ لِابْنِ
الْخَطَّابِ بِمِثْلِهِ ، وَلَكِنَّهُ وَطَنُكُمْ بِرَجْلِهِ ،
وَضَرْبُكُمْ بِيَدِهِ ، وَقَمْعُكُمْ بِلِسَانِهِ ، فِدْنُكُمْ لَهُ
عَلَى مَا أَحْبَبْتُمْ أَوْ كَرِهْتُمْ ، وَلِئِنْ لَكُمْ ،
وَأَوْطَأْتُ لَكُمْ كَيْفِي ، وَكَفَفْتُ يَدِي وَلِسَانِي
عَنْكُمْ ، فَاجْتَرَأْتُكُمْ عَلَيَّ ، أَمَا وَاللَّهِ لَأَنَا أَعَزُّ
نَقَرًا ، وَأَقْرَبُ نَاصِرًا ، وَأَكْثَرُ عَدَدًا وَأَقَمُّنُ ،
إِنْ قُلْتُ : هَلُمَّ ، أَتَيْتُ إِلَيَّ ، وَلَقَدْ أَعَدَدْتُ لَكُمْ
أَقْرَانَكُمْ وَأَفْضَلْتُ عَلَيْكُمْ فُضُولًا ، وَكَشَرْتُ لَكُمْ عَنْ
نَابِي ، وَأَخْرَجْتُكُمْ مِنِّي خُلُقًا لَمْ أَكُنْ أَحْسَنُهُ ،
وَمَنْطِقًا لَمْ أَنْطِقْ بِهِ ، فَكُفُّوا عَلَيْكُمْ أَلْسِنَتَكُمْ
وَطَعْنَكُمْ وَغَيْبَكُمْ عَلَيَّ وَلَاتِكُمْ ؛ فَإِنِّي قَدْ كَفَفْتُ
عَنْكُمْ مَنْ لَوْ كَانَ هُوَ الَّذِي يُكَلِّمُكُمْ لَرَضِيْتُمْ مِنْهُ
بِدُونِ مَنْطِقِي هَذَا .

أَلَا فَمَا تَفْقِدُونَ مِنْ حَقِّكُمْ ؟ وَاللَّهِ مَا قَصَرْتُ فِي
بُلُوغِ مَا كَانَ يَبْلُغُ مَنْ كَانَ قَبْلِي ، وَمَنْ لَمْ
تَكُونُوا تَخْتَلِفُونَ عَلَيْهِ ، فَضَلَ فَضْلٌ مِنْ مَالٍ ؛
فَمَا لِي لَا أَصْنَعُ فِي الْفَضْلِ مَا أُرِيدُ ، فَلِمَ كُنْتُ
إِمَامًا ؟

فَقَامَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ فَقَالَ : إِنْ شِئْتُمْ
حَكَمْنَا وَاللَّهِ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ السَّيْفَ ، نَحْنُ وَاللَّهِ
وَأَنْتُمْ كَمَا قَالَ الشَّاعِرُ :

فَرَشْنَا لَكُمْ أَعْرَاضَنَا فَتَبَتْ بِكُمْ
مَعَارِسُكُمْ تَبْنُونَ فِي دِمَنِ الثَّرَى

فَقَالَ عُثْمَانُ : أَسْكُتْ لَا سَكَّتْ ، دَعْنِي
وَأَصْحَابِي ، مَا مَنْطِقُكَ فِي هَذَا ! أَلَمْ أَتَقَدَّمْ

إِلَيْكَ أَلَّا تَنْطِقَ . فَسَكَتَ مَرْوَانُ وَنَزَلَ عُثْمَانُ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص336 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص275 ، أنساب الأشراف : ج6 ص174 نحوه ، البداية والنهاية : ج7 ص168 ; الجمل : ص 187 – 190 عن ابن دأب .

Allah'a andolsun ki beni ayıpladığınız şeyin aynını Hattab'ın oğlu hakkında onaylamıştınız. Fakat o, ayağı ile sizi çığnıyor, eliyle size vuruyor ve diliyle sizi kovuyordu. Bu yüzden severek veya istemeyerek onun karşısında eğildiniz. Ancak ben size yumuşak davrandım; sizi omzuma bindirdim; elimi ve dilimi size karşı kontrol ettim. Sizler de bana karşı cüretkâr oldunuz.

Vallahi benim neferlerim daha güçlü, yardımcılarım daha yakın, daha fazla ve daha liyakatlidirler. "Koşun bana!" diyecek olsam, derhal yanımda olurlar.

Böylece size denk kişileri hatta sizlerden daha üstünlerini hazırladım. Size dişimi gösterdim. Beni, hoşuma gitmeyen bir davranışta bulunmak ve şimdiye kadar söylemediğim sözü söylemek zorunda bıraktınız. Artık dilinize hâkim olun ve valilerinizi ayıplayıp kötülemekten vazgeçin. Doğrusu ben, içinizden öyle bir kimseyi alıkoydum ki bu konuşmayı yapmadan önce sizinle konuşacak olsaydı ondan pekâlâ razı olurdunuz.

Hakkınızdan neyi kaybetmişsiniz? Allah'a yemin olsun ki benden önce size ulaşan ve üzerinde ihtilaf etmediğiniz şeyleri size ulaştırmada kusurda bulunmuyorum. Bununla birlikte fazla mal gelmiştir. Benim bu fazla malda istediğimi yapma hakkım yok mudur? Öyleyse ben niye imam oldum?

Derken Mervan b. Hakem ayağa kalktı ve dedi ki: Eğer isterseniz bizimle sizin aranızda vallahi kılıçları hakem kılarız! Allah'a andolsun ki biz ve siz, tıpkı şairin dediği gibiyiz:

Biz gururumuzu size sergi yaptık

Sizse yatağınızı çöplükte açıyorsunuz

Osman dedi ki: Kes sesini, dili tutulmayasica! Beni ashabımla baş başa bırak. Burası senin konuşma yerin değildir! Ben daha önce sana "Konuşma!" demedim mi?

Bunun üzerine Mervan sustu, Osman da (minberden) indi.¹

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.336; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.275; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.174; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.168; el-Cemel, s.187-190, İbn-i Deb'den.

1200 . نهج البلاغة : من كلام له (عليه السلام) لَمَّا اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ وَشَكَّوْا مَا نَقَمُوهُ عَلَى عُثْمَانَ وَسَأَلُوهُ مُخَاطَبَتَهُ لَهُمْ وَاسْتِعَابَهُ لَهُمْ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ :

إِنَّ النَّاسَ وَرَائِي ، وَقَدْ اسْتَسْفَرُونِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمْ ، وَوَاللَّهِ مَا أُدْرِي مَا أَقُولُ لَكَ ! مَا أَعْرِفُ شَيْئاً تَجْهَلُهُ ، وَلَا أَذُكُّكَ عَلَى أَمْرٍ لَا تَعْرِفُهُ ، إِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نَعْلَمُ . مَا سَبَقْنَاكَ إِلَى شَيْءٍ فَتُخَيِّرَكَ عَنْهُ ، وَلَا خَلَوْنَا بِشَيْءٍ فَتُبَلِّغُكَهُ . وَقَدْ رَأَيْتَ كَمَا رَأَيْنَا ، وَسَمِعْتَ كَمَا سَمِعْنَا ، وَصَحِبْتَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) كَمَا صَحَبْنَا .

وَمَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ وَلَا ابْنُ الْخَطَّابِ بِأَوْلَى بِعَمَلِ الْحَقِّ مِنْكَ ، وَأَنْتَ أَقْرَبُ إِلَيَّ أَبِي رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَشِجَّةَ رَحِمٍ مِنْهُمَا ، وَقَدْ نِلْتَ مِنْ صِهْرِهِ مَا لَمْ يَنَالَا .

فَاللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِكَ ! فَإِنَّكَ - وَاللَّهِ - مَا تُبَصِّرُ مِنْ عَمِيٍّ ، وَلَا تُعْلَمُ مِنْ جَهْلٍ ، وَإِنَّ الطَّرِيقَ لَوَاضِحَةً ، وَإِنَّ أَعْلَامَ الدِّينِ لِقَائِمَةً . فَاعْلَمْ أَنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ ، هُدًى وَهْدًى ، فَأَقَامَ سُنَّةَ مَعْلُومَةٍ ، وَأَمَاتَ بِدْعَةَ مَجْهُولَةٍ . وَإِنَّ السُّنَنَ لَنَيِّرَةٌ ، لَهَا أَعْلَامٌ ، وَإِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ ضَلَّ وَضُلَّ بِهِ ، فَأَمَاتَ سُنَّةَ مَأْخُودَةٍ ، وَأَحْيَا بِدْعَةَ مَتْرُوكَةٍ .

وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : «يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْإِمَامِ الْجَائِرِ وَلَيْسَ

مَعَهُ نَصِيرٌ وَلَا عَاذِرٌ ، فَيُلْقَى فِي نَارِ
جَهَنَّمَ ، فَيَدْوُرُ فِيهَا كَمَا تَدْوُرُ الرِّحَا ، ثُمَّ
يُرْتَبِطُ فِي قَعْرِهَا .

1200-Nehcü'l-Belaga: Halk, Osman aleyhine toplanıp onu İmam Ali'ye (a.s) şikâyet edince İmam, Osmân'ın yanına giderek ona şöyle buyurdu:

Halk arkamda; beni, seninle aralarında bir elçi olarak sana gönderdiler. Andolsun Allah'a ki sana ne diyeyim, ne söyleyeyim, bilemiyorum. Bir şey bilmiyorum ki sen onu bilmeyesin; bir yol yok ki sana göstermeye kalkayım da sen onu tanımayasın; sen de bizim bildiklerimizi biliyorsun. Bir şeyde senden ileri geçmiş değiliz ki onu sana haber verelim; bir şeyi gizlice haber almış değiliz ki onu sana tebliğ edelim. Bizim gördüğümüz gibi sen de gördün; bizim duyduğumuz gibi sen de duydun; bizim sohbet ettiğimiz gibi sen de Rasûlullah'la (s.a.a) sohbet ettin.

Ne Ebû Kuhâfe oğlu ne de Hattâboğlu, hakka riayet etmede senden daha evla değillerdi. Sen, yakınlık bakımından Rasulullah'a (s.a.a) daha yakınsın; onlar, ona damat olmadılar; sense bu şerefi elde ettin.

Allah için, Allah için kendine acı! Çünkü sen, andolsun Allah'a, körlükten göz açmıyorsun, bilgisizlikten dönüp bilgiye gelmiyorsun, oysa doğru yolu görmedesin de, adaleti bilmedesin de. Yollar açık elbet; din hükümleri de ayakta durmada. Bil ki Allah katında, Allah kullarının en üstünü, adalet sahibi imamdır; doğru yolu bulmuştur o, doğru yolu gösterir. Malum olan yolu yordamı ayakta tutar; bilinmeyen bidati öldürür-gider. Yollar-yordamlar apaydındır, onların alâmetleri var. Bidatler de apaçıktır, onların da alâmetleri var. Allah katında insanların en kötüsü de zulmeden imamdır; yol sapıtır, halk da onunla yoldan sapar; uyulan yolu-yordamı öldürür, yok eder; bırakılmış bidati diriltir-diker.

Rasûlullah'tan (s.a.a) duydum, buyurdu ki: **Kıyâmet günü zulmeden imam, öyle bir halde getirilir ki yanında ne bir yardımcı vardır ona, ne bir özür dileyen. Cehenneme atılır; orada değirmen döner gibi döner; sonra da cehennemin ta dibine bağlanır-gider.**

وَإِنِّي أَنشِدُكَ اللَّهَ أَلَّا تَكُونَ إِمَامَ هَذِهِ الْأُمَّةِ
الْمَقْتُولِ ؛ فَإِنَّهُ كَانَ يُقَالُ : يُقْتَلُ فِي هَذِهِ
الْأُمَّةِ إِمَامٌ يُفْتَحُ عَلَيْهَا الْقَتْلُ وَالْقِتَالُ إِلَى
يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَيُلْبَسُ أُمُورُهَا عَلَيْهَا ، وَيُبْتَلَى
الْفِتْنُ فِيهَا ، فَلَا يُبْصِرُونَ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ ،
يَمُوجُونَ فِيهَا مَوْجاً ، وَيَمْرُجُونَ فِيهَا مَرْجاً .

فَلَا تَكُونَنَّ لِمَرْوَانَ سَيِّقَةً يَسُوقُكَ حَيْثُ شَاءَ
بَعْدَ جَلَالِ السِّنِّ وَتَقْضِي الْعُمْرِ .

فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : كَلِمِ النَّاسَ فِي أَنْ
يُؤَجِّلُونِي ، حَتَّى أَخْرُجَ إِلَيْهِمْ مِنْ مَظَالِمِهِمْ .

فَقَالَ (عليه السلام) : مَا كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَلَا
أَجَلَ فِيهِ ، وَمَا غَابَ فَأَجَلُهُ وَصُولُ أَمْرِكَ
إِلَيْهِ¹ .

1201 . شرح نهج البلاغة عن ابن

عَبَّاس : شَهِدْتُ عِتَابَ عُثْمَانَ لِعَلِيِّ (عليه السلام)
يَوْمَ ، فَقَالَ لَهُ فِي بَعْضِ مَا قَالَهُ :

نَشَدْتُكَ اللَّهَ أَنْ تَفْتَحَ لِلْفُرْقَةِ بَاباً ! فَلِعَهْدِي
بِكَ وَأَنْتَ تُطِيعُ عَتِيقاً وَابْنَ الْخَطَّابِ طَاعَتَكَ
لِرَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَلَسْتُ بِدُونِ وَاحِدٍ
مِنْهُمَا ، وَأَنَا أَمْسُ بِكَ رَحِمًا ، وَأَقْرَبُ إِلَيْكَ
صِهْرًا ، فَإِنْ كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ جَعَلَهُ
رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لَكَ فَقَدْ رَأَيْتُكَ حِينَ
تُؤْفِي نَارَ عَتٍّ ثُمَّ أَقْرَرْتَ ، فَإِنْ كَانَا لَمْ
يَرْكَبَا مِنَ الْأَمْرِ جَدِّدًا فَكَيْفَ أَذْعَنْتَ لَهُمَا

1 . نهج البلاغة : الخطبة 164 ؛ العقد
الفريد : ج 3 ص 309 نحوه .

بِالْبَيْعَةِ ، وَبَخَعْتُ بِالطَّاعَةِ ؟ ! وَإِنْ كَانَا
أَحْسَنَا فِيمَا وَلِيَا ، وَلَمْ أَقْصِرْ عَنْهُمَا فِي
دِينِي وَحَسْبِي وَقَرَابَتِي ، فَكُنْ لِي كَمَا كُنْتَ
لَهُمَا .

Allah aşkına, bu ümmetin öldürülecek imâmı olma! Çünkü (Peygamber'den nakledildiği) söylenir ki: "Bu ümmet içinde bir imam öldürülür ki onun yüzünden kıyâmete kadar savaş(lar) hüküm sürer. Ümmete, işler şüpheli görünür. Aralarında fitne yayılır, çoğalır. Artık ümmet ne hakkı görür, ne batılı; ikisini de ayırt edemez olur. O fitneler içinde debelenip durur.

O halde yaşını-başını aldıktan ve ömrün sona geldikten sonra, sakın ola ki Mervan'ın istediği yere sürüp götürdüğü bir binek hâline gelmeyesin!

Bu sözler üzerine Osman: Halkla görüş, onların şikâyet ettikleri şeyleri men etmem için bana bir müddet versinler, dedi.

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Medine'de olan zulümler için mühlet istemeye gerek yok. Burada olmayanlara gelince; onlar hakkında da (sana tanınacak) süren, senin emrin onlara ulaşınca kadardır!¹

1201-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas'tan]: Bir gün Osman'ın Ali'yi serzenişte bulunduğuna şahit oldum. Konuşması arasında ona şöyle dedi: Sana Allah'ı şahit tutarım; sakın ha tefrikacılık kapısını açmayasın! Benim hatırımdadır; sen tıpkı Resulullah'a (s.a.a) itaat eder gibi Atık (Ebubekir) ile Hattab oğluna itaat ederdin. Hâlbuki sen onların hiçbirinden aşağı değildin. Onlardan daha fazla seninle akrabayım, onlardan daha fazla sana yakıным.

Bir ara Resulullah'ın (s.a.a) bu işi sana bıraktığını savunuyordun; fakat o öldüğünde gördük ki daha önce (bu işte) çekişmişken sonraları ikrar ettin. Eğer o ikisi doğru bir iş yapmadıysalar nasıl

1-Nehcü'l-Belaga, 164. hutbe; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.309.

oldu da onları biatinle destekledin ve itaat edip boyun eğdin? Eğer hükümeti ele almakla iyi yaptırıysalar, (en azından) ben din, hasep ve akrabalık yönünden onlardan eksik değilim; o halde bu ikisine nasıl olduysan bana da öyle ol!

فَقَالَ عَلِيُّ (عليه السلام) : أَمَّا الْفُرْقَةُ ، فَمَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَفْتَحَ لَهَا بَاباً ، وَأُسَهِّلَ إِلَيْهَا سَبِيلًا ، وَلَكِنِّي أَنْهَاكَ عَمَّا يَنْهَاكَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ عَنْهُ ، وَأَهْدِيكَ إِلَى رُشْدِكَ .

وَأَمَّا عَتِيقُ وَابْنُ الْخَطَّابِ ، فَإِنْ كَانَا أَخَذَا مَا جَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) لِي ، فَأَنْتَ أَعْلَمُ بِذَلِكَ وَالْمُسْلِمُونَ ، وَمَا لِي وَلِهَذَا الْأَمْرُ وَقَدْ تَرَكْتُهُ مُنْذُ حِينَ ! فَأَمَّا أَنْ لَا يَكُونَ حَقِّي بِلِ الْمُسْلِمُونَ فِيهِ شَرْعٌ فَقَدْ أَصَابَ السَّهْمُ الثُّغْرَةَ ، وَأَمَّا أَنْ يَكُونَ حَقِّي دُونَهُمْ فَقَدْ تَرَكْتُهُ لَهُمْ ، طِبْتُ بِهِ نَفْسًا ، وَنَفَضْتُ يَدِي عَنْهُ اسْتِصْلَاحًا .

وَأَمَّا التَّسْوِيَةُ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمَا ، فَلَسْتُ كَأَحَدِهِمَا ; إِنَّهُمَا وَلِيَا هَذَا الْأَمْرِ ، فَظَلَفَا أَنْفُسَهُمَا وَأَهْلَهُمَا عَنْهُ ، وَعُمْتُ فِيهِ وَقَوْمَكَ عِوَمَ السَّابِجِ فِي اللَّجَّةِ ، فَارْجِعْ إِلَى اللَّهِ أَبَا عَمْرٍو ، وَانْظُرْ هَلْ بَقِيَ مِنْ عُمْرِكَ إِلَّا كَظِمِّ الْحِمَارِ¹ ؟ فَحَتَّى مَتَى وَإِلَى مَتَى !

أ لَا تَنْهَى سَفَهَاءَ بَنِي أُمَيَّةَ عَنْ أَعْرَاضِ الْمُسْلِمِينَ وَأَبْشَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ ؟ ! وَاللَّهِ لَوْ ظَلَمَ عَامِلٌ مِنْ عُمَّالِكَ حَيْثُ تَغْرُبُ الشَّمْسُ لَكَانَ إِثْمُهُ مُشْتَرَكًا بَيْنَهُ وَبَيْنَكَ .

1 . ظمء الحمار : أي لم يبق من عمره إلا اليسير ، يقال : إنه ليس شيء من الدواب أقصر ظمًا من الحمار (لسان العرب : ج 1 ص 116) .

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَكَ الْعُتْبَى ، وَأَفْعَلُ وَأَعَزُّ
 مِنْ عُمَالِي كُلِّ مَنْ تَكْرَهُهُ وَيَكْرَهُهُ الْمُسْلِمُونَ .
 ثُمَّ افْتَرَقَا ، فَصَدَّهُ مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ عَنْ
 ذَلِكَ ، وَقَالَ : يَجْتَرِئُ عَلَيْكَ النَّاسُ ؛ فَلَا تَعِزُّ
 أَحَدًا مِنْهُمْ !¹ .

1 . شرح نهج البلاغة : ج 9 ص 15 .

Ali (a.s) dedi ki: Tefrikacılık konusuna gelince; tefrika kapısını açmaktan ve ona giden yolu kolaylaştırmaktan Allah'a sığınırım. Fakat ben seni, Allah ve Resulünün men ettiği şeylerden men ediyor, hayır ve maslahatına yönlendiriyorum.

Atik ile Hattab oğluna gelince; doğrusu o ikisi Resulullah'ın (s.a.a) benim için belirlediği hakkı aldılar. Sen de, Müslümanlar da bunu daha iyi bilirsiniz. Benim onunla ne işim olabilir ki; zaten yıllardır bırakmışım onu! Eğer benim bunda hakkım yoksa ve tüm Müslümanlar onda ortak ise, bu durumda ok devenin boğazına isabet etmiştir. Eğer onların değil, sadece benim hakkımsa, ben bunu onlara bıraktım ve buna razı oldum; ıslah etmek için ondan feragat ettim.

Seninle o ikisinin eşitliğine gelince; sen onlar gibi değilsin. Onlar bu işi ele geçirdiler. Ancak kendilerini ve ailelerini bundan engellediler. Oysa sen ve kavmin, tıpkı dalgıcın denize dalması gibi ona daldınız.

O halde Allah'a dön ey Ebu Amr! (Allah'a dön de) bir bak; ömründen geriye bir eşeğin susama süresinden¹ fazla ne kalmış? Nereye ve ne zamana kadar?

Ümeyye oğullarının beyinsizlerini Müslümanların haysiyetlerinden, ekinlerinden ve mallarından men etmeyecek misin? Allah'a yemin olsun ki, güneşin battığı en ücra köşede senin adamlarından birinin yapacağı zulmün günahına, sen de onunla ortak olacaksın.

Osman dedi ki: Seni hoşnut edeceğim, (söylediklerinin gereğini) yapacağım. Valilerimden senin ve Müslümanların istemediği kişileri azledeceğim.

Daha sonra birbirlerinden ayrıldılar. Ancak Mervan, Osman'ın bunu yapmasına engel oldu ve dedi ki: (Söylediklerini yapacak olursan) insanlar sana karşı cüretkâr olurlar; öyleyse onlardan hiçbirini azletme!²

1-Hayvanlar arasında en çabuk susayan hayvanın eşek olduğu söylenmiştir (*Lisanu'l-Arab*, c.1, s.116).

2-*Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.9, s.15.

5/5

المُشَاجَرَةُ بَيْنَ الزُّبَيْرِ وَعُثْمَانَ

1202 . الفتوح : أَقْبَلَ طَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ثُمَّ تَقَدَّمَ إِلَيْهِ الزُّبَيْرُ وَقَالَ : يَا عُثْمَانُ ! أَلَمْ يَكُنْ فِي وَصِيَّةِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ : أَنْ لَا تَحْمِلَ آلَ بَنِي مُعَيْطٍ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ إِنْ وُلِيَْتَ هَذَا الْأَمْرَ ؟ قَالَ عُثْمَانُ : بَلَى .

قَالَ الزُّبَيْرُ : فَلِمَ اسْتَعْمَلْتَ الْوَلِيدَ بْنَ عُقْبَةَ عَلَى الْكُوفَةِ ؟

قَالَ عُثْمَانُ : اسْتَعْمَلْتُهُ كَمَا اسْتَعْمَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عُمَرَو بْنَ الْعَاصِ وَالْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ ، فَلَمَّا عَصَى اللَّهَ وَفَعَلَ مَا فَعَلَ عَزَلْتُهُ وَاسْتَعْمَلْتُ غَيْرَهُ عَلَى عَمَلِهِ .

قَالَ : فَلِمَ اسْتَعْمَلْتَ مُعَاوِيَةَ عَلَى الشَّامِ ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ : لِرَأْيِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِيهِ . قَالَ : فَلِمَ تَشْتُمُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَلَسْتَ بِخَيْرِ مِنْهُمْ ؟

قَالَ عُثْمَانُ : أَمَّا أَنْتَ فَلَسْتُ أَشْتُمُكَ ، وَمَنْ شَتَّمْتُهُ فَمَا كَانَ بِهِ عَجَزٌ عَنْ شَتْمِي .

فَقَالَ : مَا لَكَ وَلِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ هَجَرْتَ قِرَاءَتَهُ وَأَمَرْتَ بِدَوْسِ بَطْنِهِ ، فَهُوَ فِي بَيْتِهِ لِمَا بِهِ وَقَدْ أَقْرَأَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟

فَقَالَ عُثْمَانُ : إِنَّ الَّذِي بَلَغَنِي مِنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَكْثَرُ مِمَّا بَلَغْتَ مِنْهُ ، وَذَاكَ أَنَّهُ قَالَ : وَدَدْتُ أَنِّي وَعُثْمَانُ بِرَمْلِ عَالِجٍ يَحُتُّ عَلَيَّ وَأَحْتُ عَلَيْهِ ، حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَزُ مِنَّا .

5/5

ZÜBEYR İLE OSMAN ARASINDAKİ TARTIŞMA

1202-el-Fütuh: Talha ile Zübeyr Osman'ın yanına geldiler. Zübeyr öne çıkarak dedi ki: Ey Osman! Ömer b. Hattab, "Bu işe geldiğin takdirde Benî Muit hanedanını halkın boynuna bindirme!" diye sana vasiyet etmedi mi?

Osman: Evet.

Zübeyr: Öyleyse neden Velid b. Ukbe'yi Kufe'ye vali olarak atadın?

Osman: Ömer b. Hattab, Amr b. As ile Mugîre b. Şube'yi nasıl vali yaptıysa ben de onu vali yaptım. Allah'a karşı günah işleyip yaptığı işi yaptığında da onu azledip yerine başka birini bıraktım.

Zübeyr: Neden Muaviye'yi Şam'a vali yaptın?

Osman: Ömer b. Hattab'ın onun hakkındaki görüşünden dolayı.

Zübeyr: Neden Resulullah'ın ashabına sövüyorsun? Hâlbuki sen onlardan daha üstün değilsin!

Osman: Sana sövmedim ve kime sövmüşsem, o da bana sövmekten aciz değil!

Zübeyr: Sana ne oldu da Abdullah b. Mesud'un kıraatini terk ettin ve karnının tekmelenmesi emrini verdin; o da evine çekildi. Hâlbuki Resulullah ona kıraati öğretmişti?

Osman: İbn-i Mesud hakkında bana ulaşan şey, sana ulaşandan fazladır. O da şu ki (İbn-i Mesud); "Keşke Osman'la birlikte bir çakıllıkta olsaydık da, en zayıfımız ölünceye dek o beni taşlasaydı, ben de onu!" demiştir.

قَالَ : فَمَا لَكَ وَلِعَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ أَمَرْتَ بِدَوَسِ بَطْنِهِ حَتَّى أَصَابَهُ الْفَتْقُ ؟
 فَقَالَ : لِأَنَّهُ أَرَادَ أَنْ يُغْرِى النَّاسَ بِقَتْلِي .
 قَالَ : فَمَا لَكَ وَلِإِبِي ذَرٍّ حَبِيبِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ؟ سَيَّرْتَهُ حَتَّى مَاتَ غَرِيباً طَرِيداً .
 قَالَ : لِمَا قَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ قَدْ أَفْسَدَ عَلَى النَّاسِ ، وَرَمَانِي بِكُلِّ غَيْبٍ .
 قَالَ : فَمَا لَكَ وَلِالْأَشْثَرِ وَأَصْحَابِهِ نَفَيْتَهُمْ إِلَى الشَّامِ وَفَرَّقْتَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ أَهَالِيهِمْ وَأَوْلَادِهِمْ ؟
 فَقَالَ : لِأَنَّ الْأَشْثَرَ أَغْرَى النَّاسَ بِعَامِلِي سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَأَضْرَمَ الْكُوفَةَ عَلَى نَارٍ .
 فَقَالَ الرَّبِيزُ : يَا عُثْمَانُ ! إِنَّ هَذِهِ الْأَحْدَاثَ الَّتِي عَدَدْتُهَا عَلَيْكَ هِيَ أَقْلُ أَحْدَاثِكَ ، وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أُرَدَّ عَلَيْكَ جَمِيعَ مَا تَحْتَجُّ بِهِ لَفَعَلْتُ ، وَأَرَاكَ تَقْرَأُ صَحِيفَتَكَ مِنْ حَيْثُ تُرِيدُ ، وَأَخَافُ عَلَيْكَ يَوْمًا لَهُ مَا بَعْدَهُ مِنَ الْأَيَّامِ¹ .

5/6

أَوَّلُ مَنْ اجْتَرَأَ عَلَى عُثْمَانَ

1203 . تاريخ الطبري عن عامر بن سعد :
 كَانَ أَوَّلُ مَنْ اجْتَرَأَ عَلَى عُثْمَانَ بِالْمَنْطِقِ السَّيِّئِ جِبِلَّةٌ بَنُ عَمْرٍو السَّاعِدِيُّ ، مَرَّ بِهِ عُثْمَانُ وَهُوَ جَالِسٌ فِي نَدْيِ قَوْمِهِ ، وَفِي يَدِ جِبِلَّةٍ بَنُ عَمْرٍو جَامِعَةٌ ، فَلَمَّا مَرَّ عُثْمَانُ سَلَّمَ ، فَرَدَّ الْقَوْمُ .
 فَقَالَ جِبِلَّةٌ : لِمَ تَرُدُّونَ عَلَى رَجُلٍ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا !
 قَالَ : ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، فَقَالَ : وَاللَّهِ ، لَا طَرَحَنَّ هَذِهِ الْجَامِعَةُ فِي عُنُقِكَ أَوْ لَتَتْرُكَنَّ بِيْطَانَتَكَ هَذِهِ .
 قَالَ عُثْمَانُ : أَيُّ بِيْطَانَةٍ ! فَوَاللَّهِ إِنِّي لَا تَخِيرُ

1 . الفتوح : ج 2 ص 393 .

النَّاسَ .

Zübeyr: Peki, Ammar b. Yasir ile sorunun neydi de karnından fitik oluncaya dek tekmelenmesini emrettin?

Osman: O da insanları beni öldürmeleri yönünde tahrik ediyordu.

Zübeyr: Peki, Resulullah'ın (s.a.a) habibi Ebuzer'le ne sorunun vardı da onu sürgün ettin; böylece gurbette ve kovulmuş olarak öldü?

Osman: Senin bildiğin şeyden dolayı (bunu yaptım); zira o, halkı bana düşman etti ve bana her türlü aybı isnat etti.

Zübeyr: Peki, Eşter ve arkadaşlarıyla ne sorunun vardı da onları Şam'a sürüp ailelerinden ve çocuklarından ayırdın?

Osman: Çünkü Eşter halkı benim valim Said b. As'a karşı tahrik etti ve Kufe'de benim aleyhime ateş çıkardı.

Zübeyr: Ey Osman! Bu saydıklarım, senin yaptığın işlerden en az olanlarıdır. Getirdiğin delilleri reddetmek istesem bunu yapabilirim. Ancak görüyorum ki sen, (yazdığın) sayfayı istediğin yönden okuyorsun (herhalükârda kendi sözünü söylüyorsun). Senin için artık telafisi olmayacak bir günün gelmesinden korkuyorum!¹

5/6

Osman'a İlk Cüret Eden Kişi

1203-Tarih-i Taberî [Amir b. Sâd'dan]: Osman'a kötü konuşarak cürette bulunan ilk kişi, Cebele b. Amr es-Saidî idi. Elinde bir halka vardı ve kavmi ile meşveret etmek için oturmuştu. Derken Osman yanından selam vererek geçti. Cebele'nin kavmi cevap verdi. Fakat Cebele "Şöyle-böyle yapmış bir kimseye (selamına) niçin cevap verirsiniz?" diye çıkıştı. Sonra Osman'a döndü ve dedi ki: Allah'a and olsun ki ya bu halkayı boynuna geçireceğim ya da şu ahbablarını bırakırsın!

Osman: Hangi ahbablarımı? Allah'a yemin olsun ben halktan

1-el-Fütuh, c.2, s.393.

seçiyorum!

فَقَالَ : مَرَوَانُ تَخَيَّرْتُهُ ! وَمُعَاوِيَةُ تَخَيَّرْتُهُ !
وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ كُرَيْزٍ تَخَيَّرْتُهُ !
وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ تَخَيَّرْتُهُ ! مِنْهُمْ مَنْ نَزَلَ
الْقُرْآنُ بِدَمِهِ ، وَأَبَاخَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله)
دَمَهُ¹.

1204 . أنساب الأشراف عن الواقدي : كَانَ
[جَبَلَةُ بْنُ عَمْرٍو السَّاعِدِيُّ] أَوَّلَ مَنْ اجْتَرَأَ عَلَى
عُثْمَانَ وَتَجَهَّمَهُ بِالْمَنْطِقِ الْغَلِيظِ ، وَأَتَاهُ يَوْمًا
بِجَامِعَةٍ فَقَالَ : وَاللَّهِ ، لَا طَرَحْنَاهَا فِي عُنُقِكَ أَوْ
لَتَتْرَكُنَّ بَطَانَتَكَ هَذِهِ ، أَطْعَمْتَ الْحَارِثَ بْنَ
الْحَكَمِ السَّوْقَ ، وَفَعَلْتَ وَفَعَلْتَ .

وَكَانَ عُثْمَانُ وَلَّى الْحَارِثَ السَّوْقَ فَكَانَ يَشْتَرِي
الْجَلْبَ بِحُكْمِهِ ، وَيَبِيعُهُ بِسُومِهِ ، وَيَجْبِي مَقَاعِدَ
الْمُتَسَوِّقِينَ ، وَيَصْنَعُ صَنِيعًا مُنْكَرًا ، فَكَلِمَ فِي
إِخْرَاجِ السَّوْقِ مِنْ يَدِهِ فَلَمْ يَفْعَلْ .

وَقِيلَ لَجَبَلَةَ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ وَسُئِلَ الْكَفَّ عَنْهُ
فَقَالَ : وَاللَّهِ ، لَا أَلْقَى اللَّهَ غَدًا فَأَقُولُ : إِنَّا
أَطَعْنَا سَادَتَنَا فَأَصْلَوْنَا السَّبِيلَ^{2 3} .

1205 . تاريخ الطبري عن عثمان بن
الشريد : مَرَّ عُثْمَانُ عَلَى جَبَلَةَ بْنِ عَمْرٍو
السَّاعِدِيِّ وَهُوَ بِفِنَاءِ دَارِهِ وَمَعَهُ جَامِعَةٌ ،
فَقَالَ : يَا نَعْتَلُ ! وَاللَّهِ لَا قَتْلُكَ ، وَلَا حِمْلُكَ
عَلَى

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 365 ، البداية والنهاية :
ج 7 ص 176 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 287 ، شرح
نهج البلاغة : ج 2 ص 149 كلاهما نحوه .
2 . إشارة إلى الآية 67 من سورة الأحزاب .
3 . أنساب الأشراف : ج 6 ص 160 .

قُلُوصَ جَرَبَاءَ ، وَلَا تُخْرِجَنَّكَ إِلَى حَرَّةِ النَّارِ . ثُمَّ
جَاءَهُ مَرَّةً أُخْرَى وَعُثْمَانُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَأَنْزَلَهُ
عَنْهُ¹ .

Cebele: Mervan'ı seçtin! Muaviye'yi seçtin! Abdullah b. Amir b. Kureyz'i seçtin! Abdullah b. Sâd'ı seçtin! Bunların içinde öyle kimseler var ki Kurân onların öldürülmesini emretmiş, Resulullah da (s.a.a) kanlarını mubah saymıştır!²

1204-Ensabu'l-Eşraf [Vakidî'den]: Cebele b. Amr es-Saidî, Osman'a ilk cürette bulunan ve onunla çok sert konuşan kişidir. Bir gün Osman'ın yanına bir halka ile gelerek, "Allah'a andolsun ki ya bu halkayı boynuna geçireceğim ya da şu ahbablarını bırakırsın; pazarı Haris b. Hakem'e yedirdin, şunu yaptın, bunu yaptın!" dedi.

Osman, pazarın sorumluluğuna Haris'i getirmişti. O da malları istediği fiyata satın alıyor, fahiş fiyata satıyordu. Mağaza sahiplerinden haraç alıyor, onlara kötü işler yapıyordu. Osman ile pazarı onun elinden çıkarması yönünde konuşuldu, ancak o bunu yapmadı.

Cebele ile de Osman hakkında konuşuldu ve ondan, Osman'la uğraşmaması istendi. Fakat o dedi ki: Vallahi yarın Allah'ın karşısına çıktığımızda "Biz, efendilerimize uyduk; onlar da bizi yoldan saptırdılar!"³ demek istemiyorum.⁴

1205-Tarih-i Taberî [Osman b. Şerid'den]: (Bir gün) Osman, evinin bahçesinde oturmakta olan ve yanında bir halka bulunan Cebele b. Amr es-Saidî'nin yanından geçti. Cebele dedi ki: Ey

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 365 ، أنساب الأشراف: ج 6 ص 160 .

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.365; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.176; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.287; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.149.

3-Ahzab 67'ye işaretir.

4-Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.160.

ahmak ihtiyar! Allah'a yemin olsun ki seni öldüreceğim ve genç bir deveye bindirip yakıcı ateşe doğru götüreceğim!

Bir defasında (mescide) geldiğinde Osman minberdeydi; derken onu çekip aşağı indirdi.¹

5/7

الْخَصْرُ الْأَوَّلُ

1206 . تاريخ الطبري عن عكرمة عن ابن عباس — قال — : لَمَّا خَصَرَ عُثْمَانُ الْخَصْرَ الْآخَرَ ، قَالَ عِكْرِمَةُ : فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : أَوَكُنَّا خَصْرَيْنِ ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : نَعَمْ ، الْخَصْرُ الْأَوَّلُ ، خَصِرَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ ، وَقَدِمَ الْمِصْرِيُّونَ فَلَقِيَهُمْ عَلِيُّ بِيْذِي خُشْبٍ² ، فَزَدَهُمْ عَنْهُ³ .

1207 . مروج الذهب : لَمَّا كَانَ سَنَةُ خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ سَارَ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ النَّخَعِيُّ مِنَ الْكُوفَةِ فِي مِئْتَيْ رَجُلٍ ، وَحَكِيمُ بْنُ جَبَلَةَ الْعَبْدِيُّ فِي مِئَةِ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ ، وَمِنْ أَهْلِ مِصْرَ سِتْمِئَةِ رَجُلٍ عَلَيْهِمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُذَيْسِ الْبَلَوِي — وَقَدْ ذَكَرَ الْوَاقِدِيُّ وَغَيْرُهُ مِنْ أَصْحَابِ السِّيَرِ : أَنَّهُ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ — إِلَى آخَرِينَ مِمَّنْ كَانَ بِمِصْرَ ، مِثْلُ : عَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ الْخُزَاعِيِّ ، وَسَعْدُ بْنُ حَمْرَانَ التَّجِيبِي ، وَمَعَهُمْ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، وَقَدْ كَانَ تَكَلَّمَ بِمِصْرَ ، وَحَرَّضَ النَّاسَ عَلَى عُثْمَانَ لِأَمْرٍ يَطُولُ ذِكْرُهُ كَانَ السَّبَبُ فِيهِ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ .

فَنَزَلُوا فِي الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِبِيْذِي الْخُشْبِ فَلَمَّا

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.365; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.160.

2 . خُشْبٌ: واد على مسيرة ليلة من المدينة (معجم البلدان : ج 2 ص 372) .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 405 .

عَلَّمَ عُثْمَانُ بِنُزُولِهِمْ بَعَثَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
فَأَحْضَرَهُ ، وَسَأَلَهُ أَنْ يَخْرُجَ إِلَيْهِمْ وَيَضْمَنَ لَهُ عَنْهُ
كُلَّ مَا يُرِيدُونَ مِنَ الْعَدْلِ وَحُسْنِ السَّيَرَةِ .

فَسَارَ عَلِيٌّ إِلَيْهِمْ ، فَكَانَ بَيْنَهُمْ خُطْبٌ طَوِيلٌ ،
فَأَجَابُوهُ إِلَى مَا أَرَادَ وَانصَرَفُوا¹ .

1 . مروج الذهب : ج2 ص352 وراجع تاريخ
المدينة : ج4 ص1155 - 1160 .

5/7

BİRİNCİ KUŞATMA

1206-Tarih-i Taberî [İkrime'den]: İbn-i Abbas, "Osman sonraki muhasara ile kuşatıldığında" derken araya girerek "İki muhasara mı oldu?" diye sordum. Bunun üzerine İbn-i Abbas şu cevabı verdi: Evet, birinci muhasara on iki gün sürdü. Derken Mısırlılar çıkageldi. Ali, Zu Huşub'da¹ onlarla görüşüp (hepsini) geri çevirdi.²

1207-Murucu'z-Zeheb: (Hicrî) 35 yılına gelindiğinde Malik b. Haris en-Nahaî, Kufe'den ikiyüz kişiyle; Hekim b. Cebele el-Abdî, Basra ahalisinden yüz kişiyle; Abdurrahman b. Udeys el-Belva,³ komutası altındaki Mısır ahalisinden altı yüz kişiyle; başta Mısır'da bulunan Amr b. Hamik el-Huzaî ve Sâd b. Hamran et-Tecibî olmak üzere daha birçokları (hep birlikte) harekete geçtiler.

Ebubekir es-Sıddık'ın oğlu Muhammed de Mısırlılarla birlikteydi. Mısır'da bir konuşma yapmış ve halkı Osman'ın aleyhine tahrik etmişti. Bunun gerekçesi ise Mervan b. Hakem'in içinde bulunduğu uzun bir mesele idi.

Onlar, Zu Huşub olarak bilinen yerde konuşlandılar. Osman, onların konuşlandıklarından haberdar olunca Ali b. Ebu Talib'i çağırttı. Onlara gidip Osman tarafından istedikleri adalet ve iyi muamelelerin kendilerine gösterileceğine kefil olmasını istedi.

Böylece Ali (a.s) onlara doğru gitti. Aralarında uzun uzadıya sohbetler oldu. Sonunda onun isteğini kabul ettiler ve geri döndüler.⁴

1-**Zu Huşub:** Piyade olarak Medine'den bir gece uzaklıkta bulunan bir vadidir (*Mucemu'l-Buldan*, c.2, s.372).

2-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.405.

3-Vakidî ve diğer tarihçiler, onun Rıdvan biatında yer alanlardan biri olduğunu söylemişlerdir.

4-*Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.352. Ayrıca bkz: *Tarih-i Medine*, c.4, s.1155-1160.

5/8

فَكُّ الْحِصَارِ بِوَسَاطَةِ الْإِمَامِ

1208 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن محمد عن أبيه : فَلَمَّا رَأَى عُثْمَانُ مَا رَأَى [أَنَّ الْقَوْمَ يَرَوْنَ قَتْلَهُ إِنْ لَمْ يَنْزِعْ] جَاءَ عَلِيًّا فَدَخَلَ عَلَيْهِ بَيْتَهُ ، فَقَالَ : يَا بْنَ عَمِّ ، إِنَّهُ لَيْسَ لِي مَتْرَكٌ ، وَإِنَّ قَرَابَتِي قَرِيبَةً ، وَلِي حَقٌّ عَظِيمٌ عَلَيْكَ ، وَقَدْ جَاءَ مَا تَرَى مِنْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ وَهُمْ مُصِحِّحِي ، وَأَنَا أَعْلَمُ أَنَّ لَكَ عِنْدَ النَّاسِ قَدْرًا ، وَأَنْتُمْ يَسْمَعُونَ مِنْكَ ، فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ تَرْكَبَ إِلَيْهِمْ فَتَرُدُّهُمْ عَلَيَّ ؛ فَإِنِّي لَا أَحِبُّ أَنْ يَدْخُلُوا عَلَيَّ ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ جُرْأَةٌ مِنْهُمْ عَلَيَّ ، وَلَيْسَمَعَ بِذَلِكَ غَيْرُهُمْ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : عَلَامَ أَرُدُّهُمْ ؟ قَالَ : عَلَى أَنْ أَصِيرَ إِلَى مَا أَشَرْتَ بِهِ عَلَيَّ وَرَأَيْتَهُ لِي ، وَلَسْتُ أَخْرُجَ مِنْ يَدَيْكَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : إِنِّي قَدْ كُنْتُ كَلَّمْتُكَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ ، فَكُلُّ ذَلِكَ نَخْرُجُ فَتُكَلِّمُ ، وَنَقُولُ وَتَقُولُ ، وَذَلِكَ كُلُّهُ فِعْلُ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ وَسَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ وَابْنِ عَامِرٍ وَمُعَاوِيَةَ ، أَطَعْتَهُمْ وَعَصَيْتَنِي . قَالَ عُثْمَانُ : فَإِنِّي أَعْصِيهِمْ وَأُطِيعُكَ .

قَالَ : فَأَمَرَ النَّاسَ فَرَكِبُوا مَعَهُ ؛ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ قَالَ : وَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى عَمَارِ بْنِ يَاسِرٍ يُكَلِّمُهُ أَنْ يَرْكَبَ مَعَ عَلِيٍّ فَأَبَى ، فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، فَكَلَّمَهُ أَنْ يَأْتِيَ عَمَارًا فَيُكَلِّمَهُ أَنْ يَرْكَبَ مَعَ عَلِيٍّ ، قَالَ : فَخَرَجَ سَعْدٌ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عَمَارٍ فَقَالَ : يَا

أَبَا الْيَقْظَانِ ، أ لَا تَخْرُجُ فَيَمَن يَخْرُجُ وَهَذَا عَلَيَّ
يَخْرُجُ فَاخْرُجْ مَعَهُ ، وَارْدُدْ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ عَن
إِمَامِكَ ؛ فَإِنِّي لَأَحْسَبُ أَنَّكَ لَمْ تَرْكَبْ مَرْكَباً هُوَ
خَيْرُ لَكَ مِنْهُ .

5/8

İMAMIN ARACILIĞIYLA KUŞATMANIN KALKMASI

1208-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Muhammed'den, o da babasından]: Osman, göreceğini görüp de [tutumundan vazgeçmediği takdirde halkın kendisini öldüreceğini anlayınca] Ali'ye (a.s) giderek onu evinde ziyaret etti ve dedi ki: Ey amcaoğlu! Artık benim için bir kaçış yolu kalmadı. Ben senin yakın akrabam ve boynunda büyük hakkım var. Gördüğün gibi şu topluluk karşıma çıkacak. Senin bu halk nezdinde kadir-kıymetin var, bilirim; onlar seni dinlerler. Arzu ederim ki şimdi onlara gider ve (hepsini) geri çevirirsin. Onların bana ulaşmasını istemiyorum. Çünkü bu iş, onları bana cüretlendirecek ve kuşkusuz başkaları da bunu duyacaklardır.

Ali (a.s): Neye karşılık onları geri çevireyim?

Osman: Benim için neye işaret eder ve neyi uygun görürsen onu yapacağıma dair söz veriyorum; senin sözünden de çıkmayacağım!

Ali (a.s): Seninle defalarca konuştum. Ancak sen ne zaman dışarı çıkacak olsak hep (kendi sözünü) konuşuyorsun. Biz bir şey söylüyoruz, sen de (farklı) bir şey söylüyorsun. Bunların hepsi Mervan b. Hakem'in, Said b. As'ın, İbn-i Amir'in ve Muaviye'nin işi olsa gerek. Onlara uyuyor, ama bana muhalefet ediyorsun.

Osman: Artık onlara muhalefet edecek ve seni dinleyeceğim.

Ravi der ki: Daha sonra Osman emir verdi; Muhacir ve Ensardan olan halk ona birliktelik ettiler. Osman, Ammar'la konuşup onun da Ali'nin yanında gitmesini sağlaması için birini gönderdi. Ancak Ammar imtina etti. Bunun üzerine Osman, Ammar'la konuşması ve onu Ali ile birlikte gitmeye ikna etmesi için Sâd b. Ebi Vakkas'ı gönderdi. Sâd yola çıktı ve Ammar'ın yanına gelerek dedi ki: Ey Ebu Yakzan! Şu dışarı çıkanlarla birlikte çıkmayacak mısın? Bak, Ali de çıkmış! Haydi, sen de onunla birlikte çık ve şu topluluğu imamından geri çevir. Öyle sanıyorum ki sen, asla bu zamanki kadar değerli bir merkebe binmemişsindir!

قَالَ : وَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى كَثِيرِ بْنِ الصَّلْتِ الْكِنْدِيِّ - وَكَانَ مِنْ أَعْوَانِ عُثْمَانَ - فَقَالَ : انْطَلِقْ فِي إِثْرِ سَعْدٍ فَاسْمَعْ مَا يَقُولُ سَعْدٌ لِعَمَّارٍ ، وَمَا يَرُدُّ عَمَّارٌ عَلَى سَعْدٍ ، ثُمَّ اثْنِي سَرِيعاً .

قَالَ : فَخَرَجَ كَثِيرٌ حَتَّى يَجِدَ سَعْداً عِنْدَ عَمَّارٍ مُخَلِّياً بِهِ ، فَأَلْقَمَ عَيْنَهُ جُحْرَ الْبَابِ ، فَقَامَ إِلَيْهِ عَمَّارٌ وَلَا يَعْرِفُهُ وَفِي يَدِهِ قَضِيبٌ ، فَأَدْخَلَ الْقَضِيبَ الْجُحْرَ الَّذِي أَلْقَمَهُ كَثِيرٌ عَيْنَهُ ، فَأَخْرَجَ كَثِيرٌ عَيْنَهُ مِنَ الْجُحْرِ وَوَلَّى مُدِيرًا مُتَّقِنِعاً ، فَخَرَجَ عَمَّارٌ فَعَرَفَ أَثَرَهُ وَنَادَى : يَا قَلِيلُ بْنُ أُمِّ قَلِيلٍ ؛ أَعَلَيْ تَطْلُعُ وَتَسْتَمِيعُ حَدِيثِي ! وَاللَّهِ لَوْ دَرَيْتُ أَنَّكَ هُوَ لَفَقَأْتُ عَيْنَكَ بِالْقَضِيبِ ؛ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) قَدْ أَحَلَّ ذَلِكَ .

ثُمَّ رَجَعَ عَمَّارٌ إِلَى سَعْدٍ فَكَلَّمَهُ سَعْدٌ وَجَعَلَ يَفْتِلُهُ بِكُلِّ وَجْهِ ، فَكَانَ آخِرُ ذَلِكَ أَنْ قَالَ عَمَّارٌ : وَاللَّهِ لَا أَرُدُّهُمْ عَنْهُ أَبَداً .

فَرَجَعَ سَعْدٌ إِلَى عُثْمَانَ فَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِ عَمَّارٍ ، فَاتَّهَمَ عُثْمَانُ سَعْداً أَنْ يَكُونَ لَمْ يُنَاصِحْهُ ، فَأَقْسَمَ لَهُ سَعْدٌ بِاللَّهِ لَقَدْ حَرَضَ ، فَقِيلَ مِنْهُ عُثْمَانُ .

قَالَ : وَرَكِبَ عَلِيٌّ (عليه السلام) إِلَى أَهْلِ مِصْرَ فَرَدَّهُمْ عَنْهُ ، فَاَنْصَرَفُوا رَاجِعِينَ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 358 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 283 نحوه وراجع أنساب الأشراف : ج 6 ص 176 .

Osman, yarenlerinden biri olan Kesir b. Salt el-Kindî'yi gönderdi ve dedi ki: Sâd'ın peşinden git. Sâd'ın Ammar'a, Ammar'ın da Sâd'a söylediklerini dinledikten sonra çabuk bana gel!

Kesir yola çıktı ve Sâd ile Ammar'ın gizli kapılar arkasında görüştüğünü anladı. Gözleriyle kapının deliğinden içeriyi seyretti. (Durumu fark eden) Ammar, (kapıdan içeriyi seyreden) kim olduğunu bilmeden öne doğru atılarak elindeki çubuğu Kesir'in gözünü dayadığı deliğe sokuverdi. Kesir gözünü kapıdan çekti ve gerisin geriye döndü. Ammar dışarı çıkıp ardından baktığında onu tanıdı ve "Ey Ümmü Kalil oğlu Kalil!¹ Beni takip ediyor ve sözümü işitmeye mi çalışıyorsun? Senin olduğunu bilseydim vallahi çubukla gözünü çıkarırdım; zira Resulullah (s.a.a) bunu helâl saymıştır!" diye bağırdı.

Ammar daha sonra Sâd'a dönerek onunla konuştu. Ancak (Sâd) hangi kanaldan girmek istediye Ammar onu kabul etmedi ve sonunda dedi ki: Allah'a yemin olsun ki asla onları geri çevirmeyeceğim!

Sâd, böylece Osman'ın yanına geldi ve Ammar'ın sözünü ona ilettili. Osman, kendisinin hayrını yeterince gözetmediği konusunda Sâd'a ithamda bulundu. Sâd bu konuda (yeterince) ısrarcı olduğuna dair Allah'a yemin edince Osman da onu kabul etti.

Derken Ali (a.s) Mısırlılara doğru gitti; onları Osman'dan vazgeçirdi. Onlar da gerisin geriye döndüler.²

1-Kalil "az", Kesir ise "çok" demektir. Kesir ismindeki bu şahsa Ammar'ın bu şekilde hitap etmesinin nedeni, onun, isminin aksine az ve basit olduğunu ima etmek idi. (Çev.)

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.358; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.283. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.176.

5/9

تَوْبَةُ عُثْمَانَ فِي خِطَابِ عَامٍ

1209 . تاريخ الطبري عن علي بن عمر عن أبيه : إِنَّ عَلِيًّا جَاءَ عُثْمَانَ بَعْدَ انْصِرَافِ الْمِصْرِيِّينَ فَقَالَ لَهُ : تَكَلَّمْ كَلَامًا يَسْمَعُهُ النَّاسُ مِنْكَ وَيَشْهَدُونَ عَلَيْهِ ، وَيَشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِكَ مِنَ النُّزُوعِ وَالْإِنَابَةِ ؛ فَإِنَّ الْيَلَادَ قَدْ تَمَخَّضَتْ عَلَيْكَ ، فَلَا آمَنُ رَكْبًا آخَرِينَ يَقْدَمُونَ مِنَ الْكُوفَةِ ، فَتَقُولُ : يَا عَلِيُّ ارْكَبْ إِلَيْهِمْ ، وَلَا أَقْدِرُ أَنْ أُرْكَبَ إِلَيْهِمْ وَلَا أَسْمَعُ غُذْرًا ، وَيَقْدُمُ رَكْبٌ آخَرُونَ مِنَ الْبَصْرَةِ ، فَتَقُولُ : يَا عَلِيُّ ارْكَبْ إِلَيْهِمْ ، فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ رَأَيْتَنِي قَدْ قَطَعْتُ رَحِمَكَ ، وَاسْتَخَفَفْتُ بِحَقِّكَ .

قَالَ : فَخَرَجَ عُثْمَانُ فَخَطَبَ الْخُطْبَةَ الَّتِي نَزَعَ فِيهَا ، وَأَعْطَى النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ التَّوْبَةَ ، فَقَامَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ، ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ ! قَوْلَ اللَّهِ مَا عَابَ مَنْ عَابَ مِنْكُمْ شَيْئًا أَجْهَلُهُ ، وَمَا جِئْتُ شَيْئًا إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُهُ ، وَلَكِنِّي مَنَنْتَنِي نَفْسِي وَكَذَّبْتَنِي وَضَلُّ عَنِّي رُشْدِي ، وَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ : « مَنْ زَلَّ فَلْيَتُبْ ، وَمَنْ أَخْطَأَ فَلْيَتُبْ وَلَا يَتِمَادْ فِي الْهَلَكَةِ ؛ إِنَّ مَنْ تِمَادَى فِي الْجَوْرِ كَانَ أَبْعَدَ مِنَ الطَّرِيقِ » فَأَنَا أَوَّلُ مَنْ اتَّعَظَ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَّا فَعَلْتُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ ، فَمِثْلِي نَزَعَ وَتَابَ ، فَإِذَا نَزَلْتُ فَلْيَأْتِنِي أَشْرَافُكُمْ فَلْيُرُونِي رَأْيَهُمْ ، قَوْلَ اللَّهِ لَئِنْ رَدَّنِي الْحَقُّ عَبْدًا لَأَسْتَنُّ بِسُنَّةِ الْعَبْدِ ، وَلَا ذِلَّ لَئِنْ ذُلَّ الْعَبْدُ ، وَلَا كَوْنٌ كَالْمَرْقُوقِ ، إِنْ مُلِكَ صَبْرَ وَإِنْ عُتِقَ شَكَرَ ، وَمَا عَنِ اللَّهِ مَذْهَبٌ إِلَّا إِلَيْهِ ، فَلَا يَعْجِزُنَّ عَنْكُمْ خِيَارُكُمْ

أَنْ يَدْنُوا إِلَيَّ ، لِّئِنْ أَبَتْ يَمِينِي لَتَتَابِعُنِي
شِمَالِي .

5/9

OSMAN'IN HALKIN ÖNÜNDE TÖVBE ETMESİ

1209-Tarih-i Taberî [Ali b. Ömer'den, o da babasından]: Mısırlılar döndükten sonra Ali (a.s) Osman'ın yanına giderek ona dedi ki: Halkın senden duyacağı ve şahit olacakları; Allah'ın da kalbindeki değişim ve yönelişe şahit olacağı bir söz söyle. Zira şehirler sana karşı ayaklanmışlardır. Kufe'den bir grup gelir de sen bana "Ey Ali, onlara da git!" dersin, gidebileceğimden ve onlara senden yana bir mazeret ulaştırabileceğimden emin değilim. Bir grup da Basra'dan gelir de yine sen bana "Ey Ali, onlara da git!" dersin, gitmediğim takdirde bu kez de sana karşı akrabalık bağını kopardığımı ve hakkını küçümsediğimi düşünürsün.

Ravi der ki: Daha sonra Osman dışarı çıktı. Tutumundan vazgeçtiğini ve halka karşı tövbe ettiğini bildiren (meşhur) hutbesini okudu. Sonra da ayağa kalkarak Allah'a layıkıyla hamd-ü senada bulunduktan sonra dedi ki: Ey insanlar! Allah'a yemin olsun ki sizden hiçbirinin ayıpladığı şeye cahil değildim; yaptığım şeyi de biliyordum. Ancak nefsim beni gevşetti ve aldattı; beni yolsuzluğa itti. Hiç kuşkusuz, ben, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: **Kim sürçerse tövbe etsin; kim hata işlerse tövbe etsin; kimse de helakette inat etmesin. Zira kim zulüm üzere inat ederse yoldan uzaklaşır!**

Şimdi ben ilk öğüt alanım. Yaptıklarımın dolayısı Allah'tan bağışlanma diliyor, O'na dönüyorum. Benim gibi biri vazgeçti ve döndü. Aşağı indiğimde büyükleriniz yanıma gelsinler; görüşlerini bana bildirsinsinler. Allah'a yemin olsun ki eğer hak, köle olmamı gerektirirse köle gibi davranacağım; köle gibi zelil olacağım. Köle olarak kalırsam sabredeceğim ve azat edilirse şükredeceğim.

Allah'tan kaçış yolu yok; ancak O'na gidilir. Artık iyileriniz bana yaklaşma konusunda gevşek davranmasınlar; sağ elim kaçınsa bile sol elim muhakkak bana uyacaktır!

قَالَ : فَرَّقَ النَّاسُ لَهُ يَوْمَئِذٍ وَبَكَى مَنْ بَكَى مِنْهُمْ ، وَقَامَ إِلَيْهِ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَيْسَ بِوَاصِلَ لَكَ مَنْ لَيْسَ مَعَكَ ، اللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِكَ ، فَأَتَمِّمَ عَلَى مَا قُلْتَ ¹ .

1210 . تاريخ الطبري عن عباد بن عبد الله بن الزبير : كَتَبَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ إِلَى عُثْمَانَ يَدْعُوْنَهُ إِلَى التَّوْبَةِ ، وَيَحْتَجُّونَ وَيُقْسِمُونَ لَهُ بِاللَّهِ لَا يُمَسِّكُونَ عَنْهُ أَبَدًا حَتَّى يَقْتُلُوهُ أَوْ يُعْطِيَهُمْ مَا يَلْزَمُهُ مِنْ حَقِّ اللَّهِ . فَلَمَّا خَافَ الْقَتْلَ شَاوَرَ نَصَحَاءَهُ وَأَهْلَ بَيْتِهِ ، فَقَالَ لَهُمْ : قَدْ صَنَعَ الْقَوْمُ مَا قَدْ رَأَيْتُمْ ، فَمَا الْمَخْرَجُ ؟

فَأَشَارُوا عَلَيْهِ أَنْ يُرْسَلَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَيَطْلُبَ إِلَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمْ عَنْهُ ، وَيُعْطِيَهُمْ مَا يَرْضَاهُمْ لِيُطَاوِلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَهُ أَمْدَادُ .

فَقَالَ : إِنَّ الْقَوْمَ لَنْ يَقْبَلُوا التَّعْلِيلَ ، وَهُمْ مُحَمِّلِي عَهْدًا ، وَقَدْ كَانَ مِنِّي فِي قَدَمَتِهِمُ الْأُولَى مَا كَانَ ، فَمَتَى أُعْطِيَهُمْ ذَلِكَ يَسْأَلُونِي الْوَفَاءَ بِهِ !

فَقَالَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! مُقَارَبَتُهُمْ حَتَّى تَقْوَى أَمْثَلُ مِنْ مُكَاثَرَتِهِمْ عَلَى الْقُرْبِ ، فَأَعْطِهِمْ مَا سَأَلُوكَ ،

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 360 ، البداية والنهاية : ج 7 ص 172 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 284 ؛ الجمل : ص 191 كلاهما نحوه .

وطاؤلهم ما طاؤلوک ؛ فَإِنَّمَا هُمْ بَعُوءَا عَلَیْکَ ؛
فَلَا عَهْدَ لَهُمْ .

فَأَرْسَلَ إِلَى عَلِیٍّ فَدَعَاهُ ، فَلَمَّا جَاءَهُ قَالَ :
يَا أَبَا حَسَنَ ! إِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنَ النَّاسِ مَا قَدْ
رَأَيْتَ ، وَكَانَ مِنِّي مَا قَدْ عَلِمْتَ ، وَلَسْتُ آمَنُهُمْ
عَلَى قَتْلِي ، فَأَرُدُّهُمْ عَنِّي ؛ فَإِنَّ لَهُمُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ
أَنْ أَعْتَبَهُمْ مِنْ كُلِّ مَا يَكْرَهُونَ ، وَأَنْ أُعْطِيَهُمْ
الْحَقَّ مِنْ نَفْسِي وَمِنْ غَيْرِي ، وَإِنْ كَانَ فِي ذَلِكَ
سَفْكَ دَمِي .

O gün halk ona karşı yumuşadı; aralarından bazıları ağladı. Said b. Zeyd öne doğru çıkarak ona dedi ki: Ey müminlerin emiri! Seninle birlikte olmayanlar seninle bağını kesmişlerdir. Kendin hakkında Allah'tan sakın da, ne söylediyse tamamına erdir!¹

1210-Tarih-i Taberî [Abbad b. Abdullah b. Zübeyr'den]: Medineliler bir mektup yazarak Osman'ı tövbe eymeye çağırdılar. (Mektuplarında) ona itiraz ediyor; asla ondan vazgeçmeyeceklerine, (ama buna karşılık) ya onu öldüreceklerine ya da Allah'ın farz kıldığı haklarını kendilerine vereceğine dair Osman hakkında Allah'a yemin ediyorlardı.

Öldürülmekten korkan Osman, bunun üzerine müşavirlerine ve ailesine danışarak "Bu kavmin yaptıklarını gördünüz! Çare nedir?" diye sordu.

Onlar, Ali b. Ebu Talib'e haber göndermesini ve ondan, (üzerlerine doğru gelen güçleri) geri çevirerek uzaklaştırmasını ve onlara razı gelecekleri şeyi (vaat) ederek kendisine yardım ulaşıncaya dek bir süre onları oyalamasını istemesini önerdiler.

Osman dedi ki: Bu topluluk geciktirme ve bahaneyi asla kabullenmeyecek ve beni taahhüde zorlayacaktır. Onlara vaat ettiğim takdirde ise daha önce kendilerine vermiş olduğum sözü yerine getirmemi isteyecekler.

Mervan b. Hakem dedi ki: Ey müminlerin emiri! Güçleninceye kadar onlarla idare etmek, şu azıcık süre içinde onları çok saymaktan daha iyidir. İstediklerini onlara ver (vaat et) ve elinden geldiğince süreyi uzat. Zira onlar sana karşı başkaldırmışlardır. Dolayısıyla onlara verilen vaadi gerçekleştirmen gerekmez!

Osman Ali'ye (a.s) haber gönderdi ve yanına çağırdı. Geldiğinde dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Halkın ne yaptığını sen de gördün. Benim yapmış olduğum işi de biliyorsun. Doğrusu, beni öldürmelerinden güvende değilim. O halde onları benden geri çevir. Onlar için aziz ve celil olan Allah'ı şahit tutarım ki istemedikleri her şeyden vazgeçeceğim; onları razı edeceğim. Bu yolda kanım dökülse bile onların bende ve diğerlerinde olan haklarını alıp kendilerine geri vereceğim!

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.360; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.172; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.284; el-Cemel, s.191.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : النَّاسُ إِلَى عَدْلِكَ أَحَوْجُ مِنْهُمْ إِلَى قَتْلِكَ ، وَإِنِّي لَا أَرَى قَوْمًا لَا يَرْضَوْنَ إِلَّا بِالرِّضَى ، وَقَدْ كُنْتَ أُعْطِيتُهُمْ فِي قِدَمَتِهِمُ الْأُولَى عَهْدًا مِنَ اللَّهِ لَتَرْجَعَنَّ عَنْ جَمِيعِ مَا نَقِمُوا ، فَرَدَدْتُهُمْ عَنْكَ ، ثُمَّ لَمْ تَفِ لَهُمْ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ ، فَلَا تَعْرَنِي هَذِهِ الْمَرَّةَ مِنْ شَيْءٍ ؛ فَإِنِّي مُعْطِيهِمْ عَلَيْكَ الْحَقَّ .

قَالَ : نَعَمْ ، فَأَعْطِهِمْ ، فَوَاللَّهِ لَا فَيِّنَ لَهُمْ . فَخَرَجَ عَلِيٌّ إِلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّكُمْ إِنَّمَا طَلَبْتُمُ الْحَقَّ فَقَدْ أُعْطِيتُمُوهُ ، إِنَّ عُثْمَانَ قَدْ زَعَمَ أَنَّهُ مُنْصِفُكُمْ مِنْ نَفْسِهِ وَمِنْ غَيْرِهِ ، وَرَاجِعٌ عَنْ جَمِيعِ مَا تَكْرَهُونَ ، فَاقْبَلُوا مِنْهُ وَوَكِّدُوا عَلَيْهِ .

قَالَ النَّاسُ : قَدْ قِيلَ لَنَا فَاسْتَوْثِقْ مِنْهُ لَنَا ؛ فَإِنَّا وَاللَّهِ لَا نَرْضَى بِقَوْلِ دُونَ فِعْلٍ . فَقَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ : ذَلِكَ لَكُمْ . ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : إِضْرِبْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ أَجَلًا يَكُونُ لِي فِيهِ مَهْلَةٌ ؛ فَإِنِّي لَا أَقْدِرُ عَلَى رَدِّ مَا كَرِهُوا فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ .

قَالَ لَهُ عَلِيٌّ : مَا حَضَرَ بِالْمَدِينَةِ فَلَا أَجَلَ فِيهِ ، وَمَا غَابَ فَأَجَلُهُ وَوُصُولُ أَمْرِكَ .

قَالَ : نَعَمْ . وَلَكِنْ أَجِلْنِي فِيمَا بِالْمَدِينَةِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ .

قَالَ عَلِيٌّ : نَعَمْ . فَخَرَجَ إِلَى النَّاسِ فَأَخْبَرَهُمْ بِذَلِكَ ، وَكَتَبَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عُثْمَانَ كِتَابًا أَجَلُهُ فِيهِ ثَلَاثًا ، عَلَى أَنْ يَرُدَّ كُلُّ مَظْلَمَةٍ ، وَيَعْزِلُ كُلُّ عَامِلٍ كَرِهوهُ ، ثُمَّ أَخَذَ عَلَيْهِ فِي الْكِتَابِ أَعْظَمَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ مِنْ عَهْدٍ

وميثاق ، وأشهد عليه ناساً من وجوه
المُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ .

Ali (a.s) dedi ki: Halkın, senin adaletle davranmana öldürülmeden daha çok ihtiyacı var. Benim gördüğüm şu kavim razı edilmedikçe geri dönmeyecektir. Önceki ayaklanmalarında onlara bir taahhütte bulundun; Allah'ı şahit tutarak hoşlarına gitmeyen her işten vazgeçeceğini söyledin ve ben onları geri çevirdim. Ancak sen bunlardan hiçbirine vefa etmedin. O halde bu defa da beni aldatma. Çünkü ben, onlara, senden yana haklarının verileceğini bildireceğim!

Osman dedi ki: Evet, onlara söz ver. Allah'a yemin olsun ki onlara karşı muhakkak vefalı olacağım.

Ali (a.s) halka doğru çıkageldi ve dedi ki: Ey insanlar! Sizler sadece hakkı istediniz; o da size verilmiştir. Osman, kendisinden ve diğerlerinden hakkınızı alacağını ve istemediğiniz bütün işlerinden vazgeçeceğini söyledi. O halde ondan kabul edin ve bunu sağlamlaştırın!

Halk dedi ki: Biz kabul ettik; ancak ondan bizim için teminat al. Allah'a yemin olsun ki biz amelsiz bir söze razı olmayacağız!

Ali (a.s): Bu, sizin hakkınızdır, dedi. Daha sonra Osman'a giderek bunu ona haber verdi.

Osman: Benimle onlar arasında bir süre belirle; zira onların hoşuna gitmeyen şeyleri bir günde değiştiremem, dedi.

Ali (a.s): Medine'dekiler için süreye gerek yok. Ancak uzak yerler için süren, emrinin ulaştığı vakte kadar olsun, dedi.

Osman: Peki, ama Medine'dekiler için bana üç gün mühlet ver, dedi.

Ali (a.s) "Olur" deyip halkın arasına girdi ve onlara bunu haber verdi. Osman'la halk arasında bir sözleşme yazarak şöyle dedi: Osman, ona tanınmış olan üç günlük süre içinde zulümle aldıklarını geri verecek ve hangi vali halkın hoşuna gitmiyorsa onu azledecek!

Daha sonra bu sözleşmede Allah'ın, mahlûkatı arasından birinden alabileceği en büyük ahit ve misakı Osman'ın boynuna bıraktı; Muhacir ve Ensar'ın ileri gelenlerinden bir grubu da buna şahit tuttu.

فَكَفَّ الْمُسْلِمُونَ عَنْهُ وَرَجَعُوا إِلَى أَنْ يَفِيَّ لَهُمْ بِمَا أُعْطَاهُمْ مِنْ نَفْسِهِ ، فَجَعَلَ يَتَأَهَّبُ لِلْقِتَالِ ، وَيَسْتَعِدُّ بِالسِّلَاحِ - وَقَدْ كَانَ اتَّخَذَ جُنْدًا عَظِيمًا مِنْ رَقِيقِ الْخُمْسِ - فَلَمَّا مَضَتْ الْأَيَّامُ الثَّلَاثَةُ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ لَمْ يُغَيِّرْ شَيْئًا مِمَّا كَرِهَوهُ وَلَمْ يَعِزِلْ عَامِلًا ، ثَارَ بِهِ النَّاسُ¹ .

1211 . الإمامة والسياسة : خَرَجَ عُثْمَانُ فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ :

أَمَّا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنَّ نَصِيحَتِي كَذَّبَتْنِي ، وَنَفْسِي مَنَّتْنِي ، وَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ : لَا تَتِمَّادُوا فِي الْبَاطِلِ ؛ فَإِنَّ الْبَاطِلَ يَزِدُّادُ مِنَ اللَّهِ بُعْدًا ، مَنْ أَسَاءَ فَلْيُثْبِتْ ، وَمَنْ أَخْطَأَ فَلْيُثْبِتْ ، وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ اتَّعَظَ ، وَاللَّهُ لَئِنْ رَدَّنِي الْحَقُّ عَبْدًا لَأَنْتَسِبَنَّ نَسَبَ الْعَبِيدِ ، وَلَا كَوْنَنَّ كَالْمَرْقُوقِ الَّذِي إِنْ مَلَكَ صَبَرَ ، وَإِنْ أَعْتِقَ شَكَرَ ، ثُمَّ نَزَلَ ، فَدَخَلَ عَلَى زَوْجَتِهِ نَائِلَةَ بِنْتِ الْفَرَاغِصَةِ ، وَدَخَلَ مَعَهُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، أَتَكَلِّمُ أَوْ أَسْكُتُ ؟ فَقَالَتْ لَهُ نَائِلَةُ : بَلِ اسْكُتْ ! فَوَاللَّهِ لَئِنْ تَكَلَّمْتَ لَتَغْرَنَّهُ وَلَتَوْبِقَنَّهُ . فَالْتَفَتَ إِلَيْهَا عُثْمَانُ مُغْضِبًا ، فَقَالَ : أُسْكُتِي ، تَكَلِّمِ يَا مَرْوَانَ . فَقَالَ مَرْوَانُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! وَاللَّهِ لَوْ قُلْتُ الَّذِي قُلْتَ وَأَنْتَ فِي عِزٍّ وَمَنْعَةٍ لَتَابَعْتُكَ ، وَلَكِنَّكَ قُلْتَ الَّذِي قُلْتَ وَقَدْ بَلَغَ السُّيْلُ الزُّبَى ، وَجَاوَزَ

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص369 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص288 نحوه .

الحزائمُ الطُّبَيِّينِ ، فَانْقُضِ التَّوْبَةُ وَلَا تُقِرَّ
بِالْخَطِيئَةِ¹ .

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 49 .

Böylece Müslümanlar Osman'dan vazgeçtiler. Kendilerine vermiş olduğu vaatleri yerine getirmesi kaydıyla geri döndüler. Fakat Osman savaş hazırlıkları ile meşgul oldu. Silah tedarik etti. Daha önce de ganimetin humusu olarak hükümetin payına düşen kölelerden büyük bir ordu hazırlamıştı. Üç gün geçtiği halde önceki durumu üzerindeydi ve halkın hoşuna gitmeyen hiçbir şey değişmemiş, hiçbir valisini azletmemişti. Bu yüzden de halk ona karşı ayaklandı.¹

1211-el-İmame ve's-Siyase: Osman dışarı çıktı. Sonra minbere çıkıp Allah'a hamd-ü senada bulundu ve ardından dedi ki: Ey insanlar! Nasihatçilerim bana yalan söylemişler ve nefsim beni gevşetmiş. Ben Resulullah'ın şöyle buyurduğunu duydum: **"Batıl üzerinde inat etmeyin; zira batıl Allah'tan uzaklığı artırır. Kim kötülük yapmış ve hata etmişse tövbe etsin!"**

Ben ilk öğüt alanım. Allah'a yemin olsun ki hak eğer köle olmamı gerektiriyorsa köle gibi olur; köle olarak kaldığında sabreden, azat edildiğinde ise şükreden bir köle gibi yaşarım.

Sonra (minberden) aşağı indi. Eşi Ferafida kızı Naile'nin yanına geldi. Mervan da onunla birlikte içeri girdi ve dedi ki: Ey müminlerin emiri! Konuşayım mı, susayım mı?

Naile "Sus! Allah'a andolsun ki konuşursan onu aldatacak ve helake sürükleyeceksin!" dedi. Osman öfkeyle Naile'ye dönerek "Sen sus!" diye çıkıştı (ve Mervan'a dönerek) "Konuş ey Mervan!" dedi.

Bunun üzerine Mervan dedi ki: Ey müminlerin emiri! Vallahi eğer söylediklerini izzet ve kudret anında söylemiş olsaydın sana uyardım. Ancak söylediklerini aslan tuzağa düştüğünde, iş işten geçip çare tükendiğinde söyledin. O halde tövbeni boz ve hatanı ikrar etme!²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.369; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.288.

2-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.49.

5/10

نَقْضُ التَّوْبَةِ وَالْمُعَاهَدَةِ

1212 . تاريخ الطبري عن علي بن عمر عن أبيه - في ذكر عثمان بعد أن خطب الخطبة التي أعلن فيها توبته - : فَلَمَّا نَزَلَ عُثْمَانُ وَجَدَ فِي مَنْزِلِهِ مَرَوَانَ وَسَعِيداً وَنَفَرًا مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ ، وَلَمْ يَكُونُوا شَهِدُوا الْخُطْبَةَ .

فَلَمَّا جَلَسَ قَالَ مَرَوَانُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَتَكَلِّمُ أَمْ أَصْمُتُ ؟

فَقَالَتْ نَائِلَةُ بِنْتُ الْفَرَاغِصَةِ - امْرَأَةُ عُثْمَانَ الْكَلْبِيِّ - : لَا بَلِ اصْمُتْ ؛ فَإِنَّهُمْ وَاللَّهِ قَاتِلُوهُ وَمُؤْتِمُوهُ ، إِنَّهُ قَدْ قَالَ مَقَالََةً لَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَنْزِعَ عَنْهَا

فَأَعْرَضَ عَنْهَا مَرَوَانُ ثُمَّ قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَتَكَلِّمُ أَمْ أَصْمُتُ ؟
قَالَ : بَلِ تَكَلِّمُ .

فَقَالَ مَرَوَانُ : يَا أَبَا أَنْتَ وَأُمِّي ، وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّ مَقَالَتَكَ هَذِهِ كَانَتْ وَأَنْتَ مُمْتَنِعٌ مَنِيعٌ فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ رَضِيَ بِهَا وَأَعَانَ عَلَيْهَا ، وَلَكِنَّكَ قُلْتَ مَا قُلْتَ حِينَ بَلَغَ الْحِزَامَ الطُّبِّيَّينَ ، وَخَلَّفَ السَّيْلَ الزُّبْيَ ، وَحِينَ أُعْطِيَ الْخُطْبَةَ الدَّلِيلَةَ الدَّلِيلُ ، وَاللَّهِ لَأَقَامَهُ عَلَى خَطِيئَةٍ تَسْتَغْفِرُ اللَّهُ مِنْهَا أَجْمَلَ مِنْ تَوْبَةٍ تُخَوِّفُ عَلَيْهَا ، وَإِنَّكَ إِنْ شِئْتَ تَقَرَّبْتَ بِالتَّوْبَةِ وَلَمْ تُقَرِّرْ بِالْخَطِيئَةِ ، وَقَدْ اجْتَمَعَ

إِلَيْكَ عَلَى الْبَابِ مِثْلُ الْجِبَالِ مِنَ النَّاسِ .
فَقَالَ عُثْمَانُ : فَاخْرُجْ إِلَيْهِمْ فَكَلِّمُهُمْ ;
فَإِنِّي أَسْتَحْيِي أَنْ أَكَلِّمُهُمْ .

5/10

AHDİ VE TÖVBİYİ BOZMA OLAYI

1212-Tarih-i Taberî [Ali b. Ömer'den, o da babasından; Osman'ın tövbesini açıkladığı hutbesinden söz ederken]: Osman aşağı inince evinde Mervan, Said ve Ümeyye oğullarında bir grupla karşılaştı. Onlar Osman'ın konuşmasında hazır bulunmamışlardı.

Mervan dedi ki: Ey müminlerin emiri! Konuşayım mı, yoksa susayım mı?

Osman'ın eşi olan Kelbiye kabilesinden Ferafida kızı Naile: Hayır, sus, diye araya girdi. Allah'a yemin olsun ki onlar Osman'ı öldürecekler. Çünkü onu günahkâr sayıyorlar. Osman söyleyeceğini söyledi. Artık ondan dönmesi yakışmaz!..

Mervan ondan yüz çevirerek (tekrar Osman'a) dedi ki: Ey müminlerin emiri! Konuşayım mı, yoksa susayım mı?

Osman: Konuş, dedi.

Mervan: Anam-babam sana feda olsun! Vallahi bu konuşmanı izzet ve kudret anında yapmanı isterdim; o zaman buna ilk razı olan ve ilk destek veren ben olurdum. Ancak sen bu sözü iş işten geçtikten sonra, çareler tükendiğinde ve zilletin aşikâr olduğunda söyledin. Allah'a yemin olsun ki istiğfar ettiğin hata üzerinde kalman, korkarak ettiğin tövbeden daha güzeldir. İstersen tövbe ederek onlara yakınlaş; ama dağlar kadar bir insan seli toplanıp kapına dayanmışken hatanı ikrar etme!

Osman: Sen git ve onlarla konuş. Çünkü ben onlarla konuşmaktan utanıyorum artık.

قَالَ : فَخَرَجَ مَرَوَانُ إِلَى الْبَابِ وَالنَّاسُ يَرْكَبُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ، فَقَالَ : مَا شَأْنُكُمْ قَدْ اجْتَمَعْتُمْ كَأَنَّكُمْ قَدْ جِئْتُمْ لِنَهَبٍ ؟ شَاهَتِ الْوُجُوهُ ، كُلُّ إِنْسَانٍ آخِذٌ بِأُذُنِ صَاحِبِهِ ، أَلَا مَنْ أُرِيدَ ، جِئْتُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْزِعُوا مُلْكَنَا مِنْ أَيْدِينَا ، أَخْرَجُوا عَنَّا ، أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ رُمْتُمُونَا لَيَمُرَّنَّ عَلَيْكُمْ مِنَّا أَمْرٌ لَا يَسُرُّكُمْ ، وَلَا تَحْمَدُوا غَبَّ رَأْيِكُمْ ، ارْجِعُوا إِلَى مَنَازِلِكُمْ ؛ فَإِنَّا وَاللَّهِ مَا نَحْنُ مَغْلُوبِينَ عَلَى مَا فِي أَيْدِينَا .

قَالَ : فَارْجَعَ النَّاسُ ، وَخَرَجَ بَعْضُهُمْ حَتَّى أَتَى عَلِيًّا فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ ، فَجَاءَ عَلِيٌّ (عليه السلام) مُغَضِّبًا حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، فَقَالَ : أَمَا رَضِيتَ مِنْ مَرَوَانَ وَلَا رَضِيَ مِنْكَ إِلَّا بِتَحْرِيفِكَ عَنْ دِينِكَ وَعَنْ عَقْلِكَ ، مِثْلُ جَمَلِ الظَّعِينَةِ يُقَادُ حَيْثُ يُسَارُ بِهِ ؟ وَاللَّهِ مَا مَرَوَانُ بِيذِي رَأْيٍ فِي دِينِهِ وَلَا نَفْسِهِ ، وَإِيْمُ اللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ سَيُورِدُكَ ثُمَّ لَا يَصُدُّكَ ، وَمَا أَنَا بِعَائِدٍ بَعْدَ مَقَامِي هَذَا لِمُعَاتَبَتِكَ ، أَذْهَبْتَ شَرَفَكَ ، وَغَلِبْتَ عَلَى أَمْرِكَ .

فَلَمَّا خَرَجَ عَلِيٌّ ، دَخَلَتْ عَلَيْهِ نَائِلَةٌ بِنْتُ الْفَرَاغِصَةِ امْرَأَتُهُ ، فَقَالَتْ : أَتَكَلِّمُ أَوْ أَسْكُتُ ؟ فَقَالَ : تَكَلِّمِي .

فَقَالَتْ : قَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ عَلِيٍّ لَكَ وَإِنَّهُ لَيْسَ يُعَاوِدُكَ ، وَقَدْ أَطَعْتَ مَرَوَانَ يَقْوَدُكَ حَيْثُ شَاءَ ، قَالَ : فَمَا أَصْنَعُ ؟ قَالَتْ : تَتَّقِي اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَتَتَّبِعُ سُنَّةَ صَاحِبَيْكَ مِنْ قَبْلِكَ ؛ فَإِنَّكَ مَتَى أَطَعْتَ مَرَوَانَ قَتَلَكَ ، وَمَرَوَانُ لَيْسَ لَهُ عِنْدَ النَّاسِ قَدْرٌ وَلَا هَيْبَةٌ وَلَا مَحَبَّةٌ ، وَإِنَّمَا تَرَكُّكَ النَّاسَ لِمَكَانِ مَرَوَانَ ، فَأَرْسِلْ إِلَى عَلِيٍّ فَاسْتَصْلِحْهُ ؛ فَإِنَّ لَهُ قَرَابَةً مِنْكَ وَهُوَ لَا يُعْصِي . قَالَ : فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى عَلِيٍّ فَأَبَى أَنْ يَأْتِيَهُ ، وَقَالَ : قَدْ أَعْلَمْتُهُ

أَنْتِي لَسْتُ بِعَائِدٍ¹ .

Mervan, halkın birbirine tutunarak yukarı çıkmaya çalıştığı bir anda kapıya doğru çıktı ve dedi ki: Ne işiniz var? Öyle bir şekilde toplanmışsınız ki sanki yağma yapmaya gelmişsiniz! Ey kahrolası çirkin yüzler! Herkes yanındakinin kulağını alıp da gitsin. Kimi istiyorsunuz? Hükümeti bizim elimizden çekip almak için mi geldiniz? Bizden uzaklaşın! Vallahi eğer bize kastedecek olursanız size öyle bir şey yaparız ki en soğukkanlınız dahi bunu yapmaz. İşin sonunda hayır elde edeceğinizi sanmayın. Evlerinize dönün. Allah'a yemin olsun ki biz, elimizdekini kaybetmeyiz!

Böylece halk geri döndü. İçlerinden biri Ali'ye (a.s) gidip bu olayı haber verdi. Ali (a.s) öfkeyle Osman'ın yanına giderek dedi ki: Sen Mervan'dan, Mervan da senden ancak dininden ve aklından sapman karşılığında mı razı olmakta ki; ram olmuş bir deve gibi her tarafa sürülmektesin? Vallahi Mervan ne kendi dininde, ne de işinde bir görüş sahibi değildir. Allah'a yemin olsun ki onun seni helak girdabına attığını ve buna karşılık seni oradan çıkarmadığını görüyorum. Artık bundan sonra sana serzenişte bulunmaya gelmeyeceğim. Şerefini kaybettin ve iş, elinden çıkmıştır artık!

Ali (a.s) dışarı çıktığında Osman'ın eşi Ferafida kızı Naile Osman'ın yanına gelerek "Konuşayım mı, yoksa susayım mı?" diye sordu.

Osman: Konuş, dedi.

Naile: Ali'nin sana söylediklerini duydum. Artık o, sana dönmeyecek. Sense Mervan'a uydun; o da seni istediği yöne çekip duruyor.

Osman: Peki ne yapayım?

Naile: Hiçbir ortağı olmayan ve tek olan Allah'tan sakın. Senden önceki iki halifenin yöntemini takip et. Eğer Mervan'a uyacak olursan seni öldürecektir. Mervan'ın halk nezdinde değeri, görkemi ve sevgisi yoktur. Bilakis halk, Mervan'dan dolayı seni bırakmıştır. Öyleyse Ali'ye haber gönder ve işinin düzeltilmesini ondan iste. Zira onun sana akrabalığı vardır ve ona itaatsizlik edilmez.

1 . تاريخ الطبري : ج4 ص361 ، الكامل في التاريخ : ج2 ص284 ، البداية والنهاية : ج7 ص172 ; الجمل : ص192 .

Osman, Ali'ye (a.s) haber gönderdi. Ancak o, gelmekten imtina ederek "Ona dönmeyeceğimi söylemişim!" cevabını verdi.¹

1213 . تاريخ الطبري - في ذكر ما حَدَّثَ بَعْدَ رُجُوعِ الْمِصْرِيِّينَ - : لَمَّا رَجَعَ عَلِيُّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) إِلَى عُثْمَانَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُمْ قَدْ رَجَعُوا ، وَكَلَّمَهُ عَلِيُّ كَلَاماً فِي نَفْسِهِ ، قَالَ لَهُ : إِعْلَمْ أَنِّي قَائِلٌ فَيْكَ أَكْثَرَ مِمَّا قُلْتُ . قَالَ : ثُمَّ خَرَجَ إِلَى بَيْتِهِ .

قَالَ : فَمَكَثَ عُثْمَانُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى إِذَا كَانَ الْغَدُ جَاءَهُ مَرُوانُ ، فَقَالَ لَهُ : تَكَلَّمْ وَأَعْلَمْ النَّاسَ أَنَّ أَهْلَ مِصْرٍ قَدْ رَجَعُوا ، وَأَنَّ مَا بَلَّغَهُمْ عَنْ إِمَامِهِمْ كَانَ باطلاً ؛ فَإِنَّ خُطْبَتَكَ تَسِيرُ فِي الْيَلَدِ قَبْلَ أَنْ يَتَحَلَّبَ النَّاسُ عَلَيْكَ مِنْ أَمْصَارِهِمْ ، فَيَأْتِيكَ مَنْ لَا تَسْتَطِيعُ دَفْعَهُ .

قَالَ : فَأَبَى عُثْمَانُ أَنْ يَخْرُجَ ، قَالَ : فَلَمْ يَزَلْ بِهِ مَرُوانُ حَتَّى خَرَجَ ، فَجَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ : فَإِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ مِنْ أَهْلِ مِصْرٍ كَانَ بَلَّغَهُمْ عَنْ إِمَامِهِمْ أَمْرٌ ، فَلَمَّا تَيَقَّنُوا أَنَّهُ باطلٌ مَا بَلَّغَهُمْ عَنْهُ رَجَعُوا إِلَى بِلَادِهِمْ . قَالَ : فَنَادَاهُ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ مِنْ نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ : ائْتِ اللَّهَ يَا عُثْمَانُ ؛ فَإِنَّكَ قَدْ رَكِبْتَ نَهَابِيرَ وَرَكِبْنَاها مَعَكَ ، فَتُبَّ إِلَى اللَّهِ نَتُبُّ . قَالَ : فَنَادَاهُ عُثْمَانُ ، وَإِنَّكَ هُنَاكَ يَا بَنُ النَّابِغَةِ ! قَمَلْتَ وَاللَّهِ جُبْتُكَ مُنْذُ تَرَكَتُكَ مِنَ الْعَمَلِ . قَالَ : فَنَوْدِي مِنَ نَاحِيَةِ أُخْرَى : تُبَّ إِلَى اللَّهِ ، وَأَظْهَرَ التَّوْبَةَ يَكْفُ النَّاسُ عَنْكَ . قَالَ : فَرَفَعَ عُثْمَانُ يَدَيْهِ مَدّاً ، وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَوَّلُ تَائِبٍ

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.361; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.284; el-Bidaye ve'n-Nihaye, c.7, s.172; el-Cemel, s.192.

تَابَ إِلَيْكَ .

وَرَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ ، وَخَرَجَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ
حَتَّى نَزَلَ مَنْزِلَهُ بِفِلَسْطِينَ ، فَكَانَ يَقُولُ : وَاللَّهِ
إِنْ كُنْتُ لَا لِقَى الرَّاعِي فَأَحْرِضَهُ عَلَيْهِ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 360 .

1213-Tarih-i Taberî [Mısırlıların dönüşünden sonra meydana gelen olayları anlatırken]: Ali (a.s) Osman'ın yanına döndü ve (Mısırlıların) geri döndüklerini ona haber verdi. Daha sonra Osman'la kendisi hakkında konuşarak "Şunu bil ki senin hakkında söylemiş olduklarımdan daha fazlasını söylerim!" deyip evine doğru yola koyuldu.

Osman, o gün bekledi. Ertesi gün Mervan, Osman'ın yanına gelerek dedi ki: Konuşma yap! Halka, Mısırlıların, imamları hakkında kendilerine ulaşan haberlerin yanlış olduklarını anladıklarını ve bu yüzden geri döndüklerini bildir. Zira şehirlerdeki halk sana doğru hareket etmeden ve onları uzaklaştırmaya gücün kalmayacak duruma düşmeden önce (tövbe hakkındaki) konuşman şehirlerde yayılacaktır.

Osman dışarı çıkmaktan imtina etti. Ancak Mervan o kadar diretti ki nihayetinde dışarı çıktı. Minbere oturdu ve Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra: Şu Mısır ahalisine imamları hakkında bir şey ulaşmıştı; onlar bunun yanlış olduğunu anladıkları için şehirlerine geri döndüler, dedi.

O sırada Amr b. As, mescidin bir köşesinden şöyle seslendi: Allah'tan sakın ey Osman! Sen helak merkebine bindin, biz de seninle birlikte bindik. O halde (önce) sen Allah'a tövbe et ki biz de tövbe edelim!

Osman da ona seslenerek dedi ki: Ey Nabiga'nın oğlu! Buradasın demek; Allah'a yemin olsun ki seni görevden aldığım günden beri cübben bitlenmiştir!

(Ansızın) başka bir köşeden şöyle seslenildi: Allah'a dön ve açıkça tövbe et ki halk da senden vazgeçsin!

Bunun üzerine Osman ellerini kaldırdı ve kıbleye dönerek "Allah'ım, ben sana tövbe eden ilk tövbekârım!" dedi. Sonra evine geri döndü.

Amr b. As da yola çıktı ve Filistin'deki evine yerleşti. O, sürekli şöyle diyordu: Allah'a yemin olsun ki eğer bir çoban bile göreceksam onu Osman'a karşı kışkırtacağım!¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.360.

1214 . تاريخ الطبري عن أبي عون :

سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْأَسْوَدِ بْنَ عَبْدِ يَغُوثَ يَذْكُرُ مَرَّوَانَ بْنَ الْحَكَمِ ، قَالَ : قَبَّحَ اللَّهُ مَرَّوَانَ ؛ خَرَجَ عُثْمَانُ إِلَى النَّاسِ فَأَعْطَاهُمُ الرِّضَى ، وَبَكَى عَلَى الْمِنْبَرِ وَبَكَى النَّاسُ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَى لَحْيَةِ عُثْمَانَ مَخْضَلَةً مِنَ الدَّمُوعِ ، وَهُوَ يَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ ! وَاللَّهِ لَئِنْ رَدَّنِي الْحَقُّ إِلَى أَنْ أَكُونَ عَبْدًا قَنًا لِرَضِيئِ بِهِ ، إِذَا دَخَلْتُ مَنْزِلِي فَأَدْخُلُوا عَلَيَّ ، فَوَاللَّهِ لَا أَحْتَاجُ مِنْكُمْ ، وَلَا أُعْطِيَنَّكُمْ الرِّضَى ، وَلَا زَيْدَنَّكُمْ عَلَى الرِّضَى ، وَلَا نَجِيَنَّ مَرَّوَانَ وَذَوِيهِ .

قَالَ : فَلَمَّا دَخَلَ أَمَرَ بِالْبَابِ ففُتِحَ ، وَدَخَلَ بَيْتَهُ ، وَدَخَلَ عَلَيْهِ مَرَّوَانُ ، فَلَمَّ يَزَلْ يَفْتَلُهُ فِي الدَّرْوَةِ وَالْغَارِبِ حَتَّى فَتَلَهُ عَنْ رَأْيِهِ ، وَأَزَالَهُ عَمَّا كَانَ يُرِيدُ ، فَلَقَدْ مَكَثَ عُثْمَانُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مَا خَرَجَ اسْتِحْيَاءً مِنَ النَّاسِ .

وخرَجَ مَرَّوَانُ إِلَى النَّاسِ ، فَقَالَ : شَاهَتِ الْوُجُوهُ ! أَلَا مَنْ أُرِيدُ ! ارْجِعُوا إِلَيَّ مَنَازِلَكُمْ ؛ فَإِنْ يَكُنْ لِامِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَاجَةٌ بِأَحَدٍ مِنْكُمْ يُرْسَلُ إِلَيْهِ ، وَإِلَّا قَرَّ فِي بَيْتِهِ .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ : فَجِئْتُ إِلَى عَلِيِّ فَأَجِدُهُ بَيْنَ الْقَبْرِ وَالْمِنْبَرِ ، وَأَجِدُ عِنْدَهُ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ ، وَمُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ ، وَهُمَا يَقُولَانِ : صَنَعَ مَرَّوَانُ بِالنَّاسِ وَصْنَعٌ .

قَالَ : فَأَقْبَلَ عَلِيَّ عَلِيٌّ ، فَقَالَ : أَمْ حَضَرْتَ
خُطْبَةَ عُثْمَانَ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ .

قَالَ : أَفَحَضَرْتَ مَقَالََةَ مَرْوَانَ لِلنَّاسِ ؟
قُلْتُ : نَعَمْ .

1214-Tarih-i Taberî [Ebu Avn'den]: Abdurrahman b. Esved b. Abduyagus'un Mervan b. Hakem hakkında şöyle söylediğini duydum: Allah Mervan'ı çirkinleştirsın! Osman, halkın içine çıktı ve onları razı etti. Minberde ağladı, halk da ağladı. Onu, sakalı gözyaşlarıyla ıslanmış bir halde gördüm. "Allah'ım, sana dönüyorum; Allah'ım, sana dönüyorum; Allah'ım, sana dönüyorum. Allah'a yemin olsun ki eğer hak, anadan doğma köle olmamı gerektirirse bile buna razı olacağım. Evime gittiğimde bana gelin; vallahi size engel olmayacağım ve sizi hoşnut edeceğim. Size hoşnutluktan daha fazlasını vereceğim; Mervan ve uzantılarını kovacağım!" diyordu.

Osman içeri girince kapının açık bırakılması emrini verdi ve odasına çekildi. Derken Mervan yanına sokuldu. Osman'ın etrafında sürekli dönüp durdu. Sonunda hileyle onu görüşünden vazgeçirdi ve kararından caydırdı. Osman, üç gün bekledi ve utançından halkın içine çıkmadı.

(Sonra) Mervan halkın arasına çıktı ve dedi ki: Ey kahrolası çirkin yüzler! Kimi istiyorsunuz? Evlerinize dönün. Müminlerin emiri herhangi birinize ihtiyaç duyacak olursa haber gönderip çağırır. Aksi takdirde evinde kalsın.

Abdurrahman der ki: Ali'nin (a.s) yanına gittim. Kabirle minber arasındaydı. Ammar b. Yasir ile Muhammed b. Ebubekir de onun yanındaydı. "Mervan halka yapacağını yaptı!" diyorlardı.

Ali (a.s) bana dönerek: "Osman'ın konuşmasında hazır mıydın?" diye sordu.

Evet, dedim.

Ali (a.s): "Mervan'ın halka söylediklerine de şahit oldun mu?" dedi.

Evet, diye cevap verdim.

قَالَ عَلِيٌّ : عِيَاذَ اللَّهِ ، يَا لَلْمُسْلِمِينَ ! إِنِّي
إِنْ قَعَدْتُ فِي بَيْتِي قَالَ لِي : تَرَكْتَنِي وَقَرَابَتِي
وَحَقِّي ، وَإِنِّي إِنْ تَكَلَّمْتُ فَجَاءَ مَا يُرِيدُ يَلْعَبُ
بِهِ مَرَوَانُ ، فَصَارَ سَيِّقَةً لَهُ يَسُوقُهُ حَيْثُ شَاءَ
بَعْدَ كِبَرِ السِّنِّ وَضَحَبَةِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ : فَلَمْ يَزَلْ حَتَّى
جَاءَ رَسُولُ عُثْمَانَ : اثْنَيْنِ .

فَقَالَ عَلِيٌّ بِصَوْتٍ مُرْتَفِعٍ عَالٍ مُغْضَبٍ : قُلْ لَهُ :
مَا أَنَا بِدَاخِلٍ عَلَيْكَ وَلَا عَائِدٌ .

قَالَ : فَانصَرَفَ الرَّسُولُ .

قَالَ : فَلَقِيْتُ عُثْمَانَ بَعْدَ ذَلِكَ بِلَيْلَتَيْنِ
خَائِبًا ، فَسَأَلْتُ نَاتِلًا غُلَامَهُ : مِنْ أَيْنَ جَاءَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ؟

فَقَالَ : كَانَ عِنْدَ عَلِيٍّ .

فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ : فَغَدَوْتُ
فَجَلَسْتُ مَعَ عَلِيٍّ (عليه السلام) ، فَقَالَ لِي : جَاءَنِي
عُثْمَانُ الْبَارِحَةَ ، فَجَعَلَ يَقُولُ : إِنِّي غَيْرُ
عَائِدٍ ، وَإِنِّي فَاعِلٌ . قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : بَعْدَمَا
تَكَلَّمْتَ بِهِ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ،
وَأَعْطَيْتَ مِنْ نَفْسِكَ ، ثُمَّ دَخَلْتَ بَيْتَكَ ، وَخَرَجَ
مَرَوَانُ إِلَى النَّاسِ فَشَتَّمَهُمْ عَلَى بَابِكَ
وَيُؤْذِيهِمْ !

قَالَ : فَارْجَعْ وَهُوَ يَقُولُ : قَطَعْتَ رَحِمِي
وَحَذَلْتَنِي ، وَجَرَأْتَ النَّاسَ عَلَيَّ .

فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ، إِنِّي لَا ذُبُّ النَّاسَ عَنْكَ ، وَلَكِنِّي
كُلَّمَا جِئْتُكَ بِهِنَّ أَطْنُهَا لَكَ رِضًى جَاءَ بِأُخْرَى ،
فَسَمِعْتَ قَوْلَ مَرْوَانَ عَلَيَّ ، وَاسْتَدَخَلْتَ مَرْوَانَ .
قَالَ : ثُمَّ انصَرَفَ إِلَى بَيْتِهِ .

Bunun üzerine dedi ki: Allah'a sığınınız! Ey Müslümanlar! Bir çare düşünün. Ben eğer evimde oturursam Osman bana diyecek ki "Üzerinde olan hakkım ve akrabalığıma rağmen beni yalnız bıraktın." Eğer konuşursam, tam amel etmek istediğinde Mervan onu oyuna getirecek, yaşının büyüklüğüne ve Resulullah ile (s.a.a) olan sohbetine rağmen onu istediği yöne çekecektir.

Abdurrahman b. Esved der ki: Tam o sırada Osman'ın elçisi gelerek "Yanıma gel" dedi.

Ali (a.s) yüksek sesle ve kızgın bir edayla: Ona söyle; "Ben ne senin yanına gelir, ne de sana dönerim!" diye bağırdı.

Böylece elçi geri döndü. İki gece sonra Osman'ı ümitsiz bir halde gördüm. Bu yüzden kölesi Natil'e "Müminlerin emiri nereden geldi?" diye sordum. "Ali'nin yanındaydı" diye cevap verdi.

Abdurrahman b. Esved der ki: Sabah olunca Ali'ye (a.s) gittim. Bana dedi ki:

«Dün gece Osman yanıma geldi. Sürekli "Artık (hatalarımı) tekrarlamayacağım, (halkın istediğini) yapacağım!" diyordu. Ben de ona dedim ki: Bu sözleri Resulullah'ın (s.a.a) minberinde söyledin ve kendi adına söz verdin. Ancak daha sonra evine girince Mervan da halkın arasına çıktı, senin kapının önünde onlara sövdü ve eziyet etti!

Arkasını dönüp "Benimle akrabalık bağıyı kopardın, beni yalnız bıraktın ve halkı bana karşı cüretlendirdin!" diye söylenmeye başladı. "Vallahi ben halkı senden uzaklaştırırım. Ancak ne zaman kabul edeceğini umduğum bir şey söylersem başka bir şey ortaya çıkıyor. Zira Mervan'ın sözünü benim sözüme tercih ediyor, onu işin içine çekiyorsun!" dedim. Sonra da evine döndü.»

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ : فَلَمْ أَزَلْ أَرَى عَلِيًّا مُنْكَبًا عَنْهُ لَا يَفْعَلُ مَا كَانَ يَفْعَلُ ، إِلَّا أَنِّي أَعْلَمُ أَنَّهُ قَدْ كَلَّمَ طَلْحَةَ حِينَ حُصِرَ فِي أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهِ الرَّوَايَا ، وَغَضِبَ فِي ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا ، حَتَّى دَخَلَتِ الرَّوَايَا عَلَى عُثْمَانَ¹ .

5/11

خِيَانَةُ بَطَانَةِ السَّوِّءِ

1215 . تاريخ الطبري عن العلاء بن عبد الله بن زيد العنبري : أَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، وَإِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ ، وَإِلَى سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ ، وَإِلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلِ السَّهْمِيِّ ، وَإِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ ، فَجَمَعَهُمْ لِيُشَاوِرَهُمْ فِي أَمْرِهِ وَمَا طُلِبَ إِلَيْهِ وَمَا بَلَغَهُ عَنْهُمْ ، فَلَمَّا اجْتَمَعُوا عِنْدَهُ قَالَ لَهُمْ :

إِنَّ لِكُلِّ امْرِئٍ وُزْرَاءَ وَنُصَحَاءَ ، وَإِنَّكُمْ وَزَرَائِي وَنُصَحَائِي وَأَهْلُ ثِقَتِي ، وَقَدْ صَنَعَ النَّاسُ مَا قَدْ رَأَيْتُمْ ، وَطَلَبُوا إِلَيَّ أَنْ أَعِزَّ لِعُمَالِي وَأَنْ أَرْجِعَ عَنْ جَمِيعِ مَا يَكْرَهُونَ إِلَيَّ مَا يُحِبُّونَ ، فَاجْتَهِدُوا رَأْيَكُمْ وَأَشِيرُوا عَلَيَّ .

فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ : رَأْيِي لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ تَأْمُرَهُمْ بِجِهَادٍ يَشْغُلُهُمْ عَنْكَ ، وَأَنْ تُجَمِّرَهُمْ فِي الْمَغَازِي حَتَّى يَذَلُّوا لَكَ ، فَلَا يَكُونُ هِمَّةُ أَحَدِهِمْ إِلَّا نَفْسُهُ وَمَا هُوَ فِيهِ مِنْ دَبْرَةٍ دَابَّتِهِ وَقَمَلٍ فَرَوْهُ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 363 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 284 - 286 والأغانى : ج 19 ص 481 والبدایة والنهاية : ج 7 ص 172 و 173 .

ثُمَّ أَقْبَلَ عُثْمَانُ عَلَى سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ فَقَالَ
لَهُ : مَا رَأَيْكَ ؟

Abdurrahman b. Esved der ki: Artık Ali'nin ondan uzak durduğunu ve daha önceki gibi davranmadığını görüyordum. Ancak şunu biliyorum ki; Osman kuşatıldığında su getiren develerin ona ulaşması için Talha ile konuştu. Bu konuda çok öfkelenmişti. Nihayetinde su taşıyan develer Osman'a ulaştı.¹

5/11

KÖTÜ AHBABIN HIYANETİ

1215-Tarih-i Taberî [Alâ b. Abdullah b. Zeyd el-Anberî'den]: Osman, hem kendi işleri, hem kendisinden istenenler, hem de haklarında kendisine ulaşan haberler konusunda meşveret etmek için valilerinden Muaviye b. Ebu Süfyan, Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh, Said b. As, Amr b. As b. Vail es-Sehmî ve Abdullah b. Amir'i bir arada toplamak üzere onlara haber gönderdi. Hepsini yanında toplanınca onlara dedi ki: Herkesin vezirleri ve nasihatçıları vardır. Benim vezirlerim, nasihatçilerim ve güven duyduğum kimselerim de sizlersiniz. Halkın yaptıklarını sizler de gördünüz. Onlar benden valilerimi azletmemi, beğenmedikleri her şeyden vazgeçip kendi hoşlandıkları şeylere dönmemi istediler. Şimdi iyice düşünün ve bana görüşlerinizi bildirin!

Abdullah b. Amir dedi ki: Ey müminlerin emiri! Benim sana önerim şu ki; onlara cihat emri verip kendinden uzaklaştırasın. Sınırlarda ve ailelerinden uzakta tutacak olursan sana ram olacaklardır. Böylece onlardan her birinin kaygısı sadece kendisi, atının yarası ve elbisesindeki bit olacaktır!

Daha sonra Osman, Said b. As'a dönerek "Sen ne düşünüyorsun?" diye sordu.

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.363. Ayrıca bkz: *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.284-286; *el-Aganî*, c.9, s.481; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.172-173.

قَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ كُنْتَ تَرَى
رَأَيْنَا فَاحْشِمْ عَنْكَ الدَّاءَ ، وَاقْطَعْ عَنْكَ
الَّذِي تَخَافُ ، وَاعْمَلْ بِرَأْيِي تُصِيبَ . قَالَ :
وَمَا هُوَ ؟ قَالَ : إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ قَادَةً مَتَى
تَهْلِكَ يَتَفَرَّقُوا وَلَا يَجْتَمِعَ لَهُمْ أَمْرٌ ،
فَقَالَ عُثْمَانُ : إِنَّ هَذَا الرَّأْيَ لَوْ لَا مَا
فِيهِ .

ثُمَّ أَقْبَلَ [عَلَى] مُعَاوِيَةَ فَقَالَ : مَا
رَأَيْكَ ؟ قَالَ : أَرَى لَكَ يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ تَرُدَّ عُمَالِكَ عَلَى
الْكِفَايَةِ لِمَا قَبْلَهُمْ ، وَأَنَا ضَامِنٌ لَكَ
قَبْلِي .

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ فَقَالَ :
مَا رَأَيْكَ ؟ قَالَ : أَرَى يَا
أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ النَّاسَ أَهْلُ طَمَعٍ
فَأَعْطَاهُمْ مِنْ هَذَا الْمَالِ تَعْطِفَ عَلَيْكَ
قُلُوبَهُمْ .

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقَالَ
لَهُ : مَا رَأَيْكَ ؟ قَالَ : أَرَى أَنَّكَ قَدْ
رَكِبْتَ النَّاسَ بِمَا يَكْرَهُونَ ، فَأَعْتَزِمُ أَنْ
تَعْتَدِلَ ؛ فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَعْتَزِمُ أَنْ تَعْتَزِلَ ؛
فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَعْتَزِمُ عَزْماً وَامْضِ قُدُماً .

فَقَالَ عُثْمَانُ : مَا لَكَ قَمِلَ فَرُوكُ ؟ !
أَهَذَا الْجِدُّ مِنْكَ ؟ فَأَسَكَّتَ عَنْهُ دَهْرًا ،
حَتَّى إِذَا تَفَرَّقَ الْقَوْمُ قَالَ عَمْرُو : لَا وَاللَّهِ
يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ، لَأَنْتَ أَعَزُّ عَلَيَّ مِنْ

ذَلِكَ ، وَلَكِنْ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ سَيَبُلُغَ النَّاسَ
قَوْلُ كُلِّ رَجُلٍ مِنَّا ، فَأَرَدْتُ أَنْ يَبْلُغَهُمْ
قَوْلِي فَيَثِقُوا بِي ، فَأَقُودَ إِلَيْكَ خَيْرًا أَوْ
أُدْفَعُ عَنْكَ شَرًّا . . .

Said: Ey müminlerin emiri, dedi. Eğer bizim görüşümüzü istiyorsan, (sözüm şu ki); sana uzanan hastalığı kökünden kopar ve korktuğun şeyi kes! Görüşüme uyarsan amacına varırsın.

Osman: Görüşün nedir?

Said: Her kavmin bir önderi vardır; o yok olursa dağınıklar ve işleri düzgün gitmez.

Osman: Eğer zorlukları olmasaydı bu da (doğru) bir görüştü.

Sonra Muaviye'ye döndü ve "Senin görüşün nedir?" diye sordu.

Muaviye: Ey müminlerin emiri, dedi. Benim görüşüme göre valilerini kendi bölgelerine gönder ve hepsini kendi bölgelerinin sorunlarını halletmekle görevlendir. Ben senin için kendi bölgemi garanti ediyorum.

Osman daha sonra Abdullah b. Sâd'a dönerek "Senin görüşün nedir?" diye sordu.

Abdullah b. Sâd: Ey müminlerin emiri, dedi. Ben halkı tamah ehli olarak görüyorum. Eğer onlara bu maldan verirsen kalpleri sana yönelecektir.

Sonra Amr b. As'a döndü "Senin görüşün nedir?" diye sordu.

Amr b. As: Görüyorum ki sen halka istemedikleri bir işi yüklemişsin, dedi. Bu durumda adaletli olmaya karar vermelisin. Eğer bundan kaçınırsan kenara çekilmeye azmet. Şayet bundan da kaçınırsan, o zaman da azmini güçlendir ve daha da ilerle!

Osman: "Sana ne oldu da elbisen bitlendi? Bunu ciddi mi söylüyorsun?" dedi. Amr bir süre sessiz kaldı. Cemaat dağıldıktan sonra dedi ki: Ey müminlerin emiri! Hayır, vallahi sen benim için bunlardan çok daha değerlisin. Ben, buradaki herkesin sözünün halka ulaşacağını biliyorum. Dolayısıyla onlara bu sözümün ulaşmasını ve böylece bana itimat etmelerini istedim. Bu vesileyle de sana bir hayır getirmek veya senden bir şerri defetmek düşüncesindeyim...

فَرَدَّ عُثْمَانُ عُمَّالَهُ عَلَى أَعْمَالِهِمْ ، وَأَمَرَهُمْ
بِالتَّضْيِيقِ عَلَى مَنْ قَبْلَهُمْ ، وَأَمَرَهُمْ بِتَجْمِيرِ
النَّاسِ فِي الْبُعُوثِ ، وَعَزَمَ عَلَى تَحْرِيمِ
أَعْطِيَاتِهِمْ لِيُطِيعُوهُ وَيَحْتَاجُوا إِلَيْهِ¹ .

5/12

آخِرُ مَا أَدَّى إِلَى قَتْلِ عُثْمَانَ

1216 . الفتوح : أَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى
عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، فَدَعَاهُ فَقَالَ :
يَا أَبَا الْحَسَنِ ! أَنْتَ لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ ، فَادْعُوهُمْ
إِلَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَاكْفِنِي مِمَّا
يَكْرَهُونَ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : إِنْ أُعْطِيتَنِي عَهْدَ اللَّهِ وَمِيثَاقَهُ
أَنَّكَ تَوْفِي لَهُمْ بِكُلِّ مَا أُعْطِيَهُمْ
فَعَلْتُ ذَلِكَ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : نَعَمْ يَا أَبَا الْحَسَنِ ، أَضْمَنْ
لَهُمْ عَنِّي جَمِيعَ مَا يُرِيدُونَ .

قَالَ : فَأَخَذَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ عَهْدًا غَلِيظًا وَمِيثَاقًا
مُؤَكَّدًا ، ثُمَّ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ فَأَقْبَلَ نَحْوَ الْقَوْمِ ،
فَلَمَّا دَنَا مِنْهُمْ قَالُوا : مَا وَرَاءَكَ يَا
أَبَا الْحَسَنِ فَإِنَّا نَجِلُّكَ ؟

فَقَالَ : إِنَّكُمْ تُعْطُونَ مَا تُرِيدُونَ ، وَتُعَافُونَ
مِنْ كُلِّ مَا أَسْخَطَكُمْ ، وَيُوَلِّي عَلَيْكُمْ مَنْ تُحِبُّونَ ،
وَيُعَزِّلُ عَنْكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ .

فَقَالُوا : وَمَنْ يَضْمَنُ لَنَا ذَلِكَ ؟

قَالَ عَلِيٌّ : أَنَا أَضْمَنُ لَكُمْ ذَلِكَ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 333 وراجع مروج
الذهب : ج 2 ص 346 .

Osman, daha sonra valilerini bölgelerine gönderdi ve onlara, muhaliflerine çok sert davranmalarını, halkı savaş memuriyetine göndermelerini emretti. Ayrıca ihtiyaçlarından dolayı insanların kendisine itaat etmelerini sağlamak için halkı, hukukundan mahrum bırakma kararı aldı.¹

5/12

OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİNE NEDEN OLAN SON HADİSE

1216-el-Fütuh: Osman, Ali b. Ebu Talib'e (a.s) haber göndererek onu yanına çağırdı ve dedi ki: Ey Ebu'l-Hasan! Sen şu kavmin üstesinden gelebilirsin. Öyleyse onları Allah'ın kitabına ve Peygamberinin sünnetine davet et; istemedikleri şeye karşı da bana yet!

Ali (a.s): Onlara karşı tüm vaatlerini yerine getireceğin konusunda bana ilahî ahit ve sağlam misak üzere söz verersen ben de bunu yaparım.

Osman: Peki, ey Ebu'l-Hasan! Benden yana ne istiyorlarsa onlar için garanti ver!

Ali (a.s) ondan çok keskin bir ahit ve pek sağlam bir söz aldı. Daha sonra yanından ayrılıp halka doğru ilerledi. Onlara yaklaştığında dediler ki: Nedir ardındaki ey Ebu'l-Hasan? Doğrusu bizim sana saygımız pek büyüktür.

Ali (a.s): İstedikleriniz size verilecek; sizi öfkeliendiren her şeyden kurtulacaksınız; sevdiğiniz kimseler size vali olacaklar ve hoşunuza gitmeyenler azledilecekler!

Halk: Bunları bizim için kim garanti ediyor?

Ali (a.s): Ben bunu sizin için garanti ediyorum.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.333. Ayrıca bkz: *Murucu'z-Zeheb*, c.2, s.346.

فَقَالُوا : رَضِينَا .

قَالَ : فَأَقْبَلَ عَلَيَّ إِلَى عُثْمَانَ وَمَعَهُ وُجُوهُ الْقَوْمِ وَأَشْرَافُهُمْ ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَاتَبُوهُ فَأَعْتَبَهُمْ مِنْ كُلِّ مَا كَرِهُوا .

فَقَالُوا : أَكُتِبَ لَنَا بِذَلِكَ كِتَابًا ، وَأَدْخِلْ لَنَا فِي هَذَا الضَّمَانَ عَلِيًّا بِالْوَفَاءِ لَنَا بِمَا فِي كِتَابِنَا .

فَقَالَ عُثْمَانُ : أَكُتِبُوا مَا أَحَبَبْتُمْ وَأَدْخِلُوا فِي هَذَا الضَّمَانَ مَنْ أَرَدْتُمْ .

قَالَ : فَكُتِبُوا :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، هَذَا كِتَابٌ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ لِجَمِيعِ مَنْ نَقِمَ عَلَيْهِ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَالْكُوفَةِ وَأَهْلِ مِصْرَ : أَنَّ لَكُمْ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَ فِيكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله) ، وَأَنْ الْمَحْرُومَ يُعْطَى ، وَالْخَائِفَ يُؤْمَنُ ، وَالْمَنْفِيَّ يُرَدُّ ، وَأَنْ الْمَالَ يُرَدُّ عَلَى أَهْلِ الْحُقُوقِ ، وَأَنْ يُعْزَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي سَرْحٍ عَنْ أَهْلِ مِصْرَ ، وَيُؤْلَى عَلَيْهِمْ مَنْ يَرْضَوْنَ .

قَالَ : فَقَالَ أَهْلُ مِصْرَ : نُرِيدُ أَنْ تُؤْلَى عَلَيْنَا مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَكُمْ ذَلِكَ .

ثُمَّ أَثْبَتُوا فِي الْكِتَابِ :

وَأَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ضَمِينٌ لِلْمُؤْمِنِينَ بِالْوَفَاءِ لَهُمْ بِمَا فِي هَذَا الْكِتَابِ ، شَهِدَ عَلَيَّ ذَلِكَ : الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ ، وَطَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَسَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ ، وَأَبُو أَيُّوبَ خَالِدُ بْنُ زَيْدٍ . وَكُتِبَ فِي ذِي

الْحِجَّةِ سَنَةِ خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ .

Halk: (O halde) razı olduk.

Ali (a.s), beraberindeki kavmin büyükleri ve ileri gelenleriyle Osman'ın yanına gitti. İçeri girdiklerinde ona serzenişte bulundular. Osman da onların rahatsız oldukları her şeyden dolayı özür diledi.

Onlar: Bu (vaatlerine) dair bize bir yazı yaz ve yazımızda olanın bizim için yerine getirilmesi garantisine de Ali'yi dâhil et!" dediler.

Osman: İstedığınızı yazın ve bu garantiye istediğiniz kişiyi ekleyin, dedi.

Derken onlar da şöyle yazdılar:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Bu, Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Osman b. Affan tarafından Basra, Kufe ve Mısır ahalisinden kendisine itirazı olan herkese karşı yazmış olduğu bir yazıdır. Size karşı Allah'ın kitabı ve Peygamberi Muhammed'in (s.a.a) sünetine amel etmem; mahrum bırakılanlara haklarının verilmesi; korkan kişinin güvene erdirilmesi; sürgünde-kinin geri döndürülmesi; malın hak sahiplerine iadesi ve Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh'in Mısır valiliğinden alınarak Mısırlıların istediği herhangi bir kimsenin onlara vali kılınması bir haktır."

Böylece Mısırlılar: Muhammed b. Ebubekir'i bize vali yapmanı istiyoruz, dediler.

Osman: Bu sizin hakkınızdır, dedi.

Sonra da "Ali b. Ebu Talib, müminler için bu yazıda bulunanlara vefa gösterileceğini garanti etmektedir." ibaresini bu yazıya kaydettiler. Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Sâd b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit, Sehl b. Huneyf ve Ebu Eyyub Halid b. Zeyd buna şahitlik ettiler. Bu yazı, Hicrî 35 yılının Zilhic-

ce ayında yazıldı.

قَالَ : فَأَخَذَ أَهْلُ مِصْرَ كِتَابَهُمْ وَانصَرَفُوا ،
وَمَعَهُمْ مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي بَكْرٍ أَمِيرًا عَلَيْهِمْ ، حَتَّى
إِذَا كَانُوا عَلَى مَسِيرَةِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنَ الْمَدِينَةِ
وَإِذَا هُمْ بِغُلَامٍ أَسْوَدَ عَلَى بَعِيرٍ لَهُ يَخْبُطُ خَبْطًا
غَنِيًّا .

فَقَالُوا : يَا هَذَا ! اربع قليلاً ما شأنك ؟
كَأَنَّكَ هَارِبٌ أَوْ طَالِبٌ ، مَنْ أَنْتَ ؟

فَقَالَ : أَنَا غُلَامٌ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُثْمَانَ وَجَّهَنِي
إِلَى عَامِلِ مِصْرَ .

فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْهُمْ : يَا هَذَا ! فَإِنَّ عَامِلَ مِصْرَ
مَعَنَا .

فَقَالَ : لَيْسَ هَذَا الَّذِي أُرِيدُ .

فَقَالَ مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : أَنْزِلُوهُ عَنْ
الْبَعِيرِ ، فَخَطَّوهُ ، فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي بَكْرٍ :
أَصْدِقْنِي غُلَامٌ مَنْ أَنْتَ ؟

قَالَ : أَنَا غُلَامٌ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ .

قَالَ : فَإِلَى مَنْ أُرْسِلْتَ ؟

قَالَ : إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَامِلِ مِصْرَ .

قَالَ : وَبِمَاذَا أُرْسِلْتَ ؟

قَالَ : بِرِسَالَةٍ .

قَالَ مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : أَفَمَعَكَ كِتَابٌ ؟

قَالَ : لَا .

فَقَالَ أَهْلُ مِصْرَ : لَوْ فَتَّشْنَاهُ أَيُّهَا الْأَمِيرُ ؛
فَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَكُونَ صَاحِبُهُ قَدْ كَتَبَ فِينَا بَشِيرًا ،
فَفَتَّشُوا رَحْلَهُ وَمَتَاعَهُ وَنَزَعُوا ثِيَابَهُ حَتَّى عَرَوْهُ
فَلَمْ يَجِدُوا مَعَهُ شَيْئًا ، وَكَانَتْ عَلَى رَاحِلَتِهِ إِدَاوَةٌ
فِيهَا مَاءٌ ، فَحَرَّكُوهَا فَإِذَا فِيهَا شَيْءٌ يَتَقَلَّقُ ،
فَحَرَّكُوهُ لِيَخْرُجَ فَلَمْ يَخْرُجْ .

Mısır ahalisi yazılarını alarak geriye döndüler. Muhammed b. Ebubekir de emirleri olarak yanlarındaydı. Medine'den ayrılarak üç gün yol gittikten sonra deveye binmiş ve hızla hareket etmekte olan siyah bir köle gördüler.

"Hey, biraz yavaşla! Necisin sen? Kaçıyormuş ya da birini arıyormuş gibi bir hâlin var; (hayrola), kimsin sen?" diye sordular.

Köle: Ben müminlerin emiri Osman'ın kölesiyim; beni Mısır valisine gönderdi, dedi.

İçlerinden biri: Mısır valisi bizim yanımızda, dedi.

Köle "Benim aradığım bu değil!" deyince Muhammed b. Ebubekir "Onu deveden indirin!" diye emretti. Aşağı indirdiklerinde Muhammed b. Ebubekir "Bana doğru söyle, sen kimin kölesisin?" diye sordu.

Köle: Ben, müminlerin emirinin kölesiyim.

Muhammed b. Ebubekir: Kime gönderildin?

Köle: Mısır valisi Abdullah b. Sâd'a.

Muhammed b. Ebubekir: Ona ne götürüyorsun?

Köle: Bir mesaj.

Muhammed b. Ebubekir: Yanında bir yazı var mı?

Köle: Hayır.

Bunun üzerine Mısırlılar: Ey emir! Onu ararsak iyi olur; zira efendisinin bizim hakkımızda (kötü) bir şey yazmış olmasından endişe ediyoruz, dediler.

Derken yükünü ve eşyalarını aradılar; elbisesini çıkarıp soyundurdular. Ancak yanında hiçbir şey bulamadılar. Devesinin üzerinde içinde su bulunan deriden bir kırba vardı. Onu sallayınca içinde bir şeyin hareket ettiğini fark ettiler. Çıkarmak için salladılar ama çıkmadı.

فَقَالَ كُنَانَةُ بْنُ بَشْرِ التَّجِيبِيِّ : وَاللَّهِ ! إِنَّ نَفْسِي لَتُحَدِّثُنِي أَنَّ فِي هَذِهِ الْإِدَاوَةِ كِتَابًا .
فَقَالَ أَصْحَابُهُ : وَيَحَكَ ! وَيَكُونُ كِتَابٌ فِي مَاءٍ ؟

قَالَ : إِنَّ النَّاسَ لَهُمْ حَيْلٌ ، فَشَقُّوا الْإِدَاوَةَ فَإِذَا فِيهَا قَارُورَةٌ مَخْتُومَةٌ بِشَمْعٍ ، وَفِي جَوْفِ الْقَارُورَةِ كِتَابٌ ، فَكَسَرُوا الْقَارُورَةَ وَأَخْرَجُوا الْكِتَابَ ، فَقَرَأَهُ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ فَإِذَا فِيهِ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عُثْمَانَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ ، أَمَّا بَعْدُ ، فَإِذَا قَدِمَ عَلَيْكَ عَمْرُو بْنُ يَزِيدَ بْنِ وَرْقَاءَ فَاضْرِبْ عُقَّةَ صَبْرًا ، وَأَمَّا عَلْقَمَةُ بْنُ عُذَيْسِ الْبَلَوِيِّ ، وَكُنَانَةُ بْنُ بَشْرِ التَّجِيبِيِّ ، وَعُرْوَةُ بْنُ سَهْمِ اللَّيْثِيِّ ، فَاقْطَعْ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ مِنْ خِلَافٍ وَدَعُهُمْ يَتَشَخَّطُونَ فِي دِمَائِهِمْ حَتَّى يَمُوتُوا ، فَإِذَا مَاتُوا فَاصْلِبَهُمْ عَلَى جُذُوعِ النَّخْلِ ، وَأَمَّا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ فَلَا يُقْبَلُ مِنْهُ كِتَابُهُ وَشُدَّ يَدَكَ بِهِ ، وَاحْتُلَّ فِي قَتْلِهِ ، وَقَرَّ عَلَى عَمَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى .

فَلَمَّا قَرَأَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْكِتَابَ رَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ هُوَ وَمَنْ مَعَهُ ، ثُمَّ جَمَعَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْكِتَابَ وَأَخْبَرَهُمْ بِقِصَّةِ الْكِتَابِ .

فَلَمْ يَبْقَ بِالْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا حَنْقَ عَلَى عُثْمَانَ ، وَاشْتَدَّ حَنْقُ بَنِي هُذَيْلٍ خَاصَّةً عَلَيْهِ

لَا جَلِيَّ صَاحِبِهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، وَهَاجَتِ
بَنُو مَخْزُومٍ لِجَلِيٍّ صَاحِبِهِمْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ،
وَكَذَلِكَ غِفَارٌ لِجَلِيٍّ صَاحِبِهِمْ أَبِي ذَرٍّ .

Kinane b. Beşr et-Tecibî: Allah'a yemin olsun ki içimden bir ses bu kırbanın içinde bir yazı olduğunu söylüyor, dedi.

Arkadaşları: "Vah vah! Suyun içinde yazı mı olurmuş?" dediler.

Kinane: İnsanların farklı farklı hileleri vardır, dedi.

Kırbayı parçaladılar. İçinde ağzı mum ile mühürlenmiş bir şişe buldular. Şişenin içinde bir mektup vardı. Onu kırıp mektubu çıkardılar. Muhammed b. Ebubekir onu okudu. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Bu, Allah kulu ve müminlerin emiri Osman'ın Abdullah b. Sâd'a mektubudur. Amr b. Yezid b. Verka sana geldiğinde derhal boynunu vur. Alkame b. Udeys el-Belva, Kinane b. Beşr et-Tecibî ve Urve b. Sehm el-Leysî'ye gelince; onların ellerini ve ayaklarını çaprazlama kes ve öylece bırak. Bırak ki kanları içinde çırpınarak ölsünler. Öldüklerinde onları hurma ağacında çarmığa ger. Muhammed b. Ebubekir'e gelince; onun getirdiği mektup kabul edilmeyecek. Ona şiddetli davran ve öldürülmesi için bir hile bul. Benim emrim sana gelinceye kadar da işinin başında kal inşallah!"

Muhammed b. Ebubekir mektubu okuyunca yanındakilerle birlikte Medine'ye geri döndü. Sonra da Peygamberin (s.a.a) ashabını toplayıp mektubu onlara da okudu ve bu konuda başlarından geçeni anlattı.

Bunun üzerine Medine'de Osman'a karşı kin duymayan tek kişi dahi kalmadı. Özellikle Benî Huzeyl kabilesinin önde gelenlerinin öfkesi, Abdullah b. Mesud'a yapılanlardan dolayı daha da şiddetlenmişti. Benî Mahzum kabilesi, arkadaşları Ammar'a yapılanlardan; Gifar kabilesi de Ebuzer'den dolayı daha fazla öfkелendi.

ثُمَّ إِنَّ عَلِيًّا أَخَذَ الْكِتَابَ وَأَقْبَلَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، فَقَالَ لَهُ : وَيْحَكَ ! لَا أَدْرِي عَلَى مَاذَا أَنْزَلُ ! اسْتَعْتَبَكَ الْقَوْمُ فَأَعْتَبْتَهُمْ بِزَعَمِكَ وَضَمِنْتَنِي ثُمَّ أَحَقَرْتَنِي ، وَكَتَبْتَ فِيهِمْ هَذَا الْكِتَابَ !

فَنَظَرَ عُثْمَانُ فِي الْكِتَابِ ثُمَّ قَالَ : مَا أَعْرِفُ شَيْئًا مِنْ هَذَا ! !

فَقَالَ عَلِيٌّ : الْغُلَامُ غُلَامُكَ أَمْ لَا ؟

قَالَ عُثْمَانُ : بَلْ هُوَ وَاللَّهِ غُلَامِي ، وَالْبَعِيرُ بَعِيرِي ، وَهَذَا الْخَاتَمُ خَاتَمِي ، وَالْخَطُّ خَطُّ كَاتِبِي .

قَالَ عَلِيٌّ (رضي الله عنه) : فَيَخْرُجْ غُلَامُكَ عَلَى بَعِيرِكَ بِكِتَابٍ وَأَنْتَ لَا تَعْلَمُ بِهِ ؟

فَقَالَ عُثْمَانُ : حَيَّرْتُكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ ! وَقَدْ يُشْبِهُ الْخَطُّ الْخَطُّ وَقَدْ تَخْتَمُ عَلَى الْخَاتَمِ ، وَلَا وَاللَّهِ مَا كَتَبْتُ هَذَا الْكِتَابَ ، وَلَا أَمَرْتُ بِهِ ، وَلَا وَجَّهْتُ هَذَا الْغُلَامَ إِلَى مِصْرَ .

فَقَالَ عَلِيٌّ : لَا عَلَيْكَ ، فَمَنْ نَتَّهِمُ ؟ قَالَ : أَتَّهِمُكَ وَأَتَّهِمُ كَاتِبِي !

قَالَ عَلِيٌّ : بَلْ هُوَ فِعْلُكَ وَأَمْرُكَ . ثُمَّ خَرَجَ مِنْ عِنْدَهُ مُغَضَّباً¹ .

1217 . تاريخ المدينة عن هارون بن عنترة

عن أبيه : لَمَّا كَانَ مِنْ أَمْرِ عُثْمَانَ مَا كَانَ ، قَدِمَ قَوْمٌ مِنْ مِصْرَ مَعَهُمْ صَحِيفَةٌ صَغِيرَةٌ الطِّيِّ ، فَأَتَوْا عَلِيًّا (رضي الله عنه) فَقَالُوا : إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ غَيَّرَ وَبَدَّلَ ، وَلَمْ يَسِرْ مَسِيرَةَ صَاحِبِيهِ ، وَكَتَبَ هَذَا

1 . الفتوح : ج2 ص410 ؛ الأمالي للطوسي : ص712 ح1517
عن عبد الرحمن بن أبي عمرة الأنصاري نحوه وراجع تاريخ
المدينة : ج4 ص1158 - 1160 والإمامة والسياسة : ج1 ص55
والجمل : ص139 - 141 .

الْكِتَابَ إِلَى عَامِلِهِ بِمِصْرَ : أَنْ خُذَ مَالَ فُلَانٍ ،
وَأَقْتُلَ فُلَانًا ، وَسَيِّرَ فُلَانًا .

Derken Ali (a.s) mektubu alıp Osman'ın yanına gitti ve dedi ki: Yazıklar olsun sana! Artık neye itimat edeceğimi bilmiyorum! Halk sana serzenişte bulundu; sen ise kendince onlardan özür diledin ve beni de buna kefil ettin. Sonra da beni küçümseyip onlar hakkında şu mektubu yazdın!

Osman mektuba baktı. Sonra "Bununla ilgili bir şey bilmiyorum!" dedi.

Ali (a.s): Bu köle senin kölen mi?

Osman: Vallahi o, benim kölem; deve, benim devem; mühür benim mührüm ve hat, benim kâtibimin hattı!

Ali (a.s): Senin kölen, senin devene binerek bir mektupla dışarı çıkıyor ve sen bunu bilmiyor musun?

Osman: Ey Ebu'l-Hasan! Seni şaşırttım! Bazen bir hat başka bir hatta benzeyebilir; yanlışlıkla da bir şey mühürlenebilir. Vallahi ne bu mektubu yazdım, ne de bunu (bu cezaları) emrettim. Bu köleyi de Mısır'a ben göndermedim!

Ali (a.s): Sana bir diyecek yok. O halde kimi itham edelim?

Osman: Ben, seni ve kâtibimi itham ediyorum!

Ali (a.s): Hayır, bilakis bu (olaylar), senin işin ve senin emrinle olmuştur!

[Ali (a.s)], daha sonra öfkeli bir halde (Osman'ın) yanından ayrıldı.¹

1217-Tarih-i Medine [Harun b. Antere'den, o da babasından]: Osman hakkında olanlar olunca Mısır'dan bir topluluk geldi. Yanlarında dürülmüş küçük bir mektup vardı. Ali'ye (a.s) varıp dediler ki: Bu adam (Peygamber sünnetini) değiştirip başkalaştırdı; iki arkadaşının yöntemine uymadı. Şu mektubu yazıp Mısır'daki valisine göndermiş. "Falanın malını al, falan şahsı öldür, falan kimseyi sürgün et!" diyor.

¹ *el-Fütuh*, s.410; *Emali*, Şeyh Tusî, s.712, h.1517, Abdurrahman b. Ebu Umre el-Ensari'den. Ayrıca bkz: *Tarih-i Medine*, c.4, s.1158-1160; *el-İmame ve's-Siyase*, c.1, s.55; *el-Cemel*, s.139-141.

فَأَخَذَ عَلِيُّ الصَّحِيفَةَ فَأَدْخَلَهَا عَلَى عُثْمَانَ ،
فَقَالَ : أ تَعْرِفُ هَذَا الْكِتَابَ ؟

فَقَالَ : إِنِّي لَا أَعْرِفُ الْخَاتَمَ .

فَقَالَ : اكْسِرْهَا فَكَسَرَهَا . فَلَمَّا قَرَأَهَا قَالَ :
لَعَنَ اللَّهُ مَنْ كَتَبَهُ وَمَنْ أَمْلَاهُ .

فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ (رضي الله عنه) : أَ تَتَّهِمُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ
بَيْتِكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

قَالَ : مَنْ تَتَّهِمُ ؟ قَالَ : أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ أَتَّهِمُ !

قَالَ : فَغَضِبَ عَلِيُّ (رضي الله عنه) فَقَامَ وَقَالَ : وَاللَّهِ لَا
أُعِينُكَ وَلَا أُعِينُ عَلَيْكَ حَتَّى أَلْتَقِيَ أَنَا وَأَنْتَ عِنْدَ
رَبِّ الْعَالَمِينَ¹ .

1218 . مروج الذهب — بَعْدَ ذِكْرِ حَلِّ اخْتِلَافِ
الْمِصْرِيِّينَ مَعَ عُثْمَانَ وَانْصِرَافِهِمْ — : فَلَمَّا
صَارُوا إِلَى الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِجِسْمِي² ، إِذَا هُمْ
بِغُلَامٍ عَلَى بَعِيرٍ وَهُوَ مُقِيلٌ مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَتَأَمَّلُوهُ
فَإِذَا هُوَ وَرَشٌ غُلَامٌ عُثْمَانُ ، فَقَرَّرُوهُ فَأَقْرَ وَأَظْهَرَ
كِتَابًا إِلَى ابْنِ أَبِي سَرَحٍ صَاحِبِ مِصْرَ وَفِيهِ : إِذَا
قَدِمَ عَلَيْكَ الْجَيْشُ فَاقْطَعْ يَدَ فُلَانٍ ، وَاقْتُلْ فُلَانًا ،
وَأَفْعَلْ بِفُلَانٍ كَذَا ، وَأَحْصِ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْجَيْشِ ،
وَأْمِرْ فِيهِمْ بِمَا أَمَرَ .

وَعَلِمَ الْقَوْمُ أَنَّ الْكِتَابَ يَخْطُ مَرَوَانَ ، فَرَجَعُوا
إِلَى الْمَدِينَةِ ، وَاتَّفَقَ رَأْيُهُمْ وَرَأْيُ مَنْ قَدِمَ مِنَ
الْعِرَاقِ ، وَنَزَلُوا الْمَسْجِدَ وَتَكَلَّمُوا ، وَذَكَرُوا مَا
نَزَلَ بِهِمْ مِنْ عُمَالِهِمْ ، وَرَجَعُوا إِلَى عُثْمَانَ

1 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1154 و 1155 عن محمد بن
سعد و ص 1168 عن نوفل بن مساحق ، شرح نهج البلاغة : ج 3
ص 22 كلها نحوه .

2 . هو أرض ببادية الشام (معجم البلدان : ج 2
ص 258) .

فَحَاصِرُهُ فِي دَارِهِ¹ .

Ali (a.s), yazıyı alarak Osman'ın yanına geldi. "Bu mektubu tanıyor musun?" diye sordu.

Osman: Mührü tanıyorum, dedi.

Ali (a.s): O halde mührü aç.

Mührü açtı ve mektubu okudu. Sonra da "Allah bunu yazana ve imla edene lanet etsin!" dedi.

Ali (a.s): Yoksa aileden birini mi itham ediyorsun?

Osman: Evet.

Ali (a.s): Kimi itham ediyorsun?

Osman: İtham ettiğim ilk kişi sensin!

Bunun üzerine Ali (a.s) öfkeleni. Ayağa kalktı ve dedi ki: Vallahi âlemlerin Rabbinin huzurunda seninle karşılaşınca dek ne lehine, ne de aleyhine yardımda bulunmayacağım!²

1218-Murucu'-Zeheb [Mısırlılar ile Osman arasındaki ihtilafın çözümünden ve onların geri dönmelerinden söz ettikten sonra]: Hisma³ diye bilinen bölgeye vardıklarında deve üstünde Medine'den gelmekte olan bir köleyle karşılaştılar. İyice dikkat ettiklerinde onun Osman'ın kölesi Verş olduğunu fark ettiler. İkrara zorlayınca da Mısır valisi İbn-i Serh'e bir mektup götürdüğünü itiraf etti. Mektupta şöyle yazıyordu: "Bu topluluk sana ulaştığında falan kimsenin elini kes, filan kimseyi öldür, falancaya da şunu yap!"

Böylece bu grup içinde yer alan kimselerin (önde gelenlerinden) çoğu isim isim sayılmış ve haklarında buna benzer emirler verilmişti.

Onlar, bu yazının Mervan'ın hattıyla yazıldığını anlayınca Medine'ye geri döndüler. Görüşleri Irak'tan gelenlerin görüşleriyle birleşti. Mescide girdiler. Orada oturup konuştular. Valilerinden çektikleri

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 353 وراجع تاريخ يعقوبي : ج 2 ص 175 .

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1154-1155, Muhammed b. Sâd'dan ve s.1168, Nevfel b. Musahik'ten; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.22.

3-Hisma: Şam çölünde yer alan bir bölgedir (Mucemu'-Buldan, c.2, s.258).

sıkıntıyı dile getirdiler. Sonra da Osman'a doğru harekete geçip onu evinde muhasara altına aldılar.¹

1219 . الطبقات الكبرى عن جابر بن عبد الله : إِنَّ الْمِصْرِيِّينَ . . . رَجَعُوا فَلَمَّا كَانُوا بِالْبُؤَيْبِ² رَأَوْا جَمَلًا عَلَيْهِ مِيسْمُ الصَّدَقَةِ فَأَخَذُوهُ ، فَإِذَا غُلَامٌ لِعُثْمَانَ فَأَخَذُوا مَتَاعَهُ فَفَتَّشُوهُ ، فَوَجَدُوا فِيهِ قِصْبَةً مِنْ رِصَاصٍ فِيهَا كِتَابٌ فِي جَوْفِ الْإِذَاوَةِ فِي الْمَاءِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ : أَنْ أَفْعَلَ بَيْفَلَانِ كَذَا وَبَيْفَلَانِ كَذَا مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ شَرَعُوا فِي عُثْمَانَ .

فَرَجَعَ الْقَوْمُ ثَانِيَةً حَتَّى نَزَلُوا بِبَنِي خَشْبٍ ، فَأَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ فَقَالَ : أَخْرِجْ فَأَرَدُوهُمْ عَنِّي .
فَقَالَ : لَا أَفْعَلُ .
فَقَدِمُوا فَحَصَرُوا عُثْمَانَ³ .

1220 . سير أعلام النبلاء : كَانَ [مَرَوَانُ بْنُ الْحَكَمِ] كَاتِبَ ابْنِ عَمِّهِ عُثْمَانَ ، وَإِلَيْهِ الْخَاتَمُ ، فَخَانَهُ ، وَأَجْلَبُوا بِسَبْيِهِ عَلَى عُثْمَانَ⁴ .

5/13

الْحَصْرُ الثَّانِي

1221 . الشافعي عن ابن أبي جعفر القاري مولى بني مخزوم : كَانَ الْمِصْرِيُّونَ الَّذِينَ حَصَرُوا عُثْمَانَ سِتْمِئَةً ، عَلَيْهِمْ : عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُذَيْسٍ

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.353. Ayrıca bkz: Tarih-i Yakubî, c.2, s.175.

2 . الْبُؤَيْبُ : هُوَ مَدْخَلُ أَهْلِ الْحِجَازِ إِلَى مِصْرَ (معجم البلدان : ج 1 ص 512) .

3 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 65 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 323 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 441 و 442 ، أنساب الأشراف: ج 6 ص 182 و 183 و ص 177 والثلاثة الأخيرة نحوه .

4 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 477 الرقم 102 .

البلوي ، وكنانة بن بشر الكندي ، وعمرؤ بن
الحمي الخزاعي .

1219-Tabakatu'l-Kubra [Cabir b. Abdullah'tan]: Mısırlılar... (şehirlerine) dönüyorlardı. Buveyb'e¹ vardıklarında üzerinde zekât damgası olan (Beytülmal'e ait) bir deve gördüler. Onu yakaladıklarında üzerinde bulunan Osman'ın kölesiyle karşılaştılar. Eşyalarını alıp aradıklarında su kırbasının içinde kurşundan bir boru buldular. Onun da içine bir mektup yerleştirilmişti. Mektup, Abdullah b. Sâd'a gidiyordu. Mektupta "Osman'a karşı ayaklanmış olan şu kavim arasından falan kimseye şunu yap, filan kimseye bunu yap vs." (şeklinde şeyler yazıyordu).

Derken bu topluluk ikinci kez geriye döndü ve Zuhaşub'da konuşlandı. Osman, Muhammed b. Mesleme'ye bir elçi göndererek "Dışarı çık ve bunları bana doğru gelmekten alıkoy!" dedi.

Muhammed b. Mesleme: Yapmayacağım, dedi. Böylece öne doğru ilerleyip Osman'ı muhasara altına aldılar.²

1220-Siyer-u Âlami'n-Nubela: Mervan b. Hakem, amcası oğlu Osman'ın kâtibiydi ve mühür ondaydı. Derken Osman'a hıyanet etti. Onun hıyaneti yüzünden de halk, Osman'ın aleyhinde bir araya geldi.³

5/13

İKİNCİ KUŞATMA

1221-eş-Şafi [Benî Mahzum ile anlaşması olan Ebu Cafer el-Karî'den]: Osman'ı kuşatan Mısırlıların sayısı altı yüzdü ve başlarında ise Abdurrahman b. Udeys el-Belva, Kinane b. Bişr el-Kindî ve Amr b. Hamik el-Huzaî vardı.

1-Hicaz ahalisinin Mısır'a giriş yaptığı nokta (*Mucemu'l-Buldan*, c.1, s.512).

2-*et-Tabakatu'l-Kubra*, c.3, s.65; *Tarih-i Dimeşk*, c.39, s.323; *Tarih-i İslam*, Zehebî, c.3, s.441-442; *Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.182, 183 ve 177.

3-*Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.3, s.477, No: 102.

وَالَّذِينَ قَدِمُوا مِنَ الْكُوفَةِ مِئَتَيْنِ ، عَلَيْهِمْ :
مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ الْأَشْثَرُ النَّخَعِيُّ .

وَالَّذِينَ قَدِمُوا مِنَ الْبَصْرَةِ مِئَةُ رَجُلٍ ، رَأْسُهُمْ :
حَكِيمُ بْنُ جَبَلَةَ الْعَبْدِي .

وَكَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) الَّذِينَ خَذَلُوهُ
لَا يَرُونَ أَنَّ الْأَمْرَ يَبْلُغُ بِهِمُ إِلَى الْقَتْلِ ، وَلَعَمْرِي
لَوْ قَامَ بَعْضُهُمْ فَحَثَا الثَّرَابَ فِي وَجْهِهِ أُولَئِكَ
لَانْصَرَفُوا¹ .

1222 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن الزبير
عن أبيه : كَتَبَ أَهْلُ مِصْرَ بِالسُّقْيَا² - أَوْ بِذِي
خُشْبٍ - إِلَى عُثْمَانَ بِيَكْتَابٍ ، فَجَاءَ بِهِ رَجُلٌ مِنْهُمْ
حَتَّى دَخَلَ بِهِ عَلَيْهِ ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئاً ، فَأَمَرَ
بِهِ فَأُخْرِجَ مِنَ الدَّارِ .

وَكَانَ أَهْلُ مِصْرَ الَّذِينَ سَارُوا إِلَى عُثْمَانَ سِتْمِئَةً
رَجُلٍ عَلَى أَرْبَعَةِ أَلْوِيَةِ لَهَا زُؤُوسٌ أَرْبَعَةٌ ، مَعَ كُلِّ
رَجُلٍ مِنْهُمْ لِيَوَاءٌ .

وَكَانَ جِمَاعُ أَمْرِهِمْ جَمِيعاً إِلَى عَمْرِو بْنِ
بُذَيْلِ بْنِ وَرْقَاءَ الْخَزَاعِيِّ - وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ
النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله) - وَإِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ
عُدَيْسِ التَّجِيبِيِّ .

فَكَانَ فِيمَا كَتَبُوا إِلَيْهِ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ : أَمَّا بَعْدُ ، فَاعْلَمَ أَنَّ
اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ،
فَاللَّهُ اللَّهُ ! ثُمَّ اللَّهُ اللَّهُ ! فَإِنَّكَ عَلَى دُنْيَا فَاسْتَتِمَّ إِلَيْهَا

1 . الشافعي : ج 4 ص 262 ؛ الطبقات الكبرى : ج 3 ص 71 ،
أنساب الأشراف : ج 6 ص 219 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3
ص 447 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 360 ، شرح نهج البلاغة : ج 3
ص 27 كلها عن أبي جعفر القاري .

2 . قرية جامعة من عمل الفُزَع ، بينهما ممّا يلي
الجحفة تسعة عشر ميلاً (معجم البلدان : ج 3 ص 228) .

مَعَهَا آخِرَةٌ ، وَلَا تُلِيسُ نَصِيبَكَ مِنَ الْآخِرَةِ ، فَلَا
تَسُوغُ لَكَ الدُّنْيَا .

Kufe'den gelenlerin sayısı iki yüzdü ve onların başında da Malik b. Haris Eşter en-Nahaî vardı.

Basra'dan gelen yüz kişilik grubun başında da Hekim b. Cebele el-Abdî vardı.

Peygamberin (s.a.a) ashabından Osman'ı yalnız bırakan sahabeler için katle varacağını düşünmüyorlardı. Canıma yemin olsun ki eğer onlardan biri ayağa kalkıp onların yüzüne toprak serpseydi geri döneceklerdi.¹

1222-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasından]: Sukya'da² veya Zuhaşub'da bulunan Mısırlılar, Osman'a bir mektup yazdılar ve içlerinden biri mektubu getirip Osman'a verdi. Ancak Osman hiçbir cevap vermedi ve elçiye evinden çıkarmalarını emretti.

Mısır ahalisinden Osman'a doğru hareket edenlerin sayısı altı yüzdü. Dört sancakları vardı ve her komutan birer sancak taşıyordu. Hepsinin komutası, Peygamber'in (s.a.a) sahabeti olan Amr b. Budeyl b. Verka el-Huzaî ile Abdurrahman b. Udeys et-Tecibî'de toplanıyordu. Osman'a şöyle yazmışlardı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla;

Şunu bil ki; bir kavim kendi içinde olanı değiştirmedikçe Allah da o kavmi değiştirmez. Allah'tan sakın, Allah'tan sakın! Yine Allah'tan sakın, Allah'tan sakın! Sen zaten dünya üzerindesin; o halde ona ahireti de ekle ve bunu tamama erdir. Eğer ahiretten olan nasibini kaybedersen, dünya senin için rahat olmayacaktır.

1-eş-Şaî, c.4, s.262; et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.71; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.219; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.447; Tarih-i Dimeşk, c.39, s.360; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.27, tüm bu rivayetler Ebu Cafer el-Karî'den.

2-Fur civarlarında yer alan bir kasabadır. Cuhfa'ya on dokuz mil uzaklıktadır (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.228).

وَأَعْلَمَ أَنَا وَاللَّهُ لِلَّهِ نَغَضِبُ ، وَفِي اللَّهِ نَرْضَى ،
وَأَنَا لَنْ نَضَعَ سُيُوفَنَا عَنْ عَوَاتِقِنَا حَتَّى تَأْتِيَنَا
مِنْكَ تَوْبَةٌ مُصْرَحَةٌ ، أَوْ ضَلَالَةٌ مُجْلَحَةٌ مُبْلَجَةٌ ،
فَهَذِهِ مَقَالَتُنَا لَكَ ، وَقَضِيَّتُنَا إِلَيْكَ ، وَاللَّهُ
عَذِيرُنَا مِنْكَ . وَالسَّلَامُ¹ .

1223 . تاريخ اليعقوبي : حَصَرَ ابْنُ عُدَيْسِ
البلوي عُثْمَانَ فِي دَارِهِ ، فَنَاشَدَهُمُ اللَّهُ ، ثُمَّ
نَشَدَ مَفَاتِيحَ الْخَزَائِنِ ، فَأَتَوْا بِهَا إِلَى
طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، وَعُثْمَانَ مُحْصُورًا فِي دَارِهِ ،
وَكَانَ أَكْثَرُ مَنْ يُؤَلِّبُ عَلَيْهِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرَ
وَعَائِشَةَ² .

1224 . الإمامة والسياسة : أَقْبَلَ الْأَشْتَرُ
النَّخَعِيُّ مِنَ الْكُوفَةِ فِي أَلْفِ رَجُلٍ ، وَأَقْبَلَ ابْنُ
أَبِي حُذَيْفَةَ مِنْ مِصْرَ فِي أَرْبَعِمِئَةِ رَجُلٍ ، فَأَقَامَ
أَهْلُ الْكُوفَةِ وَأَهْلُ مِصْرَ بِيَابِ عُثْمَانَ لَيْلًا
وَنَهَارًا ، وَطَلْحَةُ يُحَرِّضُ الْفَرِيقَيْنِ جَمِيعًا عَلَى
عُثْمَانَ .

ثُمَّ إِنَّ طَلْحَةَ قَالَ لَهُمْ : إِنَّ عُثْمَانَ لَا يُبَالِي
مَا حَصَرْتُمُوهُ وَهُوَ يَدْخُلُ إِلَيْهِ الطَّعَامُ
وَالشَّرَابُ ، فَاْمْنَعُوهُ الْمَاءَ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْهِ³ .

1225 . تاريخ الطبري عن عبد الله بن
عِيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ : دَخَلْتُ عَلَى عُثْمَانَ ،
فَتَحَدَّثْتُ عَنْهُ سَاعَةً ، فَقَالَ : يَا بَنَ عِيَّاشِ !
تَعَالَ ، فَأَخَذَ بِيَدِي ، فَأَسْمَعَنِي كَلَامَ مَنْ عَلَى
بَابِ عُثْمَانَ ، فَسَمِعْنَا كَلَامًا ، مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ :

-
- 1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 369 .
 - 2 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 175 .
 - 3 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 56 .

مَا تَنْتَظِرُونَ بِهِ ؟ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ : اُنْظُرُوا
عَسَى أَنْ يُرَاجَعَ .

Şunu bil ki; vallahi biz sadece Allah için öfkelenmişiz ve ancak Allah için razı oluruz. Apaçık tövben veya açık sapkınlığın bize ulaşmadıkça kılıçlarımızı aşağı indirmeyeceğiz. Bu, bizim sana olan sözümüz ve senin hakkındaki işimizdir. Allah, bizim senin hakkındaki mazeretimizi kabul etsin. Vesselam!" ¹

1223-Tarih-i Yakubî: İbn-i Udeys el-Belva, Osman'ı evinde muhasaraya aldı. Onları, Allah'ı şahit tutarak yemine verdi ve sonra hazinenin anahtarlarını onlardan istedi. Osman, kendi evinde kuşatma altındayken anahtarları Talha b. Ubeydullah'a getirdiler. Halkı Osman'ın aleyhine en çok ayaklandıran Talha, Zübeyr ve Ayşe idi.²

1224-el-İmame ve's-Siyase: Eşter en-Nahaî, bin kişiyle Kufe'den, İbn-i Ebi Huzeyfe de dört yüz kişiyle Mısır'dan geldi. Kufe ve Mısır halkı, gece-gündüz Osman'ın kapısında kaldı. Talha, her iki grubu da Osman'ın aleyhine kışkırtıyordu.

Derken Talha, onlara "Osman, kendisine yemek ve su ulaştığı sürece sizin onu kuşatmış olmanıza aldırış etmez!" dedi. Böylece ona suyun ulaşmasına mani oldular.³

1225-Tarih-i Taberî [Abdullah b. Ayyaş b. Ebu Rabîa'dan]: Osman'ın yanına girdim ve bir süre onunla konuştuk. "Ey İbn-i Ayyaş, gel hele!" deyip elimden tuttu ve Osman'ın kapısına toplanan kalabalığın sözlerini bana dinletti. Birtakım sözler işittik. Bazıları "Ne bekilyorsunuz?" diye soruyor, bazıları da "Bekleyin; umarız döner!" diyordu.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.369.

2-Tarih-i Yakubi, c.2, s.175.

3-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.56.

فَبَيْنَا أَنَا وَهُوَ وَاقِفَانِ ، إِذْ مَرَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ، فَوَقَّفَ فَقَالَ : أَيْنَ ابْنُ عُدَيْسٍ ؟
فَقِيلَ : هَا هُوَ ذَا . فَجَاءَهُ ابْنُ عُدَيْسٍ ،
فَنَاجَاهُ بِشَيْءٍ ، ثُمَّ رَجَعَ ابْنُ عُدَيْسٍ ، فَقَالَ
لِاصْحَابِهِ : لَا تَتْرُكُوا أَحَدًا يَدْخُلُ عَلَى هَذَا
الرَّجُلِ ، وَلَا يَخْرُجُ مِنْ عِنْدِهِ .

قَالَ : فَقَالَ لِي عُثْمَانُ : هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ
طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ ! ثُمَّ قَالَ عُثْمَانُ : اللَّهُمَّ
اكْفِنِي طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ ؛ فَإِنَّهُ حَمَلَ عَلَيَّ
هَؤُلَاءِ ، وَالْبَبْهُمُ ، وَاللَّهُ إِنِّي لَا أَرْجُو أَنْ يَكُونَ
مِنْهَا صِفْرًا ، وَأَنْ يُسْفِكَ دَمُهُ ؛ إِنَّهُ انْتَهَكَ مِنِّي
مَا لَا يَجِلُّ لَهُ¹ .

1226 . الفتوح : كَانَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ
قَدْ اسْتَوْلَى عَلَى حِصَارِ عُثْمَانَ مَعَ نَقَرٍ مِنْ بَنِي
تَيْمٍ ، وَبَلَغَ ذَلِكَ عُثْمَانُ ، فَأَرْسَلَ إِلَى عَلِيٍّ
بِهَذَا الْبَيْتِ :

فَإِنْ كُنْتُ مَأْكُولًا فَكُنْ أَنْتَ آكِلِي وَإِلَّا
فَأَدِرْكَنِي وَلَمَّا أَمَزَّقُ
أَتَرْضَى أَنْ يُقْتَلَ ابْنُ عَمِّكَ وَابْنُ عَمَّتِكَ ،
وَيُسَلَبَ نِعَمَتُكَ وَأَمْرُكَ ؟ ! فَقَالَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) :
صَدَقَ وَاللَّهُ عُثْمَانُ ! لَا وَاللَّهِ ، لَا نَتْرُكُ ابْنَ
الْحَضْرَمِيَّةِ يَأْكُلُهَا .

ثُمَّ خَرَجَ عَلِيٌّ إِلَى النَّاسِ ، فَصَلَّى بِهِمُ الظُّهْرَ
وَالْعَصْرَ ، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ طَلْحَةَ ، وَمَالُوا
إِلَى عَلِيٍّ . فَلَمَّا رَأَى طَلْحَةُ ذَلِكَ ، أَقْبَلَ حَتَّى
دَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ ، فَاعْتَذَرَ إِلَيْهِ مِمَّا كَانَ
مِنْهُ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : يَا بَنَ الْخَضْرَمِيَّةِ !

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 378 ، الكامل في التاريخ :
ج 2 ص 291 وفيه «عباس» بدل «عباش» .

وَلَّيْتُ عَلَى النَّاسِ ، وَدَعَوْتُهُمْ إِلَى قَتْلِي ، حَتَّى
إِذَا فَاتَكَ مَا كُنْتَ تَرْجُو ، وَعَلَكَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)
عَلَى الْأَمْرِ ، جِئْتَنِي مُعْتَذِراً ! ! لَا قِيلَ لِلَّهِ مِمَّنْ
قِيلَ مِنْكَ¹ .

1 . الفتوح : ج 2 ص 423 .

Ben ve o öylece ayaktaydık ki ansızın Talha b. Ubeydullah geçiverdi. (Bir süre sonra) durup "İbn-i Udeys nerede?" diye sordu. "İşte, burada!" dendi. İbn-i Udeys, yanına geldi. Talha, kulağına bir şey söyledi. Daha sonra İbn-i Udeys geri döndü ve arkadaşlarına "Kimsenin bu adamın yanına girmesine ve çıkmasına izin vermeyin!" diye seslendi.

Ravi der ki: Osman bana "Bu işi (ancak) Talha b. Ubeydullah emretmiştir!" dedi.

Osman daha sonra şöyle dedi: Allah'ım; Talha b. Ubeydullah'a karşı bana yet! Zira o, bunları benim üzerime çıkardı ve aleyhime kışkırttı. Vallahi öyle umuyorum ki hilafetten hiçbir şeye ulaşmasın ve kanı dökülsün! Doğrusu o, haksız yere benim hürmetimi çiğnedi.¹

1226-el-Fütuh: Talha b. Ubeydullah, Benî Teym kabilesinden birkaç kişiyle birlikte Osman'ı kuşatma hareketinin komutanlığını üstlenmişti. Osman, bundan haberdar olunca şu şiiri Ali'ye (a.s) gönderdi:

*Sonunda yenileceksem eğer, sen ye beni
Paramparça edilmeden önce gel, bul beni*

(Bu şiirle) "Amcaoğlu ve halaoğlunun ölmesine, (böylece daha önce sana ait olan) nimetinin ve emirliğinin yitirilmesine razı mı olacaksın?" (diye soruyordu.)

Ali (a.s) dedi ki: Vallahi Osman doğru söyledi! Allah'a yemin olsun ki Hazremiye'nin oğlunun onu yemesine izin vermeyeceğiz!

Daha sonra halka doğru öne çıktı. Onlarla öğlen ve ikinci namazını kıldı. Halk, Talha'nın etrafından dağıldı ve Ali'ye (a.s) meyletti. Talha, bunu görünce Osman'a geldi ve daha önce yaptıklarından dolayı ondan özür diledi. Osman da ona dedi ki: Ey Hazremiye'nin oğlu! Halkı elde ettin, onları beni öldürmeye çağırdın. Ancak arzu ettiğin şeyi kaybettiğini ve Ali'nin senden de öteye duruma hakim olduğunu görünce gelip benden özür mü diliyorsun?! Allah senin özrünü kabul edenin özrünü kabul etmesin!²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.378; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.291, bu kaynakta ravi isminde "Ayyaş" yerine "Abbas" ismi geçmiştir.

2-el-Fütuh, c.2, s.423.

1227 . تاريخ الطبري عن محمد بن مسلمة - في ذكر اجتماع المصريين عند عثمان - : تَكَلَّمَ الْقَوْمُ ، وَقَدْ قَدَّمُوا فِي كَلَامِهِمْ ابْنَ عُدَيْسٍ ، فَذَكَرَ مَا صَنَعَ ابْنُ سَعْدٍ بِمِصْرَ ، وَذَكَرَ تَحَامُلًا مِنْهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَأَهْلِ الذِّمَّةِ ، وَذَكَرَ اسْتِثْنَاءً مِنْهُ فِي غَنَائِمِ الْمُسْلِمِينَ ، فَإِذَا قِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ ، قَالَ : هَذَا كِتَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَيَّ . ثُمَّ ذَكَرُوا أَشْيَاءَ مِمَّا أَحَدَثَ بِالْمَدِينَةِ ، وَمَا خَالَفَ بِهِ صَاحِبِيهِ .

قَالَ : فَرَحَلْنَا مِنْ مِصْرَ وَنَحْنُ لَا نُرِيدُ إِلَّا دَمَكَ ، أَوْ تَنْزِعُ ، فَزِدْنَا عَلَيَّ وَمُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ ، وَضَمِنَ لَنَا مُحَمَّدُ النَّزْوَعُ عَنْ كُلِّ مَا تَكَلَّمْنَا فِيهِ . . .

ثُمَّ رَجَعْنَا إِلَى بِلَادِنَا نَسْتَظْهَرُ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَيْكَ ، وَيَكُونُ حُجَّةً لَنَا بَعْدَ حُجَّةٍ ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبُؤْيُوبِ أَخَذْنَا غُلَامَكَ ، فَأَخَذْنَا كِتَابَكَ وَخَاتَمَكَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ ، تَأْمُرُهُ فِيهِ بِجَلْدِ ظُهُورِنَا ، وَالْمَثَلِ بَيْنَا فِي أَشْعَارِنَا ، وَطَوْلِ الْخَبْسِ لَنَا ! ! وَهَذَا كِتَابُكَ .

قَالَ : فَحَمِدَ اللَّهُ - عُثْمَانُ - وَأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : وَاللَّهِ ، مَا كَتَبْتُ ، وَلَا أَمَرْتُ ، وَلَا شَوْرْتُ ، وَلَا عَلِمْتُ .

فَقُلْتُ وَعَلَيَّ جَمِيعاً : قَدْ صَدَقَ . فَاسْتَرَاخَ إِلَيْهَا عُثْمَانُ .

فَقَالَ الْمِصْرِيُّونَ : فَمَنْ كَتَبَهُ ؟ !

قَالَ : لَا أَدْرِي .

قَالَ : أَفَيُجْتَرَأُ عَلَيْكَ ؛ فَيُبْعَثُ غُلَامُكَ ، وَجَمَلُ

مِنْ صَدَقَاتِ الْمُسْلِمِينَ ، وَيُنْقَشُ عَلَى خَاتَمِكَ ،
وَيُكْتَبُ إِلَى عَامِلِكَ بِهَذِهِ الْأُمُورِ الْعِظَامِ ، وَأَنْتَ
لَا تَعْلَمُ ! !

1227-Tarih-i Taberî [Mısırlıların Osman'ın yanında toplanmasını anlatırken, Muhammed b. Mesleme'den]: Sözlerini dile getirdiler ve konuşma yapması için İbn-i Udeys'i öne geçirdiler. O da (Abdullah) b. Sâd'ın Mısır'da yaptıklarından söz etti. Müslümanlara ve zimmi kâfirlere yaptığı zulmü ve Müslümanların tamamına ait olan ganimeti kendi zimmetine geçirmekle işlediği yolsuzluğu hatırlattı. Ona bu konuda itiraz edildiğinde ise "Bu, müminlerin emirinin bana yazılı emridir!" şeklinde mazeret getirdiğini ileri sürdü. Daha sonra Osman'ın Medine'de yaptıklarını ve önceki iki halifenin yöntemine aykırı olan bazı işlerini sıraladılar.

İbn-i Udeys dedi ki: Biz Mısır'dan çıktığımızda, (yanlışlarından) vazgeçmediğin takdirde kanını dökmekten başka bir hedefimiz yoktu. Ancak Ali (a.s) ve Muhammed b. Mesleme bizi geri çevirdi ve Muhammed, üzerinde konuştuğumuz bütün hatalarından vazgeçeceğin konusunda bize garanti verdi... Sonra biz şehirlerimize geri döndük. Sana karşı da Allah'ın yardımını ümit ediyorduk ve bizim için delil üstüne delil vardı. Derken Buveyb'de senin köleni yakaladık. Abdullah b. Sâd'a göndermekte olduğun mektubunla mührünü onun üzerinde ele geçirdik. Mektubunda sırtlarımıza kırbaç vurulmasını, saçlarımızın traş edilmesini ve uzun süreli hapse atılmamızı emretmişsin. İşte senin mektubun!

Osman, Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ben yazmadım, ben emretmedim, ben ima etmedim ve (ne olduğunu) bilmiyorum!

Ben ve Ali, her ikimiz de "Kesinlikle doğru söyledi" dedik. Bunun üzerine Osman rahat bir nefes aldı.

Mısırlılar: Öyleyse kim onu yazmış?

Osman: Bilmiyorum.

Mısırlılar: Sana cüret ediliyor, kölen ve Müslümanların zekât mallarından olan deve (dışarıya) gönderiliyor, mührün kullanılıyor, valine böylesi büyük işler emrediliyor ve sen bilmiyor musun, öyle mi?

قَالَ : نَعَمْ .

قَالُوا : فَلَيْسَ مِثْلُكَ يَلِي ؛ اخْلَعْ نَفْسَكَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ كَمَا خَلَعَكَ اللَّهُ مِنْهُ .

قَالَ : لَا أَنْزِعُ قَمِيصاً أَلْبَسَنِيهِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ .

قَالَ : وَكَثُرَتِ الْأَصْوَاتُ وَاللَّغَطُ ، فَمَا كُنْتُ أَطْنُ أَنَّهُمْ يَخْرُجُونَ حَتَّى يُوَاثِبُوهُ . وَقَامَ عَلَيَّ فَخَرَجَ .
قَالَ : فَلَمَّا قَامَ عَلَيَّ قُمْتُ ، قَالَ : وَقَالَ لِلْمِصْرِيِّينَ : أَخْرُجُوا . فَخَرَجُوا .

قَالَ : وَرَجَعْتُ إِلَى مَنْزِلِي ، وَرَجَعَ عَلَيَّ إِلَى مَنْزِلِهِ ، فَمَا بَرَحُوا مُحَاصِرِيهِ حَتَّى قَتَلُوهُ¹ .

1228 . تاريخ الطبري عن سفيان بن

أبي العوجاء : قَالَ عُثْمَانُ [لِلْمِصْرِيِّينَ] : . . .
أَمَّا قَوْلُكُمْ : تَخْلَعْ نَفْسَكَ ؛ فَلَا أَنْزِعُ قَمِيصاً قَمَّصَنِيهِ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ، وَأَكْرَمَنِي بِهِ ، وَخَصَّنِي بِهِ عَلَى غَيْرِي ، وَلَكِنِّي أَتُوبُ ، وَأَنْزِعُ ، وَلَا أَعُودُ لِشَيْءٍ عَابَهُ الْمُسْلِمُونَ ، فَإِنِّي وَاللَّهِ الْفَقِيرُ إِلَى اللَّهِ ، الْخَائِفُ مِنْهُ !

قَالُوا : إِنَّ هَذَا لَوْ كَانَ أَوَّلَ حَدَثٍ أَحَدَثْتُهُ ثُمَّ ثَبَتَ مِنْهُ وَلَمْ تَقُمْ عَلَيْهِ لَكَانَ عَلَيْنَا أَنْ نَقْبَلَ مِنْكَ ، وَأَنْ نُنْصَرِفَ عَنْكَ ، وَلَكِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْكَ مِنَ الْأَحْدَاثِ قَبْلَ هَذَا مَا قَدْ عَلِمْتَ ، وَلَقَدْ انْصَرَفْنَا عَنْكَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى وَمَا نَخْشَى أَنْ تَكْتُبَ فِيْنَا ، وَلَا مَنْ اعْتَلَلْتَ بِهِ بِيَمَا وَجَدْنَا فِي كِتَابِكَ مَعَ غُلَامِكَ . وَكَيْفَ نَقْبَلُ تَوْبَتَكَ وَقَدْ بَلَوْنَا مِنْكَ أَنَّكَ لَا تُعْطِي مِنْ نَفْسِكَ التَّوْبَةَ مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا عُذْتُ إِلَيْهِ ! فَلَسْنَا مُنْصَرِفِينَ حَتَّى نَعْزِلَكَ ، وَنَسْتَبْدِلَ بِكَ ، فَإِنْ حَالَ مِنْ مَعَكَ مِنْ قَوْمِكَ وَذَوِي رَحِمِكَ وَأَهْلِ الْإِنْقِطَاعِ إِلَيْكَ دُونَكَ بِقِتَالٍ قَاتَلْنَاهُمْ ، حَتَّى نَخْلُصَ إِلَيْكَ

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 374 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 288 نحوه .

فَنَقُتْكَ ، أَوْ تَلْحَقَ أَرْوَاحُنَا بِاللَّهِ¹ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 376 .

Osman: Evet.

Mısırlılar: Öyleyse senin gibi biri yönetici olamaz. Allah seni nasıl bu görevden çıkarmışsa sen de kendini öyle bu görevden çıkar!

Osman: Allah'ın giydirdiği bir gömleği üzerimden çıkaracak değilim!

Ravi der ki: Ses ve kargaşa o kadar çoğaldı ki üzerine saldırmadan oradan çıkacaklarını sanmıyordum. Derken Ali (a.s) kalktı ve dışarı çıktı. O kalkınca ben de kalktım. Ali (a.s), Mısırlılara "Dışarı çıkın!" dedi, onlar da çıktılar.

Ben evime döndüm; Ali de (a.s) evine döndü. Ancak kuşatmacılar onu öldürünceye dek oradan ayrılmadılar.¹

1228-Tarih-i Taberî [Süfyan b. Ebu'l-Avcâ'dan]: Osman Mısırlılara dedi ki: ..."Kendini bu işten çıkar!" sözünüze gelince; doğrusu ben Allah'ın bana giydirdiği, onunla beni yücelttiği ve bana has kıldığı bir gömleği çıkaracak değilim. Fakat tövbe ediyorum ve (günahtan) vazgeçiyorum. Bir daha Müslümanların ayıpladığı hiçbir şeyi yapmayacağım. Vallahi ben Allah karşısında fakirim ve O'ndan korkmaktayım!

Mısırlılar da dediler ki: Eğer bu, ardından tövde ettiğin ilk günahın olsaydı ve tövbenden sonra ikinci defa bu günahı yapmamış olsaydın, senden kabul etmemiz ve vazgeçmemiz gerekirdi. Ancak senin de bildiğin gibi, bundan önce başka günahların da ortaya çıkmıştı. Daha ilk seferinde, yanından ayrılırken, bizimle ilgili bir şey yazacağını ve hakkımızda, kölede bulduğumuz mektuptaki çareleri düşünebileceğini sanmamıştık. Şimdi senin tövbeni nasıl kabul edebiliriz? Oysaki biz daha önce seni sınadık. Sen hiçbir günahtan tövbe etmemişsin ki bir de ona dönmemiş olasın!! O halde bizler seni azletmeden ve yerine başka birini oturtmadan geri dönmeyeceğiz. Yanında yer alan kavminle akrabaların ve sana bağlı bulunanlar buna engel olurlarsa, seni ele geçirip öldürünceye veya ruhlarımız Allah'a kavuşuncaya dek onlarla savaşacağız!²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.374; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.288.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.376.

5/14

استنصار عثمان معاوية وخذلانه

1229 . تاريخ الطبري عن محمد بن السائب الكلبي : لَمَّا رَأَى عُثْمَانُ مَا قَدْ نَزَلَ بِهِ . وَمَا قَدْ انْبَعَثَ عَلَيْهِ مِنَ النَّاسِ ، كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ بِالشَّامِ :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ قَدْ كَفَرُوا ، وَأَخْلَفُوا الطَّاعَةَ ، وَنَكَثُوا الْبَيْعَةَ ، فَأَبْعَثْ إِلَيَّ مَنْ قَبْلَكَ مِنْ مُقَاتِلَةِ أَهْلِ الشَّامِ عَلَى كُلِّ صَعْبٍ وَذَلُول .

فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةَ الْكِتَابُ تَرَبَّصَ بِهِ ، وَكَرِهَ إظهارَ مُخَالَفَةِ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) ، وَقَدْ عَلِمَ اجْتِمَاعَهُمْ¹ .

1230 . تاريخ الإسلام عن ابن الزبير وابن عباس : بَعَثَ عُثْمَانُ الْمُسَوَّرَ بْنَ مُخْرَمَةَ إِلَى مُعَاوِيَةَ ؛ يُعْلِمُهُ أَنَّهُ مَحْصُورٌ ، وَيَأْمُرُهُ أَنْ يُجَهِّزَ إِلَيْهِ جَيْشًا سَرِيعًا .

فَلَمَّا قَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ ، رَكِبَ مُعَاوِيَةُ لِقَائِهِ هُوَ وَمُسْلِمُ بْنُ عُقْبَةَ وَابْنُ حُدَيْجٍ ، فَسَارُوا مِنْ دِمَشْقَ إِلَى عُثْمَانَ عَشْرًا .

فَدَخَلَ مُعَاوِيَةُ نِصْفَ اللَّيْلِ ، وَقَبَّلَ رَأْسَ عُثْمَانَ ، فَقَالَ : أَيْنَ الْجَيْشُ ؟ ! قَالَ : مَا جِئْتُ إِلَّا فِي ثَلَاثَةِ رَهْطٍ .

فَقَالَ عُثْمَانُ : لَا وَصَلَ اللَّهُ رَحِمَكَ ، وَلَا أَعَزَّ نَصْرَكَ ، وَلَا جَزَاكَ خَيْرًا ، فَوَاللَّهِ لَا أُقْتَلُ إِلَّا

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 368 وراجع الكامل في التاريخ : ج 2 ص 288 .

فَيْكَ ، وَلَا يُنْقَمُ عَلَيَّ إِلَّا مِنْ أَجْلِكَ .

5/14

OSMAN'IN MUAVİYE'DEN YARDIM TALEBİ VE YARDIM GÖRMEYİŞİ

1229-Tarih-i Taberî [Muhammed b. Saib el-Kelbî'den]: Osman, başına gelen hadiseyi ve halkın onun aleyhindeki ayaklanışını görünce Şam'da bulunan Muaviye b. Ebu Süfyan'a şöyle yazdı:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla;

Medine halkı kâfir olmuş, itaatten kaçınmış ve biatini bozmuştur. Öyleyse bir yolunu bul da Şam ahalisinden yanında bulunan savaşçıları bana doğru harekete geçir.

Bu mektup Muaviye'ye ulaştığında bekledi. Resulullah'ın (s.a.a) ashabıyla alenen muhalefet etmek istemedi. Zira onların (Osman'a muhalefet üzere) toplandıklarını biliyordu.¹

1230-Tarih-i İslam [İbn-i Zübeyr ve İbn-i Abbas'tan]: Osman, muhasara edildiğini haber vermesi ve derhal bir ordu hazırlayarak ona doğru göndermesi için Misver b. Mahreme'yi Muaviye'ye gönderdi.

Misver Muaviye'nin yanına geldiğinde Muaviye hemen Müslim b. Ukbe ve İbn-i Hudeyc beraberinde merkebine binerek yola çıktı. Dımeşk'ten Osman'ın yanına on günde vardılar. Muaviye gece yarısı içeri girdi ve Osman'ın başını öptü.

Osman: "Ordu nerede?" diye sordu.

Muaviye: Sadece biz üç kişi geldik, dedi.

Osman: Allah sana akrabalık nimetini vermesin; yardımcın olmasın; sana hayır mükâfat vermesin! Allah'a yemin olsun ki sadece senin yüzünden öldürüleceğim ve ancak senin sebebinle

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.368. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.288.

benden intikam alınacak!

فَقَالَ : يَا أَبِي أَنْتَ وَأُمِّي ، لَوْ بَعَثْتُ إِلَيْكَ جَيْشًا فَسَمِعُوا بِهِ عَاجِلُوكَ ، فَقَتَلُوكَ ، وَلَكِنْ مَعِيَ نَجَائِبٌ ، فَأَخْرُجْ مَعِيَ ، فَمَا يَشْعُرُ بِي أَحَدٌ ، فَوَاللَّهِ مَا هِيَ إِلَّا ثَلَاثٌ حَتَّى نَرَى مَعَالِمَ الشَّامِ .

فَقَالَ : بئسَ ما أَشَرْتَ بِهِ ، وَأَبَى أَنْ يُجِيبَهُ .

فَأَسْرَعَ مُعَاوِيَةُ رَاجِعًا . وَوَرَدَ الْمُسَوِّرُ - يُرِيدُ الْمَدِينَةَ - بِذِي الْمَرَوَةِ¹ رَاجِعًا ، وَقَدِمَ عَلَى عُثْمَانَ وَهُوَ ذَاِمٌ لِمُعَاوِيَةَ غَيْرُ عَازِرٍ لَهُ ، فَلَمَّا كَانَ فِي حَصْرِهِ الْآخِرِ ، بَعَثَ الْمُسَوِّرُ ثَانِيًا إِلَى مُعَاوِيَةَ لِيَنْجِدَهُ .

فَقَالَ : إِنَّ عُثْمَانَ أَحْسَنَ فَأَحْسَنَ اللَّهُ بِهِ ، ثُمَّ غَيَّرَ فَغَيَّرَ اللَّهُ بِهِ ، فَشَدَّدْتُ عَلَيْهِ .

فَقَالَ : تَرَكْتُمُ عُثْمَانَ ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ نَفْسُهُ فِي حَنْجَرَتِهِ قُلْتُمْ : اذْهَبْ ؛ فَادْفَعْ عَنْهُ الْمَوْتَ ، وَلَيْسَ ذَلِكَ بِيَدِي ! !

ثُمَّ أَنْزَلَنِي فِي مَشْرَبَةٍ عَلَى رَأْسِهِ ، فَمَا دَخَلَ عَلَيَّ دَاخِلٌ حَتَّى قُتِلَ عُثْمَانُ² .

1231 . الْفَتْوح - فِي ذِكْرِ اسْتِنصَارِ عُثْمَانَ عُمَّالَهُ لَمَّا أَيْسَ مِنْ رَعِيَّتِهِ - : خَشِيَ [عُثْمَانُ] أَنْ يُعَاجِلَهُ الْقَوْمُ فَيُقْتَلَ ، فَكَتَبَ إِلَى

1 . ذُو الْمَرَوَةِ : قَرْيَةٌ بِوَادِي الْقُرَى ، وَقِيلَ : بَيْنَ خَشْبِ وَوَادِي الْقُرَى (مَعْجَمُ الْبُلْدَانِ : ج 5 ص 116) .

2 . تَارِيخُ الْإِسْلَامِ لِلذَّهَبِيِّ : ج 3 ص 450 ، تَارِيخُ دِمَشْقَ : ج 39 ص 377 نَحْوَهُ .

عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ كُرَيْزٍ - وَهُوَ الْأَمِيرُ
بِالْبَصْرَةِ - وَإِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ
أَبِي سُفْيَانَ - وَهُوَ أَمِيرُ الشَّامِ
بِأَجْمَعِهَا - فَكَتَبَ إِلَيْهِمْ عُثْمَانُ نُسخَةَ
وَاحِدَةً :

Muaviye: Anam-babam sana feda olsun! Eğer sana bir ordu gönderecek olsaydım, (etrafındakiler) bunu duyar duymaz seni aceleyle öldürürlerdi. Ancak yanımda çok hızlı atlar var. Benimle gel; hiç kimsenin benim gelişimden haberi yok. Vallahi üç gün olmadan Şam'ın alametlerini görürüz!

Osman: Çok kötü bir görüş belirttin!

(Osman) böylece onun bu teklifini kabul etmekten kaçındı. Muaviye ise hızla geri döndü.

Misver Medine'ye dönüş yolunda Zu Merve'ye¹ vardı. Osman'ın yanına geldiğinde (Osman) Muaviye'yi kınıyor ve özrünü kabul etmiyordu.

Osman bir kez daha muhasara edilince Misver'i ikinci kez yardımına koşması için Muaviye'ye gönderdi. Fakat o dedi ki: Osman iyilik yaptığında Allah da ona iyilik yaptı. Daha sonra (tutumunu) değiştirdi Allah da ona karşı (tutumunu) değiştirdi. (Hâl böyle olunca) ben de onu zora soktum.

Sizler Osman'ı terk ettiniz. Şimdi can boğaza dayanmışken diyorsunuz ki: Git, ölümü ondan uzaklaştı! Oysa bu, benim elimde olan bir iş değil!

Daha sonra beni kendisine yakın bir bostanda indirdi. Osman öldürülünceye kadar da kimse yanıma gelmedi.²

1231-el-Fütuh [Halkından yana umudu suya düşen Osman'ın,

1-Zu Merve: Kura vadisinde bir köydür. Huşub ile Kura vadisi arasında yer aldığı da söylenmiştir (*Mucemu'l-Buldan*, c.5, s.116).

2-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.450; *Tarih-i Dimeşk*, c.39, s.377.

valilerinden yardım istemesini anlatırken]: Osman, kalabalığın acele davranmasından ve böylece öldürülmekten korktuğu için (Basra valisi) Abdullah b. Amir b. Kureyz ile (Şam valisi) Muaviye b. Ebu Süfyan'a bir mektup yazarak her ikisine de aynı mektuptan birer nüsha gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ، أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ أَهْلَ الْبَغْيِ وَالسَّفَهَ وَالْجَهْلَ وَالْعُدْوَانَ — مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ وَأَهْلِ مِصْرَ وَأَهْلِ الْمَدِينَةِ — قَدْ أَحَاطُوا بِدَارِي ، وَلَمْ يُرْضِهِمْ شَيْءٌ دُونَ قَتْلِي ، أَوْ خَلْعِي سَرَبَالًا سَرَبَلْنِيهِ رَبِّي !
أَلَا وَإِنِّي مُلَاقٍ رَبِّي ، فَأَعِزَّنِي بِرِجَالِ ذَوِي نَجْدَةٍ وَرَأْيِي ، فَلَعَلَّ رَبِّي يَدْفَعُ بِهِمْ عَنِّي بَغْيَ هَؤُلَاءِ الظَّالِمِينَ الْبَاغِينَ عَلَيَّ ، وَالسَّلَامُ .

قَالَ : وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَإِنَّهُ أَتَاهُ بِالْكِتَابِ الْمُسَوَّرِ بِنُ مَخْرَمَةٍ ، فَقَرَأَهُ لَمَّا أَتَاهُ ، ثُمَّ قَالَ : يَا مُعَاوِيَةُ ، إِنَّ عُثْمَانَ مَقْتُولٌ ، فَانْظُرْ فِيمَا كَتَبْتُ بِهِ إِلَيْهِ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : يَامَسْوُورُ ، إِنِّي مُصْرِحٌ أَنَّ عُثْمَانَ بَدَأَ فَعَمِلَ بِمَا يُحِبُّ اللَّهُ وَيَرْضَاهُ ، ثُمَّ غَيَّرَ فَغَيَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ ، أَفَيَتَهَيَّأُ لِي أَنْ أَرُدَّ مَا غَيَّرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ ؟ !¹

1232 . تاريخ اليعقوبي : كَتَبَ [عُثْمَانُ] إِلَى مُعَاوِيَةَ يَسْأَلُ تَعْجِيلَ الْقُدُومِ عَلَيْهِ ، فَتَوَجَّهَ إِلَيْهِ فِي اثْنِي عَشَرَ أَلْفًا ، ثُمَّ قَالَ : كُونُوا بِمَكَانِكُمْ فِي أَوَائِلِ الشَّامِ حَتَّى آتِيَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ; لِأَعْرِفَ صِحَّةَ أَمْرِهِ .

فَآتَى عُثْمَانَ ، فَسَأَلَهُ عَنِ الْمُدَّةِ ، فَقَالَ : قَدْ قَدِمْتُ لِأَعْرِفَ رَأْيَكَ ، وَأَعُودَ إِلَيْهِمْ فَأَجِئُكَ بِهِمْ .

قَالَ : لَا وَاللَّهِ ، وَلَكِنَّكَ أَرَدْتَ أَنْ أُقْتَلَ
فَتَقُولَ : أَنَا وَلِيُّ النَّارِ ؛ ارجِعْ ، فَجِئَنِي
بِالنَّاسِ ! فَارْجِعْ ، فَلَمْ يَعُدْ إِلَيْهِ حَتَّى قُتِلَ¹ .

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 175 .

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla;

Kufe, Mısır ve Medine ahalisinin beyinsizleri, cahilleri ve zalimleri, evimi muhasara etmişlerdir. Öldürülmemden veya Rabbimin bana giydirdiği bu gömleği üzerimden çıkarmaktan başka bir şey onları razı etmez.

İyi bilin ki ben Rabbim'i mülakat edeceğim. Öyleyse bana özü ve sözü güçlü kişilerle yardımda bulunun. Şayet Rabbim, bana isyan çıkaran şu zalim isyancıların serkeşliğini onların vesilesiyle benden uzaklaştırır. Vesselam.

Misver b. Mahreme bu mektubu Muaviye'ye getirip okuduktan sonra dedi ki: Ey Muaviye; Osman öldürüldü-öldürülecek, o halde ona yazacağın şeye dikkat et!

Muaviye dedi ki: Ey Misver! Ben açıkça şunu söylüyorum; Osman, başlangıçta Allah'ın sevdiği ve hoşlandığı şeyi yaptı. Fakat daha sonra o (tutumunu) değiştirdi Allah da ona karşı (tutumunu) değiştirdi. O halde Allah'ın değiştirdiğini benim geri çevirmem mümkün müdür?¹

1232-Tarih-i Yakubî: Osman, Muaviye'ye yazdığı bir mektupta ondan derhal kendisine doğru gelmesini istedi. Muaviye de on iki bin kişiyle ona doğru yola çıktı. Daha sonra (askerlerine) "Siz Şam sınırlarında hazır vaziyette bekleyin; ben, emrinin doğruluğunu öğrenmek için müminlerin emirine gideyim!" diyerek Osman'ın yanına geldi. Osman ona kaç günde geldiğini sorunca, Muaviye: Senin görüşünü öğrenmek ve daha sonra dönüp onları buraya getirmek için geldim, dedi.

Osman: Allah'a yemin olsun ki böyle değil; sen benim öldürülmemi, sonra da "Ben, onun kanının velisiyim" diyebilmeyi umuyorsun. Geriye dön ve halkı bana getir!

Bunun üzerine Muaviye geri döndü. Ancak Osman öldürülünceye kadar da onun yanına dönmedi.²

1-el-Fütuh, c.2, s.416.

2-Tarih-i Yakubî, c.2, s.175.

1233 . تاريخ المدينة عن جعفر بن سليمان الضبعي : حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ قَالَ : أَرْسَلَ عُثْمَانُ إِلَى مُعَاوِيَةَ يَسْتَمِدُّهُ ، فَبَعَثَ مُعَاوِيَةَ يَزِيدَ بْنَ أَسَدٍ - جَدَّ خَالِدِ الْقَسْرِيِّ - وَقَالَ لَهُ : إِذَا أَتَيْتَ ذَا خُشْبٍ فَأَقِمْ بِهَا ، وَلَا تَتَجَاوَزْهَا ، وَلَا تَقُلْ : الشَّاهِدُ يَرَى مَا لَا يَرَى الْغَائِبُ . قَالَ : أَنَا الشَّاهِدُ ، وَأَنْتَ الْغَائِبُ .

فَأَقَامَ بِذِي خُشْبٍ ، حَتَّى قُتِلَ عُثْمَانُ ، فَقُلْتُ لَجُوَيْرِيَّةَ : لِمَ صَنَعَ هَذَا ؟
قَالَ : صَنَعَهُ عَمْدًا ؛ لِيُقْتَلَ عُثْمَانُ ، فَيَدْعُو إِلَى نَفْسِهِ¹ .

1234 . تاريخ المدينة عن غسان بن عبد الحميد : قَدِمَ الْمُسَوَّرُ بْنُ مُخْرَمَةَ عَلَى مُعَاوِيَةَ ، فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَعِنْدَهُ أَهْلُ الشَّامِ .
فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : يَا أَهْلَ الشَّامِ هَذَا مِنْ قَتْلَةِ عُثْمَانَ ،

فَقَالَ الْمُسَوَّرُ : إِنِّي وَاللَّهِ مَا قَتَلْتُ عُثْمَانَ ، وَلَكِنْ قَتَلَهُ سِيرَةُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ ، وَكَتَبَ يَسْتَمِدُّكَ بِالْجُنْدِ فَحَبَسْتَهُمْ عَنْهُ حَتَّى قُتِلَ ، وَهُمْ بِالزُّرْقَاءِ² .³

1235 . الإمامة والسياسة - في كتاب أبي أيوب إلى معاوية - : فَمَا نَحْنُ وَقَتْلَةُ

1 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1288 ، شرح نهج البلاغة : ج 16 ص 154 ؛ بحار الأنوار : ج 33 ص 98 .

2 . الزُّرْقَاءُ : موضع بالشام بناحية معان (معجم البلدان : ج 3 ص 137) .

3 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1289 .

عُثْمَانُ ! إِنَّ الَّذِي تَرَبَّصَ بِعُثْمَانَ وَثَبَّطَ أَهْلَ الشَّامِ عَنْ نُصْرَتِهِ لَأَنْتَ ، وَإِنَّ الَّذِينَ قَتَلُوهُ غَيْرُ الْأَنْصَارِ¹ .

1233-Tarih-i Medine [Cafer b. Süleyman ed-Dubaî'den]: Cüveyriye bize dedi ki: Osman, Muaviye'ye haber gönderip ondan yardım istedi. Bunun üzerine Muaviye, Yezid b. Esed'i (Halid el-Kasrî'nin dedesi) gönderdi ve ona dedi ki: Zu Huşub'a vardığında orada dur ve öteye geçme. Sakın ola ki (kendi başına hareket edip de) "Hazırdakinin gördüğünü gaipteki nasıl görsün?" demeyesin. Zira asıl hazırdaki benim ve gaip olan da sensin!

Böylece Yezid b. Esed Zu Huşub'da Osman öldürülünceye kadar bekledi.

Cüveyriye'ye: "Neden böyle yaptı?" diye sordum. "O, bunu kasıtlı olarak yaptı. Böylece Osman öldürülsün ve (halkı) kendisine çağırabilsin istiyordu!" dedi.²

1234-Tarih-i Medine [Gassan b. Abdulhamid'den]: Misver b. Mahreme, Muaviye'nin yanına gelip çattığında Şam ahalisi Muaviye'nin yanındaydı. Muaviye (Misver'i görünce) "Ey Şamlılar; bu, Osman'ın katillerindendir!" dedi. Bunun üzerine Misver; "Allah'a andolsun ki Osman'ı ben öldürmedim; onu Ebubekir ile Ömer'in yöntemi öldürdü. Senden asker gönderip ona yardım etmeni istemiş, fakat sen bunu ondan esirgemiştin. Hâlbuki o öldürüldüğünde adamların Zerka'da³ idiler" diye cevap verdi.⁴

1235-el-İmame ve's-Siyase [Ebu Eyyub'un Muaviye'ye yaz-

1 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 130 ، شرح نهج البلاغة : ج 8 ص 44 ; وقعة صفين : ص 368 .

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1288; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.16, s.154; Biharul-Envar, c.33, s.98.

3-Zerka: Şam'ın Muan bölgesinde bulunan bir yerdir (Mucemu'l-Buldan, c.3, s.137)

4-Tarih-i Medine, c.4, s.1289.

dığı mektupta]: Osman'ı öldürenlerden bize ne! Osman'ı bekleten ve Şam ahalisini ona yardım etmekten alıkoyan sensin. Osman'ı öldürenler Ensar'dan değillerdi.¹

1236 . سير أعلام النبلاء عن جويرية بن أسماء : إِنَّ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ : يَا بَنِي هَاشِمٍ ! لَقَدْ ثَقَلَدْتُمْ بِقَتْلِ عُثْمَانَ فَرَمَ الْإِمَاءَ الْعَوَارِكُ ، أَطَعْتُمْ فُسَّاقَ الْعِرَاقِ فِي غَيْبِهِ ، وَأَجَزَرْتُمُوهُ مَرَّاقَ أَهْلِ مِصْرَ ، وَأَوَيْتُمْ قَتْلَتَهُ .

فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّمَا تَكَلِّمُ لِمُعَاوِيَةَ ، إِنَّمَا تَكَلِّمُ عَنْ رَأْيِكَ ، وَإِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ أَلَّا يَتَكَلَّمَ فِي أَمْرِ عُثْمَانَ لِأَنَّهُمَا ! أَمَّا أَنْتَ يَا مُعَاوِيَةَ ، فَزَيَّنْتَ لَهُ مَا كَانَ يَصْنَعُ ، حَتَّى إِذَا حُصِرَ طَلَبَ نَصْرَكَ ، فَأَبْطَأَتْ عَنْهُ ، وَأَحْبَبْتَ قَتْلَهُ ، وَتَرَبَّصْتَ بِهِ . وَأَمَّا أَنْتَ يَا عَمْرُو ، فَأَضْرَمْتَ عَلَيْهِ الْمَدِينَةَ ، وَهَرَبْتَ إِلَى فِلَسْطِينَ تَسْأَلُ عَنْ أَنْبَائِهِ ، فَلَمَّا أَتَاكَ قَتْلُهُ ، أَضَافْتَكَ غَدَاوَةً عَلَيَّ أَنْ لَحِقْتَ بِمُعَاوِيَةَ ، فَبِعْتَ دِينَكَ بِمِصْرَ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : حَسْبُكَ ، عَرَّضَنِي لَكَ عَمْرُو ، وَعَرَّضَ نَفْسَهُ² .

1237 . تاريخ الخلفاء عن أبي الطفيل عامر بن واثلة الصَّحَابِي : إِنَّهُ دَخَلَ عَلَى مُعَاوِيَةَ ، فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : أَلَسْتَ مِنْ قَتْلَةِ

1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.130; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.8, s.44; Vakatu's-Siffeyn, s.368.

2 . سير أعلام النبلاء : ج 3 ص 73 الرقم 15 ، أنساب الأشراف : ج 5 ص 103 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 4 ص 94 .

عُثْمَانُ ؟

قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ مِمَّنْ حَضَرَهُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ .

قَالَ : وَمَا مَنَعَكَ مِنْ نَصْرِهِ ؟

قَالَ : لَمْ تَنْصُرْهُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ .

فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : أَمَا لَقَدْ كَانَ حَقُّهُ وَاجِبًا عَلَيْهِمْ أَنْ يَنْصُرُوهُ !

1236-Siyer-u Âlami'n-Nübelâ [Cüveyriye b. Esmâ'dan]: Amr b. As, İbn-i Abbas'a hitaben şöyle konuştu: Ey Haşim oğulları! Sizler Osman'ı öldürmekle kötü iş yapmış cariyelerin kendilerini tedavi etmeye çalışmaları gibi davrandınız. Onu ayıplama konusunda Irak'ın fasıklarına uydunuz. Öldürmeleri için Mısırlı isyancılara teslim edip katillerine de yataklık ettiniz.

İbn-i Abbas dedi ki: Sen sadece Muaviye'yi hoşnut etmek için böyle konuşuyorsun. Sen asıl kendi görüşünü söyle! Yemin ederim ki halk arasında Osman hakkında konuşmaması gereken birileri varsa, o da ancak siz ikinizsiniz!

Sana gelince ey Muaviye; Osman'ın yapmakta olduğunu ona beze-yip süslüyordun. Ne var ki muhasara edildiğinde ve yardımını istediğinde bunu ağırdan aldın; öldürülmesini istedin ve onu beklettin.

Ve sen, ey Amr! Medine'yi onun aleyhine alevlendirdin ve Filistin'e kaçtın. Sürekli onunla ilgili haberleri soruyordun. Öldürüldüğü haberi sana ulaştığında Ali'ye olan düşmanlığın seni Muaviye'nin tarafına itti. Sonra da dinini Mısır (hükümeti) karşılığında sattın!

Bunun üzerine Muaviye: Yeter artık! Amr, beni de kendisini de senin imalı sözlerinin hedefi etti, dedi.¹

1237-Tarih-i Hulefa [Ebu Tufeyl Amir b. Vasile es-Sahabî'den]: Muaviye'nin yanına varınca Muaviye ona "Sen, Osman'ın katillerinden değil misin?" diye sordu.

¹-Siyer-u Âlami'n-Nubela, c.3, s.73, No: 15; Ensabu'l-Eşraf, c.5, s.103; Tarih-i İslam, Zehebî, c.4, s.94.

-Hayır, ama Medine'de hazır bulunduğu halde ona yardım etmeyenlerdenim!" dedi.

Muaviye: Seni ona yardım etmekten alıkoyan şey neydi?

-Muhacirler ve Ensar ona yardım etmediler.

Muaviye: Hiç kuşkusuz ona yardım etmeleri boyunlarında bir hak olarak vacipti!

قَالَ : فَمَا مَنَعَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ
نَصْرِهِ وَمَعَكَ أَهْلُ الشَّامِ ؟ ! فَقَالَ مُعَاوِيَةُ :
أَمَّا طَلَبِي بِدَمِهِ نُصْرَةً لَهُ ؟ ! ! فَضَجَكَ
أَبُو الطُّفَيْلِ ، ثُمَّ قَالَ : أَنْتَ وَعُثْمَانُ كَمَا قَالَ
الشَّاعِرُ :

لَا أَلْفَيْتُكَ بَعْدَ الْمَوْتِ تَنْدُبُنِي
وَفِي حَيَاتِي مَا زَوَّدْتَنِي زَادًا¹

1238 . أنساب الأشراف : قَالَ عَمْرُو [بَنُ
العاصِ لِمُعَاوِيَةَ] : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ أَنْ لَا يَذْكَرَ
عُثْمَانُ لَأَنَا وَأَنْتَ ; أَمَّا أَنَا فَتَرَكْتُهُ عَيَانًا
وَهَرَبْتُ إِلَى فِلِسْطِينَ ، وَأَمَّا أَنْتَ فَخَذَلْتَهُ وَمَعَكَ
أَهْلُ الشَّامِ ، حَتَّى اسْتَغَاثَ بِيَزِيدَ بْنِ أَسَدِ
الْبَجَلِيِّ ، فَسَارَ إِلَيْهِ² .

1239 . الفتوح عن معاوية : لَقَدْ نَدِمْتُ عَنْ
قُعُودِي عَنْ عُثْمَانَ ، وَقَدْ اسْتَغَاثَ بِي فَلَمْ
أُجِبْهُ¹ .

1 . تاريخ الخلفاء : ص239 ، الاستيعاب : ج4
ص260 الرقم 3084 ، أسد الغابة : ج6 ص177 الرقم 6035
كلاهما نحوه .

2 . أنساب الأشراف : ج3 ص74 ، الإمامة والسياسة : ج1
ص118 ; تاريخ يعقوبي : ج2 ص186 .

1 . الفتوح : ج2 ص446 .

1240 . شرح نهج البلاغة – في كتاب ابن عباس إلى معاوية – : أقسم بالله لا أنت المثرى بقتله ، والمحب لهلاكه ، والحابس الناس قبلك عنه ، على بصيرة من أمره ؛ ولقد أتاك كتابه وصريخه يستغيث بك ويستصرخ فما حفلت به ، حتى بعثت إليه معذراً بأجرة ، أنت تعلم أنهم لن يتركوه حتى يقتل ، فقتل كما كنت أردت ، ثم علمت عند ذلك أن الناس لن يعدلوا بيننا وبينك ، فطفقت تنعى عثمان وتلزمنا ذمه ، وتقول : «قتل مظلوماً» ، فإن يك قتل مظلوماً فأنت أظلم الظالمين .

-O halde ey müminlerin emiri; Şam halkı yanında olduğu halde seni ona yardım etmekten engelleyen şey neydi?

Muaviye: Kanı için kıyam etmiş olmam da ona yardım etmek anlamına gelmiyor mu?

Bunun üzerine Ebu Tufeyl gülerek dedi ki: Sen ve Osman tıpkı şairin şu ifadesindeki gibisiniz:

*Ölümünden sonra sakın ha bana ağlamayasın
Yaşadığımda çünkü ben, hiç azık yığmadın¹*

1238-Ensabu'l-Eşraf: Amr b. As Muaviye'ye dedi ki: Halk arasından Osman'ın adını anmaması gereken birileri varsa, o da ikimiziz. Ben, açıkça onu terk edip Filistin'e kaçtım; sense Şamlıların desteğine sahip olmana rağmen onu yalnız bıraktın. Derken o, Yezid b. Esed el-Beceli'yi imdadına çağırdı ve o da yardımına gitti.²

1239-el-Fütuh [Muaviye'den]: Osman'a yardım etmediğim için pişmanım; zira o, benden destek istemiş, bense ona icabet etmemiş-

¹-Tarihu'l-Hulefa, s.239; el-İstıab, c.4, s.260, No: 3084; Usdu'l-Gabe, c.6, s.177, No: 6035.

²-Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.74; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.118; Tarih-i Yakubi, c.2, s.186.

tim.¹

1240-Şerh-i Nehcü'l-Belaga [İbn-i Abbas'ın Muaviye'ye yazdığı mektubunda]: Allah'a yemin ederim ki sen onun öldürülmesini bekliyorsun, helak olmasını istiyor ve durumunu bildiğin halde yanındaki insanları ona yardım etmekten alıkoymuyordun. Mektubu ve yardım isteği sana ulaşmıştı. Seni imdada çağırıyordu. Ancak sen ona itina etmedin; sonunda sadece özür dilemesi için birini gönderdin. Hâlbuki sen, onu öldürmedikçe bırakmayacaklarını pekâlâ biliyordun. Derken istediğin gibi öldürüldü de. Bu durumda halkın bizimle seni bir tutmayacağını bildiğin için şimdi de kalkmış Osman'ın öldürülmesini bahane ederek onun kanını bizim üzerimize atıyor ve "Osman mazlum olarak öldürülmüştür!" diyorsun. Eğer o mazlum olarak öldürülmüşse, bu durumda sen, zalimlerin en zalimisin!

ثُمَّ لَمْ تَزَلْ مُصَوِّباً وَمُصْعِداً ، وَجَائِماً
وَرَابِضاً ، تَسْتَغْوِي الْجُهَالَ ، وَتُنَازِعُنَا حَقَّنَا
بِالسُّفْهَاءِ ، حَتَّى أَدْرَكْتَ مَا طَلَبْتَ ، ﴿وَأِنْ أَدْرَى
لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَ مَتَاعٌ إِلَى حِينٍ﴾^{2/3} .

1241 . الإمام عليّ (عليه السلام) — من كتاب
لَهُ فِي جَوَابِ مُعَاوِيَةَ — : ثُمَّ ذَكَرْتَ مَا كَانَ
مِنْ أَمْرِي وَأَمْرِ عُثْمَانَ ، فَلَكَ أَنْ تُجَابَ عَنْ
هَذِهِ ؛ لِرَحِمِكَ مِنْهُ ، فَأَيُّنَا كَانَ أَعْدَى لَهُ ،
وَأَهْدَى إِلَى مَقَاتِلِهِ ! أَمِنْ بَدَلٍ لَهُ نُصْرَتُهُ
فَاسْتَقْعَدَهُ وَاسْتَكْفَهُ ، أَمْ مَنْ اسْتَنْصَرَهُ فَتَرَاخَى
عَنْهُ ، وَبَثَّ الْمَنُونَ إِلَيْهِ حَتَّى أَتَى قَدْرَهُ
عَلَيْهِ ؟ ! كَلَّا وَاللَّهِ ، لَقَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ
مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا
يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا¹ .

1-el-Fütuh, c.2, s.446.

2 . الأنبياء : 111 .

3 . شرح نهج البلاغة : ج 16 ص 155 ; بحار الأنوار :
ج 33 ص 99 .

1 . إشارة إلى الآية 18 من سورة الأحزاب .

وَمَا كُنْتُ لِأَعْتَذِرَ مِنْ أَنِّي كُنْتُ أَنْقِمُ عَلَيْهِ
أَحْدَاثًا ، فَإِنْ كَانَ الذَّنْبُ إِلَيْهِ إِرْشَادِي
وَهْدَايَتِي لَهُ ، فَرُبَّ مَلُومٍ لَا ذَنْبَ لَهُ ، وَقَدْ
يَسْتَفِيدُ الظَّنَّةَ الْمُتَنَصِّحُ . وَمَا أَرَدْتُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ
مَا اسْتَطَعْتُ ، وَمَا تَوَفَّقِي إِلَّا بِاللَّهِ ، عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ^{1 2} .

1242 . عنه (عليه السلام) - فِي كِتَابِهِ إِلَى
مُعَاوِيَةَ - : فَوَاللَّهِ مَا قَتَلَ ابْنُ عَمِّكَ غَيْرُكَ ،
وَإِنِّي أَرْجُو أَنْ أُلْحِقَكَ بِهِ عَلَى مِثْلِ ذَنْبِهِ ،
وَأَعْظَمَ مِنْ خَطِيئَتِهِ³ .

Sonra da sürekli yukarı-aşağı edip durdun; bu kapıdan o kapıya
vurdun da cahilleri aldattın. Beyinsizlerle birlikte hakkımıza dair
bizimle çekiştin. Böylece istediğine ulaştın. *"Bilemiyorum, belki de
bu, sizin için bir sınamadır ve (belirli) zamana kadar bir fayda-
lanma."*^{4/5}

1241-İmam Ali (a.s.)- [Muaviye'ye cevap niteliğinde yazdığı
mektubunda]: Sonra da kalkmış benimle Osman arasındaki işten
söz ediyorsun. Soy bakımından ona olan yakınlığın dolayısıyla bu
soruyu senin cevaplandırman gerek: Hangimiz ona daha fazla düş-
manlık ettik, hangimiz ölümüne sebep olduk? Yardımını sunduğu
hâlde yerinde oturmasını ve işe karışmamasını istediği kimse mi,
yoksa yardımını istediği halde yardımına koşmayıp, başına gelenler
gelinceye dek oyalanan kimse mi? Andolsun Allah'a ki hayır!
*"Gerçekten de Allah, sizden geri kalanları ve kardeşlerine "bize
gelin" diyenleri bilir ve bunlar, pek azı dışında zorluğa (savaşa)*

1 . إشارة إلى الآية 88 من سورة هود .

2 . نهج البلاغة : الكتاب 28 ، الاحتجاج : ج 1 ص 424
90; نهاية الأرب : ج 7 ص 236 ، صبح الأعشى : ج 1 ص 230 .

3 . العقد الفريد : ج 3 ص 330 ، شرح نهج البلاغة : ج 15
ص 84 نحوه ; بحار الأنوار : ج 33 ص 125 ح 414 .

4-Enbiya, 111.

5-Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.16, s.155; Biharul-Envar, c.33, s.99.

gelmezler."¹

Yaptığı bidatlerden dolayı onu eleştirdiğim için özür dileyecek değilim. Onu irşat etmem ve yönlendirmem ortada bir suç olarak görülüyorsa, (bilesiniz ki) nice kınananlar vardır ki suşsuz yere kınanırlar. Bâzen de gerçek öğüt veren töhmet altına girer. Gücümün yettiğince ıslâh etmek istiyorum ve başarım, ancak Allah'-tandır; yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim.^{2/3}

1242-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye yazdığı mektubunda]: Vallahi amcanın oğlunu senden başkası öldürmedi. Ben, (işleyeceğin) onunki gibi bir günahla ve onunkinden daha büyük bir hatayla seni de ona kavuşturmayı ümit ediyorum.⁴

1243 . عنه (عليه السلام) - في كتابه إلى معاوية - : أما إكثارك الججاج على عثمان وقتلته ; فإنك إنما نصرت عثمان حيث كان النصر لك ، وخذلته حيث كان النصر له ، والسلام⁵ .

5/15

حَجُّ عَائِشَةَ فِي حَصْرِ عُثْمَانَ

1244 . تاريخ المدينة عن يحيى بن سعيد الأنصاري : حَدَّثَنِي عَمِّي - أَوْ عَمِّي لِي - قَالَ : بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ عَائِشَةَ - وَعُثْمَانُ مَحْصُورٌ ، وَالنَّاسُ مُجْهَّزُونَ لِلْحَجِّ - إِذْ جَاءَ مَرَوَانُ ، فَقَالَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ ، وَيَقُولُ : رُدِّي عَنِّي النَّاسَ ; فَإِنِّي فَاعِلٌ وَفَاعِلٌ ، فَلَمْ تُجِبْهُ .

1-Ahzab 18'e işaretir.

2-Hud 88'e işaretir.

3-Nehcü'l-Belaga, 28. mektup; el-İhticac, c.1, s.424, h.90; Nihayetu'l-İreb, c.7, s.236; Subhu'l-Âşa, c.1, s.230.

4-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.330; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.15, s.84; Biharul-Envar, c.33, s.125, h.414.

5 . نهج البلاغة : الكتاب 37 ، الاحتجاج : ج 1 ص 428 ح 92 .

فَانصَرَفَ وَهُوَ يَتَمَثَّلُ بَيْتِ الرَّبِيعِ بْنِ زِيَادِ
الْعَبْسِيِّ :

وَحَرَّقَ قَيْسٌ عَلَيَّ الْيَلَا دَ حَتَّى إِذَا
اشْتَعَلَتْ أَجْذَمًا

فَقَالَتْ : رُدُّوا عَلَيَّ هَذَا الْمُتَمَثِّلَ ، فَرَدَدْنَاهُ .

فَقَالَتْ - وفي يَدِهَا غِرَارَةٌ لَهَا
تُعَالِجُهَا - : وَاللَّهِ ، لَوَدِدْتُ أَنَّ صَاحِبَكَ الَّذِي جِئْتُ
مِنْ عِنْدِهِ فِي غِرَارَتِي هَذِهِ ، فَأَوْكَيْتُ عَلَيْهَا ،
فَأَلْقَيْتُهَا فِي الْبَحْرِ¹ .

1245 . تاريخ اليعقوبي : صَارَ مَرَوَّانُ إِلَى
عَائِشَةَ ، فَقَالَ : يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! لَوْ قُتِلَ
فَأَصْلَحَ بَيْنَ هَذَا الرَّجُلِ وَبَيْنَ النَّاسِ !

1 . تاريخ المدينة : ج4 ص1172 وراجع أنساب
الأشراف : ج6 ص192 والطبقات الكبرى : ج5 ص36 وشرح
نهج البلاغة : ج3 ص7 والشافعي : ج4 ص241 وقرب الإسناد :
ص26 ج89 .

1243-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye yazdığı mektubunda]: Osman ve katilleri hakkında ileri-geri konuşmalarına gelince: Sen, ancak sana faydası dokunan yerde Osman'a yardım ettin; ona faydası olan yerde ise onu yalnız bıraktın. Vesselam.¹

5/15

OSMAN MUHASARA ALTINDAYKEN AYŞE'NİN HACCI

1244-Tarih-i Medine [Yahya b. Said el-Ensarî'den]: Amcam bana şöyle anlattı: Osman kuşatıldığında ben Ayşe'nin yanındaydım. İnsanlar hac için hazırlanıyorlardı. Ansızın Mervan çıkageldi ve dedi ki: Ey Ümmül Müminin! Müminlerin emiri, sana selam gönderdi ve Allah'ın rahmetini diledi. "Halkı üzerimden geri çevir, ne istersen yaparım!" diyor.

Ne var ki Ayşe, ona icabet etmedi. Bunun üzerine Mervan, Rabi b. Ziyad el-Abesî'nin şu beytini misal vererek geri döndü:

*Kays, beldeleri bana karşı kıskırttı
Alevlenince ateş, yardımdan da kaçındı*

Derken, Ayşe: (Şiirle) örnek veren şu adamı geri çevirin, dedi. Biz de onu geri çevirdik. Elinde bulunan bir çuvalı tamir etmekte olan Ayşe dedi ki: Vallahi şu yanından geldiğin arkadaşın var ya; onu elimdeki bu çuvalın içine koymayı, sonra da ağzını iyice bağlayıp denize atmayı çok isterdim!²

1245-Tarih-i Yakubî: Mervan Ayşe'ye geldi ve dedi ki: Ey Ümmül Müminin! Keşke şu adamla halk arasında bir uzlaşa sağlamak için harekete geçsen!

1-Nehcü'l-Belaga, 37. mektup; el-İhticac, c.1, s.428, h.92.

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1172. Ayrıca bkz: Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.192; Tabakatu'l-Kubra, c.5, s.36; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.7; eş-Şafi, c.4, s.241; Kurbu'l-Esnad, s.26, h.89.

قَالَتْ : قَدْ فَرَعْتُ مِنْ جِهَازِي ، وَأَنَا أُرِيدُ الْحَجَّ .

قَالَ : فَيَدْفَعُ إِلَيْكَ بِكُلِّ دِرْهَمٍ أَنْفَقْتَهُ دِرْهَمَيْنِ !
قَالَتْ : لَعَلَّكَ تَرَى أَنِّي فِي شَيْءٍ مِنْ صَاحِبِكَ ! !
أَمَا وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنَّهُ مُقَطَّعٌ فِي غِرَارَةٍ مِنْ غِرَائِرِي ،
وَأَنِّي أُطِيقُ حَمَلَهُ ، فَأَطْرَحُهُ فِي الْبَحْرِ¹ .

1246 . الفتوح : عَزَمَتْ عَائِشَةُ عَلَى الْحَجِّ ،
وَكَانَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ عُثْمَانَ قَبْلَ ذَلِكَ كَلَامٌ ؛ وَذَلِكَ
أَنَّهُ أَخَّرَ عَنْهَا بَعْضَ أَرْزَاقِهَا إِلَى وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ
فَغَضِبَتْ ، ثُمَّ قَالَتْ : يَا عُثْمَانُ ! أَكَلْتَ أَمَانَتَكَ ،
وَضَيَّقْتَ رَعِيَّتَكَ ، وَسَلَّطْتَ عَلَيْهِمُ الْأَشْرَارَ مِنْ أَهْلِ
بَيْتِكَ ، لَا سَقَاكَ اللَّهُ الْمَاءَ مِنْ فَوْقِكَ ، وَحَرَمَكَ
الْبَرَكَةَ مِنْ تَحْتِكَ ! أَمَا وَاللَّهِ لَوَلَا الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ
لَمَشَى إِلَيْكَ قَوْمٌ ذُو ثِيَابٍ وَبَصَائِرَ ، يَذْبَحُونَ كَمَا
يُذْبَحُ الْجَمَلُ .

فَقَالَ لَهَا عُثْمَانُ : «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا
امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطَ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ
عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ
اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّائِلِينَ»^{2 3} .

1247 . الفتوح - فِي ذِكْرِ خُرُوجِ عَائِشَةَ إِلَى
الْحَجِّ لَمَّا حُوصِرَ عُثْمَانُ وَأُشْرِفَ عَلَى الْقَتْلِ وَمَقَالِهَا
فِيهِ - : . . . ثُمَّ إِنَّهَا خَرَجَتْ ثَرِيدُ مَكَّةَ ،
فَلَقِيَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ ، فَقَالَتْ لَهُ : يَا بَنَ عَبَّاسَ ،
إِنَّكَ قَدْ أُوتِيتَ عَقْلاً وَبَيَاناً ، فَإِيَّاكَ أَنْ تَرُدَّ
النَّاسَ عَنْ قَتْلِ هَذَا الطَّاعِيِ ؛ عُثْمَانُ ؛ فَإِنِّي أَعْلَمُ
أَنَّهُ سَيَشَأُ قَوْمُهُ كَمَا شَأَمَ أَبُو سُفْيَانَ قَوْمُهُ يَوْمَ

1 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 175 وراجع الإيضاح :
ص 264 .

2 . التحريم : 10 .

3 . الفتوح : ج 2 ص 421 .

بدر¹ .

1 . الفتوح : ج 2 ص 422 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 193 ;
الجمال : ص 149.

Ayşe: Ben hazırlıklarımı tamamladım ve hacca gitmek istiyorum.

Mervan: Harcamış olduğun her dirheme karşılık sana iki dirhem verecektir!

Ayşe: Herhalde sen, arkadaşın hakkında tereddüt ettiğimi zannediyorsun! Vallahi parçalar halinde şu çuvallarımın birinde olmasını ve onu bizzat kendi ellerimle taşıyıp denize atabilmek için yeterince güçlü olmayı çok isterdim!¹

1246-el-Fütuh: Ayşe hacca gitmeye karar verdi. Daha önce onunla Osman arasında birtakım atışmalar olmuştu: Osman, Ayşe'nin erzakını ve Beytülmâl'deki payından bir kısmını geciktirmiş; başka bir zamana ertelemiş; Ayşe de buna öfkelenerek şöyle demişti: Ey Osman! Yanındaki emaneti yedin ve halkını sıkıntıya soktun; aileden olan kötü insanları onlara musallat ettin. Allah gökten sana su ulaştırmasın ve yerin bereketinden seni mahrum bıraksın! Şunu iyi bil ki eğer beş vakit namaz(in) olmasaydı, yüzleri kapalı ve silahlı bir grup sana doğru gelir, erkek deve nasıl boğazlanıyorsa seni de öyle boğazlardı.

Osman da ona "Allah, kâfir olanlara, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hâinlik ettiler de kocaları hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi."² cevabını verdi.³

1247-el-Fütuh [Osman'ın muhasara altına alındığı ve ölümle burun buruna geldiği vakitler Ayşe'nin hac yolculuğuna çıkmasını anlatırken]: ...Daha sonra Mekke'ye doğru yola çıktı. Derken İbn-i Abbas'la karşılaştı ve ona şunları söyledi: Ey İbn-i Abbas! Sana akıl ve beyan verilmiştir. Sakın ola ki halkı şu azgın Osman'ı öldürmekten alıkoymayasın! Çünkü ben şunu çok iyi biliyorum ki Bedir Savaşı'nda Ebu Süfyan nasıl kendi kavmine uğursuzluk getirdiyse, bu da aynı şekilde kendi kavmine uğursuzluk getirmektedir!⁴

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.175. Ayrıca bkz: *el-İzah*, s.264.

2-Tahrim, 10.

3-el-Fütuh, c.2, s.421.

4-el-Fütuh, c.2, s.422; *Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.193; *el-Cemel*, s.149. Muhammed b. İshak, Medainî ve Ebu Huzeyfe'den. Son iki kaynak, "Çünkü ben..." ibaresine kadardır.

1248 . تاريخ الطبري عن ابن عباس :

قَالَ لِي عُثْمَانُ : إِنِّي قَدْ اسْتَعْمَلْتُ خَالِدَ بْنَ الْعَاصِ بْنِ هِشَامٍ عَلَى مَكَّةَ ، وَقَدْ بَلَغَ أَهْلَ مَكَّةَ مَا صَنَعَ النَّاسُ ، فَأَنَا خَائِفٌ أَنْ يَمْنَعُوهُ الْمَوْقِفَ ، فَيَأْبَى ، فَيُقَاتِلَهُمْ فِي حَرَمِ اللَّهِ - جَلَّ وَعَزَّ - وَأَمْنِهِ ! وَإِنْ قَوْمًا جَاءُوا مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ ، فَرَأَيْتُ أَنْ أَوْلِيكَ أَمْرَ الْمَوْسِمِ

فَخَرَجَ ابْنُ عَبَّاسٍ ، فَمَرَّ بِعَائِشَةَ فِي الصُّلُصْلِ¹ ، فَقَالَتْ : يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ! أَنْشَدَكَ اللَّهُ فَإِنَّكَ قَدْ أُعْطِيتَ لِسَانًا إِزْعِيلاً - أَنْ تُخَذِّلَ عَنْ هَذَا الرَّجُلِ ، وَأَنْ تُشَكِّكَ فِيهِ النَّاسُ ؛ فَقَدْ بَانَتَ لَهُمْ بِصَائِرُهُمْ وَأَنْهَجْتَ ، وَرَفَعْتَ لَهُمُ الْمِنَارَ ، وَتَحَلَّبُوا مِنَ الْبُلْدَانِ لِأَمْرٍ قَدْ حُمَّ . وَقَدْ رَأَيْتُ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ قَدْ اتَّخَذَ عَلَى بُيُوتِ الْأَمْوَالِ وَالْخَزَائِنِ مَفَاتِيحَ ، فَإِنْ يَلِي يَسِرْ بِسِيرَةِ ابْنِ عَمِّهِ أَبِي بَكْرٍ .

قَالَ : قُلْتُ : يَا أُمِّه ! لَوْ حَدَّثَ بِالرَّجُلِ حَدَّثَ مَا فَرَزَعَ النَّاسُ إِلَّا إِلَى صَاحِبِنَا !
فَقَالَتْ : إِيهَاءَ عَنْكَ ! إِنِّي لَسْتُ أُرِيدُ

1 . الصُّلُصْلُ: موضع على سبعة أميال من المدينة . منزل رسول الله (صلى الله عليه وآله) يوم خرج من المدينة إلى مكة عام الفتح (تاج العروس : ج15 ص410) .

مُكَابَرَتَكَ ، وَلَا مُجَادَلَتَكَ¹ .

1249 . تاريخ الطبري عن عبيد بن عمرو القرشي : خَرَجَتْ عَائِشَةُ وَعُثْمَانُ مَحْصُورٌ ، فَقَدِمَ عَلَيْهَا مَكَّةَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : أَخْضَرُ ، فَقَالَتْ : مَا صَنَعَ النَّاسُ ؟

1248-Tarih-i Taberî [İbn-i Abbas'tan]: Osman bana dedi ki: Halid b. As b. Hişam'ı Mekke'ye vali yaptım. Halkın yaptığı Mekkelilere ulaşmıştır. Dolayısıyla hac amellerini yapmasına engel olmalarından, onun da bunu kabul etmemesinden ve sonuç itibarıyla Allah'ın emin yurdunda savaş çıkmasından korkuyorum. Hâlbuki insanlar yeryüzünün en derin ve ücra köşelerinden menfaatlerini müşahade etmek üzere (buraya) gelmektedirler. O yüzden hac işleri sorumluluğuna seni atamayı uygun gördüm...

İbn-i Abbas yola çıktı ve Sulsul'da² Ayşe'nin yanından geçti. Ayşe dedi ki: Ey İbn-i Abbas! Sana Allah'ı şahit tutarım; sakın ola ki açık ve akıcı beyanıyla bu adamı baş başa bırakmayasın (dilinde ona yardım etmeyesin); onun hakkında insanları şüpheye düşürmeyesin! Çünkü ondan yana halkın gözü açılmış, yolları aydınlanmış ve artık olması kesinleşen iş için şehirlerden gelip (buraya) toplanmışlardır. Talha b. Ubeydullah'ı gördüm; Beytül-mâl ve hazinenin anahtarlarını almış. Eğer halife o olursa, amcası oğlu Ebubekir'in yöntemine göre hareket edecektir.

İbn-i Abbas der ki: Ona "Ey anne! Eğer bu adamın başına bir hadise gelecek olursa halk bizim efendimizden (Ali'den) başkasına sığınmayacaktır!" dedim.

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 407 ، شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 6 نحوه .

2-Sulsul: Medine'ye yedi mil uzaklıkta bir yerdir. Mekke'nin fethi sırasında Resulullah (s.a.a) Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktığında istirahat için burada konaklamıştı (Tacu'l-Arus, c.15, s.410).

Bunun üzerine Ayşe: Kes artık! Seninle çekişmek ve mücadele etmek istemiyorum, diye cevap verdi.¹

1249-Tarih-i Taberî [Ubeyd b. Amr el-Kureşî'den]: Osman muhasara altında olduğu sırada Ayşe (Medine'den) yola çıktı. Mekke'de Ahdar adlı biri yanına gelince ona: "Halk ne yaptı?" diye sordu.

فَقَالَ : قَتَلَ عُثْمَانُ الْمِصْرِيِّينَ .
قَالَتْ : إِنَّا لِلَّهِ ۖ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ! أَيْقَتُلُ قَوْمًا جَاءُوا يَطْلُبُونَ الْحَقَّ ، وَيُنْكِرُونَ الظُّلْمَ ! وَاللَّهِ لَا نَرْضَى بِهَذَا .

ثُمَّ قَدِمَ آخَرُ ، فَقَالَتْ : مَا صَنَعَ النَّاسُ ؟
قَالَ : قَتَلَ الْمِصْرِيُّونَ عُثْمَانَ .

قَالَتْ : الْعَجَبُ لِأَخْضَرَ ; زَعَمَ أَنَّ الْمَقْتُولَ هُوَ الْقَاتِلُ ! فَكَانَ يُضْرَبُ بِهِ الْمَثَلُ : «أَكْذَبُ مِنْ أَخْضَرَ»² .

1250 . تاريخ اليعقوبي : كَانَتْ عَائِشَةُ بِمَكَّةَ ، - خَرَجَتْ قَبْلَ أَنْ يُقْتَلَ عُثْمَانُ - فَلَمَّا قَضَتْ حَاجَتَهَا انصَرَفَتْ رَاجِعَةً ، فَلَمَّا صَارَتْ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ لَقِيَهَا ابْنُ أُمِّ كِلَابٍ ، فَقَالَتْ لَهُ : مَا فَعَلَ عُثْمَانُ ؟ قَالَ : قُتِلَ . قَالَتْ : بُعْدًا وَسُحْقًا ! قَالَتْ : فَمَنْ بَايَعَ النَّاسُ ؟ قَالَ : طَلْحَةُ . قَالَتْ : إِيهَا ذُو الْإِصْبَعِ .

ثُمَّ لَقِيَهَا آخَرُ ، فَقَالَتْ : مَا فَعَلَ النَّاسُ ؟ قَالَ : بَايَعُوا عَلِيًّا .

قَالَتْ : وَاللَّهِ ، مَا كُنْتُ أُبَالِي أَنْ تَقَعَ هَذِهِ عَلَى هَذِهِ³ .

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.407; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.10, s.6.

2 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 449 .

3 . تاريخ اليعقوبي : ج 2 ص 180 ; أنساب الأشراف : ج 3 ص 18
عن أبي يوسف الأنصاري ، شرح نهج البلاغة : ج 6 ص 215 كلاهما نحوه .

1251 . تاريخ الطبري عن أسد بن عبد الله عمّن أدرك من أهل العلم : إنّ عائشة لما انتهت إلى سرف¹ - راجعة في طريقها إلى مكة - لقيها عبد بن أمّ كلاب - وهو عبد بن أبي سلمة ; يُنسب إلى أمّه - فقالت له : مهيم ؟

Ahdar: Osman Mısırlıları öldürdü, dedi.

Ayşe: İnnâ lillâh ve inna ileyhi raciûn! Hakkı istemek ve zulmü reddetmek için gelen bir topluluğu mu öldürüyor? Allah'a yemin olsun ki buna razı olmayız!

Daha sonra başka biri geldi. Ayşe ona da "Halk ne yaptı?" diye sordu. Adam "Mısırlılar Osman'ı öldürdü" deyince Ayşe, "Ahdar'a şaşıtm doğrusu; maktulü katil sanmış!" dedi.

Bu yüzden (Ahdar'ın tavrı), sonraları bir deyim hâline geldi ve "Ahdar'dan daha yalancı!" tabiri kullanılmaya başlandı.²

1250-Tarih-i Yakubî: Ayşe, Mekke'deydi. Osman öldürülmeden önce Medine'den ayrılmıştı. Haccını tamamlayınca geri döndü. Yolun bir bölümünde İbn-i Ümmü Kılâb ile karşılaştınca ona "Osman ne yaptı?" diye sordu.

İbn-i Ümmü Kılâb: Öldürüldü.

Ayşe: Rahmetten uzak olsun, mahrum kalsın! Peki, halk kime biat etti?

İbn-i Ümmü Kılâb: Talha'ya.

Ayşe: İyi birine ulaştı; şu parmak sahibine! (Bir savaşta parmağı kesilmişti.)

Daha sonra başka biriyle karşılaştı ve ona da "Halk ne yaptı?" diye sordu. "Ali'ye biat ettiler" cevabını alınca dedi ki: Vallahi işin buraya varacağımı ummuyordum.³

1 . سرف: موضع على سئة أميال من مكة، وقيل: سبعة، وتسعة، واثنى عشر، تزوج به رسول الله (صلى الله عليه وآله) ميمونة بنت الحارث وهناك توفيت (معجم البلدان : ج 3 ص 212) .

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.449.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.180; Ensabu'l-Eşraf, c.3, s.18; Ebu Yusuf el-

1251-Tarih-i Taberî [Esed b. Abdullah, huzurunda bulunduğu âlimden]: Ayşe Mekke'den dönüş yolunda Serife¹ vardığında Abd b. Ümmü Kilab onunla karşılaştı. (O, İbn-i Ebi Seleme'nin kölesiydi ve annesine isnat ediliyordu.) Ayşe ona "Ne haber?" diye sordu.

قَالَ : قَتَلُوا عُثْمَانَ ، فَمَكَثُوا ثَمَانِيًا .

قَالَتْ : ثُمَّ صَنَعُوا مَاذَا ؟

قَالَ : أَخَذَهَا أَهْلُ الْمَدِينَةِ بِالاجْتِمَاعِ ، فَجَازَتْ بِهِمُ الْأُمُورُ إِلَى خَيْرِ مَجَازٍ ، اجْتَمَعُوا عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ .

فَقَالَتْ : وَاللَّهِ ، لَيْتَ أَنَّ هَذِهِ انْطَبَقَتْ عَلَى هَذِهِ إِنْ تَمَّ الْأَمْرُ لِصَاحِبِكَ ! رُدُّونِي رُدُّونِي . فَانْصَرَفَتْ إِلَى مَكَّةَ وَهِيَ تَقُولُ : قَتَلَ وَاللَّهِ عُثْمَانُ مَظْلُومًا ، وَاللَّهِ لَا طَلِبْنَ بَدَمِهِ .

فَقَالَ لَهَا ابْنُ أُمِّ كِلَابٍ : وَلِمَ ؟ فَوَاللَّهِ إِنَّ أَوَّلَ مَنْ أَمَالَ حَرْفَهُ لَأَنْتِ ! وَلَقَدْ كُنْتَ تَقُولِينَ : أَقْتُلُوا نَعْتَلًا فَقَدْ كَفَرَ !

قَالَتْ : إِنَّهُمْ اسْتَتَابُوهُ ثُمَّ قَتَلُوهُ ، وَقَدْ قُلْتُ وَقَالُوا ، وَقَوْلِي الْأَخِيرُ خَيْرٌ مِنْ قَوْلِي الْأَوَّلِ .

فَقَالَ لَهَا ابْنُ أُمِّ كِلَابٍ :

فَمِنْكَ الْبَدَاءُ وَمِنْكَ الْغَيْرُ
الرِّيَاحُ وَمِنْكَ الْمَطَرُ وَمِنْكَ

وَأَنْتِ أَمَرْتِ بِقَتْلِ الْإِمَامِ
لَنَا إِنَّهُ قَدْ كَفَرَ وَقُلْتَ

Ensarî'den; *Şerh-i Nehcû'l-Belaga*, c.6, s.215.

1-Serif: Mekke'ye altı mil uzaklıktadır. Yedi, dokuz ve on iki mil uzaklıkta olduğu da söylenmiştir. Resulullah (s.a.a), Haris kızı Meymune ile burada evlenmişti (*Mucemu'l-Buldan*, c.3, s.212).

فَهَبْنَا أَطْعَمْنَا فِي قَتْلِهِ
وَقَاتِلُهُ عِنْدَنَا مَنْ أَمَرَ¹

Abd: Osman'ı öldürdüler ve sekiz gün beklediler, dedi.

Ayşe: Sonra ne yaptılar?

Abd: Medine ahalisi bir araya geldi ve işlerinin sonu iyiye bağlandı. Derken Ali b. Ebu Talib üzerinde ittifak ettiler.

Ayşe: Eğer bu iş efendin için tamamlanmışsa, keşke şu (gökyüzü) şunun (yeryüzünün) üzerine inseydi de öyle tamamlansaydı! Beni geri çevirin, beni geri çevirin!

Böylece Ayşe, Mekke'ye geri döndü. (Yoldayken) "Osman mazlum olarak öldürüldü; Allah'a yemin olsun ki onun (akan) kanının hesabını soracağım!" diyordu.

Bunun üzerine İbn-i Ümmü Kilab dedi ki: Neden (böyle söylüyorsun)? Vallahi sen lafını değiştiren ilk kişisin! "Şu ahmak ihtiyarı öldürün, çünkü o kâfir olmuştur!" diyen sen değil miydin?

Ayşe dedi ki: Önce ondan tövbe istediler, sonra da öldürdüler. Ben bir şey söyledim, onlar da söylediler. Ama şu son sözüm, önceki sözümden çok daha iyi oldu!

Bunun üzerine İbn-i Ümmü Kilab şu şiiri okudu:

Başlangıç da senden, değişim de senden

Rüzgâr da senden, yağmur da senden

Halife öldürülsün diye sen emretmiştin

"Kâfir oldu" diyen de bize yine sendin

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 458 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 312 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 71 وفيه «فقال عبيد : عذراً والله ضعيف يا أم المؤمنين . . .» بعد «قولي الأول» ، الفتوح : ج 2 ص 437 وفيه «فقال لها عبيد بن أم كلاب : هذا والله التخليط يا أم المؤمنين . . .» بعد «والله لأطلبن بدمه» وكلاهما نحوه وراجع تذكرة الخواص : ص 69 .

*Kabul et ki, Osman'ı öldürmekte sana uyduk
Ölüm emrini veren katiliyse yanibaşımızda!¹*

5/15

دِفَاعُ الْإِمَامِ عَنْ عُثْمَانَ

1252 . الإمام عليّ (عليه السلام) — في دِفَاعِهِ
عَنْ عُثْمَانَ — : وَاللَّهِ ، لَقَدْ دَفَعْتُ عَنْهُ حَتَّى خَشِيتُ
أَنْ أَكُونَ آثِمًا² .

1253 . الإمام زين العابدين (عليه السلام) : قَالَ
مَرَوَانُ : مَا كَانَ فِي الْقَوْمِ أَدْفَعُ عَنْ صَاحِبِنَا مِنْ
صَاحِبِكُمْ — يَعْنِي عَلِيًّا عَنْ عُثْمَانَ — .
فَقُلْتُ : مَا بَالُكُمْ تَسُبُّونَهُ عَلَى الْمَنَابِرِ ؟ !
قَالَ : لَا يَسْتَقِيمُ الْأَمْرُ إِلَّا بِذَلِكَ³ .

1254 . تاريخ الطبري عن حكيم بن جابر :
قَالَ عَلِيٌّ لِبَطْنَةِ : أَنْشَدَكَ اللَّهُ إِلَّا زَدَدْتَ النَّاسَ عَنْ
عُثْمَانَ ! قَالَ : لَا وَاللَّهِ حَتَّى تُعْطِيَ بَنُو أُمَيَّةَ الْحَقَّ
مِنْ أَنْفُسِهَا⁴ .

1255 . تاريخ المدينة عن الكلبي : أَرْسَلَ
عُثْمَانُ إِلَى عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يُقْرِئُهُ السَّلَامَ وَيَقُولُ : إِنَّ

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.458; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.312; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.71, bu kaynakta "Ama şu son sözüm..." cümlesinden sonra "Ubeyd dedi ki: Ey müminlerin annesi! Ömrün vallahi de zayıftır..." şeklinde geçer; el-Fütuh, c.2, s.437, burada "...onun (akan) kanının hesabını soracağım!" cümlesinden sonra "Ubeyd b. Ümmü Kilab ona dedi ki: Ey müminlerin annesi! Vallahi bu, boca-lamaktır!.." şeklinde rivayet edilmiştir. Ayrıca bkz: Tezkiretu'l-Havas, s.69.

2 . نهج البلاغة : الخطبة 240 .

3 . تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 460 ، تاريخ دمشق : ج 42 ص 438 كلاهما عن عمر بن علي بن الحسين ، أنساب الأشراف: ج 2 ص 407 ، شرح نهج البلاغة : ج 13 ص 220 .

4 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 405 ، شرح نهج البلاغة : ج 10 ص 5 ; الأمالي للطوسي : ص 715 ج 1517 عن عبد الرحمن بن أبي عمرة الأنصاري .

فُلَاناً - يَعْنِي طَلْحَةَ - قَدْ قَتَلَنِي بِالْعَطَشِ !
وَالْقَتْلُ بِالسِّلَاحِ أَجْمَلُ مِنَ الْقَتْلِ بِالْعَطَشِ .

فَخَرَجَ عَلَيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَتَوَكَّأُ عَلَى يَدِ الْمُسَوِّرِ بْنِ
مُخْرَمَةَ ، حَتَّى دَخَلَ عَلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ وَهُوَ يَتَرَامَى
بِالنَّبْلِ ، عَلَيْهِ قَمِيصٌ هَرَوِيٌّ . فَلَمَّا رَأَاهُ تَنَحَّى عَنْ
صَدْرِ الْفِرَاشِ ، وَرَحَّبَ بِهِ .

5/16

İMAM ALİ'NİN OSMAN'I SAVUNMASI

1252-İmam Ali (a.s) [Osaman'ı savunması hakkında]: Andolsun Allah'a onu o kadar savundum ki günahkâr olacağımdan korktum.¹

1253-İmam Zeynelabidin (a.s): Mervan dedi ki: Halk arasında hiç kimse sizin efendiniz gibi bizim efendimizi savunmadı. [Bununla Ali'nin Osman'ı savunmasını kastediyordu.]

"O halde neden ona minberlerden küfrediyorsunuz?" diye sordum. "Çünkü bu iş (hükümet) ancak bu şekilde ayakta durur!" diye cevap verdi.²

1254-Tarih-i Taberî [Hekim b. Cabir'den]: Ali (a.s) Talha'ya dedi ki: Allah aşkına şu halkı Osman'dan geri çevir!

Talha: Allah'a yemin olsun ki Ümeyye oğulları hakka dönmedikçe bunu yapmam, diye cevap verdi.³

1255-Tarih-i Medine [Kelbî'den]: Osman, Ali'nin (a.s) yanına birini gönderip selamını ilettili ve dedi ki: Falan kimse [Talha] beni susuzluktan öldürdü! Silahla öldürölmek, susuz öldürölmekten daha yeğdir.

Bunun üzerine Ali (a.s) Misver b. Mahreme'nin koluna yaslanmış bir halde dışarı çıktı ve onun (Talha'nın) yanına geldi. Talha ok atıyordu ve üzerinde Hirat gömleği vardı. Ali'yi (a.s) görünce sergisinin başından ayrılarak (öne çıkıp) ona merhaba etti.

1-Nehcü'l-Belaga, 240. hutbe.

2-Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.460; Tarih-i Dimesk, c.42, s.438, her ikisi de Ömer b. Ali b. Hüseyin'den; Ensabu'l-Eşraf, c.2, s.407, Ömer b. Ali'den; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.13, s.220, Amr b. Ali b. Hüseyin'den.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.405; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.10, s.5; Emali, Şeyh Tusî, s.715, h.1517, Abdurrahman b. Ebu Umre el-Ensarî'den.

فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) : إِنَّ عُثْمَانَ أَرْسَلَ إِلَيَّ أَنْتُمْ قَدْ قَتَلْتُمُوهُ بِالْعَطَشِ ، وَإِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ يَحْسُنُ ، وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ عَلَيَّ الْمَاءَ .

فَقَالَ : لَا وَاللَّهِ ، وَلَا نَعْمَةَ عَيْنٍ ! لَا نَتْرُكُهُ يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ .

فَقَالَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) : مَا كُنْتُ أَرَى أَنْيَ أَكَلِمَ أَحَدًا مِنْ قُرَيْشٍ فِي شَيْءٍ فَلَا يَفْعَلُ ! !

فَقَالَ : وَاللَّهِ ، لَا أَفْعَلُ ! وَمَا أَنْتَ مِنْ ذَلِكَ فِي شَيْءٍ يَا عَلِيُّ .

فَقَامَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) غَضَبَانِ ، وَقَالَ : لَتَعْلَمَنَّ بَعْدَ قَلِيلٍ أَكُونُ مِنْ ذَلِكَ فِي شَيْءٍ أَمْ لَا ! ! . . . [وفي رواية ابن السائب :] سَتَعْلَمُ يَا بَنَ الْخَضَرَمِيَّةِ أَكُونُ فِي ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ أَمْ لَا ! !

وَخَرَجَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مُتَوَكِّئًا عَلَى الْمُسْوَرِ ، فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى مَنْزِلِهِ التَّفَتَّ إِلَى الْمُسْوَرِ فَقَالَ : أَمَا وَاللَّهِ لَيَصْلَيْنَ حَرَّهَا ، وَلَيَكُونَنَّ بَرْدُهَا وَحَرُّهَا لِعَيرِهِ ، وَلَتَتَرَكَنَّ يَدَاهُ مِنْهَا صَفْرًا . وَبَعَثَ . . . ابْنَهُ إِلَى عُثْمَانَ بِرَاوِيَةٍ مِنْ مَاءٍ¹ .

5/17

خُرُوجُ الْإِمَامِ مِنَ الْمَدِينَةِ

1256 . تاريخ المدينة عن الشعبي : لَمَّا قَدِمَ أَهْلُ مِصْرَ الْمَرَّةَ الثَّانِيَةَ ، صَعِدَ عُثْمَانُ الْمِنْبَرَ ، فَحَضَبُوهُ ، وَجَاءَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ . فَقَالَ عُثْمَانُ : يَا عَلِيُّ ! قَدْ نَصَبْتَ الْقِدَرَ عَلَى أَثَافٍ ؟

قَالَ : مَا جِئْتُ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَصْلِحَ أَمْرَ

1 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1202 ؛ الجمل : ص 145 نحوه وراجع تاريخ الطبري : ج 4 ص 385 و 386 وشرح نهج البلاغة : ج 2 ص 148 و ص 153 و 154 .

النَّاسَ ، فَأَمَّا إِذَا اتَّهَمْتَنِي فَسَأَرْجِعُ إِلَى بَيْتِي¹ .

Ali (a.s) ona dedi ki: Osman'ın bana gönderdiği habere göre siz onu susuzluktan adeta öldürmek üzereymişsiniz. Bu, iyi değil ve ben ona su ulaştırmanı istiyorum.

Talha: Allah'a andolsun ki sen dahi söylemiş olsan, bunu kabul edemeyiz! Artık yiyip içmesine izin vermeyeceğiz!

Ali (a.s): Kureyşten biriyle konuşup da ondan bir şey istediğimde bunu yapmayı hiç görmemiştim!

Talha: Vallahi ben bunu yapmayacağım! Ve sen ey Ali! Senin de bu konuda elinden bir şey gelmez!

Bunun üzerine Ali (a.s) öfkeli bir halde ayağa kalktı. "Gelir mi gelmez mi, çok yakında öğreneceksin!" dedi.

[İbn-i Saib'in rivayetine göre ise şöyle dedi:] Ey Hazremiye'nin oğlu! Bu konuda elimden bir şey gelir mi, gelmez mi pek yakında anlayacaksın!

Ali (a.s) Misver'in omzuna yaslanarak oradan dışarı çıktı. Evine vardığında Misver'e dönerek dedi ki: Şunu iyi bil; Vallahi o (Talha) bunun ateşinde yanacak; soğuğu da sıcağı da başkasının olacak (başkası faydalanacak) ve iki eli de bu işte boşa çıkacak!..

İmam, daha sonra oğlunu bir kırba su ile Osman'a gönderdi.²

5/17

İMAM'IN MEDİNE'DEN ÇIKIŞI

1256-Tarih-i Medine [Şâbî'den]: Mısır ahalisi ikinci kez geldiğinde Osman minbere çıktı. Bunun üzerine onu taşladılar. Derken Ali (a.s) geldi ve mescide girdi.

Osman: Ey Ali; kazanı ocağın üzerine bırakmışsın (hilafeti kendin için hazır hâle getirmişsin), dedi.

Ali (a.s): Ben sadece halkın işini ıslah etmek için geldim; fakat

1 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1167 .

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1202; el-Cemel, s.145. Ayrıca bkz: Tarih-i Taberî, c.4, s.385-386; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.148, 153-154.

beni itham ediyorsan şimdi evime dönüyorum, diye karşılık verdi.¹

1257 . الإمامة والسياسة : لَمَّا اشْتَدَّ
الطَّعْنُ عَلَى عُثْمَانَ ، اسْتَأْذَنَهُ عَلِيٌّ فِي بَعْضِ
بَوَادِيهِ يَنْتَحِي إِلَيْهَا ، فَأْذِنَ لَهُ .

وَاشْتَدَّ الطَّعْنُ عَلَى عُثْمَانَ بَعْدَ خُرُوجِ
عَلِيٍّ ، وَرَجَا الزُّبَيْرُ وَطَلْحَةُ أَنْ يُمِيلَا
إِلَيْهِمَا قُلُوبَ النَّاسِ ، وَيَغْلِبَا عَلَيْهِمْ ،
وَاجْتَنَمَا غَيْبَةَ عَلِيٍّ .

فَكَتَبَ عُثْمَانُ إِلَى عَلِيٍّ - إِذِ اشْتَدَّ
الطَّعْنُ عَلَيْهِ - : أَمَّا بَعْدُ ، فَقَدْ بَلَغَ
السَّيْلُ الزُّبَى ، وَجَاوَزَ الْحَزَامَ الطَّبِيِّينَ ،
وَارْتَفَعَ أَمْرُ النَّاسِ فِي شَأْنِي فَوْقَ قَدْرِهِ !
وَزَعَمُوا أَنَّهُمْ لَا يَرْضَوْنَ دُونَ دَمِي ، وَطَمَعُ
فِي مَنْ لَا يَدْفَعُ عَنْ نَفْسِهِ .

وَإِنَّكَ لَمْ يَفْخَرْ عَلَيْكَ كَفَاخِرُ
ضَعِيفٍ وَلَمْ يَغْلِبْكَ مِثْلُ مُغْلَبٍ

وَقَدْ كَانَ يُقَالُ : أَكُلُ السَّبْعِ خَيْرٌ مِنْ
افْتِرَاسِ الثُّعْلَبِ ، فَأَقْبَلَ عَلِيٌّ أَوْ لِي

فَإِنْ كُنْتُ مَأْكُولًا فَكُنْ خَيْرَ آكِلٍ وَإِلَّا
فَأَدْرِكْنِي وَلَمَّا أَمَزَقُ²

1-Tarih-i Medine, c.4, s.1167.

2 . الإمامة والسياسة : ج 1 ص 52 ، تاريخ الإسلام
للذهبي : ج 3 ص 448 عن محمد بن الحسن ، العقد
الفريد : ج 3 ص 310 عن عبد الله بن العباس وكلاهما
نحوه .

1258 . الإمام عليّ (عليه السلام) — لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ وَقَدْ جَاءَهُ بِرِسَالَةٍ مِنْ عُثْمَانَ وَهُوَ مَحْصُورٌ يَسْأَلُهُ فِيهَا الْخُرُوجَ إِلَى مَالِهِ بَيْنَبُعَ ، لِيَقِلَّ هَتَفُ النَّاسِ بِاسْمِهِ لِلْخِلَافَةِ ، بَعْدَ أَنْ كَانَ سَأَلَهُ مِثْلَ ذَلِكَ مِنْ قَبْلُ — :

1257-el-İmame ve's-Siyase: Osman aleyhindeki itirazlar şiddetlenince Ali (a.s), kendi mezralarından birine gitmek ve böylece ortamdaki uzaklaşmak için ondan izin istedi. Osman da izin verdi.

Ali Medine'den çıktıktan sonra Osman aleyhindeki itirazlar daha da şiddetlendi. Talha ile Zübeyr, halkın gönlünün kendilerine meyledeceğini, böylece halka hâkim olacaklarını umdular. Ali'nin olmayışını da ganimet saydılar.

Bu yüzden Osman, aleyhindeki itirazlar daha da şiddetlenince Ali'ye (a.s) şu mektubu yazdı:

Artık sel tepeye ulaşmış, çareler tükenmiştir. Halkın benim hakkımdaki işi, haddini çoktan aşmıştır! Kanımı dökmekten daha aşağısına razı gelmeyeceklerini söylüyorlar. Kendisini savunmaktan aciz olan kimse bile öldürülmeme tamah etmiştir.

Kendini beğenmiş aciz sana büyüklenmesin

Alt olup da yenilen sana galip gelmesin

Derler ki: Tilkiye parçalanmaktansa aslana yem olmak daha iyidir. O halde ister benimle ol, ister bana karşı ol; yine de gel.

Sonunda yenileceksem eğer, sen ye beni

Paramparça edilmeden önce gel, bul beni¹

1258-İmam Ali (a.s) [Osman, kuşatıldığı sırada Abdullah b. Abbas'ı Ali'ye (a.s) göndermiş, halkın hilâfet hususunda adını daha az anması için Yenbu'daki mülküne gitmesini istemişti. Daha önce de bu tür isteklerde bulunmuştu. İmam da İbn-i Abbas'a şöyle dedi]:

يَا بَنَ عَبَّاسَ ! مَا يُرِيدُ عُثْمَانُ إِلَّا أَنْ يَجْعَلَنِي
جَمَلًا نَاضِحًا بِالْغَرْبِ ; أَقِيلُ وَأُدِيرُ ; بَعَثَ إِلَيَّ
أَنْ أَخْرُجَ ، ثُمَّ بَعَثَ إِلَيَّ أَنْ أَقْدَمَ ، ثُمَّ هُوَ الْآنَ
يَبْعَثُ إِلَيَّ أَنْ أَخْرُجَ ! وَاللَّهِ لَقَدْ دَفَعْتُ عَنْهُ حَتَّى
خَشِيتُ أَنْ أَكُونَ آثِمًا² .

5/18

مَقْتَلُ عُثْمَانَ

1259 . تاريخ الطبري عن حسين بن عيسى
عن أبيه : لَمَّا مَضَتْ أَيَّامُ التَّشْرِيقِ ، أَطَافُوا
بِدَارِ عُثْمَانَ ، وَأَبَى إِلَّا الْإِقَامَةَ عَلَى أَمْرِهِ .
وَأَرْسَلَ إِلَى حَشَمِهِ وَخَاصَّتِهِ فَجَمَعَهُمْ .

فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وآله)
يُقَالُ لَهُ : نِيَارُ بْنُ عِيَّاضٍ - وَكَانَ شَيْخًا
كَبِيرًا فَنَادَى : يَا عُثْمَانُ فَأَشْرَفَ عَلَيْهِ مِنْ
أَعْلَى دَارِهِ ، فَنَاشَدَهُ اللَّهُ ، وَذَكَرَهُ اللَّهُ لَمَّا
اعْتَزَلَهُمْ . فَبَيْنَا هُوَ يُرَاجِعُهُ الْكَلَامَ إِذْ رَمَاهُ
رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ عُثْمَانَ فَقَتَلَهُ بِسَهْمٍ ، وَزَعَمُوا
أَنَّ الَّذِي رَمَاهُ كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ الْكِنْدِيِّ .

فَقَالُوا لِعُثْمَانَ عِنْدَ ذَلِكَ : اِدْفَعْ إِلَيْنَا

¹1-el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.52; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.448, Muhammed b. Hasan'dan; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.310, Abdullah b. Abbas'tan.

² . نهج البلاغة : الخطبة 240 .

قَاتِلْ نِيارِ بْنِ عِيَّاضٍ ؛ فَلَنَقْتُلَهُ بِهِ .
فَقَالَ : لَمْ أَكُنْ لَأَقْتُلْ رَجُلًا نَصَرَنِي ، وَأَنْتُمْ
تُرِيدُونَ قَتْلِي .

فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ تَارَوْا إِلَى بَابِهِ فَأَحْرَقُوهُ ،
وَخَرَجَ عَلَيْهِمْ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ مِنْ دَارِ عُثْمَانَ
فِي عِصَابَةٍ ، وَخَرَجَ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ فِي
عِصَابَةٍ ، وَخَرَجَ الْمُغِيرَةُ بْنُ الْأَخْنَسِ ابْنُ شُرَيْقِ
الْثَّقَفِيِّ - حَلِيفُ بَنِي زُهْرَةَ - فِي عِصَابَةٍ ،
فَاقْتَتَلُوا قِتَالًا شَدِيدًا .

Ey Abbas oğlu! Osman, beni tarlayı sulamak için kuyudan su taşıyan deve gibi olmamı, onun gibi gidip gelmemi istiyor. Git diye haber yolluyor, sonra da geleyim diye haber salıyor. Şimdi gene haber göndermiş, git diyor. Andolsun Allah'a, onu o kadar savundum ki günahkâr olacağımdan korktum!¹

5/18

OSMAN'IN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

1259-Tarih-i Taberî [Hüseyin b. İsa, babasından]: Teşrik günleri geçtikten sonra Osman'ın evinin etrafını sardılar. Osman hilafeti bırakmaktan imtina etti. Adamlarına ve özel dostlarına da haber salıp onları topladı.

Peygamberin (s.a.a) ashabından yaşlı bir sahabi olan Niyar b. Ayad öne çıkarak "Ey Osman!" diye seslendi. Osman, evinin yüksek yerinden ona doğru bakınca onu Allah'a yemine verdi ve Allah'ı hatırlatarak hilafeti bırakmasını istedi.

O tam böyle konuşuyorken Osman'ın yarenlerinden biri, fırlattığı bir okla onu öldürdü. Oku fırlatanın Kesir b. Salt el-Kindî olduğunu söylediler. Hâl böyle olunca Osman'a "Niyar b. Ayad'ın katilini bize teslim et de Niyar'a karşılık onu öldürelim!" dediler.

Osman: Sizler beni öldürmek isterken bana yardım eden bir kişiyi öldürecek değilim, dedi.

Onlar bu tutumu görünce Osman'ın evinin kapısına hücum ettiler ve orayı ateşe verdiler. Mervan b. Hakem bir grupla birlikte Osman'ın evinden dışarı çıktı. Said b. As ile Benî Zühre kabilesinin müttefiki olan Mugayre b. Ahnes b. Şureyk es-Sakafî de birer grupla dışarı çıktılar. Aralarında şiddetli bir savaş oldu.

1-Nehcü'l-Belaga, 240. hutbe.

وكانَ الَّذِي حَدَّاهُم عَلَى الْقِتَالِ أَنَّهُ بَلَغَهُمْ
أَنْ مَدَدَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ قَدْ نَزَلُوا
صِرَاراً - وَهِيَ مِنَ الْمَدِينَةِ عَلَى لَيْلَةٍ ،
وَأَنَّ أَهْلَ الشَّامِ قَدْ تَوَجَّهُوا مُقِيلِينَ ،
فَقَاتَلُوهُمْ قِتَالاً شَدِيداً عَلَى بَابِ الدَّارِ¹ .

1260 . تاريخ المدينة عن مولى سهل بن يسار عن أبيه - بَعْدَ كَلَامِ عُثْمَانَ وَإِمْسَاكِ
النَّاسِ عَنْ قَتْلِهِ - : رَمَى يَزِيدُ أَوْ
أَبُو حَفْصَةَ - غُلَامُ مُرْوَانَ - رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ
بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ . فَاسْتَأْذَنُوا عَلَى عُثْمَانَ ، فَأَذِنَ
لَهُمْ ، فَأَدْخَلُوا الْأَسْلَمِيَّ مَقْتُولاً ، فَقَالُوا :
رَعِمْتَ أَنْكَ لَا تُقَاتِلُ ، وَهَذَا صَاحِبُنَا مَقْتُولاً ،
قَتَلَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِكَ ! فَأَقْدَنَا .

قَالَ : مَا لَكُمْ قَوْدَ قِبَلِهِ ؛ رَجُلٌ دَفَعَ عَنْ
نَفْسِهِ أَنْ تَقْتُلُوهُ ، وَلَمْ أَمْرُهُ بِقِتَالِ .
وَقَالَ : رَعِمْتُمْ أَنَّهُ لَيْسَ عَلَيْكُمْ طَاعَةٌ ، وَلَا
أَنَا لَكُمْ بِإِمَامٍ فِيمَا تَقُولُونَ ، وَإِنَّمَا الْقَوْدُ
إِلَى الْإِمَامِ ! !²

1261 . تاريخ الطبري عن أبي حفصة اليماني : كُنْتُ مَعَهُ [مُرْوَانَ] فِي الدَّارِ ،
فَأَنَا وَاللَّهِ أَنْشَبْتُ الْقِتَالَ بَيْنَ النَّاسِ ؛ رَمَيْتُ
مِنْ فَوْقِ الدَّارِ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ ، فَقَتَلْتُهُ ، وَهُوَ
نِيارُ الْأَسْلَمِيِّ ، فَتَنَشَبَ الْقِتَالُ ، ثُمَّ نَزَلْتُ ،
فَاقْتَتَلَ النَّاسُ عَلَى الْبَابِ ، وَقَاتَلَ مُرْوَانُ
حَتَّى سَقَطَ ، فَاحْتَمَلْتُهُ ، فَأَدْخَلْتُهُ بَيْتَ عَجُوزَ ،

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 382 وراجع الكامل في

التاريخ : ج 2 ص 291 .

2 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1193 .

وَأَغْلَقْتُ عَلَيْهِ .

وَأَلْقَى النَّاسُ التَّيْرَانَ فِي أَبْوَابِ دَارِ
عُثْمَانَ ، فَاحْتَرَقَ بَعْضُهَا .

Onları böylesi bir savaşa kızıştıran şey, Basra'dan yola çıkan yardımın Medine'ye bir gece uzaklıkta bulunan Sirar¹ adlı bölgeye ulaşmış ve Şam ahalisinin kendilerine doğru harekete geçmiş olmasıydı. Bu yüzden onlarla kapının önünde şiddetli bir savaşa giriştiler.²

1260-Tarih-i Medine [Sehl b. Yesar'ın azatlı kölesinden, o da babasından; Osman'ın konuşması ve halkın onu öldürmekten vazgeçmesi bahsinden sonra]: Yezid veya Ebu Hafsa (Mervan'ın kölesi) bir ok fırlatarak Eslem kabilesinden bir kişiyi öldürdü. Osman'dan (evine girmek için) izin istediler ve o da onlara izin verdi. Onlar, Eslem kabilesinden olan maktül de içeriye soktular ve dediler ki: Bizimle savaşmadığını söylüyorsun. İşte, arkadaşımız öldürülmüştür. Onu, senin yandaşlarından biri öldürdü. Öyleyse ona kısas uygula!

Osman dedi ki: Siz, yanınızdaki maktül karşılığında kendisini savunan birini kısas etme ve öldürme hakkına sahip değilsiniz. Ona, öldürme emrini ben vermedim. Kendiniz de söylediniz ki onun sizin üzerinizde itaat hakkı yoktur. Söylediklerinize bakılırsa ben sizin imamınız da değilim. Kısas etmek ise sadece imamın uhdesindedir.³

1261-Tarih-i Taberî [Ebu Hafsa el-Yemanî'den]: Ben onunla [Mervan'la] birlikte evdeydim. Allah'a yemin olsun ki savaşı ben çıkardım. Evin damından attığım okla Eslem kabilesinden Niyar el-Eslemî isminde bir kişiyi öldürdüm. Böylece savaş başladı. Sonra aşağı indim. Kapının önünde insanlarla savaşa giriştim. Mervan da savaştı ve (yaralanıp) düştü. Onu taşıdım ve yaşlı bir kadının evine sokup kapıyı üzerine kapadım.

Halk, Osman'ın evine ait kapılara ateş fırlattı ve bunlardan bazıları yanmaya başladı.

1-Medine'ye bir gece uzaklıkta bir yer.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.382. Ayrıca bkz: *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.291.

3-Tarih-i Medine, c.3, s.1193.

فَقَالَ عُثْمَانُ : مَا احْتَرَقَ الْبَابُ إِلَّا لِمَا هُوَ
أَعْظَمُ مِنْهُ ، لَا يُحَرِّكَنَّ رَجُلٌ مِنْكُمْ يَدَهُ . . . ثُمَّ
قَالَ لِمَرْوَانَ : اجْلِسْ فَلَا تَخْرُجْ . فَعَصَاهُ
مَرْوَانُ ، فَقَالَ : وَاللَّهِ لَا تُقْتَلُ ، وَلَا يُخْلَصُ
إِلَيْكَ ، وَأَنَا أَسْمَعُ الصَّوْتِ . ثُمَّ خَرَجَ إِلَى
النَّاسِ .

فَقُلْتُ : مَا لِمَوْلَايَ مُتْرَكٌ ! فَخَرَجْتُ مَعَهُ أَذُبُ
عَنْهُ ، وَنَحْنُ قَلِيلٌ ، فَأَسْمَعُ مَرْوَانَ يَتَمَثَّلُ :

قَدْ عَلِمَتْ ذَاتُ الْقُرُونِ الْمِيلَ
وَالْكَفِّ وَالْأَنَامِلِ الطُّفُولَ

ثُمَّ صَاحَ : مَنْ يُبَارِزُ - وَقَدْ رَفَعَ أَسْفَلَ
دَرْعِهِ ، فَجَعَلَهُ فِي مَنْطِقَتِهِ ؟

قَالَ : فَيَثْبُ إِلَيْهِ ابْنُ النَّبَاعِ ، فَضَرَبَهُ
ضَرْبَةً عَلَى رَقَبَتِهِ مِنْ خَلْفِهِ ، فَأَثْبَتَهُ حَتَّى
سَقَطَ ، فَمَا يَنْبُضُ مِنْهُ عِرْقٌ¹ .

1262 . مروج الذهب : كَانَتْ مُدَّةُ مَا حُوصِرَ
عُثْمَانُ فِي دَارِهِ تِسْعَةً وَأَرْبَعِينَ يَوْمًا ، وَقِيلَ :
أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ . وَقُتِلَ فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ لِثَلَاثِ
بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ .

وَذَكَرَ : أَنَّ أَحَدَ الرَّجُلَيْنِ - كَنَانَةَ بْنَ
بِشْرِ التَّجِيبِيِّ - ضَرَبَهُ بِعَمُودٍ عَلَى جَبْهَتِهِ ،
وَالْآخَرَ مِنْهُمَا - سَعْدَ بْنَ حَمْرَانَ الْمُرَادِيَّ
ضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ ، فَحَلَّاهُ .

وَقَدْ قِيلَ : إِنَّ عَمْرَوَ بْنَ الْحَمِيقِ طَعَنَهُ بِسَهَامٍ
تِسْعَ طَعَنَاتٍ . وَكَانَ فِيْمَنْ مَالَ عَلَيْهِ عُمَيْرُ بْنُ
ضَابِيٍّ الْبَرْجَمِيُّ التَّمِيمِيُّ ، وَخَضَخَصَ سَيْفَهُ فِي

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 379 .

بَطْنِه¹ .

1 . مروج الذهب : ج 2 ص 355 وراجع تاريخ دمشق : ج 39 ص 409 وتاريخ الطبري : ج 4 ص 393 و 394 وشرح نهج البلاغة : ج 2 ص 157 و 158 .

Osman (bu manzarayı görünce) dedi ki: Kapı, ancak ondan daha büyük bir şey için ateşe verilir. Aranızdan hiçkimse parmağını bile kıpırdatmasın!..

Sonra da Mervan'a (dönerek) "Otur ve dışarı çıkma!" dedi. Ancak Mervan itaatsizlik ederek "Vallahi ben ses duyduğum sürece ne öldürüleceksin, ne de sana ulaşılacak!" deyip insanların karşısına çıktı.

Ben (kendi kendime) "Artık efendimin (Mervan) kaçış yolu yok!" diye söylendim. Bu yüzden onu savunmak için dışarı çıktım. Sayımız azdı. (O sırada) Mervan'ın şu şiiri misal getirdiğini duydum:

Böylece öğrendi, kanatları yere seren zülüflü yârim

Zarif elleri, zarif parmakları olan yârim (öğrendi onun için candan geçtiğimi)

Mervan, zırhının alt kısmını yukarı kaldırıp kuşağının altına sokuşturarak "(Benimle) kim savaştacak?" diye bağırdı.

Derken İbn-i Nebba, üzerine atıldı. Arkadan boynuna bir darbe indirdi ve Mervan yere yığılıncaya kadar da (kılıcını) bekletti. (Nihayet) Mervan yere düştü. O (yerdeyken) nabzı atmıyordu.¹

1262-Murucu'z-Zeheb: Osman'ın kendi evindeki muhasarası kırk dokuz gün sürdü. Bundan daha fazla olduğu da söylenmektedir. Osman, Zilhicce ayının bitimine üç gün kala, Cuma gecesi öldürüldü.

Söylendiğine göre iki kişiden biri olan Kenane b. Bişr et-Tecibî, demirle onun alnına vurdu; diğeri, yani Sâd b. Humran el-Muradî, kılıçla indirdiği bir darbeyeyle onun boyun damarını parçaladı.

Yine söylendiğine göre Amr b. Hamik, okla onu dokuz yerinden yaraladı. Hamle edenler arasında bulunan Umeyr b. Dâbî el-Bercemî et-Temimî de kılıcını onun karnına sapladı.²

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.379.

2-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.355. Ayrıca bkz: Tarih-i Dimeşk, c.39, s.409; Tarih-i Taberî, c.4, s.393-394; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.2, s.157-158.

1263 . تاريخ الطبري عن عبد الرحمن بن أبزي : رَأَيْتُ الْيَوْمَ الَّذِي دُخِلَ فِيهِ عَلَى عُثْمَانَ ، فَدَخَلُوا مِنْ دَارِ غَمْرُو بْنِ حَزْمٍ خَوْخَةً هُنَاكَ ، حَتَّى دَخَلُوا الدَّارَ ، فَنَافَسُوهُمْ شَيْئاً مِنْ مُنَاوَشَةٍ ، وَدَخَلُوا ، فَقَوْلَهُ مَا نَسِينَا أَنْ خَرَجَ سُودَانُ بْنُ حَمْرَانَ ، فَأَسْمَعُهُ يَقُولُ : أَيْنَ طَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ؟ قَدْ قَتَلْنَا ابْنَ عَفَّانَ !¹

5/19

موقفُ الإمامِ مِنْ قَتْلِ عُثْمَانَ

1264 . الإمام عليّ (عليه السلام) : وَاللَّهِ مَا قَتَلْتُ عُثْمَانَ ، وَلَا مَالَتُ عَلَى قَتْلِهِ² .

1265 . عنه (عليه السلام) - مِنْ كَلَامِ لَهُ فِي قَتْلِ عُثْمَانَ - : لَوْ أَمَرْتُ بِهِ لَكُنْتُ قَاتِلاً ! أَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ لَكُنْتُ نَاصِراً ! غَيْرَ أَنَّ مَنْ نَصَرَهُ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقُولَ : خَذَلُهُ مَنْ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ ، وَمَنْ خَذَلَهُ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقُولَ : نَصَرَهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي . وَأَنَا جَامِعٌ لَكُمْ أَمْرَهُ ، اسْتَأْثَرَ ، فَأَسَاءَ الْأَثَرَةَ ، وَجَزَعْتُمْ فَأَسَأْتُمْ الْجَزَعَ ، وَلِلَّهِ حُكْمٌ وَاقِعٌ فِي الْمُسْتَأْثِرِ وَالْجَارِعِ³ .

1266 . نثر الدرّ : دَخَلَ عَلَيْهِ [عَلِيّ (عليه السلام)] كَعْبُ بْنُ مَالِكِ الْأَنْصَارِيِّ ، فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! بَلَغَكَ عَنَّا أَمْرٌ لَوْ كَانَ غَيْرُكَ لَمْ يَحْتَمِلْهُ ، وَلَوْ كَانَ غَيْرُنَا لَمْ يَقُمْ مَعَكَ عَلَيْهِ ! مَا فِي النَّاسِ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ ، وَفِي النَّاسِ مَنْ نَحْنُ أَعْلَمُ مِنْهُ ! ! وَأَوْضَعَ الْعِلْمُ مَا وَقَفَ عَلَيْهِ الْإِسَانُ ، وَأَرْفَعَهُ مَا ظَهَرَ فِي الْجَوَارِحِ وَالْأَرْكَانِ .

1 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 379 .

2 . تاريخ المدينة : ج 4 ص 1265 و ص 1263 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 221 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 453 ، شرح نهج البلاغة : ج 3 ص 65 ؛ الشافعي : ج 4 ص 307 ، الجمل : ص 201 .

3 . نهج البلاغة : الخطبة 30 .

1263-Tarih-i Taberî [Abdurrahman b. Ebzî'den]: Ben, Osman'ın evine girdikleri gün (yaşanan olaylara) şahit oldum. Amr b. Hazm'ın evine ait küçük bir kapıdan Osman'ın evine daldılar. Bir kargaşa ve çatışma meydana geldi. Derken içeri girdiler. Allah'a yemin olsun ki hiç unutmam; Sudan b. Hamran dışarı çıktığında şöyle söylüyordu: Talha b. Ubeydullah nerede? Affan'ın oğlunu öldürdük!¹

5/19

OSMAN'IN KATLİ KARŞISINDA İMAM'IN DURUŞU

1264-İmam Ali (a.s): Andolsun Allah'a ki ben ne Osman'ı öldürdüm, ne de onun öldürülmesine destek verdim.²

1265-İmam Ali (a.s) [Osman'ın öldürülmesi hakkında]: Emretseydim elbette katil olurdu; yok, nehyetseydim, elbette yardım etmiş bulunurdum. Yalnız ona kim yardım ettiyse diyemez ki, öyle bir kişi onu alt etti ki ben ondan hayırlıyım; onu alt eden de diyemez ki ona, benden hayırlı olan yardım etti. Ben onun hakkında iki tarafa da uyan bir söz söyleyeyim size: O, kendi reyile hareket etti; iyi etmedi. Siz de onun hakkında sabırsız davrandınız; iyi etmediniz. Kendi reyile hareket edenin hükmü de Allah'a ait, sabırsızlıkta bulunanın da.³

1266-Nesru'd-Durr: Kâb b. Malik el-Ensârî, Ali'nin (a.s) yanına gelerek dedi ki: Ey Emirülmüminin! Senden bize ulaşan şey, senin dışında birinden ulaşmış olsaydı ona tahammül etmez ve inanmazdık. Bizim dışımızda biri de bunu duysa, senin yanında yer almazdı. Halk arasında senden daha âlimi olmadığı gibi halk arasında bizim, kendilerinden daha âlim olduğumuz kimseler vardır! İlmin en alt seviyesi, dilden öteye geçmeyi ve en üst derecesi, uzuvlarda ve organlarda zahir olandır.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.379.

2-Tarih-i Medine, c.4, s.1265, Numeyre ve Umeyre b. Sâd'dan, ayrıca s.1263; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.221, her ikisi de Ebu Hulde'den; Tarih-i Dimeşk, c.39, s.453, Amr b. Said'den; Şerh-i Nehcü'l-Belaga, c.3, s.65; eş-Şafi, c.4, s.307; el-Cemel, s.201. Ayrıca bkz: et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s82.

3-Nehcü'l-Belaga, 30. hutbe.

وَنَحْنُ أَعْرَفُ بِقَدْرِ عُثْمَانَ مِنْ قَاتِلِيهِ ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِمْ وَبِخَاذِلِيهِ ، فَإِنْ قُلْتَ : إِنَّهُ قُتِلَ ظَالِمًا ، قُلْنَا بِقَوْلِكَ ، وَإِنْ قُلْتَ : إِنَّهُ قُتِلَ مَظْلُومًا ، قُلْتَ بِقَوْلِنَا ، وَإِنْ وَكَلْتَنَا إِلَى الشُّبْهَةِ أَيَّاسْتَنَا بَعْدَكَ مِنْ إِصَابَةِ الْبَيِّنَةِ .

فَقَالَ (عليه السلام) : عِنْدِي فِي عُثْمَانَ أَرْبَعُ : إِسْتَأْثَرُ فَأَسَاءَ الْآثَرَةَ ، وَجَزَعْتُمْ فَأَسَأْتُمْ الْجَزَعَ ، وَاللَّهُ عَزَّوَجَلَّ حُكْمٌ عَادِلٌ فِي الْمُسْتَأْثَرِ وَالْجَارِعِ¹ .

1267 . نثر الدرّ : سُئِلَ [عَلِيٌّ (عليه السلام)] عَنْ عُثْمَانَ ، فَقَالَ : خَذَلَهُ أَهْلُ بَدْرٍ ، وَقَتَلَهُ أَهْلُ مِصْرَ ، غَيْرَ أَنَّ مَنْ نَصَرَهُ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقُولَ : خَذَلَهُ مَنْ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ .

وَاللَّهُ ، مَا أَمَرْتُ بِهِ ، وَلَا نَهَيْتُ عَنْهُ ، وَلَوْ أَمَرْتُ بِهِ لَكُنْتُ قَاتِلًا ! وَلَوْ نَهَيْتُ عَنْهُ لَكُنْتُ نَاصِرًا ! إِسْتَأْثَرَ عُثْمَانُ فَأَسَاءَ الْآثَرَةَ ، وَجَزَعْتُمْ فَأَفْحَشْتُمْ الْجَزَعَ² .

1268 . تاريخ الطبري
عبد الرحمن بن عبيد - في حرب
صَفَيْنَ - : إِنَّ مُعَاوِيَةَ بَعَثَ إِلَى عَلِيٍّ حَبِيبَ بْنِ مَسْلَمَةَ الْفِهْرِيِّ وَشَرْحَبِيلَ بْنَ السَّمُطِ وَمَعْنَ بْنَ يَزِيدَ بْنَ الْأَخْنَسِ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ وَأَنَا عِنْدَهُ . . . فَقَالَا أَشْهَدُ أَنَّ عُثْمَانَ قُتِلَ مَظْلُومًا !

1 . نثر الدرّ : ج 1 ص 281 وراجع الأغاني : ج 16 ص 248 وتاريخ المدينة : ج 4 ص 1168 .

2 . نثر الدرّ : ج 1 ص 274 ، المسترشد : ص 418 ح 141 عن شريح بن هاني نحوه .

فَقَالَ لَهُمَا : لَا أَقُولُ : إِنَّهُ قُتِلَ مَظْلُومًا ،
وَلَا إِنَّهُ قُتِلَ ظَالِمًا .
قَالَا : فَمَنْ لَمْ يَزْعَمْ أَنَّ عُثْمَانَ قُتِلَ مَظْلُومًا
فَنَحْنُ مِنْهُ بُرَّاءٌ .
ثُمَّ قَامَا فَانصَرَفَا .

Biz Osman'ın değerini onu öldürenlerden daha iyi biliriz; sen de onları ve onu yalnız bırakanları daha iyi bilirsin. Eğer "O zalim olarak öldürüldü" dersen biz de senin gibi söyleyeceğiz. Eğer "Mazlum olarak öldürüldü" dersen sen bizim gibi söylemiş olacaksın. Eğer bizi şüpheden çıkarmazsan artık senden sonra kim bu işi aydınlatılabilir ki?

Bunun üzerine Ali (a.s) dedi ki: Osman hakkında dört şeyim var: O, kendi reyiyle hareket etti; iyi etmedi. Siz de onun hakkında sabırsız davrandınız; iyi etmediniz. Kendi reyiyle hareket edenin hükmü de Allah'a ait, sabırsızlıkta bulunanın da.¹

1267-Nesru'd-Durr: Ali'ye (a.s) Osman hakkında sorduklarında dedi ki: Bedirliiler onu yalnız bıraktı, Mısırlılar da onu öldürdü. Ancak ona yardım eden, onu yalnız bırakan "Ben daha üstünüm" diyemez.

Vallahi ne bunu emrettim, ne de nehyettim. Emretseydim elbette katil olurum; yok, nehyetseydim, elbette yardım etmiş bulunurdum! Osman, kendi reyiyle hareket etti; iyi etmedi. Siz de onun hakkında sabırsız davrandınız; sabırsızlığı çirkinleştirdiniz.²

1268-Tarih-i Taberî [Abdurrahman b. Ubeyd'den; Sıffin Savaş'ında]: Muaviye, Habib b. Mesleme el-Fihri, Şerhebel b. Semt ve Mân b. Yezid b. Ahnes'i Ali'ye (a.s) gönderdi. Onlar (İmam'ın yanına) vardıklarında ben de oradaydım... İçlerinden ikisi "Osman'ın

1-Nesru'd-Durr, c.1, s.281. Ayrıca bkz: *el-Aganî*, c.16, s.248; *Tarih-i Medine*, c.4, s.1168.

2-Nesru'd-Durr, c.1, s.274; *el-Musterşed*, s.418, h.141, Şureyh b. Hani'den.

mazlum olarak öldürüldüğüne şahitlik et!" dedi.

Ali (a.s): Ne mazlum olarak öldürüldü derim, ne de zalim olarak!

Onlar: Bizler, Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğünü söylemeyenden beriyiz.

Sonra kalktılar ve geri döndüler.

فَقَالَ عَلِيٌّ : ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمَعُ الْمَوْتِي وَلَا تَسْمَعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ﴾ وَ مَا أَنْتَ بِهَادِي الْعَمَى عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تَسْمَعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ¹ .

ثُمَّ أَقْبَلَ عَلِيٌّ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : لَا يَكُنْ هَؤُلَاءِ أَوْلَى بِالْجِدِّ فِي ضَلَالِهِمْ مِنْكُمْ بِالْجِدِّ فِي حَقِّكُمْ وَطَاعَةِ رَبِّكُمْ ! !²

1269 . المستدرك على الصحيحين عن حصين الحارثي : جاء عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ يَعُودُهُ وَعِنْدَهُ قَوْمٌ ، فَقَالَ عَلِيٌّ : أَسْكُنُوا - أَوْ اسْكُتُوا - فَوَاللَّهِ لَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ ! !

فَقَالَ زَيْدٌ : أَنْشَدَكَ اللَّهُ ، أَنْتَ قَتَلْتَ عُثْمَانَ ؟ فَأَطْرَقَ عَلِيٌّ سَاعَةً ، ثُمَّ قَالَ : وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ مَا قَتَلْتُهُ ، وَلَا أَمَرْتُ بِقَتْلِهِ³ .

1270 . الإمام عليّ (عليه السلام) - مِن

1 . النمل : 80 و 81 .

2 . تاريخ الطبري : ج 5 ص 7 ، الكامل في التاريخ : ج 2 ص 369 ؛ وقعة صفين : ص 201 .

3 . المستدرك على الصحيحين : ج 3 ص 114 ح 4567 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 454 ، تاريخ المدينة : ج 4 ص 1262 كلاهما عن سريّة بنت زيد بن أرقم .

کتاب لَهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ - : لَعَمْرِي ، يَا مُعَاوِيَةُ ! لَئِنْ نَظَرْتُ بِعَقْلِكَ دُونَ هَؤُلَاءِ لَتَجِدَنِي أَبْرَأَ النَّاسِ مِنْ دَمِ عُثْمَانَ ، وَلَتَعْلَمَنَّ أَنِّي كُنْتُ فِي غُزْلَةٍ عَنْهُ ، إِلَّا أَنْ تَتَجَنَّى ، فَتَجَنَّ مَا بَدَا لَكَ ، وَالسَّلَامُ¹ .

Ali (a.s) dedi ki: "Şüphe yok ki sen, ölüye duyuramazsın ve arkalarını çevirip giderlerken çağırırsan da sağırlara sesini işittiremezsin. Ve köre, sapıklığından döndürüp doğru yolu gösteremezsin; ancak delillerimize inanan kişiye duyurursun sesini ve onlardır gerçekten de Müslüman olanlar."²

Daha sonra yarenlerine dönerek dedi ki: Sakın ola ki bunların sapkınlıktaki ciddiyetleri, sizlerin hakkaniyetiniz ve Rabbinize olan itaatinizdeki ciddiyetinizden öne geçmesin!³

1269-el-Müstedrek ala's-Sahihayn [Husayn el-Harisî'den]: Ali b. Ebu Talib (a.s) hasta olan Zeyd b. Erkam'ın ziyaretine geldi. Yanında bir grup insan vardı. Ali (a.s) "Sakin olun [veya sükût edin]; andolsun Allah'a, bana ne sorsanız size haberini vereceğim!" dedi.

Zeyd: "Sana Allah'ı şahit tutarız; gerçekten de Osman'ı sen mi öldürdün?" diye sordu.

Ali (a.s) bir süre sessiz kaldı. Sonra dedi ki: Tohumu yaran ve canı yaratan Allah'a yemin olsun ki ben ne onu öldürdüm, ne de öldürülmesini emrettim!⁴

1 . نهج البلاغة : الكتاب 6 ، وقعة صفين : ص 29 عن عامر الشعبي ; العقد الفريد : ج 3 ص 329 ، الفتوح : ج 2 ص 506 ، الإمامة والسياسة : ج 1 ص 114 وفيها إلى «دم عثمان» .

2-Neml, 80-81.

3-Tarih-i Taberî, c.5, s.7; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.369; Vakatu's-Sıffin, s.201.

4-el-Mustedrek ala's-Sahihayn, c.3, s.114, h.4567; Tarih-i Dimeşk, c.39, s.454; Tarih-i Medine, c.4, s.1262, her ikisi de Seriyetü'l-Bint-i Zeyd b. Erkam'dan.

1270-İmam Ali (a.s) [Muaviye'ye olan mektubundan]: Ömrüme andolsun ki ey Muâviye! Nefsine uymaz da aklınla düşünürsen, beni Osman'ın kanına girenlerden tamamıyla berî, halkın içinde o kandan en sorumsuz biri olarak bulursun. Sen de bilirsin ki ben ondan ayrılmıştım, bir kenara çekilmiştim; ama bildiğini örtmeye, bühthan etmeye kalkışırsan örtebildiğin kadar ört, edebildiğin kadar et! Vesselam.¹

1271 . الطبقات الكبرى عن عمرو بن الأصم : كُنْتُ فِيمَنْ أُرْسِلُوا مِنْ جَيْشِ ذِي خُشْبٍ ، - قَالَ : - فَقَالُوا لَنَا : سَلُوا أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) - وَاجْعَلُوا آخِرَ مَنْ تَسْأَلُونَ عَلِيًّا - أُنْقَدِمُ ؟ قَالَ : فَسَأَلْنَاهُمْ ، فَقَالُوا : إِقْدِمُوا ، إِلَّا عَلِيًّا ؛ قَالَ : لَا آمُرُكُمْ ، فَإِنْ أَبَيْتُمْ فَبَيْضٌ فَلْيُفْرَخْ² .

1272 . الإمام عليّ (عليه السلام) - لَمَّا جَاءَهُ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَسَأَلَهُ أَنْ يَتَدَخَّلَ فِي قَضِيَّةِ عُثْمَانَ وَيَحْقِنَ دَمَهُ - : وَاللَّهِ ، مَا زِلْتُ أَذُبُّ عَنْهُ حَتَّى إِنِّي لَأَسْتَحِي ، وَلَكِنْ مَرَوَانُ وَمُعَاوِيَّةُ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ وَسَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ هُمْ صَنَعُوا بِهِ مَا تَرَى ، فَإِذَا نَصَحْتُهُ وَأَمَرْتُهُ أَنْ يُنَجِّيَهُمْ ، اسْتَغَشَّنِي ، حَتَّى جَاءَ مَا تَرَى³ .

1273 . وقعة صفين عن خفاف بن

1-Nehcü'l-Belaga, 6. mektup; Vakatu's-Siffeyn, s.29, Amir eş-Şâbî'den; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.329; el-Fütuh, c.2, s.506; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.114.

2 . الطبقات الكبرى : ج 3 ص 65 .

3 . تاريخ الطبري : ج 4 ص 378 .

عبد الله - لَمَّا قَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ : حَدِّثْنَا عَنْ قَتْلِ عُثْمَانَ - : حَصَرَهُ الْمَكْشُوحُ ، وَحَكَمَ فِيهِ حُكَيْمٌ ، وَوَلِيَهُ مُحَمَّدٌ وَعَمَّارٌ ، وَتَجَرَّدَ فِي أَمْرِهِ ثَلَاثَةٌ نَفَرٌ : عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ ، وَالْأَشْثَرُ النَّخَعِيُّ ، وَعَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ ، وَجَدَّ فِي أَمْرِهِ رَجُلَانِ : طَلْحَةُ ، وَالزُّبَيْرُ ، وَأَبْرَأَ النَّاسُ مِنْهُ عَلَيْهِ¹ .

1271-Tabakatu'l-Kubra [Amr b. Asam'dan]: Ben Zu Huşub ordusundan gönderilenler arasındaydım. Bize; "(Medine'ye) girelim mi diye Resulullah'ın (s.a.a) ashabına sorun; son olarak da Ali'nin görüşünü alın" dediler. Biz de hepsinden sorduk. Ali dışında hepsi "Girin" dedi. Ali (a.s) ise şöyle söyledi: Size bir emirde bulunmuyorum; ama eğer (beni dinlemez de) imtina ederseniz, civciv yumurtasından çıkacaktır!²

1272-İmam Ali (a.s) [Sâd b. Ebi Vakkas'ın, yanına gelerek Osman'ın olayına müdahalede bulunmasını ve kanının dökülmesine mani olmasını istemesi üzerine]: Allah'a yemin olsun ki sürekli onu savunuyordum. Hatta (bu yüzden) utandım. Ancak Mervan, Muaviye, Abdullah b. Amir ve Said b. As ona şu gördüğünü yaptılar. Ona nasihat edip onları etrafından uzaklaştırmasını önerdiğimde beni hıyanetle itham etti. Sonunda da şu gördüğün durum ortaya çıktı.³

1273-Vakatu's-Sıffin [Hifaf b. Abdullah'tan]: Muaviye ona, "Bize Osman'ın öldürülmesinden söz et" dediğinde şunları söyledi: Mekşuh⁴ onu muhasara etti. Hukeym bu konuda hüküm verdi.

1 . وقعة صفين : ص65 ; شرح نهج البلاغة : ج3 ص111 .

2-et-Tabakatu'l-Kubra, c.3, s.65.

3-Tarih-i Taberî, c.4, s.378.

4-Mekşuh, sözlükte böğründen yaralanan veya tedavi amaçlı dağlanan kimse anlamına gelmektedir. Tarihte, Hubeyre b. Abduyagus'un lakabı olduğu da söylenmiştir. Hubeyre, İslam'dan önce, Yemen'de bulunan Murad kabilesinin reisi

Muhammed ve Ammar bu işi yönetti. Üç kişi onun işi için ayrıldı. Bunlar; Adiy b. Hatem, Eşter en-Nahaî ve Amr b. Hamik idi. İki kişi de bu işte ciddiyet gösterdi. Onlar da Talha ile Zübeyr idi. Bu konuda halkın en temizisi ise Ali'ydi.¹

1274 . العقد الفريد عن محمد بن سيرين : ما عَلِمْتُ أَنَّ عَلِيًّا أَتَّهَمَ فِي دَمِ عُثْمَانَ حَتَّى بُويعَ ، فَلَمَّا بُويعَ اتَّهَمَهُ النَّاسُ !²

idi. Tarih kaynaklarında Müslüman olduğuna dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Daha da öteye, oğlu Kays'ın mürtet olduğuna ve Celevla Savaşı'nda hazır bulunduğu dair birçok bilgi vardır. Bu nedenle metnin orijinalinden "ibn" (oğul) teriminin düşmüş olması (yani aslında bu kimsenin Mekşuh'un oğlu olması) muhtemeldir. Bkz: *es-Sihah*, Cevherî, c.1, s.399; *Tarih-i Dimeşk*, c.49, s.481; *et-Tabakatu'l-Kubra*, c.5, s.525; *Usdu'l-Gabe*, c.4, s.227; *el-Fütuh*, İbn-i Âsem, c.1, s.280; *Vakatu's-Sıffin*, s.54.

1-*Vakatu's-Sıffin*, s.65; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.3, s.111.

2 . العقد الفريد : ج 3 ص 307 ، تاريخ الإسلام للذهبي : ج 3 ص 452 ، أنساب الأشراف : ج 6 ص 223 ، تاريخ دمشق : ج 39 ص 390 وفيها «لقد قتل عثمان وما أعلم أحداً يتهم علياً في قتله» .

1274-el-İkdu'l-Ferid [Muhammed b. Sirin'den]: Ben Ali'nin, kendisine biat edilinceye dek Osman'ın kanı konusunda itham edildiğini görmedim. Ne var ki biat edilince insanlar onu itham etti.¹

1-el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.307; Tarih-i İslam, Zehebî, c.3, s.452; Ensabu'l-Eşraf, c.6, s.223; Tarih-i Dımeşk, c.39, s.390, bu kaynakta "Osman öldürüldüğünde katli konusunda kimsenin Ali'yi suçladığına şahit olmadım!" şeklinde yazılıdır.

OSMAN ALEYHİNDEKİ KIYAMIN SEBEPLERİNİN ANALİZİ

İkinci halifenin ölümünden sonra kurulan şuradan Osman b. Affan halife olarak çıkıyor. Osman'ın hilafet dönemi, özellikle de son yılları, oldukça önemlidir.

İkinci halife zamanında İslam toplumu sakin bir dönem geçiriyordu. Tabii ki bu sükûnet, büyük ölçüde ikinci halifenin sert mizacı ve dikdatörlüğünün bir ürünüydü. Böylesine sakin bir toplum, kısa süre içinde halifeye itiraz seslerinin yükseldiği gürültü ve kargaşa dolu bir camiaya dönüşmüştü. Bu oluşum nasıl şekillendi? Halifeye yönelik itirazların kökü nereye dayanıyordu?

İnsanlar halifeden kendi haklarını almak için Medine'de bir araya toplanmışlardı. Üstelik toplumun belirli bir kesimi veya belirli bir şehri ya da köyü değil; tarihin de şahitlik ettiği üzere, İslam camiasının tamamı topyekün ayaklanmıştı. Peki neden? Müslümanların halifesi, Resulullah'a olan akrabalık bağına rağmen nasıl olur da Medine'de muhasara edilir ve kimse ona yardımcı olmak için parmağını dahi kıpırdatmaz?!

Muhasara uzuyor ve Medine dışından kimse ona yardıma komşuyordu. Hatta daha sonraları "kanının intikamını" bahane edinen Muaviye bile onu cevapsız bırakmıştı! Sıffin Savaşı'nda Osman'ın kanının intikamını almak için yüz bin kişilik bir orduya komutanlık eden Muaviye, gerçekten de Osman'ın öldürülmesine engel olmak için bin kişi göndermekten aciz miydi?! Neden bunu yapmamıştı?

Böylesine geniş çaplı bir olayı tanınmamış birine yapılmış basit veya hiçbir dayanağı olmayan sıradan bir hadise olarak telakki etmek son derece indirgemeci bir yaklaşım olur. Yukarıda geçen sorular üzerinde düşünen ve cevaplarını bulmak için bu konudaki kaynakları derinlemesine inceleyen her İslam tarihi araştırmacısı, hiç kuşkusuz bu olayın indirgemeci yaklaşımın çok ötesinde bir olay olduğunu kavramakla birlikte, birilerinin bunu neden sade ve sıradan bir hadise olarak göstermeye çalıştığını da idrak eder. Tek bir cümle ile konuyu ifade etmek gerekirse şunu söylemek mümkündür: Müslümanların Osman aleyhindeki kıyamının kökünü, onun ve etrafındakilerin tutumlarında aramak gerekir. Şimdi bu noktayı biraz irdeleyelim:

Osman, Mekke'nin eşraf tabakasındandı. Akrabaları olan Ümeyye oğulları ise İslam'ın en eski ve azılı düşmanlarındandı. Onlar İslam ile mücadele edenlerin başta gelenleriydi. Ancak daha sonra, mecbur kalarak İslam'ı kabul ettiler.¹ Bu yüzden onların ne dini, ne de toplumsal bir kariyerleri yoktur.

Şimdi, Osman'ın tutumunu biraz daha geniş şekilde aktaralım:

1-Tulekayı Kendisine Yaklaştırması

Osman, hilafete gelince kendi akrabaları olan "Tuleka"ya [Mekke'nin fethinde Peygamberin (s.a.a) azat ettiği kimseler] öylesine değer veriyor ve kucak açıyordu ki, hatta bunların içinden vaktiyle Peygamber tarafından sürgün edilen kimseleri (Hakem ile iki oğlu Mervan ve Haris) dahi kendisine sırdaş etmiş ve yetkilendirmişti.

Müslümanların halifesinin hükümetinde, Peygamber'in (s.a.a) kovduğu Mervan, halifenin özel sekreteri, Haris ise pazardan sorumlu başkan oluyordu. Yani artık siyaset ve iktisat bir yerde toplanmıştı! İslam camiasının seçkin simalarından olan Peygamber sahabelerinin yerine, çoğu sırf Osman'ın akrabası olduğu için Muaviye Şam'da, Ümeyye oğullarının yirmi beş yaşındaki gencecik siyasetçisi Abdullah b. Amir Basra'da, mürtetlik sabıkası taşımasına rağmen Abdullah b.

¹-Ümeyye oğulları, Mekke'nin fethi sırasında istemeyerek İslam'a girdiler ve Peygamber'in (s.a.a) emri ile azat edildikleri için "Tuleka" (azat edilmişler) ismiyle meşhur oldular.

Ebu Serh Mısır'da, Said b. As Kufe'de ve Eş'as b. Kays da Azerbaycan'da hükümet ediyordu.

Bunlar, halifeden aldıkları destekle halkı baskı altına alıyor, böylece insanların sesi hiçbir yere ulaşamıyordu. Resulullah'ın (s.a.a) büyük sahabeleri de itiraz ettiklerinde kirli siyasetlere maruz kalıyor, Osman'ın sert ve insaftan uzak tavırlarıyla karşılaşıyorlardı: Ebuzer'i Rabeze çölüne sürgün ediyor; mazlumane bir şekilde ve yalnızlık içerisinde hayata veda etmesine neden oluyordu. Hakkaniyetin ölçüsü olan Ammar b. Yasir gibi parlak geçmişi bulunan seçkin sahabeyi dövüyor ve onu fitik ediyordu. Abdullah b. Mesud'u sürgüne gönderiyor, Beytül-mâl'de bulunan hakkından men ediyordu vs. vs.

2-Beytül-mâl Konusundaki Savurganlığı

Osman'ın ekonomik tutumu da son derece hayret vericiydi. Beytül-mâl'i kendi şahsî malıymış gibi kullanıyordu. Elinin açık oluşu ve bahşişleri hakkında çok şey yazılıp çizilmiştir. Ancak bu tür çirkin bahşişler, Ehli Sünnet'in basiretli araştırmacılarına dahi gizli kalmamıştır.

Osman Ebu Süfyan'a, Hakem'e, Mervan'a ve diğerlerine yüklü miktarda mallar bağışlıyor; halkın bu konudaki itirazlarına asla kulak asmıyordu. İşin en ilginç yanı ise, kimi zaman bu tür yüklü bağışları "sıla-i rahim" olarak nitelendirmiş olmasıydı.

O, bu tür işleri sonucunda İslam camiasında, arasında ciddi uçurumlar bulunan tabakaların meydana gelmesine neden oluyordu. Bu tutumlar, böylesine haksız imtiyazlar ve dinî kültürle bağdaşmayan bu bahşişler, yavaş yavaş halktan yükselen itirazların boyutlarını genişletiyordu. Nihayetinde bu itirazlar topyekün bir ayaklanmaya ve sonunda da Osman aleyhine umumî bir inkılâba dönüştü.

3-Dinî Öğretilere Karşı Gelmesi

Araştırmacıların gözünden kaçan ve halife muhaliflerinin ayaklandıkları günlerde sıkça dile getirdikleri çok önemli ve zikre şayan konulardan biri de, Osman'ın ilahî hükümleri tahrif etmesi ve değiştirmesidir. Bir taraftan halifenin Beytül-mâl konusundaki eliaçık tutumu, onun hadsiz-hesapsız bahşişleri, siyasî basiret ve ölçülerden

uzak atamaları; öte taraftan tarihî mirasları korumak yerine tarihî şahsiyetleri korumayı ilke edinen tarihçilerin (bazı) karakterleri kurtarmaya yönelik çabaları [ki belki de halk isyanının en önemli nedenleri bunlardı] halifenin bu yöndeki olumsuzluklarının aşıkâr olmasını engellemiştir. Bu konuda birkaç örnek sunuyoruz:

Rivayet edilir ki: Zeyd b. Erkam'a "Neden Osman'ı tekfir ettiniz?" diye sorulunca şunları söyledi:

Üç şeyden dolayı (tekfir ettik): Malları sadece zenginlerin oyuncağı haline getirdi ve diğerlerine vermedi; Resulullah'ın (s.a.a) ashabından hicret etmiş olanları, Allah ve Resulüne karşı savaşanların yerine koydu; Allah'ın kitabına aykırı amel etti.¹

Osman'ın siyasetine muhalif olanlardan biri de hakkın yandaşı olmasıyla meşhur olan Ammar b. Yasir'dir. Osman aleyhindeki hareketin gerçekleşmesinde onun da çok etkin rolü olmuştur. Ammar, Sıffin'da okuduğu bir hutbede halkı Muaviye'ye karşı savaşa teşvik ederken şöyle konuşmuştu:

Ey Allah kulları! Kendisine zulmetmiş ve Allah'ın kitabına aykırı hükmetmiş bir kişinin kanının intikamını almak isteyen şu kavme karşı benimle birlikte kıyam edin. Hiç şüphesiz onu, zulme tahammül edemeyen ve iyiliği emreden salih insanlar öldürdü. Şimdi dünyaları selamet bulduğunda dinlerinin silinmesini umursamayan şu topluluk "Neden onu öldürdünüz?" diye soruyor. Biz de diyoruz ki: Bid'atlerinden dolayı...²

Sahabelerin Osman hakkındaki görüşleri arasında "Dininizi başkalaştırdı", "Birtakım bidatler çıkardı", "Sen halkın daha önce bilmediği/tanımadığı bidatler getirdin", "Dinimizi değiştirmek istedi", "Bidatler çıkardı ve Kurân'ın hükmüne muhalefet etti", "Kurân'ın hükmünü

1-eş-Şafi, c.4, s.291.

2-Vakatu's-Sıffin, s.319.

arkasına attı", "Allah'ın kitabını değiştirdi" vb. birçok ifadeler yer almaktadır.¹

Aslında bu ifadeler, Osman hükümetinde dinin tahrif edildiği, ilahî hükümlerin değiştirildiği ve Muhammedî öğretilerin başkalaştırıldığı yönünde bir inancın oluştuğunu açık şekilde göstermektedir. Sahabelerden bazılarının şehirlere yazdıkları mektuplar arasında şu cümle dikkat çekicidir: "Muhammed'in dini bozulmuştur!"

Her hâlükârda Resulullah'ın (s.a.a) döneminden uzun bir zaman geçmemiştii ve Müslümanlar, Allah dininin tahrif edilip oyuncak haline getirilmesini ve ilahî hükümlerin alaya alınmasını gördüklerinde buna tahammül edemiyorlar ve olanlara karşı sessiz kalamıyorlardı.

4-Fasit Müşavirler

Müşavirler, işlerin idaresi ve olayların gerçekleşmesi konusunda belirleyici role sahiptirler. Her yönetici için müşavirler, toplumsal işlerin dikkatle ve titizlikle yönetilmesinde asıl yükü taşırlar.

Bu yüzden müşavir seçmek konusunda son derece hassas davranmak gerektiği açıktır. Öte yandan yöneticinin müşavirlerden faydalanması, onlarla istişare etmesi, onların anlayış dereceleri ve yöneticiye olan samimiyetleri de çok önemlidir.

Ne yazık ki Osman, bu konularda istikrarsız ve gerekli koordinasyondan yoksundu. Onun, kişileri seçmedeki ölçülerinden söz etmiştik. Osman'ın yakınları ne toplumsal kariyere, ne de dinî sabıkaya sahip değillerdi.

Halife, iradesiz ve sağlam görüşten uzak, tamamen müşavirlerinin görüşlerinin etkisi altında kalan bir unsurdu. Nitekim müşavirleri de isabetli görüşten uzak olmalarıyla birlikte din ehli ve takva erbabı kişilerden değillerdi. Hâl böyleyken onların, muhaliflere karşı Osman'a sundukları tüm görüşlerin ümmet, hilafet ve halifenin maslahatına değil de, bilakis nefsanî arzularına uygun olacağı ortadaydı.

1-Bkz: *Ensabu'l-Eşraf*, c.6, s.133-138; *Tarih-i Taberî*, c.4 s.376 ve c.5, s.43; *Şerh-i Nehcü'l-Belaga*, c.9, s.36 ve c.8, s.22; *Vakatu's-Sıffin*, s.339.

Osman'ın etrafındakilerin Ensar'a doğru-dürüst bir bağlılıkları olmadığı gibi Muhacirlere karşı da doğru bir duruşları olmamıştı. Onlar bu tutumlarıyla Osman'ı, akibeti öldürülmekle sonuçlanacak bir keşmekeşe sürüklemişlerdi.

Nitekim İslam'a düşmanlığıyla meşhur olan onların yaşlı siyasetçisi Ebu Süfyan, Osman'a şöyle demişti: Bu emirlik, cihanşümul bir emirdir ve şu saltanat cahiliye saltanatıdır. O halde Ümeyye oğullarını yeryüzünün efendileri kıl!

Evet, Osman da öyle yaptı. Ama onlar Osman'ı nereye ulaştırdılar?

Osman adına yapılan tüm işler Mervan'ın elinden geçiyordu. Oysa ki Mervan, İslam öğretilerinden hiçbir şey bilmeyen bir gençti. Resulullah (s.a.a) tarafından sürgün edilmişti. Sürgün yerinden dönünce ve Medine'ye ayak basınca Müslümanların halifesinden aldığı güç sayesinde bu yıllardan içinde birikmiş kinini ancak böyle dışa vuruyordu. Muhacir ve Ensar'a hakaret etmekten geri kalmıyordu. Osman aleyhindeki halk ayaklanmasında onun bu tutumunun çok etkisi olduğu ortadadır.

Halife, gözü-kulağı kapalı şekilde adeta Mervan'ın evirip-çevirdiği bir mum gibi değişiyordu. Halkın önünde tövbe ediyor; sonra Mervan onu, tövbesini bozmak zorunda bırakıyordu. Mısır valisini görevden alıyor; akabinde Mervan'ın önerisiyle Mısırlı inkılâpçıların öldürülmelerine, sürgün edilmelerine ve işkenceye tabi tutulmalarına ferman veriyordu.

Osman'a kendi isteklerini dikte ettiren Mervan, onu davranışlarında ifratçılığa çekme noktasında o kadar çaba sarf ediyordu ki Osman'ın eşi Ferafisa kızı Naile; "Allah'a yemin olsun ki onu öldürecekler, onu suçlayacaklar!... Sen (ey Osman!) Mervan'a itaat ediyorsun; fakat o, seni istediği tarafa çekiyor!" diyordu.

Osman'ın diğer müşavirleri de bu türdendi. Osman, halkın hoşnutsuzluğu konusunda kendileri ile meşveret etmek için onları topladığında Muaviye, çözümlerin askerî harekâta olduğunu söylüyordu. Abdullah b. Amir ayaklananları cihada göndermeyi, onları sınırlarda zor görevlerde tutarak zelil etmeyi, böylece onların, sadece kendi

canlarını düşünmekten dolayı halifeden vazgeçer hale geleceklerini öneriyordu. Said b. As ise "Her kavmin önderleri vardır; onlar helak olunca o kavim de dağılır, gider ve asla işleri bir araya toplanmaz!" diyor, böylece hareket önderlerini öldürmesini tavsiye ediyordu.

Muaviye bu arada, Ali, Talha ve Zübeyr'in de öldürülmeleri gerektiğini öneriyordu.

Şimdi bunca bozuk kalplere, hasta nefislere, zalimce tavırlara ve öfkeyi kamçılayan yaklaşımlara rağmen bu inkılâbın şekillenmesinin sebeplerini sormaya hacet var mıdır?

O gün, sadece İslam camiasının hüviyetini korumak adına samimi şekilde Osman'a nasihatte bulunan; onu yaptıklarının sonuçları hakkında uyaran tek kişi İmam Ali (a.s) olmuştu. Kendisine yapılan tüm haksızlıklara rağmen o, yine de işlerin bu hadde ulaşmasını önlemek için çaba sarf ediyordu. Keşke Osman, onun nasihatlerine kulak assaydı da kendi adına halka verdiği sözleri yerine getirseydi!

İmam Ali'nin (a.s) bu olaylar karşısındaki duruşunu ve Osman'ın etrafındakilerin durumunu ortaya koyan güzel bir sözü vardır:

"Allah'a yemin olsun ki sürekli onu savunuyordum. Hatta (bu yüzden) utandım. Ancak Mervan, Muaviye, Abdullah b. Amir ve Said b. As ona şu gördüğünü yaptılar. Ona nasihat edip onları etrafından uzaklaştırmasını önerdiğimde beni hıyanetle itham etti. Sonunda da şu gördüğün durum ortaya çıktı."¹

Bunlar ve diğer faktörler Osman aleyhinde merkezî hükümete karşı gerçekleşen kıyamın başlıca sebepleri oldu.

Mesudî, *Murucu'z-Zeheb* adlı kitabında Osman'a yönelik itirazlar hakkında şöyle der:

"Hicretin 35. yılında Osman aleyhindeki itirazlar çoğaldı. Yaptığı işleri dile getirip reddettiler. Onunla Abdullah b. Mesud arasında cereyan eden şey ve buna paralel olarak

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.378.

Huzeyl kabilesinin Osman'dan uzaklaşması, Ammar b. Yâsir'e vurduğu darbe ve onu fitik etmesi sonucu Benî Mahzum kabilesinin ondan uzaklaşması, Velid b. Ukbe'nin Kufe mes-cidinde yaptıkları... ve Ebuzer'e reva gördüğü işler bunlardan bazılarıydı."¹

Yakubî de ayaklanma nedenleri konusunda şunları söylemektedir:

"Osman'ın hilafetinden altı yıl geçtikten sonra halkın ona yönelik itirazları başladı. Hakkında konuşan konuştu ve nihayet dediler ki: Akrabalarını diğerlerinden öne geçirdi; toprakları sahiplendi; ev yaptı; Allah'ın malından ve Müslü-manların mallarından sayılan mezarları kendi mülküne geçirdi; Resulullah'ın sahabeleri olan Ebuzer'i ve Abdurrahman b. Hanbel'i sürgün etti. Resulullah'ın (s.a.a) sürgün ettiği iki kişiyi, yani Hakem b. Ebu As ve Abdullah b. Sâd b. Ebu Serh'i geri getirdi; Hürmuzan'ın kanını hiçe saydı ve ona karşılık katili olan Ubeydullah b. Ömer'e kısas uygulamadı; Velid b. Ukbe'yi Kufe'ye vali yaptı, o da namazda yapacağını yaptı. Buna rağmen onu sahiplendi.

Cuheyne kabilesinden bir kadın kocasının evine girdikten altı ay sonra doğum yaptığı için ona recim hükmünü verdi. Recmedilmek üzere çıkarıldığında Ali b. Ebu Talib Osman'ın yanına gelerek dedi ki: Aziz ve celil olan Allah şöyle buyurmaktadır: "*Gebelik müddetiyle süttten kesilme müddeti, otuz ayı tutar.*"² Ona süt emzirme süresi hakkında ise "*tam iki yıl*" buyurmaktadır. (Öyleyse gebelik altı ay olabilir).

Bunun üzerine Osman, kadının peşinden birini gönderdi. Ancak o, recmedilmiş ve ölmüş olarak bulundu. Kocasını da çocuğun kendisine ait olduğunu itiraf etti."³

Taberî, kendi tarih kitabında bu faktörlerden bazılarını zikretmiş, bazılarını da görmezden gelerek şöyle demiştir:

1-Murucu'z-Zeheb, c.2, s.350.

2-Ahkaf, 15.

3-Tarih-i Yakubî, c.2, s.173.

Osman'ın katillerinin, onu öldürmek için ileri sürdükleri bahanelerinden çoğunu zikrettik. Bunlardan birçoğunu da bizi zikretmekten vazgeçiren nedenlerden dolayı beyan etmedik.¹

Buraya kadar söylenenler Osman aleyhindeki kıyamın sebepleri ile ilgiliydi. Ancak asıl önemli olan nokta, bu kıyama katılan gruplardaki kişileri incelemektir. Bu geniş çaplı olaya iştirak edenlerin tümünün aynı hedefi paylaşmadıkları açıktır. Mezkûr olayda bulunanlardan bir kısmının amaçları elbette diğerlerinden farklıydı. Ancak genel olarak bu olaya sebep gösterilen ortak faktörler şu şekilde özetlenebilir:

a) Sünneti Bilen İtirazcılar ve İnkılâpçılar

Bu ayaklanmada sahabeler ve derin tefekkür sahibi müminlerden seçkin simalar hazır bulunuyordu. Aslında inkılapçı halk gruplarının büyük bölümü, bunların rehberliğinde hareket ediyordu. Samimiyetleri, pozitif yaklaşımları ve engin fikirli oluşları konusunda şüphe duyulmayan bu kimselerden bazıları şunlardı:

1- Ammar b. Yasir:

Ammar b. Yasir ilk Müslümanlardan ve en çetin mücahitlerdendi. Resulullah (s.a.a) şu sözüyle onu hakkın ölçüsü olarak tanımlamıştı:

"İnsanlar ihtilafa düştüklerinde Sümeyye'nin oğlu hak iledir."²

"Ammar ne zaman iki iş arasında seçim yapmak durumunda kaldıysa onlardan hidayete daha yakın olanı seçmiştir."³

"Ammar, iliklerine kadar iman doludur."⁴

"Ammar varolduğu sürece hak ile beraberdir."¹

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.365: *el-Kamil fi't-Tarih*, c.2, s.286.

2-*el-Mucemu'l-Kebir*, c.10, s.96, No: 10071; *Siyer-u Âlami'n-Nubela*, c.1, s.416, No: 84; *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.6, s.214; *Kenzu'l-Ummal*, c.11, s.721, h.33525.

3-*el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.438, h.5664-5665.

4-*el-Mustedrek ala's-Sahihayn*, c.3, s.443, h.5680; *Tarih-i Dimeşk*, c.43, s.391, h.9262-9263.

1-Tarih-i Dimeşk, c.43, s.406, h.9291.

Peygamberin (s.a.a) nazarında böylesi bir konuma ve üstün niteliklere sahip olan Ammar, Osman'a itiraz edenler arasında yer alıyordu. Hatta o, Osman'a ilk itiraz edenlerden ve bu konuda asıl çabayı gösteren muhaliflerdendi. Nitekim İbn-i Kesir şöyle yazmıştır:

Ammar, halkı Osman aleyhine tahrik ediyor, asla peşini bırakmıyor, geri dönmüyor ve vazgeçmiyordu.¹

İşte, bu itirazları ve eleştirileri yüzünden Ammar, Osman ve yandaşlarının hışmına uğramış, bayılıncaya kadar dövülmüş ve sakat bırakılmıştı.

2- Zeyd b. Savhan:

Büyük zahitlerden ve İslam tarihinin seçkin simalarındandı. "Abdal"² olduğunu savunanlar da olmuştur. İmam Ali'nin (a.s) samimi yarenlerindendi. Hatta bazıları onu, Resulullah'ın ashabından saymıştır. Zira onun hakkında Peygamberden (s.a.a) şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

"Kim kendisinden önce bazı organlarının cennete gideceği bir kişiyi görmek istiyorsa Zeyd b. Savhan'a baksın."³

Bu şahsiyet, aynı zamanda zahitlerin ve abdalların pirlerinden sayılmıştır.⁴ Ömer b. Hattab ona çok hürmet eder, övgüde bulunurdu. Ancak Osman, onu Şam'a sürdü. Sonra da o, Cemel Savaşı'nda şehit edildi. (Şehadeti sırasında) Emirülmüminin (a.s) ona şu cümlesiyle hitap etmişti: Doğrusu senin masrafın pek az, yardımın pek büyüktü!

3- Cebele b. Amr el-Ensarî:

Fakihlerden ve sahabelerin önde gelenlerindendi.⁵ Uhud Savaşı'nda bulunmuştu.¹ Osman'a kötü mizaçlı ve çirkin niyetli müşavirler

1-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.171.

2-**Abdal**: Ermişler ve abitler anlamına gelir. Tekili "bidl"dir ("bedel" kelimesinin kökündendir). İçlerinden biri öldüğünde bir başkası onun yerine (bedel olarak) geldiği için bu kimselere abdal denmiştir (*en-Nihaye*, c.1, s.107).

3-*Müsned-i Ebi Yâla*, c.1, s.267, h.507.

4-*Tarih-i Bağdad*, c.8 s.439 h:4549.

5-*Usdu'l-Gabe*, c.1, s.511, No: 686; *Rical-ı Tusî*, s.59, h.501.

1-*el-İsabe*, c.1, s.66, No: 1083.

edindiğinden dolayı şiddetle itiraz ediyordu. Ona karşı kullandığı ifade çok acı ve keskindi. Nitekim şöyle diyordu: Ey ahmak ihtiyar! Allah'a yemin olsun ki seni öldürecek, uyuz develere yükleyip kızgın ateşe götüreceğim!¹

4- Cehcah el-Gifarî:

Resulullah'ın (s.a.a) Rıdvan Biati'nde hazır bulunan sahabelerindendir. Buharî ve Müslim ondan rivayet nakletmişlerdir.²

5- Amr b. Hamik:

Resulullah'ın (s.a.a) ashabındandır. Hudeybiye anlaşmasından sonra Müslüman olmuştu.³

6- Abdurrahman b. Udeys:

Resulullah'ın (s.a.a) ashabından ve ağaç altında biat edenlerdendi.⁴

Bu olaylara aynı zamanda Malik el-Eşter, Muhammed b. Ebubekir, Muhammed b. Ebu Huzeyfe ve Hukeym b. Cebelle gibi birçok salih ve seçkin şahsiyetler de katılmış, aktif rol üslenmişlerdir.

Bu şahsiyetlerin sözleri ve sloganları üzerinde dikkatlice düşünüldüğünde söz konusu hareketin boyutlarının ne denli geniş olduğu ortaya çıkmaktadır. Sahabelerin bu olaydaki ciddi varlığı ve iman ehli çeşitli grupları yönlendirici katılımları göz önüne alındığında Osman aleyhinde gerçekleşen bu harekete bir tür "Sahabe İnkılâbı" da denilebilir.

Tarih-i Taberî'de şöyle kaydedilmiştir:

Halk, Osman'ın yaptıklarını gördüğünde Peygamber'in (s.a.a) Medine'de bulunan ve diğer noktalara dağılmış olan ashabına... bir mektup yazarak dedi ki: "Muhammed'in dini bozulmuştur!"¹

1-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.7, s.176.

2-*el-İsabe*, c.1, s.621, No: 1248.

3-*el-İstîab*, c.3, s.257, No: 1931.

4-*el-İsabe*, c.4, s.281, No: 5179.

1-*Tarih-i Taberî*, c.4, s.367.

b) Fırsatçılar:

Bu büyük kalabalığın arasında daha iyi bir konuma ulaşmak için kendilerini itiraz dalgalarının arasına vurmuş bazı siyasetçiler de vardı. Bu tür şahıslar doğal olarak halkın durumunu idrak etmiyorlar ve bu konuda kaygı taşımıyorlardı. Ancak onlar:

1-Yakınlarını (çeşitli devlet) makamlarına getiren Osman tarafından dışlandıklarını ve (yöneticilikten) mahrum bırakıldıklarını düşünüyorlardı.

2-Ayaklanmanın iyice yayıldığını fark ettiklerinde bunu dünyevî taleplerine ulaşma yönünde değerlendirmelerini gerektiren bir fırsat olarak görüyorlardı. Gerçek şu ki, Osman'ın öldürülmesinden sonra bu ayaklanmanın sonucunun nereye varacağını tahmin bile etmiyorlardı.

Dolayısıyla onların Osman ile muhalefeti, toplumsal maslahat arayışı, dinî duyarlılık veya şer'î mesuliyetten kaynaklanmıyordu. Onlar sadece riyaset ve makam peşindeydiler.

Örnek vermemiz gerekecekse, Talha bunlardan biriydi. Nitekim Kufe ahalisine yazdığı mektupta onlardan Medine'ye gelerek Osman'ın yanlış tasarruflarına son vermelerini istiyordu. Anlaşıldığı kadarıyla onun, Osman'ın öldürülmesinden sonra hilafet makamına oturmaktan başka bir beklentisi yoktu. Yandaşlarından bazıları da böyle sanıyordu. Zira taraftarı Sudan b. Harman, Osman'ı öldürme işini tamamlayıp evden dışarı çıktığında "Talha b. Ubeydullah nerede? Affan'ın oğlunu öldürdük!" diye seslenmişti.¹

Bu yüzden Mervan, Cemel Savaşı'nda, (kendi grubundan olmasına rağmen) arkasından fırlattığı bir okla Talha'yı öldürmüştü. Zira onun, Osman'ın katili olduğuna inanıyordu.

Ayşe'nin de durumu aynıydı. O da hâkimiyetin kendi yakınlarına geçmesini bekliyordu. Bu yüzden de "Şu ahmak ihtiyarı öldürün! Doğrusu o kâfir olmuştur!"¹ diyordu. Ancak işler beklediği gibi gitmeyip

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.379.

¹-Tarih-i Taberî, c.4, s.459; el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.313; el-İkdu'l-Ferid, c.3, s.300; el-Fütuh, c.2, s.437; el-İmame ve's-Siyase, c.1, s.72, "Kâfir olmuştur" yerine "Dinden çıkmıştır" tabiri yer almıştır.

aksine bir yol alınca duruşunu değiştirdi. Aynı zamanda bu, onun, hakkı dışında bir şeyin peşinde olduğunu da açıkça ortaya koyuyordu.

Cemel Savaşı'nda ona "Neden bizi Osman'ı öldürmeye tahrik edip de daha sonra (akan) kanının intikamını almak istedin?" diye sorulduğunda "Ben söyledim, onlar da söylediler; şu son sözüm önceki sözümden daha iyidir!"¹ cevabıyla yetinmişti.

Amr b. As da bu tür kişilerdendi. Osman döneminde makamını kaybetmişti. Kendi eliyle fethettiği Mısır topraklarının Abdullah b. Serh'in eline geçmesi ona pek ağır geliyordu.

Bu yüzden Osman aleyhindeki inkılâbın çabuklaşması için elinden gelen çabayı sarf etti. Nitekim onun bu konudaki bazı çabalarına daha önce işaret etmiştik. Amr, şöyle diyordu:

"Ben Ebu Abdullah'ım. Bir yarayı kaşındım mı onu açarım! İnsanları hep ona karşı tahrik edecek, hatta dağın başındaki koyun sürüsünün çobanını bile ona karşı kışkırtacağım!"²

Zübeyr konusunda da durum aynıydı. O da Talha'yla birlikte hareket ediyor, halkın ayaklanmasıyla oluşacak uygun fırsattan kendi hedefine ulaşmak için faydalanmak istiyor ve kendisini bu cemaatin lideri olarak görüyordu.

c) Osman'ın Fırsatçı Yaverleri

Bazıları Osman'ın yanında yer almış ve aynı görüşü paylaşmış olmalarına rağmen bu olayda ona yardım etmemiş, aksine onu yalnız bırakmışlardı. Böylece dolaylı da olsa aleyhinde yardımlaşmışlardı. Bu, aynı zamanda dünyanın ibret verici olaylarından biridir.

Bu grup için verilebilecek en açık örnek Muaviye ve yandaşlarıdır. Aslında Osman'ın öldürülmesinde Muaviye'nin etkin rolü olmuştur. Zira Şam'dan bir grup göndererek halifeyi koruyabilir veya bu amaçla muhaliflerle savaşarak kargaşayı önleyebilirdi. Ancak o, bunu yapmadı! Hatta Osman ondan yardım istediğinde o tek başına Medine'ye gelmiş,

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.459.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.356. Ayrıca bkz: *el-İsabe*, c.6, s.24, No: 7812; *el-Gadir*, c.9, s.138.

Osman ise bu tarz bir gelişin amacını anlayarak "Sen, benim öldürülmemi ve sonra da 'Ben, onun kanının velisiyim!' diyebilmeyi hedefliyorsun!"¹ demişti.

Osman bir mektup yazarak Muaviye'den derhal kendisine yardıma koşmasını istediğinde o, işi ağırdan almış, yavaş davranmış ve ortamı sakinleştirme fırsatını bilerek heder etmişti. Şu tarihî metin üzerinde düşünmek gerekir:

"Bu mektup Muaviye'ye ulaştığında bekledi. Resulullah'ın (s.a.a) ashabıyla alenen muhalefet etmek istemedi. Zira onların (Osman'a muhalefet üzere) toplandıklarını biliyordu."²

Bu nedenle Muaviye'nin dolaylı olarak Osman'ın öldürülmesinde eli olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bu elin, bu manadaki etkisine İmam Ali de (a.s) sözlerinin birinde işaret etmiştir.

Her hâlükârda, kaynağını İslam hükümeti topraklarının dört önemli noktasından alan bu hareketler birleşmiş, Osman aleyhinde baş götseren inkılâbın kapsamını daha da genişletmişti. Müslümanlardan (azımsanmayacak ve küçümsenmeyecek) çok kalabalık bir grubun Medine'de toplanması ve Osman'ın yaptıklarına itiraz seslerini yükseltmeleri karşısında Osman ve müşavirlerinin, geçmişleri hakkında birazcık düşünmek yerine tüm olanları görmezden gelmeleri ve inkılâpçılara karşı uygunsuz üsluplarla cevap vermeleri, krizin daha da artmasına ve Osman'ın öldürülmesine kadar varan olayların cereyan etmesine neden oldu.

Buraya kadar anlatılanlardan Seyf b. Ömer'in bu sebepler ve faktörleri tamamen göz ardı ederek Osman aleyhinde vuku bulan tüm bu olayları Abdullah b. Sebe gibi bir şahsa isnat etmesi yönündeki naklinin tarihî gerçeklerden ne kadar da uzak olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Rical kaynakları Seyf b. Ömer'i yalancılıkla vasıflandırmışlar ve onu kınamışlardır. Bu yüzden onun haberlerine itimat edilmez. Hatta eğer onun doğru biri olduğunu kabul etsek bile, tarihe dayalı ilmi

1-Tarih-i Yakubî, c.2, s.175.

2-Tarih-i Taberî, c.4, s.368. Ayrıca bkz: el-Kamil fi't-Tarih, c.2, s.288.

araştırmalar, bu iddiaları tasdik etmenin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Abdullah b. Sebe'nin bu haberlerdeki rolü asılsız ve tamamen hayal ürünüdür. Bir sonraki bölümde bu konudan söz edeceğiz.

TARİHİN ESRARENGİZ SİMASI: ABDULLAH BİN SEBE

İslam tarihi kaynakları arasında Abdullah b. Sebe/ Seba isminde bir şahıstan söz edilmiştir. Şahsiyeti, olaylardaki tesiri, düşünce yapısı, siyasî ve toplumsal konumu hakkındaki farklı ve çelişkili haberler, onun simasını büyük bir belirsizlik yumağına çevirmiştir. Bazı araştırmacılar,¹ hakkındaki haberleri esas alarak sadr-ı İslam'daki şaşırtıcı olaylarda onun büyük rolünün olduğunu ileri sürmüşler; hatta birazcık olsun düşünmeksizin İslamî kültürle ilgili ona özel bir misyon atfetmişler; Osman aleyhindeki ayaklanmayı da içeren birçok olayı ona isnat etmişlerdir. Buna karşılık bazı düşünürler, esasen böyle bir şahsiyetin varlığını sorgulayarak bunun tamamen uydurma bir hüviyet olduğunu bildirmişler² veya en azından onun varlığı konusunda şüphe etmişlerdir.³

Bu bölümde, sözü edilen şahsiyet hakkındaki tüm haberleri sayıp irdelemek düşüncesinde değiliz. Sadece yüzeysel bir bakış açısıyla onun Osman aleyhine gerçekleşen kıyamda etkin rol oynadığı

1-Mahmud Muhammed Şakir, *el-Hülefau'r-Raşidun* adlı eseri ve er-Risale Dergisi'nin 761-763. sayılarında yayımlanan makalesinde; Said el-Afganî, *Ayşe ve's-Siyase* kitabında; Abdurrahman el-Bedevî, *Mezahibu'l-İslamiyyin* kitabında; İhsan İlahî Zuheyr, *eş-Şia ve's-Sünne* kitabında.

2-Söz gelimi Allame Murtaza Askerî, *Abdullah b. Sebe ve Esatir-u Uhra* kitabında; Ali el-Verdî, *Vu'azu's-Selatin* kitabında ve Abdullah el-Feyyaz, *Tarihu'l-İmamîyye* kitabında.

3-Söz gelimi Tâhâ Hüseyin, *Ali ve Benuh* kitabında ve Cevad Ali, er-Risale Dergisi 774-778. sayıları arasındaki makalelerinde.

iddiasını çürütecek, bu konudaki haberlerin senet ve içerik açısından delil sayılamayacağını belirteceğiz.

Taberî Sera'dan, o da Şuayb'den, o da Seyf b. Ömer'den şöyle nakletmiştir:

"Abdullah b. Sebe, San'a halkından olan bir Yahudi idi. Annesi zenci bir kadındı. Osman zamanında Müslüman oldu. Daha sonra Müslümanların şehirlerinde dolaşıyor, onları saptırmak için çaba sarf ediyordu. Önce Hicaz'dan başladı; sonra Basra'ya, sonra Kufe'ye, sonra Şam'a ve... Mısır'a gitti."¹

Bu habere göre İbn-i Sebe Yahudi idi ve Müslüman safları arasında sapkınlığı yaymak amacıyla İslam'ı kabul etmişti. Sonra da şehir şehir, köy köy dolaşarak amacını gerçekleştirmeyi hedefliyordu.

Taberî'nin bu nakli, tarihî bir belgeden daha çok uydurulmuş bir hikâye görünümü vermektedir. Daha yeni İslam'la tanışmış ve başka bir kültürden İslamî bir kültüre geçmiş olan bir kimsenin o günkü zor yolculuk şartları altında hızla şehirleri dolaşması mümkün müdür? Sonra o, Müslümanlara nasıl bir söz söyledi de sapkınlığı her tarafa yaydı?!

Tarihî kaynaklarda Abdullah b. Sebe hakkında çok sayıda haberler geçmiştir. Ona isnat edilen ve yaptığı iddia edilen işlerden bazıları şunlardır:

1-Ali'nin (a.s) vasi olduğu ve hilafetin Osman tarafından gasp edildiği düşüncesini ortaya atmıştır.

2-Resulullah'ın (s.a.a) Ebuzer ve Ammar gibi büyük sahabeleri ile Malik el-Eşter ve Muhammed b. Ebubekir gibi diğer seçkin şahsiyetler üzerinde etkili olmuştur.

3-Kufe, Basra ve Mısır'da halkı Osman aleyhine ayaklanmaya çağırmıştır.

4-Osman aleyhine gerçekleşen ve öldürülmesiyle sonuçlanan harekete rehberlik etmiştir.

1-Tarih-i Taberî, c.4, s.340.

5-İşlerin uzlaşıyla sonlanacağı bir sırada Cemel Savaşı'nı tetiklemiştir.

Her hâlükârda az önce sözü edilen rivayeti, senet ve içeriği açısından kısmen inceleyeceğiz:

Rivayetin Senedi:

Bu rivayetin senedi, önemli rical kaynaklarınca zayıf sayılmıştır. Nitekim İbn-i Hacer şöyle der:

"Seyf b. Ömer et-Temimî el-Burcumî [es-Sâdî, ed-Dabûî ve el-Esedî el-Kufî de denilmiştir], *er-Radde ve'l-Fütuh* kitabının sahibidir. İbn-i Muin onun için "Hadisi zayıftır" demiştir. Başka bir yerde de "Bir sikke dahi ondan hayırlıdır!" der. Ebu Hatim "Hadisi terk edilmiştir; onun hadisi Vakidî'nin hadisine benzer"; Ebu Davud "Hiçbir değeri yoktur"; Nesâî ve Dar-u Kutnî "Zayıftır"; İbn-i Adiyy "Bazı hadisleri meşhurdur; ancak geneli tanınmamıştır-mesnetsizdir"; İbn-i Habbân "Mevzu (uyduruk) hadisleri büyük şahsiyetlere isnaden nakleder; dediklerine göre o, hadis uyduruyordu; zındıklıkla itham edilmiştir!"; Berkanî, Dar-u Kutnî'den naklen "O, metruktur!"; Hâkim "Zındıklıkla itham edilmiştir ve rivayeti itibarsızdır!" demişlerdir. Zehebi'nin hattıyla yazılmış olan okuduğum bir yazıda "Seyf, (Harun) Reşid zamanında öldü" diye yazıyordu.¹

Allame Eminî, Seriyy hakkında şöyle der:

İbn-i Hacer'e göre; bu kimse, Seriyy b. İsmail el-Hemdanî el-Kufî'dir. Yahya b. Said onu yalanlamıştır. Bazı hafızlar da onu zayıf saymışlardır.

Biz, onu, Seriyy b. Asım el-Hemdanî olarak biliyoruz. Seriyy, Bağdat'ta oturuyordu ve Hicrî 258'de ölmüştü. İbn-i Cerir et-Taberî, onun hayatından otuz yıldan çoğunu derketmişti. İbn-i Harâş onu yalancı sayarken İbn-i Adiyy zayıf bilmiş ve hakkında "Hadis hırsızı" demiştir. Yine İbn-i

1-Tehzibu't-Tehzib, c.2, s.466-467, No: 3184; Tehzibu'l-Kemal, c.12, s.326, No: 2676.

Habban "O, mevkuf (senedi Peygambere ulaşmayan) hadisleri Peygambere ulaştırıyordu; onun hadisleri delil sayılmaz!" demiş, Nakkaş da bir hadis hususunda "Bunu Seriyy uydurdu!" demiştir.

Dolayısıyla iki yalancı arasında müşterek olan Seriyy'in hangisi olduğu bizim için pek de önemli değil... Okuyucu, onun güvenilir bir kişi olan Seriyy b. Yahya olduğunu sanmasın. Zira o, [rivayeti kendisinden nakleden kişi olan] Taberî'nin doğumundan (224 Hicrî) 57 sene önce, yani Hicrî 167'de vefat etmiştir.

Rivayetin senedinde Şuayb b. İbrahim el-Kufî adlı meçhul bir kimse vardır. İbn-i Adıyy'e göre o tanınmamış bir karakterdir. Zehebî¹ ise "Seyf'in yazılarını rivayet etmiştir, ancak meçhul bir kimsedir" der.²

Rivayetin İçeriği

İçeriği ve şekli üzerinde birazcık düşünüldüğünde, akla ilk gelen birçok nükte, bu rivayetin sıhhatini zedelemektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1-Yeni Müslüman olmuş Yemenli bir kişinin on yılı geçmeyen kısa bir süre içerisinde Müslümanların halifesi aleyhine çok büyük bir ayaklanmayı gerçekleştirebilecek kadar güçlenebileceğini kabul etmek nasıl mümkün olabilir?!

2-Taberî'nin rivayetlerine göre bu kişinin İslam'la tanışmasından Osman aleyhindeki ayaklanmanın çıkışına kadar geçen süre on yılı aşmamıştır. Bununla birlikte İslam şehirlerini ve köylerini dolaşıyor, insanları etkiliyor(muş). Acaba bu kimse nasıl bir söz gücüne sahipti de [tüm bu şehirleri on yıl içinde dolaştığını varsayarsak] Mısır, Hicaz, Basra ve Kufelileri aralarındaki çeşitli kültürel ve fikrîsel ihtilaflara rağmen bu kadarcık kısa bir sürede harekete geçirebildi?! Hem de halifenin aleyhine konuşuyor ve hiç kimse onun karşısına çıkmıyordu?!

1-Mizanu'l-İtidal, c.2, s.275, No: 3704; Lisanu'l-Mizan, c.3, s.145, No: 517.

2-el-Gadir, c.8, s.140.

Peki ya neden tarih kaynaklarında, bu şehirlerden birin-de tepkiyle karşılandığına veya onun tepki gösterdiğine dair hiçbir bulguya rastlamıyoruz?!

3-Resulullah (s.a.a) tarafından insanların en doğru sözlüsü olarak nitelendirilen Ebuzer ve yine Peygamber (s.a.a) tarafından daima hakla birlikte olduğu ifade edilen Ammar gibi büyük sahabelerin onun sözlerinin etkisi altında kalmış olacağına inanmak mümkün müdür?! Birinci, ikinci ve üçüncü halifelerin sözleri karşısında bile duruşlarını bozmayan bu kişilerin henüz yeni İslam'a giren ve nesebi belli olmayan birinin sözüne aldandıklarını düşünmek hiç doğru olur mu?!

Ebuzer, Osman'ı, Yahudi Kâbu'l-Ahbar'ın görüşüne uyduğu için eleştiriyordu. O halde nasıl olur da kendisi bir Yahudi çocuğu olan Abdullah b. Sebe'nin görüşüne uymuş ve hükümet, bunu, ona bir eleştiri olarak kullanmamamıştır?

Şunu da eklemeliyiz ki; Resulullah'ın (s.a.a) sahabesini son derece büyük insanlar olarak gören Ehli Sünnet alim ve düşünürleri, gerçeklerin tahlil ve analizinde nasıl oluyor da aynı sahabeyi, bir Yahudi'nin sözlerinin etkisi altında kalarak kendi halifelerini öldürecek kadar derinlikten yoksun ve basit insanlar olarak telakki edebiliyorlar?!

4-İbn-i Sebe'nin Cemel Savaşı'nda etkin rolü olduğunu söylemişlerdir. O halde neden savaş sonrasında ondan hiçbir haber duyumuyor? Halifeyi alaşağı edecek kadar güçlü olan bir kişi, neden gücünün doruğa ulaştığı sırada hiçbir şey yapmıyor ve hatta tarih, onun bu dönemde isminden bile söz etmiyor?!

5-Kendisini Osman'ın kanının velisi olarak gören Muaviye, Medine'de hazır bulunduğu halde Osman'a yardım etmeyen sahabeyi bile öldürülmeye layık görürken¹ neden bu olayın asıl müsebbibini takip etmiyor?! Neden tarih kaynaklarında Muaviye'nin Abdullah b. Sebe'yi aradığına dair hatta tek bir haber bile geçmemiştir?

6-Son olarak; kimdir bu Abdullah b. Sebe? Soyu nereye dayanır? Kavmi neredeydi? Babası ve annesi kimdi? Nerede yaşıyorlardı? Esasen o, hangi kabileye aitti?

1-*Vakatu's-Sıffin*, s.197.

Bu soruların cevabı yoktur. Hâlbuki Araplar soy ve nesep araştırmasına son derece önem verirler. Peki, neden bu kadar ses getirmiş bir kimse hakkında hiçbir alamet zikretmemiş ve onun taifesinden hiç kimsenin ismini dile getirmemişler?

Bu tür cevapsız sorular söz konusu kişinin şahsiyetini derin bir belirsizlik girdabına çekmektedir. Öyle ki, daha önce de işaret edildiği üzere son dönemdeki araştırmacılar, onu, varlığı şüpheli bir şahsiyet olarak saymışlardır. Fred Lander, Bernard Lewis ve Kittanî gibi oryantalistler ve Ehli Sünnet'ten Taha Hüseyin gibi birçok araştırmacı, Abdullah b. Sebe hakkındaki haberlerin analizinde onun varlığı konusunda şüphelerini dile getirmiş, Osman dönemindeki olaylara ait hayalî rolünü kökten reddetmişlerdir.

Taha Hüseyin, Abdullah b. Sebe masalını Şia muhaliflerinin uydurduğunu açık şekilde belirtmiş, onun Yahudi asıllı olduğuna dair yapılan vurguyu ise Şia mezhebine yönelik imalı bir saldırı olarak nitelendirmiştir.

Taha Hüseyin'in üzerinde durduğu çok önemli bir husus da Belazurî'nin, Osman dönemindeki olayları büyük bir dikkatle nakletmesine rağmen asla Abdullah b. Sebe ve rolünden söz etmeyişidir. Nitekim Allame Eminî de büyük eseri *el-Gadir*'de bu nükteye dikkat çekmiştir.¹

Abdullah b. Sebe hakkındaki rivayetler konusunda en kapsamlı araştırmayı Allame Seyyid Murtaza Askerî yapmıştır. Allame Askerî, bu rivayetleri derinlemesine incelerken *Tarih-i Taberî*'ye ulaşıyor ve Abdullah b. Sebe masalındaki rolün sadece Seyf b. Ömer'e ait olduğunu ortaya koyuyor. Tarihçilerin diğer metinlerinde ise ondan hiçbir iz yoktur.

Seyf b. Ömer'in Peygamberden (s.a.a) sonraki olaylar hakkında naklettikleri üzerinde yapılan analizler, onun usta ve küstah bir masalcı olduğunu göstermektedir. Zira o; Osman, Muaviye, Talha ve Zübeyr gibi kimselerin yüzlerine en ufak bir toz konmasın diye uydurduğu masallarıyla Emevi hâkimlerini (Allame Askerî'nin deyimi

1-*el-Gadir*, c.9, s.258-259.

ile Adnanîleri) çirkinlik ve çirkeflikten temizleme amacı gütmüş; bu doğrultuda tarihi tahrif etmiştir. Allame Askerî'nin ifadesiyle Seyf b. Ömer, tamamı kendi hayâl ürünü olan ve kendi rivayetleri dışında hiçbir kaynakta izine rastlanılmayan yüz elli sahabeden söz etmiştir.

Ehli Sünnet'in rical âlimleri Seyf b. Ömer'i "Önemsizdir!", "Yalancıdır!", "Zayıftır!", "Bozuk para bile ondan daha değerlidir!", "Hadisi terk edilmiştir!", "Genel olarak hadisleri tanınmamıştır!", "Uydurduğu hadisleri büyüklere isnat etmiştir!", "Hadis uydurmuştur!" vb. gibi tanımlamalarla yâd etmişlerdir. Tüm bu ifadeler onun yalancı ve tutarsız bir çehesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Allame Askerî, aslında Abdullah b. Sebe diye birinin var olmadığını; onun Seyf b. Ömer tarafından uydurularak tarih kaynakları arasına bırakıldığına inanmaktadır.

Her halükârda Abdullah b. Sebe hakkında birbirine tamamen zıt iki görüş olduğu sonucuna varılabilir:

- 1-Çeşitli entrikalarla ortam oluşturup olaylar yaratan gerçek bir yüz.
- 2-Tamamen Seyf b. Ömer'in hasta zihninin ürünü olan uyduruk bir yüz.

İki Görüşe de Genel Bir Bakış

Birinci görüş Ehlisünnet'e ait olup onların tarihçileri arasında meşhurdur. Ancak bu görüş hiç şüphesiz kısırdır ve tutarlı bir yanı yoktur. Nitekim bu bölümde yöneltilen soruların cevapsız kalmış olması, onu çürütmeye yetmektedir. Allame Askerî'nin tenkitleri ve Abdullah b. Sebe'nin Osman'ın öldürülmesiyle ilgili olaylardaki rolünün sadece Seyf b. Ömer'in rivayetleriyle sınırlı olduğu yönündeki tekidi de bu görüşün çürütülmesi hususunda yeterlidir. Dolayısıyla Abdullah b. Sebe'yi olayların şekillenmesinde etkin bir aktör sayan görüşün asılsız olduğunda hiçbir şüphe kalmamaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Abdullah b. Sebe'nin hayal ürünü olduğuna herkesten daha çok Allame Askerî vurguda bulunmuştur. Dolayısıyla Allame Askerî'nin görüşü üzerinde daha fazla durulması gerekir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Abdullah b. Sebe'nin rehberliği ve olaylar üzerindeki hayalî etkisi hiç kuşkusuz temelsizdir. Ancak bu, Abdullah b. Sebe'nin var olmadığı anlamına gelmez. Eğer Abdullah b. Sebe hakkındaki rivayetler sadece Seyf b. Ömer'in rivayetlerine dayanmış olsaydı, bu görüş üzerinde vurgu yapmak mümkündü. Ancak Seyf b. Ömer dışındaki kanallardan nakledilen birçok tarih ve hadis metinlerinin, Abdullah b. Sebe adlı birinden söz etmiş olması düşündürücüdür. Birçok metinde Abdullah b. Sebe guluv etmiş biri olarak anılmıştır. Bazı kaynaklarda da guluv ettiğinden ve İmam Ali'nin (a.s) ilahlığına inandığından dolayı İmam'ın (a.s) onu yaktığından söz edilmiştir:

1-*Rical-ı Keşşî* kitabında Abdullah b. Sebe ve onun inançları hakkında beş rivayet nakledilmiştir. Bu beş rivayetten üçünün senedi sahihtir.¹

2-*Men La Yahzuru'l-Fakih* kitabı ve *Tehzibu'l-Ahkâm* kitabında nakledilen bir rivayette Abdullah b. Sebe'den dua anında elleri kaldırmanın hikmeti sorulmuştur.²

3-*el-İtikadat* kitabında nakledilen bir rivayete göre Zürrare, İmam Sadık'a (a.s) soru sorarken "Abdullah b. Sebe oğullarından biri tefviz inancını taşımaktadır..." diyor.³

4-*Rical-ı Tusî* kitabında İmam Ali'nin (a.s) ashabı sıralanırken Abdullah b. Sebe'ye de işaret edilmiş ve "Abdullah b. Sebe küfre dönen ve guluv eden biridir!" ibaresi kullanılmıştır.⁴

5-Şeyh Tusî'nin *el-Gaybet* adlı eserinde İmam-ı Zaman'a itikat görüşünden söz edilirken bu görüşe muhalif olan akımlara da değinilmiş ve şöyle denmiştir: Acaba o topluluk muhalefet etmedi mi?.. İçlerinde Sebeîlerden olanlar da vardı. "O, Ali'dir (a.s) ve ölmemiştir!.." diyorlardı.⁵

1-*Rical-ı Keşşî*, c.1, s.323, h.170-171 ve c.1, s.324, h.172-174.

2-*Men La Yahzuru'l-Fakih*, c.1, s.325, h.955; *Tehzibu'l-Ahkâm*, c.2, s.322, h.1315

3-*el-İtikadat*, s.100, h.37.

4-*Rical-ı Tusî*, s.75, h.718.

5-*el-Gaybe*, Tusî, s.192, h.154.

6-Muhammed b. Habib en-Nessabe'nin (ö. 245) telifi olan *el-Muhabber* adlı eserin Ebnaul-Habeşiyat (Habeşî annelerden olan Arap erkekleri) babında "...Sabaîlerin önderi Abdullah b. Sebe de onlardan biriydi..." ibaresi geçmektedir.¹

7-İbn-i Kuteybe (ö. 276) *el-Maarif* kitabında der ki: Sebaîler Rafizîlerdendir ve Abdullah b. Sebe'ye mensupturlar. O, "Ali, âlemlerin rabbidir" diyen ve böylece küfre giren Rafizîlerin ilkidir. Ali onu ve arkadaşlarını ateşte yakmıştır.²

8-Hicrî 83 yılında Haccac tarafından öldürülen A'sâ Hemdan, Muhtar ve İmam Ali'nin üzerinde oturduğunu iddia ettiği ve bu yüzden mukaddes saydığı koltuğu hakkında şöyle demiştir:

Şahitlik ederim ki sizler Sebeîsiniz

*Ve ben sizi tanıyorum, ey şirkin askerleri!*³

Sâd b. Abdullah el-Eş'arî (ö. 301) *el-Makalat ve'l-Firak* kitabında, Nubahtî (ö. 310) *Firaku's-Şia* kitabında, Ali b. İsmail (ö. 330) *Makalatul-İslamiyyîn* kitabında, Ebu'l-Hasan Melatî (ö. 370) *et-Tenbih ve'r-Red* kitabında ve Abdulkadir el-Bağdadî (ö. 429) *el-Fark Beyn'el-Firak* kitabında Abdullah b. Sebe'den veya Sebeiye fırkasından söz edenlerden bazılarıdır.⁴

Bu rivayetler tüm farklılık ve çeşitlilikleriyle birlikte bir noktayı açıkça ortaya koymaktadır. O da şudur ki: Abdullah b. Sebe ve Sabeiye ifadeleri başlı başına Taberî ve Seyf b. Ömer'in rivayetlerine dayandırılmamıştır.

Burada, özetle şunları söyleyebiliriz:

1-Mevcut kaynaklar dikkate alınınca İmam Ali'nin (a.s) ashabı arasında Abdullah b. Sebe isminde birinin var olduğu anlaşılmaktadır.

2-Büyük bir olasılıkla bu kimse guluv etmiş biridir.

1-*el-Muhabber*, s.308.

2-*el-Maarif*, İbn-i Kuteybe, s.622.

3-*el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.8, s.279.

4-*Abdullah b. Sebe ve Esatir-u Uhra*, c.2, s.221-231.

3-İbn-i Sebe'nin birtakım takipçileri olmuş ve ondan sonra bile inançlarından vazgeçmemişlerdir.

4-Onun Osman ile karşı karşıya gelmesi ve halkı halifenin aleyhine ayaklandırması hususunda kabul edilebilir hiçbir belge yoktur. Bu konudaki rivayetler topyekün yalancı Seyf b. Ömer'e dayanır.

5-Seyf b. Ömer yalancı, düzmececi ve güvenilmez bir kişidir. Rical ilmi (biyografi) kaynakları, gayet açık bir dille onu "çok yalan söyleyen bir karakter" olarak nitelemişlerdir.

6-Hicrî 30-36 yılları arasında vuku bulan olaylar hakkında hiç kimse Sebeîlerden söz etmemiştir.

7-Abdullah b. Sebe'nin Seyf b. Ömer kanalıyla nakledilen düzmece rölü, kesinlikle bir yalandır.

8-Abdullah b. Sebe'nin gerek Osman'ın öldürülmesi olayında öncülük etmiş olması, gerekse sahabeleri ve diğer Müslümanları etkisi altına almış olabileceği tamamen yalandır. Nitekim saygın tarihçiler bu olayı anlatırken o günkü İslam camiasındaki gerçeğe dikkat çekmişler; seçkin sahabelerin bu olayların şekillenmesindeki rolünü belirtmişlerdir.

9-Seyf b. Ömer'in rical âlimleri nezdinde yalancı ve güvenilmez biri olduğunu daha önce ifade etmiş olmakla birlikte şunu da ekle-mekte yarar vardır: Eğer Seyf kabul edilir bir şahsiyet olsaydı bile, bu rivayetler, muhtevastaki sorunlardan dolayı yine de kabul edilemezdi. Bu rivayetlerde yer alan olayların muhtevası öylesine çığ ve tutarsızdır ki hiçbir tarih erbabı, hatta sıradan bir insan dahi bunları kabul etmez.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise şudur: Bu rivayetler, bir yandan İbn-i Sebe'yi seçkin ve etkin bir çehre olarak tanımlarken bir yandan da davranışları hakkında öyle anlatımlara sahiptir ki, bırakın şuur sahibi siyasetçiyi, sıradan bir insanın dahi yapmayacağı şeyleri yapabilen basit bir kişilik olarak tanımlar.

10-Her hâlükârda birbirine tamamen zıt, ifrat ve tefrit tarafında bulunan iki görüşü de kabul etmenin doğru olmayacağını düşünüyoruz.

Yani, ne Abdullah b. Sebe'nin olaylarda etkin ve belirleyici role sahip gizemli kişilikli biri olduğu kabul edilebilir, ne de onun hayal ürünü biri olduğu görüşü. O, sıradan, belki de guluv görüşünü benimseyen biridir.

Şunu da hatırlatalım ki; Allame Askerî, bu rivayetlere de dikkat etmiştir. Zira o, bu rivayetleri ele almış ve üzerinde bahsetmiş; sonra da onların sağlam olmadıkları kanısına varmıştır. Şimdi bu bahisler üzerinde münakaşa etmeye mecal yoktur. Bizim kanaatimize göre rivayetlerin "İbn-i Sebe"nin varlığına dair delaleti kesindir. Ancak şu kadar ki; o, İslam camiasında yaşamakta olan diğer insanlar gibi sıradan bir kimseydi.

İÇİNDEKİLER

Dördüncü Kısım

PEYGAMBERDEN SONRA HALKIN BİATİNE KADAR İMAM ALİ (A.S)

Birinci Fasıl: Sakife Olayı	8
Peygamber'in Ölümünü İnkâr Etme	8
Peygamber'in (s.a.a) Vefatını İnkâr Etme Hakkında Bir Analiz.....	23
Sakife'de Olanlar	29
Ebubekir'in Biatten Sonraki Konuşması.....	54
Ebubekir'e Biat Konusunda Ömer'in Rolü.....	56
Ebubekir'e Biatten Kaçınanlar	56
Sâd Bin Ubade'nin Öldürülmesi	71
<i>Nükte</i>	79
Ebubekir'e Biat Edilmesine Karşı Çıkanlar.....	82
İmam Ali'nin Sakife Haberini Aldığında Söylediği Söz.....	84
Resulullah'ın (s.a.a) Kızı Fatıma'nın Evine Saldırı.....	94
İmam'ın (a.s) Biatten Kaçınması	105
İmam'ın Sakife Kararına İtirazı	113
İmam'ın Muhacir ve Ensar'dan Yardım İstemesi.....	121
İmam'ın Fitneye Karşı Basiretli Tutumu	129
Fatıma'nın Vefatından Sonra İmam'ın Biati	145
Biatten İmtina Ettikten Sonra İmam'ı Biate İten Sebepler.....	149
a) <i>İhtilaf Korkusu</i>	149
b) <i>Halkın Mürtet Olabileceği Korkusu</i>	155
c) <i>Yardımcıdan Yoksunluk</i>	159
d) <i>Baskı</i>	164
Sakife Ehlinin Argümanları.....	164

Nübüvvet ve Hilafetin Aynı Evde Birleşmesinden Duyulan Rahatsızlık	164
Genç Yaşta Olmak	171
Sakife Kararının Başarı Faktörleri.....	178
a) Kureyş'in Düşmanlığı	178
b) Haset	183
Ömer Açısından Ebubekir'e Biat	186
İmam'ın Hükümetteki Konumu	198
İkinci Fasıl: Ömer b. Hattab Dönemi	200
Ebubekir Nezdinde Ömer'in Konumu	200
Ömer b. Hattab'ın Tayini	202
Ömer'in Hilafeti Karşısında İmam'ın Duruşu	212
Ömer'in Zor Durumlarda İmam'a Danışması.....	214
Ömer Tarafından İmam'ın Görüşünün Kabulü	217
a) Tarihin Başlangıcı	217
b) Ömer'in Bizzat Rumlarla Savaşa Çıkması	217
c) Ömer'in Bizzat İran Savaşı'na Çıkması.....	219
d) Kuşe Tarlalarının Taksimi	232
e) Kâbe'yi Süsleme	232
Üçüncü Fasıl: Osman'ın Hilafetini Hazırlayan Faktörler	236
Ömer'in Hilafet Konusundaki Vasiyeti.....	236
Ömer'in Hilafete Layık Gördüğü Kimseler	241
Şurâ'da Olup Bitenler	254
Şurânın Sonucu Meşveretten Önce Belliydi.....	287
Şurânın Kararı Karşısında İmam'ın Tutumu.....	291
Şıkşıka!	299
Şurâ Olayları Hakkında Bir Analiz.....	306
Dördüncü Fasıl: Osman'a Karşı Yapılan Ayaklanmanın Nedenleri..	315
Refah Düzeyi	315
Servetin Sadece Zenginler Arasında Dönmesi	321
Amcası Hakem b. Ebu As'a Tanıdığı Ayrıcalıklar.....	321
Amcazadesi Mervan b. Hakem'e Tanıdığı Ayrıcalıklar.....	322
Amcazadesi Haris b. Hakem'e Tanıdığı Ayrıcalıklar.....	326
Damadı Abdullah b. Halid'e Tanıdığı Ayrıcalıklar.....	328
Said b. As'a Verdikleri.....	332
Ebu Süfyan b. Harb'e Verdikleri	334
Abdullah b. Ebu Serh'e Verdikleri.....	334

<i>Zeyd b. Sabit'e Verdikleri</i>	337
<i>Cahiliye Dönemindeki Ortağının Oğluna Verdikleri</i>	339
<i>Talha b. Ubeydullah'a Verdikleri</i>	339
<i>Zübeyr'e Verdikleri</i>	341
<i>Abdurrahman b. Ayf'ın Serveti</i>	341
<i>Halife ile Beytül-mâl'in Haznedarı Arasında Geçenler</i>	346
<i>Akrabalarını Tercihteki Israrları</i>	351
Resulullah'ın Kovduklarını Geri Getirmesi	354
Yakınları Arasından Bazı İslam Düşmanlarını İslam Beldelerine Hâkim Kılması	359
Velid'e İslamî Haddin Uygulanmasına Mani Olması	374
Velid'in Şarap İçmesi Hakkında Tarihin Tahrifi	381
Hürmüzan'ın ve Ebu Lulu'un Kızının Katilini Affetmesi	385
Bidatlerine Karşı Çıkanları Cezalandırması	396
<i>Ebuzer'in Sürgün Edilmesi</i>	396
Ebuzer'in Sürgün Edilmesi Konusunda Yapılan Tahrif.....	413
<i>Ammar b. Yasir'in Dövülmesi</i>	418
<i>Abdullah b. Mesud'u Dövmesi ve Sürgün Etmesi</i>	435
<i>Abdurrahman b. Hanbel'in Sürgün Edilmesi</i>	443
<i>Amir b. Abdülkays'ı Sürgün Etmesi</i>	445
<i>Kâb b. Abduh'u Dövmesi ve Sürgün Etmesi</i>	447
<i>Ümmetin Salihlerinden Bir Grubu Sürgün Etmesi</i>	454
Beşinci Fasıl: Osman'a Karşı Ayaklanma	460
Kufe'de İsyan	467
Osman'ın Tüm Şehirlerdeki Valilerini Huzurunda Toplaması	482
Ayaklanma Çağrısı	484
<i>Her Yandaki Peygamber Ashabını Davet</i>	484
<i>Talha'nın Mısırlılara Gönderdiği Mektup</i>	486
<i>Ayşe'nin Kışkırtmaları</i>	488
<i>Talha'nın Kışkırtmaları</i>	494
<i>Amr b. As'ın Kışkırtmaları</i>	500
<i>Abdurrahman b. Ayf'ın Vasiyeti</i>	505
İmam'ın Fitneyi Engelleme Çabaları	508
Zübeyr ile Osman Arasındaki Tartışma.....	526
Osman'a İlk Cüret Eden Kişi	528
Birinci Kuşatma	533
İmam'ın Aracılığıyla Kuşatmanın Kalkması	536
Osman'ın Halkın Önünde Tövbe Etmesi	540

Ahdi ve Tövbeyi Bozma Olayı	552
Kötü Ahbabın Hıyaneti.....	565
Osman'ın Öldürülmesine Neden Olan Son Hadise.....	570
İkinci Kuşatma.....	585
Osman'ın Muaviye'den Yardım Talebi ve Yardım Görmeyişi	602
Osman Muhasara Altındayken Ayşe'nin Haccı	618
İmam Ali'nin Osman'ı Savunması	630
İmam'ın Medine'den Çıkışı.....	632
Osman'ın Öldürülüşü	637
Osman'ın Katli Karşısında İmam'ın Duruşu	645
Osman Aleyhindeki Kıyamın Sebeplerinin Analizi	654
Tarihin Esrarengiz Siması: Abdullah b. Sebe.....	669